JAPONICA

3

Samtliga föremål utom nr 272
lämnade till museet

JAPONICA

*BILDER AF JAPANSKA FÖREMÅL
OCH UPPLYSNINGAR DÄROM*

SAMLADE AF

DIDRIK BILDT

*MED KOLORERAD FÖRSÄTTSPLANSCH OCH 92 HELSIDES-
PLANSCHER, DÄRAF 11 I FÄRGER*

Upplaga 200 exemplar, hvaraf detta är n:r 185

KLICHÉER FRÅN
WARNER SILFVERSPARRES NYA GRAFISKA AKTIEBOLAG
TRYCKT HOS
P. A. NORSTEDT & SÖNER. KUNGL. BOKTRYCKERIET
STOCKHOLM 1914
[142361]

Till min högt älskade, vördade Tant

FRU PROFESSORSKAN

ANNA HIERTA-RETZIUS,

som gifvit impulsen till detta arbete, och hvars mångsidiga verksamhet sprider så mycken glädje och välsignelse, ägnas denna bok med sann tillgifvenhet och beundran

af

FÖRFATTAREN.

INLEDNING.

Hvar och en, som har samlingar af något slag, bör hafva dem katalogiserade. Det bästa är att göra det själf, ty arbetet är högst intressant. Förf. hade från början endast afsett att beskrifva de japanska föremål, som under en vistelse i Japan inköpts utan egentlig tanke på samlande, men under arbetets gång kunde han ej underlåta att samtidigt nedskrifva allmänna upplysningar om lifvet i det fjärran öriket, äfvensom sägner o. dyl., som stå i något samband med föremålen eller deras dekorationsämnen. Till slut tänkte han sig möjligheten, att någon annan än han själf kunde hafva nytta eller nöje af att se hans skrift, hvarför den nu tryckts.

För att belysa olika delar af den japanska kulturen äro uppgifter af vidt skilda slag medtagna. T. o. m. naiva barnsagor hafva ingått i texten som karaktäristiska för en sida af det östasiatiska lynnet. Eftersom Japans andliga odling har sina rötter i Kina (och Indien), och gamla japanska berättelser ofta handla om kinesiska (eller indiska) personer, m. m., hafva äfven en del egentligen kinesiska (eller indiska) förhållanden vidrörts.

När man köper japonica, vare sig i Europa eller i tillverkningslandet, gör man egendomliga erfarenheter om sin smaks utveckling. Den som gripits af riktig Japan-feber finner i början kritiklöst nästan allting tilltalande, både genom originalitet, form och färg, och häpnar öfver den omväxling konstnären förstår att gifva det allra enklaste tema. Först skulle man nästan vilja hafva allt som man ser, ty hvarje föremål synes smakfullt och utsökt. Man förvånas öfver den skickliga färgblandningen och färgmotsättningen, huru vågad den än är.

Så går en tid, längre eller kortare, och en dag finner man till sin förundran, att dessa brokiga saker egentligen äro bra grella, dessa origi-

nella former gå ej ihop med omgifningen, och dessa konstrikt utförda ämnen skära af mot sin europeiska bakgrund. Men hvems är felet? Jo, samlarens, hvilken endast tillägnat sig sådant, som ingen japan skulle vilja hafva i sitt hem. Sedan han liksom hvarje annan människa fått betala för sin erfarenhet, finner han att allt, som från början gjorts för japaner samt förefallit honom för blygsamt enkelt och för litet utsiradt, är det han till slut minst ledsnar på.

Nihons (Nippons) folk älskar i allmänhet diskreta färger, och man kan ej för ofta betona, att dessa häftiga färgsammansättningar, här tagna för japanska, i långliga tider utförts enbart för att behaga publiken på den europeiska marknaden. Väl hunnen till den grad af insikt, att han finner sina först valda föremål öfverlastade, kan samlaren pröfva sin smaks riktighet genom att för en tid lägga undan de kritiserade pjäserna. Så gjorde författaren med drakbroderiet nr 245, och ändå var den ej det första han köpte i den bod, där den förvärfvades. Det, som han först bestämde sig för, var ett broderi, där ståtliga påfåglar spatserade i en trädgård med rikt löfverk. Men några timmar därefter hade han redan börjat att längta efter någonting lugnare, och då kommo drakarna till heders. Då han, efter några månaders resa, återsåg dem, föreföllo de honom otympliga och smaklösa, men icke förty packades de ned till Europa, där de i några år fingo hvila sig, föraktade och försmådda, men när de till slut sattes upp på väggen, sågo de i alla fall riktigt bra ut. Erfarenheten är rätt typisk för Japan-samlare.

Om man önskar samla, bör man slå sig på en specialitet; färgtryck äro intressanta och omväxlande om än ej så fina, stoffer äro vackra men liksom kakemono svåra att komma öfver, parerplåtar äro fängslande genom sina ämnens mångfald och böra kunna förnöja den mest nogräknade samlare. Lackvaror likaså, särskildt inrö. Visst förekomma netsuké i otaliga former, men inrö och svärdsprydnader äro och förblifva dock det förnämsta af allt och det mest representativa för den japanska konstindustrien.

För läsandet af de japanska orden i denna bok erfordras några upplysningar angående de olika ljudens beteckning. Vokalerna a, e och i likna svenskans; o läses som å; u som o i ordet stol (obetonadt i slutet af ett ord är det ofta nästan stumt); y som i, utom framför vokal, då det har konsonantljud motsvarande j i »jag». Skiftningarna i vokalljuden äro omöjliga att fullt exakt återge; de med vågrätt streck försedda vokalerna äro långa, men ej nödvändigtvis betonade. I stället betecknas tonvikt här och hvar med accent, t. ex. uti ordet rakán. För kinesiska ord användes äfven vokalen ü med uttal liknande tyskans. För sanskrit tillkommer accent circonflexe, angifvande ett något bredare uttal.

Hvad konsonanterna beträffar, uttalas de i regel hårdt, och har förf. sökt i möjligaste mån följa gängse internationella eller engelska bruk. Ch bör läsas som något emellan tj- och tsj-ljud; g-ljudet motsvarar ungefär vårt, utom i midten af ord, då det af många japaner uttalas närmast som ng i ordet »ängel». H har någon gång i början af en stafvelse ett egendomligt halsljud, hvilket emellertid är svårt att beskrifva. J läses som ett mycket lent dsj; sh såsom sj i »sjö». Enkelt v uttalas som i svenskan. W liknar o i »Oaxen» (i slutet af stafvelser som i engelskan); z = lent s- eller dz-ljud.

Vid beskrifningen af en del af de föremål, som varit på japanska utställningen i Stockholm 1911, har dennas utmärkta katalog följts. Några tafvelsignaturer, m. m. hafva tolkats af den japanske målaren Okuno.

Utom egna minnen och anteckningar har förf. användt skilda källor, på hvilka en lista återfinnes omstående. För vänligen gifvet tillstånd att hämta upplysningar och citat ur de mot eftertryck skyddade verken uttalas härmed ett förbindligt tack till författarne, resp. utgifvarne.

FÖRTECKNING

ÖFVER SOM KÄLLOR ANVÄNDA BÖCKER M. M.

ANDERSON: Catalogue of Jap. and Chin. Paintings in the British Museum.
— — Pictorial Arts of Japan.
ASTON, W. G.: Nihongi, öfvers. (utg. The Japan Society. London).
BERTIN, L. E.: Guerres Civiles du Japon.
BIRD, I.: Unbeaten tracks in Japan.
BRAUNS, D.: Jap. Märchen und Sagen.
CHAMBERLAIN, B. H.: Kojiki, öfvers.
— — Things Japanese (utg. John Murray).
— — & MASON, W. B.: Handbook for Japan (utg. John Murray).
DU CANE, FL.: The Flowers and Gardens of Japan.
EITEL, ERNEST J.: Handbook of Chin. Buddhism.
GRIFFIS, W. E.: The Religions of Japan (utg. Charles Scribner's Sons).
HEARN, LAFCADIO: Glimpses of Unfamiliar Japan (utg. Houghton, Mifflin & C:o).
— — Kwaidan (» » » »).
— — The Romance of the Milky Way (» » » »).
— — A Jap. Miscellany (» Little, Brown » »).
— — In Ghostly Japan (» » » » »).
HILDRETH — CLEMENT: Japan as it was and is.
HUISH, M. B.: Japan and its Art.
JACOBY, G.: Japanische Schwertzieraten.
JOLY, HENRI L.: Legend in Jap. Art.
KÆMPFER, E.: Histoire etc. du Japon. (Haag 1729).
LOWDER, J. FR.: Legacy of Ieyasu, öfvers.
MAYERS, W. F.: Chin. Reader's Manual.
MAZELIÈRE, M:IS DE LA: Le Japon (utg. Plon-Nourrit & C:ie).
MÉLANGES JAPONAIS.
MENDEZ PINTO, FERNAND: Voyages. (Paris 1628.)

MILLOUÉ, L. DE: Guide au Musée Guimet.
MONTANUS (?): Ambassades de la Compagnie Hollandoise etc au Japon. (Paris 1722.)
»NYA HISTORIEN» (Stockholm. 1759).
OSTASIATISCHE ZEITSCHRIFT.
PAPINOT, E.: Dictionnaire d'Histoire etc. du Japon.
PORTER, WILLIAM N.: A Hundred Verses from Old Japan. öfvers.
REIN. J. J.: Japan: Travels & Researches (utg. Hodder & Stoughton).
— — The Industries of Japan (» » »).
THE JAPAN MAGAZINE.
THUNBERG, CARL PETER: Resa uti Europa, Africa, Asia. (Upsala 1791.)
WETTERGREN, E.: Jap. utställningens katalog.

LACKARBETEN.

1. *LÅDA (21 × 15 ½ cm., höjd med fötter 8 cm.) med rundade, inskurna hörn, afsedd till förvaring af skrifpapper. Guldlack mot nashijigrund (nashi betyder päron, och nashijilackets prickiga och korniga yta anses likna päronskal). Reliefmönster i guld, rödt och svart. Yttre locket dekoreradt med kappor (uchikake), som hofdamer — här ej synliga — upphängt på ett mellan körsblomträden spändt rep för att gå svalare klädda, medan de betrakta körsblommorna. På det lösa innerlocket, som skyddas af en violett dyna af silkescrêpe, synes en afdelningsskärm och framför densamma en gammaldags, cylindrisk klädkista på fötter samt en solfjäder.*

Inköpt i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911 nr 557.

Lackvaror kallades i äldsta tider jidaimono, en benämning, som upphörde att användas omkring 1600. De kallades sedan nurimono eller, fast mera sällan, urushi saiku. — Det trä, som användes till lådor, är vanligen hinoki (ett barrträd, Thuya obtusa). Nashijilack kallas äfven aventurinlack, emedan det liknar aventurin, en guldglänsande stenart, som förekommer i Italien. På det afbildade trädets stam i öfverkanten synas täta inläggningar af mycket små guldfyrkanter. Hvarje sådan liten bit lägges på sin plats med en finspetsig bambusticka; tekniken kallas giokonashi eller hira-kané. Bruket att blanda guldstoff i lacket liksom att

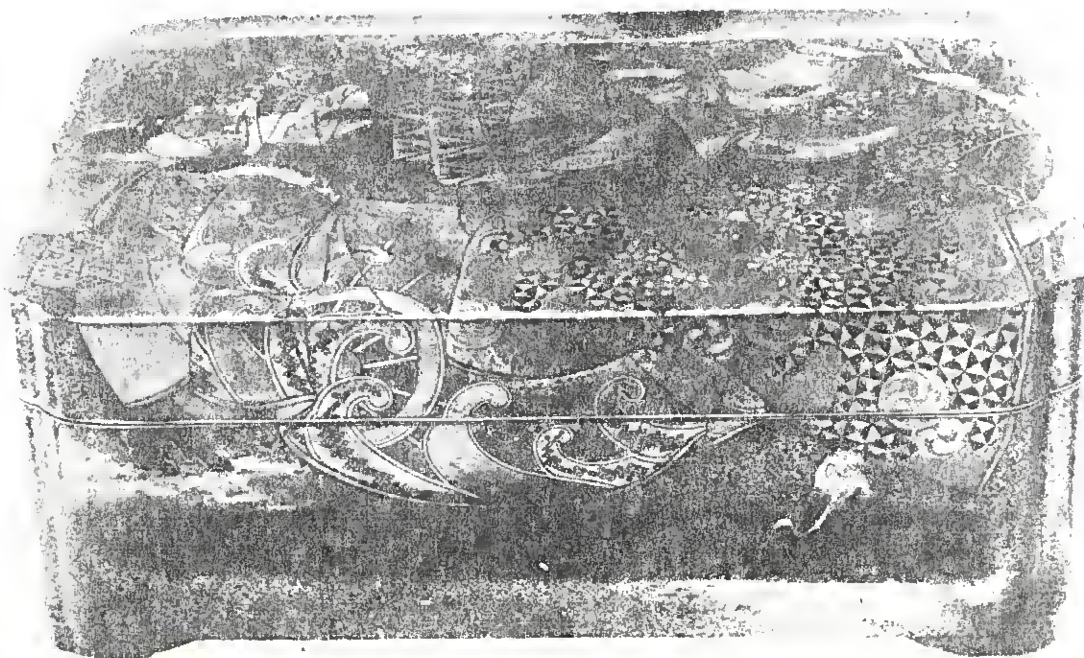
förse det med rikligare bilddekoration härleder sig från tiden för Kiōtos grundläggning omkring år 785. —

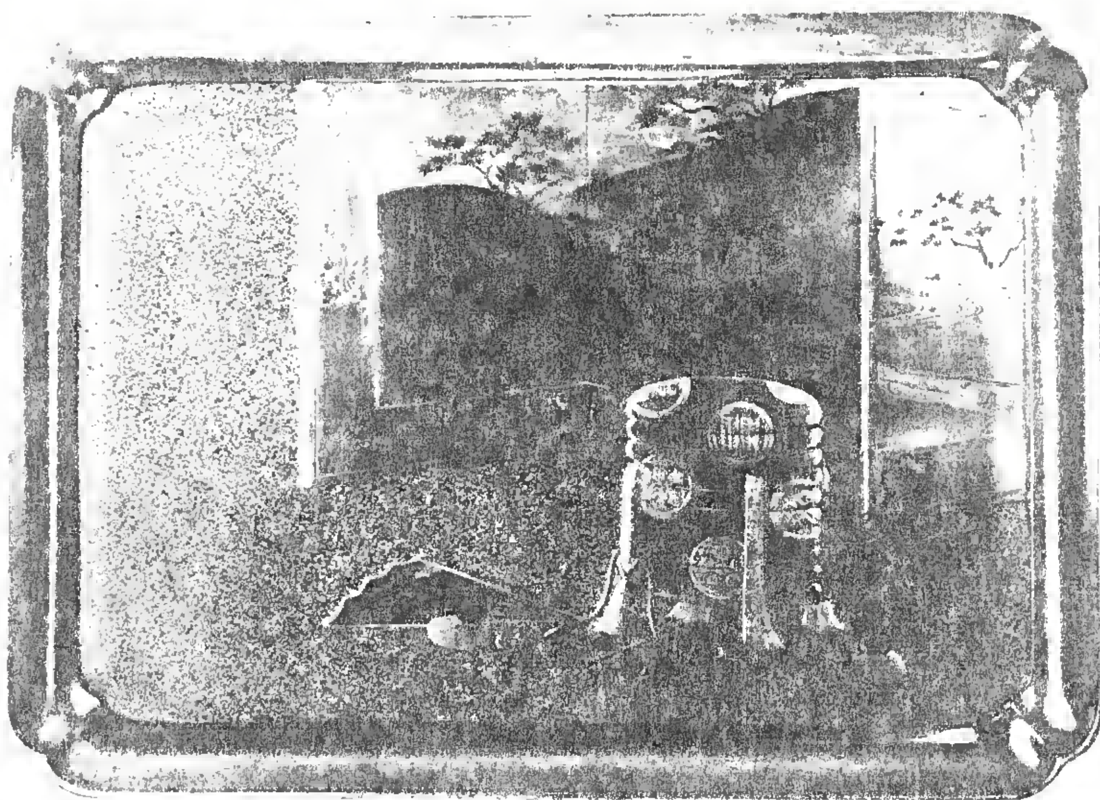
Den första egentliga japanska lacksamlingen ägdes av den olyckliga drottning Marie Antoinette. Denna samling finnes nu i Louvren i Paris.

Lådor med lösa lock (gångjärn brukades ej förr) voro oundgängliga till förvarande af skrifmaterial. De lådor, som förutom plats för papper innehöllo rum för tuschblocket och därtill hörande rifsten samt eventuellt en liten flaska att förvara den rifna och upplösta tuschen i, kallades suzuribako.

De på lockets öfversida afbildade dräkterna påminna äfven om den manliga adelns bruk att vid idrottstäflingar aftaga sina styfva sidendräkter eller rockar, som plägade upphängas på bastanta rep. Då ceremonidräkterna ej voro i användning, plägade de fordom förvaras i ungefär meterhöga, egendomliga, lackerade runda klädlådor på fot. I förmögna ainoboningar har jag sett en hel del dylika lådor, förda till Yezo från egentliga Japan. En sådan är afbildad på det lösa innerlocket och därbredvid synes en solfjäder. Detta japanernas nästan oskiljaktiga attribut är ett omtyckt dekorationsmotiv samt förekommer ofta i sagor och sägner. Äfven vidskepelsen sysslar därmed. Att t. ex. finna en solfjäder på landsvägen anses lyckosamt, emedan det tros varsla om upphöjelse för upphittaren.

Den å asken rikligen förekommande körsblomsdekorationen är ett typiskt motiv för den japanska konsten och konstindustrien. Japanerna hålla det blommande körsbärsträdet (sakura) högt i ära, och åtskilliga äro ordspråken förbundna med dess blommor. Några egentliga bär, som vi tänka oss dem, blir ej af blommorna, hvarför man om det japanska körsbärsträdet med rätta använder benämningen körsblomträd. Japanerna själfva kalla dem sakura. En varietet har tårpilaktigt hängande grenar. Den kallas shidare-sakura. Tidigt i april slå blommorna ut, och folket går snart sagt man ur huse för att beskåda deras skönhet. Anblicken af en park sådan som Ueno i Tōkiō är också särskildt vid körsblomtiden öfverväldigande.

1

I närheten af Kiōto är Arashiyamadalen berömd för sin körsblom. Dessa träd stamma dock nästan alla från skogarna i Yoshino, ditförda sedan långliga tider.[1] Yoshino är i våra dagar lika berömdt för sin körsblom som Värend för sin fruktblom hos oss och besökes lifligt, då blommorna äro som fagrast. Man påstår, att trädens antal är jämnt 1,000, i själfva verket äro de flera. Vid byn Yoshino, hvars namn är historiskt förknippadt med kejsar Go-Daigo* (se nrs 102 & 104) såväl som Yoshitsune och Benkei (se nr 136), säljes ett slags egendomliga sötsaker, bestående af körsblom, öfverdragen med risstärkelse.[1]

Japanerna hafva aldrig brytt sig om att förädla sakuraträdet, hvilket uteslutande planteras och beundras för sina svagt skära blommor. Ett imponerande intryck göra dessa, där de i alléer och på hela bergssluttningar hölja träden uppnående en storslagen och förtjusande massverkan. Det anses, att Japan är skönast vid körsblomtiden, och då komma turister från alla världens hörn för att se och njuta af landets skönhet. Visserligen är klimatet i mars—april ganska kyligt, och temperaturen i japanskt byggda hus blir därefter, men sådant får ej bekymra en entusiastisk resenär.

I mikadopalatset i Kiōto finnes ett träd på samma plats, där ett sådant en gång på 800-talet planterades af kjesar Nimmiō; denne furste fick idén att gifva trädet en hoftitel, sakon.[1]

I Kiōto uppföres under tjugu kvällar i april en berömd dans, miyako-odori (hufvudstadsdans), hvarvid en mängd geishor uppträda. Scenen är byggd i ett slags hästskoform. Alla danserskorna taga plats i scenens midt och sångerskorna samt instrumentspelerskorna å ömse sidor. De dansande hafva alla konstgjorda körsblomgrenar i händerna.

Japanerna äro konstnärer uti att framställa artificiella blommor, som ju hafva den fördelen att stå sig så mycket längre än de naturliga, hvilkas ömtåliga skönhet påminner om människolifvets förgänglighet.

---

* Daigo II.

[1] Murray's Handbook for Japan by Basil Hall Chamberlain and W. B. Mason 1901.

Men hvarpå beror då människolifvets korthet? — Naturligtvis är det kärlekens fel, hvilket en gammal saga klargör för oss.

Om människornas (japanernas) stamfader ej varit så obenägen att, i stället för en enda, älska *två* på en gång, (en sak som numera, sedan det en gång för alla är för sent, har sig lätt nog), skulle människorna kunnat haft glädjen att blomstra och frodas i århundraden — om nu detta skulle vara en sådan lycka.

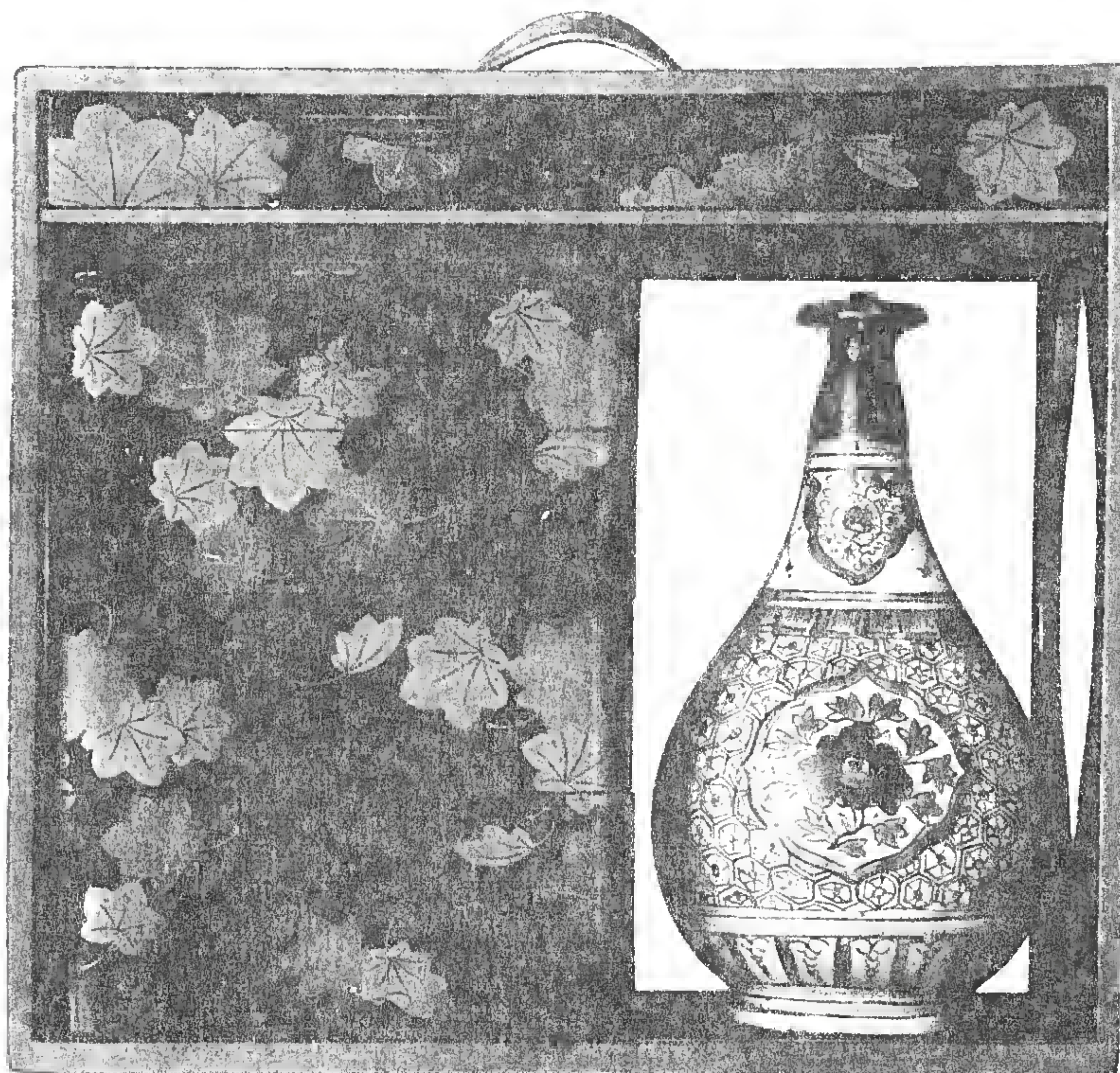
Sagan lyder sålunda:

Då prins Ninigi, af himmelens gudar nedsänd till jorden, på sin väg mötte bergakungens dotter, prinsessan »Som kommer träden att blomma» (Saku-ya hime, numera Fujis gudinna), blef han ögonblickligen förälskad. På hans frieri hänvisade hon honom blygsamt till sin fader, bergakungen. Denne sände, smickrad öfver anbudet, till prins Ninigi ej blott hans älskade utan äfven dennas äldre syster prinsessan »Evig såsom klipporna», hvilkens afskräckande utseende tillfullo förklarade den rikliga hemgiften, som systrarna medförde.

Ninigi hemsände emellertid prinsessan »Evig såsom klipporna». Däröfver vredgades bergakungen storligen och skickade denna hälsning till den otacksamme svärsonen: »Min afsikt med att äfven gifva dig prinsessan 'Evig som klipporna' till äkta var, att din afkomma skulle förblifva evigt orubbad såsom de ståndaktiga klipporna, hur mycket snö än må falla och vinden än må blåsa. Men då du endast behållit prinsessan 'Som kommer träden att blomma' som maka, skola dina efterkommande varda förgängliga såsom trädens blommor.» Sedan den tiden är människornas lifstid begränsad.

---

2 a. *BENTŌBAKO eller jūbako, matsäcksställ (26 × 13 ½ cm., höjd 24 cm.). Ställning, innehållande fyra öfver hvarandra ställda lådor, den öfversta med lock; bricka med fem småtallrikar och sake-*

skål samt sake-flaska med halsen silfverbeslagen. Flaskan, af Imari-porslin, är dekorerad i rutmönster och medaljonger med hvar sin pion i rödt och grönt. Flaskhalsen tillslutes af en lackerad propp, liksom hela bentōbako af olikfärgadt guldlack i lönnbladsmönster på svart. Handtagen på ställets öfverdel äro silfver, med beslagen i form af lönnblad; islagna nitar föreställa daggdroppar. Den upptill varande brickan är invändigt dekorerad med tallbarr (matsuha) samt likaså småtallrikarna. Facken äro afsedda till förvaring af olika slags matvaror såsom riskakor, diverse grönsaker, fisk och framförallt ris. 1700-talets slut.

Inköpt i Tōkiō, maj 1902. Katalogen 1911, n:o 558.

2 b. *LÅDA till föregående af svartmåladt trä (15½ × 28 × 27 cm.).*

Japanerna äro mycket förtjusta i utflykter i det gröna, hvilka gärna företagas i samband med besök af för sina blommor berömda platser. Man medtager därvid ofta matsäcksskrin med diverse proviant. En lunchartad måltid kallas bentō, bako betyder i detta fall låda. Härvarande matsäcksskrin är exempel på ett förnämligare sådant. Dekorationen af tallbarr på brickan och småtallrikarna är ett lyckosamt ämne. Flera af trollkarlarna i sagorna ansågos hafva vunnit odödlighet genom att lifnära sig med tallbar. Den ymnigast förekommande dekorationen på detta arbete utgöres emellertid af lönnblad (momiji no ha). Dessa, som skifta färg i oktober, beundras då mycket af japanerna, hvilka bruka bege sig till de platser, som äro berömda för sina lönnar. Sådana utflykter kallas momiji-gari, och det ansågs ytterst fint att värma det medtagna risvinet (sake) öfver en eld af torra lönnblad.

Sake är en alkoholhaltig dryck, bryggd af ris; man har ganska träffande liknat dess smak vid svag sherry, när det drickes ur glas, hvari man förut haft öl. Sake är ej så hållbart att det tål lång transport. Japanerna framställde sake redan i mytologisk tid. Sakebrygd omnämnes i de äldsta skrifter, där vindguden Susa no Wo befallde sitt värdfolk att brygga åttadubbelt renad sake för att bedöfva en åttahöfdad orm,

som hotade att uppsluka hans blifvande gemål, den sköna Kushinada (Inada hime).[1]

Japanerna lärde sig sedan förbättrade metoder på ett krigståg till Korea på 200-talet. Äfven kineserna hafva av ålder sysslat med att frambringa alkohol ur ris. Som dryckens uppfinnare angifves i Kina I Ti, ty en gammal skrift förklarar, att kejsarens dotter befallde I Ti att göra vin, och det var godt. Hon gaf däraf till Yü (i historien sedan kallad Yü den store), som, sedan han smakat det, hällde vätskan på marken, sände I Ti i landsflykt och förbjöd vinets kunskap. Detta anses hafva tilldragit sig på 2300 eller 2200-talet f. Kr.[2]

Sake brygges under den kalla årstiden, november till februari, emedan risjästen då är som bäst. Brygden tar sex dagar. Sake innehåller enligt Rein[3] 11 à 14 % alkohol. Af bottensatsen i brygden göres ett starkt brännvin med 26 à 50,2 % alkohol.

I Sverige föreställa vi oss, att alla japaner äta ris, men i själfva verket är det en alltför dyrbar föda för landtbefolkningens torftiga villkor. I hushållen förvaras riset i egendomliga balar, formade som korta cylindrar med afrundade ändar samt ofta inknipna på midten. Rishandeln företer den egendomligheten, att engros-priset är i så och så många yen och sen (japanska mynt) per rymdenhet, men detaljhandlarna sälja efter annat system, nämligen efter så och så många smärre rymdenheter per yen.[4] Den enklare befokningen förtär allmänt ris som importerats från asiatiska fastlandet, och i stället exporteras just till fastlandet rätt mycket af den japanska risskörden. Det japanska riset är nämligen vida öfverlägset såväl Indiens som Javas och Kinas. Europeerna, som äro obekanta med förhållandena i Yttersta Östern, uttala förvåning öfver, att man med ett par pinnar kan fasthålla riskornen, men risätandet är i självfva verket ganska enkelt, ty de ång- eller vattenkokta risgrynen blifva klibbiga och

[1] Kojiki, öfvers. till engelskan af B. H. Chamberlain.
[2] W. F. Mayers: Chinese Reader's Manual.
[3] Rein: Industries of Japan.
[4] Chamberlain: Things Japanese.

klimpa sig tillsammans samt falla således ej ifrån hvarandra. De risgryn återigen som vi få i Europa, hafva undergått en gelatineringsprocess, som på samma gång den gör grynen hållbara och groddfria, hvilket är af största vikt vid långa transporter, äfven ger dem ett hårdt och glansigt utseende. Gelatineringen lär för öfrigt göra riset ännu hälsosammare. Det nykokta riset kallas meshi-gozen och i barnspråket o-mamma. Kallnad kallas rätten hiya-meshi.

Stormännens inkomster räknades fordom i mått ris (koku), och risodlarna lämnade skatt in natura af sina skördar.

---

3 a. *VAS af guldlack, höjd 13½ cm., ytan försedd med krysantemumblommor i relief. Dekoration: bårder af stiliserade fjärilar och kiri-ornament. Medaljonger i slätt guldlack. På ena sidan korg med krysantemumblommor på röd pall bredvid kvist med röda bär af nanten-busken (Nandina domestica, Thunberg), rosor och fåglar; på andra sidan en med magnolia, pioner och wistaria fylld skål, som nedhänger från en blommande körsbärsgren. På marken fåglar,* allt i pärlemor, emalj och elfenben. Medaljonger, hals och botten inramade i silfver.*

Inköpt i Tōkiō juni 1902.

3 b. *STÄLL (4½ × 6 cm., höjd omkr. 5 cm.) till föregående af elfenben på fyra fötter. Dekoration: stiliserade drakar, inristade och i relief. I öfverdelen två ovala bitar inpassade, med inristade ornament; smultronfärg på hvitt.*

Inköpt tillsammans med föregående.

Få nationer torde vara så blomsterälskande som japanerna; emellertid förstå de ej att uppskatta de vilda blommorna, under det att de odlade kunna försätta dem i stilla hänryckning.

* Både fåglar och fjärilar äro af ålder ytterst omtyckta motiv på lackvaror. Då uteslutande dessa djur förekommo, kallades mönstret chōtori.

I en mängd trädgårdar finnas specialodlingar af en enda blomart. Vid tidpunkten för de särskilda blommornas största fägring går nationen, kan man säga, man ur huse för att fröjda sig åt anblicken; särskildt beundras körsblommor, plommonblommor, krysantemer, iris och lönn, ty höstlönnens färgrika blad räknas äfven de som blommor.

Under januari blomma plommonträden och fortsätta härmed in i mars. I mars och april blommar persikoträdet, och i början af april slår körsblommen ut samt efterföljas af pionen, hvars blomningstid dock stundom infaller först i maj. Denna månad gläds man äfven åt den härliga wistarian (Wistaria chinensis, på japanska fuji). Denna blommar i midten af maj och är en snabbväxande slingerväxt, som har benägenhet att sno sig från vänster till höger. Den omtalas redan i de allra äldsta urkunderna. Japanerna älska att se dess klasar nedhänga från en pergola. Mest omtyckt är den violetta, därnäst den gula; den hvita uppskattas minst. Pioner och wistaria förekomma stundom i samma trädgårdar, de kunna anses höra samman, ty pionen liknas i den klassiska kinesiska litteraturen vid en skön kvinna och wistarian är den ädla kvinnlighetens sinnebild.

Tidigt i maj börja azaleorna slå ut, och vid Okubo i närheten af Tōkiō kan man få se mer än rumshöga azaleabuskar öfversållade med blommor. För sina praktfulla azaleor är templet Gokokuji i Tōkiō berömdt. På berget Ōmine i Yamato kunna azaleorna antaga jättelika proportioner. Man har exempel på en stam 76 cm. i genomskärning. Helt visst få azaleorna utveckla sig tämligen obehindradt, ty berget är så heligt, att pilgrimerna till dess topp på en gifven plats bruka byta sandaler och tvätta händerna för att värdiga inträda i berggudens rike.[1] I juni vidtager iris, för hvilken blomma den åldriga trädgårdsanläggningen vid Horikiri med rätta är berömd. I juli och augusti blommar convolvulus, som numera är ytterst populär. I augusti äro dammarna prydda med härliga lotusblommor. September och oktober äro på odlade

[1] Murray's Handbook.

4

3

blommor rätt lottlösa månader, medan krysantemum ger blomsterintresse åt november, i hvilken månad äfven lönnbladen te sig som praktfullast. I december finnas inga berömda blommor, men bambu och tall få då utgöra ersättning för sådana.

Äfven andra ständigt grönskande träd och buskar finnas. En del trädgårdsväxter odlas för sina blad eller utseendet på bären, och hit hör särskildt den omtyckta nanten, en buske, som någon gång bär hvita bär, men oftast röda och plägar användas vid nyårsdekorationerna i husen. Folktron tillskrifver den alla möjliga goda egenskaper. Dess glatta blad förblifva alltid gröna och snygga, och den är en sinnebild för renlighet och långt lif. Den skyddar till och med för jordbäfning, vid hvilket tillfälle man bör krypa under en nanten. Och om man haft en dröm, som bådar olycka, bör man, säges det,[1] skynda sig att hviskande anförtro den till nantenbusken, ty då förtages hela den onda drömmens verkan.

---

4 a. *VAS af guldlack (par till nr 3 a). Dekoration: å ena medaljongen vas på ställning med hortensior och krysantemum bredvid bärförsedd nantenkvist, rosor, fjäril och fågel; å andra medaljongen en med magnolia och pioner fylld bambuskål nedhängande från blommande körsbärsgren. På marken dufliknande fåglar.*

Inköpt som nr 3 a.

4 b. *STÄLL (mått som nr 3 b) till föregående. I öfverdelen två ovala bitar inpassade. Dekoration och färg lika med nr 3 b.*

Inköpt tillsammans med föregående.

Fjäriln (chō-chō) är sinnebild af den äktenskapliga lyckan. Två pappersfjärilar bruka på bröllopsdagen fastbindas på den kanna innehållande sake, som bjudes kontrahenterna.

Dufvan kallas af japanerna hato och af kineserna kiu. Den anses nå en hög ålder, och som en artighet mot personer som fyllt 80 år brukade

---

[1] Hearn: Glimpses of Unfamiliar Japan.

kineserna under Han-dynastiens tid förära dem en staf af nefritsten (jade) med därå ingraverad dufva. Artigheten låg däruti, att gåfvan försinnligade gifvarens önskan, att den gamle ständigt skulle åtnjuta samma förträffliga matsmältning som dufvorna.

I Kina höll man sig gärna med tama dufvor, och det berättas om Chang Kiu-Ling (omkring år 700 e. Kr.), en af den berömde Ming Hwang's ministrar, att han höll sig med brefdufvor. Han kallade dem sina flygande slafvar och använde dem för att brefväxla med sina vänner.[1]

Buddismen vet att förtälja, att Buddha i ett af sina föregående lif varit en dufva, och att han frivilligt flugit i elden för att hjälpa en hungrande jägare.

Egendomligt nog är dufvan i Japan helgad åt Hachiman, krigets gud, och inom Hachiman-templens område pläga dufsvärmar hålla till, ungefär som på Marcusplatsen i Venedig och Bajesidmoskén i Konstantinopel.

Ett japanskt ordspråk säger: »Anförtro ej åt en dufva att bära säd.» — För oss är ej meningen genast klar, ty uttrycket betyder, att om någon är ute och roar sig, tjänar det inte mycket till att skicka någon annan att hämta honom, då lära båda stanna borta. Dufva och plommonblom afbildas ofta tillsammans på grund af bådas lyckosamma betydelse. En af de mest kända taflorna med detta ämne målades af den kinesiske kejsaren Hwei Tsung af dynastien Tsung i början af 1100-talet och har sedan ofta kopierats och varierats i både Kina och Japan, särskildt på konstindustriella föremål. En dylik tafla af Kanō Tanshin finnes i British Museum's samlingar.

5. *DOSA (höjd med knopp 13½ cm., diam. 13½ cm.), rund, med blomsterdekoration i reliefsnidadt lack: spiralmönster. Afsedd till förvaring af kakor. Dekoration: plommonblommor och bambublad.*
A—B

Inköpt i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911 nr 595.

[1] Mayers.

De japanska kakorna äro af två slag, nämligen kwashi, som göras af böndeg, och mochi, som göras af risdeg. — Bröd förekommer ej som vanlig mat i Japan, visserligen var det på modet år 1890[1], men man ledsnade snart därpå. Kakorna äro ganska söta samt af européer föga omtyckta. För min del fann jag emellertid kwashi ganska välsmakande.

Fordom ägde årligen en ceremoni rum vid namn Kajō eller Kajō-shoku på den 16:e dagen i sjätte månaden. Till förfädernas andar och gudomligheterna (kami) framburos då som offer sexton mochi, som man sedan åt. Denna ceremoni instiftades omkring år 850. —

Tillverkningen af lackvaror är en omständlig process, hvarpå här ej närmare ingås. Vanligen spännes öfver trägrunden ett hölje af fint hamptyg, som skall tjäna till fäste för upprepade lager af lackfernissa. Torkningen måste ske i ett hermetiskt tillslutet och dammfritt rum. Egendomligt nog torkar lacket fortare, om luften är fuktig.

För att framställa rödt lack blandas lackmassan med cinnober och till enklare varor med benifärg. På en del föremål, såsom på den afbildade asken, framställes mönstret genom snideri i lacket. Förfalskningar ske genom att öfverdraga färdigskulpteradt trä med ett lacklager. — Äfven grönt lack förekommer, och en art af lackering, som användes i Japan, men ännu mera i Kina, består däri, att föremålet först öfverdrages med grönt lack samt därpå upprepade gånger med rödt, hvarpå utmejsling sker, så att mönstret framträder i rödt på grön (vanligen mörkt grågrön) botten. Skulptureringen måste ske, innan lacket kallnat.[2]

---

6. *SKRIFPENSEL* (*fude*) *med hätta, längd* $28^1/_4$ *cm. S. k. gurilack* i svart, rödt och gult, nedskuret i spiralmönster. Lacket pålägges hvarfvis, hvarefter mönstret utskäres. — Hättan förefaller något för stor till skaftet.*

Inköpt i Kiōto 1902. Japanska utställningen 1911 nr 596.

[1] Things Japanese.

[2] Rein.

* Detta slag af lackering är en högt ansedd lyxprodukt, ofta utsatt för förfalskning. I stället för att använda flera olikfärgade lackskikt, snidar man först mönstret å träet, lackerar med

Till skrifpenslar användas mest kanin- och hjorthår. Håren klistras med sjötångslim vid en linnelapp, som hoprullas, inkilas och lämnas i penselskaftet.[1] De gamla kineserna ansågo att hår, tagna från harar på hösten, voro det bästa penselmaterialet. Skrifpenslarnas nuvarande form lär hafva uppfunnits af en kinesisk general på 200-talet f. Kr.

I forna tider ägde japanerna egentligen ingen skrifkonst; ej osannolikt använde man sig, liksom hos de äldsta kineserna, då de ville uppteckna något viktigt, af sammanfästade snören, på hvilka slogos knutar, liknande de kippu, hvilka fordom användes af Syd-Amerikas inkas-folk, och man än i dag kan gräfva upp vid Perus sandiga kuster.

Till Japan kom den kinesiska skriften omkring 400 år e. Kr. Denna skrifts anor gå till kejsar Fukki, på kinesiska Fuh Hi (2852—2738 f. Kr.), en sagohärskare, för hvilken enligt sägnen ett underdjur, kalladt drakhäst, uppenbarat sig, höjande sig ur Gula flodens böljor, och hvars rygg var försedd med åtta mystiska diagram, ur hvilka kejsaren, jämförande dem med himlakropparnas rörelser, härledde det kinesiska skriftsystemet. Hans efterträdare lär hafva utvecklat skriften genom att aktgifva på fåglarnas fotspår och göra skrifttecken däraf.[2] (Man tänker ovillkorligen på uttrycket kråkfötter.)

Japans officiella tal- och skriftspråk är, liksom de gamla egypternas, hieroglyfiskt, så att hvarje sak betecknas med sin bild samt hvarje abstrakt begrepp med en sammanställning af bilder. Man behöfver blott tänka på den massa af olika föremål man har omkring sig, för att inse hvilket ofantligt antal skrifttecken, som måste finnas. Deras antal uppgifves ock till emellan 30 och 40 tusen. En af mina tolkar, som påstod sig kunna 3,000 skrifttecken, förklarade, att detta var ungefär hvad som kunde behöf-

en enda färg och målar sedan olikfärgade linjer, som skola gifva intryck af lacklager. Med förstoringsglas upptäckes lätt knepet. Gurilack användes i Kina på omkr. 700-talet till att täcka pansarfjäll på rustningar. Egentligen betecknar detta höjdpunkten af öfverdåd och förakt för hänsyn till det praktiska.

[1] Rein.

[2] Mayers.

5
6

vas för en god bildning. De brukligaste krumelurerna äro 3 à 4,000 till antalet.

Hieroglyftecknen, som från början varit afbildningar, hafva under tidernas lopp undergått väsentliga stiliseringar. På det tecken, som betyder häst, kan man emellertid tydligt urskilja hufvudet, de fyra benen och den långa svansen samt i tecknet för ordet man en genom streck utmärkt kropp och två ben, men det är dock undantag, att man så lätt som i dessa kan skönja urbilden.

Eftersom hvarje tecken ej är en bokstaf utan betecknar ett bestämdt begrepp, kunna kineser och japaner förstå hvarandras bildade skrift, ehuru språken förete stor olikhet med hvarandra. Mycket af Japans kultur har införts från Kina, och kinesiskan intar för japanen samma ställning som latinet och grekiskan för de klassiskt bildade européerna. Japanerna hafva emellertid ej lätt för att uttala kinesiska språkets ljud. En mängd tecken äga redan i kinesiskan dubbla läsesätt, och i Japan tillkomma åter nya, så att t. ex. person- och ortnamn åtnjuta en rikedom på benämningar.

De praktiska japanerna kunde ej i längden nöja sig utan ett mera förenkladt skrifsätt, hvarför de på 700- och 800-talen utvecklade ett nytt system, visserligen härledt från det kinesiska, men innebärande en helt ny princip. Det nya skrifsättet kallades kana och användes i de breda folklagren intill våra dagar. Af en del kinesiska ideogram tog man ena delen, och hvarje så uppkommen ljudbokstaf beteckade en stafvelse. Det nya alfabetet var således ett stafvelsealfabet och bestod af 47 tecken. Af detta kanaalfabet finnes det två slag, katakana och hiragana, det senare bestående af slingrande kursivtecken, medan katakana mera verkar tryckstil. Ljuden i detta alfabet utökas därigenom, att man tillfogar två punkter på höger sida, hvarigenom ett hårdt ljud förvandlas till mjukt, så blir t. ex. ka därigenom förvandlat till ga.[1]

---

[1] Things Japanese.

Hiragana är den egentliga folkskriften, kvinnors och barns alfabet. Katakana och hiragana användas tillsammans i böcker. Mycket sällan skrifvas böcker i enbart hiragana och aldrig i katakana.[1]

På de senare årtiondena har man velat införa vårt alfabet, men hitintills har försöket strandat, hvilket man också kan förstå, när man vet, huru en obetydlighet i betoningen kan medföra en helt ny mening.

Då man ser en japansk skrift, bör man ihågkomma, att dess rader gå uppifrån och nedåt, börjande från höger och fortsättande åt vänster, liksom äfven böckerna börja, där de europeiska hafva slutet och sluta, där våra hafva titelbladet.

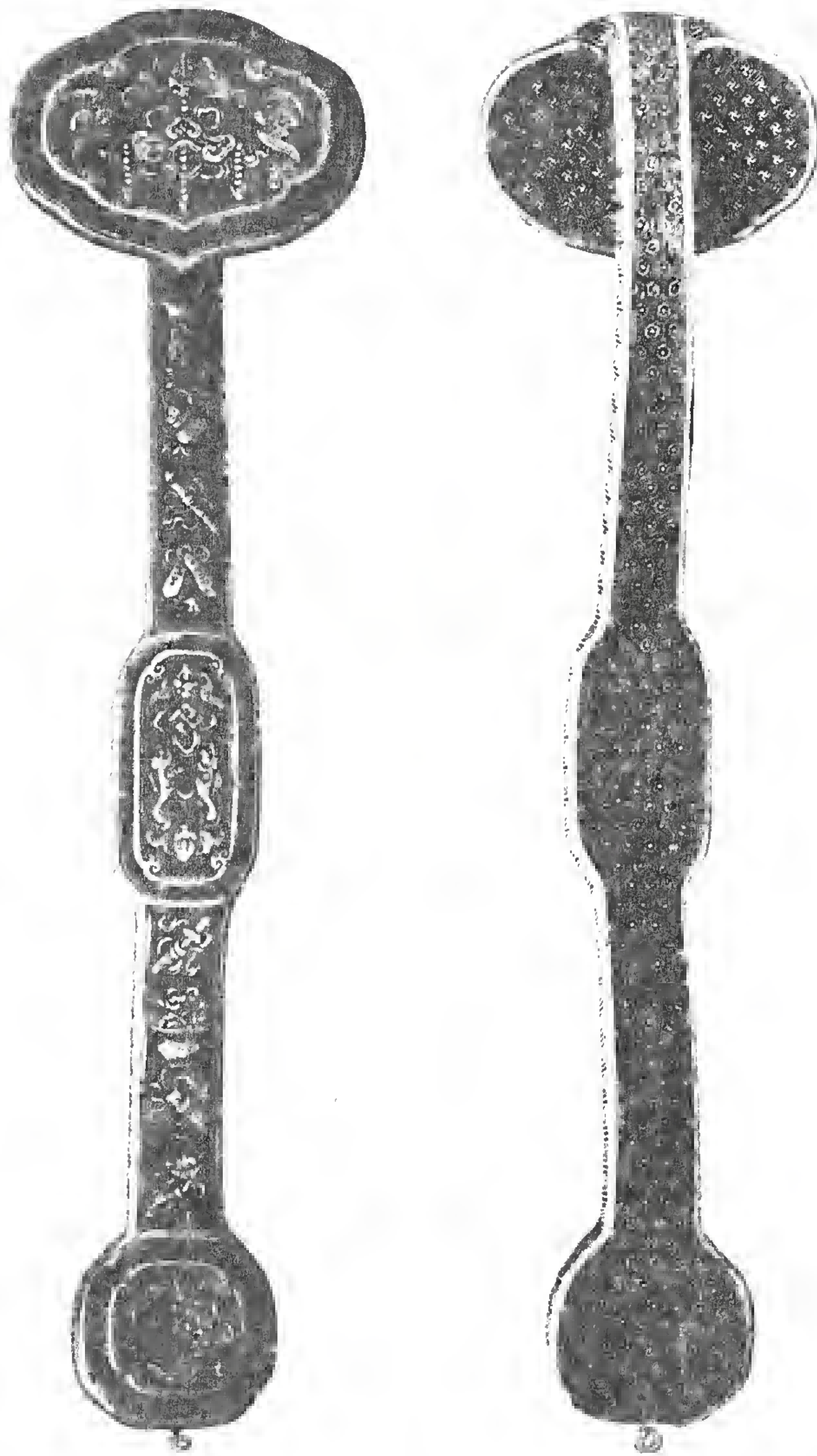
Några vackra skrifttecken skattas af japanska konnässörer högre än en vanlig målning, och kakemono försedda med skrifttecken upphängas med stolthet i hemmen. En mängd tempel bevara som dyrbara skatter taflor, skrifna af Kōbō daishi (uppfinnaren af hiragana), som dog på 800-talet. År 1902 visades på en folkmarknad i Tōkiō skriftprof av två berömda kvinnor på 700-talet, den ena kejsarinna, den andra en bekant nunna, Chujō hime (se nr 248). Och att äga några rader af en berömd man är för japanen en källa till stolthet och glädje; så uppmanades t. ex. vår berömde landsman Sven Hedin åtminstone vid ett tillfälle att gifva sina värdar några rader af sin hand, hvilka sedan användes som ett slags tafla.

Kalligrafien har en särskild gudom, Tenjin, som står högt i ära.

---

7 a. *ÄMBETSSTAF, sannolikt prästspira (keko eller nio-i) af rödt lack med utskärningar mot ornamenterad botten. Längd 39 cm., knoppen 7×9½ cm. I medaljongerna på knoppen och stafvens handtag läderlappar, bandslingor, hakkors (swastika) och kamelialiknande pion. På stafvens framsida solfjäder, kurbitsflaska, en för änglarna afsedd flöjt (något liknande en fackla), två platta, hopbundna föremål, snarlika skriftaflor och uttydda så-*

[1] Things Japanese.

som änglasmycken eller plektron för änglarnas cittra, vidare gudasvärd, blomsterkorg och ett ornament, påminnande om ett par golfklubbor i sin säck, men omhvärfda af änglaslöjor, hvarför de torde vara något änglarnas implement. Till sist en af älfdrottningens (se n:r 155) ungdoms- och lifsförlänande persikor. På kanterna à la grequebård. På baksidan af knoppen snedställda swastikor i rutmönster. Baksidan för öfrigt dekorerad i relief med tätt ställda sexhörningar (s. k. sköldpaddsmönster) omslutande stiliserad blomma. S. k. tsuishiu (utskuret cinnoberlack, äfven kallat Pekinglack).

Inköpt i Kiöto, juni 1902.

7 b. *ASK till föregående (40 × 11 cm., höjd 9 cm.), klädd med stelt, mönstradt bomullstyg. På locket kinesiska skrifttecken: »Nio-i», jämte uppgift, att det varit en af ett par. På bottnens insida fyra violetta silkessnodder — violett (murasaki) är japanernas mest omtyckta färg — till fastknytande af stafven.*

Inköpt med föregående.

Stafvar (nio-i) äro ett värdighetstecken för buddistiska präster, särskildt för dem tillhörande zen-sekten. På kinesiska kallas dessa spiror ju-i. Stafvarna äro korta och böjda samt sluta upptill i ett ornament, till utseendet något mellan hjärtform och njurform, ett egentligen för Kina ytterst karakteristiskt mönster, som återfinnes på minnesmärken och konstindustriella alster.

Prästsstafven har man velat förklara skola likna en lotus-stängel med sin knopp. Nio-i påstås symbolisera trons makt. Stafvar af liknande form hafva intill nyaste tid brukats i Kina såsom ämbetstecken för mandariner (ämbetsmän), särskildt vid audienser och annan representation. Man ser dem därför ofta på kinesiska taflor. På vanlig japanska lär nio-i betyda »liksom min önskan». Förutom nio-i hafva de buddistiska prästerna ofta i händerna radband (se n:r 264) och flugviftor (futsujin eller hos'su) af hvitt tagel eller buffelhår fästadt i ett kort skaft; deras bärande

skall symbolisera det jordiska dammets aflägsnande från själen. Af de sexton apostlarna (rakán) brukar Kiyotaka Hasha Sonja (sanskrit Kanakavajra) framställas sittande i en stol och hållande en flugvifta i handen. En annan, Inkada Sonja (In katsu da), afbildas bärande en sådan spira som härvarande nummer, hvars knopp i detta fall lär skola utgöras af en fisk.

Hela dekorationen på härvarande nio-i för tanken till de sagoomgifna altarprydnaderna i de kinesisk-japanska templen (se n:r 59) och dessutom till berättelserna om änglar (se n:r 216) och älfvor (se n:r 155).

Den på stafvens skaft förekommande älfdrottningens persika[1] har i århundraden sysselsatt de på legender troendes fantasi. Älfdrottningen Seiōbo (se n:r 155) hade blott ett enda träd, på hvilka dessa underbara persikor växte, och de mognade allenast hvart 3,000:de år.[*] Den människa, som lyckades få en sådan persika att äta, kunde vara säker om ett flera årtusenden långt lif. Älfdrottningen besökte flera gånger jorden, medförande gåfvor af den underbara frukten — den måtte varit mycket hållbar — och en gång lär hon t. o. m. hafva tagit med sig sju persikor som skänk till sin kejserlige älskare Wu Ti (tillhörande Han-dynastien, död 87 f. Kr.). Kejsaren hade önskat plantera sig en trädgård med lifsförlänande persikoträd men måste afstå från sin föresats vid underrättelsen, att frukten endast mognade hvart 3,000:de år.[*]

Det var vid detta tillfälle den bekanta, men obetydliga händelsen med Tōbōsaku (på kinesiska Tung Fang So) ägde rum. Han tillägnade sig, beklagligt nog, tre persikor och förtärde desamma, hvarpå älfdrottningen, som såg honom nyfiket titta in genom fönstret, anmärkte, att han var (? skulle blifva) 3,000 år gammal.

Tōbōsaku var för öfrigt en begåfvad man af hemlighetsfull härkomst, och han betraktades som planeten Venus förkroppsligad.[1] Han var kejsarens oumbärlige rådgifvare, och hans person omgifves af legender. Han

[1] Mayers.
[*] Andra säga 10,000.

plägar afbildas med en persika i handen.* Detsamma är förhållandet med Seiōbo och Jizō, ibland äfven Kwannon.

Då den madonnaliknande Kishibōjin eller Kishimōjin (se n:r 71) afbildas med ett barn, håller detta emellanåt en persika i handen. En af Buddhas apostlar, Hatsunabashi Sonja (han har tre andra namn) tecknas försjunken i bön invid en vas med en vissen persikogren.

Persikoträdet (Amygdalus persica, L.), på japanska momo eller to, är inhemskt i Japan och det allmännaste fruktträdet. Dess frukter äro mindre än de europeiska. Enligt Kojiki (den äldsta historien) anträffade guden Izanagi på sin flykt från underjorden tre persikor växande invid det bergspass, som ledde från underjorden till Japan, och dessa frukter slungade han på sina förföljare, så att de måste fly. Izanagi sade då till persikorna: »Liksom I hafven hjälpt mig, måsten I hjälpa alla lefvande människor i Japan, då de komma i besvärliga omständigheter och ofredas», och han gaf persikorna namnet »Stor himmelsk frukt».

I Japan äro persikoblommorna på långt när ej så uppskattade som i Kina. Träden börja tidigt att knoppas, och till flickornas fest den tredje mars pryder man hemmen med blommande persikokvistar. Mot slutet af mars stå de högskära träden i full blom, men först i början af april de helhvita, de klart djupröda och de skära i alla färglägen. Man har äfven röd- och hvita persikoblommor samt sådana med dubbla och enkla blomblad. I konsten afbildas oxar i en trädgård af blommande persikoträd med hänsyftning till berättelsen om kinesiska kejsaren Bu. Denne fredsälskande furste följde det råd, som hans minister Kioshiga (eller Taikōbo, se n:r 225) gaf honom och upplöste sin krigshär, släppte sina hästar fria i bergen och sina oxar i persikoträdgårdarna vid Torin. I en persikoträdgård, tillhörande Chang Fei, ingingo denne, Kwan Yü och Liu Pei

* En af de åtta taoistiska heliga, Kanshōshi (hans kinesiska namn var Han Siang Tsze), som plägar afbildas bärande en korg med persikor, nådde odödlighet därigenom, att han föll ned från »det eviga lifvets persikoträd», dit han på underbart sätt blifvit förflyttad. Andra säga, med större trovärdighet, att han dog af ett fall från ett persikoträd.

(Riurei) sitt högtidliga fostbrödralag (omkr. 200 e. Kr.), som hade till resultat att Liu Pei blef kejsare (jmfr n:r 178).[1]

Persikoträdet är en symbol för långt lif och för äktenskapet. En kinesisk skald har liknat persikans sköna och eleganta blomma vid en furstes maka, och andra förklara, att den betecknar en furstinnas dygder. Persikoträdets frukter gifva långt lif, och det var ej endast genom att förtära persikor från älfdrottningens trädgård man kunde vinna odödlighet. Denna kan äfven, säges det, nås genom att taga af persikoträdets kåda och blanda den med askstoft af mullbärsträ, en blandning, som äfven botar alla slags sjukdomar!

---

8 a. *INRŌ (bredd 7, höjd 8½ cm.), fyrdelad, med fiskar, dessa på inrōns ena sida imiterade i lack; på den andra taifisk och platta fiskar i pärlemor på mörkbrun lackgrund. Signerad: Cho-Hei jämte andra tecken. Sigill.*

Netsuké: korg med fiskar af elfenben, pärlemor och korall.

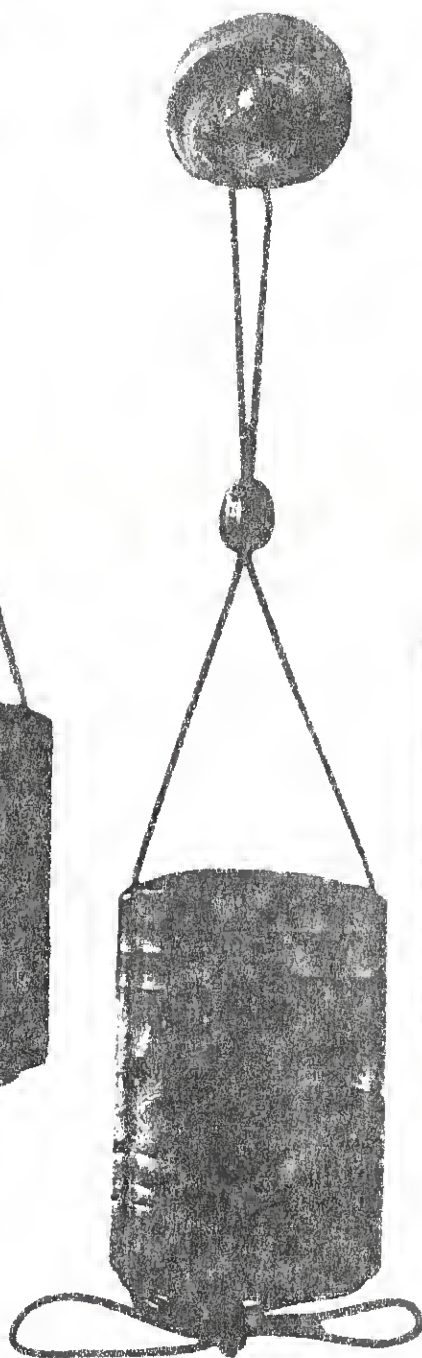
Ojimé: rund, af guldlack med diverse figurer i emalj.

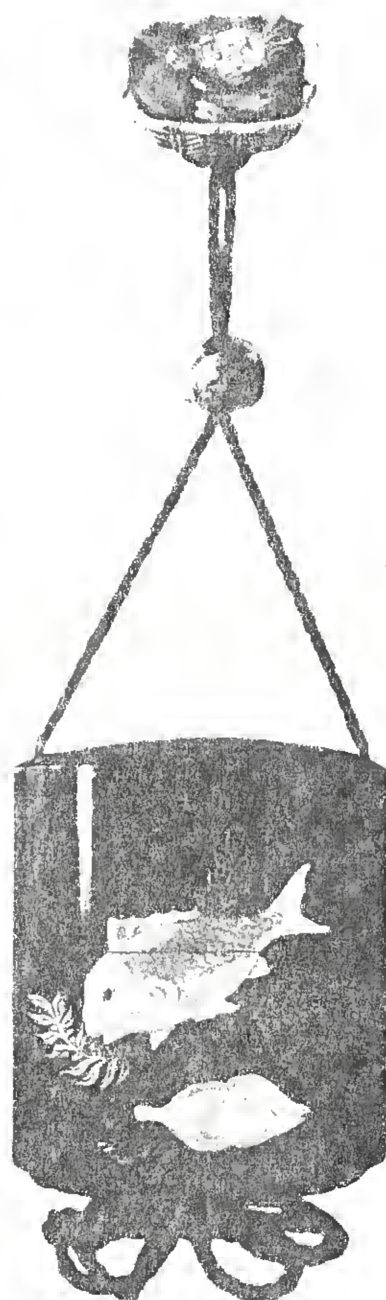
Inköpt i Tōkiō, maj 1902. Japanska utställningen 1911 n:r 744.

Medicindosor, på japanska kallade inrō — af orden in (sigill) och rō (fodral) — voro fordom oumbärliga don för burgna män. På dessa lackföremåls tillverkning nedlades den största omsorg, och deras konstnärliga utsmyckning låg alltid japanen varmt om hjärtat. Jämte guldlackdosor och de sidenfyrkanter, som benämnas fukusa och som utgjorde ett slags brickdukar, kunna inga föremål tänkas mera representativa för den ädla japanska konsten. De utgöra små cigarettfodralsformiga askar, på tvären afdelade i flera fack, passande in på hvarandra som skålarna i en mathämtare. På långsidorna äro genomgående hål för den dem sammanhållande silkessnodden, som knytes på inrōns undersida. För att afdelningarna ej skola onödigtvis skiljas ifrån hvarandra, hålles snoddens båda delar upptill samman af en flyttbar knapp, den s. k. ojimé, ett van-

[1] Mayers.

9

10

8 a

ligen rundt eller ovalt föremål af lackeradt trä, metall, korall, ben, porslin eller dylikt. Som kläderna ej äro försedda med några egentliga fickor, måste inrön fästas utvändigt på något sätt, och härför var snodden upptill knuten vid en större knapp, en s. k. netsuké, alltid rikt utsirad. Snodden passades sedan in under skärpet (obi), på hvars öfre kant netsukén hvilade, medan ojimé och inrō hängde nedanför skärpet.

Nu för tiden ser man sällan inrō i bruk, i stället utgöra de föremål för samlingar jorden rundt. Dock såg jag 1902 i Kiōto en bettlande präst med höljdt ansikte, hvilken bar en rätt vacker inrō.

I inrōns olika fack förvarades medicin, kanske också gift och motgift, samt säkerligen röd färg för stämpeln, som man måste bära på sig, i det att ingen namnteckning intill rätt nya tider varit laglig, under det att stämpeln hade samma anseende som namnteckningen hos oss. Från början torde man hafva haft skilda don att förvara sigill och medicin uti, och då de icke användes, lågo de framme som prydnader. Men med det allt rörligare lifvet fordrades, att man kunde lätt medföra och kombinera de båda föremålen, och resultatet blef den kända inrō-typen.

Under 700-talets förra hälft utfärdades ett edikt, att lackkonstnärerna skulle signera sina arbeten och att lackträd (på latin Rhus vernicifera) skulle planteras i alla trädgårdar och på odlad mark, i viss proportion till ytarealen.

Förutom signaturen brukas ibland sigill på konstverken, ett eller flera, men antalet bör vara udda, då ett jämnt antal däraf ej anses för lyckosamt.

Mörkbrunt lack frambringas genom att lager af rödt lack öfverdrages med svart lack, så att den underliggande färgen skimrar igenom. Sådant lack användes äfven fordom till de förnämas bärstolar. —

De Japan omgifvande hafven äro synnerligen fiskrika. Redan år 1884 voro 600 arter bekanta. De bästa japanska fisksamlingarna finnas i British Museum samt i Leyden och Berlin.[1] Af ålder har japanernas hufvudföda utgjorts af fisk, färsk eller torkad. Nog förbjöd buddismen, som i långliga tider varit den förhärskande religionen i riket, att döda något lefvande,

[1] Rein.

vare sig till föda eller af andra orsaker, men detta besvärliga bud kringgick man genom det enkla resonemanget, att fisken visserligen fångades och uppdrogs på land, men om de dumma djuren dogo på det torra, så var det ju helt och hållas deras eget fel, som människorna ej kunde klandras för.

På Kæmpfers tid voro de pärlemorskiftande, braxenliknande taifiskarna utomordentligt dyrbara. Riksföreståndarens gunstling hade det kostsamma privilegiet att förse denne med mat. En dag i mars på 1720-talet serverades shōgun två taifiskar, som betalades med 150 kobang, och därtill ett par skaldjur till ett pris af 90 kobang. En kobang var lika med fem dukater, hvarje taifisk skulle alltså kostat mer än 2,500 kronor. Sannerligen en furstlig maträtt!

Kæmpfer anför vidare, att vidskepelse var knuten till fiskens självfva namn, emedan tai eller tah var sista stafvelsen i det då brukliga hälsningsordet meditah.

Numera är tai visserligen en stor delikatess men ingalunda någon dyrbarhet. Förr åts fisken lefvande. Dess kött förtäres alltjämt rått, skuret i strimlor och doppas före förtärandet i skarpsås.

---

8 b. *MONTERSKÅP af svartlackeradt trä till förvaring af inrō (storlek: 9 × 40 × 38 cm.). Består af två hälfter, hvardera med nyckelskyltar, handtags- och gångjärnsbeslag af mässing med inristadt mönster, femekrade hjul. Hvarje halfva har upptill ett par små träklossar, i hvilka hvila en platt, svart stång försedd med fem sinnrika anordningar, för att från stången inrō med sina ojimé må nedhänga, medan netsuké hvila på stångens öfversida. Baksidan är klädd med rödbrunt siden och löst inpassad i rännor. Nedtill i hvarje halfva en aflång låda med två hjulformiga beslag utgörande handtag. Skåpet är försedt med lås och nyckel.*

Inköpt i Tōkiō 1902.

Af den vidsträckta användningen af hjul som konstmotiv får man den uppfattningen, att hjulen betraktats som något särskildt intressant

och viktigt. Det var ej heller så utan, att detta en gång varit fallet. Hjulet har ej blott haft en religiöst symbolistisk betydelse (se n:r 151) utan äfven stått som en sinnebild för hastighet vid förflyttning. Så otroligt vi än finna det, betraktades skottkärran och oxvagnen på sin tid såsom under af bekväma och snabba kommunikationsmedel. På de förnämas vagnar offrades den största omsorg åt hjulens utsmyckning, ekrarna lackerades vanligen svarta och hjulen förseddes med omsorgsfullt utförda, förgyllda beslag. Det synes, liksom i Kina, hafva ansetts fint, att hjulen skulle gnissla; vid änkekejsarinnans begrafning år 1914 gnisslade likvagnens hjul i sju toner.

Hjulmönster förekommo redan på lackföremål för en 7—800 år sedan och utgjordes af några löst kringströdda hjul. Ofta förekommo äfven hjul liggande i böljande vatten (katawa-guruma). Dessa motiv förde tanken på krigiska tilldragelser. Under de talrika inbördes krigen förekommo en mängd förflyttningar af högställda personer, som färdades i oxvagnar, och vid en plötslig flykt kunde skenande oxar ställa till åtskillig oreda; det hände då, att hjulen gingo af vid sammanstötningar med vagnar och andra föremål.

Ibland ser man i konsten den för sin grymhet och för sina starka käkar bekanta mantis-insekten (på japanska kama-kiri-mushi; latin Mantis religiosa) på ett hjul, det är då en hänsyftning till ordspråket: »T. o. m. en mantis' käkar kunna ej motstå ödets hjul.»

---

9. *INRŌ (bredd 7½, höjd 7½ cm.), fyrdelad, med praktfulla hjälmar och fältherresolfjäder. Rödt och guldlack på mörkbrun fond. Signerad: Inagawa. 1700-talet. Sigill.*
Netsuké af ben: Hannia-mask. Signerad.
Ojimé af elfenben med utskärningar.

Inköpt i Tōkiō, maj 1902. Japanska utställningen 1911 n:r 745.

Alla vapen och delar af rustningar voro godkända som lackmönster. Metallhjälmar har man i behåll från 300-talet e. Kr., bestående af skål-

formiga hufvudplagg, sammansatta af metallplattor, hopfogade med afrundade nitar. Sedermera blefvo utsirningarna rikligare.

Den som före striden brände rökelse i sin hjälm ville därmed beteckna, att han ämnade strida till sista blodsdroppen.

Solfjädern har från äldsta tider intill våra dagar i Japan varit i användning hos båda könen i alla folklager och voro i sin här afbildade form fältherreattribut, ett slags kommandostaf, med hvars hjälp man tydliggjorde sina befallningar och angaf riktning (se vidare n:r 164).

Den mask, som netsukén är en förminskad kopia af, är en s. k. hannia- eller kijo-mask. Hannia är en kvinnlig demon.* I sagorna förekomma exempel på att människorna förvandlats till demoner, såsom den hofdam, prinsessan Hashi i Kiōto, som på 800-talet omdanades till djäfvul och blef mycket fruktad. Denna underbart vackra kvinna var missnöjd med allt och alla. Hon bad enträget, att det skulle förunnas henne att blifva djäfvul. Gudarna förklarade, att hon skulle få sin önskan uppfylld, om hon vore villig att afstå från sitt förtjusande utseende samt tillbringa tre veckor i Uji-flodens vatten. Härtill var hon fullt beredd. Hon målade sig nu öfver hela kroppen samt bildade af sina hårflätor ett par horn, i hvilka hon invirade järn, gick nattetid ned i floden samt stannade verkligen i vattnet under tre veckor och blef enligt önskan efter denna tid en djäfvul. Som sådan ställde hon till en mängd trassel.

Tyvärr är det sedan den tiden möjligt för en människa att ställa till trassel äfven utan veckolånga badkurförberedelser.

---

10. *INRŌ* (*bredd* $5^1/_4$, *höjd 8 cm.*), *femdelad, med landskap: tallar invid flod. Guldlack och nashiji. Signerad: Toyo, känd lackkonstnär i Yedo. 1700-talet.*

---

* Vanligen voro dessa illasinnade, men kunde ock umgås vänskapligt med människor. Det berättas om Taira Koremochi (omkr. 1000-talet e. Kr.), att han på en af sina vilda utflykter till Momijiyama sällskapat med en hannia. Emellanåt hänför man denna uppgift till Taira Korehira.

Under medeltiden hände det flera gånger, att folk räddade sig ur svåra situationer genom att taga på sig en hannia-mask.

Netsuké af trä: barn som krupit in i Hotei's påse (Hotei är bl. a. barnens och de blifvande mödrarnas gud, se n:r 275). Signerad. Ojimé, äggformad, af svart och gulbrun metall.

Inköpt i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911, n:r 746.

Den ständigt grönskande tallen, såsom varande sinnebild för en härdig ålderdom — den säges kunna lefva under tusen mansåldrar —, måste ju vara ett särdeles lämpligt motiv för dekoration på en medicindosa.

För att erhålla läkemedel till bot mot allsköns krämpor vände man sig antingen till trollkarlar, kloka gubbar eller till läkare. På senare tider anlita ju de mera bildade folkklasserna examinerade läkare. Men än i dag förekommer, att det enklare folket vid sjukdomsfall tar sin tillflykt till trollkarlar eller kloka gubbar. Kloka gummor synas, eget nog, ej hafva varit på modet.

Läkekonsten i Japan står numera ganska högt. Undervisningen i medicin vid högskolan i Tōkiō är ordnad efter tyskt mönster och är alltså rätt grundlig. Likaså vid universitetet i Kiōto. En mängd japaner studera medicin i Europa och hafva gjort sig bemärkta, man behöfver t. ex. endast erinra sig den namnkunnige Hata. I Japan finnes talrika sjukhus, och Röda korset är äfven där representeradt.

Den egentliga läkekonsten gjorde sitt inträde i Japan på samma gång som buddismen på 500-talet och var af kinesiskt ursprung, fast kommande öfver Korea, som på den tiden var ett rätt framstående kulturland. Man lärde sig att använda en mängd örter, hvilka ansågos få större kraft, eller endast hafva kraft, om de plockades på vissa dagar och till och med vissa timmar. Ju längre och mer invecklade namnen på pulvren och mixturerna voro, desto märkvärdigare ansågos de.

Bland de vanligaste växterna, som användes till medicin intill 1850-talet, voro pionen, ricinoljeplantan, angelikaörten, myntan, vildrabarbern, gråbo, akonit samt den odlade ginseng, en azaleaart. Ginseng har kallats teets rival i namnkunnighet i Orienten. Af dess morotliknande rot beredes en medicin, som har samma egenskaper som mysk. Den ansågs

bota alla sjukdomar men var så dyrbar, att ordspråket säger »efter ginseng kommer hängning», hvarmed menas, att man tillfrisknar efter denna medicin men blir så utarmad, när man betalat läkemedlet, att man sedan ingenting har att lefva af. Ginseng växer vild i Mandschuriets skogar, och all ginseng tillhörde kinesiska kejsarhuset. I Japan odlas den, och en del exporteras till Kina, som för resten får sitt behof af ginseng fylldt genom import från Korea och Nord-Amerika, där den växer i Alleghany-bergen. I Japan skördas roten, skrifver Rein, när plantan vuxit i fyra år, alltid under »den stora hettan», i juli och augusti. De nedtill ofta klufna rötterna äro cylindriska och lukta svagt morot.

Alla örter i den japanska läkekonsten undergingo förr en mängd procedurer, och hemligheten med flera läkemedels tillverkning hölls väl bevarad, så t. ex. med den costus eller det bittra pulver, som Kæmpfer omtalar och själf pröfvade (på 1690-talet), och hvilken medicin gjort sin tillverkare mäkta rik, hvarför han också af tacksamhet uppförde flera praktfulla tempel åt läkekonstens gud.

Den japanska farmakopén hade alltid, liksom den europeiska under medeltiden, inriktat sig på att uppfinna ett lifselexir, och många dylika recept finnas ännu kvar, som förr ansågos ofelbara. Men denna tro måtte de dock ofta kommit på skam, ty folk dog icke desto mindre, äfven när de ej blefvo ihjälslagna.

Så snart en europeisk läkare ankom till det då för tiden väl afskilda öriket, frågades han till råds angående alla krämpor och äfven om lifselexiret. Skulle någon mot förmodan numera tro på ett sådant elexir, torde det väl vara på den berömda ginsengroten.

Den mest använda medicinen i de japanska hemmen lär nog vara mankintan,[1] ett slags Hoffmans droppar, som säljas vid pilgrimsorten Yamada, hvilken därpå årligen förtjänar tusentals yen.

[1] Murray's Handbook.

11. *INRŌ (ungefärl. mått: bredd 6½, höjd 8 cm.), femdelad, med hästar. Dessa äro på ena sidan i relief af guld-, brunt och svart lack; på den andra en ensam häst i djup gravyr. Hela inrōn, med undantag af gravyren, är signerad: Kwanshosai, en af Toyos signaturer. Gravyren är signerad Suōmin, af A. Brockhaus kallad »genial och originell metallkonstnär». Han bildade en medveten reaktion mot Gotō-skolans ofta granna och öfverlastade ciseleringsarbeten. 1670—1733. (Se dessutom nr 188.)*

Netsuké af trä: kurbits, i hvars inre synes ett miniatyrlandskap med figurer.

Ojimé: frukt af brons med blad i silfver.

Inköpt i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911, nr 747.

De japanska hästarna äro ej så storväxta som de europeiska, men utomordentligt starka. De användas hufvudsakligen som dragare eller lastdjur men äfven som ridhästar. Hästskorna äro merendels af halm och fastbundna. Thunberg skrifver härom i slutet av 1700-talet: »Små skor eller stråtofflor nyttjas öfverallt för hästar i stället för järnskor, dessa fastbindas vid fotknölarna med stråband, hindra stenar att skada fötterna samt i halka att hästarna ej snafva, de äro föga starka, kosta ringa och ägas öfverallt till salu».

Enligt en gammal förordning fick i Yedo inga andra hästar än hingstar förekomma. Märrar fingo ej finnas där, på det hingstarna ej skulle bli för svårhandterliga. De områden i landet, där djuren hvar för sig fingo användas, voro strängt bestämda.

Européerna, som fordom företogo sina långväga resor i Japan till häst, beskrefvo dessa djur såsom hafvande ett uselt lynne, gungande gång, uppåtkastadt hufvud, samt åt halsen sluttande ryggar, så att ryttaren åkte framåt i sadeln. Miss Bird beskrifver sitt intåg till häst i en by såsom ägande rum med hästen gående på bakbenen genom halfva hufvudgatan.

Hästarna utfodras sommartiden med både löf och bönor. Äfven till strö användes löf. Djuren tyckas genomgående behandlas väl och

uppgifvas efter döden både blifva begrafna och få minnesstenar på sin grafplats.

Äfven i Kina satte man värde på goda hästar. De kinesiska hästarna äro rätt småväxta, fast sega och härdiga, mycket trefliga färddjur. Man erhöll hästar också från andra håll, de bästa kommo norrifrån. En del vasallstater fingo betala sin tribut i hästar. Historien berättar, att kejsar WuTi, af dynastien Han, år 104 f. Kr. sände en krigshär mot en stad i konungariket Ta Yüan nära Persien, hvilken försummat att betala sin hästskatt. De därifrån hemförda hästarna tilltalade WuTi så mycket, att han af dem lät göra afbildningar i brons, som uppställdes vid ingången till hans privata gemak. Porten till dessa kallades till följd häraf »Porten med de gyllne hästarna». —

Det är ett tecken på god smak att välja netsuké och ojimé, som äro i stil med inrōn på något sätt, vare sig i fråga om material, ämne eller färg m. m. En netsuké i form af en kurbits passar särdeles väl ihop med ett hästmotiv på grund af den kända sagan om Chōkwarō (se nr 173). Netsukéns kalebass är dock ej i detta fall Chōkwarōs, utan förefaller snarare tillhöra Hu Kung, en kinesisk trollkarl, känd för sina underkurer och sin barmhärtighet. Han påstods hvarje afton hemlighetsfullt försvinna, och slutligen kom man underfund med, att han, af oförklarad anledning, vid solnedgången drog sig in i en kurbits, som hängde vid dörren.

---

12. *INRŌ (bredd 5 3/4, höjd 9 cm.), femdelad, med landskap, hyddor och till torkning upphängda bönskylar. Guld- och nashijilack mot svart grund. Signerad: Inagawa, en berömd konstnär på 1700-talet (se nr 9). Sigill.*

Netsuké af trä: präst sofvande bredvid sin bjällerformade tempelklocka.

Ojimé, persikokärna med utskurna apor i relief. Persikans kärna åtnjöt bland folket, särskildt i Kina, ett visst mystiskt anseende och brukades ofta till amulett.

Inköpt i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911, nr 748.

De japanska landtgårdarna äro ganska måleriska, såsom i allmänhet gammaldags hus med halmtak pläga vara. Det berättas, att Fujiwara Yoshitomo år 1470 kom till Fuwa no Seki, och som han fann utsikten tilltalande, ämnade han stanna kvar för att beundra den vid månsken. Bönderna tyckte, att deras halmtak voro ruggiga och i behof af reparation och skyndade att påbättra dem. Men därigenom förlorade dessa mycket af det pittoreska, och då Yoshitomo såg landskapets förändrade utseende, brydde han sig ej om att stanna kvar utan för genast vidare.[1]

Stugor och små landtgårdar förekommo ofta i i den kinesisk-japanska konsten. De oansenliga husen äro ej alltid nödvändigtvis bondgårdar, ty många stora och visa män drogo sig tillbaka i landtlig ensamhet för att i naturens sällskap tillbringa sina sista dagar.

I shōgun Ieyasu' testamente (en samling lagar, utgifna på 1600-talet) bestämdes, att boningshus ej fingo uppföras på sådan mark, som låg under odling, ty, sades det, »växandet af bambu och träd invid husväggarna är hindersam för skörden». Äfven bestämdes, att, då meningsskiljaktigheter uppstodo angående huruvida odlingarna voro nya eller gamla, skulle höjden på träden, som omgärdade odlingen, fälla utslaget. Voro de minst tre fot höga, var planteringen gammal, voro de icke fullt tre fot höga, var den ny, träden måste huggas ned och den felande parten skulle hålla sig i sitt hus i 100 dagar.

I närheten af sina landtgårdar bruka bönderna odla grönsaker, särskildt bönor. I Japan förekomma tolf slag af bönor (på japanska mame). Bland dessa torde soyabönan (latin Dolichos soya, L.) vara en af de märkligaste, hvaraf japanerna bereda shoyu, som tyvärr förlorar det mesta af sin fina arom vid lång transport. Vi kalla denna vara soya. Det gammaldags sättet att bereda soya var följande:

»Bönorna kokas tills de blifva tämligen mjuka, hvarpå stött korn eller hvete i lika stor mängd med bönorna tillsättes. Sedan dessa ingredienser blandats, ställes massan undan i 24 timmar på en varm plats

[1] Joly: Legend in Japanese Art.

för att jäsa. En lika stor mängd salt tillägges då och två och en half gång till så mycket vatten. Allt detta omröres flera gånger dagligen i flera dagar och får sedan stå väl öfvertäckt i två eller tre månader, hvarpå den flytande delen hälles upp, medan bottensatsen får blifva kvar, silas och tappas på träkärl. Soyan är af brun färg, blir allt bättre med tiden men varierar till kvaliteten efter den provins, där den tillverkas. Holländarna på Deshima hälla de finare sorterna på glasflaskor, sedan de först kokat vätskan i en järnkittel för att förhindra jäsning, hvaraf den lätt blir förstörd.»[1]

Den bästa soyan beredes i norra Japan i Chōshi, därifrån äfven den i kejsarpalatset använda soyan kommer.[2] Af soyabönan göres äfven ett slags bönpasta och en sås, miso. Thunberg berättade, att vid hans resa till Yedo 1776 bestod bärarnas vanliga måltid af misosoppa med lök. Bönor ätas vanligen kokta med socker tillsammans med ris. Soyabönan är utomordentligt närande. —

Hvad netsukéns ämne beträffar, skall prästen under uppläsande af psalmer (sutras) slå små slag på tempelklockan med korta mellanrum; upphöra slagen, veta de öfverordnade att prästen somnat.

Förr använde sig äfven tiggarpräster af klockor, dock af något annan form. Kæmpfer berättar från sin resa i slutet på 1600-talet ungefär följande: »De flesta tiggarna sitta på vägen hela dagen på en liten grof matta. De hafva en flat klocka, liknande en vid mortel, liggande framför sig och göra ingenting annat än att med klagande sång upprepa ordet Namida, en förkortning af Namu Amida Butsu, en kort bön; de tilltala Amida som de aflidna själarnas skyddsherre och förespråkare. Under tiden slå de nästan ständigt på den omtalade klockan med en liten trähammare, detta, säga de, för att fortare höras af Amida och, synes det mig, tillika ej utan afsikt att lättare uppmärksammas af de förbigående.»

[1] Hildreth—Clement: Japan as it was and is.

[2] Murray's Handbook.

11

12

13

13. *INRŌ (bredd 5, höjd 9 1/2 cm.), femdelad, med katt som jagar råttor genom en skjutvägg (shōji). Guld- och silfverlack i relief mot svart grund. Signerad: Jokasai (af Gonse och Huish betecknad som särdeles framstående mästare i lackeringskonsten). 1700-talet.*
Netsuké af trä: en tiger. Signerad.
Ojimé af silfver: en liten vas med fastknutet lock. På sidan skrifttecken.

Inköpt i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911, n:r 749.

Eftersom ojimén är af silfver, och silfverlack förekommer på hufvudpjäsen, är den lilla knappen väl vald. Som både katten och tigern äro kattdjur, är äfven netsukén på ett lyckligt sätt i stil med sin inrō.

Tigern (på japanska tora, på kinesiska hu) förekommer ej i Japan men däremot i Kina och Mandschuriet, hvars snöiga vintrar den med lätthet uthärdar. Han anses kunna blifva tusen år gammal och få hvit päls vid fyllda 500. år. Han täflar med lejonet om platsen som djurens konung, hvilket namn man ofta gifver honom, särskildt som skriftteckmet kung påstås vara synligt på hans panna. Hans längd uppgifves vara sju fot, och sju är det tal, som svarar mot den manliga principen i naturen. I sju månader bär tigrinnan sina ungar.[1] En af Karlavagnens stjärnor anses hafva gifvit upphofvet åt den första tigern. Liksom draken betecknar kejsarmakten, representerar tigern (enligt kinesisk åskådning) ministrarna och deras ämbetsvärdighet.

I konsten afbildas tiger och bambu (take ni tora) ofta tillsammans. Detta betecknar trygghet, och sammanställningen har sin orsak i den indiska uppfattningen, att tigern i bambusnåret fredar sig för elefantens angrepp. Af ungefär samma anledning har tiger och bambu förklarats betyda gästvänskap.

Särskildt berömd är en tafla »tiger och bambu» af Sesson, som tillhörde Sesshiu-skolan (omkr. 1500, hans lefnadstid är omstridd).

---

[1] Anderson: Catalogue.

Man anser tigern vara en sinnebild för västern. Han utgör en omtyckt buddistisk symbol, ty han lär besitta en förunderlig makt att utdrifva djäflar och betraktas äfven som den förkroppsligade visdomen, hvarom följande, sannolikt kinesiska, berättelse finnes.

En tigrinna med tre ungar skulle föra dem öfver en flod. En af ungarna var mycket ondsint och kunde icke lämnas ensam med sina syskon utan att söka döda dem. Tigrinnan måste därför hitta på ett sätt att forsla ungarna, undvikande att lämna den argsinta ensam med en fridsam unge. Hon sam därför först öfver med den ondsinta, återvände och hämtade en af de ofarliga ungarna, nedsatte honom på stranden och tog den ilskna tillbaka till utgångsplatsen. Här hämtade hon och sam öfver med den andra fredliga ungen, hvarpå hon för sista gången återvände och medförde den argsinta.[1]

En del af trädgården till templet Nanzenji i Kiōto, berömdt för sina tigermålningar, påstås vara ämnad att föreställa den plats, där tigrinnan lär sina ungar att taga sig öfver en flodbädd.[2]

---

14. *INRŌ (bredd 5, höjd 9 cm.), femdelad, med tallar och tranor; på lock, botten och kanterna lyckotecken (vikter, kryddnejlikor, ädelstenar, halmhatt m. m. sedan beskrifna i n:r 226). Guldlack och pärlemo på svart grund. (1700-talet?)*

Netsuké af trä: liggande trana. Signerad på infälld pärlemobit; modern.

Ojimé med lyckotecken. Guldlack och pärlemo på svart botten.

Inköpt i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911, n:r 751.

Pärlemo fås i stora kvantiteter af awabisnäckan (Heliotis gigantica). Pulvriserad pärlemo nämnes egendomligt nog i gamla sagor som en dietartikel för uppnående af odödligt lif på jorden.

[1] Anderson.
[2] Murray's Handbook.

Invånarna på en af de tre lycksalighetsöarna ansågos ständigt lifnära sig af pärlor, hvilken matordning man dock ej har anledning att afundas dem. För den moderna människan förefaller denna diet i hög grad hälsovådlig.

Pärlemo har användts i ganska stor utsträckning och till de mest skiftande föremål, såsom lådor, brefaskar, till inläggningar på möbler och spegelfodral, ja, t. o. m. på skaften till de jättelika spjuten. I Kōdaiji (Kōdai-templet) i Kiōto har man ännu kvar ett skrin af pärlemo, hvari den store fältherren Hideyoshi förvarade sin skrifattiralj.

Lack med pärlemoinläggningar tillverkades först under kejsar Shōmu (724—748). I Shōsō-in i Nara förekommer bland de äldsta museiföremålen en samisen (ett slags gitarr) från 700-talet med rika inläggningar af pärlemo och agat, föreställande papegojor, som sitta i ytterst stiliserade granatäppleträd och kalasa på dess frukter. Mönstret verkar persiskt. Till sitt mest öfverflödande bruk har kanske pärlemoinläggning i lack kommit i kapellbyggnaden Konjiki-dō i Chuzonji vid Hira-izumi, uppförd 1109. Pelarna voro (och äro) inlagda med pärlemo, och häraf bestodo äfven de tre altarena. —

De på såväl inrō som netsuké förekommande tranorna äro i Japan omtyckta djur (se n:r 159). Framstående män liknas vid tranor, och en man, som fördelaktigt skiljer sig från en intetsägande omgifning, kallas, drastiskt nog, för »en trana på en sophög». — Tranor voro fordom fridlysta, och, som buddismen dessutom ogillar dödandet af något lif, äfven fredade af opinionen.

Det finnes emellertid en berättelse om en man, som tänkte annorlunda. Han bodde i Akita, och hans namn var Okada; denne man fann ett stort nöje uti tranjakten. Öfver detta hans tidsfördrif sörjde hans tvenne döttrar, som voro fromma buddister. En afton, då de visste att fadern var ute på fågelskytte, kommo de öfverens om, att de, för att bättra honom, skulle taga hvita skynken öfver sina dräkter och gå ned till hafsstranden. De tänkte som så, att om fadern i tro att de voro

ett par tranor sköte någon af dem, skulle han sedermera upphöra med jakten, och för denna sak voro de villiga att mista lifvet. Tyvärr råkade fadern att skjuta dem båda två. I sin förtviflan rakade Okada därefter sitt hufvud, såsom präster hafva för sed, och drog långt bort i skogen för att i ensamhet tillbringa sina återstående dagar. (Joly.)

---

15. *INRŌ (bredd $4\frac{3}{4}$, höjd $9\frac{1}{4}$ cm.), sexdelad; på ena sidan växtmotiv och på den andra vattenfall öfver klippor. Guld i guldlack med impressade guldkvadrater. Kajikawa-stil. Kajikawa var en berömd skola af lackkonstnärer, hvilka särskildt voro kända för sina inrō. Sedan en Kajikawa på 1600-talet kallats att verka vid shōgun-hofvet, räknades skolan till en af de främsta i landet.*
Netsuké af elfenben, brungjord genom nedsänkning i starkt te. Ämne: apmamma med ett par ungar. Signerad: Ikosai, som lefde 1902 som en af nutidens mest ansedda snidare; specialitet: apor.
Ojimé af elfenben, brungjord som föregående. Sex apor. Signerad: Ikosai.

Inköpt i Kobe 1902. Japanska utställningen 1911, n:r 750.

Vattenfallen äro helgade åt Fudō, upplysningens bistre gud. Man gjorde förr bot genom att ställa sig under vattenfall. Dessa äro i Japan ofta rätt höga, men äga i allmänhet ringa bredd; bland undantagen härifrån är det vackra Chindafallet på Kiūshiū, utför hvilket man i forna tider hade den trefliga seden att störta förbrytare. De benådades, om de öfverlefde proceduren.

En ort, berömd för sin skönhet och sina vattenfall, är Nikkō i nordliga Japan, där riksföreståndarnas praktfulla mausoléer ligga inbäddade i en frodig grönska. Där regnar ofta, men man utsätter sig gärna för vätan för att få se byggnadsverken och den underbara naturen, som innesluter ett tjugutal vattenfall, alla karakteristiska och olika.

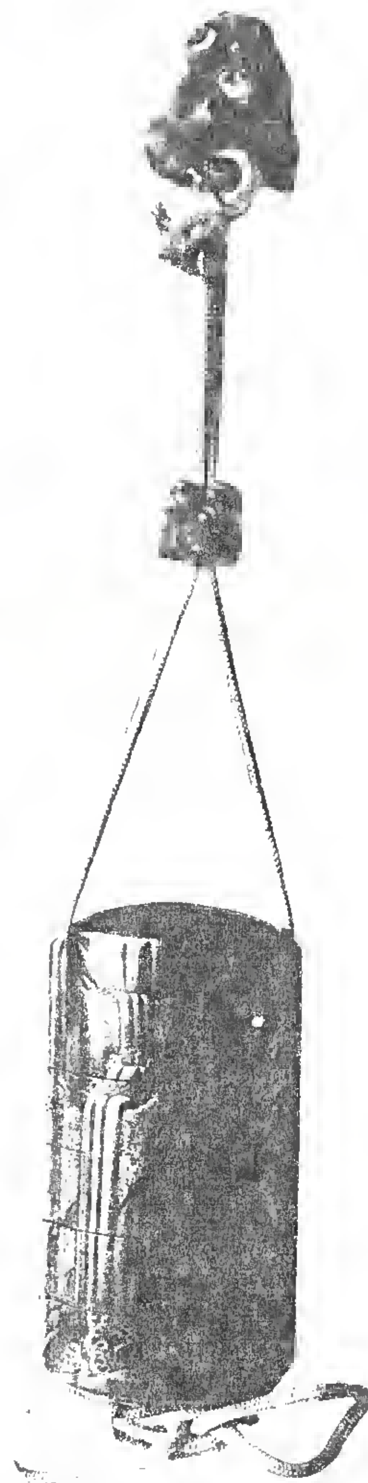
Japans största vattenfall äro Nachifallen i provinsen Kii, som hafva en höjd af 275 fot. Näst störst är Kegonfallet i Nikkō, som störtar nästan

14

16

15

lodrätt ned och är 250 fot högt. Många vattenfall betecknas såsom manliga eller kvinnliga, och vattenfall betraktas allmänt såsom tillhåll för drakar. Till dessa uppsänder folket böner under svår torka i förhoppning, att de skola gifva regn, och ganska märkligt är, att år 962 e. Kr. kejsar Murakami skickade ett särskildt sändebud till drakguden i Minowo-fallet i provinsen Settsu, för att i ett enkom för densamma uppbyggdt tempel frambära böner för snar nederbörd. Beskickningen lär hafva haft åsyftad verkan.

Ej långt från Segi ga hara (mellan Tōkiō och Kiōto) ligger Yōrō ga taki (Sonliga tillgifvenhetens vattenfall).[1] Namnet förhärligar ett japanskt dygdemönster från 700-talets början. Det var en vedhuggare, hvars ålderstigna fader var mycket begifven på risvin. Allt hvad sonen förtjänade på sitt arbete, gick han och köpte sake åt gubben för. Himlen varkunnade sig öfver hans uppoffring, och en dag påträffade han under sin vandring detta fall, som då bestod af ädlaste vin. I vår nyktrare tid är vattenfallet naturligtvis absolutistiskt.

16. *INRŌ (bredd 5, höjd 7 cm.), femdelad. Ämne: björn, som klättrar i ett träd efter honung. Svart och guldlack i relief mot svart.*
Netsuké af trä: sittande Fukurokuju (en af de sju lyckogudarna, se n:r 217), med svansbärande sköldpadda (symbolen för lycka och långt lif, se n:r 100). Signerad.
Ojimé, rund, af metall med metallinläggningar.

Inköpt i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911, n:r 752.

Den vanliga japanska björnen (kuma) har på halsen en hvit fläck men är för öfrigt svart. På Yezo finns den bruna björnen, som af Ainofolket ifrigt jagas men tillika anses som en gudom. Ainojägarna tillfångataga gärna björnungar, som sedan hållas i särskilda, på pålar byggda kättar, i hvilka de matas på bästa sätt för att sedan slaktas. Björnarnas kött ätes, men för att blidka deras andar, förrättas andra offer.

[1] Murray's Handbook.

Liksom alla björnar tycka de japanska om att uppsöka vildhonung. Bin och getingar (de senare kallas äfven koshi-boso) saknas nämligen ingalunda i Japan och hafva det gemensamma namnet hachi, hvilket låter likt det japanska ordet för siffran 8, en ljudlikhet, som skämtsamt användes i barnlekar, där den, som blir n:o 8, får sig ett nyp, »biet sticks». Ordet kuma betyder visserligen björn, men i en del ordsammanställningar betecknar det något ovanligt stort. Bålgetingar kallas t. ex. kuma-bachi.

Från bilden af guden Shikkuganjin i templet Tōdaiji i Nara påstås getingar utgå vid krigstillfällen.[1] Gudomligheterna, som råda öfver Kompiratemplet på ön Shikoku, lära en gång i form af getingar hafva uppenbarat sig för den främste fursten på denna ö, då han under medeltiden en gång ville tillskansa sig väldet öfver sina grannstater. När han emellertid skulle bemäktiga sig Kompira-helgedomen, möttes han af dess skyddsgudar i form af en väldig getingsvärm, som dref honom och hela hans här på flykten.[1]

---

17. *INRŌ (bredd $4^1/_2$, höjd $8^3/_4$ cm.) med gångjärn på sidan; utvändigt guld-, svart och rödt lack, invändigt silfverlack. På ena sidan tupp, på andra sidan höna. Invändigt fördjupningar för fyra lösa ägg, hvarje ägg i två delar, af hvitt, svart och guldlack: på äggen insekt- och växtmotiv.*

Netsuké: ägg af hvitt lack med kyckling af guldlack.

Ojimé: kula af guldlack med växtmotiv.

Inköpt i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911, n:r 753.

Hönsfåglar (tori) tyckas hafva hört till japanernas allra äldsta husdjur. Redan i sagan om solgudinnan (se n:r 30) berättas gudarna hafva hopsamlat en mängd gällt galande tuppar för att inbilla den förtörnade gudinnan, att det rådde ljusan dag i världen, fastän hon dolt sig undan. På grund af tupparnas egenskap att tidigt hälsa den uppgående solen blefvo hönsen (tori) heliga djur, som höllos inom shintōtemplens område,

[1] Murray's Handbook.

och ingångsportarna till dessa byggdes i en form, som gjorde dem särskildt lämpliga till sofplats för fåglarna. Till följd af sin bestämmelse fingo portarna namnet torii.

På japanska heta tupparna ondori, hönorna mendori. Allt intill allra nyaste tid kan man betrakta hönsen som landtbefolkningens enda tamfågel. Man höll och håller dem egentligen för äggens skull, ty under århundraden förbjöd en strängt religiös uppfattning tagandet af allt lif och således äfven hönsens. Med nutidens slappare uppfattning har detta förändrats. Af höns tillagas en ingalunda osmaklig soppa med däri liggande små köttbitar, kallad tori-nabe.

Att hönsen ej betraktas som klyftigare och märkvärdigare i Japan än hos oss framgår af det ursprungligen kinesiska ordstäfvet »en trana bland en flock höns» för att beteckna en skicklig man, som utmärker sig bland en mängd obetydliga personligheter. Vårt »mycket väsen för ingenting» motsvaras af »liksom om man klöf en höna med en slaktyxa».

Typiska för Japan äro de tuppar med flera meter långa stjärtfjädrar, som man ofta ser på marknader och utställningar. De hållas i höga, smala burar för att deras fjäderskrud skall förblifva oskadad och få endast komma ut en gång hvarannan dag, då de få sig en halftimmes motion. Djuren äro af en förädlad ras, och naturligtvis hafva ej de vanliga japanska tupparna samma egenhet.

På taflor ser man ofta en tupp uppflugen på en tempeltrumma, som hänger liksom en gong-gong i ett ställ. Motivet, kalladt kanko-dori, betyder »frid på jorden», hänsyftande på en mycket bekant historia ur de klassiska böckerna. I föregångslandet Kina var det brukligt att vid ingångsportarna till de högre ämbetsmännens bostäder hafva en sådan trumma uppställd, afsedd att användas endast vid kritiska tillfällen, då ämbetsmännens personliga närvaro omedelbart kräfdes. Vid kejsarpalatset hade man en trumma af samma slag, hvars ljud betydde samlingssignal för trupperna. Men under kejsar Yao var det så länge fred i landet, att trummorna upphörde att vara föremål för respektfylld skräck och t. o. m.

togos i besittning af tupparna som hviloplats. I Japan höllos liknande trummor vid palatsingångarna, och en tid lades alla böneskrifter i deras närhet.

I legenderna om visa män förekommer några gånger fjäderfä omnämndt, och en man, som måtte hafva varit särskildt utmärkt, upptogs från detta lifvet direkt till himlen, åtföljd ej endast af barn och blomma (? blommor) utan äfven af sin boskap, sina ankor och sina höns.

18. *INRŌ (bredd 5, höjd 7 cm.), femdelad: landskap med vattendrag, klippor och krysantemer. Guld- och silfverlack i relief på nashiji- och svart grund.*

Netsuké af körsbärsträ: läderlapp på en tempelklocka af platt bjällerform (liknande en mussla).

Ojimé af metall med blommor och blad.

Inköpt i Tōkiō, maj 1902. Japanska utställningen 1911, nr 754.

Krysantemum kallas på japanska kiku, på latin Chrysanthemum indicum, L. Som bekant kommer dess namn från grekiskan och betyder »gyllene blomma», ty de flesta af de första krysantemer européerna gjorde bekantskap med voro gula till färgen. Väl fantastisk, men ej utan kuriositetsintresse är hypotesen, att ordet krysantemum skulle härleda sig från Kinrin san ten no mon, »kejsarens vapen» (Kinrin var nämligen ett af Mikadons forna namn och en stiliserad krysantemum hans vapenblomma).

Växten antages hafva införts från Kina i början af 800-talet, möjligen kom den från Korea 500 år tidigare. En uråldrig kinesisk hofsed, som intill senaste tider följts äfven vid japanska hofvet, är, att kejsaren på nionde månadens nionde dag, numera den nionde september, inbjuder de förnämsta i riket till en högtidlighet, hvarvid en skål krysantemum ställes framför kejsaren, som doppar blommorna i risvin, hvilket sedan förtäres. Den nionde dagen i nionde månaden är nämligen en mycket

19

17

18

olycksam dag, och krysantemumsake drickes för att afvärja olyckorna. Japanska folktron anser, att många olyckor afstyrts genom vidmakthållandet af detta bruk. Samma dag är en stor allmän folkfest, Chōyō no setsu.

I november månad, då blomman står i sitt högsta flor, brukar ett garden-party gifvas af kejsaren i trädgården tillhörande Aoyamapalatset i Tōkiō, som förut ägts af prinsen af Kishū, men numera är arffurstens palats. Vid denna trädgårdsfest får man se den vackraste samling af krysantemum i världen.

Af japanerna indelas krysantemen i sex olika slag: atsumono, tunga och med många blomblad (dessa arter stå sig längst), kuruimono, flera varieteter med oordnade blomblad, ichimonji, storblommiga med en mängd små blomblad i midten, kegori, som hafva hårlika bihang på blombladens ytterända, hosomono med sina trådlika blomblad samt choji med en A-formigt bildad midt. (Japan Magazine.)

Den från en anspråkslöst formad, prästkragslik växt utvecklade krysantemen är utan tvifvel höstens skönaste blomster och näst körsblomman den populäraste i öriket, och intet mönster är mera omtyckt. Den kan äfven tjäna till annat än ögonfägnad, ty af krysantemens blomblad beredes en salad. Detta låter ju underligt, men den, som gör sig besvär att slå upp i Hagdahls stora kokbok, skall där finna recept på salad såväl af dahlians blomblad som af blekta maskrosblad. (Om krysantemum se vidare nr:s 88, 116 och 145.)

Den äldsta krysantemumsagan lär vara den om Kikujido (på kinesiska Keuh Tsz' Tung), en yngling, som var page hos kejsar Boku Ō (på kinesiska Muh Wang, på 900-talet f. Kr.). En dag, då han gick förbi kejsarens läger, råkade han med foten vidröra en kudde, och för detta etikettsbrott såg sig Boku Ō tvungen att förvisa honom. Men kejsaren tyckte det var synd om ynglingen och lärde honom en helig formel. Kikujido, som var orolig, att han skulle glömma bort orden, skref (målade) dem dagligen på krysantemumblad, en sysselsättning som utgjorde

hans tröst. Då daggen föll ned på de underbara skrifttecknen, förvandlades den till ett elexir, och de som drucko däraf, kunde lefva intill 800 år.

Kikujido afbildas som en gosse sysselsatt med att på krysantemumblad måla skrifttecken. Emellanåt synes han kasta bladen i en närbelägen ström.

19. *INRŌ (bredd 5 1/4, höjd 7 1/4 cm.), femdelad, med makrilliknande fiskar i vatten. Guld- och nashijilack.*

Netsuké af trä: två momofrukter (persikor); i ena frukten en liten gosse, sannolikt Momotarō, en bekant sagofigur. I andra frukten en råtta. Signerad.

Ojimé, skulpterad persikokärna: vattendrake.

Inköpt i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911, nr 755.

Enligt den gamla från Kina hämtade åskådningen sades fiskarna simma två och två tillsammans. De kommo därför att blifva en sinnebild för äktenskapet. Kineserna trodde ursprungligen äfven, att fiskar kunde förvandlas till fåglar.

Japanerna, som i sina haf hysa minst 40 arter af makrillsläktet (latin Scomberoidæ), idka ett lifligt fiske.[1] Makrill fångas i stora mängder med nät på Japans norra kuster. Äfven på västkusten fiskas makrill, mest nattetid och vid bloss. —

Hvarje japanskt barn känner till sagan om Momotarō, hvarpå denna netsuké hänsyftar.

Ett gammalt fattigt, äkta par hade länge önskat sig barn. En dag gick hustrun till floden för att tvätta, då hon fick se en persika, som följde med strömmen. Hon tog upp frukten för att gömma den åt sin man. Men just som denne skulle börja att äta upp persikan, sprack den och ut hoppade en liten gosse, pigg och treflig. De båda gamla blefvo förtjusta och kallade honom Momotarō (den förstfödde ur persikan) samt upptogo honom som eget barn.

[1] Rein.

Momatarō växte till och sade en dag till sina fosterföräldrar: Nu måste jag i väg till Trollens ö och hämta deras skatter, samt bad att som matsäck få medtaga några hirskakor, hvilken önskan gärna villfors. Han träffade på sin väg en apa, en fasan och en hund. Dessa bjöd han smaka sina kakor, och de blefvo genast hans trogna följeslagare. Vid framkomsten till Trollens ö flög fasanen öfver muren för att rekognoscera, apan klättrade öfver, och Momotarō och hunden togo sig in genom porten. Biträdd af djuren betvang Momotarō trollkungen och hela hans följe. Trollen blefvo så spaka, att de togo fram sina skatter, hälsade honom i ödmjuk ställning och förblefvo med pannan mot marken till dess Momotarō med sin båt var långt utom synhåll.

Momotarō återvände till sina gamla fosterföräldrar med sitt byte, som utgjordes af osynlighetshattar och -kappor, ädelstenar, bärnsten och sköldpadd, för att ej tala om allt guld och silfver. Både Momotarō och fosterföräldrarna blefvo mycket rika och lefde lyckliga med hvarandra i många, många år.

20. *INRŌ (bredd $5^{3}/_{4}$, höjd $7^{3}/_{4}$ cm.), femdelad, i fast ram. Hägrar i vatten med växter. Guld- och silfver- samt groft nashijilack mot svart.*

Netsuké: sofvande mandarinanka i guld-, silfver-, svart och rödt lack (en sällsynt pjäs).

Ojimé: skulpterad plommonkärna med motiv »tusen apor».

Inköpt i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911, nr 756.

Ordspråket säger: »hägern lyfter ur strömmen utan att röra upp dyn». Hägrar (sagi) äro i Japan fridlysta. Silfverhägern är mycket vanlig, den åtföljer, såsom redan Thunberg nämner, landtmannen vid arbetet på åkern, där den plockar mask. Tre slag af silfverhägrar finnas, på japanska kallade shira-sagi (latin Herodias garzetta, L.), o-sagi (latin Herodias modesta, Gray), chiu-sagi (latin Herodias intermedia, Wagl.).[1]

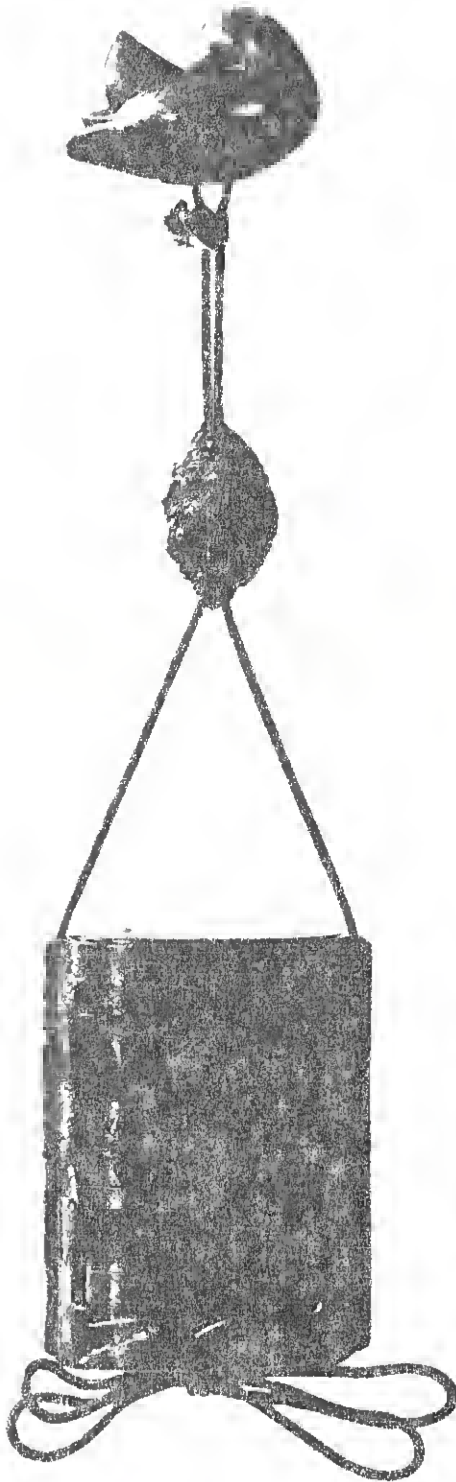
[1] Rein.

Silfverhägern afbildas ofta i den japanska konsten tillsammans med lotusblomman eller med säf. Ej sällan ser man den på taflor, skjutskärmar och dylikt, t.o.m. på trädörrar, så ovanliga de senare än äro. Ett berömdt exempel är den af Naonobu (död 1650) målade s. k. »våta hägern», som sitter på relingen af en båt.[1] Den gula hägern, af kineserna kallad hwang kuh ko, anses hafva till uppgift att bära genierna på deras färder. I poesien förklarade sig sorgsna damer längta efter den gula hägerns vingar.

Mandarinankorna åter äro den äktenskapliga trohetens symbol. Ankor (på japanska ahiru) af skilda slag hållas tama på många ställen i Japan. Flera arter likna våra, andra åter Kinas. Då alla öfriga ankor lefva i månggifte, men mandarinankparen däremot hålla troget ihop, har man tagit dessa som exempel på äktenskapligt samförstånd. Mandarinankor äro ytterst behagliga djur, ständigt simmande i sällskap och hvarandra utomordentligt tillgifna. På japanska kallas de oshidori (på kinesiska yüan-yang), ett namn, som också skämsamt plär gifvas trogna älskande, ehuru dessa äfven kunna liknas vid hiakodori, de mystiska sagofåglarna, som lefva den ena inuti den andra (!). Både mandarinankorna och hiakodori förekomma i konsten, de senare dock ej på långt när så ofta som de förra. För att beteckna, att det är två fåglar, som afbildas i en hiakodori, ger man ibland fågelkroppen två hufvuden. Från Kina har man oshidoris motsvarighet i de underbara vattenfåglarna tsü kiu, hvilkas röster »ljuda samfälldt men dock åtskilda». Detta fågelpar är, säger Mayers, sinnebild för blygsamheten och renheten hos den jungfru, som är i begrepp att blifva en furstes värdiga maka. I Kina kunde nämligen, liksom en ogift konung hos oss, kejsaren gifta sig med hvem han behagade, utan hänsyn till rang.

21. *INRÖ (bredd 5 1/4, höjd 7 cm.) i fem konvexa afdelningar: snäckor och tång i guldlackrelief mot svart.*

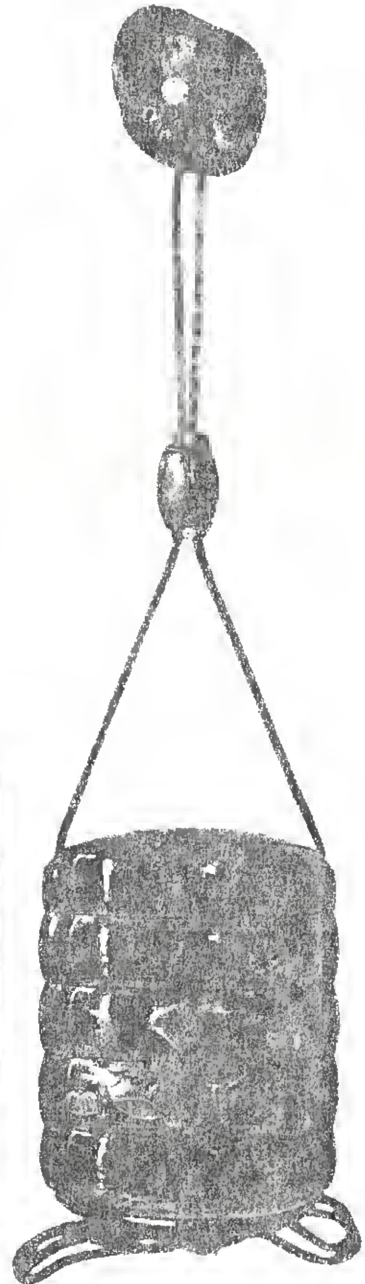
[1] Murray's Handbook.

20

22

21

Netsuké i lergods på trä, samma motiv. Signerad på porslin.
Ojimé, aflång, af trä med silfvernitar och infattningar af silfver, sten och pärlemo.

Inköpt i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911. n:r 757.

De japanska vattnen äro rikt försedda med skaldjur af alla slag, ej minst musslor och snäckor (på japanska kai). Den förste att beskrifva dessa var vår landsman Thunberg, nämligen i fjärde delen af sin Resa uti Europa, Africa, Asia, förrättad ifrån år 1770 till 1779. 1793 publicerade han sina erfarenheter om dessa djur. Många hafva sedan följt i hans spår, men torde ämnet dock ej vara slutstuderadt.

Nippons vackra musslor och snäckor uppvisa egendomligt nog arter, som förekomma både i högsta norden och i tropikerna. Rätt många af dem anses lämpade till föda, i synnerhet en mängd ganska stora sorter, hvilka blifvit kallade för björnarna och hvalarna bland musslorna. Särskildt känd för sina skaldjur är hamnstaden Muroran på Yezo. Där förekommer en ofantlig mussla, den s. k. hotate-gai (Pecten yezoensis).[1] En ganska vanlig spiralsnäcka är akanishi, en benämning, som folkspråket äfven gifver snålvargen.

Redan i de äldsta urkunderna omtalas skaldjur, och de tycktes t. o. m. kunna beredas till att läka sår. Då Ōnamuji kommit i ovänskap med 80 gudomligheter, som på allt sätt ville hindra honom från att gifta sig med prinsessan af Yakami, rullade de ned en glödgad sten på honom från ett berg, så att han fick svåra brännskador. Men Ōnamuji's moder gick upp till himlen och öfvertalade en vänligt sinnad gudomlighet att rädda hans lif. Till hans hjälp sändes då prinsessan Snäcka och prinsessan Mussla; den förra brände sitt skal, den senare hämtade vatten, och med blandningen insmordes Ōnamuji's kropp »liksom med modersmjölk», hvarpå han blef en skön ung man och vandrade bort.

En del musslor innehålla, som bekant, pärlor. Från början brydde sig de just ej fåfänga japanerna föga om dem, men sedan kineserna

[1] Murray's Handbook.

visat en liflig efterfrågan därpå, uppstod ett ingalunda obetydligt pärlfiske. Redan Kæmpfer berättar, att det funnits pärlmusslor i Ōmuraviken, och att man fann pärlor nästan öfverallt i hafvet omkring ön Kiūshiū. Fisket var fritt. På den tiden bereddes ett af damerna uppskattadt ansiktspuder af stoftmalet musselskal, och man ville intala Kæmpfer, att, om pärlor lades i en ask med sådant puder och lämnades i fred i två à tre år, så ynglade de af sig, men Kæmpfer satte, försiktigt nog, ingen tro till denna rötmånadshistoria. Så vacker glans som de orientaliska äga de japanska pärlorna ej, likväl äro de ganska omtyckta. Pärlfiske idkas vid lagunen Kita-ura, öster om Tōkiō, ej långt från Chōshi, men särskildt kring stränderna af den för sitt milda klimat kända ön Shikoku.[1]

Sådana historier som från Kina, angående ämbetsmännens inverkan på pärlfisket, berättas ej i Japan, ty i det förstnämnda landet fanns en tradition från trakterna nära Tonkinviken, att en orättvis mandarin där behandlat folket illa, och att samtidigt pärlmusslorna försvunno. Men knappt hade den rättrådige Meng Chang (100-talet e. Kr.) utnämnts till landshöfding, förrän det blef godt om pärlmusslor igen. Sällan hände det eljest, att styresmännen ansågos förorsaka något lyckosamt.

Numera gör man i Japan af musslornas inre med häpnadsväckande tålamod de vackraste hårprydnader, hvars blommor och blad utgöras af olikfärgad pärlemo. Till de gammaldags buddistiska tempelföremålen hör den hvita trumpetsnäckan, den i Indien så vanliga, åt Vishnu helgade Turbinella pyrum (L.). Om musslor och fiskar har den berömde färgtryckskonstnären Hiroshigé utgifvit en välkänd bok.

I alla tider har pärlemo användts till de mest skiftande föremål (se n:r 14), men musslorna och snäckorna själfva synas ej på långt när hafva intresserat konstnärerna så mycket som andra ämnen. I saga och sägen spela ej heller skaldjuren den roll man skulle vänta sig i ett hafsomflutet land, och snäckorna ha ej samma religiösa betydelse som i In-

[1] Murray's Handbook

dien. De förekomma ej bredvid apostlarna, och åtminstone det vanligaste hundratalet visa män sakna dem äfven som attribut. Man vore frestad att tro, att japanerna i så många århundraden förtärt skaldjur i hvardagslag, att de i möjligaste mån vilja vara förskonade från att se dem i konsten.

22. *INRŌ (bredd 5½, höjd 6½ cm.), femdelad: oxar och hästar bland blommande fruktträd. Silfver-, guld-, brons- och shakudōfärgadt lack på slät guldlackgrund. 1700-talet.*

Netsuké af elfenben: bläckfisk med unge uppkrypande ur en burk. Signerad: Choko = Naga-Mitsu. 1800-talet. (Bläckfisken är ett omtyckt komiskt motiv.)

Ojimé af brons och silfver: en frukt.

Inrö och ojimé inköpta i Tōkiō, och netsukén inköpt i Kobe. Japanska utställningen 1911. n:r 758.

De flesta af sina husdjur har Japan erhållit från Kina. De små hästar, som finnas i Satsuma, äro emellertid infödda, likaså den japanska hunden. Hästen, som förflyttar sig snabbt, var enligt japansk-kinesisk åskådning en sinnebild för himlen, oxen, som förflyttade sig långsamt, var åter en sinnebild för jorden. Oxar hafva i långliga tider användts till dragare och t. o. m. som riddjur, men deras kött, som fordom gärna åts, blef efter buddismens utbredning så godt som bannlyst från det japanska köket och har ej något så när allmänt förtärts förrän tusen år senare, då europeiska vanor började göra sig gällande. Vid tiden efter de första kornas införande till Japan förtärdes både mjölk och smör, och vid kejsarhofvet fanns t. o. m. ett särskildt ämbetsverk, som förestod mjölkleveransen till kejsaren,[1] men med buddismens öfverhandtagande kommo dessa födoämnen, såsom ej tillräckligt vegetariska, ur bruk. Thunberg nämner emellertid salt smör, taget i piller, som ett i slutet af 1700-talet användt medel mot lungsot.

[1] Papinot.

En af gudinnan Bentens 15 (16) söner, Giuba eller Zuirei, afbildas med häst och oxe. Hästarnas och boskapens gudinna är den s. k. hästhöfdade Kwannon. Med en bunden eller lös oxe bredvid sig uppträder äfven himlaherden Kengiu (se n:r 162) och en vis man, s. k. sennin, Sōfu (se n:r 175).

Bland de personer, som afbildas ridande på oxar, märkas i första rummet Rōshi (Lao-tsze, hvilken jämte Konfucius var Kinas största religionsstiftare), samt japanen Sugawara no Michizane (845—903). Rōshi hade som gammal dragit sig tillbaka och lefde ensam i bergen. På den tiden var det vanligt, att äfven förnäma personer togo sig ridturer på oxar. En dag, berättar sägnen, kom en sadlad buffeloxe och stannade framför Rōshi's bostad. Han satte sig upp i sadeln. Genast galopperade djuret i väg västerut, och Rōshi syntes sedan aldrig mera till. Hans lärjungar trodde, att han försvunnit till himlen. — Michizane var kejsar Udas gunstling, men efter dennes tronafsägelse råkade han, som dock var en af kejsarmaktens stöttepelare, i onåd och måste gå i landsflykt till Tsukushi (Kiūshiū), hvarest han erhöll ett högt ämbete. Sugawara no Michizane trifdes ej därstädes, och han brukade stiga upp på berget Tempai-san, för att, med ansiktet vändt mot Kiōto, utföra en vördnadsfull hälsning, därmed betygande sin aktning för den härskare, som ändock förvisat honom. I Kiōto hade han ett plommonträd, vid hvilket han var mycket fäst, och en dag kom, säges det, detta träd flygande till honom genom luften samt slog rot nära hans bostad.[1] Än i dag visas det inom templet Dazaifus område. Denna helgedom är ett af de mest berömda templen på Kiūshiū. Efter sin död dyrkades Michizane som skönskriftens gud och kallades då Tenjin, en af de populäraste gudomligheterna. Tusenårsfesten till minne af Tenjins död firades år 1902 under stora högtidligheter, bland annat i Ōsaka med en storartad båtprocession på floden Yodogawa den 25 juli.

[1] Murray's Handbook.

Shohaku med öknamnet Bōtankwa, en präst af kejsarsläkt, brukade också rida omkring på en tjur med förgyllda horn. Han var mycket förtjust i blommor och afbildas oftast ridande pa en oxe, hvars horn äro prydda med pioner. Äfven rishin Ōshikiō afbildas ibland ridande på en oxe. En annan vis man, eremiten Kōshi, brukar tecknas med en korg i handen och sittande på en blå ko.

23. *INRŌ (bredd 4½, höjd 7 cm.) af mörkt, slätt trä med nedfällbar sida; invändigt fem draglådor för medicin. Olackerad; ingen dekoration.*

Netsuké af trä, platt fyrkantig: en hög fiskar på blad.

Ojimé af ben: ett hissblock.

Inköpt i Tōkiō 1902.

Bland läkemedel nämner Kæmpfer wadferan mot kolik, en af japanernas vanligaste sjukdomar. Detta läkemedel bereddes af en vattenört i byn Wadferan i provinsen Ōmi. Ett annat läkemedel, som en tid betraktades som lifselexir (sal volatile oleosum Sylvii), hade Kæmpfer själf rekommenderat till shōgun. Dessutom funnos ännu en hel del mediciner beredda af örter. För sina officinella växter var särskildt Ibuki-yama nära Seki ga hara berömdt.

Mera tillit än till vanliga läkemedel satte dock japanerna till instickande i köttet af nålar, helst af guld eller silfver, och hvarmed mångahanda sjukdomar botades. Detta är en kurform, som alltjämt användes i Kina. Nålarna äro flera tum långa samt fästade vid ett skaft, i hvilket de inskrufvas. Vid nålstickningen utväljes en punkt, där icke några viktiga nerver eller ådror påträffas. Nålarna, som hållas af vänstra handens tumme och pekfinger, islås med lätta klubbslag, dock ej djupare än ½ à ¾ tum. Inslåendet sker småningom och underlättas genom nålens kringvridande. Efter några sekunder utdrages den och skinnet gnides. Ända till tjugo nålstygn kunna göras efter hvarandra.

Ogärna utsättes magen för denna operation. Planscher af människokroppen finnas, där lämpliga punkter för nålstickningen äro utmärkta. T. o. m. på tungan kan stickningen äga rum, såsom sker vid botandet af rödsot.

Det mest omtyckta medlet, som intill våra dagar allmänt brukas, är brännandet med moxa. Moxa äro små rökgubbar af pulvriserad gråbo (Artemisia vulgaris). Moxaplantan borde, enligt gammal åsikt, insamlas på lyckosamma dagar; dessa voro de fem sista dagarna i femte månaden, motsvarande i de flesta fall början (någon gång slutet) af juni hos oss. Bränningen tillgår sålunda, att moxan appliceras direkt på huden och antändes, hvarpå brännsår uppstå, hvilka småningom läkas. Moxan anbringas på olika ställen, alltefter olika sjukdomar; den utgör någon gång ett straff för olydiga barn. För magsjukdom brukade moxan sättas på skuldrorna; för tandvärk på höger sida brändes moxan på högra tummens dragmuskel och för vänster sida på motsvarande sätt, och vid svåra förlossningar tre gånger på patientens högra lilltå, naturligtvis med utmärkt resultat.

Kæmpfer omnämner, att hos araberna och andra asiatiska folkslag liknande brännkurer, fast då med tygbitar, hvilka nedbrunno på 15 à 20 minuter, allmänt förekommit.

Moxa är ett slags universalmedel, särskildt verksamt mot reumatism samt skyddsmedel mot sjukdomar, men har det onda redan utbrutit, måste större kvantitet brukas. Brännandet skall ske en dag vid vackert och torrt väder, då det hvarken är för hett eller för kallt. (Kæmpfer anmärker, att fastän man uppnår mycket gynnsamma resultat med medlet i varma länder, så lämpar det sig ej för svalare klimat, en erfarenhet man ock gjort rörande japanska botemedlet mot kolik, som endast och allenast tycktes hjälpa i Japan.) Patienten skall vara mätt och uthvilad samt ej på något sätt upprörd. Efter moxabehandlingen får intet bad tagas på tre dagar. Det anses hälsosamt att få moxa två gånger om året, vare sig man är frisk eller sjuk och helst i mars och september.

Ett omtyckt ställe att bränna moxan på är skuldrorna. Öfver den fjortonde ryggkotan får dock moxan aldrig brännas, på vintern ej heller på höfterna invid den fjortonde ryggkotan, emedan stjärnanden då har sin hemvist där. På våren är den nionde ryggkotan, på sommaren den femte och på hösten den tredje likaledes fridlysta.

Det moderna Japans läkare hafva i stort antal studerat i Europa och äro med sin tid på alla sätt, men ute på landsbygden komma nog ännu länge de gamla medlen att bibehålla sig.

---

24. *INRŌ (bredd 8, höjd 5½ cm.), endelad, af körsbärsträ. På ena kanten krabba af guldlack och pärlemo. Signerad.*

Inköpt i Kiōto 1902. Modern.

Numera använder man ju ibland endelade inrō till förvaring af röktobak, dock pläga de vanliga tobaksaskarna vara betydligt större och för öfrigt hopbundna med pipfodralen. Då de bäras, äro de alltid försedda med ojimé. De japanska piporna äro små och fordra ej mycket tobak åt gången.

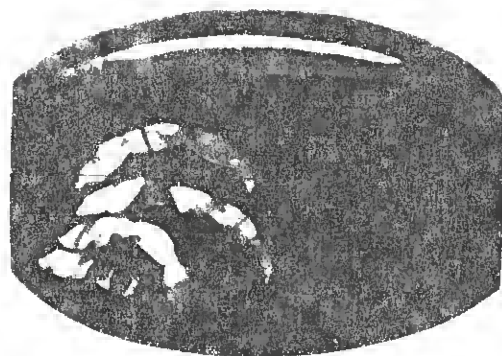
Det till denna inrō använda körsbärsträet har en vacker mahognyfärg, som gör det lämpligt till allehanda träarbeten. Olackeradt brukas det mest till enklare föremål, både släta och utsirade, som genom fernissa och polityr göras starkt glänsande. Tyvärr är träet mindre hårdt. Från Japan exporteras sådana varor i mängd till Europa. —

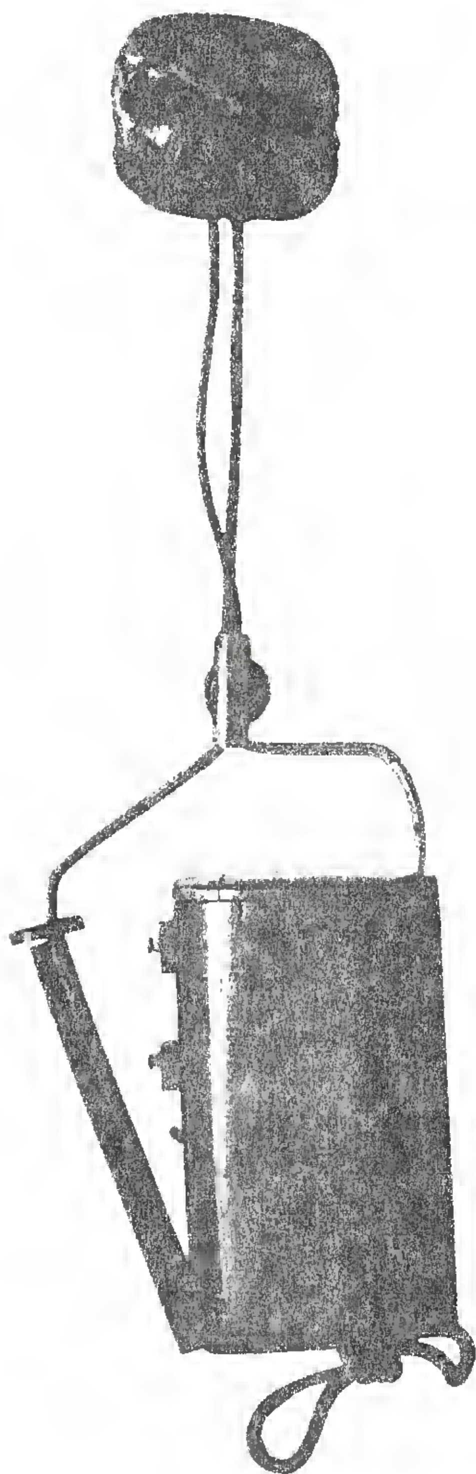
Mycket bekant är barnsagan om krabbans mellanhafvande med apan. En krabba hade en dag på vägen funnit en del kokt ris och beredde sig att krypa iväg till sin boning med bytet. Men från en öfverhängande trädgren fick en apa syn på den läckra maten och erbjöd genast krabban att utbyta riset mot kärnan af en khakifrukt (dadelplommon, Diospyros khaki). Krabban tog sig en funderare och gick sedan in härpå. Skrattande hoppade apan iväg, glad att så lätt hafva lurat den dumma krabban.

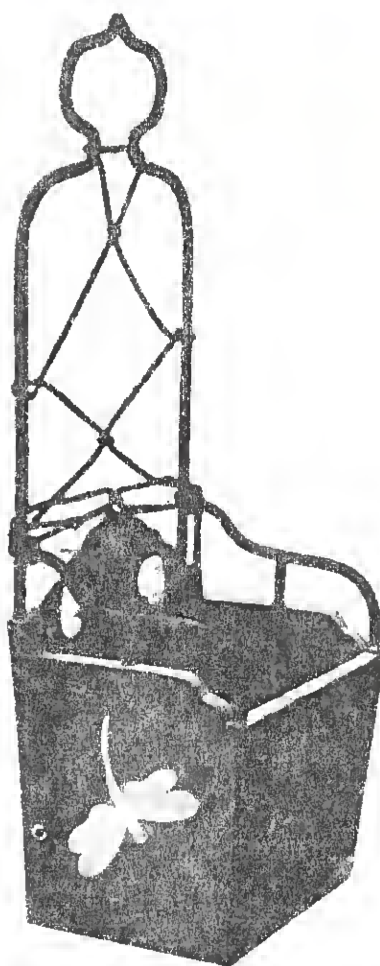
Så förgick en längre tid. En dag kom apan skuttande förbi krabbans boning, och där framför stod ett härligt khakiträd med en mängd läckra frukter. Den visa krabban hade nämligen planterat kärnan och gladde sig åt skörden.

Apan bad höfligt få klättra upp och plocka några frukter, och detta fick hon äfven, med vilkor att lämna krabban sin del. Men väl uppklifven i trädet åt hon så många frukter hon kunde, stoppade dessutom fickorna fulla och slängde bara ner en del otäck kart åt krabban. Denna blef nu förtörnad, men beslöt att möta apan med list. Inte kan du väl slå kullerbytta nu, när du har ätit så mycket, sade hon. Kan jag inte det? sade apan, och så slog hon vips två eller tre kullerbyttor, hvarvid all frukten ramlade ut ur fickorna, och denna skyndade sig krabban att föra in i sin boning. Men nu fick hon ett sådant kok stryk af apan, så att hon låg där mera död än lefvande, och den otäcka apan begaf sig därifrån. Lyckligtvis hade krabban en del goda vänner, och hit hörde främst en geting, ett ägg och en rismortel. De slogo sina kloka hufvuden tillhopa och beslöto att lägga sig i försåt, ty säkert skulle den nyfikna apan komma tillbaka.

Rismorteln klef upp på bjälken öfver ingångsdörren, getingen flög bort och satte sig bakom en vattenså, och ägget lade sig utan vidare på golfvet. Mycket riktigt kom apan snart skuttande. Krabban hade gömt sig undan, men apan klef in i huset och såg sig intresseradt omkring. Med förtjusning varseblef hon ett ägg på golfvet, och för att göra sig en måltid lade hon det på härdens glöd, men det blef en kortvarig fröjd. Ägget sprack, den heta massan flög apan i ansiktet, och i sin smärta sprang hon bort till vattensån för att få svalka. Där kom emellertid getingen framflygande och stack henne häftigt i nosen. Tjutande ville nu apan begifva sig därifrån, men när hon väl hunnit till porten, kastade sig den tunga rismorteln ner från bjälken och krossade henne. Nu var krabban hämnad, hon tackade sina vänner och kunde sedan under sina återstående dagar lugnt njuta af de sköna khakifrukterna. (Brauns.)

23

24

25

25. *KOGER af svart lack (höjd nära 35 cm., bredd 13 1/2 cm., djup 10 cm.); på framsidan vapen: snedställd fyrkant i en cirkel. På hvardera sidan en trollslända. På baksidan utdragslåda med fjäderlås. Att upphängas i röd silkessnodd. Sannolikt 1800-talets förra hälft.*

Inköpt i Tōkiō 1902.

Koger gjordes af läder, vattentätt tyg eller lackeradt trä och voro försedda med ett vapen eller bomärke; i kogren förvarades pilarna.

Bland de offer, som framburos i början af hvarje år vid anropandet om en god skörd, voro äfven af wistariarankor flätade koger, som korgmakare-skrået särskildt för detta ändamål tillverkade.

Stridspilarna voro vanligen tre fot långa. En af pilarna i kogret utsirades på mångahanda sätt och bar ägarens namn; denna pil hjälpte att identifiera ägaren, om han stupade i striden. Dock fanns den ej alltid kvar, ty många afsköto just den pilen, innan de rusade mot en säker död eller ock begingo självmord. Det kunde nämligen ibland hafva sina fördelar att hålla sin identitet obekant äfven efter döden. De pilar, som voro afsedda till vanliga stridspilar, hade olikformade spetsar. Så förekommo rofformen, högaffelformen, som ansågs likna benen på en hoppande groda, samt pilbladsformen, som var tvåeggad men utan hullingar; vidare märktes »inälfsuppsprättaren», som beredde sitt offer en säker död samt »pansarborraren» med en enkel spets. Pilskaften voro af bambu; den del, som stödde mot bågsträngen, gjordes af ben eller horn och fasthölls med en silkessnodd. —

Att en trollslända (tombō) är afbildad på kogret är alls intet märkvärdigt. Trollsländan är segerns symbol och ett i hög grad populärt motiv, och hjälten Kagesuyé (se n:r 281) bär ett koger med en hvit trollslända på.

Japan kallas ofta poetiskt för Trollsländelandet och detta med största skäl. För att ligga utom vändkretsarna har Japan ett osedvanligt stort antal trollsländearter att uppvisa. Insekten är föremål för omnämnande

i de äldsta skrifterna, och i skapelsehistorien sägas Izanagi och Izanami hafva gifvit upphof åt Stor-Yamato, den bördiga Trollsländeön». Namnet Akitsushima (Trollsländeön) tror man härleda sig från ett annat ord Akitsushima, »Landet med de rika skördarna».

Kejsar Jimmu (600-talet f. Kr.), som utgående ifrån Kiūshiū (södra ön) var den förste att genom sina härtåg förena det dåtida Japan till ett helt under sitt välde, säges vid ett tillfälle hafva bestigit ett berg och därifrån skådat ner på provinsen Yamato. Han anmärkte då, att landet liknade en trollslända, som bet sig i stjärten. Sedan dess, om ej förr, kallades Yamato för Trollsländelandet, en benämning, som alltjämt äfven betecknar hela stora ön. Och den smäckra, skimrande trollsländan är än i denna dag en sinnebild för Japan.

NÉTSUKÉ OCH OJIMÉ.

26. *NETSUKÉ (höjd 3, diam. cirka 4 1/2 cm.) af elfenben: hund, som kliar sig på kinden, sittande på en ringformad kudde. Signerad Tomotada. Han lefde i Kiōto. »En af de skickligaste netsukésnidare; med kraftigt karakteriserande och genomarbetade skulpteringar, särskildt lycklig i djurframställningar.» Före 1781. Gonse uppräknar honom bland de förnämsta netsuké-mästarne under 1700-talets senare hälft. En annan Tomotada förekommer bland tsuba-konstnärer (n:r 169).*

Inköpt i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911, n:r 630; afbildad i dess katalog.

Hundar omnämnas i mycket gamla skrifter dock ej i krönikornas äldre del. Djuren torde hafva varit tämligen stora och något varglika. Man hade längre fram två vidt skilda slag af hundar, de storväxta vakt- och gathundarna och de små långhåriga pyren, som så ofta på taflor synas bredvid eleganta damer i interiörer, och hvilka, fast bortskämda

och vresiga, voro oumbärliga i palatsen. Till dem, som särskildt utmärkte sig för sin skicklighet att afbilda hundvalpar, räknas Ōkiō (1700-talet). I romaner, oftast skrifna af damer, omtalas hundar emellanåt, och deras öden voro föremål för intresse. Äfven en manlig författare har skrifvit ett berömdt verk i många delar, innehållande åtta hundsöners öden. De åtta unga männen beteckna de åtta kardinaldygderna. Tyvärr lär verket för européer vara mycket långtrakigt. Uppslaget har gifvits af en bekant sägen.

En ung flicka, Fuse hime, hade en stor hund, som följde henne öfverallt. Hennes far råkade en dag fälla yttrandet, att den, som kom till honom med hans fiendes hufvud, skulle få Fuse till äkta. Hunden försvann och kom omsider tillbaka samt lade hufvudet för husbondens fötter. Med menande blickar yrkade han på sin rättighet att få dottern till maka. Samurain måste stå vid sitt löfte, och hunden förde flickan till en grotta och lade sig att vakta vid ingången, i det han oafbrutet betraktade henne. På detta mystiska sätt blef hunden fader till hennes åtta söner, som sedan gjorde sig kända i världen.

Under Kamakura-shōgunatet idkades en grym förlustelse, kallad inuomono, hvarvid krigarne redo in i en inhägnad af bambustänger, där de till häst förföljde en mängd hundar och dödade dem med pilar. Detta s. k. nöje var en påminnelse om en gammal sägen, enligt hvilken en till kvinna förvandlad trollräf jagats och dödats af en hop hundar. Bruket förefaller otacksamt mot hundarna. — Den, som i stället så mycket mera omhuldade dem, var den femte Tokugawa-shōgunen Tsunayoshi (1600-talet). Han hade inga barn, och som detta är det rysligaste man kan tänka sig i Yttersta Östern, emedan det sedan icke finns någon att efter ens död offra för själen, var han mäkta bekymrad. Slutligen förklarade en vis buddhapräst, att barnlöshet i detta lifvet beror på, att man i en föregående tillvaro tagit andra varelsers lif. Prästen rådde Tsunayoshi att med lag skydda allt lefvande och sade, att eftersom han var född i hundens år, så var det en himlens vink, att hundarna sär-

skildt skulle vara föremål för hans omtanke.[1] Shōgunen följde rådet och lät dessutom i Nakano uppföra ett hundhärbärge, där djuren vårdades på bästa sätt. Detta vållade honom öknamnet Inu-kubō (hundshōgun). — Tyvärr är det ej alldeles uteslutet, att Tsunayoshi's stränga bestämmelser varit delvis afsedda att genom de höga böternas indrifvande rikta shōgunkassan. Ännu i början af 1700-talet var det vid dödsstraff förbjudet att slå ihjäl en hund, tupp eller höna, och när ett sådant djur självdog, måste anmälan göras därom till myndigheterna. Tsunayoshi's efterträdare Ienobu ändrade emellertid lagarna, som straffade djurens dödande och plågande.

---

27. *NETSUKÉ (höjd 3½ cm.) af elfenben: djäfvul (oni) i balja; han håller på att tvättas af ett barn i kinesisk dräkt. Möjligen sitter han i gudinnan Uzumes balja. Signerad: Hide-Kazu. Djäflarna äro föremål för många skämtsamma framställningar.*

Inköpt i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911, nr 631.

Japanernas företrädare, Ainofolket, äro i hög grad vidskepliga och hysa en fast tro på onda andar, som böra på allt sätt blidkas. Själfva hafva japanerna en mängd berättelser om djäflar (oni) af rätt skiftande slag, detta beroende på olika kulturepokers uppfattningar.

I Nihongi[2] (krönikorna) förtäljes, hurusom skaparguden Izanagi, som mist sin maka, gudinnan Izanami, snart efter deras sons Hinohayayagi födelse, begaf sig till underjorden för att få råka henne. Återseendet blef emellertid pinsamt och Izanagi blef t. o. m. förföljd af Shikome, underjordens åtta vederstyggliga käringar. Dessa tyckas, sorgligt att säga, hafva varit de första djäflarna.

Shintō-religionen har en mängd naturgudomligheter, af hvilka icke alla äro goda, och de tidiga japanerna torde hafva haft en talrik upp-

---

[1] Papinot.

[2] Öfvers. till engelskan af W. G. Aston, utgifven af The Japan Society, London.

sättning af gastar och djäflar. Den form de senare i långliga tider haft i folkföreställningen och gifvits i konsten, hafva de emellertid fått efter buddismens intåg, och denna uppfattning kom, liksom Buddhaläran, från Indien, ehuru den naturligtvis anpassats efter det japanska sinnet. Under den japanska medeltiden (600—1200-talen) grasserade djäfvulstankarna väldeliga. Oni ansågos vara orsaken till sjukdomar, som därför måste botas genom besvärjelser eller oljud. Vid nyårstiden skedde och ske regelbundet djäfvulsutdrifningar ur husen. Vissa trakter, särskildt berg, ansågos hemsökta af djäflar, och t. o. m. inpå 1600-talet beskylldes dessa för att hafva tagit människolif.

Den klassiska uppfattningen ger oni mänskogestalt, men de hafva grinande djurhufvuden, horn och klor. De uppträda tämligen lätt klädda med föga mera än ett skynke eller en hud om lifvet. En del hafva röda, andra gröna, andra åter ultramarinblå ansikten. Det fanns dock äfven djäflar af behagligare uppsyn, och som t. o. m. uppträdde i utsökta dräkter; desto farligare voro de då. Oni kunde för öfrigt antaga hvilken ny skepnad de behagade. Folket ansåg allting ovanligt såsom djäfvulens verk, och äfven långväga resande betraktades mer eller mindre som djäflar. Särskildt var detta förhållandet med europééerna, hvars hvita eller rödlätta hy och, i japanernas tycke, besynnerliga runda ögon jämte deras ofta ljusa hår samt framför allt deras rikliga skäggväxt vållade dem benämningen »håriga djäflar». Att utlänningar och långväga resande i Japan gällde för oni är icke så märkvärdigt, när man tänker på, att, så sent som år 1858, i Mockfjärd i Dalarna barnen, vid förhör inför prästen om sina påstådda blåkullafärder, beskrefvo djäfvulen såsom en mansperson klädd i Nåsdräkt, och det fastän Nås ej ligger så värst långt därifrån.

Djäflarne göra i sagorna ofog för den ene hjälten efter den andre, men om ock oni ställde till mycket trassel på jorden, var naturligtvis deras rätta hemvist helvetet, och här sysslade de med att tortera mänskoandarne på alla upptänkliga vis. Deras förehafvanden äro motivet för

mången buddistisk tafla. Äfven i andra framställningar än i religiösa synas de, men då mest humoristiskt, och få nationer torde ha skämtat så mycket med sina djäfvlar som den japanska.

I aflägsna bygder är djäfvulstron ej på langt när utdöd, och man anser att oni kunna hafva sitt tillhåll i enokiträdet, som därför betraktas med ett visst misstroende.

28. *NETSUKÉ (höjd 3½ cm.) af elfenben. Djäfvul med säck, säkerligen vindguden Fūten eller Fūjin med den säck, hvari vindarna äro inneslutna. Signerad: Hide-Kazu.*

Inköpt i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911. nr 632.

Fūten eller Fūjin, vindguden, afbildas som en osympatisk djäfvul med grinande uttryck; för öfrigt är han på djäflars vis utstyrd med tre kloade fingrar på händerna och tre klotår på fötterna samt uppträder nästan oklädd, hvilket gifver honom den största rörelsefrihet. Den säck, hvari han bär alla vindarna, forslar han på olika vis, ofta har han den på ryggen. Med ena handen håller han ihop säckens mynning. När han lättar litet på taget, blåser det svagt, när han delvis öppnar säcken, uppstår storm, och när han alldeles släpper säcken, blir det orkan. Ibland tillvitar man honom, hvad man eljest skrifver på en annan djäfvuls konto, nämligen att rusa på förbigående i mörkret och rispa upp deras ansikten.

Vindguden med sin säck aftecknas ofta som motstycke till åskguden med hans trumhjul. Dessa båda äro föremål för mycket skämt och många karrikatyrer. När Fūten betraktas som ren gudomlighet, är han identisk med den indiske Vasu (se nr 273).

Till vindgudens tempel äger under den kalla årstiden (daikan, februari) en egendomlig vallfärd rum. I enlighet med gammal tradition begifva sig sjuka i ytterst lätt dräkt till templet, i hopp att de på detta sätt skola blifva hotade. Ställets präster låtsas som om de voro sjuka, ligga

på golfvet och intaga å pilgrimernas vägnar en mängd medicin, hvars verkningar sägas komma de stackars sjuklingarne till godo.[1]

29. *NETSUKÉ (höjd 3 cm.) af elfenben. En gammal kines, Shoki, djäfvulsbetvingaren, sitter på en stackars djäfvul, medan han röker; en annan djäfvul slår motvilligt eld vid hans piphufvud. Modern, bibragt ett ålderdomligt utseende genom långvarig nedsänkning i te.*

Inköpt i Kobe 1902. Japanska utställningen 1911, nr 633, och afbildad i dess katalog.

Djäfvulsbetvingaren Shoki är en af de oftast förekommande figurerna i den japanska konsten. Netsuké-snidaren behandlar ämnet vanligen humoristiskt.

Shoki eller Chung-Kwei från Chung-Nan är en sagofigur, hvilken framställes som en stadig och högväxt, skäggig man i kinesisk ämbetsmannadräkt. Det berättas, att Ming-kejsaren Gensō (på kinesiska Hwang 713—762 e. Kr.) plågades af onda andar. Han led af frossa och drömde att en djäfvul sprang bort med en flöjt, som tillhörde hans älskarinna, Yokihi. Kejsaren var förtviflad. Då uppenbarade sig en jättelik figur, som åt upp djäfvulen, men Yokihis flöjt räddades. Kejsaren frågade nu tacksamt, hvem räddaren var. Denne förklarade sig heta Shoki och berättade sin historia:

»Under kejsar Kosō (på kinesiska Kao-tsu) inställde jag mig till examen för att nå ett statsämbete, men då jag misslyckades, skämdes jag så mycket, att jag tog mig af daga.[2] Vid min begrafning hedrades jag emellertid på kejserlig befallning med befordran efter döden, och nu

[1] Murray's Handbook.

[2] Att taga lifvet af sig var och är i Ostasien ingalunda ovanligt, om man genom motgång förlorat »ansiktet» eller blifvit förolämpad och vill protestera däremot. I senare fallet anses ens död medföra straff för den förolämpande.

önskar jag visa min tacksamhet därför genom att förjaga alla djäflar under himmelen.»

Då kejsar Gensō vaknade, var han frisk och lät sedermera måla en bild af djäfvulsbetvingaren, hvaraf han sände afbildningar öfver hela riket. —

För den japanska ungdomen är Shoki en personifikation af tapperhet i krig.

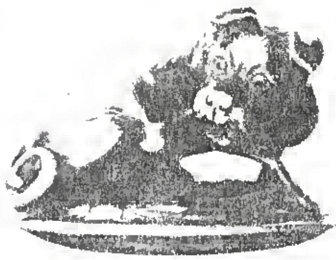
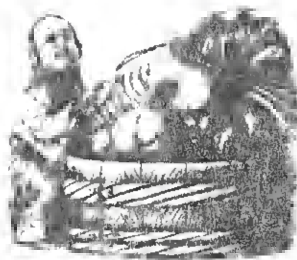
---

30. *NETSUKÉ (höjd 5 cm.) af trä: mask af glädjens gudinna Uzume. Signerad: »Shugetsu gjort»; det finnes sju konstnärer med detta namn, hvaraf särskildt den förste, som lefde före 1781, och den fjärde, född 1828, voro högt berömda. Denna netsuké torde härstamma från den sistnämnde. Enligt uppgift benämndes konstnären Hokkio Shugetsu. Hokkio är en titel, som betecknar en buddistisk ordensrang, och förlänas denna värdighet af Mikadon. Till denna netsuké medföljde en ask med inskription på locket, hvilken ask tyvärr förkommit. Netsukén beundrades mycket af kännare i Japan.*

Inköpt i Tōkiō, maj 1902. Japanska utställningen 1911, nr 664; afbildad i katalogen.

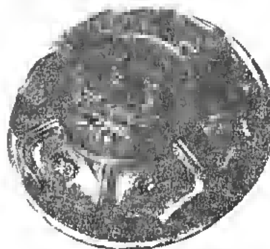
Historien om Uzume är följande:

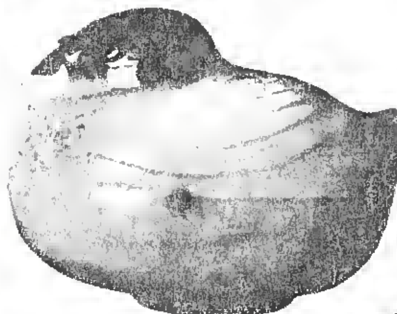
Solgudinnan Amaterasu, född ur skapargudens Izanagi's vänstra öga, hade bland andra syskon en hetlefrad bror, född ur faderns näsa, nämligen vind- och månguden (hafsguden) Susa no Wo. Denne ställde till allehanda trassel, hvaröfver solgudinnan var rätt missnöjd; slutligen hittade han på ett streck, värre än alla de andra. Amaterasu satt tillsammans med sina tärnor och spann i sin hydda, då Susa no Wo plötsligen igenom rökhålet på taket nedsläppte en flådd häst (en af de appelkastade himlafålarna), som föll pladask ned på golfvet, och det är ju ej att undra på, att solgudinnan blef rätt häpen. Hennes tärnor skadade

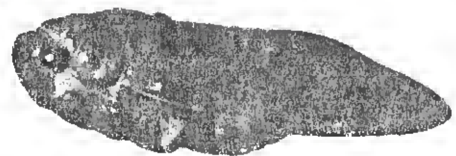

26	27	28
29	30	31
32	33	34
	37	
36	35	38

sig i förskräckelsen så illa på sina sländor, att de samtliga föllo döda ned.

Detta tyckte solgudinnan likväl gick för långt och drog sig vredgad tillbaka till en grotta, så att världen blef mörk och kall. Nu voro goda råd dyra. Gudarna samlades utanför grottan, men Amaterasu ville ej låta sig bevekas att komma ut. En gudom smidde då en metallspegel (vanligen betraktad som den första spegeln), en annan gjorde ett band af 500 ädelstenar, och en tredje väfde tyger och ordnade dem på en ställning; dessutom tvinnades ett stort rep af bast (sådana rep kallas shimenawa), som hölls i beredskap. Så kom ögonblicket, då gudinnan skulle blidkas. En upphöjning anordnades, och på denna uppsteg den fetlagda, gladlynta Uzume. Hon började nu, ackompagnerad af diverse musikinstrument, som af gudarna enkom uppfunnits (de första musikinstrumenten) och blott iförd ett bälte af mossa, att dansa en mera löjlig än fin dans. Slutligen hade hon så litet på sig, att alla gudomligheterna brusto ut i ett skallande skratt, deras lefnadsmod spred sig till den öfriga naturen, och tupparna begynte gala.

Amaterasu, som väntat sig tystnad och veklagan, kunde ej längre styra sin nyfikenhet utan gläntade på stenen, som tillslöt grottan, och fick då se sin egen bild i den utanför uppställda spegeln. Genast spändes bastrepet öfver grottöppningen bakom henne, och solgudinnan måste stanna kvar i världen.

Sannolikt är denna saga en allegorisk skildring af den första af häfderna kända solförmörkelsen.

---

31 a. *NETSUKÉ (höjd 3 cm.) af trä: en liten apa, som håller en skallra (suzu) i ena handen och en Uzume-mask upp och ned framför ansiktet. Signerad: Miwa, en af de allra främsta netsukésnidarna, af en bred och karaktärsfull stil; blomstringstid 1781.*

1788. Gonse betecknar honom såsom varande uppskattad framför alla andra.

Inköpt i Tōkiō, maj 1902. Japanska utställningen 1911, nr 665.

31 b. *STÄLL till föregående, af svart trä, rundt.*

Uzume var en gladlynt gudinna, hvars jovialiska ansikte förekommer på alla möjliga och omöjliga saker. Hennes trinda och muntra anlete tjänar som motiv på netsuké (se nr 30), lackvaror, pappersdrakar och andra leksaker, och som dekoration användas Uzume-masker äfven. Gudinnan afbildas mycket ofta bärande en skallra i handen (skallran är ett gammaldags kultföremål, motsvarande egypternas seses = seschschet samt grekernas och romarnas sistrum).

Att apan här leker med både en mask och en skallra beror antingen på ett konstnärens infall, eller också höra båda tingen samman med någon fest. För öfrigt äro apor förknippade med gudinnan Uzumes historia, ty vid ett tillfälle, då hon och hennes himmelska följeslagare färdades på en af jordens vägar, spärrades den plötsligen af apguden Saruta hiko, som vägrade att släppa fram dem. Den ogenerade Uzume lyckades öfvervinna hans motstånd på ett originellt sätt, ty med en Frynegest lät hon honom generöst skåda alla sina behag. Inför sådana argument måste de envisaste betänkligheter gifva vika. Både Uzume och hennes sällskap fingo fortsätta.

---

32. *NETSUKÉ (höjd 3 cm., längd och bredd $3^1/_2$ cm.) af trä. Präst, som somnat öfver sin slagtrumma, sittande på dubbelvikt bastmatta (ett liknande ämne förekommer på netsukén till nr 12).*

Gammal ml. Yamanaka 1937.

Inköpt i Tōkiō 1902.

Buddismen är den religion, som först organiserat munk- och nunneväsendet, som katolicismen sedermera torde hafva kopierat (buddismen

är, som bekant, ett halft årtusende äldre än kristendomen). I Japan finnes sålunda ett stort antal munkar och nunnor, och en mängd af dessa lifnära sig uteslutande genom bettlande. Prästerna afgifva i de flesta fall armods- och renhetslefnadslöftena samt hafva en mångfald ceremonier att inlära. Alla sekter fordra ej celibat af sina präster (se nr 50). Munkarna äro alltid präster, men prästerna äro ej nödvändigtvis munkar.

För att uppmuntra den fromma gifmildheten hafva prästerna hittat på ordspråket »en präst på morgonen betyder rundlig vinst under dagen». Obehagligt ironiska människor påstå, att det egentligen betyder, att det är för prästerna, hvilka gå omkring och tigga på morgonen, som vinsten alltid är riklig.

De japanska nunnorna åtnjuta ej samma anseende som deras västerländska systrar. Flertalet utgöres af äldre damer utan hem och bestämd sysselsättning, hvilka på ett praktiskt sätt löst lefnads- och bostadsfrågan. Många äro änkor, som efter mannens frånfälle finna hägn i klostret. De äga en för den japanska kvinnan sällsynt rörelsefrihet och hafva mycket trefligt på sina sällskapliga pilgrimsfärder.

---

33. *NETSUKÉ* (*höjd 2 cm., diam.* $3\frac{1}{2}$ *cm.*) *af lack, i två delar. Rödt lack med ornament i mörkgrönt och guldlack. På öfre halfvan en stiliserad fjäril, familjen Ikeda's vapen.*

Inköpt i Tōkiō 1902.

Yamanaka 1937.

Det finnes flera familjer Ikeda. Mycket förnäma, voro de flesta före restaurationen självständiga länsfurstar. Den märkligaste grenen härskade i Okayama, men härvarande föremål torde härröra från den släkt, som regerade i Fukumoto (Harima). För öfrigt voro fjärilar ytterst omtyckta som vapenmotiv.

Fjäriln, i västerlandet en sinnebild af ombytligheten, är i östern liksom i det gamla Grekland en symbol af själen (jmfr Psykesagan). Sär-

skildt i Asien är den åsikten spridd, att en lefvande människas själ, i synnerhet under sömnen, kan lämna kroppen i skepnad af en fjäril, hvarför man t. ex. i Burma ogärna dödade en fjäril, ej heller häftigt väckte en sofvande, af fruktan för att fjärilsjälen då ej skulle hinna tillbaka i tid. En liknande föreställning råder hos japanerna. I Nippon, liksom äfven i Kina, anses det, att de aflidnas själar kunna i en fjärils skepnad besöka de lefvande; detta händer särskildt, om de dött långt borta och önska underrätta sina anförvanter om sin bortgång. Man aktar sig därför att skada fjäriln men hyser ingen fruktan för honom, såvida han ej uppträder i stora massor, hvilket alltid ansetts som ett dåligt förebud.

Välkänd i Japan är den kinesiska sagan om kejsar Gensō (se nr 29), som vid fester i sin slottsträdgård omgaf sig med sköna kvinnor, hvarvid fjärilar, som förut hållits i bur, lössläpptes. De flesta anságos då flyga till den skönaste, hvilken då blef favoriten, men sedan kejsar Gensō träffat Yokihi, upphörde han med detta bruk, ty hon förstod att kvarhålla hans kärlek.

---

34 a. *NETSUKÉ (höjd 3 cm., längd omkr. 5, bredd 3 cm.) af agat: två korgar, ur hvilka hafstång framväller. De olikfärgade delarna af agaten på denna netsuké hafva på ett lyckligt sätt användts att framhålla hafstångens skiftning mot en hvitgrå botten.*

Inköpt i Tōkiō 1902.

34 b. *STÄLL till föregående af svart trä.*

På kusterna af ett örike sådant som Japan uppkastas naturligtvis oerhörda massor hafstång på stränderna. Man känner ganska många olika arter af hafstång, från de mest finbladiga till grofstjälkade och grofbladiga slag, starka såsom rep. Befolkningen förstår att i vidsträckt mån göra bruk af hafsväxterna, hvilka användas till gödningsämne på åkrarna. Vid en del platser uppföras höga ställningar med fastsurrade risknippen,

så placerade, att hafstången fastnar därpå vid ebb. En mycket omtyckt art, som kallas tengusa, sitter emellertid fast på klippor långt under vattenytan och kan endast skördas genom dykning, hvarvid kvinnorna visa sig uthålligast.

Af hafstång beredes både klister och andra bindämnen. I medicinen göres bruk af en del hafstångsarter, som äro ganska jodhaltiga. Äfven i matlagningen användes fin hafstång, hvars gröna strimlor flyta på soppan i de lackerade skålarna vid de japanska middagarna och anses som en delikatess. Staden Hakodate på Yezo är känd för en som särskildt smaklig betraktad hafstångsart, hvaraf göres en omtyckt konfektyr.

Man har också funnit förstenad hafstång; sådan saluhålles i Kamakura eller på Enoshima. Häraf förfärdigas allehanda småsaker (exempelvis pipfodral) och säljas som souvenirer.

Äfven i stora sötvattensamlingar påträffas naturligtvis alger, och den breda slottsgrafven i Tōkiō brukar årligen rensas för att hålla vattnet klart. Vid uppsamlandet af sjögräset använder man sig af två bambupålar, som handteras ungefär som tänger.

Att låta en bit hafstång åtfölja en present är en bruklig artighet, som anses påminna om svunna tider, då japanerna mest voro en fiskarnation.

I Nagato tror folket, att på årets sista dag vid råttans timme hafvet drager sig tillbaka utanför shintōtemplet Hayato Momiōju för att prästerna, bärande facklor, skola kunna gå ned på hafsbottnen och skära hafstång, ämnad till offer åt gudarna på nyårsdagen.

---

35. *OJIMÉ (längd 2 cm.) af bärnsten (på japanska kohaku), oval, skulpterad med två korsformade ornament jämte smårutor i relief.*

Inköpt i Tōkiō 1902.

Kæmpfer förklarade på sin tid, att japanerna satte större värde på bärnsten än på andra smyckämnen, undantagandes korall, och han har skrifvit ganska utförligt om bärnstenens förekomst samt om handeln därmed. Bärnsten köptes till högt pris, emedan man uppskattade dess klarhet och höga ålder. Asiaterna i allmänhet tyckte mycket om den. Dess sanskritnamn var as'magbha (=stenprodukt). Vid Satsumas kust fanns bärnsten, och det påstods, att den äfven ibland förfalskades af pulvriserade risagnar och harts. Allmännast var den hvita bärnstenen, men den gula stod högst i rop och importerades gärna från Europa. Till en holländsk ambassadör uttryckte 1657 flera stormän sin önskan att få halsband af bärnsten och koraller.

Bärnsten är alltjämt ganska omtyckt, men det finnes naturligtvis en mängd imitationer.

I föregångslandet Kina tyckes bärnsten hafva användts till att göra värdighetstecken af. Det står att läsa om P'an Fujen (200-talet e. Kr.), att hon vid faderns besegrande sattes att väfva med segrarens tärnor. Hon var så skön, att hennes rykte nådde härskarens öron, och han lät måla en tafla af henne för att försäkra sig om huruvida ryktet talade sant. P'an Fujen var ej tilltalad af, att hennes faders fiende uppmärksammade henne och svälte sig under den tid hon afbildades, så att hon skulle förefalla mindre skön. Men när fursten såg porträttet, slog han i bordet med sin bärnstensspira, i det han utropade: »Detta är sannerligen en gudinna!» Hon intogs i furstens harem och stod sedan högt i gunst.

---

36. *OJIMÉ (höjd 1 1/2 cm.) af elfenben. De tre aporna från Nikkō, som inte se, inte höra och inte tala något ondt. Signerad: Ikosai, framstående skulptör af apor (se nr 15).*
Inköpt i Kobe 1902.

De tre aporna från Nikkö (Sambiki saru) äro följeslagare till vägguden Saruta eller Kōshin. Deras namn äro Kikasaru, som ej lyssnar till

något ondt, Misaru, som ej ser något ondt och Iwasaru, som ej säger något ondt. I Nikkō förekomma de skulpterade i trä och i genombrutet arbete, gladt färglagdt liksom det öfriga af de praktfulla mausolétempel, i hvars dekoration de ingå. Nikkō är för öfrigt så berömdt för sin prakt och naturskönhet, att ett japanskt ordspråk säger »den, som ej sett Nikkō, kan ej bruka ordet kekko (vacker, ståtlig)».

De tre aporna äro mycket omtyckta och användas som ämne på föremål af vidt skilda slag. Motivet är synnerligen lätt igenkännligt. På landsbygden får man ofta se de tre aporna uthuggna på stora stenar, som folket ofta betygar sin vördnad. Framför dessa stenar äga festligheter rum vid den högtid, som är ägnad åt stjärnan Kōshin, ett namn likalydande med den ofvannämnda väggudens, hvilken samtidigt hyllas. Dagen Kōshin är den, då tidsbestämningstermerna ka no e (äldre bror metall, se nr 123) och saru (apan) sammanträffa.

Natten förut firas Kōshinstjärnan. Då bör ingen sofva, ty enligt folktron skulle eljest allehanda olyckor uppstå. Orsaken är, att under den natten en ande, som bor i människans inre, skall begifva sig till himlens furste för att inrapportera alla synder, och i detta sitt förehafvande kan anden endast hindras därigenom, att man tillbringar natten under vaka och bön. Egentligen skulle det fastas också, men med både fasta och bön är det redan klent beställdt, och snart är nog hela Kōshinfesten en saga blott.

---

37 a. *DOSA af agat (längd 5 cm., bredd 4 cm., höjd 3 1/2 cm.), till förvaring af den finaste rökelsen. Rökelsedosan (kōgō eller kōire), försedd med lock, är i form af en anka. Mellan dosans båda hälfter en liten röd, fållad sidenlapp till skydd mot kanternas nötning.*

37 b. *PÅSE af rödt siden med gulgrön dragsnodd. Afsedd till förvaring af föregående nummer.*

Inköpt i Tōkiō, maj 1902.

Att denna ask är försedd med mellanlägg af siden samt en särskild påse är ej så märkvärdigt, då man betänker att japanska föremål få höljen allt efter sin kvalitet. En värdefullare pjäs omgifves sålunda af siden eller brokad, en enklare af mera tarfligt tyg. Däremot anses det som höjden af dålig smak att använda ett fint hölje till en enkel sak, ty japanerna äro ej skrytsamma.

Såsom varande af agat bör den lilla asken väl ombonas. Japanerna räkna agaten (på japanska meno-seki) bland de »sju kostbara tingen», som sanskrit-böckerna redan tala om. De andra sex äro: kin (guld), gin (silfver), ruri (lapis lazuli, möjligen smaragd), sangoju (korall), suishō (bergkristall) samt shinju (pärlan). I sagorna omnämnas dessa ofta, och enligt buddistisk åskådning skola de rättfärdiga efter döden passera underjordens flod, vandrande öfver en bro bestående af »de kostbara tingen».

I Japan finnas kalcedon, karneol och jaspis; äfven är god tillgång på röktopas. Ametisten finns likaledes, men är ej användbar till smycken. Bergkristallen däremot är af hög kvalitet, och dess namn är suishō, d. v. s. stelnadt vatten. Suishō-tama äro kulor af bergkristall, af hvilka de vackraste mäta 6 à 10 cm. i genomskärning. Af bergkristallen förfärdigas äfven dyrbara radband. Agaten är särdeles omtyckt och har en mångfaldig användning. Vid dess slipning brukas granatsand.

(Guden Agata anropas af dem, som söka bot för vissa sjukdomar.)

---

38. *CIKADA (på japanska semi) i naturlig storlek (6 cm. lång) af skulpteradt trä, delvis mörkbetsadt, de fint ådrade vingarna af horn eller sköldpadd. Benen äro hopvikta på kroppens undersida. I buken är en liten tapp infälld, som tjänar till att uppbära föremålet. I Sverige är ett ställ af svart trä gjordt därtill.*

Inköpt i Kiöto (?) 1902.

Japanerna hafva alltid varit skickliga uti att efterbilda insekter. Thunberg[1] beställde t. ex. själf i Ōsaka bland annat »insekter af koppar och trä efterapade och fernissade».

Semiflugorna äro stora insekter, tillhörande cikadornas släkte, hvilka liksom gräshopporna älska solsken och äro lifligast i stark värme. De börja sitt läte i maj och fortsätta tills i september. Det är endast hanarna som föra detta oljud. Lätet liknar syrsans men är mera ihållande och ibland nästan öronbedöfvande. Barrträden äro ett särskildt omtyckt tillhåll för semi; deras larfver uppehålla sig under jorden. Minst sex olika arter finnas i Japan. Semiflugan är helgad åt månen.

Af de olika arterna hafva de, som uppträda tidigast på året, den gällaste och minst melodiska stämman, då däremot under högsommaren en art finnes, hvars gnisslande japanerna själfva anse mycket vackert. Emellertid afundas vi icke japanerna deras cikador, då vi få höra, att en arts läte kan jämföras med oljans sjudande i stekpannan, under det att en ovanligt stor art låter på ett sätt, som blifvit liknadt vid en symaskin i full gång. När semiflugan fångas, utstöter den ett egendomligt, ångestfullt ljud.[2] Jag måste erkänna, att de eljest så väluppfostrade japanska barnen ofta göra sig skyldiga till denna fångst, som verkställes med i fågellim doppade bambuspön.

Semiflugan har af ålder tillmätts allehanda för densamma egendomliga dygder, till och med skrif- och läskunnighet. Hearn[2] citerar från en gammal skrift, berömmande semiflugans fem dygder, ungefär sålunda:

»1) Cikadan har på sitt hufvud vissa märken eller tecken, som framställa hennes stil och litterära läggning (!!).

2) Den äter intet hörande till jorden och dricker endast dagg, detta visar dess renlighet, renhet samt dess sinne för det lämpliga (hofsamhet).

3) Den uppträder alltid på bestämd tid af året, hvilket bevisar dess trohet, öppenhet och sannfärdighet.

[1] Carl Peter Thunberg's resa i Japan 1775—1776.

[2] Hearn: Shadowings (Utg. Little, Brown & C:o. Boston.)

4) Den mottager hvarken hvete eller ris, hvilket bevisar dess redbarhet, uppriktighet och ärbarhet.

5) Den bygger sig intet bo att lefva uti, hvilket bevisar dess måttlighet och sparsamhet».

Tyvärr gör detta dygdemönster alls ingen nytta utan snarare skada. Sådant händer!

EMALJARBETEN.

39. *BRICKA, omkring 25 × 30½ cm. Skära liljor mot grå botten, metallväggarna dolda af emalj (»à cloisons invisibles»). Bästa moderna cloisonné af Namikawa från Tōkiō, hvars specialitet detta slags arbete var. På baksidan gulbruna körsblommor och blad i vanlig cloisonné, strödda öfver lefverfärgad botten.*

Inköpt i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911, nr 945.

Om tiden för cloisonné-konstens införande till Japan råda olika åsikter. En del japaner uppgifva, att konsten att göra emaljarbeten (shippō yaki) införts från Kina vid slutet af 1500-talet af Hirato Hikoshirō, hvilken på shōgunens befallning lärt sig konsten af en korean. Andra vilja veta, att Hikoshirō, hvars egentliga namn var Michitoshi Shotokuro, först i början af 1600-talet på uppdrag af shōgun Hidetada gjort sina studier. Han grundade en skola för tillverkande af parerplåtar och efterföljdes af minst åtta mästare. Hikoshirō bosatte sig i Nagoya. Emaljarbeten tillverkades sedan på flera orter. De första försöken utföllo ej vidare gynnsamt, och de exemplar, som blefvo gjorda före 1700-talet, beteckna ej nämnvärda framsteg. Någon fulländning nådde ej konsten förrän på 1870-talet.

Reliefemalj förekommer ej i Japan, utan mest utföres cloisonné, därvid på grundmetallen först metalltrådar fästas i de afsedda mönstren, hvarefter emaljen gjutes in mellan trådarna. De förnämsta moderna cloisonnémästarna i Japan äro Namikawa i Kiōto, för vanlig cloisonné, och hans namne i Tōkiō, för cloisonné med öfvergjutna trådar samt Kumeno

i Nagoya, hvilken i stället för koppar som grundämne använder reliefhamradt silfver med öfvergjuten klar emalj.[1] Exempel på Nagoya-cloisonné finnes i nr 44.

Liljor (yuri), sådana som afbildas på detta arbete, får man ofta se på japanska föremål, som gå till Europa. Japan äger en rikedom af liljearter, som mycket beundras af utlänningar, en beundran, som dock ej delas af japanerna själfva, ty liljeblommorna höra ej till dem, som enligt deras estetiska lagar framhållas såsom särskildt sköna. En af liljearterna är dock föremål för deras materiella intresse samt odlas här och hvar i trädgårdarna. När den slagit ut i full blom, huggas blommorna af. Det är nämligen endast lökarna man bryr sig om, emedan de användas i matlagningen, och blommorna borttagas, för att de ej skola suga för mycket kraft ur löken.

Numera drifva de praktiska japanerna, som kommit underfund med liljornas kommersiella värde, stora liljeodlingar för export.

En röd art, tigerliljan, kallas på japanska djäfvulslilja (oni yuri). (Om emaljarbeten se vidare nr 41).

---

40 a. *VAS, omkr. 15 1/2 cm. hög, amforaformad i cloisonné. Sparfvar, bambu och krysantemer, hufvudsakligen i grönt och violett mot svart botten. Af Namikawa från Kiōto. I botten en vidfäst platta med inristad signatur.*

Inköpt i Kiōto, juni 1902. Japanska utställningen 1911, nr 946.

40 b. *STÄLL till föregående. Svart trä med tre uppstående piggar, trefotsform.*

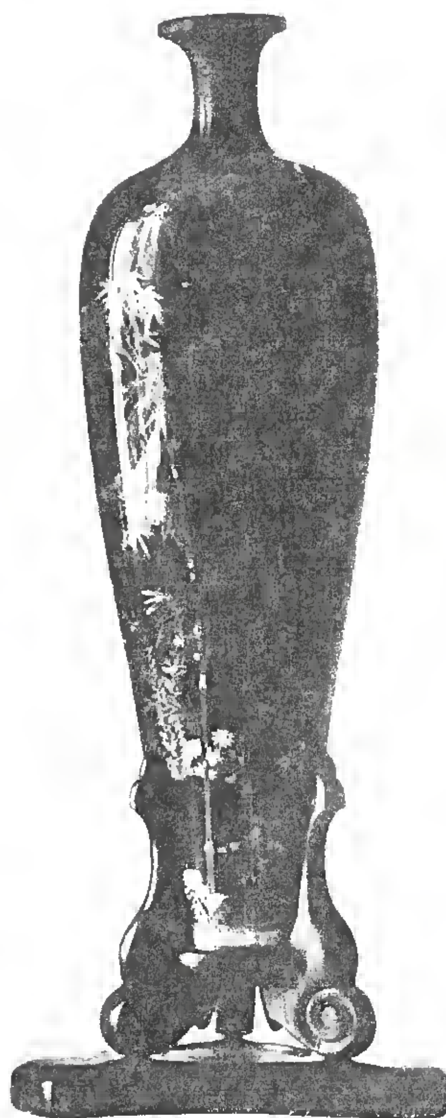
Inköpt med föregående.

Sparfvar och bambu tecknas gärna tillsammans, ofta då med snö. Sammansättningen anses symbolisera vänskap. Med bambu bruka eljest tigrar afbildas.

[1] Things Japanese.

40

40

På japanska kallas sparfven för suzume, på latin Passer montanus, (L.). Den är märkvärdigt nog saktmodighetens symbol. Bambun (på japanska take, på latin Bambusa variegata, Sieb.), som representerar den manliga dygden, har en utomordentlig växtkraft och uppnår en höjd af 20 à 30 meter. Den lyckosamma dagen att omplantera bambu är den 13 maj, egentligen 13:de dagen i femte månaden, gamla stilen, hvilket är den ungefärliga tiden för sommarregnets början. Eljest är den svår att flytta, ty rötterna taga ej alltid fäste på en ny plats.

Uttrycket »när snön faller, står bambun högt» betyder, att den rättfärdige står höjd öfver tidens laster.

Bambu använder man på många sätt i japanska industrien, såsom till byggnadsmaterial, husgeråd, hattar, fiskredskap, pipor m. m. Jag har en gång fått en nyårshälsning, målad på siden, prydligt instucken i ett bamburör.

Petitioner brukade fordom öfverräckas fastsatta i ett klufvet bambuspö, ty man ansåg sökanden vara för lågt stående för att få komma så nära den högre ställda personen, att det hopvikta papperet kunde öfverlämnas med händerna eller på en bricka. Äfven använde man sig af klufna bambuspön, då man anropade vissa gudomligheter om hjälp. Dylika anordningar kallades misogi. Som man ej utan vidare kunde komma i gudomens omedelbara närhet, stoppade man ner pinnen i marken vid stranden af en å. Detta skulle ske på sjätte månadens sista dag.

Vid nyårsfirandet användes bambu till dekorering och får kvarstå med öfriga prydnader till första månadens 15:de dag. Då måste den tagas ut och brännas under högtidliga former. Man kallar ceremonien för bakuchiku (bambuns brännande).

41 a. *VAS, 15½ cm. hög, största bredd 6½ cm., af cloisonné, med smal hals; fyrkantig planform med rundade hörn och afsmalnande nedtill. Malvor mot mörkblå botten. Modern.*

Inköpt i Kioto, juni 1902. Japanska utställningen 1911, nr 947.

41 b. *STÄLL till föregående, af svart trä, fyrkantigt med rundade hörn.*

Inköpt med föregående.

Emaljarbeten äro: fri emalj, täckande hela föremålets yta, och bunden emalj, antingen champlevé (i gropar i metallen) eller cloisonné (infattad i metalltrådar). Dessa cellformade emaljarbeten bilda ingen reliefyta, utan är hela ytan efter polerandet jämn.

Cloisonné är den art, för hvilken Japan är berömdt. Tillverkningen försiggår så, att sedan mönstret ritats på föremålets grund (vanligen af koppar) i fernissa blandad med blyhvitt, täckes detta mönster med en glasskifva, på hvilka metalltrådar ordnas, följande mönstrets linjer.

Dessa trådar blifva sedan de skiljeväggar (cloisons), inom hvilka emaljen smetas. När trådmönstret är färdigt, fästes det på metallgrunden med ett bindämne, framställdt ur löken af shuran-orkidén, som rifves mot hajskinn, hvarpå det rifna blandas med hett vatten. I Nagoya är, eller var, man nöjd med detta bindämne, men på andra orter fästas trådarna ytterligare med en lödmassa af pulveriserad mässing, tenn och zink jämte borax och vatten, hvilket bindämne strykes på erforderliga ställen. När föremålet starkt upphettas, sväller massan, och lödningen är efter afkylandet färdig.

Nu vidtager emaljens inläggande. Arbetarna eller arbeterskorna hafva ofta hand om blott en enda färg hvar, detta för att förebygga misstag. I de afsedda mellanrummen penslas nu emaljen, och när alla färgklickar af en färgsort sitta där, lämnas föremålet till en annan arbetare, som penslar i sin färg, där den behöfves. Ganska många kunna sålunda vara med om att göra ett enda föremål färdigt. Färgpensling äger rum ej

endast för cloisonné. Äfven den släta emaljen lägges på grundmetallen med en pensel.

När emaljen torkat, börjar bränningen. Den sker i tre à fyra omgångar. Mellan hvar omgång måste förnyad emaljpensling ske, ty af bränningen krymper emaljen, och små hål uppstå i massan; äfven sker slipning, bland annat med träkol af magnolia, och polering äger rum med hjorthornsaska och rapsolja. (Rein.) —

De på vasen afbildade malvaplantorna hafva ofta antagits vara den växt, som gifvit upphof åt Tokugawa-shōgunernas vapen. Flera malva-arter finnas, och den vackraste stockrosen med stora, sköna blommor kallas kvinno-aoi (onna-aoi). Af malvaplantans blommor beredes en röd färg, som användes till läppsmink.

---

42 a. *VAS, 12 cm. hög, största diam. 6 cm., cloisonné. Magnoliakvist på mörkblå botten; modern.*

Inköpt i Kiōto, juni 1912.

42 b. *STÄLL till föregående, af svart trä, rundt.*

I Japan växa flera magnoliaarter, af hvilka den vanligaste är hōnoki, som växer i god jord i löfklädda bergstrakter öfver hela Japan. Bäst trifs den, där den får skugga och särskildt i bokskogarna. Dess blomningstid är maj eller juni, och de stora hvita blommorna hafva en doft som af ananas. De öfversta grenarna nå långt ut åt sidorna, men grenverket är ej vidare tätt. Af denna arts trä förfärdigades fordom svärdsbaljor. Likaså användes det till en del lackarbeten. Veden brännes äfven till kol, som nyttjas till slipande af lackvarornas ytor samt desslikes vid emaljarbeten (cloisonné, se n:r 41).

En annan art har stora hvita blommor, som anses likna lotusblomman. I oktober fälla magnoliaträden sina blad. Fröna företer den egenheten,

att de snart förlora sin groddkraft, särskildt i stark värme, hvarför det länge var svårt att införa en del magnoliaarter i Europa.

Magnolian står högt i ära allt sedan den af de konfucianska idéerna genomsyrade Tokugawatiden, då krigarkasten öfvervägande hyllade Kung Fu Tsze (på japanska kallad Kōshi) läror. Orsaken till magnolians popularitet var helt visst att söka i den omständigheten, att ett magnoliaträd växte på Konfucii graf.

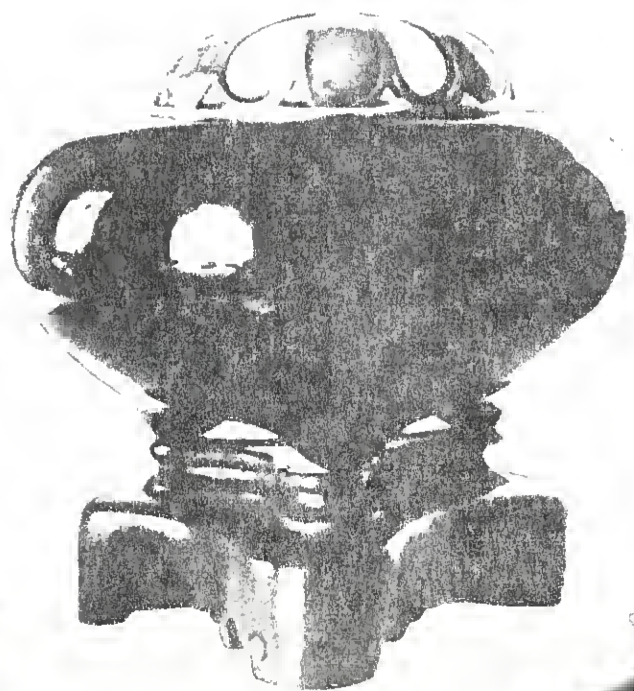
43 a. *RÖKELSEKAR (kōrō), omkr. 6½ cm. högt, 11 cm. i diameter, i röd emalj, af rund tillplattad form med tre »knölfötter»; inuti silfverfoder. Krysantemformadt, genombrutet lock af shakudō och silfver (2½ cm. högt, omkr. 6½ cm. i diam.).*

Inköpt jämte ställ i Nagoya 1902.

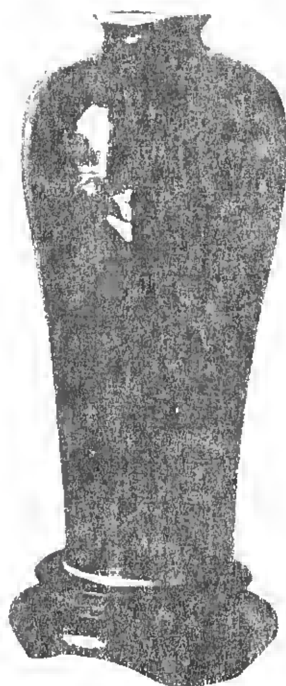
43 b. *STÄLL till föregående, af svart trä, trekantig planform.*

I många länder brukas rökelse i templen. Orsaken är ej endast en önskan att sprida vällukt, utan tanken är äfven, att den, som framkommer till gudomen, först skall renas genom rökelsens inflytande och detta till hela sin kropp, särskildt händerna. Rökelse användes i Indiens helgedomar, och från detta land spred sig bruket till Kina, Korea och Japan. Än i våra dagar hafva templen sina rökelsekar, och äfven de små husaltarena i hemmen sakna ej rökelse vid högtidliga tillfällen.

Den rökelse man använder varierar betydligt till såväl form som beskaffenhet. De finaste sorterna betinga höga pris, men å andra sidan finnes det betydligt enklare slag, som lättare stå de mindre bemedlade till buds. För religiöst bruk ser man kanske oftast rökelse i form af mycket smala pinnar (liknande strumpstickor), och dessa kunna direkt antändas och sättas ned i rökelsekarens sandfyllnad eller i små enkom därtill gjorda ställ. Sådana pinnar köper man hopbuntade i små paket, och man har för dem särskilda askar. Helst bör rökelsen förvaras så

43

41

42

44

lufttätt som möjligt, och ju finare sort, desto omsorgsfullare måste den aktas. Man har äfven rökelse i pastiljform, gärna med artistisk kontur, påminnande om lönnblad och dylikt. Pastiljrökelse förvaras antingen i papperskonvolut, smakfullt mönstrade och för täthetens skull invändigt fodrade med något slags blad. Den kan ock läggas i askar af lackeradt trä eller något annat ämne, exempelvis den omtyckta agaten (se n:r 37).

Rökelsekaren — på hvilka ofta ett betydande konstnärligt arbete nedlägges — göras af brons, porslin, cloisonné, m. m. Sommartid tycker man bättre om porslin, vintertid anses metall lämpligare. De fyllas delvis med fin sand och hafva upptill ett löst, genombrutet lock, hvars håligheter tjäna som stöd för rökpinnarna, då sådana användas. Tager man ej stångrökelse, bör ämnet icke direkt antändas utan fås att förflyktiga genom stark upphettning. För att åstadkomma detta har man en mer eller mindre komplicerad attiralj. Bränslet utgöres af korta, cylinderformade azaleakol — dessa förbrinna utomordentligt jämnt — och sedan en sådan kolbit gripits med ett par särskilda redskap och lagts på sanden samt satts i glöd, nedstickes tätt där invid en böjd metallpinne, upptill slutande i en ögla, hvarifrån nedhänger ett litet metallnät, mest likt en plattspänd norshåf i miniatyr. Nätet får ej vara för tätt intill glöden, ty då vidbrännes rökelsen. Med en egendomligt formad tång gripes nu en rökelsepastilj och lägges på nätet, där värmen snart låter dess vällukt komma till sin rätt. Röken uppstiger i små blåaktiga hvirflar.

Det tillverkas äfven rökelse i spiralform; denna upphänges på en ställning, antändes nedtill och liknar en hopringlad orm. Härtill torde mest enklare slag användas.

Rökelsen har ej blott användts i templen och hemmen af religiösa skäl eller för luftens rening, utan man känner i Japan sedan omkring år 1500 en särskild ceremoni eller ett högtidligt samkväm, kalladt kiki-kö, bun-kö eller vanligen ködö, och som uteslutande koncentrerar sig på inandandet och bedömandet af olika rökelseångor. För västerlänningen

kan det synas barnsligt, och det är egendomligt, att bruket just uppkom under ett ganska krigiskt tidehvarf, men ceremonierna höllo de oroliga andarna sysselsatta och torde försvara sin plats minst lika väl som ett västerländskt dryckeslag.

Till rökelseceremonierna funnos en stor mängd tillbehör, oftast inneslutna i en lackerad låda (kōbako). En sådan, medförd af författaren, finnes på etnografiska riksmuseum i Stockholm.

Etikettsdetaljerna utvecklades undan för undan och kunde variera, men i hufvudsak voro de följande.

Värden i huset skötte rökelsebrännandet och allt som därtill erfordrades. Han framtog ur sitt rikliga förråd af olika rökelse fem sorter, och gästerna plägade medföra några rökelsepaket, hvaraf ett eller flera utvaldes och benämndes »gäströkelsen». De andra paketen erhöllo hvar sitt tillfälliga poetiska eller romantiska namn, som förde tanken till något bekant litteraturämne, samt dessutom ett nummer.

Innan den egentliga täflingen började, fick man hastigt känna hvarje rökelses doft, med undantag af gäströkelsens. Därefter vidtog spelet. Utan att angifva rökelsens art framsatte nu värden det ena slaget efter det andra i godtycklig ordning, ibland flera slag samtidigt. De täflande fingo tre gånger djupt inandas rökelsen, hvarefter de afgåfvo sitt gissningsutlåtande. För att klara luktnerverna från all den myckna parfymen användes ättika. Sina bedömanden nedskrefvo de medspelande på pappersremsor, och det hörde till saken, att rökelsens nummer angåfvos ej med vanliga siffror utan med de karakteristiska tecken, som kallas Genji-mon. Dessa äro utsatta i början af hvart och ett af de 54 kapitlen i den ytterst berömda romanen Genji monogatari. Den, som gissade rätt på de flesta rökelseslagen, förklarades vinnare.

Liksom vid teceremonien voro de använda tillbehören ofta sällsynta konstverk och ytterligt dyrbara. De voro under samkvämets gång föremål för de närvarandes stora beundran. Till rökelseceremoniens mest intresserade utöfvare hörde på sin tid shōgun Ashikaga Yoshimasa (1400-

talet). Man har i Ginkakuji i Kiöto på 1890-talet gjort en replik af de gemak, där han plägade hafva sina rökelseceremonier.

I modern tid är denna förnäma sysselsättnig stadd i utdöende. Den har på långt när ej så många entusiaster som teceremonien och har bibehållit hela sin aristokratiska prägel, medan den senare allt mera demokratiseras.

---

44 a. *VAS, omkr. 10½ cm. hög, största diam. 5 cm., af röd genomskinlig emalj på silfvergrund. Botten dekorerad med fjärilar, körsblommor och krysantemer. Signerad med tecknet »hachi» = åtta.*

Inköpt jämte ställ i Nagoya 1902.

44 b. *STÄLL till föregående af svart lackeradt trä.*

Silfvergrund är alltid ett omtyckt ämne att öfvergjuta med emalj, liksom ju de små lödda mellanväggarna i cloisonéemaljen pläga utgöras af silfvertrådar. Det har dock ej i Japan, lika litet som annorstädes, lyckats att framställa ogenomskinlig, klarröd emalj, utan är detta en upptäckt, som (likt den rökfria förbränningen) ännu väntar på sitt förverkligande. Utmejslingen af silfvergrunden sker vanligen för hand och oftast efter enkom för föremålet uppritade mönster. Likväl händer det, att man som för andra konstindustriella alster använder sig af berömda konstnärers kända teckningar. I fråga om vaser formas grundmetallen både efter egna idéer och gamla förebilder, och en del moderna varor kunna förete konturer liknande antika pjäser för tusen år sedan och mera.

TRÄSKULPTUR.

45. *BUDDHABILD, sannolikt Amida (sanskrit Amitâbha, »lif utan slut»). Bilden, med gloria, 50 cm. hög, själfva bilden omkring 22 cm., sittande* på en lotusblomma, som hvilar på ett upp- och nedvändt lotusblad. Händerna hvila i skötet, med tummarna mot hvarandra. Hvarje hands fingrar sammanslutna och hvilande med yttersidorna mot andra handens fingrar. Handställningen kallas jo-bon jo-cho = första formen eller första födelsen.** De ovanligt långa örsnibbarna (genomborrade) lära betyda vishet och godhet samt höra, liksom knölen på hjässan, swastikan på bröstet och plattfotheten, till en buddhas 32 yttre kännetecken. Under fotsulan skall en buddha hafva 65 märken. Helgloria (funagoko) af moln. Figur och underlag i gammal, blek förgyllning på svart lack. Glorians förgyllning har antagit bronsfärg.*

Inköpt i Kiöto, juni 1902.

Gautama Buddha (äfven Sakiamuni) af Sakiastammen föddes i Kapilavastu, nordost om Benares, sannolikt 557 f. Kr. (enligt andra uppgifter 653 f. Kr.). Hans fader, fursten, lät uppfostra sin son i största afskildhet för att han ej skulle lära känna lifvets sorgliga sidor, och det blef därför

---

* Att sitta med benen i kors, så att fotsulorna synas eller man har fötterna under sig och »kropp och själ förblifva orörliga», var och är en vanlig ställning för asketer i Östern.

** Meditationens och barmhärtighetens handställning, som äfven plägar vara karakteristisk för Vairoshana, den oskapade urbuddhan, af hvilka alla andra buddhor äro utstrålningar, och som äfven kallas Dai-Nichi-Niorai, hvilken är en af Amidas uppenbarelseformer, och hvars förnämsta afbildning är den berömda jättebuddhan vid Kamakura, den vackraste buddhabilden i Japan.

en öfverraskning för Gautama, då han i sinom tid gjorde den erfarenheten, att människorna blefvo sjuka, åldrades och dogo.

En dag mötte han en asket, hvaraf Indien ännu i våra dagar alltjämt vimlar, och dennes ord gjorde på honom ett djupt intryck.

Som helt ung blef Gautama lyckligt gift, och sedan han i sitt äktenskap erhållit en son, ansåg han sig hafva nått höjden af jordisk sällhet och drog snart därefter nattetid obemärkt bort för att hädanefter afstå från börd, rikedom och jordisk lycka samt lefva sitt lif i försakelser och botgöringar, att därigenom nå den högsta sinnesfrid han åstundade. Bland annat fastade han i sju veckor, och sittande under ett bodhiträd (på japanska bodaiju), ett jätteexemplar af den för oss alla välkända fikusen, nådde han omsider en buddhas klara insikt om alltings sammanhang. Han fann den eftersökta sanningen och förunnades ett långt och heligt lif, fullt af välvilja och kärlek till alla. För honom utgjorde detta lefnadssätt religionens kärna, som för öfrigt kunde sammanfattas uti självbehärskning och allmän broderskärlek.

På Gautamas tid rådde i Indien, liksom alltjämt i våra dagar, en oerhörd klasskillnad. De olika kasterna fingo ej umgås med hvarandra, och flera folklager voro utstötta parias. Men Gautama predikade nu alltings samhörighet och alla människors likställighet. Naturligtvis vann han därför i de bredare lagren en stor mängd anhängare, och hans lärjungars antal tillväxte hastigt. Flera af hans närmaste omfattade hans läror, och sonen blef en af disciplarna; en kvinnlig släkting till Gautama vid namn Gautamî, som varit hans sköterska, blef den första nunnan.

Han dog, som nämndt, vid hög ålder. Hans lifs- och dödsdata äro ytterst omtvistade. Det år han afled har uppgifvits vara 447 f. Kr., men nyare forskningar framflytta händelsen till 275 f. Kr. Östasiaterna å sin sida hafva helt andra åsikter (jmfr. n:r 46 c.).

Efter Gautamas död sammanslöto sig hans lärjungar och organiserade kyrkoväsendet vid olika kyrkomöten. Under den tid, som följde Alexander den stores härtåg till Indien, skedde stora omhvälfningar, och slutligen

samlade kung As'ôka (263 eller 259—222 f. Kr.) hela Indien under sitt välde. As'ôka antog den buddistiska läran, som nu blef förhärskande. Under As'ôka ägde ett ofta citeradt kyrkomöte rum år 242.

Missionärer utsändes till Ceylon, Baktrien och Tibet, hvarifrån religionen spriddes till Persien och Centralasien. Från de sydliga trakterna, där lärorna sammanfattades på pâli-språket, spred sig buddismen till Burma, senare till Sundaöarna och slutligen till Siam, under det nordbuddismen, hvars skrifter voro på sanskrit-språket, redan 3 eller 400 år f. Kr. inträngt i Kina, där kejsar Han Ming Ti år 64 e. Kr. antog dess läror. Korea omvändes till buddismen år 372 e. Kr.

Under flera hundra år tillväxte buddismens makt i Indien och vann stor utbredning på den åldriga brahmaismens bekostnad; dess storhetstid var under kung As'ôka. På 1000-talet förbjöds emellertid buddismen i Indien och brahmaläran återfick sin gamla makt. Numera är buddismen där af underordnad betydelse och företrädes egentligen af jainsekten. Buddismen tog efter 1000-talet i stället desto mera fart i Östasien, hvarest den nu torde räkna omkring 400 millioner anhängare. Till Burma strömma årligen pilgrimer från alla håll. Särskildt helig är den bladguldförgyllda pagoden Schwe-Dagon i Rangoon, där man bl. a. får skåda (fingerade) aftryck af Buddhas fötter.

Men äfven i det moderna Europa har buddismen till en del vunnit fäste. I Petersburg (»Petrograd») var det åtminstone härom året beslutadt, att det skulle uppföras ett buddistiskt tempel, och i England hafva buddistiska sammanslutningar länge existerat. Dessa utgifva t. o. m. buddistiska skrifter, och en del teosofiska läror hafva ju ett visst sammanhang med buddismen.[1] Om uppkomsten af den första buddhabilden har legenden följande att berätta.

Från jorden hade Gautama begifvit sig till berget Mêru för att besöka sin aflidna moder i de saligas hemvist. Men då han dröjde länge borta, blef man orolig, och en af hans lärjungar lät af sandelträ snida ett

[1] Delvis efter Mazelière: Le Japon.

beläte af honom, hvilket de kvarvarande tillbådo. På så sätt uppstod bruket att åkalla helgonbilder.

Shaka — som Gautama heter i Japan — afbildas i flera olika lifsskeden, och af de nio hufvudsakliga formerna talar man särskildt om fyra:

1) Tanjo Shaka, den nyfödde Shaka. Han bär kläder från midjan nedåt och står upprätt med sänkt blick. Den ena handen pekar mot himlen, den andra mot jorden. Ställningen uttrycker, att han tager hela världen i besittning.

2) Shitsuzan (eller Shussan) no Shaka, d. v. s. Shaka i skogen. Hans asketiska utseende är tärdt och ganska ömkligt. Han bär som klädnad en svepning.

3) Shokaku no Shaka, undervisande, med ena handen sänkt, den andra höjd.

4) Nehan no Shaka, d. v. s. Shakas öfvergång till Nirvana, där man ser den döende eller aflidne Shaka på bår, omgifven af sörjande. (Detta är ämnet för nr:s 216 och 262.)

Shaka afbildas ofta tillsammans med tvenne andra gudomligheter. Treenigheten utgöres då af Shaka (sanskrit Sakiamuni) i midten, Fugen, den extatiska betraktelsens gudomlighet (Samantabhadra) till höger och Monju, visdomens gudomlighet (Mandjus'rî) till vänster.

I Japan är ej Shaka det hufvudsakligaste föremålet för religiös vördnad, utan koncentrerar sig intresset i stället på Ljusets idé, som man gifvit mänsklig gestalt och kallat Amida (jmfr. nr 50). Den allmänna kulten af Amida härrör från kejsar Kimmei's tid omkring 500 e. Kr. Han råder jämte gudinnan Kwannon öfver paradiset i väster. Amida framställes på nio olika sätt (olika ställningar med händer och fingrar, kallade kubon no Mida. Handställningarnas betydelse äro filosofiskt svårfattliga. De hafva emellertid vackert klingande namn).

Buddhan Amida afbildas ofta tillsammans med sina själsliga barn Kwannon och Seishi.

46 a. *HELGONSKÅP, höjd utan öfverstycke 66½ cm., med öfverstycke 76½ cm.; bredd, stängdt, 36½ cm.; djup 26½ cm. Af trä, lackeradt och förgylldt, med beslag af förgylld brons i kara-kusa-mönster (Adiantum). På framsidan af dörrarna Toku-gawavapnet. Dörrarna med gångjärn i två afdelningar. Framtill tvenne runda, fristående pelare, mellan hvilka upptill trä-skulptur i färger. Till vänster kvinnlig figur, himlaprinsessan Shokujō, i kinesisk dräkt, bärande en solfjäder och stående invid en väfstol, som dock rätt mycket liknar en plog. Till höger manlig figur, hennes make Kengiu, åtföljd af en svart oxe. De båda figurerna föreställa tanabatastjärnorna (se nr 162). Mellan figurerna en af röda flammor kringhvärfd skifva, förgylld, och bärande mönstret mitsu domoe i svart: tre kommaliknande figurer som bilda ring.* Ofvanför dörrpartiet skulpterade djur, till vänster tiger, till höger hopringlad orm, möjligen syftande på några af dygnets timmar. Mellan tigern och ormen har ett nu bortfallet ornament suttit, sannolikt föreställande en ädelsten (hōshu no tama).*

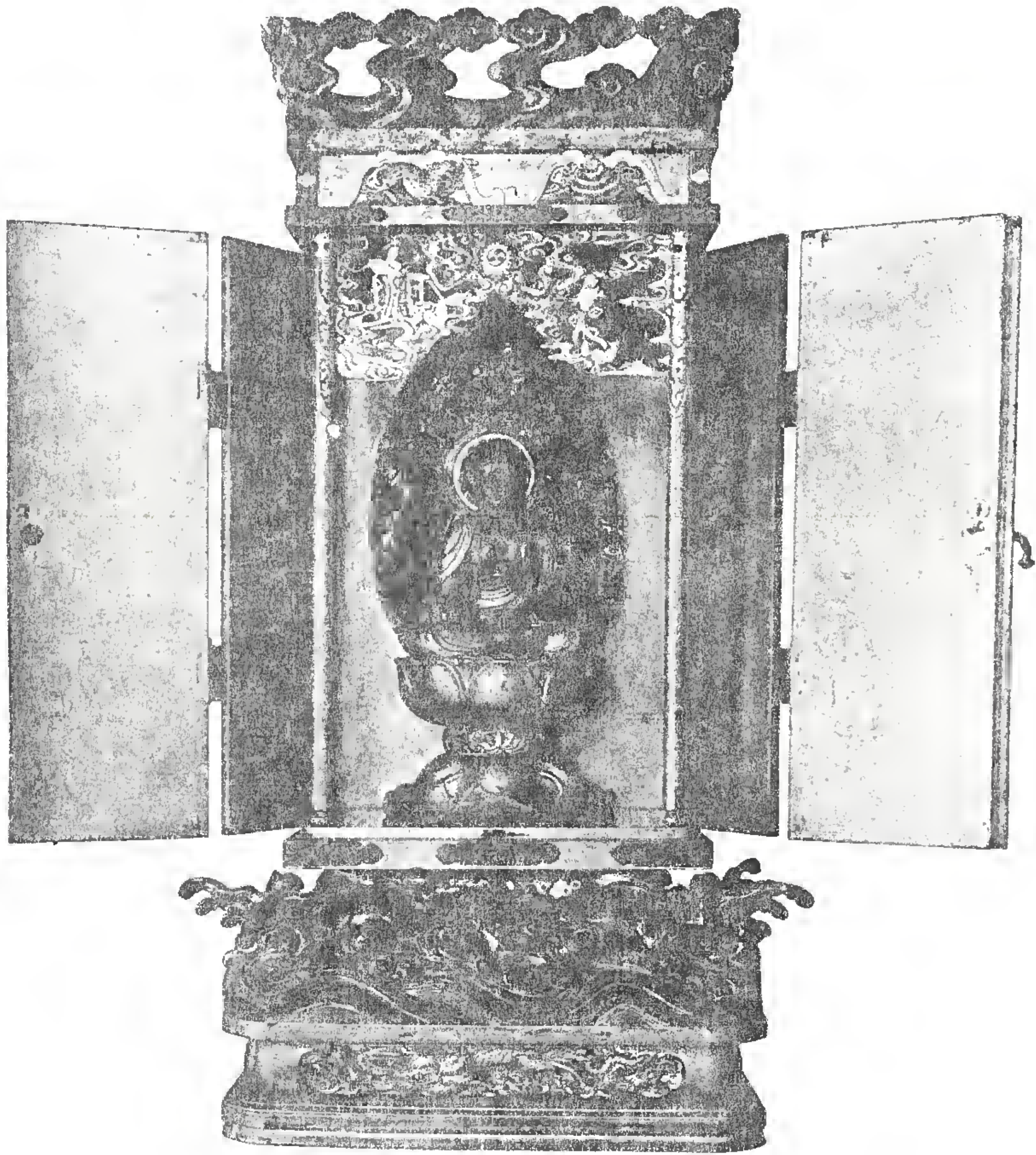
Inköpt jämte delar i Kiōto, juni 1902.

De tre heliga juvelernas betydelse förklaras olika: de kunna beteckna tre lågor eller solen och två juveler (magatama). Troligen kan figuren anses liktydlig med triscelen, en med swastikan besläktad solfigur (som för öfrigt förekommer i Sicilien och den intressanta engelska ön Man's vapen).

Tjuren, tigern och ormen bruka beteckna några af dygnets timmar, tjuren tiden 1—3, tigern 3—5 och ormen 9—11 f. m. Osäkert är, hvarför just dessa zodiakal- och timdjur här äro utsatta. De hafva emellertid samband både med buddismen och med tanabatastjärnorna.

Oxen är den buddistiska zensektens emblem (dock är det därför ej sagdt, att detta skåp tillhört ett zentempel). Tigern är en ytterst vanlig

* I Kina afbildas den med endast två kommafigurer, förklarade såsom Yin och Yang (den manliga och den kvinnliga principen). Möjligen betyda då tre kommafigurer sammanställningen: himlen, Yin och Yang.

45, 46

buddistisk sinnebild; tigerns timme hör ihop med Buddhas födelse (se nr 46 c). Ormen eller draken uppträder åtskilliga gånger under Buddhas lif, cobran kom ju, enligt legenden, och skyddade med sin hätta Gautama för solens strålar. (Drakkungarna voro, som sedermera nämnes, närvarande både vid hans döpelse och vid hans död.)

Ur filosofisk och sagosynpunkt är tjuren manlighetens sinnebild, f. ö. är han Kengiu's följeslagare. Ormen åter är kvinnlighetens emblem och kan därför betraktas som en hänsyftning på Shokujō.

Man kan verkligen undra, hvilka böner en gang i tiden riktades till den mediterande Buddhan i detta skåp, som så tydligt är utmärkt med de evigt älskande, men så länge åtskilda makarnas bilder.

---

46 b. *SOCKEL till skåpet, höjd: 24½ cm., bredd: 49 cm. (med utskjutande vågskulptur 56½ cm.), djup 28 cm. Förgylld, målad och lackerad. Nedtill vattendrake i nisch-artad fördjupning. Ofvanför denna fritt skulpterade vågor, i grönt och brunsvart, ur hvilka lafbevuxen klippa (förgylld) reser sig.*

Den japanska träskulpturen är med rätta berömd. Otaliga äro de helgonbilder, väggornament, ventilationsskärmar, båtprydnader och småpjäser, som de tåliga öborna snidat.

Tyvärr kan man ej säga, att konsten från början är inhemsk. Hela urreligionens skaplynne bestämmer enkelhet och undvikande af öfverflödig grannlåt. I likhet med så mycket annat kom träskärandet ifrån Kina och Korea, och det var buddismen, som i första hand gaf den sin raison d'être. Ty denna religion älskade bilder och stämningsfulla utsmyckningar, och det är just vid templen de största mästerverken återfinnas. Otvifvelaktigt torde japanernas äldsta läromästare i denna konstart hafva kommit från Korea, och det underbara Hōriūji i Nara äger härliga exempel på åldriga trästoder. Bl. a. finns där en Jizō från 500-talet och en ungefär

lika gammal Kwannon.[1] Af koreanskt ursprung äro likaså de berömda Ni-Ō i Kōbukuji i Nara. Kinesiska konstnärer inkallades äfven, och »de fyra himlaväktarna» i Hōriūji utfördes af två kinesiska skulptörer på 600-talet. Särskildt berömd blef den man, som på grund af sin egendomliga, fågellika hufvudskalleform benämndes Tori Busshi (tori betyder fågel). — Sannolikt använde man sig ock af indiska förebilder.

Japanerna hade ej svårt att efterhärma sina lärare och nådde snart stor färdighet i träskärning. T. o. m. prins Shōtoku taishi påstås hafva afbildat sig själf i trä, åtminstone gäller den i templet Uzumasa i Kiōto förvarade bilden för ett självporträtt.[1] Genom buddismens allt större spridning kom ock träsnideriet alltmera till heders, och åtskilliga äro templen berömda för sin ornamentering. Helt naturligt slogo sig många munkar på att göra beläten. Så den mångkunnige Kōbō daishi och desslikes Eishin (omkring 1000 e. Kr.), men till de berömdaste skulptörnamnen under medeltiden hör Jōchō, som fick många utmärkta efterföljare, bland dem Unkei. Invid Tōdaiji i Nara finnas två jättelika Ni-Ō, tillskrifna Kwaikei (omkring 1095 e. Kr.).[1] På en del tempel äro prydnaderna rikast invändigt, på andra utvändigt. I Sanjusangendō i Kiōto stå rader af Kwannonbilder, 1001 till antalet, alla från 1100-talet.

Tiden för de stora inbördeskrigen kunde helt naturligt ej gifva trygghet åt fredliga idrotter, och det är ej heller förrän i slutet af 1500-talet, som träskulpturen åter gör sig bemärkt. Hideyoshi lät rikt utstyra sitt palats i Fushimi med sniderier.

Af alla orter ger Nikkō, där träskulpturen, rikt bemålad och förgylld, frodas på byggnadernas yttre och inre, den bästa och klaraste uppfattningen om snideriets mångsidighet, och det är på denna plats man har de berömdaste verken af den store Hidari Jingorō (= Jingorō den vänsterhändte), som redan Hideyoshi anlitat. Som mönster använde han ritningar af Kanō Tanyū). Jingorō's genialiska skapelser voro orsaken till att trä-

[1] Murray's Handbook.

skulptörerna, som dittills räknats till snickarskrået, därefter fingo betraktas som ett gille för sig.

I Japan kanske mer än annorstädes har man sägner om allt möjligt, och naturligtvis har Jingorōs vänsterhändhet förklarats på ett sätt, som gör honom än intressantare. Det berättas alltså, att han förälskade sig i en flicka han sett på gatan och satte sig att uthugga en bild af henne i trä. Så underbar var likheten och så märklig hans konst, att belätet fick lif. Hans tillbedda var dotter till en daimiō, och då vid ett tillfälle flickans hufvud skulle skickas till fienden, halshögg Jingorō sitt beläte, och detta hufvud afsändes i stället för originalets. Budbäraren, en daimiōns vasall, som trodde, att Jingorō mördat hans husbondes dotter, angrep honom, och Jingorō fick högra handen afhuggen af motståndarens svärd. Därför kallades han sedan allt framgent den vänsterhändte.[1]

Efter Jingorō's tid ökades skulptörerna i antal, men deras skicklighet var ej alltid så framstående. Mången gång lade man mera an på att samla en stor mängd helgonbilder på en plats än att få dem förstklassiga. Så finnas t. ex. belätena af de 500 rakán i ett tempel invid Nagoya, där en del af de bästa utförts af Tametaka, eljest verksam som skapare af netsuké. För dylika småting lämpar sig japanernas artistiska läggning särdeles väl. I vår tid ägna sig träsnidarna med förkärlek åt netsuké och statyetter, hvarvid deras detaljering af naturen når gränsen till det otroliga.

46 c. *ÖFVERSTYCKE till skåpet, höjd: 10 cm., bredd: 42 cm., djup: 29½ cm. Friskulpterade, stiliserade moln i rödt och blått. Vid inköpet af skåpet var den medföljande buddhabilden en annan än den nuvarande och af en typ, påminnande om den plattnästa, åldriga jättebuddhan i Nara. Då jag föredrog en mera tilltalande, utbytte jag den gamla mot den härvarande. Bilden och skåpet höra således egentligen ej tillsammans.*

[1] Joly.

De japansk-kinesiska uppgifterna om Buddha eller Sakiamuni äro delvis afvikande från de förut omnämnda. Buddhan kallas här Shaka och hans fader, en indisk furste, hette Jobon, hans moder Maya (Maya-Fujin). Shaka föddes enligt vissa källor år 1027 f. Kr. samt dog 966 (olikheten i tidsuppgifterna torde vara beroende på Östasiens enligt vår uppfattning trassliga tideräkning). Han skall emellertid hafva födts vid tigerns timma den åttonde dagen i fjärde månaden, och strax efter födelsen lär han med den ena handen hafva pekat uppåt och med den andra nedåt samt utropat: »Jag är den mest upphöjde!» Han vattenbegöts med ett slags döpelse af de nio — enligt andra uppgifter två — drakkungarna och uppväxte i afskildhet. Shaka säges hafva varit ett fullkomligt underbarn, som vid sju års ålder behärskade militärvetenskap, astronomi, geografi och matematik.

Väl fullvuxen, lär han hafva gift sig, och sedan han fått en son drog han sig tillbaka till berget Dandoku, hvarest han under sina betraktelser frestades af den onda anden Mara's sirendöttrar och anfölls af en skara djäflar. Han utöfvade under tolf år asketismen, och han skall, när han nått sitt trettionde år, på åttonde dagen i tolfte månaden, under 33:dje året af kejsar Sho Ō's regering 1020 f. Kr., i landet Makatsuda nått insikt uti buddismens innersta hemligheter. Sin lära predikade han i 52 år, 22 dagar och en natt, hvilken tidrymd i Nirvana motsvaras af en dag och en natt. Han dog i en lund af (sara- eller) salaträd nära floden Batteiga vid en tid motsvarande kejsar Boku Ō's 36:te regeringsår.[1]

I den japanska konsten framställdes Shaka stående eller också sittande med benen på indiskt vis i kors, äfvensom — fast ej så ofta — liggande på höger sida i nirvanaställning. Såsom lefvande afbildas han med gloria — själens utstrålning — hvilken bortfaller vid nirvanaframställningar. Hans bilder visa oss en fetlagd, skägglös man med blidt, lidelsefritt uttryck. Öronsnibbarna äro som på alla buddhor ovanligt långa — angifvande vishet och godhet — och hans hjässa har upptill en stor

[1] Anderson.

upphöjning, den högsta vishetens kännemärke. Håret förefaller knollrigt,* hvilket japanera eljest ej pläga uppskatta, och hans dräkt, som faller i enkelt draperade veck, blottar bröst och mage på indiskt vis. I heta länder faller det ingen in att anse en lätt dräkt, alltså ännu mindre blott en decolleté, för anstötlig. Då han anses hafva nått Nirvana äro hans bilder alltid förgyllda. Den gloria, som omstrålar honom, är enkel, och hans handställningar äro olika; ofta kan det vara svårt att skilja honom från Amida, som i motsats till Shaka icke är någon historisk personlighet utan en filosofiskt utspekulerad uppfinning af 300-talets buddism.

Shaka råder öfver månadens 30:de dag, och hans förnämsta fester äro födelsedagen (8:de april) samt dödsdagen (15:de februari).

47. *BUDDHABILD, AMIDA, med gloria 86 cm. hög, själfva figuren 41½ cm., stående med högra handen upplyft, den vänstra pekande nedåt, båda händernas tumme och pekfinger mot hvarandra, undervisandets och barmhärtighetens ställning. Denna typ kallas Jō-on-ge-sha-Amida. Han står på en af lejon uppburen, framtill inknipen lotusblomma af för monto- (jōdo-shinshu)sekten karakteristisk form. Genombruten molngloria följande hela kroppens kontur (funa-goko) med små, sittande figurer. Figur och gloria svärtade af rökelse. Särskildt framträder ädelstenen i pannan, betecknande det tredje ögat, som anses vara vändt inåt, och hvarmed man skärskådar sina tankar. Fotställningen rikt skulpterad med mörknade bronsbeslag. Bland fotställningens skulptur märkas swastikor och lotusblad m. m. Intressant pjäs.*

Inköpt i Kiōto, juni 1902. Japanska utställningen 1911. nr 842.

Jōdo-shinshu (»den sanna jōdo-sekten») eller monto-sekten bränner sina döda. Ur askan tillvaratagas tänderna samt tungbenet (ett af hals-

* Enligt mångas uppfattning skulle orsaken härtill vara att söka i sägnen, att Buddha en het dag fått sin hjässa svalkad af en mängd sniglar, som ville skydda honom för hettan, och de s. k. lockarna skulle egentligen vara sniglar.

benen). Om detta ben antagit en form liknande en liten buddhabild, betraktas den döde hafva nått nirvana.

Särdeles lyckligt för ens välfärd i det kommande lifvet anses det vara att få dessa kvarlefvor förda till klostret Kōya-san, där de, för dem som ej kunna bekosta sig en egen graf, nedkastas i en öppen allmän graf, kallad »benhallen» (kotsu-dō).

Jōdo-shinshusekten grundades 1224 af Shinran Shōnin. Sägnen vet att förtälja, att när han skulle begifva sig till Kiōto, vände han sin staf upp och ned och stack den sålunda i marken, i det han utropade: »Styrkan af folkets tro liksom dess frälsning skall likna denna staf!» Denna slog rot samt begynte växa, och äfven montosekten vann stor utbredning.[1]

Lärans anhängare kunna kallas för buddismens protestanter. De anse nämligen, att saligheten vinnes endast genom Amidas nåd, ej genom böner eller egna gärningar. År 1906 räknade denna sekt i Japan 12½ à 13 millioner anhängare; den var förgrenad i tio undersekter. En annan sekt, jōdo-shu (»den rena jordens sekt»), som man ej bör förblanda med med jōdo-shinshusekten, räknade 1906 2½ millioner anhängare och var uppdelad i fem undersekter.

Den store riksföreståndaren Ieyasu (1600-talet) tillhörde jōdosekten och uttryckte en önskan att hans efterföljare alltjämt skulle tillhöra densamma. Shinshusektens tempel äro de vackrast utstyrda i landet och kallas Hongwanji. De äro så praktfulla, att ordspråket säger »skön som ett monto-altare».

Hvarje buddhabild brukar framställas stående eller sittande på en lotus. Orsaken är den, att buddistiska helgon eller bosatsu, som dväljas i Tuchita-världen, emellanåt besöka jorden, där de födas på öfvernaturligt sätt, ofta just ur en lotusblommas kalk. Dessutom är lotusen buddismens heliga blomma och omnämnes i den fras, som det anses så för-

[1] Murray's Handbook.

47

48

tjänstfullt att ideligen upprepa ack, juvelen (Buddha*) i lotusblomman. En röd lotus anses vara ett af de 65 tecknen på Buddhas fotsulor (i hans fotspår).

Buddhabilderna pläga hafva ansiktet vändt rakt fram.

Man känner likväl åtminstone ett undantag härifrån, i det i slutet af 900-talet redan omkring 100-åriga tempel vid Kiōto, som då förnyades af den fromme munken Eikwan. Försjunken i andakt satt prästen en dag vid en sidovägg i templet, då han plötsligen hörde en mild stämma två eller tre gånger uttala hans namn. Han kunde ej varseblifva någon människa, men häpnade då han såg, att gudabilden hade vändt ansiktet mot honom, och i den ställningen är den ännu. Helgonet hade genom undret velat visa sitt gillande af hans fromhet.

Det påstås, att en furste (daimiō), som betviflade traditionens sanning, en gång, för att visa belätets vanmakt, slog det i högra sidan, och genast framsipprade blod. —

Det stämningsfulla templet är beläget på en bergssluttning i en romantisk omgifning bland tallar och lönnar.

48. *BUDDHABILD, sannolikt Amida, 73 cm. hög med gloria, själfva figuren 38½ cm. Stående på en lotusblomma, utåtvända handflator (predikandets ställning). Helgloria (funa-goko) med molnmotiv. Upptill de tre juvelernas tecken. Blek förgyllning. Längst till vänster på glorian synes bakom bilden konstnärens signatur, tyvärr nästan utsuddad. Att arbetet alls är signeradt visar, att det gjorts af en känd konstnär; sannolikt var det beställdt af en samuraifamilj. Till höger på glorian en del af texten ur bönen Nehan-Kio, en sutra, som Shaka enligt legenden predikade på en enda dag (med andra texter*

* I Japan säger man: »Namu Amida butsu». Namu kommer af sanskritordet nahma, »jag tillber (litar på) ödmjukt». I Tibet är det till Avalókitês'vara (Kwannon) man riktar sin bön.

höll han på i både åtta år och tjugo år), den dag nämligen, på hvars afton han ingick i Nirvana.

Inköpt i Yokohama 1902. Japanska utställningen 1911, nr 840.

De buddistiska lärorna kallas bukkiō men äfven butsudō (Buddhas väg) och buppō (Buddhas lag). Buddismen[1] uppstod som bekant i Indien och måste därför komma att uppmuntra asketism och religiöst tiggarväsende. Kännetecknande var dess organiserade klosterväsende liksom dess doktrin om karma (på japanska ingwa), läran om orsak och verkan, som framhåller, att allt, som händer i detta lif, har sin orsak i något, som händt oss i en föregående tillvaro, och att hvarje gärning, hur ringa den än är, har inflytande ej blott på detta lifvet utan äfven på en kommande existens.

De fem förnämsta budorden äro:

1) Du skall ej dräpa någon lefvande varelse.

2) Du skall ej stjäla.

3) Du skall ej göra hor.

4) Du skall ej ljuga.

5) Du skall ej bruka starka drycker.

De s. k. fyra sanningarna äro:

1) lifvet är smärta, 2) kärleken till lifvet är orsaken till smärta, 3) afsägelsen från lifvet medför befrielse från smärta, 4) den rätta vägen till räddning är den sanna vägen (buddismen).

Allt är en enhet, men allt det vi uppfatta är blott en illusion. Karma eller ingwa är vedergällningens lag och utjämnar alla olikheter. Det ena lifvet har inverkan på det andra. Själen, hvars innersta väsen äfven heter karma, utvecklas undan för undan och går för den goda varelsen i en allt bättre riktning, för den dåliga i en allt sämre, så länge ej bättring sker. Själavandringen ger själen sex utvecklingsformer: 1) helvetesvarelser (jigoku), 2) fördömda andar (gaki), 3) djur (chikushō), 4) demoner (shura), 5) människor (ningen) och 6) himmelska varelser (tenjo). Genom

[1] Efter Mazelière: Le Japon.

en kedja af olika tillvarelseformer når man således allt högre och högre; dock fordras härtill försakelser, och målet är nåendet af personlighetens upphörande och jagets uppgående i alltet eller nirvana, den högsta lycksaligheten. Men endast buddhorna komma direkt från jorden till nirvana. (Enligt den indiska, med hinduismen tydligen kompromissande uppfattningen kunde en, buddha endast utveckla sig ur en, som nått den jordiska ställningen af furste eller krigare.) De goda belönas med att efter döden förflyttas till paradiset i väster, de onda gå till helvetet. Vidare anses det ofta i Japan, att man icke af sig själf kan nå saligheten, som endast vinnes af nåd.

Världens tillvaro indelas i tre stora afdelningar, kalpa,[1] af hvilken den andra nu är rådande, och hvars stora buddha Shaka (Gautama) var, men i den tredje tidsåldern, som börjar 5,000 år efter Shakas död, skall den hvita buddhan Miroku (jmfr nr 275) komma till världen för dess räddning. (Buddha, på kinesiska Fo, är egentligen icke ett namn utan en beteckning på den, som nått den högsta visheten.)

Det har funnits åtskilliga buddhor (butsu), alla utgångna från urbuddhan, och före Shaka hafva sju eller nio buddhor uppträdt i denna världen. De viktigaste buddhorna indelas i fem treenigheter, i hvilka den förnämsta är en himmelsk buddha, åtföljd af en mänsklig buddha och en bosatsu eller blifvande buddha.

Bosatsu är en varelse, hvars ingwa låter den blifva allt bättre och bättre, till dess den blir en buddha.

Miō-hō äro genier eller djäflar, som, genom att skicka människorna motgångar i detta lifvet, rädda dem från straff i det tillkommande och på detta sätt bringa dem att rätta sig efter de läror de s. k. bosatsu utgifvit. Miō-hō-stadiet har nåtts från ett högt utveckladt människostadium. Öfver miō-hō finnas andra gudar, men öfver alla dessa råda bosatsu eller butsu.

[1] Kalpa är egentligen en tidrymd, under hvilken ett världsallt danas, utvecklas och går under. Antalet år för en sådan tidrymd anges mycket olika, ända till 1,344 millioner år.

Buddismen känner tre världar (på japanska sangai): 1) begärelsens värld (yokukai), 2) formens värld (shikikai) och 3) den formlösa världen (mushikikai). I den första af dessa befinner sig vårt kända universum med vindens omkrets, guldets omkrets, molnens omkrets och diamantkretsen. Den har nio berg, hvaraf Shumisen (på sanskrit Sumêru) är det förnämsta. Den har åtta haf och sex himlar. I samma värld ligger helvetet. I formens värld finnas 18 himlar, i den formlösa världen fyra.

Världsalltet har ej blifvit skapadt, och själen är ej odödlig. Gudarna äro ej allsmäktiga. Det finnes visserligen gudar och andar, men dessa äro människor, som till följd af sin godhet nått denna ställning, och de förblifva så endast under en tidrymd, efter hvilken de antingen återfödas på jorden som människor eller ock nå nirvana, den högsta lycksaligheten, därifrån de slippa att någonsin återfödas och vidkännas lifvets vedervärdigheter. För att utveckla sig i godhet skall man sträfva efter barmhärtighet, kärlek till nästan och ett ödmjukt sinnelag, som anser alla människor lika.

Den buddism, som råder i Ceylon oeh Burma, har delvis afvikande uppfattningar, som ej höra till detta sammanhang.

---

49. *BUDDHABILD, sannolikt Amida, 53 cm. hög med gloria, figuren 26½ cm. Stående på lotus; utåtvända handflator, tumme och pekfinger vända mot hvarandra; hel-gloria (funa-goko) med molnmotiv. Figur och gloria förgyllda. Sockel i rödt och svart samt förgylldt lack.*

Inköpt i Kiōto, juni 1902. Japanska utställningen 1911. nr 841.

Buddismen kom till Japan från Korea senast på 500-talet och mötte i början motstånd, utom hos kejsaren, men fick snart varaktigt fäste. Gudabilder och skrifter infördes, munkar och nunnor* invandrade, och

* De första nunnorna voro den från Kina inkomne Shiba Tattō's (kin. Sumatah) trenne döttrar.

tempel uppstodo. Lärans störste främjare var kronprins Shōtoku taishi (omkring 600). Den nya religionen medförde mycket godt. Sjukhus och fattighus upprättades, läkekonsten vann insteg, man gjorde bekantskap med konst och vetenskaper, och snart hade buddismen vunnit öfverhand öfver shintōismen. Präster och munkar gjorde verkligen åtskillig nytta. De togo hand om undervisningen, och all kultur, kan man säga, låg i deras händer. Under de sedermera inträffande talrika inbördes fejderna skulle snart sagdt alla böcker och konstskatter gått förlorade, om de ej i klostren haft en skyddad plats. De buddistiska skrifterna kopierades och vunno spridning bland de mera bildade men kommo aldrig till folket, och några religiösa skrifter i japanska bokstäfver finnas ej till denna dag.

Prästernas antal växte, och deras inflytande blef allt större. Som de voro mycket toleranta, lyckades de utbreda sin lära, i det de framhöllo, att de gamla gudarna endast varit uppenbarelseformer af olika bosatsu eller butsu. Alltså fullkomligt den moderna katolska missionens handlingsprincip. Shintōreligionen amalgamerades med den nya åskådningen, en fristående blandreligion uppstod, kallad riōbu-shintō, och vid de flesta shintō-templen, utom urhelgedomarna Ise och Izumo, förrättades gudstjänsten i 1,000 år af buddhapräster. Buddisterna ställde t. o. m. vid ingången till sina tempel de karakteristiska shintō-portar, som kallas torii. Tyvärr eftertraktade de andliga snart äfven världslig makt, de fingo för stora områden och inkomster samt blefvo stridslystna och intriganta. Flera riksföreståndare fingo utstå heta duster med krigiska prästmän. De voro så bångstyriga, att kejsar Shirakawa (1073—1129) lär hafva yttrat: »Tre ting kan jag ej tvinga till lydnad, Kamoflodens vatten, tärningarna i sugorokuspelet och prästerna i bergen (yamabushi).

Redan på 1000-talet höllo dessa sig med legotrupper och förde inbördes krig. Då kristendomen omkring år 1600 en kortare tid fick insteg i landet, minskades deras prestige till en del, i det att kristna missionärer afslöjade några af deras gröfre knep, men deras öfvermod var

dock alltjämt stort. Särskildt munkarna vid Hiei-san voro så oregerliga, att de utgjorde en skräck för det närbelägna Kiōto, och den tidens starke man, Nobunaga, såg sig föranlåten att intaga deras område och uppbränna deras kloster, hvarefter de blefvo något spakare. Samme general lät tvenne sekter inför sig föra diskussion. Den sekt, som låg under i striden, skulle få sina språkesmän offentligt agade och halshuggna. Jōdo-sekten segrade, nichiren-sektens män ledo straffet, och deras öfverhufvud förvisades till en aflägsen ö. De andra gingo i en självald, tillfällig landsflykt.[1]

Ej heller under Tokugawa-tiden kunde buddismen nå sitt förra välde, ty nu blef snart konfucianismen modern hos de högre klasserna, och från början af 1800-talet kom den gamla shintō-läran att alltmera göra sig gällande. Efter revolutionen 1868, då kejsaren återfick sin världsliga makt och riksföreståndareskapet upphörde, rensades shintō-templen från allt buddistiskt, och shintō blef ensam statsreligion. Fastän shintō alltmer tager öfverhand, är dock i själfva Japan i nuvarande tid mycket mera än halfva befolkningen buddistisk (år 1906 28,026,000 buddister på 47,400,000 invånare. De eröfrade koreanerna torde likaledes till en del hylla buddhaläran.

---

50. *BUDDHABILD, troligen Amida, med gloria 31 cm., själfva figuren 15 cm. hög. Han står på en lotus; utåtvända handflator, hvarje hands tumme och pekfinger mot hvarandra. Förgylldt lack. Glorian är genombruten, snidad i utsökt detaljeradt arbete; nedtill märkas två harpya-liknande figurer,* en på hvar-*

[1] Mazelière: Le Japon.

* Dessa fågelkvinnor äro s. k. gariö eller binga, fantasivarelser, till hälften kvinna och till hälften fågel med fenixstjärt och storkben. De betraktades som ett slags änglar och voro hämtade från den indiska mytologien, där förebilden utgöres af Vishnus följeslagare, den örnlíknande fågelkonungen Garuda. De äro indentiska med apsara, makor till paradisets gandharva (kentatsuba, »de rökelseluktande eller rökelseätande»). Indras musikanter, hvilka, åtföljda af änglarna (tennin), sväfva omkring bland molnen, som »utstråla ljuflig musik och nedskicka ett regn af blommor». Apsara (kvinnliga déva) afbildas gärna tillsammans med solen och månen.

dera sidan. Dylika sirener bruka ej förekomma på sniderier från senare tider. På baksidan af glorian en röd stämpel, möjligen ett tempelmärke.

Inköpt i Kiōto, juni 1902. Japanska utställningen 1911, nr 839.

Den japanska buddismen var allt ifrån början indelad i sekter. Två af de första äro nu utdöda, men tendai-sekten, som mottog de äldsta till Japan öfversända gudomliga belätena, fortlefver alltjämt. Numera finnas 14 hufvudsekter, af hvilka zen, monto eller jōdo-shinshu, shingon, jōdo, nichiren (hokke) och tendai hafva de flesta anhängarna. Deras hufvuduppfattning är följande:

1) Zensekten, äfven kallad betraktelsesekten, förkunnar, att människans egna betraktelser äro vägen till visdom och salighet. Hvilken lära man tillhör är likgiltigt.

2) Jōdo-shinshusekten säger, att botöfningar, vallfarter o. dyl. äro alldeles öfverflödiga. Tron på Amidas nåd betyder allt. Den förkunnar, att helgelsen sker omedelbart i och med att man verkligen tror på Amida. Celibat erfordras ej af prästerna. Förtärandet af kött och fisk är tillåtet. Shinsekten var den första att anse kvinnan hafva möjlighet att utan återfödelse nå fullkomligheten. Som grund för denna lära angifves en text i elfte kapitlet af Hokke kiō (Saddharma Pundarika), där dottern till Sāgara (en drakkung) förlorar sitt kvinnliga kön och sedan visar sig som en manlig butsu.[1] Äfven har shinshusekten tagit hand om pariaklassen, de s. k. eta. Under sådana förhållanden är det ju ej att undra på, att shinshu-(monto)sekten sedan långliga tider varit ytterst populär. Sekten är mycket praktälskande och dess tempel ståtligt utstyrda. Det samma är förhållandet med

3) Jōdosekten, stiftad år 1174 af Hōnen shōnin (1133—1212), en präst; som i Kiōto grundade det härliga templet Chion-in. Han ansåg, att människans gärningar ej voro det väsentliga. Man kunde ej genom

[1] Griffis: Religions of Japan.

egen kraft (ji-riki) vinna salighet. Härför fordrades en annans kraft (ta-riki),[1] nämligen Amidas. Sättet att nå Amidas bevågenhet är att ofta åkalla hans namn. Denna sekt använder trummor af trä (jmfr illustration nr 12, netsukén), på hvilka man ideligen hamrar under upprepande af böner eller psalmer. Äfven begagnas ett radband, afsedt att endast användas af vänstra handen, så att den högra under tiden kan förrätta sina sysslor.(!)[1]

Den af shinshu- och jōdosekterna så ifrigt åkallade Amida har ej verkligen lefvat utan är ett abstrakt begrepp af det personifierade ljuset. Amida dväljes i paradiset i väster, och alla de, som så önska, nå äfven detta underbara land, hvilket skildras som en plats i orientalisk prakt. Men vistelsen i detta paradis är ej evig utan betraktas som en hvila mellan två tillvarelseformer.

4) Shingonsekten (stiftad af den berömde Kōbō daishi) förklarar, att människan genom visdom och betraktelser skall lära känna sin andes och kropps ursprung och väsende och till följd af denna självkännedom sträfva efter renhet i sina uppsåt och handlingar samt slutligen på detta sätt nå en buddhas fullkomlighet. (Papinot.)

5) Tendaisekten, stiftad af Dengiō daishi på 800-talet, är en af de allra äldsta sekterna. Den påstår att människorna, genom att sky det onda, utföra goda handlingar och visa välvilja mot allt skapadt, skola vinna saligheten. Tendai uppgifves vara den rikaste af sekterna. F. ö. räknar den trettio specialhelgon, ett för hvar och en af månadernas dagar. Både tendai- och shingonsekterna använda bönehjul och anropa i synnerhet Jizō.

6) Nichirensekten stiftad på 1200-talet af Nichiren, har sina läror uppblandade med de gröfsta vidskepelser. Särskildt dyrkar den Shishimen, en kvinnlig gudomlighet, motsvarande »de sju vederstrecken». Hon uppenbarade sig för religionsstiftaren i skepnad af en jätteorm. Bland sina helgon räknar den fältherren Katō Kiyomasa, på sin tid kristendo-

[1] Griffis: Religions of Japan.

mens ifrigaste fiende. Sektens anhängare äro för det mesta mycket okunnigt folk.

De olika sekterna i Japan vörda sammanlagdt ej mindre än 1061 olika buddhor.

---

51 & 52. *HELGONBILDER, Kwannon och Seishi, 30½ cm. höga, själfva figurerna 18 cm., stående den ena, Kwannon, med händerna tryckta mot hvarandra i bön, den andra, Seishi, med båda händer uppbärande en lotusblomma. Förgylldt lackeradt trä. Fotställning och gloria omförgyllda, den senare början vid midjan (och kallad goko). Af indiskt ursprung är bruket, att gudabilder bära diadem och smycken, hvilka, som bekant, icke förekommo i det gamla Japan.*

Inköpt i Kiōto, juni 1902. Japanska utställningen 1911, nrs 837 & 838.

Kwannon och Seishi utgöra de två kompletterande personerna i Amida-treenigheten och äro Amidas andliga barn. De förekomma ibland äfven i annan gestalt och framställas än som män, än som kvinnor (hos gudomligheterna liksom hos våra änglar är könsskillnaden ej särskildt markerad). Emellanåt uppräknas de äfven bland gudinnan Bentens femton eller sexton söner, hvarvid Kwannon kallas Aikiō eller Segon och bär pil och båge som attribut. Seishi kallas då Sanyō eller Himan samt afbildas tillsammans med silkesmaskar.

Seishi (sanskrit Mahâsthâma-Prâpta), ofta kallad Daiseishi, är en gudom, som man ej tyckes göra mycket väsen af, men den anses ofta representera fromheten.[1] Kwannon, hvars kinesiska namn är Kwanyin och på sanskrit Avalôkitês'vara (den nedåt blickande härskaren), är däremot en synnerligen populär gudomlighet. Kwannonkulten härrör från Indien, men fastän helgonet i detta land är en man, afbildas det i Kina

[1] Seishi kallas ock det trohetslöfte, som älskande gifva hvarandra.

och Japan oftast som en kvinna. 33 orter i Japan äro helgade åt Kwannon. Pilgrimsfärderna till dessa heliga platser togo sin början 1659 samt hafva sedan dess fortgått.

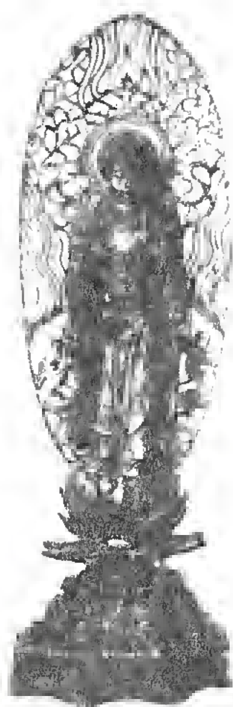
Flera Kwannonsagor finnas. Kineserna förklara, att hon var en infödd gudomlighet, som redan dyrkades, då buddismens läror förkunnades i Kina. Buddhaprästerna påstodo henne vara en uppenbarelseform af Avalôkitês'vara. Hon skulle hafva varit dotter till en konung af dynastien Chow (omkring 700 f. Kr.). Fadern ville gifta bort henne, men då hon vägrade att foga sig efter hans vilja, skulle hon halshuggas. Skarprättaren kunde dock ej förrätta sitt värf, ty hans svärd sprang i stycken, och hon förblef oskadd. Icke desto mindre lämnade hennes själ det jordiska och begaf sig till helvetet, hvilket obehagliga ställe vid hennes ankomst förvandlades till ett paradis. Helvetets konung ville därför snarast blifva af med henne, hvarför hon sväfvande på en lotusblomma återvände till jorden. (Se vidare nrs 55 & 261.)

Hon framställes ofta med en mängd armar, och orsaken härtill uppgifves af somliga ej vara symbolisk utan hafva sin grund i legenden:

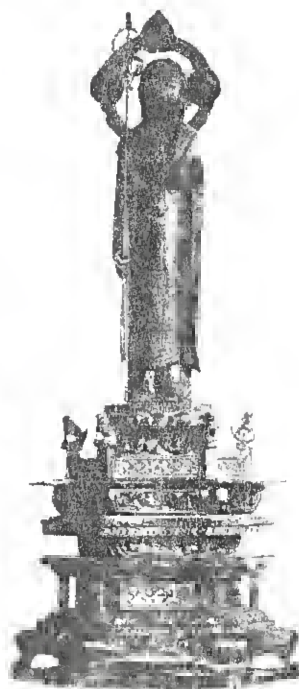
Sedan hon kommit tillbaka från underjorden, sjuknade hennes fader, och hon visade sig då så uppoffrande, att hon af köttet från sina egna armar beredde ett läkemedel för att göra honom frisk. Då konungen blifvit botad, befallde han, att en ärestod öfver dottern skulle snidas. »Men», sade han, »den skall hafva hela armar.» På grund af ett missförstånd, framkalladt af en språklikhet, gjordes ett beläte med tusen armar, och så har hon sedan den tiden ofta afbildats.

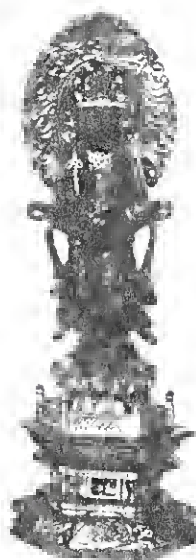
---

53. *JIZŌ (på kinesika Ti-Tsang, sanskrit K'shitegarbha), 37 cm. hög, med rund gloria af trä, försedd med tre skulpterade juveler, och omslutande en skifva af metall; själfva figuren nära 19 cm. — Barnens och de resandes gud. Står på en lotusblomma, vaktad af fyra hundar eller lejon. I händerna en juvel och en staf*

50 54 53
51 49 52

(shakujō, sanskrit khakkharam, egentligen »tennstaf»), den senare med ringar. Åtskilliga apostlar och butsu framställas med shakujō, och den lär från början hafva tjänat till att knacka på dörrarna, da prästerna begärde allmosor. Det ljud, som ringarna frambringa, kallas på sanskrit skhakha-rean. Bilden har varit guldlackerad, men har af ålder svartnat. Klädedräktens mönster äro i guldfärg.

Inköpt i Kiōto, juni 1902. Japanska utställningen 1911, nr 843: afbildad i dess katalog.

Jizō är en af Japans mest populära gudomligheter, och öfverallt invid landsvägarna ser man hans stenbeläten, ofta i grupper af sex, hänsyftande på hans sex tillkommande uppenbarelseformer på jorden. Helgonet anses af japanerna i lifvet hafva varit son till en konung i Korea.

Guden beskyddar de resande för faror. Hans ansikte är mildt och leende, hufvudet rakadt på prästerligt vis, och i handen håller han en staf, försedd med ringar i toppen. Dessa ringar klirra, när han vandrar vägen fram, och varna t. o. m. insekterna om hans annalkande, så att de må hinna komma undan och icke blifva nedtrampade. Man ser ofta hans bild behängd med en haklapp, som någon moder, hvilken nyss mist sitt barn, hängt dit, ty Jizō är framför allt barnens gud och hjälper dem till rätta i underjorden. Små barn erhålla, då de dött, i handen en slant, afsedd att användas till färjpengar öfver underjordens flod. Invid denna flod bor ett gammalt par, och det är mannen som sköter färjan; hans hustru är den elaka häxan Shozuka no Baba, som gör allt för att plåga de små. Det kan finnas föräldrar så fattiga, att de ej hafva råd att lägga den lilla slanten i sitt döda barns hand, hvarför det ej kan betala färjpenningen. Den vidriga häxan kommer då och fråntager barnet dess kläder, som hon upphänger på de närbelägna trädens grenar. Ofta ser man äfven framför Jizō's staty små uppstaplade stenhögar, ty när barnandarna komma till underjorden, Sai no Kawara, måste en hel del af dem som botgöring för förseelser i lifvet bygga små stentorn. Elaka djäflar

kullkasta emellertid dessa torn och söka på annat sätt plåga och störa barnen. I alla dessa svårigheter taga de sin tillflykt till Jizō, som skrämmer bort plågoandarna. Att uppstapla stenhögar framför Jizō's bild hjälper dock barnen i deras mödosamma arbete. Skulle man olyckligtvis råka att kullkasta en sådan stenhög, måste man genast uppbygga åtminstone tre nya[1] i stället.

Jizō framställes ibland i buddistiska texter som helvetets egentliga härskare. Han kan äfven taga olika uppenbarelseformer och identifieras någon gång med kung Yemma (se nr 54). Då han skakar sin ringprydda staf, öppnas helvetets portar, och hans underbara juvel sprider ljus i hopplöshetens mörker.

54. *TRÄSKULPTUR. Yemma-Ō (kung Emma), 20½ cm. hög, underjordens herre, sittande med korslagda ben; på hufvudet en mössliknande krona, som anses hafva fem uddar, och framtill är märkt med tecknet Ō (konung). I handen en platt värdighetsstaf* af gammaldags hoftyp en s. k. shaku (på kinesiska hwuh). — Svärtadt cederträ (modern). Pupillerna äro här utsatta. Ofta brukade en särskild ceremoni äga rum, när belätena voro färdigskulpterade. En präst verkställde »ögonens öppnande», och härvid ansågs gudomligheten taga sin bostad i belätet.*

Inköpt i Kamakura, maj 1902. Japanska utställningen 1911, nr 836.

De buddistiska helvetena äro långt ifrån hemtrefliga platser. I en del af dem härskar en isande köld. Den förskräckligaste tortyr väntar för olika förseelser. Öfver helvetena råda tio konungar, hvaraf Yemma (Em-

[1] Hearn: Unfamiliar Japan.

* Stafvar, smala plattor af växlande material (trä, jade etc.), sådana som den Yemma-O här håller i handen, buros af alla högtställda och medfördes vid audienser af dem, som fingo företräde; på plattorna var antecknadt det, som skulle föredragas. Helvetets konungar afbildas alltid med dem, ty det ansägs, att underjordens furstar regelbundet begåfvo sig till himmelens konung för att inberätta människornas förehafvanden.

ma eller Yama, på kinesiska Yen Lo Wang) egentligen uppräknas som den femte. I den japanska folkuppfattningen är han hela underjordens furste.

En af de berömdaste Yemmafigurerna i Japan skulpterades af bildhuggaren Unkei under medeltiden och förvaras i templet Ennöji i Kamakura. Enligt sagan skall Unkei efter döden likt alla andra människor kommit till underjordens domare, hvilken sade till honom: »Många äro de bilder du af mig skulpterat, men likheten har du icke träffat. Nu sedan du vet hur jag ser ut, kan du återvända till lifvet och fullborda ett verkligt porträtt af mig.» Unkei kom tillbaka till jorden och åtlydde befallningen. Det är denna staty, som förvaras i Ennöji.[1]

Enligt buddismen komma alla människor efter döden inför kung Yemma. På ena sidan om honom finnes ett ställ med två hufvuden, det ena, manligt, känner alla lukter och vet därigenom hvad som försiggår öfverallt på jorden; det andra, kvinnligt, har så utomordentlig syn, att det ser allt hvad som tilldrager sig på jorden. I närheten finnes äfven en stor spegel, dit de aflidna föras att där få skåda sina ogärningar. Framför kung Yemma sitta två varelser, den ena af dem är försedd med en penna och uppskrifver människornas synder; den andra läser upp deras försyndelser från en skriftrulle.

Åtskilliga buddistiska böcker framhålla, som nämndt, att Yemma egentligen är en uppenbarelseform af den gode Jizō.

55. *LITET HELGONSKÅP, 72 cm. högt, figuren 7 1/2 cm. — Lackeradt och förgylldt: invändigt finnes en fyraarmad Kwannonbild, sittande på en ur vågorna uppstigande lotusblomma. På hufvudet bär hon diadem och tio extra små hufvuden. I ena handen håller hon ett radband, i en annan har en lotusblomma suttit.*

[1] Murray's Handbook.

En hand utsträckt som till gifvande eller tröst. (En fjärde hand har haft ungefär samma ställning.) Helgloria med molnmotiv.

Inköpt i Kiōto, juni 1902. Japanska utställningen 1911. nr. 843.

Kwannon är barmhärtighetens gudinna. Med sina många händer hinner hon uträtta mera än människan med sina två; med de många hjärnorna uttänka mera godt än människan med sin ena.

Gudinnans tempel äro nästan alltid byggda på höjder. Det kan tyckas egendomligt, att barmhärtighetens gudinna fordrar, att hennes anhängare skola företaga mödosamma vandringar uppför branta stigar, men för att få något måste man offra något, härvidlag bland annat sin bekvämlighet, och för öfrigt äro östasiaterna just ej bekväma af sig.

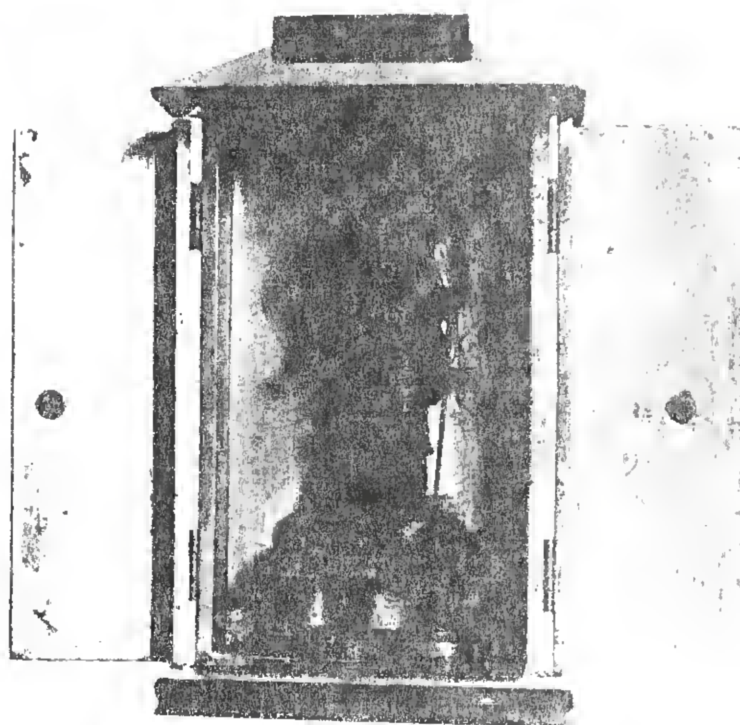
Den här framställda Kwannon kallas Kwannon med de elfva ansiktena (på japanska Jū ichi men Kwannon). De ansikten, som äro vända framåt, antagas uttrycka välvilja, de, som äro vända åt vänster, se vredgade ut öfver människornas fel, och de, som vändas åt höger, uttrycka häftigt förakt för alla missgärningar.

En af de många olika sägnerna uppgifver, att Kwannon föddes i en solstråle, utgången från Amidas högra öga. Då hon afbildas med elfva hufvuden, sker det, emedan hon strax efter födelsen lofvade att rädda alla olyckliga, som plågades i helvetet. När hon emellertid såg, att afsikten var outförbar, brast hennes hufvud i tusen bitar. Amida sökte att laga hufvudet men kunde ej sammanfoga de olika styckena till ett hufvud utan fick göra tio andra.

Till de mest kända bilderna af Kwannon med de elfva ansiktena hör Hase-dera Kwannon i Kamakura, till hvars undergörande kraft folket under århundraden satt sin tro. Hennes historia är denna.

På den tid, då kejsarinnan Genshō regerade i Japan (815—823), kom det bud från Hase i Yamato, att man i skogen påträffat ett ofantligt, kullslaget träd, från hvilket en förunderlig doft utströmmade, och som

55
56

nattetid utsände ett sällsamt skimmer. En from man, Tokudō shōnin, begaf sig dit och fann, att det var ett stort och heligt kamferträd,* nära 100 fot långt. Medan han stod där och i sitt hjärta önskade att af stammen få ett beläte af barmhärtighetens gudinna snidadt, såg han plötsligen i sin närhet två ålderstigna män, som sade: »Herre, Ni bad nyss, att en bildstod måtte blifva gjord af detta träd. Låt oss få göra den.» De uppgåfvo sig heta Keibunkwai och Keishūn-kun samt vara bildsnidare. Tokudō shōnin gaf dem gladt i uppdrag att utföra arbetet. Kwannon skulle framställas med sina elfva ansikten. Fortfärdiga voro de gamle i sanning, ty sedan de huggit trädet tvärs af, gjorde de ej blott en utan två likadana stoder, hvardera öfver 30 fot hög, och det på tre dagar. Tokudō förundrade sig storligen och frågade dem, hvad deras rätta namn månde vara, ty han förstod, att de ej kunde vara vanliga människor. Härpå upplyste männen honom, att de voro gudomligheterna Tenshō daijin och Kasuga daijin, hvilka velat hjälpa honom att utbreda fromheten genom att få flera helgonbilder. Sedan de omtalat detta, försvunno de i skyn.

Till belätenas invigning, hvilken förrättades af Giōgi bosatsu — han som instiftade riōbu-shintōreligionen och enligt traditionen lär hafva infört drejskifvan (krukmakarskifvan) — skickade kejsarinnan Genshō som sändebud en Fujiwara, hvilken hade att frambära öfliga offer. Efter den egentliga högtidligheten sade Giōgi till bilderna: »Du beläte, som skapats af stammen nära roten, förblif hos oss för alltid, men du, som skapats af trädets öfre del, gå dit du känner dig kallad att rädda mäniskosjälar från undergång.» Sedan han sagt detta, kastade han den senare bilden i hafvet.

Tiden gick, och till Kwannon i Hase hade många fromma strömmat. Så inberättades det sexton år senare en dag, att man vid Nagai-mura i Sagami (intill nuvarande Kamakura) ur hafvet sett utströmma ett bländande sken. De, som begåfvo sig dit, funno i vattenbrynet en Kwannon,

* Kamfer kallas på sanskrit kapûra, »ormhjärnedoft».

alldeles lik den i Hase. Åt bilden byggdes ett tempel (Shin Hase-dera, "det nya Hase-dera"), som anförtroddes åt Tokudō shōnin, och till hvars invigning samme Fujiwara infann sig, som bevistat den förra högtidligheten. —

Gudinnan Kwannon har, säges det, åtminstone 33 gånger kommit till jorden i växlande gestalter, såsom man, kvinna, djäfvul o. s. v., alltid för mänsklighetens bästa. Afbildningar af Kwannon förblandas emellanåt med älfdrottningen Seiōbo (på kinesiska Si Wang Mu), som dock lätt igenkännes på sina attribut, persikan och kantarellen. Kwannons hufvudföljeslagare äro Fudō och Aizen miō-hō. Bland de åtta vanliga framställningarna af Kwannon märkas följande:

Den tusenarmade Kwannon (egentligen med omkring 40 armar, hvars händer omfatta olika emblem).

Kwannon med de elfva ansiktena.

Den s. k. hästhöfdade Kwannon, som på hufvudet bär tre extra hufvuden och ett hästhufvud. Under denna skepnad är hon hästarnas och boskapens gudinna.

Kwannon, den allsmäktiga, med fyra armar och med den högra kinden lutad mot ena handen.

Den 18-armade Kwannon och den 8-armade. (En sägen, hvarför hon afbildas med så många armar, är omtalad vid n:rs 51 & 52.)

Inalles finnas minst 40 olika sätt att framställa gudinnan. En af de berömdaste Kwannonbilderna är Hito Koto Kwannon i Nara. Henne åkallar man, då något alldeles särskildt ligger en om hjärtat, men man får endast en gång anropa henne om en ynnest.

Indiska sägner låta Kwannon hafva varit den gudomlighet, som på 600-talet e. Kr. hjälpte S'īladitya att eröfra Indien.

56. *LITET SKÅP med helgonbild. Skåpet 20 cm. högt, figuren, med gloria, 11 cm., och själfva figuren 10½ cm. Invändigt vackert förgylldt. I skåpet står en bild af Fudō med flammor i håret, motsvarande eldslägorna öfver apostlarna under pingsten, således andlig eld. Enkel gloria; tre ansikten och sex armar, hvars händer hålla svärd, pilbåge, klocka, staf med klubbyxa samt tokko (buddistisk spira),*[1] *symboliserande bönens oemotståndliga makt. Guden står på en klippa.*

Inköpt i Kiōto, juni 1902. Japanska utställningen 1911, nr. 844.

Fudō är upplysningens gud. Han älskar renhet och rinnande vatten, och hans tempel bruka vara uppförda i närheten af vattenfall. På sanskrit kallas han Akchôbhya (den orörlige, orubblige) eller Achalâ (den omättlige). Hans svärd (goma no ken) är till för att bestraffa de orättfärdiga. Yxan betecknar afhuggandet af jordiska band. Det rep (baku no nawa), hvarmed han brukar framställas, är afsedt att binda de onda, eller, rättare sagdt, han kastar ut det som en metref i lifvets ström för att fiska upp dem på stranden, så att de må få den sanna kunskapen; repet utbytes ibland mot ett nät.[1] Han afbildas emellanåt med sina två lärjungar, Seitaka-Dōji, en röd, kvinnlig gudom, bärande en lotusblomma, och Kongara-Dōji, en hvit, manlig gudom, hållande en järnklubba. Sitt berömda hufvudtempel har Fudō i staden Narita. Ofta förblandas Fudō med den likaledes treögda och sexarmade Aizen miō-hō, kärlekens gudomlighet.

En del skulptörer voro specialister på att afbilda Fudō, och på 1300-talet lefde i Japan en målare, hvars ena namn var Miyōtaku, om hvilken följande berättas. Han skall hafva anropat himlen om hjälp i sitt arbete, och som svar kom då från skyn nedfallande ett papper, hvarpå han fann en bild af Fudō. Gripen af tacksamhet målade han sedan under tjugo års tid dagligen ett porträtt af Fudō. (Det måtte hafva varit mycket enformigt.)

---

[1] Anderson.

Den berömde konstnären Chō Densu (död 1427) fick af Fudō själf bekräftelse på sin begåfning.

Som helt ung var han novis i templet Tōfuku. I stället för att odeladt använda sin tid till andaktsöfningar och betraktelser tog han sig för att teckna. Öfverraskad en dag, då han just fullbordat en tafla af Fudō, sökte han gömma sitt arbete, men eldslågorna från gudens gestalt materialiserades och slogo upp omkring honom. Fudō hade yttrat sitt gillande af hans verk, och hädanefter fick han ostördt ägna sig åt sin konst.

---

57. *TRÄSKULPTUR, 17½ cm. hög, lackerad, målad och delvis förgylld. Äldre man i kinesisk dräkt med mustascher och spetsigt hakskägg. På hufvudet bär han en mössliknande krona. Med bägge händerna uppbär han en skål, innehållande tre flammande juveler. Hufvudet, med ansiktet i silfverlack, är skuret i en bit för sig. Dräkten försedd med slingrande ornament. Möjligen 1600-talet.*

Inköpt i Kiōto, juni 1902. Japanska utställningen 1911, nr. 831.

Det förefaller som skulle bilden återgifva drakkungen Riūjin, detta på grund af kronan jämte prydnaderna på hans dräkt, hvilka likna vattenornament. Riūjin är den ene af de två följeslagarna till Jikokuten, den af de fyra himlaväktarna, som råder öfver den för oss synliga himlen. Drakkungen är beskrifven i nr. 65.

Mot denna identifikation strider den i Japan lämnade uppgiften, att figuren föreställer en Buddhas apostel. Fastän detta är osäkert, kan man ju skärskåda möjligheten däraf. Om figuren varit försedd med en gloria, borde den ovillkorligen hafva föreställt Riūju bosatsu (sanskrit Nâgardjuna), hvars attribut äro tre heliga juveler. Han identifieras ibland med Jūsha eller Semui, en af gudinnan Bentens 15 eller 16 söner. Af de 16 rakán är det Panthaka, som afbildas med helig juvel och då endast en.

Buddhas förnämsta lärjungar eller apostlar kallas på japanska rakán (kinesiska lohan, sanskrit arhat eller arhan), och deras antal uppges mycket olika. Den vanligaste uppfattningen i Japan är att de voro 16, och alla hafva hvar sitt kännetecknande attribut. När alla 16 afbildas, tecknas tvenne ofta skilda från de andra, den ene af dem har till följeslagare en drake, den andre en tiger. I Kina uppgifves antalet vara 18, fast man från båda länderna har uppgifter på, att det funnits ända till 1200. Oftast talar man om de 500 rakán, och deras bilder kan man få se vid Asakusa i Tōkiō[1] samt i ett tempel utanför staden Nagoya. I Kanton (i Kina) hafva de en mycket bekant helgedom. Typisk för den japanska framställningen af rakán på taflor är glorian, som ej förekommer på kinesiska afbildningar.

---

58. *TEMPELPRYDNAD, 40 1/2 cm. lång, 25 cm. hög. Två fenixfåglar flygande bland kiri-trädgrenar. Platt fotställning, 40 1/2 × 8 cm. Det hela förgylldt, utom fotens svartlackerade kanter.*

Inköpt i Kiōto, juni 1902. Japanska utställningen 1911, nr 832.

Fenixfåglar (hō-ō) förekomma ofta i konsten, särskildt skulpterade på portar af tempel och palats, på ventilationsskärmar (ramma), m. m. På kinesiska kallas fågeln fêng-hwang. Fêng betyder hanen, hwang honan, sammansättningen betecknar djuret i allmänhet. Hō-ō är ett fantasidjur, en blandning af påfågel och fasan. Den röda hō-ō, som är middagssolens sinnebild, råder öfver söder och är tillika ett uttryck för allt godt, vist och mäktigt.

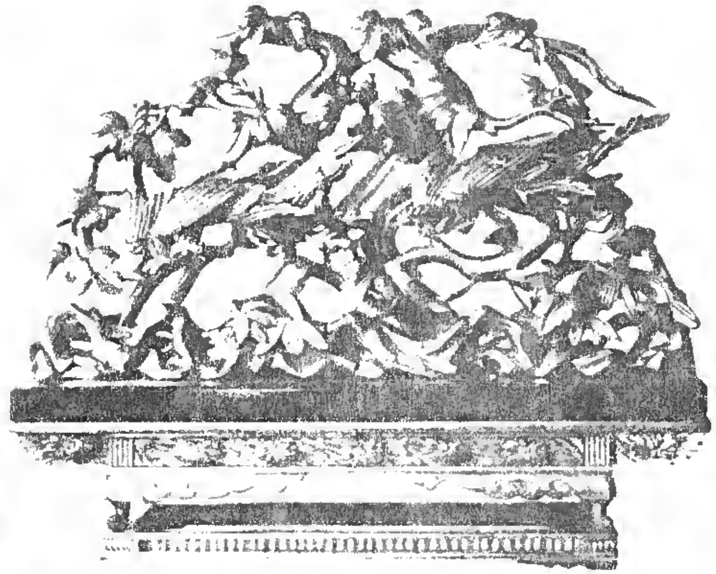
Af de fem elementen — vatten, eld, trä, metall och jord — representerar elden söder. De fem elementen motsvaras af fem färger, svart, rödt, blått, hvitt och gult, samt af de fem noterna i den kinesiska tonskalan.

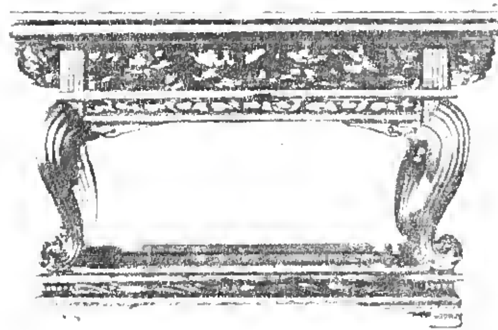
[1] Murray's Handbook.

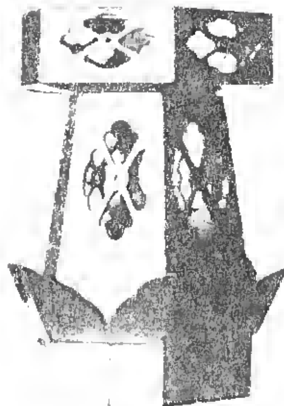
Enligt nyare kinesiska skrifter har hō-ō uppstått af vattnets grundämne; han är född i en grotta af purpur, lifnär sig endast af bambufrön och dricker endast det klaraste källvatten. Han har fem färger, och hans hufvud, vingar och bål äro betecknade i fem ideogram, som betyda dygd, lydnad, rättvisa, trohet och välvilja. Han sjunger fem toner; då han går, ser han sig om, och då han flyger, följa honom fågelsvärmarna. Fenixfågeln motsvarar den manliga principen i naturen liksom draken den kvinnliga. Ibland är fenixfågeln hvit. Han kan stiga 9,000 mil upp i himlarna, och hans sång anses likna det kinesiska musikinstrument, som i Japan kallas shō, ett slags flerpipig flöjt. Honan ackompanjerar hanen med sin sång. Kineserna trodde fordom, att fågeln var kännetecknande för Japan. I sin naturhistoria lärde de, att den kom från »Förfiningens land», ett af Nippons namn på 800-talet. Den sades visa sig endast, då landet styrdes af en härskare besjälad af godhet och barmhärtighet, hvilken ej tog hvarken människo- eller djurlif, och hvars folk åtnjöt fredens och välståndets välsignelser. Åtskilliga rishi (se nr 173) afbildas på eller med fenixfåglar. Bland dem märkas Shoshi (på kinesiska Hsiao She) och Rugioku (på kinesiska Lao Yu).

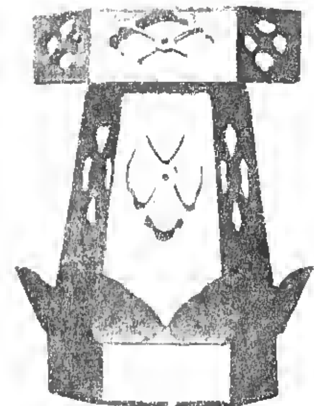
Hō-ō framställes i konsten ofta tillsammans med kiri (Pavlownia imperialis). Den underbara fågeln anses nämligen hafva kommit till lif i »det vackraste af alla träd, Wu Tung», som just är kiri, och i detta träd har han sitt bo. När kiri i heraldiken förekommer med tre upprättstående blomsterklasar, den mellersta med sju, de två andra med fem blommor jämte tre nedåtriktade blad (go-shichi no kiri), är den ett af kejsarens vapen. Orsaken, hvarför kiri valdes till kejsarvapen, var just emedan hō-ō-fågeln sattes i samband med kiri. Nämnda kiri-vapen fördes emellertid äfven af en del icke kejserliga släkter: Ashikaga, Hosokawa, Oda, Toyotomi och Uesugi, hvaraf i vår tid lefvande medlemmar äro vicomter; desslikes af de numera grefliga Sō. Äro åter klasarna försedda med fem, respektive tre blommor, är det ett vanligt vapen, som fördes af en mängd släkter, både daimiō och samurai.

63

58

59

60

61

62

Titeln hō-ō tilldelades kejsare, som drogo sig tillbaka från världen, rakade hufvudet och blefvo präster. — Kejsarna hade på sina vagntak en förgylld fenixfågel, och vagnarna kallades fenixvagnar. De kejserliga privatrummen benämndes fenixgemaken. Den s. k. fenixhallen (Hō-ō-dō) i Uji är ett af Japans berömda minnesmärken, som i kopia uppfördes på Chikago-utställningen 1893. Dess planform är afsedd att likna en fenixfågel.

59. *ALTARBORD, 41 cm. långt, 14 cm. bredt, 9 cm. högt. Framtill en bård af krysantemum och lotus. Förgylldt och svartlackeradt trä.*

Inköpt i Kiōto, juni 1902. Japanska utställningen 1911, nr 832.

Små altarbord saknas aldrig i något tempel. Den vanligaste formen är denna långsträckta, låga, som kallas kama-kurabori. Till hvarje altare hör oundgängligen ett rökelsekar, ett par ljusstakar, ofta i form af en trana stående på en sköldpadda, samt ett par vaser, ämnade att hålla lefvande eller konstgjorda blommor, vanligen lotus. Däremot hafva de japanska buddistiska altarena kanske numera ej framsatta de åtta traditionella emblemen, som äro oundgängliga på fastlandet. Egentligen höra till altaruppsatsen följande sinnebilder:

1) hjulet, symboliserande det eviga kretsloppet (se nr 151),

2) lycksalighetens linje (en invecklad knut, gärna försedd med flera tofsar),

3) baneret, ett slags trons standar, hvitt till färgen,

4) vigvattenkärlet, en kruka, liknande en syltkruka utan öron,

5) den hvita lotusblomman, renhetens urbild,

6) trumpetsnäckan, en krigslur,

7) de två gyllene fiskarna i lyckans och olyckans ström,

8) det hvita parasollet, äfven detta, liksom baneret, ett värdighetstecken.

60\. *MINIATYRALTARE, 24 cm. långt, 16 cm. bredt, 15 cm. högt. Förgylldt trä. Dekoreradt med snidade pioner. 1700-talets stil. Lös skifva, 25 cm. lång, 16 cm. bred, af förgylldt rödt och svart lack, med åt två sidor uppåtböjda kanter.*

Inköpt, jämte skifva, i Kiōto, juni 1902. Japanska utställningen 1911, nr 833.

De svängda formerna på detta altarbord äro betecknande för 1700-talet, vid hvilken tid föremålen öfverallt i den civiliserade världen erhöllo en barock- eller rokokoprägel.

Huruvida Östern haft mest inflytande på Västern eller tvärtom är ej värdt att inlåta sig på. Faktum är, att på 1700-talet en allt mer betydande samfärdsel ägde rum mellan den Yttersta Östern, särskildt Kina, och Europa. I ett museum i Paris förvaras ett exemplar af Buddhas historia, tryckt på 1700-talet, där de framställda personerna bära franska hattar från slutet af Ludvig den XIV:des tid.*

Hvad vårt eget land beträffar, hade vi det bekanta Ostindiska kompaniet, hvars fartyg förde allehanda varor till Sverige, särskildt porsliner, af hvilka här alltjämt finnas sannskyldiga skatter. Kanske var det dock mera Kina än Japan, som blef representeradt i Sverige, ty medan t. ex. de kungliga slotten äga talrika kinesiska föremål, finnas af japanska knappast annat än porslin. I »Kina» vid Drottningholm ser man just intet af Nippons alster.

De flesta japanska föremålen gingo till Holland och Frankrike. I det förstnämnda landet har Leyden en af de förnämsta Japan-samlingarna i Europa. I Frankrike blef den praktälskande Madame de Pompadour mycket förtjust i de originella kulturföremålen, och det var mycket på henne det berodde, att det då var så modernt med lackvaror och asiatiskt siden. (Om Marie Antoinette's samling är förut taladt vid

* Enastående är detta visst icke, ty på samma ställe finns ett stort blått sidenstycke från Kina med de åtta taoistiska vise i europeiska dräkter från Ludvig XVI:des tid samt ett album, där förutom Kwanyins 33 olika uppenbarelseformer en 34:de synes, hvars anletsdrag äro lånade från en prins af Oranien.

n:r 1.) Genom samfärdseln med Yttersta Östern riktades också de europeiska trädgårdarna med en del nya blommor, som sedan blifvit allmänt odlade; så t. ex. kommo pionerna till England år 1789 (hortensiorna hade gjort sitt intåg kort förut). Redan tidigare härmade man i Europa äfven Österns sed att vid promenader beskuggas af ett parasoll på långt skaft, uppburet af en tjänare. Detta bruk — i Östasien egentligen ett rangprivilegium — undergick i Europa gradvisa förändringar och gaf som bekant småningom upphof till det mera praktiska användandet af våra moderna parasoller och paraplyer.

---

61 & 62. *STÄLL till offerskålar (höjd 20 cm., öfverdelens bredd från sida till sida nära 12 cm.), tillhörande buddistiskt altare; förgylldt och svartlackeradt trä. Tre delar. Fotställning sexkantig i kronform; mellanstycket likaledes sexkantigt, båda med utskurna ornament. Mönstret utgöres af s. k. hanabishi, ett slags heraldiska blomsterrutor (äfven använda på n:r 244) och benämnda shippō no mon. Hanabishi förekomma i talrika vapen och förklaras vara stiliserade blommor af en vattenväxt med björkliknande blad, sjönöten (på latin Trapa natans, L.).* Den har anträffats i södra Sverige (Småland och Skåne).*

Inköpt i Kiōto, juni 1902. Japanska utställningen 1911, n:r 834.

Bruket att frambära matoffer har man funnit öfver hela världen. Liksåväl som offret till gudomen består af ungefär samma föda som den människorna förtära, så visa de ställningar, på hvilka offren skola frambäras, likhet med dem människorna använda. Detta är kanske ej så framträdande hos de japanska offerställena. Sådana ställ (sambō), afsedda att brukas vid shintō-offren, och bord omnämnas redan af de äldsta skrifterna,

* Sjönöten växer allmänt i de vattenfyllda japanska risfälten, och de svarta rötterna användas af befolkningen till föda. Européer (redan Thunberg) finna dem emellertid äga en obehaglig, frän smak.

fastän då endast ämnade för gudarna, och man kan ej påvisa, att motsvarigheter då funnits för människors bespisning.

Vid de nutida shintō-offren bestå gåfvorna af fisk och vildt, grönsaker, ris och frukt, risvin, tyger af siden och hampa, blommor och grenar af sakakiträdet. I de buddistiska templen frambäres ris och frukt, kakor, te och lotus eller andra blommor, ibland konstgjorda, men under inga omständigheter fisk eller kött, ty det anses som en svår försyndelse att döda lefvande varelser, något som missionärerna få påminnelse om, då de, vid talet med de infödda om synd,[1] komma underfund med, att tanken genast går till förtärandet af kött och fisk.

Som exempel på shintō-matoffren kunna anföras de, som äro vanliga i två Ise-tempel, där bland annat solgudinnan och födoämnenas gudinna tillbedjas. Hvarje offer till dessa, de förnämsta af templens gudomligheter, består af fyra skålar vatten, sexton skålar ris och fyra skålar salt; dessutom fisk, fågel, frukt, hafstång och grönsaker. De mindre gudomligheterna få lika mycket utom hvad beträffar frukten, af hvilken de få nöja sig med hälften. Offren förrättas dagligen två gånger, vintertiden kl. 9 f. m. och kl. 4 e. m., på sommaren kl. 8 f. m. och kl. 3 e. m. De kunna äfven göras samtidigt med utförandet af heliga danser, som trådas af tempelvestalerna under musik, spelad på ålderdomliga instrument af en orkester bestående af präster.

Nära invid den åt de heliga kagura-danserna ägnade byggnaden finnes en plats, där en del matoffer saluhållas till ett pris af några få sen.[2] För öfrigt förekomma offer af tyger m. m., men de frambäras naturligtvis ej på offerskålar liknande dessa.

63. *SPEGELSTÄLL, buddistiskt, höjd 32 cm. med spegel, fotens längd 37½ cm. Rund metallspegel, omkring 18 cm. i diam. Förgylld*

[1] Griffis: Religions of Japan.
[2] Murray's Handbook.

skulptur med forsande vatten, klippor och friskulpterade moln, föreställande himmel, jord och vatten, »de tre ursprungliga krafterna».

Inköpt i Kiōto 1902.

Speglar fattas ytterst sällan i buddistiska tempel, och spegeln som tempelföremål har i Japan gamla anor; den är ett vanligt hufvudattribut äfven till shintötemplen, där den utgör en sinnebild af kejsarens stammoder, solgudinnan, och af solskifvan. Den är en symbol af urkraften och helt visst från början af kvinnligheten, fast man velat göra den till ett filosofiskt »känn dig själf».

Solgudinnans stamtempel i Ise, enligt uppgift uppfördt år 4 f. Kr., bevarar ännu den spegel, som utgör en af de tre riksklenoderna, hvilka kejsarens stamfader erhöll i gåfva af himlens gudomligheter, då han nedsteg till jorden. Denna spegel förevisas endast vid högtider, och man får då ej se själfva spegeln utan blott dess yttersta omhölje. Den förvaras nämligen omvirad med sidenbrokad, och när sidenet blifvit skört och trasigt af ålder, stoppas alltsammans in i ett nytt hölje, utan att spegeln framtages. Den gömmes i en ask af cederträ, stående på ett lågt ställ med öfverkast af hvitt silke.[1] En brunaktig träbaldakin med guldornament bildar tak, och häröfver ligger ytterligare en duk af groft siden, som släpar i golfvet.

---

64. *SPEGELSTÄLL, buddistiskt, med rund metallspegel. Höjd något öfver 21 cm., fotens längd 16 cm., spegelns diameter 8 3/4 cm. Stället i förgylldt trä med molnmönster; på sockeln nisch-inställda swastikor. På baksidan af spegeln skrifttecken »kotobuki (eller jū)» = långt lif samt krysantemum. Möjligen s. k. trollspegel, som i solkatt skulle reflektera å baksidan framställda mönster. På undersidan af foten målade kinesiska skrifttecken.*

Inköpt i Tōkiō, maj 1902.

[1] Murray's Handbook.

Speglar (kagami) voro i länder med Kinas civilisation af gjuten brons, hvars släta sida väl polerades, under det att baksidan försågs med allehanda utsmyckningar. De äldsta japanska speglarna gjordes af järn. Emellertid omtalar en af versionerna (i Nihongi) om mångudens födelse, att Izanagi i sin högra hand tog en spegel af hvit koppar, och ur denna framkom genast Tsuki-yomi.

Folktron påstår, att den, som vid tjurens timme, kl. 2 på natten, ser i en spegel, får skåda sina framtida öden, en åsikt, som påminner om den engelska vidskepelsen, att man vid midnatt kan se sin tillkommande i spegeln.

Man har sig åtminstone tre slag af speglar bekanta. På det ena är den härvarande ett prof; den sorten är rund, utan skaft, och ämnad att inpassas i ett ställ. Ett annat slag var den ålderdomliga, oskaftade toalettspegeln, ofta med tjocka, tofsförsedda silkessnodder, som tjänade till att hålla den i. Dessa speglar voro vanligen rikt utsirade med reliefornament (särskildt i Kina tillverkades ytterst intressanta exemplar). Det tredje slaget, ej sällan större än de förut nämnda, hade ett platt, rektangulärt skaft, omviradt med ett ämne, som gaf handen stöd. Detta var den vanliga toalettspegeln från senare tider (se nr 68), tyvärr numera rätt utträngd af modernt kram.

En del japanska speglar förete den egendomligheten, att den s. k. solkatten från dem afbildar mönstret på spegelns baksida. Dessa kallas af européerna för trollspeglar. Under långliga tider kunde det ej förklaras, hvad som orsakade fenomenet, men är man numera rätt ense därom, att deras märkliga egenskaper bero på sättet att polera dem.[1]

Den brons, hvaraf dessa speglar förfärdigas, består af koppar, tenn och zink samt något bly, emellanåt med tillsats af andra metaller. Koppar och tenn äro förhärskande. Af den förstnämnda metallen lär ingå 50 à 87 %,[1] men tennet ger spegelytan ett silfverliknande utseende.

[1] Rein.

65 a. *DANSMASK af snidadt, måladt och lackeradt trä; bredd 21½ cm., höjd, med slutet gap, 27 cm. Håret är på hvardera sidan försedt med tre spiralformiga horn; ur pannan framväxer en djäfvul med två ansikten och trekloade extremiteter. Invid näsborrarna två guldlackerade ansikten. Öronen äro upptill spetsiga. De stora förgyllda ögonens pupiller bestå af genomgående hål. Munnen, hvars underkäke är försedd med gångjärn, har i hvardera käken förgyllda tänder och två betar af metall, eljest är framsidan af masken i blågrön färg med röd mun. Afvigsidan är svartlackerad, underkäken röd. På baksidan till höger och vänster två hål för genomträdande af den gredelina silkessnodd, som tjänar till maskens fastbindande.*

Inköpt i Tōkiō, maj 1902.

65 b. *PÅSE af sidenbrokad med klaff och två platta snodder af tyg, afsedd till omhölje åt nr 65 a. Utvändigt röd, blekt sidenbrokad, invändigt röd och grön brokad med stora stiliserade pioner.*

65 c. *LÅDA till förvaring af masken (storlek 27×29×26 cm.) af brunmåladt trä med svarta kanter; invändigt ett smalt sidofack.*

Denna mask tillhör gigakudansen och föreställer Ran-Riō Ō, d. v. s. Zengo-Riū Ō, vanligen kallad Riūjin.

Masker infördes från Kina på 600- eller 700-talet. De äldsta danserna föreställde hjälte- eller religiösa sagor. På 700-talet dansades sambasso, på 1200-talet shirabiyoshi och krigsdansen sarugaku, sedan gigaku och dengaku. Än senare uppkom nōgaku, en dans, som alltjämt förekommer i våra dagar (se vidare nr 188). Sådana danser voro under feodaltiden synnerligen omtyckta. Dessa dansskådespel med ämnen hämtade från sagorna uppfördes hos alla furstar, och intet slott fanns, som ej hade fullständig uppsättning af masker, ty man dansade alltid med betäckt ansikte samt iförd praktfulla dräkter. Minst 138 olika typer äro kända. —

Riūjin, drakkungen, som denna mask föreställer, bor i ett slott på hafvets botten, där han härskar tillsammans med sin maka och sina barn, omgifven af ett talrikt hof. Alla hafsdjur lyda hans minsta vink. Hans hoffolk afbildas med lockigt hår samt iförda kinesisk dräkt, prydd med snäckor eller fjäll. Sköldpaddan är hans budbärare, ty hon kan färdas både till lands och vatten. Själf är Riūjin en gammal man med arg uppsyn. Han samlar skatter och äger juvelerna, som råda öfver ebb och flod. På figuren nr 57 synes han bära dem i händerna. Allt som är skönt och värdefullt väcker hans åtrå. Man måste därför offra någon dyrbarhet åt honom, om han i vredesmod framkallat en storm.

Riūjin råkar i strid med både rishi* och odödliga. Än fordrar han som försoningsoffer en dyrbar spegel, än ett människolif; än bortröfvar han en tempelklocka, en undergörande kompass eller en trollstaf, än kan hans vrede endast stillas med skänken af ett kostbart, härligt svärd. —

Ej ens drakfolket kan undgå sjukdomar; till och med drakdrottningen blifver stundom sjuk och kan då endast botas med lefvern, tagen från en lefvande apa. Sköldpaddan skickas att hämta en ung apa, och det lyckas henne, genom att ligga alldeles stilla, narra en apa att komma helt nära. Apan kittlar henne på nosen, och sköldpaddan biter tag i apans tass och drager henne med sig till drakkungens rike på hafvets botten. Här har apan det rätt trefligt, lekande med snäckor och klättrande bland korallgrenar; hon gör sig vänner öfverallt. Medusan, som har ett mycket känsligt sinne, anförtror emellertid en dag den lilla apan, att man göder henne för att få hennes lefver fet till drakdrottningens medicin. Apan ställer sig nu melankolisk. På tillfrågan, hvarför hon är bedröfvad, omtalar hon för sköldpaddan, att hon glömt kvar sin lefver i ett träd i hemtrakten. Sköldpaddan öfvertalas lätt att föra apan tillbaka att hämta den kvarglömda lefvern, men väl kommen på landbacken aktar sig apan för att återvända till hafvet. Till slut måste sköldpaddan kräla hem till sig ensam och får uppbära mycket bannor af drakkungen, som

* Rishi voro visa män och kvinnor (se vidare nr 173).

tar reda på hvem af undersåtarna, som varit lösmynt. Medusan straffas och degraderas genom afklädande af sin hjälm och sin skalrustning, och än till denna dag är hon en enda mjuk massa.

Till all lycka tillfrisknar denna gång drakkungens maka ändå, och fröjd och gamman härskar sedan i Riūjins praktfulla slott.

METALLARBETEN.

66. *TEMPELKLOCKA (rei) af brons, 14 cm. hög, med handtag slutande i sanko-form (trekload tokko). Kläpp af brons. Har möjligen varit en pilgrimsklocka.*

Inköpt i Kiōto, juni 1902.

De flesta japanska metallarbeten (kanemono) voro af brons. I prehistorisk tid förfärdigades pilspetsar och klockor, senare äfven speglar, och i fjärde århundradet e. Kr. lära hjälmar och bröstplåtar hafva gjorts af delvis hamradt guld. Till vapen och rustningar använde man järn och stål, men prydnaderna på dessa gjordes af andra metaller. —

Klockor af samma form som härvarande bäras af den, som leder pilgrimsfärder. Dylika färder äro något, som just lämpar sig för det japanska skaplynnet. Båda hufvudreligionerna, shintō och buddismen, föreskrifva också vallfarter. Redan på 7- och 800-talen nämnas pilgrimer, som reste till Kina och sedan återkommo med buddismens hela lärdom, men dessa pilgrimer reste ensamma. En senare tid föredrager sällskap.

Det praktiska folket slår sig ihop och bildar reseföreningar, där man betalar en ringa afgift om året. Hvarje år äger lottdragning rum, och en eller flera af medlemmarna, som dragit vinster, få deltaga i färderna gratis. För att alla skola hafva lika utsikter, få föregående vinnare ej vara med om lottdragningen. Färdledaren är en äldre, resvan person, som känner till alla de platser, hvilka skola besökas, och han njuter mycket af att få visa sina kunskaper. Han bär en sådan här pilgrimsklocka, rei,

när han går fram i spetsen för det långa tåget, likt en skällko då och då ringande i densamma; detta kan minsann också rätt väl behöfvas, när det är mörkt eller dimmigt, särskildt i skogs- eller bergstrakter, där det är lätt att gå vilse.

I dessa färder deltaga pilgrimer af båda könen. Resekostnaderna äro synnerligen billiga, och färdledaren har hand om alla utgifter. Pilgrimsfärderna hafva för deltagarna den stora fördelen att både anses för dem förtjänstfulla och vara underhållande sällskapsresor. Japanerna torde ock vara goda kännare af sitt eget land. Vallfartsorterna äro spridda litet här och där öfver hela öriket. Särskildt omtyckta äro vandringarna till de åt barmhärtighetsgudinnan helgade platserna (se nr 51), hvilka det betraktas som särdeles berömvärdt att hafva besökt. Under medeltiden ansågs det, att man genom fromma vandringar till alla dessa orter räddade sig undan helvetet.

Till de allra mest eftertraktade målen hör berget Ontake, bland annat kändt, därför att pilgrimerna därstädes ofta råka i religiös extas. Fordom funnos många vallfartsorter, dit ingen kvinna fick komma, men nu äro på de flesta håll, där sådana föreskrifter gällde, bestämmelserna betydligt lindrigare. Till de platser, där regeln alltjämt hålles tämligen strängt, hör Nantai-san, fastän naturligtvis damer kunna praktisera sig upp genom att undvika hufvudingången. Berget är en vulkanisk kägla af utomordentligt jämn profil, och dess rykte drar pilgrimer från när och fjärran. De speciellt heliga dagarna i juli eller augusti lära omkring 10 000 pilgrimer[1] kunna vistas i trakten. —

Pilgrimerna bruka vara iförda hvita dräkter (oidzuru), oftast märkta med pilgrimsfärdens ändamål, och på dem placeras tempelstämplar från de olika ställen de besöka. Stämplarna utgöra ett slags garanti, att intet fusk äger rum. Ifrån hvarje helig ort medföra de gärna souvenirer och amuletter (ō-harai). Af shintō-amuletterna äro de från Ise mest bekanta och äro spridda öfver hela Japan, där man brukar bevara dem invid hus-

[1] Murray's Handbook.

altaret; de gälla som något liknande aflat, hvilken förr ansågs räcka sex månader, numera några år. Dessa amuletter sades härröra sig från stafvar, som prästerna i Ise användt vid tempelfesterna, och när nya amuletter anskaffades, borde de gamla brännas eller kastas i vattnet. Äfven kunde man förstöra dem genom att däraf uppgöra den eld, som skulle värma vattnet, däri vestalerna måste bada före deltagandet i den årliga tempelfesten.

Af alla shintövallfarter är emellertid den till Ise den mest ansedda, och folk af alla samhällsklasser företaga densamma. Fordomdags var det t. o. m. stadgadt, att om en minderårig rymde för att göra en pilgrimsfärd till Ise, skulle hans fader eller husbonde lämna honom ostraffad.[1]

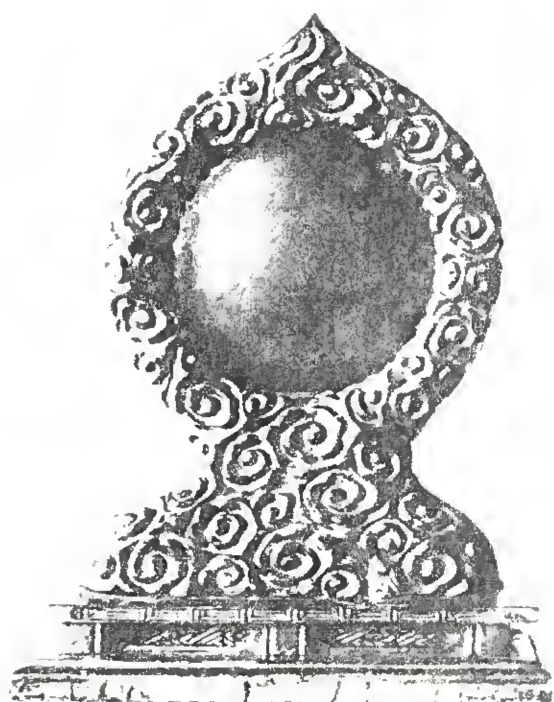
67. *KLOCKA, liknande bordsur, af mässing; längd 11 1/2 cm., bredd 6 cm., höjd 11 cm., med rika ornament, bladverk och krysantemer. Visaren, fast, är det mellersta af de tre här afbildade bladen af en sasarindo.* en bambubladig gentiana (Gentiana scabra), i hvit metall, fäst öfver den mörka, roterande urtaflan, på hvilken sex japanska siffror finnas. Midt emellan hvarje siffra synes spetsen af ett blad, utgående från urtaflans medelpunkt, hvarigenom tolf timmar kunna utvisas. Uppdrages på baksidan medelst en med fyra utspringande tappar försedd, roterande krysantemum. Verket hålles i gång genom två små lod, hängande i skåror på en horisontalt svängande dubbelarm. Enkelt slagverk. Öfverst, både på sidorna och upptill, afrundade urtagningar. På urtaflan de japanska siffrorna 9, 8, 7, 6, 5, 4; midt för, varje siffra har sedermera tillmålats 12, 2, 4, —, 8, 10 med arabiska siffror.*

Inköpt i Kiōto, juni 1902.

Den gregorianska tidräkningen och därmed följande dygnsindelning infördes i Japan först 1873.

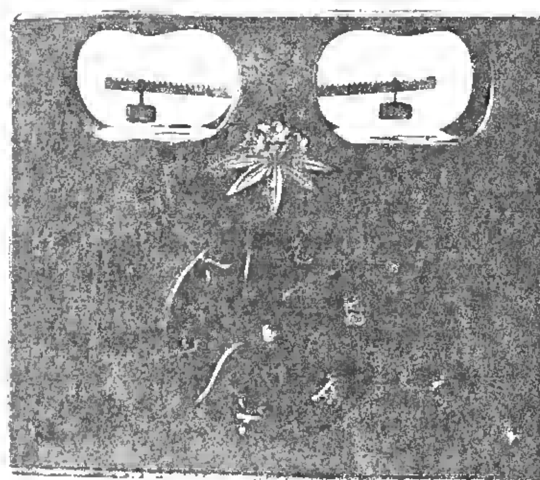
[1] Murray's Handbook.

* En sasarindo var den berömda Minamotosläktens vapen.

64 65
66 67

Om det gamla sättet att beräkna tiderna under dygnet skrifver svensken Thunberg i sin »Resa», tryckt i Uppsala 1791, följande: »Hela dygnet fördelas endast uti tolf timmar, och härvid rätta de sig hela året igenom efter solens upp- och nedgång. Med solens uppgång räkna de kl. 6, dess nedgång äfvenledes kl. 6, middags- och midnattstimmen är alltid kl. 9. Tiden afmätes här icke med ur eller timglas utan med brinnande luntor, hvilka liksom rep ihopvridas och med knutar förses. När denna antänd hunnit brinna till en knut, som utvisar en viss förfluten tid, gifves den tillkänna, om dagen med vissa slag på klockor vid deras kyrkor och om natten med tvenne träns tillhopaslående af den kringlöpande vakten.»*

På ett annat ställe omtalar han ännu ett sätt att räkna tiden. Vid omnämnande af skimmiträdet (Illicium anisatum), som planteras i närheten af templen, skrifver han:

»Till tidens mätning nyttja japoneserna pulvret af detta trädets bark på ett synnerligt sätt, besynnerligen vid sina nattvakter. En halfalns aflång låda fylles med aska, och uti denna göres fina gångar från den ena ändan till den andra och så vidare uti flera omgångar. Uti dessa fåror strös fint pulver utaf skimmibark, och afdelningar göras för timmarna. Locket på lådan tilltäppes, men ett litet hål lämnas öppet för att underhålla elden med luft. Därpå antändes detta pulver, som förtäres långsamt, och timmarna gifvas tillkänna med slående på de vid templen varande klockor.»

På 1600-talet nämnas ur (klockor) bland holländarnas presenter till shōgun. Slagur införde man från Kina någon tid mellan åren 1592 och 1595. Innan japanerna gjort bekantskap med slagur, hade de ägt vattenklockor (på japanska mizudoke), hvilka äfven kommit från Kina åtskilliga hundratal år förut.

* Slåendet af två trästycken mot hvarandra brukas alltjämt i våra dagar af japanska nattvakter (förf. anm.).

Ett sådant vattenur eller clepsydra kunde man åtminstone 1902 få se i Kanton i Kina. Vattenuret bestod af fyra fyrkantiga kopparkärl, ställda på trappsteg, det största öfverst, de andra lägre efter hvarandra i aftagande storlekar, alla, utom det understa, på ena sidan nedtill försedda med ett sprund, ur hvilket vattnet rann till nedanför liggande kärl. Det understa kärlet tömdes efter 24 timmar, och vattnet påhälldes därpå i det öfversta kärlet. I det understa kärlet flöt på vattnet en träskifva, i hvars midt var fäst en lodrät, graderad bronsstång, försedd med tecken för klockslagen, hvilka aflästes genom iakttagande af stångens höjd öfver kärlets kant. Tiden kungjordes sedan timme efter timme åt de fyra väderstrecken från det torn, där vattenuret var uppställdt. Denna klocka uppsattes år 1324 e. Kr.

Siebold, en man af tysk nationalitet i holländsk tjänst, har beskrifvit ett japanernas sätt att mäta tiden med ur, något liknande det härvarande:

»Den metod man mest litade på för vetenskapliga ändamål var en klocka, till hvilken idén härledts från ett ur, infördt till Kina af jesuiten Ricci, och därifrån fördt till Japan. Denna klocka hålles i gång af två häfarmar eller svänghjul, det ena att verka på dagen, det andra på natten. Hvarje svänghjuls arm är försedd med hak för att stämma med olikheten i timmarnas längd. Vid sommarsolståndet hängas vikterna på det yttersta haket af dagsvänghjulet och det innersta på nattsvänghjulet. Båda vikterna flyttas med mellanrum af sex dagar, fyra timmar och tolf minuter. Dagsvänghjulets vikt har ett hak inåt och nattsvänghjulets ett hak utåt, till dess att vid vintersolståndet deras ursprungliga lägen blifvit omkastade.»

---

68. *TOILETTSPEGEL, s. k. trollspegel, nära 30 cm. i diameter, rund med bastflätadt. platt handtag, 11×6 cm. På baksidan tranor, tallar och bambu jämte två stora kursivtecken, allt i relief. Ornamentet kallas takasago. Till vänster signaturen Nichi-*

mura Bungo (Fujiwara Masashigé). Speglarna signerades sällan, och den härvarande, gjord senast i början af 1800-talet, har sannolikt varit en bröllopsgåfva, enkom förfärdigad åt en hofdam.

Inköpt å en af Hammerska auktionerna hos Bukowski.

De japanska kvinnorna förvara sina speglar i fordral, vanligen af svartlackeradt trä, hvilande på ett slags staffli, eller på öfverdelen af en toilettbyrå. Till hvarje kvinnas utstyrsel var spegeln självskrifven, och man tillverkade ibland fodral, pa hvilka de största konstnärer nedlade sitt arbete. Ett karakteristiskt prof på toilettspegel och toilettattiralj finnes i Göteborgs museum.

Metallspeglar utgöra vanligen gåfvor till templen, dit de skänkas af kvinnorna att nedsmältas till stora tempelklockor eller buddhabilder. Numera äro speglar, liknande de europeiska, vanliga.

Svensken Thunberg skrifver i sin »Resa», tryckt 1791: »Speglar pryda icke väggarna, ehuru dessa allmänt nyttjas vid nattduksbordet. Af glas göras de icke i landet, utan såväl de stora som de mindre äro gjutna af metall, en blandning af koppar och zink, samt mycket väl polerade. En sådan ställes på en därtill gjord stång af trä, snedlutande, så att det vackra könet däruti, såväl som någonsin uti en glasspegel, kan äga tillfälle att beskåda sin sköna och älskansvärda bild.

---

69. *TEMPELHÄNGE (yōraku). Prydnad i tempel, hängande i ring. Förgylld metall; njurformad, genombruten platta med lotusblommor. Höjd i midten, utan ring, 27½ cm.; höjd, med ring och kläppar, 56½ cm; bredd 36 cm. Fem kläppkedjor, hvardera med fyra ornament, skilda åt genom glaspärlor.*

Inköpt i Kiōto, juni 1902. Japanska utställningen 1911 nr 1954.

Lotusen (på japanska hasu eller renge, latin Nymphæa nucifera, L.), hvars hemland är Indien i monsunbältet, är där helgad åt S'iva och

Buddha. I Kina och Japan växer den endast odlad, hvarför den sannolikt införts till dessa länder från Indien. I allmänhet håller man den i dammar, och japanerna uppskatta både dess härliga blommor, som slå ut i augusti, samt de olja innehållande rötterna och den ätbara rotstocken (på japanska renkon). Denna innehåller stärkelse och förtäres kokt. Man tillskrifver den en välgörande inverkan på ögonsjukdomar och anser den mycket hälsosam både för barn och ålderstigna, men för europeiska gommar är den ingen läckerhet. (Rein.)

Vid afbitande af ett rotknölsstycke vilja ogärna fibrerna skiljas åt, och kineserna, som ej alls lära ägna själfva lotusblomman någon poetisk tanke i sina ordstäf, se i detta förhållande en jämförelse mellan det sega vänskapsbandet mellan två skilda vänner.

I Japan förekomma jättenäckrosor med blommor af intill 50 cm. i diameter. Den japanska lotusens blommor hvila ej på vattnet som våra näckrosor utan höja sig småningom öfver ytan. Blommorna äro kortlifvade men förekomma desto rikligare. Den djupröda är sällsynt, den rödskära, indiska, med dubbla kalkblad håller sig öppen hela dygnet om och räcker längre än de andra. Den blekskära har ringa doft; mest luktar den helt hvita, som också är den egentligen heliga blomman.

Lotusblomman är en buddistisk sinnebild för själens renhet, ty liksom lotusblomman ren och skär har vuxit fram ur dyn, så skall den rättfärdige hålla sin själ obesmittad af världens ondska. Den lär ock symbolisera världsalltet. Dessutom anses den helgad åt de döda och skulpteras på grafvårdar samt lägges på grafvar. I templen stå lotusplantor, konstgjorda eller lefvande, och vid begrafningar bäras lotusblommor af guld- och silfverpapper. De goda människorna få sig förespeglad lockelsen att i nirvana få hvila på lotusblommor.

I hvardagslifvet anses blomman ej lyckosam. Sällan hänger man därför upp en tafla med lotus i ett rum, ej heller förekomma lotusmönster någonsin på barndräkter. På tyger, som användas till tempelväfnader, är mönstret likväl lämpligt (se nr 237).

Åtskilliga stora män hafva haft lotusen till favoritblomma. På 1100-talet lefde den berömde Shumōshiku (på kinesiska Chow Mao-shuh), en hög ämbetsman, som, trött på världens flärd, helt drog sig tillbaka för att tillbringa återstoden af sitt lif under filosofiska betraktelser. Härunder älskade han att låta sina blickar hvila på lotusblommor.

---

70. *ASK af gul brons, 12×9 cm., höjd nära 5 cm. På lockets öfversida i relief (uchidachi eller uchiage) af bronser, shakudō och shibuichi: en oni (satan), som med halmhatten på ryggen söker skydda sig för det regn af bönor (mame), hvarmed man på setsubun, den japanska kalenderns vårdagjämning, drifver honom från det med ormbunksprydt bastrep (shimenawa) försedda, här ej synliga, huset. Denna ceremoni kallas oni-yarai. På lockets innersida i gravering (katakiri) två lyckogudar: Ebisu, med taifisk och metspö, pokulerande med Daikoku, som bredvid sig har sin trähammare och säck (se vidare nr 217). Locket är invändigt fodradt med silfver. Silfverpläteringen (på japanska gin kise) sker medelst valsning, hamring och pressning. Signatur: Nogawas märke, ett slags N. O. Firman hade på utställningen i Kiōto i april 1902 endast utställt två föremål, en vas och denna ask.*

Inköpt hos Nogawa i Kiōto, juni 1902.

De vanliga kopparlegeringarna (maze gane) i Japan äro: mässing (shinchiu, 30 % zink), brons, det typiskt japanska svartglänsande shakudō, innehållande 2 à 5 % guld, samt shibuichi med gråhvit glans, och hvari 6 à 32 % silfver ingår. (Rein.)

Af bronsslagen kallas den mässingsgula för sentoku. Shakudōns svarta glans beundras mycket af japanerna. Européerna hafva svårt att skilja den äkta shakudōn från de enkla bronsefterapningarna, som få sin djupsvarta färg genom tillsats af bly och upphettning i ugn. Japanerna

putsa den äkta shakudōn medelst lätt gnidning med ett slags ljusgult bomullstyg. Shakudō och shibuichi lära utom i Japan endast framställas af firman Tiffany i New York. —

Hvad dekorationens ämne beträffar, så är djäfvulsutdrifningen ett ganska omtyckt bruk, visst icke öfverallt numera betraktadt som en allvarlig ceremoni. Den kan äfven äga rum på nyårsaftonen, och bastrepen framför husen äro därvid behängda med ormbunkar. Dessa växter betraktas som lyckosamma, i det de anses symbolisera en talrik afkomma, och barnrikedom betraktas som sann rikedom.

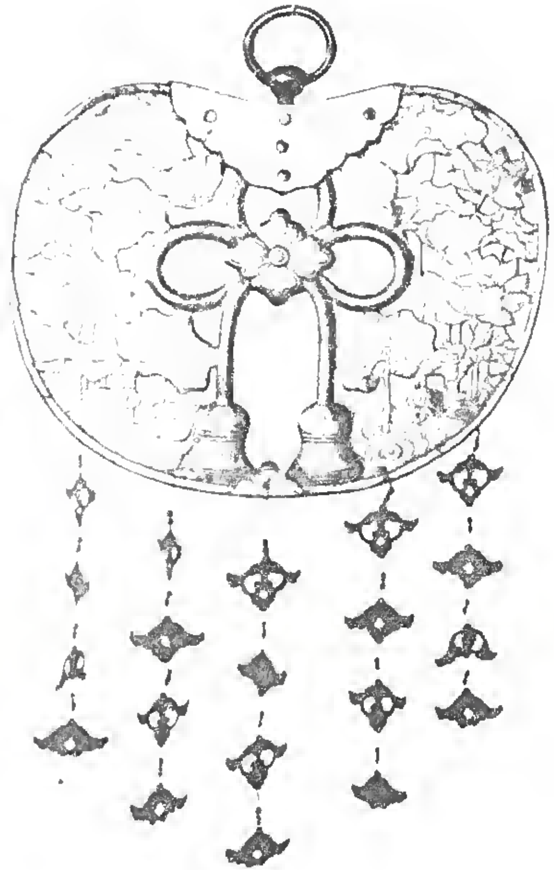
Djäfvulsutdrifningen leder sitt ursprung från det åldriga bruket i kejsarpalatset, att vakterna på årets sista natt afsköto pilar i afsikt att förjaga onda andar. Detta bruk, som kallats tsuina, blef småningom folkligt men antog en något annan form. Det är numera ej blott i hemmen man roar sig med kastandet af bönor på Setsubun-aftonen, ty folk kommer äfven tillsammans i tempelområdet Kasuga i Nara för att i det skjul, som kallas Haiya, och där fordom daimiō höllo sin andakt, förrätta den åldriga ceremonien.[1]

För att djäfvulen efter utdrifvandet ur huset ej skall kunna återvända, tar man sin tillflykt till en enkel trolldom, som tillgår sålunda: Man tager en lång tränål, påträder bladet af en växt, som liknar järnek,* klyfver nålens topp och inklämmer däri hufvudet af en torkad sardin (iwashi). Den sålunda utstyrda nålen skall sedan inpassas i öfversta fogen af portens dörrfoder. De bönor, som användas vid djäfvulsutdrifvandet, bör man plocka upp och behålla, ty de äro ett ypperligt trollmedel. Om man nämligen vid årets första blixt äter af dessa bönor, blir man ej träffad af blixten det året.

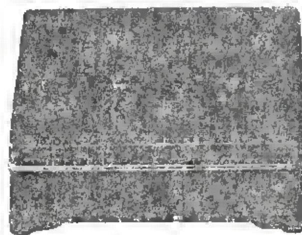
* Ett slags järnek, hiiragi, finnes inom området af templet Shimo-Gamo i Kiōto. Folket påstår, att hvad man än sätter för ständigt grönskande växter framför helgedomen, så förvandlas de i sinom tid till hiiragi. I Hideyoshi's födelseort Nakamura i provinsen Owari visas invid templet Tōsenji en af den store fältherren planterad hiiragi.[1]

[1] Murray's Handbook.

68

69

71

70

72

71 a. *VAS af brun brons, 8 cm. hög, i form af ett granatäpple. Genom lyckträff har uppstått en rodnad som på verkliga äpplet. Dekoration i relief: kvist af granatbuske, i shakudō med förgyllning. Gjord af Suzuki i firman Nogawa. Signerad i botten: Fabrikat af Yasa.*

Inköpt hos Nogawa i Kiöto, juni 1902.

71 b. *STÄLL till föregående, rundt, af svart trä.*

Inköpt som föregående.

Den japanska bronsen (kara kane) är en legering med växlande beståndsdelar: koppar och tenn; koppar, tenn och zink; koppar, tenn, zink och bly; ibland tillägges äfven antimon, en metall, hvilken Kæmpfer på sin tid så bestämdt förklarade icke finnas i Japan. Numera bearbetas stora antimonfyndigheter, bl. a. vid Ichi no kawa,[1] och hela mängder billiga antimonvaror exporteras till Europa.

Granatäpplet (jakuro) brukar alltid afbildas tillsammans med Kishibōjin eller Kishimōjin (sanskrit Hâriti eller Daitja Mâtri). Hon omnämnes hafva lefvat på Buddhas tid. Till följd af sina kannibaliska tendenser att äta små barn, blef hon dömd att återfödas som demon (en rakchasî, jmfr nr 272) och gifva lifvet åt 1,000 (andra säga 500) barn, som hon måste förtära. Hon skall hafva haft 999 döttrar och en son, som hon föredrog framför sina andra barn, och med hvilken hon ofta afbildas. Buddha botade henne genom att låta henne förtära uteslutande granatäpplen, hvilkas kött ser blodigt ut och uppgifves smaka likt människokött. Han omvände henne därpå till buddismen och lät henne blifva nunna. Hon framställes som barnens moderliga gudom.

Kishibōjin anropas af nichirensektens anhängare, och till henne skänkas dockor och kläder, som tillhört aflidna små barn.

[1] Murray's Handbook.

72. *VAS af gulbrun brons, 13½ cm. hög, i form af omvänd ingefärsknopp. Dekoration: blomma och blad af en kärrväxt, antagligen tsuabuki (eller tsuafuki) samt bambuskott i shakudō och shibuichi. Gjord af Suzuki i firman Nogawa. Signerad i botten: »Fabrikat af Yasa«.*

Inköpt hos Nogawa i Kiōto, juni 1902.

Ingefäran (shōga) odlas här och hvar på fuktig mark för att användas till föda. På rotstocken uppträda knölar, som afskäras och konserveras i röd plommonättika. Ingefärsbitar blandas och ätas med ris; skotten användas som krydda till en japansk fiskrätt. Af blommorna och knopparna göras dock ingen användning. Folktron tillskrifver ingefäran den obehagliga egenskapen att åstadkomma glömska.

Hvad bambun beträffar, är den en dygdens sinnebild, särskildt trohetens. De unga bambuskotten betraktas af japanerna som en delikatess och tillagas ungefär som sparris; smaken är emellertid ganska fadd.

Ett ensamt afbildadt bambuskott plägar beteckna sagan om Mōsō eller Kobu (på kinesiska Meng Tsung), ett af de ofta skildrade 24 kinesiska dygdemönstren; han lefde på 300-talet e. Kr. (Japanerna själfva hafva äfven 24 inhemska dygdemönster, som dock ej äro så på modet som de utländska.) En vinter hände det sig, att Mōsō's moder insjuknade och greps af längtan efter stufvade bambuskott. Mōsō blef rätt bedröfvad, ty han visste mer än väl, att bambun ej skjuter sina skott förrän på våren. Han begaf sig likväl gråtande till den aflägset belägna bambulunden för att leta i snön. Gudarna ömkade sig öfver hans sorg, och se, plötsligen kommo en mängd saftiga bambuplantor upp ur marken, och den förtjusta Mōsō gräfde upp dem, begaf sig hem och anrättade den af hans moder efterlängtade rätten, hvilken hon lät sig väl smaka. Modern var mycket nöjd, och snart därefter hade Mōsō glädjen se henne frisk och kry igen.

73. *BLOMSTERHÅLLARE för hängväxter (kakchanaike). 12½ cm. hög, att hänga på väggen, föreställande åskguden Raiden, som håller trä af sina trummor, hvilka äro arbetade att likna trä och läder. Ålder obekant.*

Inköpt hos Nogawa i Kiöto, juni 1902.

Åskguden (Raiden, Raijin eller Kaminari-Sama) är en demon med röd hy, ofta afbildad med vindguden, vanligen humoristiskt och med sitt trumhjul. Åskans buller påstas han åstadkomma genom att slå på en mängd trummor, fastsatta vid ytterkanten af ett hjul. Han anses tycka om att äta människonaflar, och den enda möjligheten att under åskväder skydda sig för honom är att bränna rökelse, som han afskyr, samt att krypa under ett moskitnät (kaya), innanför hvilket han ej kan tränga.

Mullbärsträdet anses skydda mot åska, ej, som man möjligen skulle kunna tro, emedan det elektriciteten icke ledande silket framställes af silkesmasken, som lifnär sig af mullbärsträdets blad, utan af en helt annan, än mer långsökt anledning. En man vid namn Kuwabara, som åtföljt den bekante Michizane i landsflykten i slutet af 800-talet, trotsade vid ett tillfälle ett häftigt åskväder utan att lida skada, hvarför han äfven åkallas mot åskslag. Namnet Kuwabara betyder egentligen mullbärsfält men kan äfven tolkas »mullbärsträd och rosenträd», hvarför ordstäfvet säger »om man vid åskväder håller grenar af mullbärs- och rosenträd i händerna, har man intet att frukta». På landsbygden bruka mullbärsträd planteras i närheten af husen för att skydda mot åskslag. En del människor hålla sig med sakeskålar, förfärdigade af mullbärsträ, emedan de tro att sakedrickandet ur sådana skålar skyddar mot förlamning.

Att höra åskan under vinterns kallaste tid bådar en torr sommar med god årsväxt.

Det anses oförsiktigt att under åskväder taga sin tillflykt under träd, emedan åskguden hoppar omkring på trädens grenar.

Kæmpfer berättar som hörsägen, och säkert välgrundad, att riksföreståndaren vid åskväder drog sig tillbaka till ett underjordiskt rum

försedt med en vattenreservoir till tak, emedan de tro, att vattnet skulle bryta åskans styrka. Något liknande var sed vid kejsarhofvet.

Sedan åskan mullrat tre gånger, brukade kejsaren draga sig tillbaka till en särskild sal i sitt palats (shuhosha eller kaminari no tsubo). För att bortbesvärja de onda andarna lät han upprepade gånger knäppa pa en bågsträng. Under åskväder stodo officerarna med pil och båge vid alla palatsets portar, dessutom stodo vakter, iförda halmrockar (mino) och med en bred hatt (kasa) pa hufvudet, i trädgården invid södra paviljongen (nanden).

Både i kinesiska och japanska sägner berättas åskguden hafva ingripit i människornas förehafvande. Emellanåt visade han sig välvilligt stämd mot de dödliga. I sagan om den kinesiska generalen Sompin (på kinesiska Sun-ping) berättas, att han som öfverste befälhafvare för krigshären i kungariket Gi var pa väg till hofvet, då han anfölls af några stråtröfvare. Men till Sompins hjälp kom då åskguden, åtföljd af en skara djäflar, och för den gången åtminstone blef han af med banditerna, hvilka t. o. m. sågo sig föranlåtna att bedja om ursäkt.

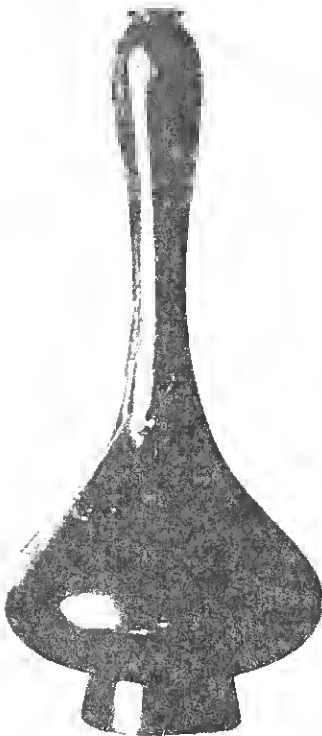
Det säges, att åskguden en gång tagit sig en jordisk maka.

I en japansk by fanns för många år sedan en tämligen bofaktig yngling, som var nyfiken på att fånga åskguden och se hur han såg ut. Sättet hade han mycket klart för sig. Han skulle göra, som sedermera Franklin, släppa upp en pappersdrake på ett långt snöre midt under blixtrande storm. Men utan en människonafvel som agn skulle åskguden ej låta locka sig, hvarför mannen öfverföll en ung flicka, som kom gående vägen fram, slog ihjäl henne och plockade ut nafveln. När detta väl var gjordt, begaf han sig hem för att invänta ett åskväder. Sådana äro ej sällsynta sommartid i Japan.

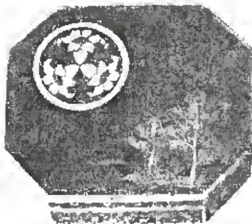
När nu åskan började mullra, kom plötsligen Raiden nedfarande, och då han såg den unga flickan ligga utsträckt vid vägen, fann han behag i hennes utseende, hvarför han medförde henne upp till sin himmelska boning, återskänkte henne lifvet och gjorde henne till sin maka.

73 75

77

76 80 74

Ej synnerligen långt härefter var vår unge bof ute med sin drake, och då det blixtrade till, kom i ett nu flickan ned utför draksnöret. Återseendet medförde ömsesidig förvåning, och hur obehagliga minnen flickan än haft af stråtröfvaren, var hennes glädje att återfå sin nafvel och alltså blifva en vanlig lefvande människa igen så stor, att hon gifte sig med bofven. (Joly.)

Man får verkligen i de österländska sagorna vara förberedd på rätt öfverraskande afslutningar.

. . . .

74 a. *VAS af brun brons, 27 cm. hög, i form af gurka. Dekoration: gurkblomma, förgylld, och ranka med blad i brun brons, shakudō och shibuichi. Fluga i diverse färger. Gjord af Suzuki i firman Nogawa. Signerad: Fabrikat af Yasa .*

Inköpt hos Nogawa i Kiōto, juni 1902.

74 b. *STÄLL till föregående af svart trä, rundt.*

Gurkplantan (på japanska ki-uri, latin Cucumis sativus, L.) har införts till Japan från Kina.

Thunberg omtalar i sin »Resa» ett slags stor gurka, kallad konomon, för hvars inläggning staden Nara på hans tid var känd. Gurkorna packades i fjärdingar och såldes till skilda orter i Japan. De nedlades i jäst, som man erhöll vid risvinberedning, och fingo däraf en viss smak samt höllo sig minst ett år. Denna smak liknade rätt mycket våra inlagda gurkors. De åtos äfven till stek och andra rätter.

Den jättefisk, som enligt folktron förorsakar jordbäfningar, skulle aldrig kunna hållas i styr, om ej guden Kadori Miōjin hade åtagit sig att emellanåt lugna den genom att stryka den med en gurka.

Hvilken insekt, som på vasen afbildas, är obekant, men vid gurkplantan är följande legend fäst.

Det fanns en gång en läkare, som öfverraskades vid ett kärleksäfventyr. Han flydde men snafvade öfver en gurkranka, hvarvid han upphanns och dödades. Hans själ blef nu en insekt (shiwan), som förstör gurkplantorna.[1]

75 a. *VAS af shakudō, 12 cm. hög. Dekoration: blommande iris i shakudō och förgyllning. Signatur: Nogawas märke.*

Inköpt hos Nogawa i Kiōto, juni 1902.

75 b. *STÄLL till föregående, af svart trä, med tre uppstående piggar.*

Inköpt med föregående.

Af iris (på japanska vanligen kallad ayame, äfven negi eller kosai) har Japan flera sorter, hvilka blomma i juni, såsom hana-shobu och ayame (Iris sibirica, L.). Stora odlingar af hana-shobu finnas vid Horikiri i närheten af Tōkiō.

Den japanska floran räknar äfven iris bland sina vilda blommor. Dess växtplatser äro de s. k. hara eller invid bergen belägna ängshedarna, hvilka äro så karakteristiska för Japan. På hara utkämpades ofta drabbningar, och irisblomman har därför blifvit en segerns sinnebild. Irisen utgör en del ytterst förnäma familjers vapen, både hela plantor (en, två eller tre stycken) eller endast blommorna, än i en rundel, än i en snedställd fyrkant.

Ayame, som ju hos oss kallas svärdslilja, har äfven i Österlandet en betydelse af kämpaduglighet. Den användes under den s. k. gossfesten (numera den 5:te maj), då alla gossar i Japan firas. Den 4:de maj på aftonen uppsättas ayameblommor på hustaken, och nästa morgon tagas de ned för att läggas i det vatten, hvari gossarna skola bada. Afsikten är, att den stolta blomman skall upptaga daggen, och denna i sin

[1] Hearn: Unfamiliar Japan.

ordning skall på barnen utöfva en hälsosam verkan, görande dem tappra och duktiga. (Hos oss är det en annan dagg, som plägar verka godt.)

På taflor pläga iris, en rustning och vapen hänsyfta på gossarnas fest (se vidare nr 138).

---

76. *VAS af mörk brons, 36 cm. hög, nedtill bred, upptill afsmalnande, tillknipen på midten. Dekoration: fristående liten krabba, eremitkräfta i skal, två snäckskal. Reliefsignatur i botten: »Jo-un».*

Inköpt i Tōkiō, maj 1902.

Eremitkräftor finnes det i de japanska hafven godt om. De äro pigga och stridslystna djur och taga sin bostad i öfvergifna snäckskal. I fångenskap äta de gladeligen upp hvarandra, om de äro hungriga och lynnet faller på dem.

Både hafs- och sötvattenkrabbor finnas i Japan. Af hafsvattenkrabbor har man en jätteart med öfver meterlånga ben, och som t. o. m. angripit och uppätit människor. (Om krabbor se vidare nr 101.)

Af snäckor, både land- och hafssnäckor, äger Japan ett försvarligt antal, så t. ex. 57 arter Helix, hvaraf en alltid vrider sin spiral från höger till vänster. En Clausilia-art uppnår en storlek af 48 mm., en annan 44 mm., och äro alltså sannskyldiga jättar i sitt slag,[1] ungefär som de ätbara snäckor, hvars inplantering i Sverige tillskrifvits drottning Josephine, och hvaraf en del anträffas på Drottningholm och en del på Värmdön.

En gammal japansk fabel handlar om taifisken och snäckan (en Murexart, som kallas sazaye).

Snäckan satt lugn och trygg på sin berghäll, belåten med sig själf och världen. Då kom taifisken framsimmande och började en artig konversation. »Så bra Ni har det, Fru Sazaye, nöjd och säker är Ni, och ett bra skal skyddar Er för alla angrepp.» — »Det har Ni mycket rätt

[1] Rein.

i, Herr Tai, svarade hon, jag har det visst inte illa, och inte skulle jag vilja byta med Er.» Sedan morskade hon upp sig och vardt rätt öfvermodig och självsäker. Men då kom det något mörkt uppifrån ned öfver dem. Det var ett nät, som fiskarena läto fara öfver botten. Tai-fisken var dock kvick i vändningarna och hann sätta sig i säkerhet. Sazayen hade blixtnabbt krupit in i sitt skal, glad att ha sitt hus till värn. Så förgingo några timmar, och sazayen kröp försiktigt fram. Till sin obeskrifliga fasa fann hon sig liggande bland en mängd andra skal-djur i ett salustånd. Hon fick ej tid till långa funderingar, ty i samma ögonblick kom en landtman och köpte henne jämte en hel del andra blötdjur. Snart låg hon och kokade i en kittel. (Brauns.)

Sens moralen lär vara, att man aldrig bör känna sig för säker, ingen vet någonsin hur det kan gå en.

---

77. *SPÄNNE af shakudō i två rektangulära hälfter med afrundade hörn, hvarje hälft 3,2 × 5 cm. Dekoration: metallrelief i svart, hvitt och gult, föreställande spindelväf på en bambugren vid månsken. Från väfven hänger en spindel ned. Kant och byglar af silfver. Signerad med Nogawas märke, ett slags N. O. i en kvadrat. Unikt.*

Inköpt i Kiōto, juni 1902.

Sedan åldriga tider hafva spindlarna (på japanska kumo) sysselsatt folkfantasien. De ansågos för otrefliga och mystiska djur, som tillvitades hvarjehanda ondt. Redan japanernas förfäder kallade sina och Ainos före-trädare i landet, de okända urinvånarna, med hvilka många heta duster utkämpades, föraktfullt för »jordspindlar», detta på grund af deras vana att bebo jordkulor, och både i forna samt äfven i senare tider betecknade man emellanåt stråtröfvare som spindlar. Den berömda Kami Gami hime, en kvinna, som lefde på kejsar Keikō's tid (första århundradet e. Kr.), lär i Sumo hafva dödat en sådan »spindel».

Sagorna berätta ock om jättespindlars anfall på människor. Att spindlarna kunna trolla har man alldeles klart för sig, och efter mörkrets inbrott förvandlas ju alla spindlar till djäflar. Af berättelser om spindeltroll hör den om Watanabe (omkr. 1000 e. Kr.) till de mest bekanta.

En nattspindel betyder olycka, säger folktron, men insekten kan dock äfven föra med sig angenäma idéassociationer, ty en spindel, som på morgonen faller ned från taket, bådar godt, och, funnen på kläderna, varslar den om den älskades snara ankomst.

Spindelarterna, liksom den öfriga rika japanska insektvärlden, äro ännu ej tillräckligt utforskade och torde bereda entomologer ett rikligt studieresultat.

78 a. *JARDINIÈRE af grön brons, rektangulär form med kupiga sidor. Yttermått 44 × (nära) 31 cm., innermått, upptill 39 × 25 cm., höjd 12½ cm. Mörk patina. Sidorna imitera bambu. På långsidorna reliefdekoration af bambublad; på kortsidorna handtag, formade som bambustjälkar. Äfven de fyra fötterna i hörnen likna bambu. Modernt arbete. Uti jardinièren ligga två blomstöd och ett annat löst ornament.*

78 b. *STÄLL af metall, 11 × 14 cm., höjd 2½ cm., att stöda blomstjälkarna i; klöfverbladformadt med genombrutna shippō-mönster.*

78 c. *GRODA af metall, 4 cm., att lägga i vattnet. Sådana ornament äro rätt vanliga.*

78 d. *STÄLL af metall, formadt som en sköldpadda; största längd 24 cm., bålen 10 × 11 cm., att stöda blomstjälkarna i. Den uppåtböjda långa halsen är ledad, svansen likaså. Själfva kroppen genombruten i mönster som på sköldpaddskal. Öfre kanten med snäcklika reliefornament. Klumpiga fötter. Egentligen är detta sista ett alternativställ, hörande till jardinièren.*

Inköpt i Kiōto, juni 1902.

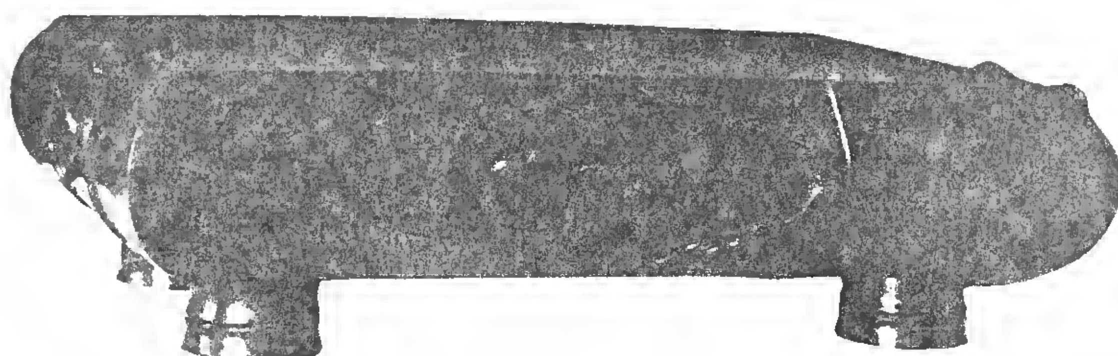
I Kina äro de åldriga bronsarbetena bland det vackraste landet åstadkommit. Äfven i Japan nådde bronsindustrien en hög utveckling. Man kan ej säga, att Japan haft någon egentlig bronsålder, ty snart efter stenåldern begynte vapen och redskap förfärdigas af järn. Längre fram i tiden, efter börjad samfärdsel med fastlandet, lärde sig japanerna bronsföremålens fördelar. De första koppargrufvorna i Japan anses hafva upptäckts på 700-talet.

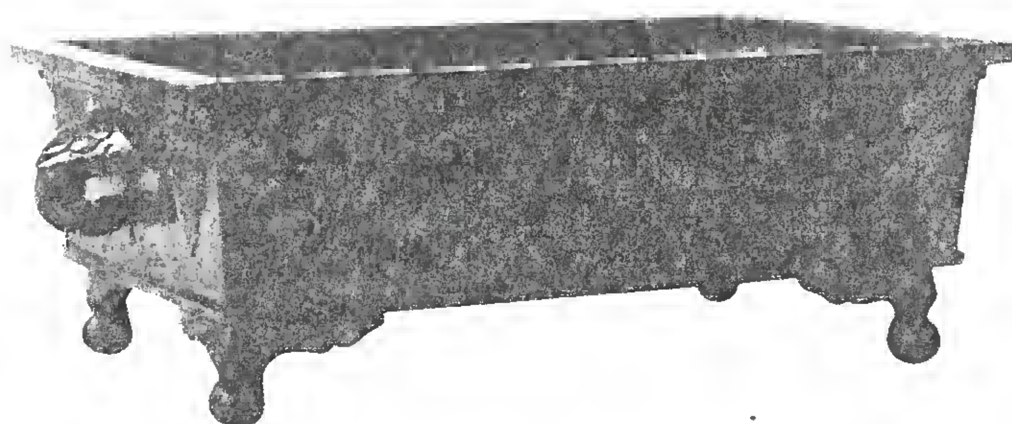
Bronsen ägnade sig väl för smide, var mera flytande vid smältning än den rena kopparn och bildade ej bubblor såsom denna; dessutom gick den med lätthet att gravera, oaktadt sin hårdhet. Det gamla japanska namnet på brons är kara kane, som betyder korea- eller kinametall, ett namn som ger en att tänka på angående de äldsta kulturföremålens härkomstort. Den moderna bronsen är en legering af koppar med en eller flera af metallerna tenn, bly och antimon. Om andra viktiga legeringar se nr 70.

Bland de i hvarje japanskt hem förekommande bronsföremålen märkas särskildt fyrfaten och de jardinièrer, i hvilka blommor och grönt konstnärligt placeras.

Att ordna blommor är ett studium, som tar lång tid. Egentligen är det en specialitet för damer, fast både män och kvinnor böra vara förfarna däri, och det finnes särskilda skolor eller akademier, där denna konst studeras. Kurserna omfatta ej blott det rent mekaniska grupperandet utan äfven filosofiska kunskaper. Olika slag af vaser anses fordra olika anordningar, och symmetri är liksom i den öfriga japanska konsten härvidlag bannlyst.

Blomsterordnandet är ej en så lättlärd färdighet som man vore frestad att tro, då man ser de förtjusande vackra dekorationerna, som förefalla så ytterligt enkla. Blommorna ställas skenbart naturligt i sina vaser, men hvarje vinkel är studerad, och växterna få ej ens alltid behålla sin naturliga form. Trädgrenarna böjas ofta, för att bättre ägna sig för dekorationsidén, öfver en fyrpanna, sedan de väl fuktats. Speciellt egendomligt

78
79

för en japansk blomster- eller bladdekoration är, att den är afsedd att betraktas blott från en sida. Den ställes nämligen i de flesta fall på hedersplatsen i en stor alkov, vanligen under en tafla. Det finnes äfven blomstervaser att hänga på väggen, och dessa fordra sitt särskilda studium. En sådan vas är nr 73.

Författaren, som fick håg att lära sig litet blomsteranordningar, anhöll en dag vid en af ofvannämnda akademier att få undervisning. Man frågade genast, huru länge han ämnade stanna kvar i staden, och när han förklarade sig vara benägen att anslå en månad åt dessa studier, upplystes det, att han på den tiden skulle kunna hinna lära sig att ordna antingen iris eller också tallgrenar! De rätt enkla prof — visserligen mycket vackra — man visade, på hvad han efter denna tid skulle kunna åstadkomma, föreföllo honom tyvärr ej tillräckligt lockande såsom lön för den eventuellt nedlagda fliten, hvarför han afstod.

Om blomsteranordning äro många böcker utgifna. För oss västerlänningar torde det vara bäst att hålla oss till våra egna metoder, fast vi i många detaljer kunna få goda idéer från Nippon.

79. *JARDINIÈRE af brun brons på kulfötter. Öppen fyrkantig lådform med utåtböjda kanter. Upptill 24 × 17 cm., höjd 9 cm.; i bottnens hörn fotstycken med kulformig afslutning. Långsidorna dekorerade med hvardera flera sköldformiga ornament med nedåtvända spetsar och arabeskfyllning. Kortsidorna med hvardera två sköldformer, mellan hvilka ett stiliseradt elefanthufvud med inåtvänd snabel, utgörande handtag. Härtill höra ett löst rundt blomställ af bly (6½ cm. i diameter) och en liten lös metallgroda.*

Inköpt i Kiöto, juni 1902.

Kopparsmältning beskrifves af Thunberg i slutet af 1700-talet. »Den skedde mycket lättvindigare och enklare än jag hade föreställt mig. Huset var af tio eller tolf alnars vidd, och en mur likt en nisch var uppförd

med en skorsten på ena väggen. Uti bottnen af denna och horisontellt med golfvet var en härd, uti hvilken malmen med tillhjälp af handpustar smälts före vår ankomst. Midt emot på grunden var en håla gräfd, något aflång, vid pass en half aln djup. Längs öfver denna voro lagda tio fyrkantiga järnstänger, blott med en finger skillnad ifrån hvarandra, alla stående med en kant uppåt. Öfver detta var utspändt ett stycke segelduk, som var nedtryckt mellan järnstängerna. Däröfver slogs sedan vatten, som stod ett par tum öfver duken. Den smälta malmen upptogs ur härdgropen med järnslefvar och slogs uti den beskrifna iordningställda formen, så att tio eller elfva stänger af ett kvarters längd hvarje gång götos. Så snart dessa voro upptagna, fortfor man med gjutningen, och kallt vatten ömsades någon gång. Att kopparn sålunda göts i vatten, liksom man plägar stöpa bly öfver späda sjuka barn i Sverige, har man förut icke vetat i Europa. Ej heller att den japanska kopparn häraf äger sin höga och glänsande färg.

Thunberg fick med sig hem såväl ren koppar på nyssnämnda sätt gjuten som ock prof från hvarje process den förut undergått, såsom rå kopparkis med sin jordart, från rostningen och såväl första och andra smältningen, hvilket allt kan beses i Uppsala Akademies mineralkabinett.

80. *ASK med damascinering i gul metall, åttkantig,* $5\frac{1}{2} \times 4\frac{1}{2} \times$ *(omkr.) 2 cm. Dekorationen inlagd i guld mot svart grund; på locket Bildtska vapnet i japansk stil, tre liljeblommor i en ring, samt tallar; på sidorna stiliserade ornament i körsblom. I bottnen signatur: Gjord af Komai i Kiōto. Denne är ansedd för Japans förnämsta konstnär i damascinering.*

Inköpt i Kiōto (hos Komai), 19 juni 1902.

Damascinering (zogan) kallas konsten att inlägga metalltrådar i rännor på föremål af andra metaller. Namnet kommer, som bekant, af staden

Damaskus i Syrien, som fordom var berömd för denna konstart, och där den f. ö. ännu alltjämt bedrifves. I Japan var damascineringen känd redan omkring 800 men blef mera bruklig först 700 à 800 år senare.

Mönstret appliceras på metallen, och vid förarbetet användas mejsel och grafstickel. Rännorna inhuggas gärna bredare i botten än upptill, så att den nedhamrade metalltråden skall sitta säkert fast. Kineserna voro skickliga i denna stil, som i Japan kallas hon-zogan, »den sanna damascineringen».

Japanerna använda, enligt Rein, tre hufvudslag af damascinering: taka-zogan, där den inlagda metallen framträder i relief, hira-zogan, slät damascinering, där inläggningen är i samma plan som grunden (liksom på askens lock), och nunomé-zogan, damascinering med mönster som maskorna i ett nät. Denna stilart, som Komai brukar använda sig af, återfinnes på askens sidor. Komai voro fordom rustningssmeder, som efter restaurationen slogo sig på förfärdigandet af mera fredliga redskap. Fantasislag af damascinering fanns det flera. Dit hörde den s. k. tusch-damascineringen och inläggningar med hårfina trådar. Åtskilliga konstnärer voro berömda för dessa stilarter. På 1700-talet användes damascinering i rätt stor utsträckning, ej blott på svärdstillbehör utan äfven på skjutvapen. De ofta nästan till öfverlastning gående utsirningarna gåfvo föremålen ett utomordentligt rikt utseende.

81. *HJÄLM af smidt järn till paradrustning för fältherre. Framtill stiliserad hare med jätteöron. Rundt omkring kronlika ornament med stiliserade blomtecken i relief. Framtill sitter en förgylld, löstagbar hjälmprydnad, försedd med tre cirklar med vapen, tre horisontala streck. Midtpå en vidfäst vapencirkel af guldlackeradt trä; på sidorna två aftagbara, hornlika prydnader af förgylldt, lackeradt trä. Sidostycken af metall (järn) med prydnader i silke; på läder målade hvita lejon på blå botten jämte nitar samt vapnet upprepadt i gul brons. Hakband af röd silkes-*

crêpe. Från hjässan nedhänga bakåt två violetta silkestofsar. Hals- och nackskydd (shikoro) af järn i fyra afdelningar med silkessnodder i rödt och diverse färger. Hjälmen fodrad med en kalott af röd silkescrêpe. Enligt uppgift af Miōchin.

Inköpt i Tōkiō, maj 1902, jämte två följande nummer. Japanska utställningen 1911 nr 1088.

82. *VISIR eller krigsmask af smidt järn. Invändigt rödlackerad, med halsskydd i fyra afdelningar med blåa silkessnodder. Näs- och öfverkäkspartierna gå att öppna med gångjärn; på ena sidan en sprint. Tänderna i den öppna munnen bära spår af förgyllning. Sannolikt hafva på öfverkäken lösa mustascher varit fästade. Under hakan en utskjutande tapp och sex lufthål, bildande heraldisk plommonblomma. På hvardera sidan en utskuren blomma. Pa vänstra sidan signatur i rödt lack: Munemitsu.*

Inköpt, jämte föregående och efterföljande nummer, i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911 nr 1088.

83 a. *PARADRUSTNING af smidt järn med ornament i brons och shi-*
A1–A2 *buichi och delvis täckt af gyllenläder med stiliserade pioner och vapen: ring med tre svarta, horisontala streck på guldgrund.*
A1 *Lifstycket med gångjärn vid vänstra sidan. Framtill två beslag med hvardera en ring uti. På ryggen två beslag, i hvilka är instucken en fyrkantig, svartlackerad, urhålkad käpp (som ser ut som ett stolsben). Från midjan nedhänga sju svartlackerade midjeskydd, det främsta med ficka; samtliga med gyllenläder nedtill och sammanhållna af röda och blå silkesband. Framtill vid halsen två knappskylare i gyllenläder med vapnet i shi-*
A2-3 *buichi. Till axlarna två axelskydd i gyllenläder med beslag*
A4-5 *och silkessnodder. Till armarna två armskyddare af svartlackerad metall (brynjeväfnad), fordrade med mörkblått siden och skinn i hvitt och blått rutmönster. På handstycket stiliserad*
A6 *plommonblomma. Lårskydd af svartlackerad brynjeväfnad, mörkblått siden med drakar och vågor samt skinn i blått och hvitt.*
A7-8 *Benskenor (två) i metall och siden som föregående jämte gyllen-*

81, 82, 83

läder. Enligt af förf. bevaradt. i Japan lämnadt intyg användes rustningen af en daimiō, Matsudaira Mutsu no kami. Den förfärdigades omkring år 1500 af Miōchin Munemitsu, och gyllenlädret lär vara ännu äldre, härstammande från 1200-talet.

Inköpt, jämte n:rs 81 och 82, i Tōkiō, maj 1902. Japanska utställningen 1911, nr 1088.

83 b & c. *LÅDOR (två stycken) till förvaring af hjälm och rustning, af brunmåladt cederträ, locket 34 cm. i fyrkant, lådornas sidor utåtbuktade. Svartmålade kanter med järnbeslag. På baksidan finnas inga gångjärn, utan sammanhållas lock och lådstycke med ett hänglås. På både fram- och baksida finnas uppfällbara handtag, hvilkas öfre del svarar mot två genomgående hål i locket, afsedda för genomträdande af stakar (stänger), på hvilka lådorna bäras af två män.*

Inköpta med rustningen etc. i Tōkiō 1902.

Ägaren till denna rustning var släkt med Tokugawa-shōgunerna (i hvilken egenskap han bar titeln kamon) och en mäktig man. Det fanns 13 daimiō Matsudaira. Den härvarande var furste till Moriama. Han hade sannolikt äfven en stjärna af sex aoiblad som vapen. I våra dagar äro Matsudaira markiser, hvilket egentligen innebär en degradering men torde hafva sin orsak i, att Matsudaira stodo på shōgunernas sida under slitningarna mellan shōgunatet och kejsardömet år 1868.[1]

De äldsta japanerna använde djurhudar som skydd för moståndarnas vapen. När sedan rustningarna började att begagnas, ingick äfven skinn som del däraf. Under tidernas lopp blef skinnet uteslutande ett foder eller en ofta konstnärlig dekoration. Läderklädda rustningar kallades kawa-dzutsumi.

Första gången historien omtalar rustningar var i slutet af 700-talet. Tydligen hade rustningar då redan länge varit i användning, och enligt sägnen skulle den första rustningen i Japan hafva blifvit smidd för kej-

[1] Papinot.

sarinnan Jingō (omkring 200 e. Kr.) af ministern Takenouchi eller Takeshiuchi no Sukuné.

Särskildt mot pilar voro rustningarna ganska effektiva, och oaktadt japanerna före år 1500 gjort bekantskap med skjutvapen och själfva förfärdigade sådana, användes dessa icke i den utsträckning, att praktiska skäl fordrade rustningarnas slopande. De senare voro tvärtom i bruk inpå 1870-talet och upphörde först att begagnas, då svärden försvunno ur det dagliga lifvet. Både ryttare och fotfolk buro rustningar, och stridsmetoden var att först låta de förra afskjuta sina pilar, och när härigenom oreda uppstod, grep infanteriet in.

Alla krigare hade ej samma antal rustningsdelar; vanligast förekom bålstycket. Fotfolket, som behöfde förflytta sig snabbt, ägde ej alltid många andra skyddspersedlar. De flesta buros af förnämare kämpar, i synnerhet de ridande, som ock voro mera synliga och erbjödo tydliga mål.

Bestämmelser om krigsdräkt, alltså ett slags uniform,uppkommo liksom etikett och det officiella ceremonielet på 1600-talet.

Adelns rustningar (gosoku) ansågos bestå af sex hufvuddelar (musha roku gu): hjälm, halsskydd, bålskydd, armskydd, lårskydd och benskenor. Helt tidigt fingo adelsgossarna rustningar, hvarvid en ceremoni vid namn yoroigi ägde rum. Ieyasu lär hafva erhållit sin första rustning vid tolf års ålder, andra ännu tidigare.

Ämnet, som användes vid rustningarnas tillverkning, var ej alltid detsamma, ty man tog till både metall (mest järn och stål), skinn, m. m.

Hjälmen kallades kabuto eller hachi. Formen, rundad i plan, varierade, men den plägade afsmalna uppåt, och öfverst fanns emellanåt en platt del. Toppen var genomborrad och brukade förses med ett ornament (kalladt hachimanza efter krigsguden Hachiman), ej sällan päronformigt, hvarför det svärdshugg, som afsåg att klyfva motståndarens skalle, fick namnet »päronklyfvaren». Framtill hade hjälmen en pannan skyddande del (mabisashi), och vid sidorna funnos därjämte ett par utsprång (fukikaeshi), hvilka skulle mildra mot tinningarna riktade hugg. Dessutom

voro de rätt dekorativa. Den invändigt med bockskinn fodrade hjälmen fastbands vid hufvudet medelst runda snodder, klädda med siden eller läder. Ungefär som i Europa under medeltiden buro krigarna hjälmprydnader. Framtill fanns ett rakt uppstående ornament, kasa-jirushi, motsvarande ett vapenmärke, och som skulle göra bäraren lättare igenkännlig i striden. Bruket att förse hjälmarna därmed uppstod i senare hälften af 1300-talet. På ömse sidor om vapenmärket reste sig ett par hornliknande föremål, kuwagata, af växlande utseende allt efter ägarens godtfinnande. Nacken och halsens sidor skyldes af från hjälmen nedhängande, med silkessnodder förenade metallplattor. Detta nackskydd kallades shikoro.

Mera sällan täcktes ansiktet af ett visir eller en krigsmask (hoate), vid hvilken lösskägg af äkta hår kunde vara fästadt, och som ansågs göra krigarens anblick skräckinjagande. Krigsmaskerna voro af järn oeh invändigt rödlackerade. Från masken hängde ett halsskydd (nodowa) ned. Detta kunde äfven vara ett stycke för sig och täcka en del af bröstet, hvarigenom dock rörelsefriheten inskränktes.

Hugg mot axlarna — särskildt farliga, då de utdelades med tvåhandsvärd — skulle afvärjas af axelstyckena, inuke no sode. De kunde antingen hufvudsakligen bestå af styfva, utstående plattor eller ock af ledade metallskifvor.

Armskydden hette kote. De voro en sammansättning af brynjeväfnad och något böjda metallplattor. Vid armbågen satt ett ornament, kalladt hijigane, och på lämpliga ställen af armen och handen funnos andra metalldelar.

Bålen täcktes af ett med järnkrampor ledadt pansar, som benämndes dō. Det påstås hafva bestått af sju olika delar. Vid ryggstycket voro fästade beslag, som uppburo ett ställ för en under striden buren, vapenprydd flagga (sashimono). Nedtill voro anbringade med starka silkessnodder sammanbundna metallplattor, afsedda att täeka öfvergången mellan bålskydd och benskydd.

Lårstyckena kallades hagite. De fästes med band vid lifvet. Benskenor (suneate) fastbundos vid underbenet. Emellanåt voro de upptill förlängda med knäskydd (hiza-yoroi).

Själfva foten och vristen kunde ibland bära ett slags damasker. Som fotbeklädnad brukades sandaler, men på vintertaflor ser man då och då krigare afbildade med ganska egendomliga pjäxor af ludet björnskinn (se nr 281).

På rustningar förekommo många färger, äfven guld och silfver; de pryddes med vapenemblem, tofsar och dylik grannlåt. Rustningstyperna buro olika namn, allt efter färgen på de silkessnodder, som förenade metallplattorna. De bästa rustningarna förfärdigades under 1500-talets senare hälft. Af alla rustningssmeder voro medlemmarna af släkten Miōchin (jfr nr 118) de förnämsta.

I templet Kōya-san, där Ieyasu först grafsattes, har man en hel samling praktrustningar. Äfven andra tempel, såsom Kasuga i Nara, äga märkliga personers rustningar[1] (i senare fallet Yoshitsunes). Det 5:te inf. gardesregementet i Tōkiō förvarar ett utsökt historiskt exemplar. Museerna i hufvudstaden hafva likaledes utmärkta rustningar. (Eljest äro museerna i Japan, med undantag för det gamla Hōriūji i Nara, som egentligen är en skattkammare, ej så representativa som de västerländska, fastän goda nog för att hafva uppstått först på senare tider.) Man har alltid i Japan satt synnerligen stort värde på goda rustningar, och en hel del sådana fingo namn, som blefvo vida berömda.

---

84. *SVÄRD (wakizashi) med kort klinga: fästet klädt med s. k. hajskinn, viradt med mörka silkessnodder med menuki på ömse sidor. Svärdet i sin balja $65\frac{1}{2}$ cm.; hela svärdets längd 64 cm., klingan från fästet räknadt $47\frac{1}{2}$ cm. Tsuba med svart nanakobotten, reliefdekoration i olikfärgad brons: krigare, som sitter framför*

[1] Murray's Handbook.

en annan rustningsklädd samurai; bakom dem uppställda två sköldar (på japanska tate) och ett fälttecken (nobori) under en tall. På baksidan synes en talltopp. Fuchi med två krigsmän vid en tallklädd sjöstrand. Kashira: två sittande krigare jämte sköldar vid en hafsstrand med tranor. Menuki: hjälmar. Svärdseggen är af den typ, som kallas gunome midare. — Vid salutillfället uppgafs svärdet vara gjordt af Norishigé. Signatur på den i fästet inkilade delen af svärdet (nakago). Säljaren förklarade, att eggen utan att skadas borde kunna klyfva en kopparslant och framtog en förut sannolikt med svärd delad, men oskadad, half två-sen-slant, som lades på en träkubbe. Första hugget gjorde endast en tämligen djup skåra i slanten, men i andra hugget klöfs den nästan midt itu, utan att detta bekom eggen det minsta, hvarpå författaren köpte svärdet. (Den omtalade klufna slanten finnes ännu i förf:s ägo.) Till svärdet hör en balja (saya) af trä med beslag af svart metall och brons. På ena sidan ovalt beslag med svärdbärande gudomlighet, kringhvärfd af eldslågor (Fudō). Snodder af svart silke. — I slutet af 1100-talet blef det modernt att förse svärdsklingorna med inristade eller intaglio-bilder af Fudō och drakar, som slingra sig kring svärdet. Det har alltid varit omtyckt att framställa Fudō på svärdstillbehör.

Inköpt i Yokohama, d. 18 april 1902.

Japanernas förfäder använde pil och båge såsom hufvudvapen. När svärden egentligen uppkommit, vet man ej, men sådana omtalas i de äldsta urkunderna. Det första berömda svärd, som nämnes i den japanska sagan, var det, som vindguden Susa no Wo fann i den åttahöfdade drakens stjärt. Detta odjur hade sitt tillhåll i provinsen Izumo och gjorde lifvet osäkert för alla. Susa no Wo lät sitt värdfolk inhägna sin bostad med en palissad, i hvilken åtta öppningar gjordes, samt lät brygga stora mängder risvin, hvaraf ett fat ställdes i hvar palissadöppning. Draken kom, berusade sig inom kort och ihjälslogs. I dess inre fanns svärdet (Murakumo eller Kusa-nagi no tsurugi). Det förvaras nu i Atsuta och utgör

jämte solgudinnans spegel i Ise samt en helig ädelsten Japans tre hemlighetsfulla kronjuveler. Detta svärd visas aldrig,[1] hvarför man ej har kännedom om dess rätta utseende. Det torde emellertid sannolikt såsom andra svärd af tsurugi-(ken)typen vara tveeggadt.

Om de forntida svärden har man först en säker uppfattning genom dem, som funnits i grafhögar. De äro långa och raka samt kallas tachi. Samma slag var det, som bars af regenten Shōtoku taishi (600-talets slut). Han afbildas åtföljd af två söner och bär ett långt, rakt svärd, som nedhänger i dubbelbandadt gehäng från hans bälte. Detta vapen bevaras än i dag i Nara.[1] Tachitypen hade inga nämnvärda parerplåtar, och fästena gjordes efter buddismens intåg ej sällan af tokkoform, men någon öfvergång måste det finnas mellan fästet och klingan, så att handen ej af misstag skulle glida ned och skära sig på eggen. Vanligen voro nog då handskydden runda skållor.

Kojiki låter krigarna, som med list besegrat sina motståndare, jubla öfver, att de slagit dem med sina hammarhöfdade svärd, hvilket tyder på från fästet rätt utstående sidostycken. Förmodligen sutto dessa emellertid på fästets öfverdel.

Japans första vid namn kända svärdssmed säges hafva lefvat omkring år 700 under kejsar Mommu; han hette Amakuni. År 704 smidde han ett berömdt vapen, numera bevaradt i Fudō-templet i Narita och kalladt Amakuni no hoken. Detta svärd anses kunna bota vansinniga och dem som blifvit besatta af räfvar.[1]

När de äktjapanska katana-svärden utvecklade sig från tachi-typen är obekant. Troligen äro de resultat af flera århundradens erfarenheter. Svärdssmidets höga ståndpunkt skulle man kunna taga som ett slags bekräftelse på den japanska rasens samhörighet med de kris-tillverkande malajerna. Det japanska svärdet[2] liknar intet annat, och hvad beskaffenheten beträffar kunna endast Damascusklingorna mäta sig med dem, fast

[1] Murray's Handbook.
[2] Delvis efter Japan Magazine.

man ej kan jämföra de båda typerna till form och massa, ty damascenerklingorna äro, som kändt, böjliga, medan de japanska ej gå att böja. De bästa svärden hafva kvarstannat i Japan, och årligen blir det allt svårare att få några bra exemplar därifrån. Nuvarande japanske krigsministern är afgjordt emot utförsel af goda gamla vapen.

Sin höjdpunkt nådde svärdstillverkningen under de krigiska tidehvarfven (1100 t. o. m. 1300-talen och 1400-talets slut t. o. m. 1500-talet).

Ingen furste torde hafva intresserat sig så mycket för svärdssmide som kejsar Go-Toba (omkring 1200). Han var själf entusiastisk utöfvare af konsten, och hos honom voro ständigt i tur och ordning olika svärdssmeder i tjänstgöring. Man har deras namn alltjämt i behåll, och för var månad voro en ny förste svärdssmed och två af andra graden anställda, alltså en totalsumma om året af 36 personer. Sedan kejsaren blifvit afsatt och sänd i landsflykt till Oki, fortsatte han att sysselsätta sig med smide men hade då endast sex smeder till sitt förfogande. Han tycks hafva gifvit företräde åt sådana från provinsen Bizen. Man skall därför ej tro, att svärdssmidet var inskränkt till någon viss trakt; konsten var tvärtom ganska tidigt spridd i olika delar af landet.

Till en början nöjde man sig med ett svärd, men under Ashikagaperioden uppstod bruket att bära tvenne. Dessa sutto instuckna i bältet. På 1300-talet hade man ett tvåhandssvärd, som bars hängande från axeln och var fyra à fem fot långt. Denna svärdstyp uteslöt icke användande af de två andra, man hade således på en gång tre svärd. Slagsvärden kallades ōdachi.

Det karakteristiska för den japanska klingan är sammansättningen af två olika härdade delar. Klingan svetsades tillsammans af en mängd olika delar, hvars gränslinjer bilda ådringen på svärdets flatsida. På eggens fullkomning nedlades ett tålmodigt arbete. Därpå vidtog härdningen. Hela klingan, med undantag af eggen, täcktes af en deg, hvari (porslins-)lera och träkol bildade de viktigaste ingredienserna, och sedan stoppades den i elden. Härvid blef naturligtvis den oskyddade eggen

starkare upphettad än det öfriga. Afkylningen skedde därpå genom klingans neddoppande i ett kärl med ljumt vatten. Öfvergången mellan eggen och själfva klingan synes tydligt, och det mönster, som där bildas, har olika namn alltefter gränslinjens form. Denna var ingalunda tillfällig utan helt och hållet beroende på smedens önskan, och sålunda har man en hel rad eggtyper, några enkla, andra detaljerade. Den sista delen af smidet ansågs så betydelsefull, och yrket var så ansedt, att smeden, ibland en person af hög rang, för detta tillfälle iklädde sig ceremonidräkt. När det egentliga smidesarbetet var öfver, lämnades klingorna till polering, som utfördes af andra personer, hvilkas sysselsättning betraktades som varande af den största vikt.

Svärden hade en enda egg, och spetsen var alltid ytterst hård. Klingans vackra böjning var ej orsakad af några estetiska skäl utan hade ett rent praktiskt ändamål. När man utdelade sitt svärdshugg, blef slaget till följd af den svaga böjningen mera effektivt.

På den i fästet (tsuka) inkilade, af ett hål genomborrade, afsmalnande, icke finpolerade delen af svärdet (nakago) brukade signaturen utsättas. Genom sagda hål träddes mekugi, en nit eller tapp, som, äfven perforerande fästet, sammanhöll dessa båda delar.

Fästet gjordes vanligen af trä (magnolia eller ek), och tidigt uppstod bruket att kringvira detsamma för att gifva handen bättre tag. I äldre tider omnämnas för detta ändamål växtslingor, senare begagnade man sig af platta silkessnodder. Men ej nog härmed. På kinesiskt vis klädde man fästet med fiskskinn, och som idealiskt ämne betraktades skinnet från hajens mun, där knottrorna voro lagom små. Hvad som utges vara hajskinn, är dock för det mesta huden af en rocka. Dessutom förekom på hvardera sidan ett konstnärligt formadt ornament, kalladt menuki, till en början af hvalben eller horn, sedan af metall. Menuki voro ursprungligen afsedda att skyla den nit, som sammanhöll svärdet och fästet, men skulle äfven hindra handen att glida. Oftast blefvo de så

omlindade af silkessnodder, att deras egentliga praktiska uppgift kan sägas hafva varit att få fästet att ligga väl i handen.

I fästets öfre del täcktes knoppen af en oval hylsa, kallad fuchi, äfven den från början af horn eller ben, senare af metall och då vanligen rikt sirad. Hos tachi-svärden fanns ett liknande tillbehör, som då kallades kabuto-gane. I motsatta änden af fästet, alldeles intill parerplåten, fanns en likaledes oval ring eller bygel (kashira), försedd med botten (tenjo gane), i hvars midt gick ett hål för klingan. På kashira varierades ornamentet från fuchi, eller också dekorerades den med ett dithörande ämne. Inalles plägade mönstren på svärdsprydnaderna stå i ett visst samband med hvarandra.

Till sin största utveckling kom ornamentiken på parerplåten (tsuba), oftast af metall. Af alla svärdstillbehören voro tsuba de intressantaste (om tsuba se vidare nr 150).

Svärdssmederna gjorde först äfven parerplåtarna till svärden, och en del af mästarna, t. ex. Umetada, utförde dem ock under senare århundraden. F. ö. hände det, att rustningssmederna, såsom Miōchin, slogo sig på att tillverka tsuba (jmfr nr 118), men den stigande lyxen fordrade en specialisering af arbetssätten, och senast från Tokugawatiden gjordes själfva vapnen och svärdstillbehören af olika personer. Inte ens alla delar af tillbehören utgingo alltid från samma verkstad. Det fanns t. o. m. konstnärer, som uteslutande ägnade sig åt ciselerande af menuki.

Parerplåten, oftast rundad men äfven kantig, ja emellanåt af ytterst oregelbunden form, hade vanligen sin rikligaste dekoration på den åt fästet vända sidan. Bottnen kunde vara mönstrad, men dekorationen spred sig så godt som aldrig till den del, som låg under fästet och motsvarande parti på andra sidan, där ju ock dekorering skulle varit meningslös. Ej sällan anträffas här konstnärens signatur. (I närheten af parerplåten vid öfvergången mellan fäste och klinga sutto ett par oprydda skållor, den nedre kallades habaki, den öfre seppa.) Det hål i midten af tsuba, hvarigenom svärdstappen gick upp, hade formen af en hög och

smal, likbent triangel. När svärdet satt i bältet, skulle eggen alltid vara vänd uppåt, en anordning, hvilken förefaller oss egendomlig, men som lämpade sig för japanernas sätt att handtera sitt vapen.

Om två svärd buros, var det ena långt (katana), och det andra kort (wakizashi). Dessutom kunde en dolk (kwaiken eller aikuchi) förekomma.

Båda slagen af svärd voro försedda med parerplåtar, hvilket visst icke alltid var fallet med dolkarna. Parerplåtarna till de sammanhörande svärden gjordes helst liknande hvarandra (exempel erbjuda nr:s 96 & 97 samt 111 & 112). Den mindre, till wakizashi hörande parerplåten, kunde emellertid uppvisa en olikhet mot den större. Genom den voro ibland ett, ibland två regelbundna hål borrade, ett på hvardera sidan om fästet. Hålen voro afsedda för genomträdande af i baljan infällda redskap. Vanligast af dessa var en liten knif (kuzuka), som inpassades genom det njurformade hålet på tsuban. Kuzukan, hvars smala, spetsiga knifblad såg mordiskt ut, var likväl mest afsedd till fredligt bruk, i synnerhet för att skära det i Japan vid alla möjliga tillfällen behöfliga papperet. Emellanåt kunde genom hålet på andra sidan gå ett par matpinnar (hashi), men egentligen hörde dit ett föremål kalladt kōgai, hvars ändamål är omtvistadt. Kōgai betyder hårnål, och i äldre tider torde den hafva kunnat tjäna som nål i mannens uppsatta hufvudhår, men senare lär man hafva gjort en helt olika användning däraf. Den var ett slags kännemärke för ägaren. Då man i striden nedlagt en motståndare, afhögg man hans hufvud, åtminstone om det var en person af betydenhet, och kōgai fästes i hufvudet som tecken på, hvem som varit banemannen. När sedan detta hufvud skickades till den person, som kunde vara intresserad af att konstatera dödsfallet, stacks kōgai genom trumhinnan på den döde. Det finnes många exempel på, att den fallnes änka fått sig tillskickadt makens hufvud med kōgai isittande som visitkort.

Som sagdt voro såväl kuzuka som eventuellt kōgai eller hashi nedstuckna i fördjupningar på baljans sida. Svärdsbaljorna, för det mesta af trä (magnolia eller ek), voro ej sällan lackerade — Satsumamännen voro

kända för sina rödlackerade svärdsbaljor — men kunde ock vara klädda med mer eller mindre äkta hajskinn, emellanåt dessutom beslagna. Äfven klädsel med pälsverk, t. ex. björnskinn (se taflan nr 281) förekom. Vid baljan på wakizashi-svärden sutto metallanordningar, kallade soritsuno, afsedda att förhindra vapnet att ändra läge, och en klamp (kurikata), genom hvilken löpte en flätad snodd (sage ō), som tjänade två ändamål. Dels bands därmed svärdet fast på sin plats, dels användes den vid förberedelse till strid att uppbinda de vida ärmarna, som annars lätt hämmade armarnas rörelsefrihet. Baljans nedre del afslutades med ett kashiraliknande beslag, som benämndes kojiri.

För det långa och det korta svärdets medförande rådde olika bestämmelser. När man kom in i ett främmande hus, lade man alltid ifrån sig det långa på ett enkom därtill befintligt svärdsställ, det korta åter behöll man ofta på sig vid besök, såvida ej den person man gästade var af mycket hög rang. Man lade då bort svärdet före inträdet i det rum, där personen i fråga befann sig, men ej vid ingången.

Stränga etikettsregler gällde äfven i öfrigt för vapnens bärande. Alla fingo ej hafva två svärd, men för en samurai var det otänkbart att visa sig utan den beväpning, som tillkom honom. Redan vid späd ålder fick han ett amulettsvärd (mamori katana), och vid fyllda fem år gaf man honom ett miniatyrsvärd. Som hedersgåfvor till högre stående lika väl som från daimiō till sina vasaller användes äfven svärd, och många finnas, hvars namn äro kända öfver hela Japan.

Bruket att uppträda i full vapenskrud upphörde ej förrän år 1876, då kejsaren som bekant utfärdade ett edikt, som förbjöd alla att gå med vapen. Säkert ej utan svårighet efterkommo de patriotiska japanerna denna befallning. De enda, som numera förutom krigsfolket bära sablar, äro de ur den forna samurai-kasten rekryterade, underbart uthålliga, sega och fäktskickliga, af befolkningen högt aktade polismännen.

---

85. *SVÄRDSBALJA, 54 cm. lång (med vid sidan upptill infälld kuzuka). Brun, kornig lackering, snodder af blågrönt och hvitt silke. Bärögla (kurikata) af horn med platta silkessnodder i grönt och hvitt. Baljan nygjord. Bottenstycke (kojiri) fattas. I baljan är inpassad en bladförsedd kuzuka (smal knif), hvars skaft på ena sidan är prydt med en reliefdekoration. Vid hafsstranden ser man en ryttare, som ridit ut i vattnet, och, då han hunnit så långt, att hästens ben äro skylda, vändt om djuret. Från stranden kommer en annan ryttare, bärande en uppfälld solfjäder i handen och med ett säckliknande pilskydd på ryggen, nedsprängande i vattnet.*

Baljan förfardigad i Tōkiō 1902 att passa till svärdet nr 84.

Som motiv till kuzukans dekoration är valdt det bekanta mötet mellan Atsumori och Naozane.

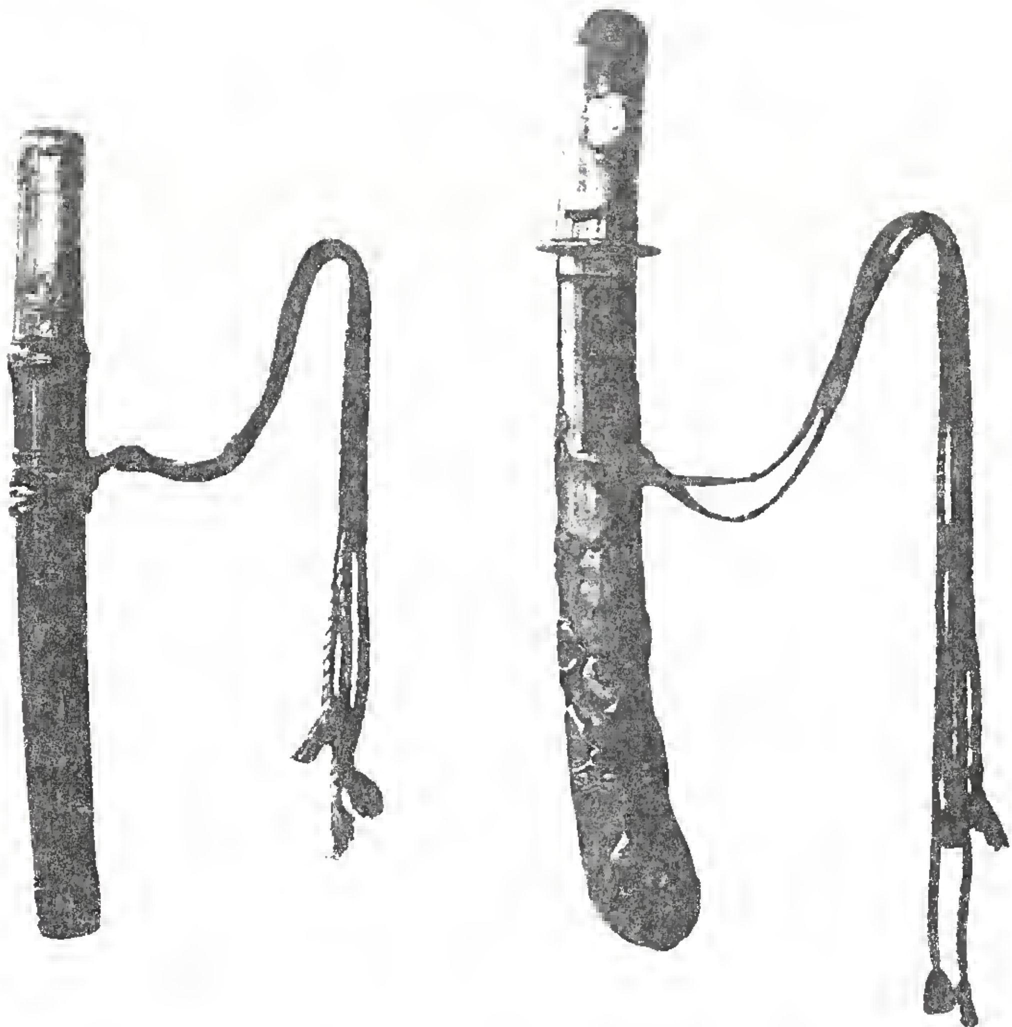
Under striden mellan Genji- och Heikepartierna hade en del af Heike (Taira) kommit till staden Ichi no tani nära det moderna Kobe. De kommenderades af Atsumori, en yngling om 15 eller 16 år. Motparten anfördes af Naozane.

Före sammandrabbningen hade man hört ljufliga flöjtoner utgå från Tairas läger. Det ingick då för tiden i god uppfostran att spela flöjt.

När sedan Taira måste fly, återstod endast Atsumori, och han satte af med sin häst i vattnet. I detsamma kom Naozane och utmanade honom på envig. Atsumori vände nu om och upptog striden men råkade störta af hästen. Naozane var just beredd att gifva sin fiende banehugget, då han fick se, hur ung hans motståndare var. Han hade själf en son i samma ålder och skulle velat spara Atsumoris lif, särskildt som han på flöjten, hvilken denne bar, såg, att det var han, som spelat så vackert. Men i detsamma kommo Naozanes män till, och då de hånade honom för hans blödighet, afhögg han resolut fiendens hufvud, och sände det sedan som gåfva till Yoshitsune. (Enligt en annan uppgift sände han hufvudet till Atsumoris fader.) Detta hände 1184.

84
85
86 87

Kort därefter drog sig Naozane, på hvilken händelsen gjort ett djupt intryck, tillbaka till klostret Kurodani i Kiōto. Här påstås han hafva kastat sin rustning i en damm som tecken till att han afsvor det världsliga lifvet. Han bodde sedan i en hydda inom klosterområdet i ett tjugutal år. Att döma af de reliker, som förvaras efter Naozane, måtte han hafva varit en väldig bjässe;[1] sägnen tillskrifver honom en längd af sju fot åtta tum. Han dog 1208, och såväl Atsumoris som hans grafvar finnas alltjämt kvar intill våra dagar.

---

86. *DOLK (kwaiken eller aikuchi) med balja, 36 ½ cm. lång; den synliga delen af klingan med sin metallhylsa ej fullt 25 cm. Dess bredaste del 2½ cm., baljan 26 cm. Klingan smidd i den stil, som kallas sambonsugi, d. v. s. tre kryptomeriatoppar (kryptomeria är ett jättelikt barrträd, liknande cedern). Beslagen af shakudō med ornament i shibuichi. Menuki i form af lönnblad. Skaft och balja i brunt lack med höstfärgade lönnblad i rödt, brunt och grönt lack. Snodd i svart och hvitt silke.*

Inköpt i Tōkiō, maj 1902.

Dolkar sådana som den härvarande äro evigt förknippade med en af Nippons mest karakteristiska sedvänjor.

Tidigt blef det bruk för de i strid besegrade att liksom våra vikingar falla på sina svärd eller gifva sig själfva döden genom att stöta klingan i kroppen. Småningom lärde man sig äfven, för att undgå vanäran af fångenskap och kanske därtill skymflig behandling, att genom ett välriktadt, kraftigt svärdshugg skilja sitt eget hufvud från bålen. Men alldeles särskildt brukligt blef det slag af själfmord, som bestod i uppskärande af underlifvet, och som fått namnet harakiri (= maguppsprättning)

[1] Murray's Handbook.

eller, såsom man numera med kinesiskt uttryck säger, seppuku. Härvid begagnade man sig af en dolk, hvilken stöttes i vänstra sidan af magen, sedan gjordes ett tvärsnitt från vänster till höger; därefter drogs vapnet något uppåt. Fordom skedde sålunda fullständig maguppsprättning, inälfvorna fingo rinna ut, och den olycklige dog först under långvariga plågor. Man fann emellertid småningom detta alltför barbariskt, och sed blef, att en annan person, helst någon af offrets närmaste anhöriga eller stridskamrater, säker i svärdföring, afhögg själfmördarens hufvud, så snart magsnittet var utfördt.

Harakiri företogs ej blott under eller efter drabbningar utan kunde begås vid en hel del andra tillfällen, antingen frivilligt eller af nödtvång. Vanligen ägde det rum sedan blodshämnd utkräfts, likaså för att rentvå sig från en förolämpning eller t. o. m. som en protest mot något man ansåg orättfärdigt. (I Kina förekom och förekommer likaså bruket att taga sitt lif af samma anledning. Från äldre tider känner man redan berättelsen om statsmannen K'in Si, 600-talet f. Kr., som, då fursten ej ville höra på hans råd till fäderneslandets fromma, slog hufvudet mot sin herres vagnshjul, så att hjärnan stänkte vida omkring.)

En japansk adelsman kunde som straff få order att utföra harakiri. Den som öfverträdt lagens bestämmelser, begick dock ej sällan harakiri, innan han hunnit blifva ådömd straff, ty hans familj kunde då möjligen undgå en del svåra olägenheter som t. ex. godskonfiskation.

Att genom maguppsnittet ända sitt lif ansågs såsom något hedrande och ridderligt, och minnet af en sålunda hädangången ärades på allt sätt. Vid harakiri utvecklades ett detaljeradt ceremoniel, och för alla de därvid närvarande funnos noggranna föreskrifter. Utom vid nämnda tillfällen var det ock brukligt, att vid en härskares frånfälle hans trognaste vänner togo lifvet af sig på detta sätt. Möjligen var detta en kvarlefva från den tiden, då bruket fordrade, att kejsarens närmaste skulle vid hans jordsättning lefvande begrafvas. I alla händelser gick det ej så lätt att få slut på detta välmenta bruk, ty det ansågs, att fursten skulle ha säll-

skap i en annan värld af dem, som så följde honom i döden. Då emellertid vid shōgun Iemitsu's död år 1651 ej mindre än tio af hans trognaste tjänare gjorde harakiri, fann man att tiden var inne för lagbestämmelser rörande denna sak, och år 1668 förbjödos självmord vid nyss aflidna furstars grafvar på det strängaste. Lagen stadgade, att om en vasall följde sin herre i döden, skulle hans gods konfiskeras, alla lagtrotsare till varnagel. Förbudet gällde emellertid ej harakiri vid andra tillfällen.

Såsom straff förekommer harakiri numera ej, men både män och kvinnor hafva allt intill våra dagar på detta grymma sätt tagit sig själfva afdaga, antingen som protest mot åtgärder de funnit särskildt olämpliga eller för att följa någon kär anförvandt i döden. Och då kejsar Meiji (Mutsuhito) dog år 1912 visade generalen grefve Nogi och dennes hustru, att de voro japaner af gamla stammen. De gingo nämligen, efter att först hafva nedskrifvit hvar sitt poem och utan att i förväg till någon meddela sitt beslut, att genom utförande af harakiri möta sin herre och kejsare i det Stora Okända.

87. *DOLK (kwaiken eller aikuchi), 42 cm. lång, baljan inberäknad. Den synliga delen af klingan med sin metallhylsa 28 cm. Klingan smidd som en notare. Tsuba af brons i form af drake. Upptill skaftbeslag af brun brons i form af insekt. Kashira af mörk metall, dekoration: krigare i strid med en jätteapa. Menuki af pärlemo: masker. Balja af trä med dödsskallar i relief. Kozuka af rödbrun brons. Snodd af svart och hvitt silke. Af försäljaren kallad läkardolk.(?)*

Inköpt i Yokohama, maj 1902.

Den gamla japanska läkekonsten[1] kom från Kina, där en sagokejsare redan på 2700-talet f. Kr. lär hafva upptäckt växternas läkekraft,

[1] Delvis efter Mazelière: Le Japon.

och där på 200-talet f. Kr. en berömd läkare, skicklig i kirurgi, berättas hafva botat en general för en hjärnsjukdom medelst nålstickning, en af hans särskilda specialiteter.

Om Yamatocivilisationens läkekonst känna vi föga. Det var först på 600-talet, som koreanska präster medförde kännedom om kinesisk sjukvård och en medicinskola upprättades i hufvudstaden. Utbildningen tog nio år i anspråk, och i densamma ingingo äfven astrologi och besvärjelsekonster. Af inälfvorna kände man lungor, hjärta, lefver, gallblåsa, — i denna ansågs f. ö. modet hafva sitt säte — magsäck, njurar, tarmar och mjälte. Man skilde ej på andning och blodomlopp, utan ansågs det, att luften i kroppen blandades med vatten och uppsteg till hufvudet samt sedan spred sig till de olika kroppsdelarna. Nålstickning, moxa och massage voro viktiga kurmedel (se nr 23).

Examen fordrades, och läkarna voro i början präster, men på 1000-talet fick prästerskapet ej längre utöfva läkareverksamhet, och lifmedici voro t. o. m. förbjudna att tala med vare sig munkar eller nunnor. Läkarna hade hög rang men fingo under tjänstetiden vid kejsarhofvet hvarken dricka vin eller besöka sina fruar, och ett fel i behandlingen medförde dryga böter, ja, de kunde t. o. m. dömas till spöstraff och fängelse. Shōgun Ieyasu' stadgar, hvilka noggrant bestämde rangen för riksföreståndarnas ämbetsmän, gåfvo sedermera läkarna den 41:sta af de 51 rangställningarna, inkilad mellan undervisaren i religion och moral samt öfverintendenten för byggnaderna. Ieyasu bestämde äfven, att läkarnas honorar skulle utgå i proportion med den verkställda kuren.

Läkarna voro lätt igenkännliga på sin hårklädsel. Under det att andra medborgare rakade hjässan och buro en framåt-uppåtböjd stångpiska, läto läkarna antingen håret fritt växa eller rakade de hela hufvudet. Den 22 december (vintersolståndet) plägade läkarna frambära offer i det tempel, som var helgadt åt Yakushi, läkekonstens gud, hvilken äfven rådde öfver dygnets timmar och zodiakens tecken. Denna gudomlighets bildstoder äro svåra att skilja från Shakas. —

Redan under de stora inbördeskrigen gjorde man framsteg i sårbehandlingen, men vanliga sjukdomar förstod man sig mindre på. De indelades i sådana, som härrörde sig af intagen, olämplig föda och sådana, som förorsakats af onda andar.

Under 1200-talet fordrades för utöfvandet af läkekonst ingen examen, utan blef det ett ärftligt, adligt yrke. Så nämnas flera berömda läkarfamiljer från denna tid. På landsbygden funnos nu äfven ett slags fältskärer såväl som medicinförsäljare samt kloka män, som voro skickliga andebesvärjare.

De två följande århundradena förete, äfven de, kända läkarnamn, men alltjämt gjordes föga framsteg i medicinskt hänseende. På 1500-talet ansågos sjukdomar härleda sig antingen från värme och fukt eller från blåst och köld. Utslagssjukdomar, såsom t. ex. smittkoppor, voro ett verk af onda andar. Med européernas ankomst gjorde man dock slutligen nya erfarenheter, först genom jesuiterna, sedan genom holländarna. Samtidigt begynte japanerna komma till mera insikt, och på 1700-talet uppgifves deras »örtabok» omnämna ej mindre än 500 plantor af medicinska växter, och, åtminstone i städerna, användes för utslagssjukdomar, såsom mässling etc., ej längre besvärjelser utan insvepning i rödt tyg. Tokugawa-shōgunerna understödde särskildt medicinens utveckling, och Yoshimune (1716—1751) lät på landsbygden sprida en skrift med lättfattliga läkarråd.

Hvarje utländsk läkare utfrågades af sina infödda kolleger under sin vistelse i Japan, så äfven vår berömde landsman Thunberg. Japanerna sökte vid alla tillfällen skaffa sig goda västerländska läroböcker, men det främmande språket beredde dem i början stora svårigheter, som dock öfvervunnos af kunskapsbegäret. I de kinesiska läroböckerna voro människokroppens delar ej framställda på samma sätt som i de europeiska, och fingo då (i slutet på 1700-talet) japanerna genom studerandet af de senare förvissa sig om dessas företräde. F. ö. inrättade en af shōgunatets läkare, Taki Génrō, år 1765 i Yedo en läkareskola, som före-

stods af familjen Taki i flera generationer. Småningom kom den att ställas under regeringen. Myndigheterna gåfvo omkring denna tid sitt tillstånd till att parias fingo i läkarnas åsyn dissekera afrättade brottslingar, och det var först nu, som de japanska läkarna fingo någon ingående kännedom om och tillfälle till studier af människokroppen. I hemlighet dissekerade de också själfva en del djur.

Början af 1800-talet utmärkte sig för ett alltjämt stigande intresse för medicin och kirurgi. Visserligen förbjöds år 1848 allt utöfvande af europeisk läkekonst, men den nya kunskapsvägen stod ej längre att hejda, och från 1870-talet kan man betrakta den japanska medicinen som afgjordt gående i europeiska fotspår. Yrket är naturligtvis ej längre hvarken adligt eller ärftligt, utan är examen det enda som utgör villkor för att läkaren skall få praktisera.

Intill 1800-talets midt var sjukbehandlingen enligt våra begrepp medeltida. En stor förtjänst var dock, att de flesta läkemedel togos ur växtriket. Det hände stundom, att ganska egendomliga ingredienser togos från djurriket, såsom t. ex. pulvriserad tigerlefver (vanligen importerad från Kina). Torkadt tigerblod utgjorde en kraftig medicin och ansågs gifva styrka och mod. Pulver af noshörningshorn var ett omtyckt men dyrbart medel. Ur mineralriket användes däremot intet.

Utbildningen till läkare försiggår numera i Kiōto vid medicinska högskolan, som omfattar kurser i medicin och farmaci (konsten att tillverka läkemedel). Kursen i medicin tar något öfver fyra år. Efter slutet af hvarje årskurs sker examen, och godkändt betyg fordras för påbörjande af nästa års kurs.

Landtfolket har sina egna åsikter om den moderna läkekonsten och anser, åtminstone i aflägsnare trakter, amuletter och vallfarter vara nyttigare för hälsan än alla andra medel, och vid templen kan man få se upphängda alla möjliga tacksamhetsgärder för öfvervunnen sjukdom, såsom borrar för botad döfhet, kryckor för botad lamhet, m. m. Män, som önskade återfå hälsan, upphängde svärd, och kvinnor speglar. Den,

till hvilken folket vänder sig med det största förtroendet, är Binzuru, hvars beläte förefinnes utanför en mängd tempel. Binzuru var en af Buddhas lärjungar men förverkade sin ställning som sådan, därigenom att han en dag lade märke till en kvinnas skönhet, och det är därför hans bild ej får förekomma innanför templen. Den, som har ondt i t. ex. ett knä, gör klokast uti att först gnida Binzuru's knä och därpå sitt eget och förfara på samma sätt med de kroppsdelar, hvari någon sjukdom förefinnes, hvarefter det onda med säkerhet anses försvinna.[1] Äfven tandvärk kan Binzuru bota.

En läkare omnämnes i Japans historia redan år 221 f. Kr. Det var en kines, hvars japanska namn var Jofuku, och som till Japan äfven medförde Konfucii böcker. Kineserna påstå, att han utsändts af kejsar Shiko (på kinesiska Shi-Hwang), åtföljd af 500 svenner och 500 jungfrur, för att söka efter lifvets elexir. Han upptäckte emellertid Lycksalighetens ö, Hörai-san (Japan), och sedan ynglingarna och ungmörna här bosatt sig och bildat familjer, uppstod den japanska rasen.

Historien är väl fantastisk.

88 a. *TSUBA af shakudō. 16-bladig krysantemum och andra ornament i positivt mönster. Osignerad. — Med positivt mönster menas ett sådant, där ämnet framträder i metall, medan all bakgrund o. s. v. är borttagen. Med negativt mönster menas ett sådant, där ämnet visas i genomgående utskärning (d. v. s. hålmönster) mot sammanhängande metallgrund.*

Nr:s 88 a t. o. m. 150 a, 150 j, m, n, o, 151 och 152 äro inköpta i Japan våren och sommaren 1902 (dock ej 105, 109 och 146). Nr:s 88 a, 89 t. o. m. 199 (med undantag af nr:s 105, 109, 146, 173—178 och 190 voro på japanska utställningen i Stockholm 1911 nr:s 1666—1770, dock voro nr:s 105, 109 och 146 där ersatta af nuvarande 150 n, 150 m och 150 o.

[1] Murray's Handbook.

88 b. *SKÅP, till förvaring af tsubor, af kuwa-trä,* 32 × 33 × 28 cm. På ena sidan finnes ett löst lock med handtag att inpassa i rännan på själfva skåpet. Detta är försedt med åtta lådor af kiri-trä med bronshandtag, hvarje låda är indelad i nio fack. Sju af lådorna hafva i facken små tsubakuddar, klädda med murasakifärgad (gredelin) silkescrêpe och i midten försedda med en en liten tapp, i storlek svarande mot urtagningen på därtill hörande tsubas midt. Den åttonde lådan är äfven indelad i fack men har inga klädda kuddar, endast sju lösa plattor, afsedda att klädas. I skåpets botten finnas på två sidor tvenne platta hål, i hvilka äro inpassade två långa sidenband, blåa med hvit- och brun-tvärrandig rand i midten. Skåpet är sammanfogadt med träpluggar utan användning af spik.*

Beställdt och utfördt i Tōkiō, maj 1902.

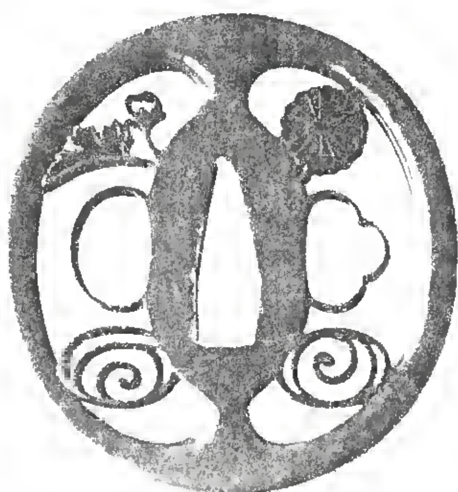
88 c. *PÅSAR, 38 stycken fodral till tsubor, af olika tygsorter.*

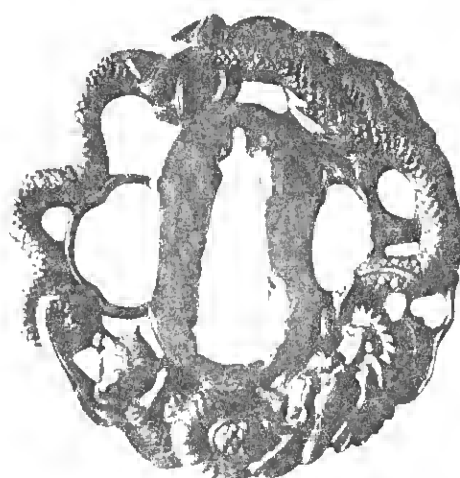
Det slag af 16-bladig krysantemum, som förekommer på tsuban nr 88 a, var det vapen, som fördes af Ashikaga, daimiō till Kitsuregawa i provinsen Shimozuké, hvilkens årsinkomster utgjordes af 10,000 koku ris. Skillnaden mellan detta vapen och det kejsaren bar är, att på Mikadovapnet synas mellan ytterkanten på de stiliserade blombladen de yttersta spetsarna af en tänkt underliggande rad blomblad.

Första gången man hör krysantemumvapnet omtalas är 1184 e. Kr., då kejsar Go-Toba, som var svärdsentusiast, vid ett tillfälle deltog i smidet och på klingan af sitt svärd inpräntade en 16-bladig krysantemum. Sedermera lät han förse en mängd af sina tillhörigheter med samma tecken.

I äldre tider förde kejsarna i sitt vapen en krysantemum med endast åtta blomblad, och att bland blommor denna valdes, skedde möjligen på grund af dess likhet med en sol, eller ock emedan plantan, tagen som medicin, ansågs hafva ett ovanligt gynnsamt inflytande på hälsan.

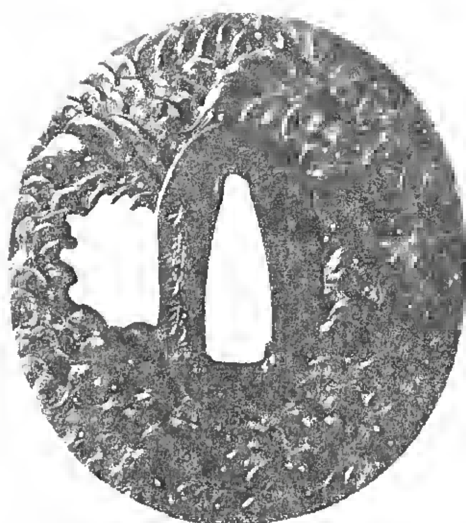
* Mullbärsträ.

88
90
92

89
91
93

År 1560 belönade kejsar Ōgimachi daimiōn Mōri Motonari, som lämnat honom rika skänker vid tronbestigningen (man säger t. o. m. bekostat hans kröning), genom en i nåder gifven tillåtelse att föra krysantemum- och kirivapnen. 1868 förbjöds användandet af den 16-bladiga krysantemen af andra personer än dem tillhörande kejsarhuset. 1869 utkom ett edikt, som också förbjöd templen att använda det, med undantagaf Ise, öfre och lägre Kamo och Hachimantemplen. Äfven templet Zuihōden i Sendai har kejserligt privilegium på att få hafva den 16-bladiga krysantemen öfver sin port.[1] 1870 stadfästes det dubbelbladiga krysantemumvapnet för kejsarhuset.

På både moderna och antika föremål sättes det numera för att göra dem begärliga för turister.

Krysantemumblomman är en sinnebild af solen. (Se vidare nrs 18, 131 och 145.)

89. *TSUBA af röd brons med drake i relief, ciselerad och skulpterad i positivt mönster.*

Inköpt som föregående nummer.

Draken (på japanska riū, riō eller tatsu, på kinesiska lung) uppträder ofta i den japanska konsten och då nästan alltid försedd med tre klor. Den är ett långods från Kina, där kejsardrakar framställas med fem klor, medan vanligt folk ej får hafva föremål sirade med drakar, som hafva mer än tre eller högst fyra klor annat än på bröllopsdagen, då t. ex. brudens röda bärstol förses med rika femkloade drakbroderier.

Endast sällan tillskrifver man i sägnerna draken mer än på sin höjd fem klor, men i sagan om Buwo (kinesiska Wu Wang), en kejsare på 1000-talet f. Kr., hvilken i ett fältslag var nära att dödas af fiendehärens

---

[1] Murray's Handbook.

general Hōsō, fick Buwo hjälp af en gyllene drake med åtta klor, som jagade motståndaren på flykten.

Enligt kinesisk auktoritet har draken hufvud som en kamel, horn som en hjort, ögon som en demon, öron som en oxe, kropp som en orm, fjäll som en karp och klor som en örn samt förenar alla dessa varelsers bästa egenskaper. Draken är regnets genius och lämnar vattnet för att fara genom rymden, insvept i stormmoln, ur hvilka han svagt framskymtar. Under torka åkallas han af folket för att gifva regn. Vissa dagar och vissa år få namn efter draken, likaså ett väderstreck.

I Kina var draken kejsarmaktens sinnebild, och det var därför som den nu aflidna änkekejsarinnan af Kina, såsom en utsökt artighet, kunde kallas den »gamla draken i kejsarstaden». (Se vidare nrs 96, 140, 158, 193, 224, 237.)

90. *TSUBA af shakudō med förgylda nejlikor i relief på prickig grund (nanako). Gotō-skolan. Kōgai-hålet ifylldt med shakudō. Signerad: Teijo, gjordt i Kwan-ei's 14:de år (1637).* Gotō Teijo var den nionde i ordningen af Gotō-mästarna.*

Inköpt som nr 88 a.

Nanakogrunden framställdes genom punsning för hand i den kalla metallen. Den kunde arbetas ända till tre gånger, men en gång var regeln. Säker hand och säkert öga fordrades därvid, och det är rent underbart, hvilken jämnhet japanen förmått gifva de många raderna små reliefprickar. Vanligen äro kornen ställda i koncentriska figurer, men exempel på nanako i raka rader äro kända. Nanakogrund var oumbärlig på svärdstillbehör, som skulle nyttjas vid hofvet. Tekniken kallades ock nanoko, ty arbetet liknade fiskrom. —

Af sådana vilda nejlikor (på japanska nadeshiko), som här synas, låter författarinnan till Genji monogatari hjälten, prins Genji, gifva en

* Egentligen »Teijo gjort» = fecit.

bukett till sitt hjärtas dam. Vildnejlikorna voro en af de sju höstörterna, som plockades för sina blommors skull. De öfriga voro: lespedeza (hagi), eulalia (obana eller suzuki), pueraria (kuzu), patrinia (ominaeshi), eupatorium (fuji-bakama) och convolvulus (asagao). På våren plockades på sjunde dagen i första månaden desslikes sju örter, däribland seri (persilja), af hvilka bereddes en rätt, hvaraf kejsaren och sedan hela hofvet åt. Detta bruk härledde sig från Kina och kallades nanakusa no kayu. Småningom spred det sig till de bredare lagren och ansågs skydda mot de flesta sjukdomar.

— — —

91. *TSUBA af järn. Risax med sparf i brons. Signatur på infälld gul plåt: Tanabe Tomomasa. — Tanabe Tomomasa dog vid unga år, sedan han rest mycket omkring och studerat. Tanabe-skolan har blott fem konstnärer, och han är den andra i ordningen. Tomomasa var lärjunge till Yanakawa Naoharu, som lefde under tidsperioden Bunkwa (1804—1818). Jfr nr 120.*

Inköpt som nr 88 a.

Risodlingen är en för Japan ytterst viktig näring. Det japanska åkerbruket koncentrerar sig i första hand på att frambringa goda risskördar. Risfälten gifva åt landskapet ett under de olika årstiderna mycket skiftande utseende.

Enkla och olärda människor, som syssla med arbete i det fria, måste gifvetvis hafva gjort en mängd naturiakttagelser och vara behäftade med allehanda vidskepelser. Om det faller regn den 5:te maj, mena bönderna, att skörden blir riklig. På ett ställe i Japan, byn Matsunoki, spänner man årligen den sjunde dagen i sjunde månaden (gamla stilen) ett bastrep öfver dalen, hvilket sedan får kvarhänga till nästa år. Man ger nu akt på, när det begynner knäppa i repet om våren, och allt efter som knäppandet börjar tidigt eller sent, vet man hurudan risskörden blir. För

denna viktiga upplysning har man att tacka de goda tanabatastjärnorna (se nr 162).[1]

92. *TSUBA af grön brons. Böljor med vågstänk af gula nitar. Signerad:* [illegible] *Omori Teruhide (eller Yasuhide). Andra Omori-arbeten äro nrs 184 & 191.*

Inköpt som nr 88 a.

Omori-skolan, som verkade i Yedo, ledde sitt ursprung ifrån en fäktmästare, hvilken lefde år 1700. Hans afkomlingar ägnade sig åt förfärdigande af pansar. Omori Teruhide, som dog 1798, var den, som inom skolan skapade en själfständig stilart. Han var den fjärde mästaren i ordningen och adoptivson till Terumasa, den store Suōmins lärjunge. Själf hade Teruhide fem söner, som alla nådde utomordentligt stor skicklighet i sitt yrke.

Typiskt för hela skolan är det rikliga bruket af shibuichi. Ofta användes äfven guld vid reliefarbeten. Näst vågor i låg relief voro de mest omtyckta ämnena pioner med och utan lejon (shishi) samt landskap med vattenfall, m. m.[2] (Om vågor se nr 184.)

Vågor förekomma både på metallarbeten, lackvaror, emaljsaker och tyger. T. o. m. på pappersmynt har motivet brukats, ty vågorna äro ju ständigt i rörelse, och därför voro de en god sinnebild för penningens lifliga omlopp.

---

93. *TSUBA af shakudō; mokkoform. Dekoration: kullslagen sakeskål, blommor och rinnande vatten, i olikfärgad metall. Nanakogrund. Osignerad.*

Inköpt som nr 88 a.

[1] Murray's Handbook.
[2] Jacoby.

Japanerna hafva ett spel af kinesiskt ursprung vid namn Kiokusui no yen. Detta tillgår sålunda. Medspelarna taga plats invid stranden af en å, som går i krökar. Sakeskålar utsättas tid efter annan i ån, och ingen får deltaga i förfriskningarna utan att hafva författat ett poem, innan skålen flyter förbi honom. Hinner han göra så, får han upptaga skålen ur vattnet. Den, som ej lyckas hafva sin vers färdig i rättan tid, får ingen sake, såvidt icke skålen af en tillfällighet kommer att stanna vid hans plats. En kinesisk kejsare lär enkom hafva låtit anordna en å med många krökar för att kunna förlusta sig med detta spel.

---

94. *TSUBA af grågrön brons. Dekoration i relief: stående mansfigur blåsande trumpet invid ett vattenfall; bredvid honom en varglik hund. Olikfärgad brons. På afvigsidan tall, hvars krona försvinner i molnen. Signerad: Toshiyoshi. Nara-skolan.*

Inköpt som nr 88 a.

Konstnären Toshiyoshi dog på 14:de dagen i 12:te månaden af Gembun-periodens första år (1736). Hans graf är belägen framför templet Tafuku-in i Tōkiō, och midt emot ligger den bekanta helgedomen Denzu-in, där den berömde Banzui-Chobei är begrafven. Toshiyoshi's släktingar uppställde som minnesmärke en bildstod af Jizō invid grafplatsen, men den är numera bortförd och står vid Benkei-bron i Tōkiō. —

Framställningen på tsuban kommer en i första hand att tänka på en rishi (sennin), vandrade i en skog. Men en sådan sennin förekommer ej bland det 50-tal manliga och kvinnliga sådana, som Anderson uppräknar. Närmast skulle man kunna gissa på Izenshun, men han plägade afbildas sittande på en svart hund. Denne rishi råkade en dag en stor hund, som sedan vägrade att lämna honom. Till slut förvandlade sig djuret i en svart drake, på hvars rygg Izenhun försvann i luften.

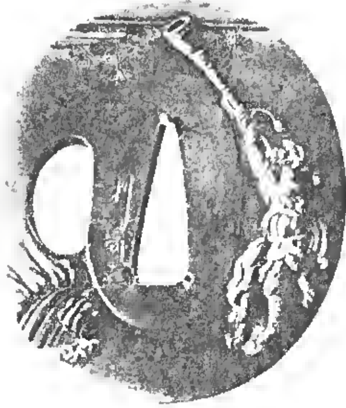
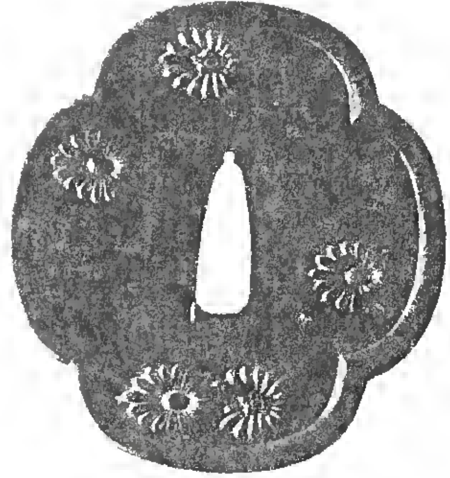
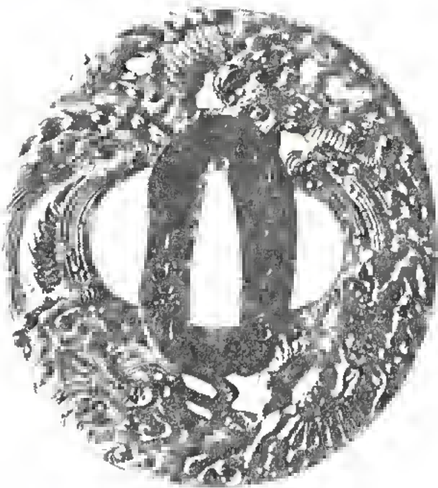
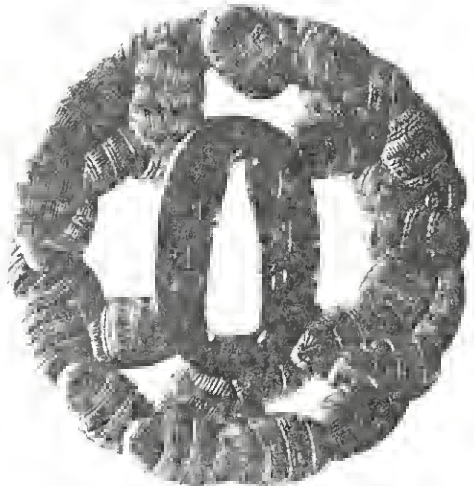
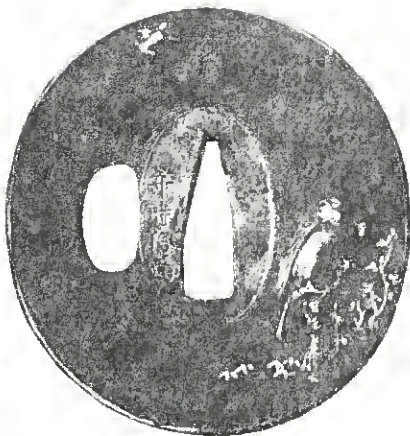
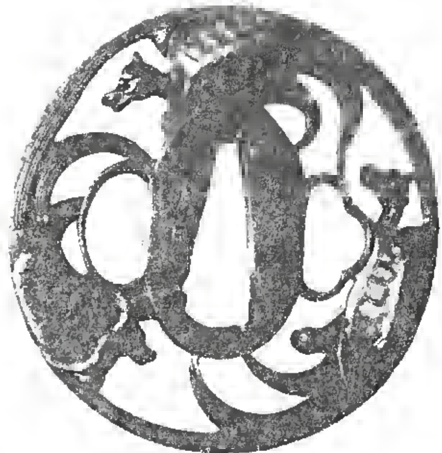
Emellertid brukade japanerna afbilda holländarna med lockigt hår och skägg samt bärande ofantliga lurar, liknande de koreanska och tibe-

tanska. Den här förekommande mannen torde, oaktadt sin fantastiska dräkt i kinesisk stil, vara en holländare, sådan japanerna trodde sig se honom.

Holländarna, som voro det folk japanerna bäst kände till före midten af 1800-talet, voro visserligen ej de första européerna att idka handel på Japan, men de togo snart lofven af de öfriga nationerna, som sökte exploatera Yttersta Östern. Portugiserna hade retat de milda öborna med sina öfvermodiga later, likaväl som spanjorerna gjorde sin kristendomsförkunnelse misstänkt genom att inblanda politiska syften. Holländarna hade 1572 gjort uppror mot moderlandet Spanien och efter själfständighetsförklaringen 1581 utvidgade de alltmer sin handel. Intet farvatten var dem för aflägset att besöka, och i Japan funno de snart ett välkommet verksamhetsfält. Då landet stängdes för öfriga europeiska nationer i början af 1600-talet, förstodo holländarna, som visste att framhålla, att de voro af annan trosbekännelse än de proselytgörande sydlänningarna, att hålla sig kvar och fingo tillstånd att under tämligen förödmjukande villkor upprätta ett faktori på ön Deshima i närheten af Nagasaki. I 250 år voro de, utom kineserna, den enda nation, som idkade sjöfart på Japan. I Nagasaki lefde de egentligen som fångar, och deras dagliga lif har upprepade gånger i minsta detalj skildrats af olika resande.

Den tid de holländska båtarna fingo ligga kvar var bestämd genom edikt och fick på inga villkor förlängas. Gjordes det svårigheter, bogserades de utan vidare ut till hafs och lämnades där att taga sig hem till sitt land igen bäst de gitte.

Hvarje år måste holländarna från Nagasaki företaga en lång beskickningsresa till shōgun-hofvet i Yedo (Tōkiō), hvarvid de framlade skänker för riksföreståndaren, som ofta lät dem roa honom med allehanda clownartade upptåg. De förödmjukelser holländarna villigt underkastade sig för att förtjäna pengar gjorde, att de betraktades såsom ganska underlägsna (särskildt på en tid, då köpmannakåren i Japan ej var vidare an-

94
97
99

95
98
100

sedd), och Holland kom att, jämte Korea och Riū-kiū-öarna, betraktas som en japansk vasallstat. Från holländarnas beskickningar till hofvet föreligga beskrifningar, som anses samlade af Montanus och blefvo för första gången utgifna på 1600-talet. Tyvärr vimla de af otillförlitliga uppgifter. Så är däremot ej fallet med den intressanta resebeskrifning, som utgafs af Kæmpfer — född i Tyskland, förde han ett kringflackande lif, men han betraktas som acklimatiserad holländare — öfver hans resa och vistelse i landet, som ägde rum 1691—1692. Hans verk utgör en rik källa till upplysningar om det gamla Japan. Det utgafs på franska, engelska och tyska; hans stil lär hafva varit så torr och tråkig, att språket nödvändigt hade måst bearbetas för att göra det njutbart.

För oss svenskar kan Kæmpfer hafva sitt särskilda intresse, ty han kom bl. a. till Sverige och fick anställning som ambassadsekreterare hos en beskickning, som konung Karl XI år 1684 utsände till hofvet i Ispahan (Persien). Här kvarstannade han till följande år, då beskickningen återvände, och fick han sedan anställning som öfverläkare vid holländska Ostindiska kompaniets flotta, som då låg i Persiska viken. I denna egenskap kom han sedermera till Japan, hvarest han gjorde sina intressanta erfarenheter. —

Det var först för några få år sedan, som Sverige blef själfständigt representeradt i Tōkiō. När Japan i senare hälften af 1800-talet öppnades för samfärdseln med den öfriga världen, förblef Sverige länge orepresenteradt, och holländske ministern i Tōkiō var den, som, förutom konsulerna, skulle tillvaratagа Sveriges intressen i Japan. Ett sådant förhållande var ej Sverige värdigt, och med uppriktig tillfredsställelse hälsades envoyén Wallenbergs utnämning till sändebud i den Uppgående Solens land.

---

95. *TSUBA af järn. Dekoration i relief: fem prästkragliknande blommor på båda sidor. Osignerad.*

Inköpt som nr 88 a.

Visserligen är denna tsubas kant insvängd på fyra ställen, men blommornas antal är udda. I allmänhet föredrar japanen udda tal framför jämna. Hvarje land har sina vidskepelser, och under det att en hel del människor hos oss förbinda otur med och äro rädda för 13-talet, är talet 4 i Japan ansedt för att vara olyckstalet, detta emedan ordet fyra (shi) betyder död pa kinesiska. På nyårsdagen böra alla ord, som innehålla stafvelsen shi eller hafva detta ljud, undvikas. Detta faller sig emellertid ganska svårt, eftersom ordet shi har åtminstone ett dussin olika betydelser och förekommer som stafvelse i många hundra ord. Talet 44 är ej heller omtyckt i Japan, och många äro de, som skulle draga sig för att hafva 44 till hus- eller telefonnummer. Talet fem är däremot alldeles utmärkt.

På den tsuba det här är fråga om, förekomma fem blommor liknande prästkragar eller bellis. Hitintills gjorda efterforskningar gifva likväl endast för handen, att de hos oss vanliga, vilda kompositerna ej förekomma på de japanska ängarna. Någon förebild måste konstnären hafva haft, och då kommer man lätt att tänka på vildastrarna.

Japan har naturligtvis godt om vilda blommor, men det är just ingen som bryr sig om dem. Nog kallade man förr årets fjärde månad för den månad då u-växten blommar, men det oaktadt var den småblommiga deutzian ej på långt när så beundrad som fruktträdens och trädgårdsväxternas blommor. En kritisk resenär har tidigt anmärkt, att de japanska blommorna i allmänhet äro doftlösa, hvilket nog kan vara så sant, men hvad de sakna i doft, hafva de i stället i skönhet. Det finnes emellertid en del välluktande blommor, t. ex. liljor, daphne, gardenia och den små rödgula blommor bärande mokusei (Olea fragrans).

Färdas man fram på slättlandet, ser man ej till mycket vildblommor, ty de flitiga inbyggarna hafva uppodlat marken öfverallt utmed vägarna; ej heller erbjuda de japanska ängarna någon blomsterrikedom. Skall man se blomster, bör det mest vara i obygden eller i bergiga trakter. En ort i Japan, som af främlingar är mycket känd för sina vildblommor,

är Ikao, där det finnes öfverflöd af olika slags växter. För sin blomsterrikedom är äfven Hiraigō-gawa-dalen i provinsen Kumano berömd.[1] Den som reser i Japan njuter ock af den allra härligaste grönska. På vintern stå fälten visserligen tomma, men landet har en hel del ständigt grönskande växter, och bambun tål äfven vid snön.

Blommande träd och buskar finnas i mängd, såsom magnolia och hydrangea (hortensia), ilex, tall och ett tjugotal rododendronarter, hvilka i bergstrakterna mot slutet af juli utveckla sina härliga klockor. Kameliorna, hvilka blifva stora som träd, växa både vilda och odlade samt blomma tidigt på våren, men blomman är icke lyckosam, emedan den helt plötsligt affaller utan att dessförinnan vissna, och därför anses den påminna om halshuggning. Släkt med kamelian är den vilda teblomman, sazankawa. Af allmänna vilda växter märkas clematis och murgröna, iris, en hel mängd liljearter, bland dem Lilium auratum, spiræa, smörblommor, veronica, röd och hvit klöfver, blåklockor, gentiana (på japanska riū-tan = drakens medicin), kaprifolium och astrar.

Till de vackraste vildblommorna hör säkert yamabuki, »bergsblomman» (Kerria japonica), en buske, som kallats för Japans gula vildros och verkligen uppskattas af de infödda. Under blomningstiden är den öfversållad med en myckenhet små dubbla blommor. Vår landsman Thunberg kallade växten för Corchorus japonicus. På hans tid beredde man af de torkade blommorna ett pulver, hvilket användes som blodstillande medel. Vid näsblod inlade man pulvret i en penna och inblåste det sedan i näsan.

Flera äro sägnerna förknippade med yamabuki. En af dem förtäljer, hur en ungmö vid afskedet från sin älskade, som drog bort, lofvade att troget invänta hans återkomst. Först efter många mödosamma år kunde han återvända, men då var huset borta och hans älskade död. På den plats, där hon afgifvit sitt löfte, hade uppspirat en buske full med ljufliga gula blomster. På detta sätt hade hans trolofvade velat sända honom en sista hälsning.

[1] Murray's Handbook.

Mycket känd är historien om Ōta Dokwan. Han bodde i den trakt, där längre fram Yedo, numera Tōkiō, uppstått, och där han uppförde ett fäste år 1456. En dag var han ute på jakt långt borta och öfverraskades af regn. Till all lycka fick han i närheten se en hydda, som han uppsökte. Därinne fanns en flicka af behaglig uppsyn. På forntida krigarvis begärde han få låna en bastregnkappa, sådan som den enklare befolkningen ännu i dag använder. Flickan drog sig tillbaka och återkom om en stund. Någon regnkappa hade hon icke med sig, men på en solfjäder bjöd hon honom en yamabukiblomma. Ytterst förtörnad öfver hvad han tog för trots, lämnade han genast hyddan. När han sedan råkade de sina, fick han emellertid förklaringen.

(Här måste det först sägas, att japanerna sätta det största värde på skicklighet i verskonst och en omfattande kunskap af berömda korta verser. Dessutom låta de hvarken i tal eller skrift ett tillfälle till en god ordlek gå sig obegagnadt förbi.)

Nu heter bastregnkappa på japanska mino, och ett likaljudande ord betyder frö. Då flickan kom med yamabukiblomman, hade hon härmed hänsyftat på den kända versen: »Hur skön är icke yamabukiblomman, men ack, den har intet frö». Hon hade alltså finkänsligt antydt, att hon inte ägde någon regnkappa. Ōta Dokwan häpnade öfver den enkla flickans bildning, som gaf henne kunskap om verserna och förmågan att använda dem.

Scenen, då flickan bjuder Ōta Dokwan yamabukiblomman på en solfjäder, återkommer litet emellan som konstmotiv.

---

96 & 97. *TSUBOR (ett par) af järn. Dekoration: drake i vågor; ögon och vågstänk förgyllda. Signerade: Masatoyo i Busshū (= Musashi). På nr 97 står dessutom: »Teckningen gjord af Kanō Masanobu». Masatoyo tillhörde Ito-skolan (se nr. 116) och lefde i början af 1800-talet.*

Inköpta som nr 88 a.

Den sannolika uppkomsten till föreställningen om vattendrakar äro vattentromberna, hvilka uppstå under de i Östasien så talrika, svåra ovädren och anställa stor skada.

Drakmotiv äro särskildt vanliga på vapen, och vattendrakar äro omtyckta. I konsten ser man emellanåt en stor vattendrake förföljande en simmande kvinna; det är då historien om juvelen Muge, som åsyftas.

På 600-talet lefde släkten Fujiwara's stamfader, den bekante Kamatari, hvars urgamla familjenamn först var Nakatomi. (En annan Fujiwara nämnes vid nr 276.) En hans dotter for öfver till Kina som gemål till den kinesiske kejsaren Tai Tsung af Tang-dynastien. Efter någon tid sände hon sin fader en del kostbara föremål, ty hon ämnade grunda ett tempel i sin gamla hemtrakt. Bland skänkerna fanns en ädelsten, Muge hōshu no tama. Hon öfverlämnade det ansvarsfulla uppdraget att hemföra dyrbarheterna åt den pålitlige Manko. Denne afseglade, men ryktet om den underbara skatten hade t. o. m. nått drakkungen Riūjin, och afundsjuk som vanligt beslöt han sig för att bemäktiga sig den dyrbara ädelstenen. Han lät en svår storm uppstå, och midt emellan Kina och Japan, vid Chigura ga oki, anföll han fartyget, understödd af en skara djäflar. Manko och hans folk öfvervunno dock de anfallande, och resan fortsattes. Allting gick sedan godt och väl, ända till dess man kom i närheten af ön Shikoku. På vågorna sågo de sjöfarande en dag en ofantlig trädstam komma flytande dem till mötes. Nyfiket halade de stammen upp på sitt fartyg, och då de klöfvo den med yxa, trädde ur dess inre en strålande ungmö fram.

Hon blef en omtyckt gäst ombord, men tyvärr uppstod ungefär samtidigt en ihållande vindstilla, och fartyget kom ej ur fläcken. I overksamheten började Manko ägna alltmer uppmärksamhet åt den sköna, och han greps till slut af en häftig lidelse för henne. I början ställde hon sig afvisande, men detta gjorde honom blott ifrigare, och för att vinna hennes ynnest visade han, på hennes enträgna begäran, den omsorgsfullt bevarade skatten, som ingen främling borde få se. Ej långt härefter var

flickan spårlöst försvunnen, och äfven ädelstenen var borta. Ungmön hade nämligen varit ett vattentroll, som Riūjin utsändt för att med list tillägna sig den eftertraktade juvelen Muge hōshu.

Nu fick man åter förlig vind, och utan vidare äfventyr nådde man fram till hemtrakten. Men Kamatari, som mottog gåfvorna, blef så gripen af den underbara ädelstenens försvinnande, att han drog sig tillbaka från hofvet till en aflägsen trakt vid hafsstranden. Här bodde han under flera år tillsammans med en enkel fiskarkvinna, en skicklig dykerska, som troget skötte de husliga bestyren och skänkte honom flera barn. Hennes namn är i sägnerna Tamatori hime.

Tanken på Muge hōshu släppte han likväl aldrig. En dag anförtrodde han sin maka hemligheten med sin höga börd, hvarifrån han kom och orsaken till sitt grubbel. Den goda kvinnan blef utom sig af sorg, ty hon förstod, att hon ej kunde vara ett lämpligt vif åt en så högt uppsatt man. I sin förtviflan ville hon gifva sig döden, men Kamatari sade henne genast, att hon i lifvet kunde vara honom till en ovärderlig hjälp. Som van dykerska borde hon kunna på hafvets botten uppsöka drakkungens slott och från dess inre återvinna skatten.

Kamatari och hans maka begåfvo sig nu i ett fartyg ut på hafvet, och beslutsamt störtade hon ned i de brusande böljorna. Några påstå, att hon först var borta i sju dagar och sju nätter, och att hon därpå återvände med oförrättadt ärende. Riūjins vaktande drakar hade nämligen hindrat henne att fullfölja sitt uppsåt, hvarför hon måste försöka sin lycka en gång till. Det omtalas äfven, att Kamatari då, för att öfverlista drakarna, utrustade en båt, i hvilken musikanter sutto, spelande de ljufligaste melodier, och kring hvilken drakarna skockade sig. Hur som helst, när hon slutligen kom tillbaka och simmade fram mot det fartyg, hvari maken satt, trodde först alla, att hon skulle lyckligt nå sitt mål, men plötsligen uppenbarade sig en drake af hundra alnars längd, och innan man kunde få tid att hjälpa henne ombord, hade odjuret hunnit dödligt såra henne.

Full af sorg stod Kamatari lutad öfver sin makas liflösa och sargade kropp. Äfven midt i bröstet hade hon ett djupgående sår, men se, ur dess inre strålade en underbar juvelglans honom till mötes. Den trogna kvinnan hade med döden för ögonen själf tillfogat sig detta sår för att gömma skatten, som sålunda undgick den lurande drakblicken.

Kamatari förde ädelstenen till ett tempel, och den lär alltjämt finnas kvar, infälld i pannan på en bild af Shaka, i templet Kōbukuji i Nara.

---

98. *TSUBA af järn. Dekoration: en mängd risbalar. Signerad på ena sidan: Toshiyoshi i Gōshū (= Ōmi). På andra sidan står: »Vid 72-årshögtiden gjordt.» Toshiyoshi lefde i staden Hikone. Han var en skicklig konstnär men använde delvis dåligt material, och hans arbeten lära tyvärr med tiden ofta få ett fult utseende.*

Inköpt som nr 88 a.

Att konstnären under arbetsåret var 72 år gammal föranledde honom att välja risbalar till motiv. Detta ämne var särskildt lämpligt, ty inträdet i 73-årsåldern är ett tillfälle, hvarvid allehanda välvilliga önskningar uttryckas genom presentande af risbalar, ris och föremål med samma dekoration.

Förr räknades öfverallt i Japan inkomsterna efter mått af ris (koku). Ju flera koku ris en furste räknade som inkomst, ju högre rang hade han. En del skatter betalades i ris. Numera får man ofta se risbalar uppstaplade i närheten af templen. De utgöra gåfvor från fromma människor.

Inom området för det berömda templet vid Dazaifu, där det finnes så mycket af intresse, synes äfven ett egendomligt monument af sten, föreställande tvenne risbalar i naturlig storlek.

En af lyckogudarna, Daikoku, har till attribut ett par risbalar. Japans äldsta mytologi omnämner en risgudinna, som uppenbarat sig i närheten

af Kiōto invid en plats, som nu är helgad åt Inari, en gud, hvars namn betydes risman. Denna gud har inflytande på risskörden. Inari var med, då en berömd smed tillverkade ett stort svärd och lär hafva klufvit en klippa, då han pröfvade eggen på detsamma, en händelse, som ingår i ett nō-skådespel (se nr 188). Inaritemplet i Kiōto hålles (enligt Murray's Handbook) särskildt i ära af svärd- och knifsmeder.

---

99. *TSUBA af shakudō. Dekoration: jaktfalk, som sitter på en pinne och ser efter en bortflygande sparf. På andra sidan rinnande vatten och blad (vass), allt i olikfärgad brons. Nanakogrund, kantad med metallband. Signerad: Mori Tokinobu. Sannolikt hette konstnären Omori Tokinobu, ty tecknet »mori» är ej det vanliga, och ett namn med det utsatta skrifsättet är orimligt. 1800-talet. En Omori Tokinobu står omnämnd i Jacoby's kända verk »Japanische Schwertzieraten».*

Inköpt som nr 88 a.

Falken (taka) är en sinnebild af ädelmodet, detta på grund af en gammal berättelse, att en hungrig falk skulle hafva vägrat att äta af den säd, som erbjudits honom af en fattig landtman(!).

Ordstäfvet säger »en klipsk falk gömmer klorna».

Falkjakten var okänd i Japan, till dess en koreansk prins, som var krigsfånge, lärde japanerna detta förnäma nöje. Hans koreanska namn var Chiu, och han hade af sin farfar, kungen i Pakje (Pekche), skickats till Japan på grund af en förnärmelse mot japanska sändebudet. I krönikorna (Nihongi) förtäljes från en tidpunkt under kejsar Nintoku's regering, beräknad vara 355 e. Kr., ungefär följande, som angifves hafva inträffat i »43:dje året, hösten, 9:de månaden, 1:sta dagen: Tsuchigura fångade en egendomlig fågel och frambar den till kejsaren, sägande: 'Jag breder ständigt ut nät och fångar fåglar däri, men aldrig har jag förr

fångat en fågel af detta slag. Därför ansåg jag den märklig och erbjuder den åt Eders Majestät.' Kejsaren sände bud efter prins Chiu och pekande på fågeln frågade han: 'Hvad är detta för en fågel?' Prins Chiu svarade och sade: 'Fåglar af detta slag äro talrika i Pakje. De kunna tämjas, så att de blifva mänskan helt lydiga. Dessutom är deras flykt snabb, och de slå ned på alla sorters fåglar. Det enkla folket i Pakje kallar dem kuchi.' Så gafs fågeln till prins Chiu att matas och tämjas. Ej lång tid härefter hade han lyckats få den tam. Därför fastband prins Chiu vid dess ben en mjuk läderrem och vid stjärten fästade han en liten bjällra. Härpå satte han fågeln på sin underarm och bar fram den till kejsaren. Denna dag gick han till heden vid Mozu och jagade. Då flög ett stort antal fasanhönor upp, man släppte lös falken (taka) och lät honom fånga dem. Hastigt tog den flera tiotal fasaner.» — Idrotten blef genast omtyckt, och alla furstar höllo sig med jaktfalkar och falkenerare (takatsukasa). De senare gjorde anspråk på höflighetsbetygelser från befolkningens sida, och när shōguns jaktfalkar buros fram på landsvägen, fingo de resande lämna rum. Falkarna utrustades och sköttes helt och hållet på kinesiskt vis. Thunberg berättar, hurusom han sett till jakt ståtligt utstyrda falkar, hvilka buros på armen med en kedja om foten. Falkjakten var lika populär i Japan som i Europa under medeltiden. Det mest omtyckta bytet var olika tranor eller hägrar, hvilka sedan tillagades för det furstliga köket.

Tokugawa-shōgunerna hade hos sig anställda pager, kallade konandoshu, hvilkas åligganden voro rätt talrika. Det angifves, att de skulle »kamma och raka shōgun, passa upp vid bordet samt sköta hans hästar och falkar». Den siste shōgun, Keiki, beskrefs som en säker pistolskytt och ifrig falkjägare. Så sent som för 30 år sedan höllos utanför Tōkiō falkar i fångenskap.

Ett stort torn i innersta murringen af shōgunpalatsets område i Yedo hette Falken. — Falkmän var en gammaldags benämning på invånarna i de trakter, som sedan bildade provinserna Satsuma och Ohosumi.

Från dessa trakter togos krigarna till det kejserliga gardesinfanteriet, hvilka därför voro kända som falkmän (hayabito).

Att drömma om två falkar eller hökar anses betyda ett långt lif.

---

100. *TSUBA af järn. Dekoration: tre fristående sköldpaddor med gräsbevuxna svansar. Signerad: Tomotsune i Busshū.*

Inköpt som nr 88 a.

Sköldpaddan kallas på japanska kame, på kinesiska kwei. Den vanliga japanska sköldpaddan är Emys japonica (Gray). I alla japanska trädgårdars dammar bruka sköldpaddor förekomma, ofta ganska talrikt. De äro mycket långlifvade djur och få under tidernas lopp på grund af sin maklighet skalen bevuxna med alger och andra vattenväxter, hvilka te sig som långa gröna svansar. De kallas då minogame. (Ej att förväxla med mino-gami, en papperssort af hög kvalitet, för hvilken staden Gifu[1] är berömd.)

Sköldpaddan är liksom hjorten, tranan, den stora räkan (ebi), bambun, plommonträdet och tallen en sinnebild för ett långt lif och utgör ett omtyckt motiv i konst och konsthandtverk. Den är ett af de fyra kinesiska öfvernaturliga djuren och anses uppnå en ålder af ända till 5,000 år. I själfva verket kan den blifva flera hundra år gammal. Ungarna betraktas som alstrade endast genom tanken, och i Kina kallas bastarder »sköldpaddans barn».

En sköldpadda uppenbarade sig för Kotei (den kinesiske kejsaren Hwang Ti), bärande på sitt skal ett mystiskt diagram af siffrorna 1 t. o. m. 9, med 5 i midten, och de andra grupperade däromkring så, att två mot hvarandra stående siffror tillsammans med midtsiffran, adderade rakt eller diagonalt, alltid utgjorde talet 15. Detta sifferarrangemang har gjorts till grund för ett filosofiskt system.

[1] Murray's Handbook.

Redan i hinduernas mytologi framställes sköldpaddan såsom en uppenbarelseform af Vishnu, hvilken i en sköldpaddas gestalt ställde det underbara berget Mêru i universums centrum, medan gudarna kifvades med demonerna, hvilka stulit deras ambrosia.

I Kina är sköldpaddan en form af flodguden, hvilken äger jättestyrka samt afbildas på monument, på ryggen bärande konstrikt tillhuggna bautastenar, försedda med inskriptioner. Det var ej heller ovanligt att i Japan få se denna monumentform.

Japanerna betrakta sköldpaddan som guden Kompira's tjänare. Hon anses vara särskildt förtjust i risvin, och när en sköldpadda fångats, bör man gifva den en klunk sake samt åter lössläppa den.[1]

Buddisterna betrakta det som synnerligen förtjänstfullt att lössläppa fångade djur, och då förre kejsaren i Japan Mutsuhito (Meiji) begrofs, tog man en stor sköldpadda, hvilken fått skalet inristadt med en lackerad inskription som åminnelse af högtidligheten, ut på hafvet i en båt och återbördade den där till sitt rätta element.

---

101. *TSUBA af järn. Dekoration: på ena sidan krabbor, i nedsänkt relief, och bambublad. På andra sidan tre vildgäss sträckande öfver en fors. Signerad: Sadahiro eller Yoshihiro.*

Inköpt som nr 88 a.

Konstnären Yoshihiro lefde i Nagoya i provinsen Bishū (Owari) omkring år 1700, anställd hos den bekante daimiōn Yagiu, som satte stort värde på hans arbeten. Föremål, gjorda af honom, äro ytterst eftersökta.

Yagiu's fru blef shōguns älskarinna, och Yagiu själf steg med tiden till en af de mäktigaste i riket.

Enligt en annan läsart skulle signaturen på denna tsuba vara att läsa Sadahiro (1500-talets slut).

[1] Hearn: Unfamiliar Japan.

Hvad tsubans ämne beträffar, finnes det mycket godt om sötvattens-krabbor i Japan; deras namn är kani eller gani, de äro dagdjur, som bo i hålor vid stränderna och äro ganska lifliga, särskildt efter regn. En hel del saltvattenskrabbor finnas äfven.

Sägnen påstår, att efter slaget vid Dan no ura de omkomna hjältarna af Heikepartiet förvandlades till krabbor. Dessa krabbors ofvanskal före-ter en viss likhet med en hjälm. De drunknade hjältarnas andar eller spöken ösa hvarje natt hafsvatten med bottenlösa slefvar.

En annan berättelse finnes, förknippad med krabborna. En krabba lär nämligen hafva kommit in i det hus vid hafsstranden, där Ugaya-fuki-aezu's (detta är hans förkortade namn) moder bodde, i det ögonblick, då han skulle komma till världen. (U. blef sedermera fader till Jimmu, Japans store sagokejsare.) Krabban blef emellertid utföst ur huset med en kvast, men som dess närvaro dock ansågs betyda något särskildt, fingo i senare tid några af de lägre tjänstemännen i kejsarpalatset nam-net kanimori. Chefskapet öfver dessa var under Tokugawa-tiden ärftligt inom familjen Ji, daimiō till Hikone.

Det är att märka, att i äldsta tider vid framstående personers födelse något djur brukade sägas hafva uppenbarat sig. Helt visst hade Aino-folkets totem-tro något inflytande på denna åsikt.

---

102. *TSUBA af shibuichi, mokkoform. Dekoration: bläckfisk och taifisk, klippa och skummande vågor i olikfärgad brons (shakudō, m. m.). Signerad: Yoshihide. Han tillhörde Iwamoto-skolan och var specialist på vattendjur. Verkade på Kiōwa-tiden (1800-talets början).*

Inköpt som nr 88 a.

Bläckfiskar (på japanska tako eller ika) vimla i alla de japanska hafven. De påträffas ofta afbildade på konstindustriella föremål.

Ett gammalt, ännu gängse bruk är att med presenter skicka ett stycke torkad bläckfisk som en hänsyftning till forna enkla vanor, då japanerna hufvudsakligen lifnärde sig af fiske.

Infödingarna äta gärna bläckfisken, men kokt bläckfisk var den enda japanska föda, som serverades förf., och med hvilken han ej kunde förlika sig. Japanerna själfva anse emellertid köttet såsom utomordentligt välsmakande. Skall man nu ovillkorligen äta bläckfisk, rekommenderas snarare stekta bläckfiskarmar, sådana man får dem serverade i Italien. De smaka något bättre än kautschuk.

Det osympatiska djuret är helgadt åt medicinens gud, Yakushi, ty då prästen Jikaku på 800-talet under en färd mellan Kina och Japan blef utsatt för en svår storm, lugnade han hafsgudomligheten genom att kasta en bild af Yakushi i vattnet. Bläckfisken tog, säges det, reda på gudens beläte och förde det välbehållet till Hirado. Den, som därför anropar Yakushi, måste någon tid afstå från att äta bläckfisk.[1]

Fastän egentligen ett vattendjur lär bläckfisken emellanåt begifva sig upp på land för att i närbelägna fält kalasa på sötpotatis (Colocasia antiquorum).

Ett vanligt fångstsätt är följande. Fiskarena taga krukor af groft, glaseradt lergods, hvilka med rep fästas vid stranden, och kasta dem så i hafvet. Vid ebb gå de ut att vittja sina krukor och kunna då lätt fånga bläckfiskarna, som trasslat in sig med sina tentakler.

Bläckfisken i krukan är ett ofta återkommande motiv, särskildt på netsuké (t. ex. nr 22). Äfven på andra föremål användes djuret, och i Kōdaiji i Kiōto förvaras alltjämt ett rökelsekar af bläckfiskform, som Kiyomasa hemfört från Korea. Det står uppställdt vid altaret i »Grundläggarens hall».[2]

De stora bläckfiskarna kunna uppnå en vikt af hundratals kilo. Deras motsatser äro de små bläckfiskarna, som kallas ika. Dessa blifva

[1] Hearn: Unfamiliar Japan.
[2] Murray's Handbook.

omkring 40 cm. långa, under det att en rödaktig art endast blir omkring 30 cm. De förnämsta ikafiskerierna äro i Oki, Hinomisaki och Mionoseki.[1] Fångsten sker på vattnet vid skenet af bloss, och ibland kunna båtarna blifva fyllda nästan till randen. Vid öarna Tsushima, belägna midt emellan Japan och Korea, äger äfven ett rikligt ikafiske rum. Bläckfisken torkas och betraktas som förträfflig.[2]

Ika-bläckfisken har äfven spelat en roll i en historisk episod à la Gustaf Vasa i halmlasset.

Då kejsar Go-Daigo på 1300-talet flydde från sin förvisningsort, lär han hafva undkommit på så sätt, att han tog sin tillflykt till en fiskarbåt. Besättningen hjälpte honom att dölja sig under en hög af bläckfiskar, och då de, som sökte efter honom, hunno fram, kunde de ej tänka sig, att någon fanns gömd i den illaluktande högen. Fiskarfolket tillfrågades, om de sett Go-Daigo, och de utpekade, i hvilken riktning han skulle hafva begifvit sig. Förföljarna gingo därpå sin väg, och kejsaren var räddad.

1400-talet

103. *TSUBA af järn. Dekoration i relief: på ena sidan flygande näktergal och plommongren i snö. På andra sidan berg och snöhöljd tall. Snön framställd af silfver. Signerad: Kaneiyé i Fushimi i provinsen Yamashiro. 1400-talets senare hälft.*

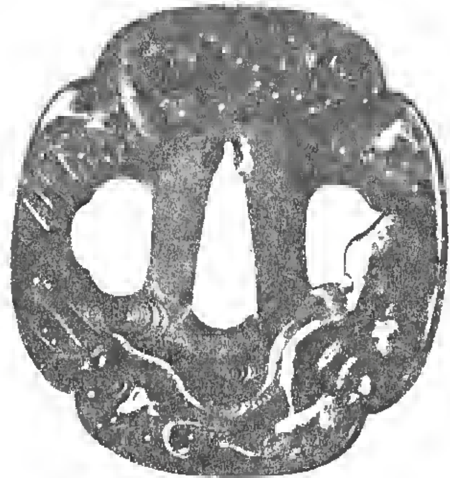
Inköpt som nr 88 a.

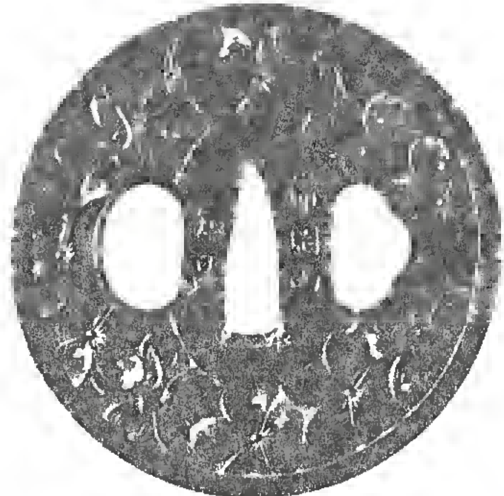
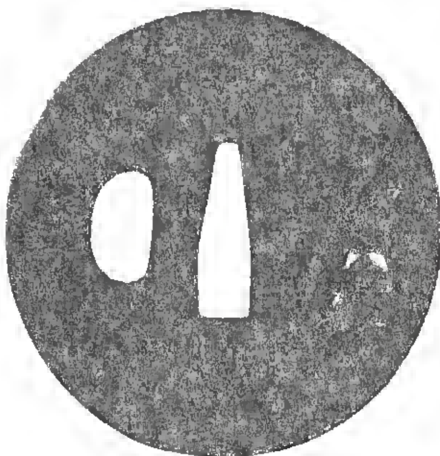
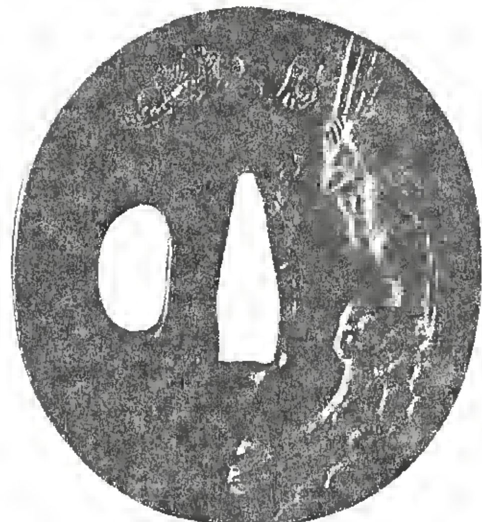
Kaneiyé hette flera mästare, och deras skola verkade från 1400-talet och med säkerhet intill 1600-talets slut.* De äldsta arbetena äro de

[1] Hearn: Unfamiliar Japan.

[2] Murray's Handbook.

* Visserligen är Kaneiyé berömdt som konstnärsnamn, men man har i historien äfven en medlem af Fujiwara-ätten med likartadt namn, som blifvit ryktbar. Han lefde på 900-talet och nådde de högsta värdigheter. Hans dotter förmäldes med kejsar En-yū, och själf blef han kwampaku (rikshöfvitsman). F. ö. var han gift med en dam af ingalunda oäfven litterär läggning, och då hon inte kom och öppnade för honom genast en kväll, när han kom hem sent, svarade hon på hans förebråelser med några versrader (uttryckande sin saknad öfver hans frånvaro), som alltjämt räknas bland japanska skaldekonstens mästerstycken.

101
103
105

102
104
106

mest eftersökta och utmärka sig för ringa tjocklek med mönster i relief, delvis försedda med ädel metall. Här föreliggande konstnär mottogs af daimiōn af Higo i staden Kumamoto samt blef känd för sin skicklighet i jujitsu, fäktning och andra idrotter. Tsuba af denne mästare äro särskildt omtyckta.

Stilen på härvarande tsuba är ålderdomlig, dess ämne fint och poetiskt. Ett plommonträd och en näktergal eller hototogisu — motivet betyder f. ö. ljuflighet — afbildas i konsten gärna tillsammans. De anses påminna om en skaldinnan Hokurakutens vers.

Kejsaren hade erfarit, att en daimiō i sin trädgård hade ett härligt plommonträd, och som han gärna ville förflytta detsamma, så att han själf skulle kunna njuta af dess fägring i blomningstiden, uttryckte han sin önskan härom.* Men daimiōns dotter älskade sitt plommonträd, och då det var frågan om, att trädet skulle bort, improviserade hon några versrader af ungefär följande innehåll och som sedan blifvit så berömda: »Om plommonträdets gren brytes, hur skall näktergalen vid sin återkomst väl finna en hviloplats?» Och så fick hon behålla sitt plommonträd.

Den japanska näktergalen (på latin Cettia canans, T. och Schl.) är mindre än den europeiska och förekommer allmänt öfver hela Japan. Färgerna på ryggen äro olivgrönt, blandadt med grått, magen är gråhvit. När löfträden i april eller maj stå i sin fulla skrud, visar den sig på låglandet. På sensommaren flyttar den till bergstrakterna ända upp mot snögränsen. Japans näktergalar sjunga endast på dagen. Ön Miyajima är en plats, där man sommartiden ständigt kan njuta af deras sång.

Mera uppskattad än den äkta näktergalen är hototogisu, ett slags gök, om hvilken de flesta näktergalspoemen handla. (Se nr 149.) Både hototogisu och näktergalen afbildas med det blommande plommonträdet. En motsvarighet till sammanställningen näktergal och plommonträd har man i den persiska diktkonsten, som framställer näktergalen, bul-bul, såsom förälskad i rosenbusken.

* Enligt en annan uppgift skulle en daimiōs bön om en kvist från plommonträdet hafva besvarats med den här omnämnda versen.

104. *TSUBA af järn. Dekoration: strödda körsblommor med delvis förgyllda kanter. Signerad: Tomoyoshi i Okayama i Bizen.*
Inköpt som nr 88 a.

Att hafva sitt stridsvapen med körsblommönster föll sig mycket naturligt för krigaren, ty blomman var ju en sinnebild af hans riddarära.

Det berömda uttrycket »liksom körsblomman är först bland blommor, så är samurain den främste bland män» är ett talesätt, uppkommet ur en vers, diktad af Tadanori dagen innan han stupade under den stora fejden mellan släkterna Taira och Minamoto på 1100-talet. Han lade sig att sofva under ett blommande körsblomträd och skref vid uppvaknandet de rader, hvarpå uttrycket säges hänsyfta.

Ett af de tidigare poem, som den japanska diktkonsten har att uppvisa, omnämner körsblom. Till författare hade den kejsar Ingiō på 400-talet e. Kr. Han förälskade sig i sin svägerska och skref till hennes ära några versrader, hvari han uttrycker sin kärlek, som han liknar vid de känslor han hyser för den ljufliga körsblomman.

Historien omtalar flera episoder, där körsblomträdet spelar en roll. Så t. ex. på 1300-talet; då kejsar Go-Daigo fördes bort i landsflykt till Oki, sökte hans anhängare förgäfves befria honom. Hans trogne vän Kojima Takanori beslöt därför, att åtminstone intala honom mod. Då kejsaren och hans vaktare på vägen stannat en natt i en by för att hvila, beredde sig Kojima tillträde till trädgården och afskrapade med sitt svärd en del af ett körsblomträd samt skref därpå i den hvita stammen en vers med anspelning på en kinesisk kejsare, som under omständigheter, liknande Go-Daigo's, blifvit befriad. På morgonen varseblefvo knektarna skriften, men i sin okunnighet bådo de kejsaren tyda densamma åt dem. Kejsar Go-Daigo såg hälsningen och gladdes öfver att veta, att det fanns någon, som tänkte på honom.

Ett i konstindustrien mycket omtyckt ämne är framställningen af Kojima, skrifvande på körsblomsträdets stam. Detta ämne har äfven blifvit föremål för reproducerande på banksedlar.

105. *TSUBA af järn, grunden svagt mönstrad med från midten utgående, korta strållinjer (Amida yasurimé), utförda med mejsel eller fil. På ena sidan, i brun bronsrelief, eremit med kal hjässa och stora örringar, sittande — som det tyckes — i en ihålig trädstam. På stammen och på marken synas några blad. Andra sidan saknar dekoration. Osignerad.*

Inköpt i Stockholm, augusti 1913.

Helgonlegender hafva åtskilligt att förtälja om eremiter och botgörare, men få torde afbildas så ofta som Daruma (Bôdhi Dharma).

Orsaken till att denne indiske munk, enligt sägnen en konungason, som på 500-talet e. Kr. förkunnade buddismen i Kina, vunnit en sådan popularitet, torde dels få tillskrifvas hans rykte om helighet, dels, och kanske i än högre grad, den omständigheten, att han sättes i förbindelse med te-buskens uppkomst.

Den helige mannen satt i åratal stilla under religiösa betraktelser. Hans oförändrade ställning med på indiskt vis korslagda ben vållade dessa lemmars förtvining. En natt, då han vakade under grubbel öfver himmelska spörsmål, öfverväldigades han af sömnen. I vrede öfver sina ögonlocks försumlighet afskar han dem och slungade dem till marken. Men se, där uppväxte genast ur jorden en planta med glatta, glänsande blad, af hvilka kunde beredas en dryck, som förjagade sömnen och hjälpte Daruma och hans efterföljare att hålla ut i sina vakor.

Sådan är legenden, men det påstås med bestämdhet, att te såsom dryck varit bekant för kineserna redan på 200-talet e. Kr.

De kinesiska skrifterna förtälja, att Daruma uppenbarade sig efter sin död. Tre år senare såg man honom nämligen vandrande i västlig riktning, men blott på ena foten hade han en sko. Man lät nu öppna hans kista, och fann då en sko men för öfrigt ingenting.

Enligt japansk tradition kom Daruma öfver till Nippon, begagnande ett vass- eller hirsstrå som farkost. Denna hans öfverfärd skildras ibland

i konst eller konstindustri. (På liknande sätt plägar rishin Shachiusho, som gjorde sina sjöresor på en bambustam, framställas.)

Daruma är på afbildningar lätt att igenkänna. Hans dräkt är asketiskt knapphändig (emellanåt har han dock en flik af manteln dragen öfver hjässan), hans djupliggande ögon glöda fanatiskt, hans långa örsnibbar äro ofta försedda med örringar, men oaktadt det försakande lifvet bär hans kropp (alltid sittande på marken) sällan spår af umbäranden utan är tvärtom ganska rundhyllt.

Från lyckoguden Hotei skiljes han lätt genom det allvarliga ansiktsuttrycket. Helgonet är ett rätt tydligt bevis på, huru föga det lönar sig att vara ett dygdemönster. Man skulle tro, att Daruma betraktades som ett slags vördnadsbjudande patriark, och det är möjligt, att så är förhållandet i skrifter, samt då han afbildas på högtidliga taflor. Men för folkmedvetandet är han en snäll och beskedlig driftkucku.

Hans klotformiga kropp med det runda hufvudet göres till modell för leksaker, sparbössor och oomkullkastliga små figurer med bly i bottnen. Vid nyårstid roa sig barnen gärna med »Daruma asobi», hvilket består i att rulla stora snöbollar och göra snögubbar däraf.

En annan lek, motsvarande en liknande i Sverige, har man vid samma tidpunkt i Japan. Härvid bestämmer man sig för att nämna tre föremål med hvar sitt öfverenskomna namn, nämligen Shaka no kanzashi (Buddhas hårnål), Emma no fundoshi (Yemmas gördel) samt Daruma no marumage (Darumas hårvalk). Detta är rent nonsens, ty Buddha använde aldrig hårnål, lika litet som Emma afbildas med gördel, eller den manlige och dessutom skallige Daruma kan hafva haft hårvalk. Det gäller att vid utpekandet af föremålen hastigt och flytande uttala de öfverenskomna namnen; lyckas ej detta, gifves pant. Att fort uttala »Dáruma no márumage» kan jämföras med ett snabbt efter hvartannat upprepande af orden »packa pappas kappsäck».

I aflägsna landsbygder har man Daruma-fetischer, hvaraf man, enligt hvad bland andra Hearn berättar, väntar sig stora fördelar. De skola

nämligen hjälpa befolkningen vid fisket, men för att Daruma skall gifva något, måste han också kunna beräkna att själf få något, därför erhåller lerfiguren med sin målade röda mantel visserligen näsa, mun och öron men inga ögon. Daruma har nu att införtjäna synen genom att skaffa lycklig fångst. När fisket visat sig särskildt lönande, får han ett öga som belöning, och fortsätter han att utmärka sig, småningom det andra. Men sedan kan man inte tänka på att vinna mera af den Darumafiguren, utan den måste utbytas mot en annan, blind liksom den förra varit.[1] —

På härvarande tsuba förefaller asketen sitta i det inre af ett ihåligt träd. Berättelser om personer, som tagit sin tillflykt till dylika träd, läser man i historien flera gånger. Så t. ex. gömde sig den förföljde Yoritomo i en ihålig trädstam, hvarur några vilddufvor flögo upp, hvilkas närvaro öfvertygade förföljarna om, att ingen dolde sig där.

Förut berättas i de äldre häfderna från tiden omkring 600 e. Kr., hurusom prins Umayado (Shōtoku taishi), stadd på flykt, fick se ett ofantligt mukuträd (ett slags alm) vid vägen. Den buddistiskt sinnade prinsen tilltalade trädet med orden: »Rädda mig, om du har en själ», hvarpå det genast öppnade sig, gifvande plats i sitt inre både för prinsen och hans följeslagare. Straxt därefter hunno fienderna fram, men trots ihärdigt sökande funno de ej ett spår af flyktingarna. De begåfvo sig då snopna vidare, men när de voro ur sikte, öppnades ånyo stammen, och de båda männen stego fram i ljuset. Prinsen gaf nu trädet sin välsignelse, och det påstås, att det kvarstått inpå 1300-talet, då en ny alm planterats, som i sin ordning skulle hafva efterträdts af ett ännu i våra dagar kvarstående exemplar.

106. *TSUBA af järn. Dekoration i relief: örn eller hök på tall. Signerad: Umetada Ietoshi gjort vid 76 års ålder.*

Inköpt som nr 88 a.

[1] Hearn: A Japanese Miscellany. (Little. Brown & C:o.)

Af namn på konstnärer, skickliga i förfärdigandet af parerplåtar, är Umetada ett af de mest berömda.

Familjen har förnäma anor. Stamfadern var en minister, som af kejsaren sänd till Inariyama (Räfberget) vid Kiōto där smidde ett svärd, kalladt Kokitsune-maru, hvarvid han hjälptes af en hvit trollräf. Han ägde ett stort gods utanför Kiōto i provinsen Umetada, och häraf tog han sitt släktnamn.

Umetada-mästarnas verksamhetstid började i midten på 1000-talet. De märkligaste konstnärerna af denna ätt arbetade på 1600-talet, men familjen har haft representanter intill 1800-talets midt.

Ordet ume betyder både »plommonblomma» och »begrafven», och de första Umetada använde en plommonblomma i signaturen. Men kejsaren gaf dem i stället tecknet »begrafven». Detta tecken ansågs dock olycksamt och utbyttes därför i sinom tid åter igen mot plommonblomman, detta på uppmaning af en shōgun, för hvilken en Umetada förfärdigat ett svärd. (Ett annat Umetada-arbete är nr 115.) —

Nu några ord i samband med tsubans dekorationsmotiv.

Det är ytterst vanligt att se roffåglar, särskildt hökar och örnar, afbildade på tallgrenar. Så märkvärdigt är detta icke, ty dessa fåglar hålla ju gärna till i höga träd och begifva sig vid parningstiden till barrskogarna i högländerna. De starka och lifskraftiga djuren passa dessutom väl ihop med tallen, det långa lifvets symbol.

Någon gång kan man i konsten få se hökar sittande på plommonträd, hvilka, äfven de, hafva en liknande betydelse. Emellanåt framställas ock roffåglar med sitt nyfångna byte. Visserligen afmålas de allt emellanåt i färg, men de ägna sig särskildt väl för taflor i svart och hvitt, och ofta äro konturerna snabbt och kraftigt tecknade. Så t. ex. känna vi en kakemono »falk och dufva» af den kinesiske kejsar Hwei Tsung (1101—1126).

I British Museum finnes en ytterst omsorgsfullt utförd tafla af den japanske målaren Kanō Motonobu (1500-talets förra del), och konst-

verket ansågs af säljaren för något så magnifikt, att det vid salutillfället var försedt med fem olika höljen. — På japanska utställningen i Stockholm 1911 förekom ett färgträsnitt med en örn, sittande på en tallgren, af Toyohiro (omkring 1800), och på kinesiska utställningen 1914 en tafla med två hvita örnar, sittande på en tallgren, af Wang Hsien (1000-talet).

Sagorna hafva åtskilligt att förtälja om örnar och hökar. Det berättas, att då den förste kejsaren, Jimmu, var på väg att samla Japan under sitt välde, kom från höjden nedsväfvande en hökliknande fågel, omgifven af gyllene strålglans, och satte sig på Jimmu's båge, hvarpå fienderna, bländade af ljuset, dels nedhöggos, dels flydde skräckslagna.

En Ganymedesliknande historia berättas oss i sagorna om prästen Roben, hvilken, då han som tvåårig gosse satt under ett träd, af en örn blef bortförd till Kasugatemplet i Nara, där han sedermera växte upp för att slutligen blifva grundaren af det berömda templet Tōdaiji.

En örn spelade likaledes en viss roll i historien om Benwa (på kinesiska Pien Ho), 700-talet e. Kr. Denne man såg en örn sitta på en stor sten, och då han närmare undersökte denna, fann han, att den var af jade. Han gick med stenen till sin furste, men rådsherrarna förklarade, att den ej var äkta, och mannen fick till straff för sitt förmenta bedrägeri högra foten afhuggen. Han förde nu bort jade-blocket, men en dag såg han åter, huru en örn hvilade på detsamma.

En ny furste härskade nu i landet, och till denne bragte Benwa sin skatt. Stenen förklarades emellertid ånyo för falsk, och nu fick han vänstra foten afhuggen. Åter fick han taga med sig stenen. Men för tredje gången visade sig örnen på densamma, och som åter en annan härskare rådde i landet, tog sig Benwa fram till slottsporten och ställde sig att högljudt gråta. Tillfrågad om orsaken, svarade han, att han ej fällde tårar på grund af sin egen olycka utan därför, att en sann ädelsten förklarats vara falsk och en trogen undersåte stämplats som en bedragare.

Fursten befallde nu, att stenen än en gång skulle undersökas, och vid granskningen kom man slutligen underfund med, att det var en jadesten af ädlaste slag. Benwa erbjöds adelskap men afstod från äran.

Denna berättelse har gifvit upphof åt det kinesiska ordstäfvet »att hafva ögon, men ej kunna igenkänna den underbara ädelstenen».

---

107. *TSUBA af järn. Dekoration i relief: blommande pioner. Signerad: Tomo . . . (och ytterligare tecken) i Chōshū (= Nagato).*

Inköpt som nr 88 a.

Pionen (på latin Pæonia moutan, Sims.) är en symbol af härskaremakten samt af jordens alster (jmfr beskrifningen nr 268). Japanerna odla två slag af pioner, den örtartade, som på japanska kallas shakuyaku, och den buskartade, bōtan, som är den mest omtyckta. Blommorna äro använda som motiv på altarbordet nr 60.

Den praktfulla växten brukas i den japanska medicinen, ty dess rötter äro hälsobringande. Pæonia officinalis (L.) hörde redan före Kristi födelse till de gamla grekernas läkemedel. Japanerna fingo blomman på 700-talet e. Kr. från Kina, där den mycket beundras. I Japan lära för närvarande omkring 500 arter odlas.

Åtskilliga trädgårdar hafva pioner som specialitet. Blommorna, som slå ut i april, beundras mycket af japanerna, fastän de ej finna dess lukt behaglig. Pionen anses emellertid som blommornas drottning. Den användes mycket som dekoration på grafvar.

---

108. *TSUBA af shakudō. Dekoration: ringlande orm, groda samt grodlår i shibuichi, m. m. Signerad: Hisanori (lärjunge till Omori Teruhide, död 1798). En annan Hisanori (Nagato) lefde 1650.*

Inköpt som nr 88 a.

Hisanori (senare hälften af 1700-talet) var en adelsman, som på lediga stunder ägnade sig åt smide. Han använde sig mycket af shakudō, som han beslog med ädla metaller, hvilka sedan bortmejslades, så att mönstret framträdde i relief mot den mörka grunden. Denna genre har blifvit mycket beundrad men är resultatet af ett ytterst tålamodspröfvande och noggrant arbete.

Den Hisanori, som tillhörde Hashizume-skolan, arbetade åt Matsudaira Daigaku no kami, rektor för kejserliga högskolan i Kiōto.

Af ormar (hebi) äger Japan flera sorter, några ganska stora. Huggormen (mamushi) ansågs vara ett af de två djur, som ej sörjde vid Buddhas död. — Ormarna byta skinn i maj. En gammal vidskepelse lär, att om man tager ett ormskinn, som man hittat den 15:de maj, hackar det och blandar det med rismäsk samt lägger alltsammans i en påse och gnider ansiktet därmed under badet, får man en vacker hy. Numera har denna, sannolikt kinesiska, sed alltmer kommit ur bruk.

Att dricka risvin, i hvilket en orm har legat, håller folktron för ett utmärkt medel mot lungsot.

Grodor finnas i stort antal i Japan, och de föra ett fruktansvärdt oväsen i de vattniga risfälten. Flera arter hafva ett ganska melodiskt läte, hvilket japanerna kalla sång.

Ej sällan ser man i konst och konstindustri en sammanställning af orm, groda och snigel. Detta är ett slags filosofisk påminnelse om det eviga kretsloppet, vedergällningens lag och alltings förgänglighet. Snigeln betraktas nämligen som föda för grodan, ormen slukar grodan, och snigeln lär förorsaka ormens död.

Flera af Japans groddjur äro identiska med Europas, så t. ex. paddan (Bufo vulgaris), af japanerna kallad kike eller gama, den ätliga grodan (Rana esculenta), kallad kawazu eller kaeru, m. fl.

En af de taoistiska rishi eller sennin, ett slags trollkarlar, afbildas åtföljd af en padda, hvarför han på japanska kallas Gama-sennin. Denne tecknas som en man i tiggarlik dräkt och med grofva, ej vidare sym-

patiska anletsdrag. Han lär hafva varit förfaren i tillredande af läkemedel. Enligt en uppgift förvandlades han i badet till en padda.

Om den fromme Teoyō, som lefde på 1600-talet e. Kr., säges det, att han drog sig tillbaka från världen för att i en lund ägna sig åt böner och betraktelser. Men han fick ej vara ostörd, ty grodornas högljudda kväkande hindrade honom att samla sina tankar. Han anropade därför himlen, att djuren måtte hålla sig tysta, och verkligen upphörde från den tiden grodorna med sitt oljud hvar gång han skulle förrätta sin andakt.

Något liknande förtäljes om kejsar Go-Toba, som ej kunde sofva för det oväsen grodorna i en damm nära slottet förorsakade. En natt steg han upp, gick ut och befallde dem att tiga. Sedan dess lära alla grodor i den dammen vara stumma (!).

Det finns en berättelse om en groda i Kiōto, som ville se sig om i världen och önskade veta, hur staden Ōsaka (Japans Paris) såg ut. Halfvägs mellan Kiōto och Ōsaka mötte hon en groda från Ōsaka, hvilken gått för att besöka Kiōto. De kommo nu öfverens om att från toppen af berget Tennō-san se efter huru deras längtans mål därifrån tedde sig. Uppe på berget reste de sig därför på bakbenen för att få bättre utsikt. Kiōtogrodan utbrast häpen: »Ōsaka är ju precis likt Kiōto», och Ōsakagrodan tyckte, att Kiōto till punkt och pricka liknade hennes egen födelsestad. De brydde sig alltså ej om att fortsätta färden utan återvände hvar och en till sitt. De hade nämligen glömt, att deras ögon voro så ställda, att Kiōtogrodan sett Kiōto och Ōsakagrodan sett Ōsaka.

Fabelns ändamål är att betona, hurusom dumheten låter de bästa tillfällen gå sig förbi och ej lär något af en gjord erfarenhet.[1] Den sortens grodor finns det nog godt om äfven utanför Japan!

---

109. *TSUBA af brons, oregelbunden form, tunn med på båda sidor svagt upphöjda kanter. Dekoration i negativt mönster: en krets af*

[1] Murray's Handbook.

sju rundlar, den vanliga, konventionella formen på stjärnor. Den sjunde afslutas med ett i metallen inmejsladt, klubblikt ornament. Stjärnorna, utom den första och sista, förbindas med hvarandra genom ett smalt streck af inlagd shakudō. På ena sidan till höger och vänster kinesiska skrifttecken. På andra sidan står ett kinesiskt skrifttecken vid hvarje stjärna. Osignerad. Modern.

Inköpt i Stockholm, augusti 1913.

Enligt japansk utsago består tsubans ämne af sex stjärnor och en komet. Stjärnornas namn har icke låtit sig utforskas. Inskriptionen lär betyda: »De japanska soldaterna skola föras till seger.

Det kan vara af intresse att skärskåda, hvilka dessa sex stjärnor och kometen äro, som tyckas äga sådan betydelse. Planeterna borde det ej kunna vara, ty deras antal var, efter ortodox uppfattning, fem. Emellertid fanns ock en gammal åsikt, att planeterna voro sju till antalet, ty på klingan af ett svärd, möjligen från 700-talet e. Kr., kalladt »Sjustjärnsvärdet» (Shichi-yō-ken) och förvaradt i Hōriūji-templet i Nara, äro bl. a. ingraverade sju planeter, sinsemellan förbundna med streck, alltså ett motiv ingalunda olikt det härvarande. I allmänhet var det brukligt, att då man tecknade stjärnor, sammanbinda dem med streck. I heraldiken var emellertid hvarje stjärnrundel fristående.

Af de kinesisk-japanska stjärnbilderna bestodo trenne af sex stjärnor, nämligen »Oxen», med stjärnor ur Oxen (Aries) och Skytten (Sagittarius), »Slutet», hvars flesta stjärnor lågo i Hyades, och, såsom ojämförligt viktigast, »Måttet», af skopform, påminnande om Karlavagnens, och hvars stjärnor lågo i Sagittarius. (Skulle kometen alls icke vara någon komet utan endast en stjärna, och man alltså kan gissa på en bild af sju stjärnor, har man att välja på »Stjärnan», som ligger i Hydra, »Att blanda» i Orion och, sist men icke minst, de öfver hela jorden synliga och mänskligheten sedan urtiden intresserande Plejaderna.)

Kometer ansågos fordom varsla krig, hungersnöd eller jordbäfning, och deras uppträdande mottogs med oro.

Det sätt, hvarpå stjärnorna på denna tsuba äro afbildade, förenade såsom med ett band, gör, att man påminnes om det kinesiska namnet för vintersolståndet »Lien Chu Ho Pi», ett pärlband med sitt knäppe. Detta uttryck motsvarar glans och enighet. Mayers citerar ur en gammal kinesisk astronomi, att vid denna tidpunkt solen och månen stå midt emot hvarandra liksom de två motsvarande sidorna af ämbetstecknet pi, och då äro planeterna förenade som ett band af pärlor. Denna lyckliga stjärnställning lär verkligen enligt gamla urkunder hafva inträffat, då den store kejsar Yao (på 2300-talet f. Kr.) regerat i 70 år, och förklaras vara ytterst lyckosam.

Vid denna tid utestängde han emellertid sin son Tan Chu från arfsföljden på grund af hans ovärdiga uppförande. I stället utsåg han den utmärkte Shun till sin efterträdare och gaf honom dessutom sina två döttrar till gemåler. Äktenskapet blef mycket lyckligt. Kejsar Yao's regering liknas vid himlen och Shuns vid solen (Shun omnämnes äfven vid nr 114).

Enligt den gamla kinesiska krönikan, som kallas Bambuböckerna, visade sig under kejsar Yao's regering de fem planeterna i människogestalt på jorden. De uppträdde som fem gamla män, och kanske de ej ansågos utan inverkan på kejsarens ofvannämnda beslut, ty det påstås, att senare kejsar Shun på deras inrådan afsade sig tronen för att låta sig efterträdas af Yü, sedermera kallad den store. Shun lät uppföra ett tempel till de fem planeternas ära.

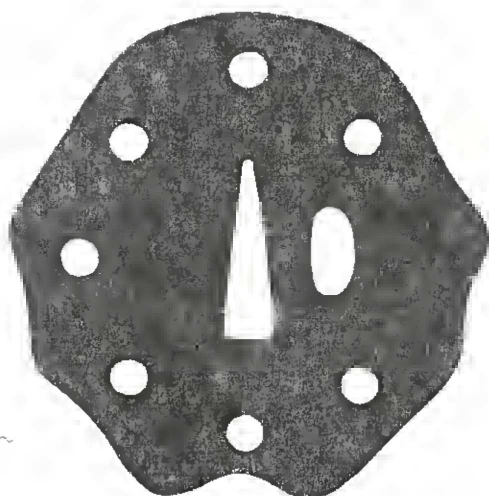
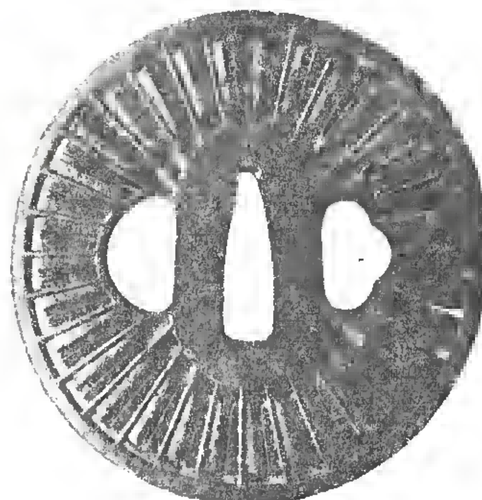
Valet af Yü som efterträdare visade sig klokt. F. ö. hade himlen haft ett visst inflytande på hans födelse, ty hans mor fann sig på öfvernaturligt sätt vara med barn, sedan hon sett ett stjärnskott. —

Japanerna betrakta ett stjärnfall som en aflidens själ.

I himlens midt ansågos tre lyckosamma stjärnor, »Lyckans stjärna», »Nyttans stjärna»* och »Långa lifvets stjärna», befinna sig. »Långa lif-

* I Kina snarare »Rangens och ärans stjärna».

modern

107
109
112

108
110
113

vets stjärna» ansågs hafva förkroppsligats i Sydpolens stjärnas representant, lyckoguden Fukurokuju (se nr 217).

Shōgun Ieyasu förklarade i sitt »Testamente», att öfversteprästen för tendai-sekten protesterat mot hans tilltag att kalla ett af honom grundadt tempel för Sam-mon, därför att denna benämning enbart tillkom tendaihelgedomen såsom belägen midt under dessa tre lyckosamma stjärnor.

En vis man, som betraktar stjärnorna, ser man någon gång i konsten. Denne rishi är Soyodo. Han tillskrefs förmågan att frambringa moln och å andra sidan förskingra dem, när han ville se stjärnorna.

110. *TSUBA af järn. Dekoration: ett hjul af konvergerande pilskaft, uthuggna i positivt mönster. Osignerad.*

Inköpt som nr 88 a.

En ring af pilskaft kallas på japanska ya-guruma. Antalet pilskaft är här 32. Familjen Arakawa förde i sitt vapen en liknande pilring med 12 pilar.

Vid det utanför Kiōto belägna Yawata-san, ett tempel, helgadt åt Hachiman, får man intill våra dagar köpa pilar, dock utan spets, som talismansouvenirer.

Hachiman är det kinesiska namnet på kejsar Ōjin. I lifvet utmärkte sig denne ej alls för några härförarbragder, men hans mor, kejsarinnan Jingō, var den första att företaga härtåg till Korea. Denna krigiska kvinna, som kände sig vara hafvande, då hon drog ut i striden, lade då en stor sten i sitt bälte och därför, säges det, föddes barnet (Hachiman) först vid hemkomsten tre år senare. Möjligen är detta förklaringen till hans väljande till krigsgud. Det kan också hända, att hans upphöjelse beror därpå, att han var den mäktiga och krigiska Minamotosläktens skyddshelgon.

111 & 112. *TSUBA (ett par) af järn, till en del med förgyllning. Dekoration: kurbitsplantor uthuggna i positivt mönster. Signerad: Mototaka Seijoken. Mototaka tillhörde Furukawa-skolan liksom konstnären till nr 148. Han verkade under Temmei-tiden (1781—1789) och dog vid 90 års ålder i prästerlig tillbakadragenhet med rakadt hufvud. En annan Mototaka, betydligt underlägsen denne, verkade under 1800-talets senare hälft.*

Inköpta som nr 88 a.

Kalebasspumpan eller kurbitsen (på japanska fukube eller hiōtan, på latin Cucurbita largenaria, L.) är en växt, hvars frukter urholkas, hvarefter de torkade skalen utgöra nyttiga och billiga vattenkärl.

Både kurbitsens och melonträdets frukter kallas gemensamt för kalebasser. Sådana finnas i flera olika former. Både kalebassen och kurbitsen äro sinnebilder af långt lif men äfven af taiköväldet. Taikō Hideyoshi förde i sitt första baner en knippa kalebasser, emedan vid ett tillfälle, då han blifvit utan standar, en af hans härmän plockade upp en kalebassväxt och bar den på en stång bredvid honom i stället för fälttecknet. Sedan hade Hideyoshi alltid en stor kalebass i toppen på sitt fälttecken, och för hvarje vunnen seger tillade han en ny, mindre kalebass nedanför denna, ända tills det blef en hel knippa.

Åtskilliga visa män (rishi) afbildas med kalebasser (se n:rs 11 & 173). I forntiden måtte kalebassen haft en alldeles särskildt högtidlig betydelse, ty då anlades ofta stormännens grafhögar i form af kalebasspumpor. —

Följande berättelse är typisk för det gammaldags Japan.

En äldre man, Hiōtan Kimbei, hade under tidernas lopp arbetat upp sin firma Hiōtanya (Pumpa & Co.). Han ville på sin ålderdom följa det japanska bruket att draga sig tillbaka och lämna allting åt sina barn, som sköta arbete och förmögenhet, medan gamlingarna hvila och endast förrätta lättare sysslor. Detta kallas att blifva inkiō.

Kimbei hade tre söner, Kintarō, Kinjirō och Kinzaburō, men tyvärr voro de odågor, och hittills hade alla faderns försök att bättra dem

strandat. Gubben hade emellertid funderat ut ett knep. En dag kallade han till sig Kintarō och sade: »Jag har med sorg sett, att du försummar ditt arbete och endast tänker på dina nöjen. Nu vill jag anförtro dig en sak. Om någon tid ämnar jag draga mig undan från affärslifvet. Ifall du nu inom närmaste halfåret frångått dina dåliga vanor, lägger manken till ordentligt och är dina bröder till godt föredöme, skall du få hela min förmögenhet. Tag som bekräftelse härpå denna lilla kalebasspumpa». — Kintarō lofvade att göra sitt bästa och att vara förtegen.

Efter någon tid tog fadern sin andre son, Kinjirō, afsides och sade: »Jag är ledsen, att din äldre broder skall hafva visat sig så oduglig. Egentligen hade jag tänkt mig, att han skulle ärfva min kvarlåtenskap, men han har befunnits hafva så dålig hand med pengar, att jag i stället vill lämna allting till dig. Du måste dock lofva att stadga dig och blifva skötsam. Som bevis på min afsikt gifver jag dig härmed denna pumpa, men kom ihåg, inte ett ord till någon om detta». — Kinjirō tackade och lofvade, att allt skulle blifva dem emellan.

Ej långt härefter gick Kimbei ut med sin yngste son, Kinzaburō. Äfven denna gång började han ett förtroligt samspråk af samma art som med de andra två. Också Kinzaburō fick liksom sina bröder lofva flit, framsteg och förtegenhet. Han erhöll sin lilla pumpa, som han skulle sorgfälligt gömma.

Månaderna förflöto och alla häpnade öfver den förändring bröderna undergått. De voro nu flitiga och duktiga; affären blomstrade därför såsom aldrig tillförene, och fadern hade all anledning att vara nöjd med dem. Innan halfåret gått till ända, dog gubben emellertid.

När bröderna nu skulle tillträda arfvet, framkommo de alla tre med anspråk på att få alltihop. Hvar och en hade sin pumpa som bevis, och man var rätt villrådig om, hvad som borde göras. Inför de församlade släktingarna kom det till ett lifligt meningsutbyte. Dessa tyckte, att arfvet skulle delas jämnt mellan alla tre, men den äldste sonen ville ej höra talas därom. Allt eller intet var hans lösen. Kinjirō, den andre

i ordningen, förklarade, att han hela tiden förstått faderns afsikt att omdana dem till nyttiga medborgare. Han föreslog, att de skulle få 30, 25 och 20 %, och de återstående 25 % skulle ärfvas af den, som inom en viss tid skött sig bäst. Den tredje brodern förhöll sig passiv, men någon öfverenskommelse kunde ej komma till stånd, och deras sak fick lof att dragas inför domaren, den berömde Ōshio.

Denne grubblade länge förgäfves på, hvad som varit meningen med gubbens kalebassgåfvor, men slutligen kom honom en tillfällighet till hjälp för gåtans lösning. Han hörde i ett värdshus ett par arbetare samspråka. Den ene berättade för den andre, att hiōtanfrukterna voro af olika skapnad, och endast den första, som trädet bar (motonari-hiōtan, »den förstfödda pumpan»), var så jämn, att den kunde stå upprätt, då den ställdes på marken, medan de andra voro så beskaffade, att de ej kunde hålla balansen.

Ōshio sammankallade nu bröderna och lät dem framvisa sina pumpor. Han fann då, att den andre sonen fått motonaripumpan. Detta ansågs vara ett så utslagsgifvande bevis på faderns vilja, att Kinjirō blef tilldömd hela kvarlåtenskapen. Framgången steg honom dock ej åt hufvudet, och i stället för att behålla allt, delade han med sig åt sina bröder efter de grunder han från början föreslagit.

---

113. *TSUBA af järn. Dekoration: två slingrande aoi-blad, uthuggna i positivt mönster. Signerad: Kinai.*

(Af samme konstnär äro n:rs 125 och 165.) Inköpt som nr 88 a.

Kinai-skolans representanter höra till de mest berömda metallarbetarna men förfärdigade, så vidt man hittills vet, aldrig annat än svärdsprydnader. Deras tsuba utmärkte sig för en smakfull enkelhet, och järnet är alltid omsorgsfullt bearbetadt. Man anser skolan hafva verkat under 1600- och 1700-talen i provinsen Echizen.

Kejsar Kōtoku kallade år 646 trakterna kring sin hufvudstad för Kinai, och sedermera uppdelades denna landsdel i fyra provinser med

olika namn, som dock gemensamt benämndes Kinai. Till slut blefvo provinserna fem. Tydligen härstammade familjen Kinai från någon af dessa provinser, hvilken är ej godt att säga. —

Aoiplantan (eller awoi), mönstret på tsuban, är en ört, som växer på fuktiga platser. Den är en asarumart — äfven betecknad som »vild ingefära» — men ofta öfversättes aoi med malva. Om aoiplantans identitet hafva alltså två uppfattningar gjort sig gällande. Det är ej svårt att förstå hvarför. Också stockrosen kallas på japanska aoi, och namnlikheten lär nog hafva gifvit upphof till förväxlingen. I en japansk vapenbok, där omkr. 50 olika vapentyper med aoi förekomma, ser man emellertid jämte bladen blommor och stänglar afbildade, och dessa äro just ej typiska för malva. Dessutom finnes i samlingen äfven ett vapen med aoibladen växande rakt upp ur en ström. Härmed torde all tanke på malva vara utesluten.

Tre blad af kamo-aoi, »vildgås-aoi», var riksföreståndarefamiljen Tokugawas vapen. Det lär hafva varit Ieyasu, som fastställde de tre aoibladen som Tokugawa-vapen. Vid återkomsten från en drabbning stannade han för att vederkvicka sig och fick framburen mat, liggande på tre aoiblad, och som släkten förut haft aoi i sitt vapen, ansåg han det för ett lyckosamt omen och förde därefter alltid de tre bladen som vapen- och bomärke. — Några sätta denna händelse i samband med hans fader Hirotada.

---

114. *TSUBA af järn. Dekoration: bambublad, delvis insektätna, uthuggna i positivt mönster. Signerad: Hashimoto Seisai (eller Masatoshi) i Gōshū (=Ōmi). 1800-talet. Seisai arbetade i Akasaka-skolans stil.*

Inköpt som nr 88 a.

Bambun är egentligen ett jättegräs och ej ett träd, hvars olika delar, som förut nämndt, af japanerna användas till alla möjliga ändamål (se

nr 40). Bladen af en särskildt låg art tager man till underlag för fisk, då den bäres i korgar.

De flesta bambuarter äro naturligtvis ihåliga utom vid lederna, men en art har stjälken helt igenfylld, och häraf göras sigillstampar. Staden Sendai i provinsen Rikuzen är känd för sådana stämplar.

Bambun är mycket härdig. Den tål snö och kyla, om ej alltför häftig, och snötyngda bambugrenar ser man ofta afbildade.

Enligt den japanska mytologien[1] skapades bambun af guden Izanagi, då han, sedan han begifvit sig till underjorden för att återfå sin maka, Izanami, förföljdes af en kvinnlig demon. Sedan han fåfängt sökt hejda denna genom att kasta sin hufvudklädsel till marken, hvarvid den förbyttes till en vindrufsplanta, hvars drufvor demonen med glupskhet förtärde men därefter fortsatte sina angrepp, tog Izanagi en kam ur sitt hår och kastade bort den. Genast förvandlades den då till bambuskott. Medan den förföljande demonen var sysselsatt med att draga upp läckerheterna ur jorden och äta upp dem, fick han ett godt försprång och undkom henne slutligen.

En sennin, Shachiusho, förut omnämnd, använde ett bamburör som farkost till att färdas öfver en sjö. Han afbildas därför på ett bamburör bland vågor.

I Kina berättas, att den fläckstammiga bambun uppkommit på följande sätt:

Kejsar Yao's efterträdare, den gode Shun, som lefde på 2200-talet f. Kr., var förmäld med tvenne Yao's döttrar. På en resa till södern afled Shun (se nr 109), och då änkorna föllo i veklagan öfver hans graf, stänkte deras tårar på bambuplantorna i närheten. På hvarje ställe, där en tår föll, skiftade stammen färg, och sitt spräckliga utseende bibehåller denna bambu till den dag som är.

---

115. *TSUBA af järn. Dekoration: åtta kinesiska skrifttecken, uthuggna i positivt mönster, väderstreck och element (N. S. Ö. V.), eld, trä,*

[1] Kojiki.

vatten och metall men ej jord, som af obekant anledning uteslutits, möjligen för att få det mystiska 8-talet (se nr 131). Signerad: Umetada Yoshinaga.

Inköpt som nr 88 a.

Yoshinaga lefde i Kiöto i den trakt, som kallades Nishijin och låg invid brokadväfverierna. Denna parerplåt gjordes enligt inskrift för Ume no Chubei, en man tillhörande otokodate, ett gille af fäktskickliga ordningsmän, ej fullt motsvarande poliser. De kommo i rang efter samurai och åtnjöto stort anseende. En hel del af otokodatemännen äro berömda öfver hela Japan. —

Ämnet för denna tsuba erbjuder åtskilligt af intresse.

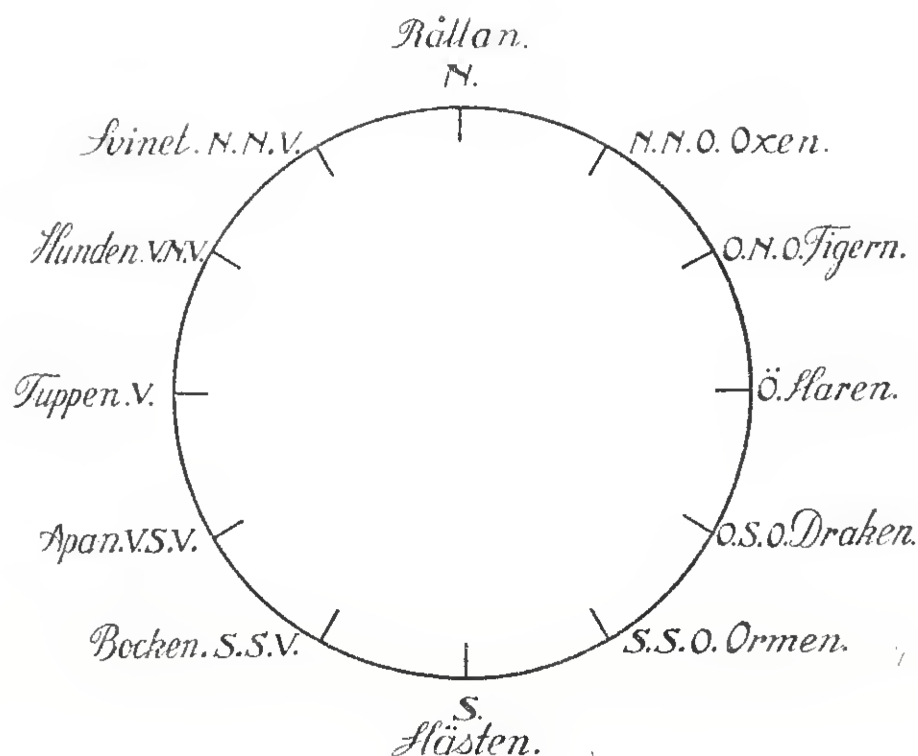
Japanerna känna fyra hufvudväderstreck, men elementernas antal är fem.

Hos kineserna var kompassen i bruk i 2:dra århundradet e. Kr. Den rikhaltiga kinesiska litteraturen omnämner den åtminstone ej dessförinnan, fast kineserna själfva påstå, att den af dem användts sedan urminnes tider. Den skulle uppfunnits af kejsar Hwang Ti (på japanska Kotei) på 2600-talet f. Kr. I början tjänstgjorde den vid resor till lands och kom först på 300-talet i bruk vid sjöresor för angifvande af kursen.

Hufvudväderstrecket var söder, och kompassen kallades »Vagnen som visar söder», (på japanska Shunansha). Från början lär den verkligen varit en vagn, som medföljde krigshären för orientering, och i denna vagn fanns en figur, innehållande magnetiskt järn, och som ständigt stod med ena armen pekande mot söder.

Till Japan infördes kompassen på 600-talet e. Kr. Kompassen visar tolf punkter, utmärkta med zodiakens tecken.

Mot norr svarar råttan, mot öster haren, mot söder hästen och mot väster tuppen. Hvarje år har sitt lyckosamma väderstreck, det nämligen, som svarar mot årets zodiakdjur. För år 1914 är ONO (tigerns) det lyckosamma väderstrecket, för år 1915 öster (harens). Norr är det väderstreck, hvaröfver polstjärnan står och södern den punkt, där »solen hvilar sig».

De östasiatiska elementen äro: vatten, eld, trä, metall och jord. (Enligt den buddistiska uppfattningen utgöras de af jord, vatten, eld, luft och eter.) Det ena elementet är starkare än det andra, och de öfvervinna hvarandra i en gifven kretsgång. Vattnet öfvervinner t. ex. eld o. s. v.

Hvar kinesisk dynasti stod under inflytande af det element, som var starkare än föregående dynastis element, och äfven individernas temperament hafva kynne af ett visst element. En liknande uppfattning råder i Japan.

Planeterna motsvara hvar och en ett element, och detsamma är förhållandet med en del växter.

	Japanska namn:	*Planeterna:*	*Atmosfärens inflytande:*	*Motsv. himmelska inflytande:*	*Temperament-egenskaper:*	*Motsv. växter:*
Vatten	(misu)	Merkurius	köld	mörker	kyla	baljväxter
Eld	(hi)	Mars	värme	ljus	eldfängdhet	hirs
Trä	(ki)	Jupiter	regn	regn	vänlig mildhet	hvete ell. majs
Metall	(ka)	Venus	vackert väder	Yin-principen	svalka	hampa
Jord	(tsuchi)	Saturnus	blåst	blåst	fuktighet	ris

Motsvarigheten till elementen finnes dessutom i de fem färgerna, tonskalans fem toner och de fem smakförnimmelserna salt, bittert, surt, syrligt och sött.

---

116. *TSUBA af järn. Dekoration: krysantemumblomma, uthuggen i negativt mönster. På ena sidan krysantemumblad. Signerad: Ito Hidetoshi. (En annan konstnär af Ito-skolan är den vid nr 96.)*

Inköpt som nr 88 a.

Krysantemum finnes nog litet hvarstans i Japan, men på ett område i staden Himeji aktar man sig för att odla den vackra blomman, emedan den ej anses lyckosam för den orten.

Orsaken härtill berättar oss sagan. För många, många år sedan bodde i denna trakt en förnäm man, som i sin tjänst hade en flicka af sällsynt skönhet med namnet O-Kiku (Krysantemum). Ädlingen förälskade sig i flickan, men hans kärlek förblef obesvarad.

O-Kiku hade sig anförtrodd vården af tio stycken tallrikar af dyrbart porslin (i Japan räknas tiotal, ej dussin). Då flickan alltjämt motsatte sig sin husbondes böner, lät han en af tallrikarna försvinna och anklagade därpå flickan för stöld. I sin förtviflan kastade sig nu den olyckliga O-Kiku i gårdsbrunnen. Och sedan dess hördes hvarje natt den unga flickans ande med hög röst räkna en, två, tre, o. s. v., ända tills hon kom till nio, då räknandet afbröts af ett klagande tjut.

Efter allt spökande tog flickans ande till slut gestalt uti en liten insekt med underligt utseende. Den kallas O-Kiku's fluga och lär ej finnas någon annanstans än i Himeji, den plats där krysantemerna bringa olycka. (Hearn.)

Tilldragelsen uppgifves enligt skilda källor hafva inträffat på olika platser; utom Himeji nämnas äfven en stad i provinsen Harima och en gata i Tōkiō. Också detaljerna variera. Ibland uppgifvas tallrikarna

hafva varit af silfver; ibland hade flickan slagit sönder en porslinstallrik och blef därför bestraffad. Hon upphörde ej med sin klagan, förrän besvärjelser uttalats vid brunnen af en präst. Sagan utgör ämnet för ett skådespel, däri adelsmannen kallas Aoyama Tessan.

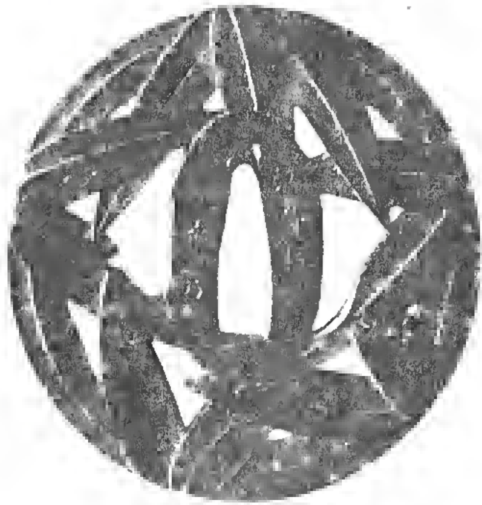
117. *TSUBA af shakudō. Dekoration: diverse utskurna mönster; krusig kant. På båda sidor inskrifter. På ena sidan: »Ni momme shifun iri» (= två momme fyra fun, sannolikt vikten*). På andra sidan står: »Aka-o». Aka betyder rödt. Aka-o-skolan hade enligt japansk källa endast två, enligt Jacoby tre konstnärer. Den verkade i provinsen Echizen. Ett annat arbete är nr 145.*

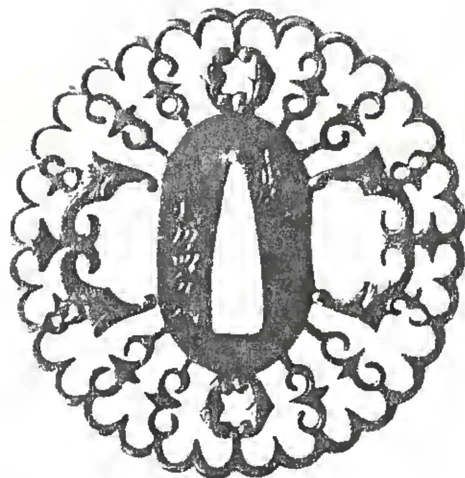
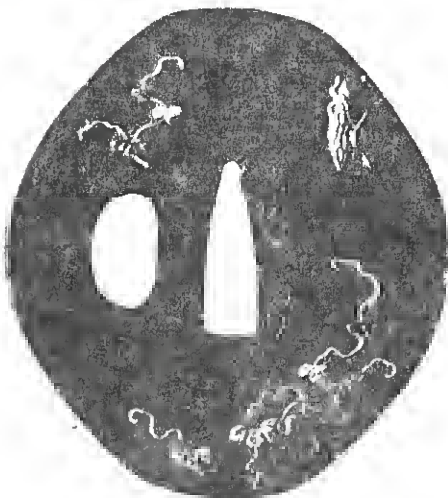
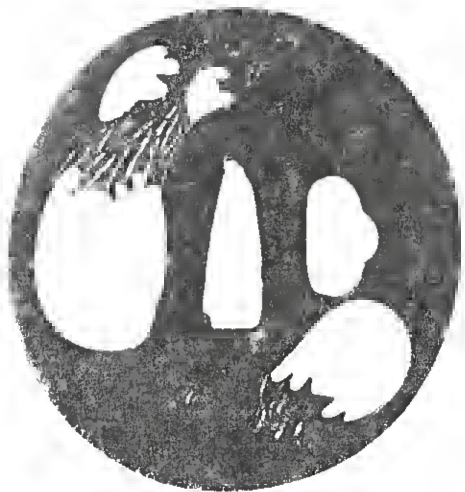
Inköpt som nr 88 a.

Mönstret kallas kiku-kari. Tsubans vågiga konturlinje föreställer en krysantemum, och de siffran 3 liknande ornamenten äro, öfverraskande nog, flygande vildgäss. De mot hvarandra ställda ornamenten, som beröra hvarandra, äro åter heraldiskt stiliserade aprikosblad (på japanska gioyo). Nio daimiöfamiljer förde aprikosblad i sitt vapen, däribland den nuvarande markisfamiljen Nabeshima, en släkt, som för oss europeer har sitt särskilda intresse, ty det var de forna länsfurstarna Nabeshima som rådde öfver provinsen Hizen, där Nagasaki var beläget, den enda japanska ort, som under flera århundraden hade samfärdsel med Europa.

Denna parerplåt är ett exempel på det arbete, som kännetecknas däraf, att det mesta af metallytan borthuggits, hvarför mönstret så att säga skelettartadt kvarstår. Stilarten kallas Akasaka tsuba. Den uppfanns af

* Då svärdens bärande i slutet på 1870-talet förbjöds, såldes de högtals, och parerplåtar afyttrades massvis som skrot. Det är ej omöjligt, att inskriften ristats vid denna tid, eftersom shakudō borde hafva betalats bättre än järn.

114 115
116 117
118 119

Tadamasa, en metallkonstnär, som bodde i Akasaka (en stadsdel i Yedo) på 1500-talet. Han tyckes hafva utfört tsuba i ungefär samma genre fast ännu mer stiliserade än härvarande. Däremot framträda vildgässens hufvuden tydligare på desamma.

De af japanerna så omtyckta vildgässen förekomma ofta i heraldiken, men äro då nästan alltid så höggradigt förenklade, att de ej äro lätta att igenkänna för det otränade västerländska ögat. Emellanåt se de ut som ett fågelhufvud på en ögla eller ett V, och ytterst sällan är hela fågeln tecknad. —

Ornament påminnande om siffran 3 men med ett kort skaft på midten, och något liknande Vasakärfven, förekomma emellanåt såväl i konsten som i heraldiken och äro då stiliserade skott af den hos oss vanliga örnfräken (Pteris aquilina, på japanska warabi), af hvars stänglar japanerna tvinna rep. Örnfräken är en af de plantor, som nått den största spridningen. Den utgör ett födoämne både i Japan, Korea och andra delar af Asien. I Japan samlas skotten, hoprullade som de äro, i april och maj; de användas då i soppor eller som grönsaker. Äfven inläggas de som pickles. På hösten gräfver man upp rotknölarna, hvaraf man bereder stärkelse (warabi no kō) och stärkelsemjöl.

Typisk för den gammaldags uppfattningen är historien om ett par kinesiska bröder, som ännu hafva ett minnestempel i Tōkiō.[1] De voro sin furste utomordentligt tillgifna, och då han besegrades, ville de ej äta ris eller annan säd, som växte i den nye härskarens rike. De begåfvo sig i stället bort till ett berg och lifnärde sig där uteslutande af ormbunkar.

En dag råkade de någon, som sade dem, att ormbunkarna ju äfven växte i fiendens land, och därefter ville de ej äta någonting alls utan svulto ihjäl.

---

[1] Murray's Handbook.

118. *TSUBA af järn imiterande träets ådringar (mokumé). Dekoration i relief: på ena sidan semifluga i olikfärgad brons samt delvis förgyllda rankor af en växt, hvars gröna, gurkliknande frukter på japanska kallas hechima, och hvaraf beredes saft. På andra sidan refvor. Signerad: Miōchin Kino Munesuké.*

Inköpt som nr 88 a.

Miōchin är en ytterst berömd familj af vapensmeder, af hvilka minst 150 medlemmar äro kända. De omnämnas redan under sagotiden. En Munesuké lefde på 1100-talet och var den förste att taga namnet Miōchin. Familjen står oomstridt som den förnämsta i sitt slag. Af de i Europa mest kända Miōchin-arbetena märkes en i järn naturtroget afbildad örn i South-Kensington-museet i London.

Vår konstnär lefde på 1600-talet och dog under tredje året af perioden Tenwa (1683), 79 år gammal. —

På parerplåtar förekomma insekter rätt ofta. Flugor finnas omtalade redan i Japans äldsta bok, Kojiki, där det bl. a. vid ett tillfälle står nämndt, att sorlet af de onda gudomligheternas röster liknade surret af flugor, som svärma i femte månaden (juni). Om semiflugan se nr 38.

Insekter afbildas sällan annat än tillsammans med gräs eller trädgrenar.

En del af Japans odlade växter äro slingerväxter, desslikes finnas vilda sådana i stor mängd, både låga och höga. Redan under Yamatofolkets (japanernas förfäder) tid tvinnades af slingerväxternas fibrer rep, som tjänade till att sammanbinda bjälkarna i husen. Af fibrerna väfdes äfven tyg, som därpå färgades och sedan, utan att hopsys, virades omkring lifvet. (Jmfr malajernas klädsel.)

I poesien beskrifvas öfvergifna hus såsom bevuxna med slingerväxter. Exkejsar Juntoku uttryckte på 1200-talet i en dikt sin saknad efter sitt forna palats, nu vanskött, så att taket betäcktes af klängväxter. En annan skald jämför sin älskade med en blygsam ranka.

119. *TSUBA af järn. Dekoration: två nasufrukter (frukter af äggplantan, äfven kallad aubergine), delvis i negativt mönster. Osignerad.*

Inköpt som nr 88 a.

Äggplantan (på japanska nasu eller nasubi, på latin Solanum melongena, L.) har stora violetta blommor, som slå ut i juni eller juli. Den odlas och förtäres i stor utsträckning i Frankrike samt äfven i England. Escoffier ger i sin berömda kokbok recept på tillagning af äggplantan. Särskildt läckra äro stekta äggplantskifvor. Förf. har vid ett tillfälle på Hasselbacken blifvit serverad en utmärkt rätt på äggplanta. Enligt uppgift lär det f. n. på Lidingön finnas en trädgårdsmästare, som odlar sådana.

I Japan skäras frukterna i bitar, kokas i soppa eller konserveras uti saltlake för att ätas tillsammans med ris. De anses af japanerna såsom den förnämsta legymen.

Att drömma om tre äggplantor lär betyda långt lif. Ett ordstäf säger »äggplantor får man ej från melonfrön». — Under höstmånaderna är äggplantans frukt som bäst, och man får en småtreflig inblick i de japanska svärmödrarnas själslif, då man hör talesättet »bjud inte Er svärdotter på äggplantor om hösten».

---

120. *TSUBA af järn. Dekoration: måne och vågor i svag relief. Svårläslig signatur med kinesiska bokstäfver: Tanabe (jmfr nr 91) och ytterligare ett namn. På andra sidan står med enkla bokstäfver Natsuō (ej säkert den store mästaren).*

Inköpt som nr 88 a.

Månen (på japanska tsuki, kinesiska yüeh) identifieras med Yoni (på kinesiska Yin); den representerar liksom haren och draken den kvinnliga principen i naturen. Åt månen äro bl. a. haren, cikadan och gräshoppan

helgade. Också fjäriln sättes i förbindelse med månen. Den kinesiska mångudinnan Paō Yüeh Kwang afbildas emellanåt med en jättefjäril som dekoration på sitt lifstycke.*

Vissa människor lyckas intressera sig för himlakroppen mera än andra, äfven om de ej äro älskande i augustimånsken, och på samma sätt synas olika nationer hafva ett olika utprägladt månintresse. I detta hänseende torde invånarna i Soluppgångens land vara svåröfverträffade. Månsken finner hela befolkningen vara ytterst tjusande och stämningsfullt. Plommonblommorna böra ju helst beskådas i månsken, och vissa utsikter anses mest lockande i denna belysning. Naturligtvis betraktas fullmånen som vackrast.

Under det estetiska tidehvarf, då teceremonien först uppblomstrade, blef det modernt att vid palats och större landtgods, ja tempel bygga paviljonger enbart ämnade till uppehållsplats, medan man beundrade månen. Ett godt exempel finns på det invid Biwasjön härligt belägna templet Miidera's område. Större hus hafva i våra dagar ett särskildt rum, afsedt för samma ändamål. Blomsteranordningarna därstädes skola vara ägnade att föra tanken på månsken. Man begagnar härtill gärna tall, och en annars ovanlig linje införes i grupperingen. Denna linje framställes af en gren kallad »månskuggegrenen», och en öppning göres någonstans i det gröna för att påminna om, hur månen kan titta fram mellan tallens grenar i naturen.[1]

Japanerna hafva tre månfester, som förekomma på sensommaren och hösten. Vid den ena af dessa författas verser. Som poetiskt ämne gör sig månen naturligtvis utmärkt, och redan den af motgångar hemsökte exkejsaren Sanjō, som lefde i början på 1000-talet, skrifver i en berömd dikt: »Om jag alltjämt i denna orosfulla värld måste fortsätta min olyck-

---

* Måndyrkan fortlefver alltjämt i Kina, och under en veckolång utflykt från Peking red förf. en kväll förbi en enkel landtman, som invid en liten eld stod och åkallade månen, troligen för lycklig skörd.

[1] Du Cane: Flowers of Japan.

liga tillvaro, skall min enda vän vara månen, som ser ned på min sorgsenhet, då andra vänner försvunnit.

I geografiska namn förekommer månen, dock sparsamt; Tsuki no yama (Gwassan), ett berg i provinsen Uzen, byn Tsukinoki, vid gränsen mellan provinsen Iwaki och Rikuzen, samt den för sina plommonblommor berömda byn Tsukigase (öster om Nara) kunna räcka som exempel.

De japanska mångudomligheterna äro flera, och man kan skilja mellan sagornas och den tidigare shintō-mytologiens. Enligt de förras vistas Jōgā, en kvinnlig gudomlighet, på månen. Hon synes tillskrifvas en viss charm, och så alldeles utan romantik förefaller det ej att tillgå i den kyligt lysande månens värld, ty en vis man, som på grund af sina förtjänster af gudarna belönats med att få bo på månen, berättas hafva sökt inleda en kärleksintrig med mångudinnan, hvarför han strängt straffades.

De äldsta japanska sagorna beteckna månen som bebodd af huldror och änglar,* hvilka, fast de en och annan gång besökte jorden, dock ständigt återvände till sin himmelska boning.

Enligt shintō-sagorna uppkom en mångudinna ur Izanagi's högra öga vid samma tillfälle, då solgudinnan föddes ur det vänstra, men hon omtalas därefter icke alls vidare. Längre fram tyckes Susa no Wo, som ju egentligen var hafs- och vindgud, hafva blifvit månens herre. Möjligen har månens bekanta dragningskraft på hafvet med dess ebb och och flod något därmed att göra.

Ej endast på hafvet har månen inflytande. Dess sken anses, särskildt i Japan, hafva en mildrande inverkan på häftiga och obehagliga lynnen. Äfven sägnerna tala härom.

Oyama-bime, tant till Fujigudinnan (Saku-ya-hime, hon som sedan äktades af prins Ninigi, kejsarättens stamfader, se nr 1), beskrifves som så elak, så illasinnad och dessutom så vederstygglig att skåda, att ingen ville hafva henne till maka. Prinsen och hans fästmö voro förtviflade,

* Indiska sägner befolka månen med dêva, hvars lifslängd är 500 år.

ty hon stod i vägen för deras äktenskap. På allt sätt försökte de få henne mera älskvärd, och Fujigudinnan, som tydligen ansåg, att luftombyte skulle göra Oyama-bime godt, tyckte, att hon gärna kunde följa med på en resa i Shinano, där landskapet var vackert, och hennes sinne skulle få tillfälle att mildras genom att från bergstopparna betrakta månskenet. Väl komna till trakten af det moderna Matsumoto utpekade Fujigudinnan för sin tant en höjd, uppmanande henne att bestiga den och lungt se sig omkring, så skulle hennes hjärta blifva renadt. Just då rådde det härligaste månsken, och detta hade en sådan inverkan på den af färden trötta argbiggan, att hon förklarade för sin unga släktinge: »På denna kulle skall jag evigt vistas och jämte Suwaguden vaka öfver landet», hvarpå hon försvann i månstrålarna.*

Platsen kallas alltjämt i trakten »Kullen, där tanten öfvergafs» (Obasute-yama).[1]

---

121. *TSUBA af järn. Dekoration: fäktmask (i hög relief) jämte fäktkäpp (förgylld). Streckad grund med från midten utgående linjer, s. k. Amida yasurimé. Hålet för kuzuka metallfylldt. Osignerad.*

Inköpt som nr 88 a.

Hur japanernas förfäder öfvade sig i fäktkonst är oss obekant. Äfven de ägde ju, hvarom talrika fynd bära vittne, järnsvärd. På dessa svärd voro fästena virade med slingerväxter för att gifva händerna bättre tag. Småningom utsirade man fästets topp. Gamla fynd visa sådana prydda med fenixfåglar. Det antages naturligtvis, att fäderna invigde sina barn i svärdets handterande — om en del för sin skicklighet berömda hjältar heter det visserligen, att de haft trollen (tengu) till läromästare — men då längre fram i tiden samhället alltmer utvecklades,

---

* Detta torde vara en lokalsägen, ty hvarken Kojiki eller Nihongi omnämna denna episod.
[1] Murray's Handbook.

sändes de unga till särskildt idrottsskickliga stridsmän att förkofras i vapnens bruk.

Fäktmästare finnas alltjämt i det moderna Japan. Då det emellertid numera utom krigsmännen endast är poliskåren, som bär svärd, finner man många af de skickligaste svärdsfäktarna bland polisens instruktörer. I Tōkiō var 1902 Asakusa-stationens läromästare med rätta synnerligen berömd.

Vid fäktning skyddas kroppen af ett vadderadt lifstycke, hvars axelstycken — af läder — äfven äro väl stoppade. På händerna bäras stoppade vantar och på hufvudet en dito mössa med gallervisir. Fäktsvärden äro af klufven bambu och göra vid slagen ett klapprande läte, så att hvarje hugg både hörs och syns. Kännas kan det också samt lämna märken eller blånader. Stötar äro obekanta.

Japanernas svärd voro nämligen huggvapen och ej afsedda som stickvapen. De förklaras icke hafva användts till detta senare ändamål, fast af taflor synes framgå, att man någon gång brukat svärdet som ett slags dolk för att gifva motståndaren banehugget.

Fäktning öfvas både med ett svärd, tvåhandssvärd, med dolk samt med ett svärd i hvardera handen. Hvar omgång pågår omkring en kvart, såvida ej någon af motståndarna dessförinnan erhållit ett hugg, som kan anses såsom afgörande, t. ex. ett hufvudklyfningshugg. Äfven spjutfäktning öfvades, åtminstone förr, rätt flitigt, antingen med rakt spjut eller hillebard, ett vapen, särkildt lämpligt i strid mot ryttare eller mot svärdfäktare.

Den berömda fäktningen med tvåhandssvärd uppfanns af Miyamoto Musashi, hvilken som vildsint yngling dödade en läromästare, och fastän dennes hundra lärjungar anföllo honom med stenar och pilar, förblef han osårad. Han mötte dock en gång sin öfverman i den gamle Kasawara Bokuden, som då han angreps af Miyamoto, parerade alla hugg med en — stekpanna. Sedermera blef Bokuden Miyamotos lärare.

---

122. *TSUBA af järn. Dekoration: tallgrenar, delvis uthuggna i positivt mönster. Signerad: Masatsune i Busshū (= Musashi), 1800-talet.*

Inköpt som nr 88 a.

Denna tsubas stilart förefaller ålderdomlig, och man skulle tro, att den förfärdigats af den Masatsune från Musashi, som tillhörde Ito-skolan i Yedo och dog 1724, men af signaturen lär framgå, att den smidts af den Masatsune, som gick i lära hos Ito Masahide och sedan blef anställd hos shōgun (riksföreståndaren). Han lefde efter Kwansei-tiden, således i början af 1800-talet. —

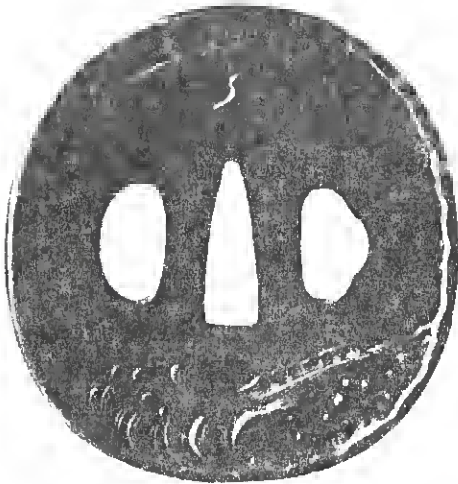
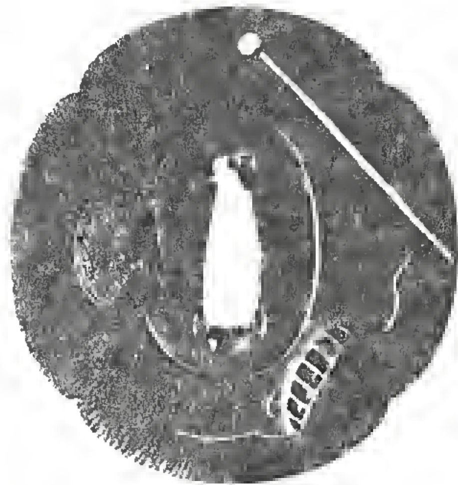
Tallen, såsom varande symbol af långt lif, har alltid åtnjutit stort anseende i Japan, men det är framförallt den där vanliga martallen, som beundras. Kådan tros efter tusen år förvandlas till bärnsten.

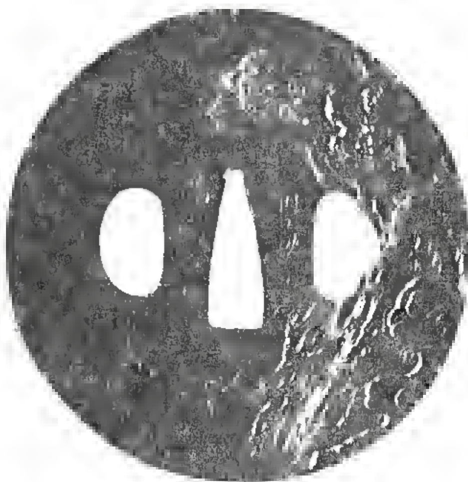
Det märkvärdigaste tallträdet, ej blott i Japan utan som man tror på hela jorden, växer vid Karasaki invid Biwasjön och utgör en af denna sjös åtta märkvärdigheter, de s. k. Ōmi hakkei. Detta träd är i omfång möjligen det största af sin art; en mängd af dess grenar äro till följd af sin längd stöttade. Trädets mått uppgifves i engelska fot sålunda: höjd mer än 90 fot, stammens omkrets mer än 37 samt grenarnas utsträckning från öster till väster 240 och från norr till söder 288 fot. Antalet grenar äro flera än 380.[1]

Två andra japanska orter, berömda för sina tallar, äro det långsträckta tallnäset Ama no hashidate vid Miyazu samt de utanför Sendai i norra Japan belägna tallholmarna Matsushima.

Till nyårsfirandet äro talldekorationer oundgängliga. Vid bröllop är det vanligt att framsätta en dvärgtall eller en tallgren, under hvilken placeras två bilder eller dockor, föreställande en gammal man, Jō, med en kratta, och en gammal kvinna, Uba, försedd med kvast och solfjäder; båda anses vara sysselsatta med att insamla tallbarr. De kallas »det lyckliga äkta paret», om hvilket en gammal legend berättar följande.

[1] Murray's Handbook.

120
122
124

121
123
125

I Takasago (vid kusten ej långt från Kobe) funnos två gamla, från samma höga stam uppväxande tallar, i hvars inre bodde tvenne andar. Dessa hade i lifvet varit ett älskande äkta par, som lefvat till mycket hög ålder och slutligen dött samma dag och timma. Vid månsken återvände de för att uppsamla tallbarr. — För oss synes det egendomligt, att de efter döden just skola samla tallbarr, men enligt den gamla kinesisk-japanska åskådningen voro tallbarren en utomordentligt nyttig föda, särskildt för dem, som ville uppnå en hög ålder. Ja, en mängd rishi eller med odödligt lif begåfvade sagopersonligheter ansågos lifnära sig uteslutande däraf.

---

123. *TSUBA af järn. Dekoration: tolf kinesiska skrifttecken, uthuggna i positivt mönster. De äro namnen på zodiakens tecken: 1) råttan (ne), 2) tjuren (ushi), 3) tigern (tora), 4) haren (usagi), 5) draken (tatsu), 6) ormen (mi), 7) hästen (uma), 8) väduren (hitsuji), 9) apan (saru), 10) tuppen (tori), 11) hunden (inu), 12) vildsvinet (i). Osignerad.*

Inköpt som nr 88 a.

Zodiakens tecken kan man i Kina spåra till andra århundradet e. Kr., och tros deras införande bero på umgänget med tartarerna. Samtliga dessa tecken motsvara den japanska kompassens 12 (ej 16) streck. De tre första svara mot norden.

Mot norr (kita) svara i följande ordning medsols: råttan, tjuren och tigern; mot öster (higashi) svara haren, draken och ormen; mot söder (minami) hästen, bocken och apan; mot väster (nishi) tuppen, hunden och vildsvinet. Zodiaktecknen motsvara äfven hvar sin månad, börjande med november och december.

Tecknen voro af största betydelse i det gamla japanska sättet att mäta tiden.

Tidsbestämningen var i äldre tider osäker. Månens omlopp och årstidernas växlingar lågo till grund för tidräkningen, och en lärd man hade i uppdrag att årligen utarbeta en kalender (hi-oki) för det kommande året. Det första omnämnandet af något liknande en bestämd tidpunkt i de äldsta skrifterna är vid uppgifterna om prins Hohodemi's död. (En del af hans saga berättas vid nr 128.) Han uppgifves hafva haft sitt palats i Takachiho i 580 år (årets längd vid denna tid är obekant).

Straxt i början af 600-talet e. Kr. fingo japanerna via Korea del af den kinesiska tidräkningen, som de sedermera använde t. o. m. 1872. Visserligen hade systemet såsom ofvan nämnts varit i bruk i Kina under 2:dra århundradet e. Kr. men blef ej allmänt spridt förrän på 1200-talet. Man skall ej tro, att japanerna genast nöjde sig med det importerade tidsbestämmandet. Sin självständighet hade de redan visat på 500-talet, då försöket att antaga den koreanska tiden gjorde ömkligt fiasko. När de sedan godkände den, var det endast provisoriskt, och metoden ändrades gång på gång, så att den slutligen visst ej var enbart kinesisk utan anpassad för Japan. Liksom i Kina tog det dessutom flera hundra år, innan hela folket hade samma kalender. Ja, ännu på 1600-talet hade kejsaren, riksföreståndaren och länsfurstarna olika tidräkning. Den segrande tidräkningen var följande:

Året var ett månår, kontrolleradt af solens ställning. Månaderna voro ibland 29, ibland 30 dagar långa, beroende på månens omloppstid, och som årets första månad räknades första månhvarfvet före vårdagjämningen, då solen utgick ur fiskarnas tecken. Nyårsdagen inföll alltså någon gång mellan den 20:de januari och den 19:de februari. Månårets längd var 354 eller 355 dagar, och om 13:de månhvarfvet ej inträffade, då solen var i fiskarna, måste man under 2:dra, 5:te, 8:de, 11:te, 13:de, 16:de och 19:de året af en 19-års måncykel inskjuta en skottmånad, så att året fick 383 à 384 dagar. Ett sådant år kallades ett fullt år. Skottmånaden (af olika längd) var en sådan, då solen hela tiden var i samma tecken. (Papinot.)

I brist på något att utgå från motsvarande Kristi födelse använde man sig af perioder på 60 år, där hvarje år hade sitt särskilda namn (ej siffra). Man begagnade härtill de s. k. tio stammarna (jikkan) och de tolf grenarna (junishi). Stammarna bildades af de fem elementen: trä, eld, jord, metall och vatten, hvardera indelade i »äldre bror» (lika med elementet i urtillståndet) och »yngre bror» (elementet bearbetadt eller i människornas tjänst). Grenarna utgjordes af zodiakens tolf djur. För att beteckna åren satte man nu tillsammans stammarna och grenarna i nedanskrifna ordningsföljd, t. ex.:

Äldre	bror	trä	råttan.	Motsvaras hos oss af väduren.
Yngre	d:o	d:o	oxen.	» » » » oxen.
Äldre	d:o	eld	tigern.	» » » » tvillingarna.
Yngre	d:o	d:o	haren.	» » » » kräftan.
Äldre	d:o	jord	draken.	» » » » lejonet.
Yngre	d:o	d:o	ormen.	» » » » jungfrun.
Äldre	d:o	metall	hästen.	» » » » vågen.
Yngre	d:o	d:o	bocken.	» » » » skorpionen.
Äldre	d:o	vatten	apan.	» » » » skytten.
Yngre	d:o	d:o	tuppen.	» » » » stenbocken.

Men som man efter genomgåendet af de tio stammarna alltjämt hade två grenar kvar, blef det att fortsätta sålunda:

11:te årets namn: äldre bror trä hunden. Motsvaras hos oss af vattumannen.
12:te » » yngre » » svinet. » » » » fiskarna.
13:de » » äldre » eld råttan. » » » » väduren.
14:de » » yngre » » oxen. » » » » oxen, o. s. v.,

så att under en 60-årsperiod intet år någonsin fick samma namn. Sedan vidtog en ny 60-årsperiod.

I nuvarande 60-årsperiod, som började 1864, blir namnet för år

1914 äldre bror trä tigern
1915 yngre » » haren

1916	äldre	bror	eld	draken
1917	yngre			ormen
1918	äldre		jord	hästen
1919	yngre			bocken
1920	äldre		metall	apan
1921	yngre			tuppen
1922	äldre		vatten	hunden
1923	yngre			svinet.

Detta räknesätt brukades enligt traditionen i Kina sedan 2600-talet f. Kr., men då endast för att gifva namn åt dagarna, och blef först under Han-dynastien, säges det, tillämpadt på årsräkningen, senast vid tiden omkring Kristi födelse. Denna uppgift stämmer dock ej fullt med den allmänt antagna tiden, nämligen 2:dra århundradet e. Kr. Själfva metoden är emellertid urgammal.

Ett annat sätt att beteckna tidrymd var i s. k. nengō eller regeringsperioder. Detta system infördes till Japan i midten af 600-talet. Dessa nengō sammanföllo ej nödvändigtvis alltid med en kejsares regeringstid, utan kunde kejsaren vid en viktig händelse i sitt lif instifta en ny nengō. 1868 uppstod t. ex. Meiji (Upplysningens tid), då förre kejsar Mutsuhito återfick den världsliga makt, hvilken många af hans företrädare saknat. Den nuvarande nengō heter Taishō (Rättfärdighetens tid) och började, då kejsar Yoshihito uppsteg på tronen år 1912.

Månaderna hade ordningsnummer och dessutom utmärkande namn. I veckor räknades icke. Den 10:de, 20:de och 30:de dagen i månaden voro helgdagar.

Sedan 1873 använder man i Japan europeisk tidräkning; den enda skillnaden därvid är, att man ej räknar åren från Kristi födelse utan utgår från riksgrundläggarens, kejsar Jimmu, tronbestigning 660 f. Kr. År 1914 enligt europeiskt räknesätt blir 2574 enligt det japanska, men i vanliga fall talar man om året i nengōperioden. 1902 stod det t. ex. på de japanska tidningarna Meiji 32:dra år.

Det japanska dygnet räknade tolf timmar, dubbelt så långa som våra, och med namn efter zodiakens djur. Timmarna indelades i lika långa tidsperioder, särskilda i talspråket af prefixen sho och sei. Hvarje sådan halftimme (lika med en europeisk heltimme) omfattade 8 koku, hvarje koku 15 fun och hvarje fun 60 biō, en detaljerad indelning utan all praktisk betydelse. En fun var alltså lika med en half sekund.

Man kunde också beteckna timmarna med siffror, hvilka dock kommo i en bakvänd och öfverraskande ordning, nämligen

japanska kl. 9 lika med tiden 11 e. m.—1 f. m.
» » 8 » » 1—3
» » 7 » » 3—5
» » 6 » » 5—7 » o. s. v.

Efter japanska kl. 4 började man på nytt med kl. 9, kl. 8, o. s. v. Före timmarnas nummer kunde man sätta ett förklarande ake (morgon) eller kure (afton). Att timmarna räknades i bakvänd följd lär väl bero på japanernas vana att i nästan alla stycken göra tvärtom mot hvad européerna hafva för sed. Och att man började timräkningen med 9 samt uteslöt talen 3, 2, 1 förklarades på så sätt, att hvarje timme kungjordes genom slag på en klocka eller med något annat ljud. Detta timslag föregicks emellertid af en »varningssignal», bestående af tre slag på klockan eller hvad man nu använde för sätt att tillkännage tiden på. För att ej timklämtningen skulle förblandas med varningssignalen, måste fyra vara det lägsta timslaget.

Benämningen på dygnets timmar framgår af följande tabell:[1]

natt	11—1	f. m.	råttan	(ne)	kl.	9	dygnets timmar.
	1—3	»	oxen	(ushi)	»	8	
	3—5	»	tigern	(tora)	»	7	
morgon	5—7	»	haren	(u)	»	6	
	7—9	»	draken	(tatsu)	»	5	
	9—11	»	ormen	(mi)	»	4	

[1] Papinot.

dag	11—1 e. m.	hästen (uma)	kl. 9	dygnets timmar.
	1—3	bocken (hitsuji)	8	
	3—5	apan (saru)	7	
afton	5—7	tuppen (tori)	6	
	7—9	hunden (inu)	5	
	9—11	svinet (i)	4	

124. *TSUBA af järn. Dekoration i låg relief: på ena sidan karashishi på en klippa. På andra sidan vattenfall. Signerad på ena sidan: Takahashi Taishi i Chōshū: på andra sidan står Fujiwara Tomofuchi (kan ock läsas Tomonami). Hålet för kōgai ifylldt med shakudō.*

Inköpt som nr 88 a.

Takahashi tillhörde Hagi-skolan, som verkade i staden med samma namn i provinsen Nagato. Det finnes äfven en skola med Takahashi-namnet, men denna hade sitt säte i Yedo på 1700- och 1800-talen.

Hvad ämnet beträffar, är karashishi, »kinesiskt lejon», ett lejonlikt fantasidjur, om hvilket många sagor finnas. Det brukar afbildas tillsammans med pioner, emedan pionen är den förnämsta blomman i växtriket och shishi är djurens konung.

I konsten förekomma shishi ofta framställda i skaror, hoppande öfver afgrunder, hvarvid en del synas försvinna i djupet. Shishi påstods kasta sina ungar ned ifrån en hög klippa för att se efter, om de voro starka. Öfverlefde de denna behandling, blefvo de mycket långlifvade. Det japanska ordstäfvet »kasta lejonungen ned i dalen» betyder »sänd ut älskningssonen på resa, så blir det folk af honom».

De japanska Gotō-mästarna använde sig flitigt af shishi som motiv i sina arbeten.

Att döma af en tafla från 1300-talet hade man då i Japan armstöd (en låg möbel), hvars ben voro i form af shishiben med lejontassar. Bilder af gudomligheten Monju visar honom (henne) ofta sittande på en shishi.

I Kina bevakas ingångarna till slott och högre mandarinbostäder af jättelika shishi i brons eller sten. Det enda bekanta kinesiska minnesmärket från Södra (Liang-) dynastien, som härskade på 500-talet e. Kr., lär vara en stenpelare, på hvars topp en shishi är utmejslad.

Länge troddes af européerna, att shishi uteslutande vore ett fantasifoster, men då vid tiden omkring boxarupproret änkekejsarinnan bortskänkt flera små s. k. Pekingpalatshundar, som voro så ansedda, att det var vid dödsstraff förbjudet att låta dem komma utanför kejsarpalatset, och i nyaste tid sådana hundar blifvit t. o. m. rätt vanliga hos de rika i England och andra länder (en engelsk dam lär hafva etthundra stycken), har man kommit underfund med, att shishi till formen inte är annat än en mycket förstorad, stiliserad knähund. Härpå häntyder äfven det japanska namnet på de shishi, som på kinesiskt vis bevaka en del japanska tempelingångar, och hvilka hafva namnet inu (hund). Den ena af dessa har gapet öppet (Ama-inu = den himmelska hunden), den andra gapet tillslutet (Koma-inu = den koreanska hunden). Den förra anses uttala ljudet a, den senare anses uttala ljudet n, motsvarande alfa och omega i det grekiska alfabetet (sinnebilder af början och slutet).

Upphofvet till shishi har naturligtvis varit berättelser om asiatiska lejon. (Man tänke på de assyriska lejonjakterna.) De märkvärdiga djurens bedrifter hafva sedermera omtalats i Kina, ytterligare utbroderats och från Kina öfverförts till Japan.

Enligt gammal kinesisk uppfattning kunde lejonet springa 500 li om dagen. Vid dess rytande brusto andra djurs hjärnor, och allenast i ett djur fann lejonet sin öfverman, en liten gräflingsliknande varelse, som, om den fick tillfälle att hoppa upp på shishis hufvud, endast därigenom kom honom att falla ned och dö.

En kinesisk kejsare påstås hafva till ett lejon insläppt två tigrar och en leopard, hvilka genom hela sitt uppträdande visade sig erkänna dess öfverlägsenhet, och lukten af det fångna lejonet gjorde en blind björn till den grad förskräckt, att den flydde, darrande i alla leder. (Anderson.)

Buddismen jämför lärornas predikande med lejonets rytande. Liksom detta skrämmer de andra djuren, inverkar lärornas förkunnande på djäflar, kättare och olyckor.

125. *TSUBA af järn. Dekoration: två aoiblad, uthuggna i positivt mönster med bladspetsarna mot hvarandra. Signerad: Kinai i Echizen. (Samme konstnär, som gjort n:rs 113 och 165.)*

Inköpt som nr 88 a.

I Europa var familjevapnet från början ett sköldemärke, afsedt att göra sin bärare igenkännlig under striden. Men japanerna använde sig mycket obetydligt af hand- eller armsköldar, ty dessa voro i vägen vid svängandet af de brukliga tvåhandssvärden, och ryttarna lämnade gärna de tunga pjäserna hemma. Ej heller tjänade vapnen (mon) alltid till att på afstånd utmärka identiteten, ty många vapen voro hvarandra så lika, att de endast kunde särskiljas på nära håll. Som bo- eller ägaremärken hade de däremot tidigt betydelse.

Europas vapen uppvisa ofta sammansättningar af flera olika föremål på samma sköld, t. ex. lejon, stjärna och blommor, men något sådant är ej förenligt med den japanska traditionen, som hyllar enkelheten. Väl kunna två eller flera föremål vara hopställda, men då äro de vanligen af samma slag, och endast undantagsvis kan man få se sammanställningar sådana som fjärilar och krysantemum, ett lejon och en pion. Vapnen anbragtes på allt möjligt, på husgeråd likaväl som på kläder, på stridsvapen och rustningar. Till hvarje daimiōdotters utstyrsel hörde en uppsättning askar och andra lackerade föremål, hvart och ett bärande hennes vapen.

Kronor, hjälmar, sköldhållande figurer och vapentält voro i Japan okända. Det egentliga familjevapnet skulle brukas vid alla officiella tillfällen, men dessutom fördes af daimiō ett bivapen. Stor-daimiō lade sig därjämte till med ett extra vapen, som användes på de s. k. maku, ett

slags egendomliga skynken, som afstängde deras läger från utomståendes blickar. Sådana extra vapen fördes ibland äfven på fanor, hvarför det fordras rätt ingående heraldiska kunskaper för att i en hast kunna identifiera vapnets ägare. Samurai hade ett enda vapenmärke.

En del vapenemblem voro ett slags allmänna vapen, som litet hvar af lågadeln fick lägga sig till med. Andra åter, som den 16-bladiga krysantemum, voro monopolvapen. Egendomligt nog synas äfven gudomligheterna vara berättigade till vapen. Så har guden på berget Oyama (Fujigudinnans fader) en solfjäder af fjädrar. Den återfinnes skulpterad i Sengentemplet i Shizuoka.[1]

Svårigheten att hafva ett säreget vapen för hvar släkt framgår af det förhållandet, att det i Japan under feodaltiden torde funnits omkring 480,000 olika adelssläkter, däraf omkring 200 högförnäma. Därför var det nog rätt svårt att få ämnena att räcka till, särskildt som icke hvad som helst fick tillgripas. Fåglar, både naturalistiska och stiliserade, samt fågelfjädrar gillades, sköldpaddor och fjärilar likaså, fiskar däremot ej. En häst, som sparkar, bunden mellan tvenne pilarer, är Soma-vapnet. Släkterna Date och Uesugi hade sparfvar, flygande bland bambu. Hōjō hade drakfjäll (uroko), betecknande med en triangel, invändigt af en annan upp- och nedvänd triangel delad i fyra delar. Blommor, vanligen stiliserade, förekommo talrikt, grenar och blad ofta, äfven frukter och rötter. Någon gång afbildas sol och måne samt stjärnor, ensamma eller i mångfald, men alltid betecknade med rundlar (som på nr 109). De sexuddiga stjärnor, vi se i japanska vapen, föreställa bladen af hampväxten. Människor äro bannlysta som vapenfigurer, men husgeråd af alla slag förekomma, både krukor och solfjädrar, jalusier, yxor och hammare, pilar och betselringar (en sådan betselring, liknande ett kors i rundel, var Satsuma-vapnet). Af klädespersedlar märkas hattar. Galler och båtar, vikter, mynt och amuletter figurera i den japanska heraldiken.

[1] Murray's Handbook.

Egendomlig för Japan är vapnens oftast rundställda form. Antingen bildar vapnet en ring, eller går det, i de flesta fall, att innesluta i en rundel; endast undantagsvis synes vapnet i en slags fyrkant eller annan geometrisk figur.

I äldre tider voro mon-figurerna fristående och bruket att innesluta vapnet i en ring uppkom först under Nyare tiden. Sådana ringar finnas af olika slag, mellan hvilka skillnaden är obetydlig, men samma figur uti annan ring utgör genast ett nytt vapen. Detaljeringen är alltså oerhörd. Heraldiskt betecknande af färger med streck o. dyl., såsom det förekommer i Europa, är okändt för den japanska vapenkunnigheten. För öfrigt var det obehöfligt, ty visserligen hade man emellanåt färger på standar och föremål, beräknade att ses på stort afstånd, men eljest voro de oväsentliga, i det mönstret var hufvudsaken och oftast afbildades i svart och hvitt. I nuvarande tid hafva dock färger mera tagits i anspråk.

---

126. *TSUBA af järn. Dekoration: bredbladig, blommande växt; bladkanterna delvis förgyllda. Signerad: Masayoshi i Ōmi.*

Inköpt som nr 88 a.

Enligt japansk uppgift är växten en begonia. Släktets odlade arter äro allmänt omtyckta för sin blomsterrikedom och sitt prydliga bladverk. I Japan växa begoniorna vilda och hafva ej samma öfverväldigande antal blommor på sina stänglar som de odlade. För öfrigt äro begoniorna ganska spridda och trifvas äfven i heta trakter. Begoniaplantorna synas hafva varit mycket uppskattade af japanerna att döma af den omständigheten, att de ej sällan valts till motiv på svärdstillbehör.

(Den här afbildade plantan är ej alltför olik rabarbern, på japanska daiō, på latin Rheum palmatum, L., som japanerna använda i medicinen.)

---

127. *TSUBA af järn. Dekoration: blomma af tachibana (ett pomeransliknande träd), delvis fritt uthuggna i positivt reliefmönster. Bladkanterna till en del förgyllda. Osignerad.*

Inköpt som nr 88 a.

Namnet tachibana gafs åt både pomerans- och apelsinträdet. Apelsinerna infördes till Japan från Kina af Tajima Mori, som var af koreansk härkomst, och år 61 e. Kr. fick befallning af kejsar Suinin att i Kina hämta »den ständigt doftande frukten». Han utförde uppdraget men fann vid sin återkomst, att kejsaren aflidit, hvarför han reste till hans graf för att där nedlägga frukterna och begick därpå harakiri.

I Mikadopalatset i Kiōto finnes ett tachibanaträd, som af en kejsare fordom, jämte ett körsblomträd, tilldelades en hoftitel, hvilken för tachibanaträdet var ukon.[1] (Körsblomträdet erhöll, som vid nr 1 är nämndt, titeln sakon. Ukon och sakon äro ungefär liktydiga med ordet garde.)

Tachibanafrukten räknas ibland till lyckotecknen (takaramono), och att drömma om tre tachibanaplantor anses betyda långt lif. En tachibanafrukt var religionstiftaren Nichiren's vapen.

I Japan funnos två förnäma släkter vid namn Tachibana. Mest bekant i sagan är namnet Tachibana genom Tachibana hime, som uppoffrade sig för att rädda sin gemål, Yamato-dake (se nr 131). Hon åtföljde honom på hans krigsskepp, och då han uttryckte sig ringaktande om hafsguden, förtörnades denne och lät en storm uppstå, som hotade fartyget med undergång. Det gamla receptet har öfver hela världen varit, att vid ett sådant tillfälle ett människolif måste offras, och Tachibana hime störtade sig utan betänkande i hafvet, hvars vågor snart stillades. Hon utgör till denna dag ett af mönstren för äktenskaplig tillgifvenhet, och åt henne är i nyaste tid ett ståtligt minnesmärke rest.

[1] Murray's Handbook.

128. *TSUBA af järn. Dekoration: två dubbelkrokar, uthuggna i positivt mönster. Nedtill i tsuban ett genomgående hål för ornamentssnodd (jmfr beskr. nr 140). Signerad: Kobayashi Hide . . . (jämte ett annat tecken) i Akasaka, Yedo, Busshū.*

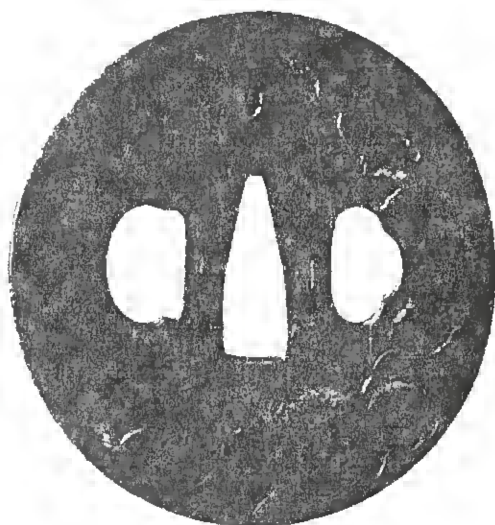
Inköpt som nr 88 a.

Att med bestämdhet utreda förevarande krokars betydelse har hittills ej lyckats. Dubbelkrokar, om än af annan form, förekomma emellertid på både pilspetsar och som delar af de kedjor, hvaruti kittlar upphängas öfver eldstaden. I senare fallet pläga de dock vara mera afrundade och S-formiga, liknande våra gammaldags lampkrokar.

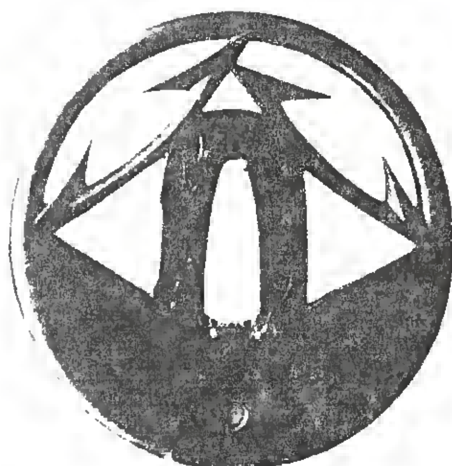
Metkrokar omtalas upprepade gånger i japanska berättelser. Så förtäljes det, hurusom sagoprinsen Hohodemi var en skicklig jägare och hans broder Umi hade stor fiskelycka. En dag bytte bröderna redskap och gingo att försöka hvarandras tidsfördrif. Men Hohodemi fick ej en enda fisk, i stället förlorade han den metkrok han lånat af sin broder. Häröfver vardt Umi mäkta förtörnad. Hohodemi tog då sitt svärd, som var tio handsbredder långt, och smidde af detta idel metkrokar.

Han erbjöd sin broder först 500, sedan 1000 krokar, men Umi ville ej blidkas, utan återfordrade sin egen förlorade krok. Hohodemi begaf sig då till drakkonungens fjällbeklädda slott i hafvets djup. Utanför slottsmuren klättrade han upp i ett kassiaträd och satte sig på en gren, som hängde ut öfver en brunn i drakkungens trädgård. När drakprinsessans tärnor kommo för att hämta vatten, sågo de i brunnen Hohodemis strålande ansikte återspeglas. De skyndade att underrätta sin härskarinna, och Hohodemi inbjöds genast till drakpalatset. Då han för drakkungen förklarat sitt ärende, lät denne församla hela sitt hof, och man kom underfund med, att den saknade kroken fastnat i taifiskens hals. Prinsen återfick nu kroken samt som gåfva ett par ebb- och flodbetvingande juveler. Glad återvände han till jorden, buren af en krokodil.[1] —

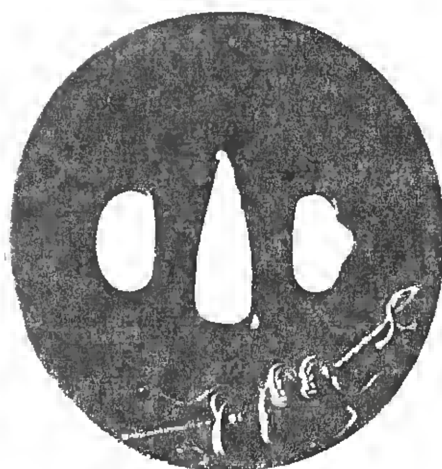
[1] Kojiki.

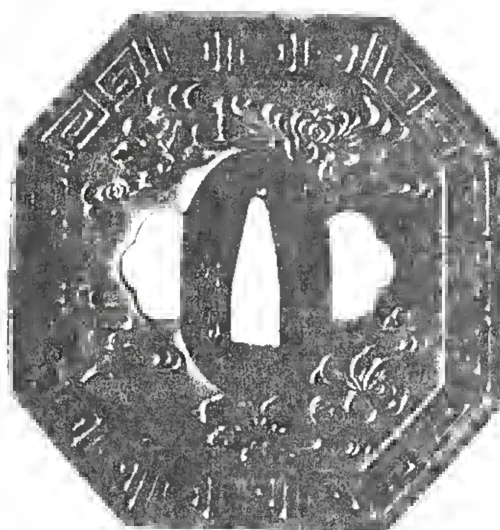

126
128
130

127
129
131

Japans kejserliga amazon Jingō Kōgō lär före sitt berömda eröfringståg till Korea hafva velat rådfråga gudarna, om de gillade hennes företag. Bland annat gick hon till floden, och sedan hon slitit trådar ur sin dräkt och däraf bildat en metref, fäste hon en metkrok därvid, satte på ett risgryn som agn, och då hon slängde ut refven, bad hon gudarna gifva henne svar: »Om vi skola lyckas, så låt en af flodens fiskar fastna på min krok.» Härefter lyfte hon på metspöet och drog upp en forell. Kejsarinnan utbrast: »Hvilken underbar händelse (medzurashiki mono)!» Däraf fick stället först namnet Medzura och sedan Matsura. Det var sed i denna trakt, att kvinnorna begåfvo sig ut att fiska foreller en dag om året i förra hälften af fjärde månaden. Visst fingo männen också meta den dagen, men då fingo de ingenting.[1]

---

129. *TSUBA af järn. Dekoration i låg relief: Sagittariaplantor i rinnande vatten. Blommorna förgyllda. Hålet för kōgai fylldt af shakudō. Signerad: Shigetsugu. Denne konstnär lefde i provinsen Higo. Han föddes under första året af Enkiō (1744) och dog 41 år gammal under 4:de året af Temmei (1784).*

Inköpt som nr 88 a.

Pilörten, på japanska omodaka eller kuwai (Sagittaria sagittaefolia, L.), som förekommer vild åtminstone i Europa, Asien och Afrika, odlas i Japan liksom i Kina på grund af sina ätliga rotknölar, som frambringa runda ansvällningar. Dessa kokas och lära till smaken likna kastanjer.

Sagittaria ingår i en hel del daimiōfamiljers vapen, bl. a. Mizuno, daimiō af Suruga, och Mōri, daimiō af Nagato. På den äldsta keramiken, som tillverkades i Hagi (Nagato) förekom ofta sagittarian som dekorationsmotiv.

Plantans vidsträckta användning i konsten torde gifva för handen, att den ansetts för lyckosam. Man har t. o. m. kallat en berömd rustning

[1] Nihongi.

för Omodaka. Denna är förfärdigad af någon konstnär af den stora Miōchin-familjen och förvarades inom Minamoto-släkten.

130. *TSUBA af järn. Dekoration i låg relief: delvis förgyllda sadelpåsar och ett böjdt spö. På andra sidan ett slags stigbygel. Signerad: Hidenobu, jämte sigillristning.*

Inköpt som nr 88 a.

Sadelpåsar, i hvilka förvarades dokument och dyrbarheter, voro lika oundgängliga för den långväga resenären, hvilken i Japan färdades till häst, som de förr voro i Europa. I slutet på 1600-talet berättar Kæmpfer, att sadelpåsarna var det enda af hans bagage, som undgick besiktning vid en af tullarna på vägen till Yedo. Redan i äldre tider voro posteringar utställda på de förnämsta vägarna, särskildt med tanke på angrepp från de då ej underkufvade barbarerna, det numera till Yezo förvisade Ainofolket. Men sedan dessa s. k. ebisu omkring år 800 blifvit definitivt kvästa, kommo posteringarna att spela en annan roll, och de tillskrefvos ännu sådan betydelse, att den stora viktiga slätten invid det moderna Tōkiō alltifrån 800-talet kallades Kwantōslätten (slätten öster om vaktbommen). Emellertid blef deras uppgift sedermera att hålla ett öga på resenärerna, och särskildt var det Tokugawashōgunatet, som genom poster, hvilka voro placerade här och hvar utmed de stora vägarna, förstod sig på att befästa sin makt genom att kontrollera samfärdseln.

De resande och deras bagage undersöktes, och i synnerhet intresserade man sig för länsfurstarnas utrustning. Vid tullarna hejdades alla, som foro vägen fram, och t. ex. vid Motto Hakone och Array tillsågs, att inga kvinnor medföljde dem, som färdades från Yedo. Hvarje länsfurstes förnämsta gemål liksom hans döttrar kvarhöllos nämligen året om i shōgunstaden som gisslan på furstarnas trohet, och posterna måste efterse, att ingen förklädd sökte smyga sig därifrån.

Visitation af resande företogs på denna tid äfven i Nagasaki och andra orter, dit främlingar ankommo, hvarvid öfvervakades, att de ej smugglade föremål i land. Allt, som fördes från eller till fartygen, undersöktes noga; man uppsprättade sängkläder, stack in järntenar i smörbyttor, skar hål i ostar, och man slog till och med sönder ett och annat af medförda ägg. Alla, äfven skeppskaptenerna, visiterades, ty européerna hade visat starka tendenser att försöka smuggla, och sedan man kommit underfund med, att icke alla kaptener af naturen voro oformligt tjocka, utan att deras goda hull emellanåt kunde bero på både böcker, medicin och ur, lämpligt placerade, gingo icke heller de fria. Thunberg berättar, hurusom en underofficer stoppat en papegoja i sina byxor; denna begynte emellertid att tala, just som han gick genom tullen. På slafvar undersöktes äfven håret, och matroser och enklare folk underkastades den mest närgångna kroppsvisitation. Böcker ansågos misstänkta och fingo ej införas, men, säger Thunberg, »latinska, franska, svenska och tyska böcker och skrifter få passera mera fritt, emedan tolkarna ej förstå dem».

Tullafgifter förekommo icke alls, utan all visitation hade uteslutande till uppgift att tillse att inga förbjudna varor in- eller utfördes.

---

131. *TSUBA af järn, åttkantig, i kinesisk stil med meanderbård. Dekoration i relief: krysantemum och rinnande vatten. Signerad: Inaba, sannolikt tillhörande Kinai-skolan.*

Inköpt som nr 88 a.

Meandern har som bekant fått sitt namn af den grekiska floden Meander, som flöt i många vindlingar. Mönstret förekommer allmänt, i likhet med hakkorset, öfver hela världen och är en vattensymbol. Meandern användes hos oss till dekoration på mångahanda föremål, särskildt som bårder på t. ex. klänningar, borddukar och filtar. Ett annat namn på meandern är som kändt à la grecque.

Den östasiatiska meandern afviker från den annorstädes i världen mest brukliga på så sätt, att den antingen är afdelad i S-former eller på annat sätt afbruten. (Sådan meanderbård förekommer också på nr 219; den på kak-asken, nr 5, är af vår vanliga typ.)

Krysantemumblommor på rinnande vatten beteckna i konsten långt lif.

Att blifva långlifvad här på jorden är en enkel sak, om man blott vill använda sig af ett gammalt recept, så lydande: »Tag de unga skotten af krysantemum, plockade på tigerns dag i den tredje månaden (april), blad af samma växt i sjätte månaden, blommor i nionde samt stam och rot i tolfte månaden. Torka dessa olika delar i skuggan i 100 dagar; tag lika delar af hvardera, och låt dem pulveriseras på den dag som är hundens.* En momme (3,75 gr.) af denna mixtur måste tagas dagligen, blandad med vin, eller med honung rullad till ett piller. En dos bör tagas tre gånger om dagen, och vid hvarje tillfälle fördelad på sju delar. Efter 100 dagar förlorar då kroppen en del af sin specifika vikt, efter ett år återfår håret, som hvitnat af ålder, sin färg, efter två år ersättas urfallna tänder af nya, och då fem år gått till ända, skall en 80 års gubbe hafva föryngrats och nått en andra ynglingaålder. —

Att tsuban gjorts åttkantig är säkert ingen tillfällighet.

I de flesta länder är sju-talet heligt, men i Japan (där för Ainos det heliga talet är sex) tycktes denna siffra uttrāngas af talet åtta. De äldsta urkunderna nämna ofta detta antal. Så kallas Japan »De åtta stora öarnas land». Vidare omtalas åttadubbla moln och den åttadelade vägen till himlen. Skaparguden Izanagi, på besök i underjorden, finner på sin döda hustrus kropp de åtta åskgudarna. Solgudinnan, som väntar besök af sin bror, virar i sitt hår och kring sina armar ett pärlband åtta fot långt, och ett liknande juvelband upphänges för att locka fram den förtörnade gudomligheten ur den grotta, dit hon sedermera förolämpad dragit sig tillbaka. Vid samma tillfälle smider man en åtta fots järnspegel. Sol-

* Hvarje dag i månaden har namn efter något af zodiakens tolf tecken, hvartill tigern och hunden höra.

gudinnans obändiga bror, Susa no Wo, bestraffas därigenom, att han beröfvas sitt åtta handsbredder långa skägg. Längre fram drager sig en prinsessa undan i ett åtta famnar långt hus, och furstinnan, drakkungens dotter (maka till prins Hododemi, se nr 128), förvandlar sig till en krokodil, åtta famnar lång. Åtta famnar är äfven ett omtyckt mått på spjut, och det talas om en åtta gånger härdad stilett. När Yamato-dakes maka bereder sig att offra sig åt hafvet, utbreder hon på vattnet åtta mattor af vattenstarr, åtta skinnmattor och åtta mattor af silke, och därpå försvinner hon i hafvets djup (se nr 127).*

Kardinaldygderna voro åtta.** I den berömda romanen Hakkenden förekomma dygderna förkroppsligade såsom åtta unga män.

Biwasjön har åtta särskildt kända utsikter, Ōmi hakkei, efter förebild från de åtta berömda platserna vid Siao Siang (? floderna Hsiao och Hsiang) i Kina. Äfven i det senare landet förekommer åttatalet i många liknande sammanställningar, och talen 80 och 8000 nämnas ofta i urkunderna. Enligt den buddistiska läran äro det ondas frestelser 88 till antalet. Sägnen låter Shaka på 8:de dagen i 4:de månaden stiga in i moderlifvet och vinna en buddhas insikt på 8:de dagen i 12:te månaden.

Den mystiska diagramringen består af åtta tecken. Åtta voro de sennin (odödliga), som taoisterna hyllade. Åtta voro de ryktbara filosoferna. Året delades i åtta perioder, och åtta offer ägde i äldsta tider rum vid årets slut. Åtta voro de tecken, som, två för hvar tidsenhet af året, månaden, dagen, timmen, utmärkte tidpunkten för en människas födelse, och hvilka vanligen strängt hemlighöllos, fast de, före en trolofnings ingående, meddelades bönemannen för att jämföras med den eventuellt tillkommandes tecken. Var jämförelsen gynnsam, blef partiet af. Äfven vid fostbrödralag var samma meddelande sedvanligt.

---

* Sannolikt är det en hänsyftning till hennes uppoffring, när japanerna tala om en lugn hafsyta »som om nya mattor blifvit utbredda».

** Trohet mot härskaren, vördnad för föräldrarna, broderskärlek, trohet, sinne för det passande, rättrådig vandel, enkelhet i lefnadssätt och blygsamhet.

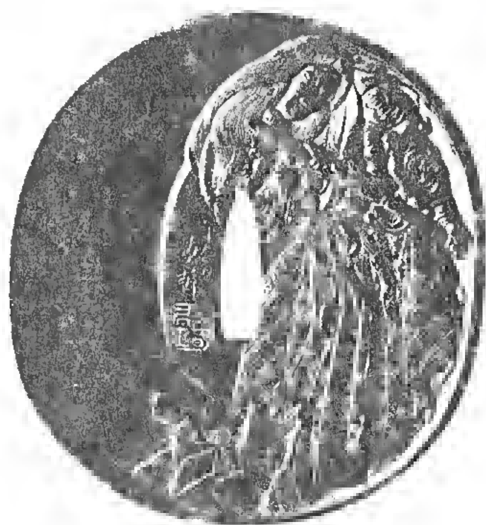
132. *TSUBA af järn. Dekoration i låg relief: nationalhjälten Yamato-dake, utklädd till kvinna i gammaldags hofdräkt och dragande ett svärd ur skidan. Mönstret torde vara taget från Hokusai's bekanta teckning. Inskrifter på båda sidor: Tekan (kan ock läsas Sadamiki eller Sadamoto) gjort vid 69 års ålder, jämte förgylld namnstämpel. Sannolikt modern.*

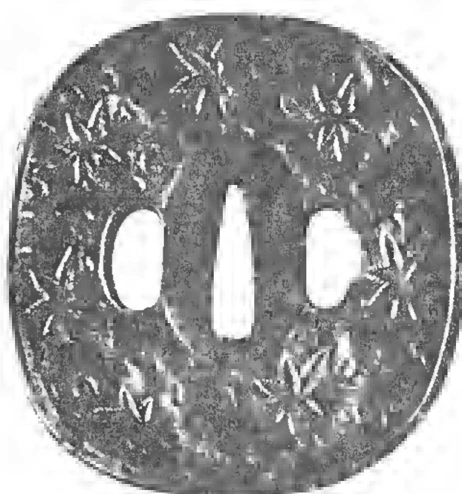
Inköpt som nr 88 a.

Af alla sagotidens hjältar är Yamato-dake ovillkorligen den förnämsta. Detta är det vanligast använda namnet, men egentligen torde han böra kallas Yamatotakeru no mikoto. Han föddes år 81 e. Kr. och var sin faders, kejsar Keikō, andra eller tredje son (han var nämligen tvilling). Keikō, som vid 83 års ålder tillträdde regeringen, år 70 eller 71 e. Kr., var äfven han känd för sina krigiska bragder. För öfrigt var Keikō mycket seglifvad; hans lifslängd angifves med variationer mellan 106 och 143 år, och han hade åttio barn. Vid denna tid rådde månggifte.

Den unge prins, som sedan kom att kallas Yamato-dake, visade tidigt gry, ibland nästan för mycket, och vid 16 års ålder fick han af fadern i uppdrag att besegra det upproriska Kumaso-folket på Kiūshiū. Den unge mannen begagnade sig af en list. Han ordnade sitt långa hår på kvinnors vis, tog på sig kvinnokläder, under hvilka han gömde vapen, och begaf sig iväg till Kumaso-höfdingens borg, där ett gästabud förestod. Under festen inträngde han i salen med de kvinnor, som framburo rätterna, och hans utseende slog genast höfdingen, som undrade hvem den sköna främlingen var och öfverhopade den förmenta ungmön med artighetsbetygelser. Men när natten kom, och alla lågo försänkta i sömn, smög sig ynglingen åter in, gick fram till höfdingens läger och beredde sig att gifva honom banehugget.

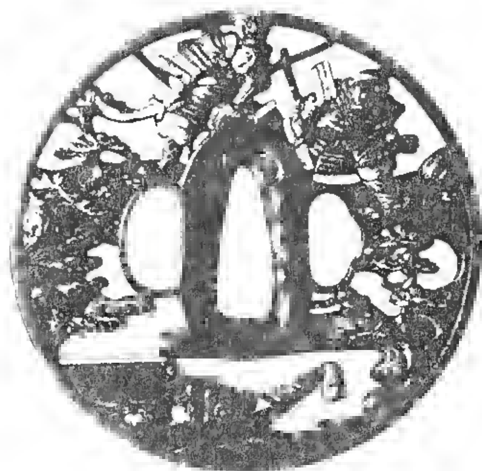
Dessförinnan väckte han dock sin fiende, som ropade: »Du är den tappraste i hela Yamato, må Yamatotakeru vara ditt namn (den tappre i Yamato)!» Vid dessa ord afhögg den unge fursten hans hufvud med ett enda slag. Höfdingens död medförde Kumaso-folkets fullständiga

132
134
136

133
135
137

underkastelse, och prinsens rykte flög vida omkring. Han kunde dock ej vara nöjd med denna bragd utan sändes af sin kejserlige fader på nya expeditioner, alla mer eller mindre förknippade med sägner. Landet Izumo behärskade han, drog ut mot de på den tiden ständigt bråkande ebisu (Ainos), hvarvid han fick rädda sig från att undkomma i en prärieeld genom att nedmeja det närmaste gräset med det honom af solgudinnans öfverste prästinna anförtrodda svärdet Molnsamlingen (Murakumo no tsurugi, se nr 84), som efter denna bragd kallades Kusanagi no tsurugi, »Gräsmejaren», och återvände genom de trakter, som ligga vid den sedermera s. k. Tōkaidō, en berömd landsväg mellan Tōkiō och Kiōto. Vid färden öfver nuvarande Tōkiōviken förlorade han på ett dramatiskt sätt sin maka Tachibana-hime (se nr 127) och utbrast, då han från en bergshöjd skådade ned på landskapet »Azuma wa ya (o min hustru)!» Häraf fick östra och norra Honshū namnet Azuma, och denna trakt har alltid varit berömd för sina vackra kvinnor och tappra män.

Yamato-dake upplefde ytterligare åtskilliga äfventyr men sjuknade i feber och dog, endast några och trettio år gammal, 113 e. Kr. (Om Yamato-dake se äfven nr 256.)

---

133. *TSUBA af järn. Dekoration: lönnblad i låg relief. Osignerad.*

Inköpt som nr 88 a.

Lönnblad äro alltid på modet som mönster, och en af Tōkiōs förnämsta klubbar, hvilken håller på gamla seder, heter Lönnbladsklubben. Den har en förtjusande trädgård med de vackraste lönnar, och alla Japans 22 lönnsorter äro där företrädda. Momijiyama och Arashiyamadalen, båda i närheten af Kiōto, äro berömda för sina lönnar i höstskrud och likaså Tatsutadalen vid Nara. Det omtalade Momijiyama är ej att förväxla med det berg af samma namn i det gamla Yedo's palatsområde, där

Tokugawa-shōgunernas graftempel voro belägna, och där nu kejsarfamiljen grafsättes.

Lönnens skönhet gör sig mest gällande på hösten, och emedan denna årstid anses komma från väster, bör lönnen såsom varande höstens träd planteras på en kulle i västra delen af trädgården.

Ett poetiskt namn på lönn är höstbrokad. Lönnens blad äro fingerklufna, och då ett litet barn mot någon sträcker sin öppna hand, kallas den lönnbladshanden. Om en ung flickas rodnad säger man hon strör röda lönnblad öfver sitt ansikte.[1]

---

134. *TSUBA af gulbrun brons. Hundvalp (chinkoro). Hårstråna framställda genom inristning (utförd med fil eller mejsel). Signerad: Kiotoshi. Denne grundade Tanaka-skolan. Han var en berömd mästare, som lefde i Yedo och gjorde utsökta arbeten. Hans skola omfattade 22 personer.*

Inköpt som nr 88 a.

Sagan om mannen, som kom träden (körsbärsträden) att blomma,[*] är en känd japansk barnsaga.

Ett gammalt par ägde en hund vid namn Shiro, som de höllo mycket af. En dag, då de arbetade i trädgården, började hunden att krafsa i marken och skälla; mannen gaf akt därpå och gräfde några tag i jorden på denna plats. En kruka innehållande guldmynt kom då i dagen. De gamla blefvo mycket glada, men deras granne uppfylldes af afundsjuka och bad att få låna den märkvärdiga hunden. När Shiro väl kommit in i grannens trädgård begynte han till stor fröjd för denne genast att krafsa i marken, men då det gräfdes på det stället, fanns där endast

---

[*] Benämningen »som kommer träden att blomma» tillkommer gudinnan Sengen eller Asama, Fujis härskarinna och kejsarättens stammoder, vid nr 1 kallad Saku-ya hime.

[1] Du Cane: Flowers of Japan.

— gödsel. Mannen blef häröfver så förbittrad, att han full af raseri slog ihjäl den lånade hunden.

Shiro's husbonde blef mycket bedröfvad och offrade vid hans graf. I drömmen uppenbarade sig därpå Shiro för sin herre samt rådde honom att nedhugga ett träd, som stod strax invid grafven och af trädets stam göra en rismortel, så skulle de riskorn, som stöttes i denna mortel, genast förvandlas till guldmynt. Detta visade sig också vara sant. Häröfver blef grannen än mera afundsjuk. Han bad att få låna morteln, och den hygglige mannen villfor äfven denna hans begäran. Men riset, som grannen stötte i morteln, förvandlades till — gödsel. I sin ilska brände den samvetslöse mannen upp morteln.

Hunden uppenbarade sig då ånyo och tillsade husbonden att hämta askan, så skulle han genom att kasta en liten del af denna på träden få dem att genast slå ut i blom. Full af förväntan gick gubben med en handfull aska af morteln till länsfursten, och det visade sig, att han, såsom hunden förutsagt, verkligen kunde få träden att blomma. Mannen blef öfverhopad med skänker och ynnestbevis. Grannen, som naturligtvis önskade vinna samma fördelar, bad nu att erhålla litet af den underbara askan, hvilket han också fick. Äfven han begaf sig då till fursten, för hvilken han stolt förklarade sig vara en stor trollkarl, hvars befallningar träden åtlydde. Han erbjöd sig att visa prof på sin konst och kastade litet aska mot ett träd, men blåsten förde den i stället till länsfurstens ögon. Denne lät då genast föra den misslyckade trollkarlen till afrättsplatsen. Detta blef den slutliga lönen för hans afundsjuka.

---

135. *TSUBA af järn. Dekoration i relief: på ena sidan apmamma med sin unge, som leker dragkamp med en annan apa. Som rep tjänstgör en vinranka. Upptill en flygande insekt. På andra sidan en från en trädgren nedhängande apa, som sträcker sig efter månens spegelbild i en ström. Signerad: Hamano Noritada. Han var berömd för sina afbildningar af hjälten Ya-*

mato-dake och verkade på Temmei-tiden (1781—1789), anställd hos daimiōn af Kishū.

Inköpt i Yokohama, juni 1902.

Vildvinet, yama-budo (på latin Vitis labrusca, L.), växer sitt japanska namn likmätigt i bergen och har små blå bär af egendomlig smak. Bl. a. anträffas det uti ansenlig storlek i trakten af Fuji. Denna art förekommer spridd i Östasien. Det europeiska odlade vinet lämpar sig ej för klimatet i Japan; det finnes visserligen där men blir ej godt.

De japanska aporna (saru, på latin Inuus speciosus, Tem.), hafva röda kindben och förekomma intill 41:sta breddgraden, ja t. o. m. ännu nordligare. De hafva endast en liten stump till svans. När de bilda kedja, nödgas de därför hålla i hvarandras armar och ben.

Geografiska namn på saru äro ej ovanliga, t. ex. Sarugawa och Sarushima (»Apfloden» och »Apön»).

Åtskilliga målare hafva specialiserat sig på att afbilda apor. Bland dessa märkes särskildt Maruyama Ōkio (död 1795), på hvars roliga taflor pälsverket alltid är mästerligt utfördt. Apan, som sträcker sig efter månens spegelbild i vattnet är ett vanligt motiv i den japanska konsten. Buddha lär hafva berättat en saga om några apor, som sågo månen afspegla sig i en brunn. För att få tag uti det glänsande föremålet hängde sig en af aporna i ett träd öfver brunnen, på henne hängde sig en annan och så vidare för att bilda en tillräckligt lång kedja för ändamålet. Emellertid brast grenen och aporna drunknade.

En liknelse om illusionens fåfänglighet.

---

136. *TSUBA af järn. Dekoration i relief och positivt mönster: två krigare, den ene med spjut, den andre med draget, afbrutet svärd, begifvande sig ned mot en båt. Landskap med tallar. Rikt damascinerad. Osignerad.*

Inköpt som nr 88 a.

De på tsuban befintliga figurerna äro ej med bestämdhet identifierade, dock visar sannolikheten på, att här är frågan om de två af folket ytterst uppburna, historiska personerna nationalhjälten Yoshitsune och hans trogne vapendragare och stridskamrat Benkei vid en episod under stora inbördesfejden.

Få krigare torde vara så ofta afbildade som just dessa. De förekomma på alla möjliga konstföremål, och teaterpjäser, som handla om deras historia, kunna alltid påräkna god publik. De lefde under Japans orosfyllda medeltid. Yoshitsune (1159—1189) tillhörde släkten Minamato och var son till Yoshitomo och hans bihustru Tokiwa. Då Yoshitsune var helt liten, stupade hans fader i ett krig mot sin forne bundsförvandt, tyrannen Kiyomori, en kejsarson, som på grund af särskilda omständigheter räknades till släkten Taira, Minamatos fiender. Yoshitsunes moder måste fly men nödgades vända tillbaka och ingå i Kiyomoris harem för att rädda sin mors och sina barns lif.

Yoshitsunes äldre broder hette Yoritomo. Barnen skiljdes åt och uppfostrades på olika håll, Yoshitsune eller, som han då kallades, Ushiwaka (= ung oxe) sattes i ett kloster i Kiōto, där den liflige och impulsive gossen visade sig vara en riktig odygspåse och blef munkarnas förtviflan. Själf trifdes han ej heller med tanken på att blifva en allvarlig präst, och när en metallhandlare skulle resa norrut till Mutsu, lyckades han olofvandes få följa med. Både munkarna och Yoshitsune drogo en lättnadens suck. Väl fri, utmärkte sig ynglingen genast för sin tapperhet. Han slog ihjäl fyra anfallande stråtröfvare och visade på allt sätt, att det var krigarblod i honom. Så skicklig blef han i fäktning, att sägnen låter honom hafva undervisats i fäktkonst och andra idrotter af trollens (tengu) konung. Omsider återvände han till Kiōto, och här mötte han den man, som skulle blifva hans trognaste följeslagare.*

* Eljest räknas fyra krigare till hans trogna, nämligen de två bröderna Kamada (Morimasa och Mitsumasa) och bröderna Satō (Tsuginobu och Tadanobu).

Benkei, en stridslysten präst, som under sitt novitiat kasserats af talrika kloster, hade sällat sig till de bråkiga munkarna på Hiei-san men gick egentligen omkring och sökte tillfälle till gräl. Han förklarade, att han ämnade ställa sig vid Gojō-bron och slå ihjäl så många förbipasserande, att han kunde samla tusen svärd. Det påstås, att han fick 999 stycken. Men så kom vandrande öfver bron en yngling af beskedligt utseende, enligt den tidens eleganta sed bärande en liten flöjt. Benkei uppfordrade till strid men blef till sin yttersta häpnad öfvervunnen af sin unge motståndare, och, sedan denne skonat hans lif, blefvo de oskiljaktiga. — Striden på Gojō-bron är ett omtyckt konstmotiv.

Vid denna tid hade Yoritomo också undkommit och höjt upprorsfanan mot Kiyomori, hvarvid åtskilliga stormän förenade sig med honom, och nu började en serie strider, hvars utgång Kiyomori ej upplefde.

Sedan väl Yoritomo segrat, blefvo bröderna oense, och Yoritomo sände bl. a. en man att taga Yoshitsunes lif. Denne flydde norrut men måste omsider vid Koromogawa med hela sin familj begå självmord. Traditionen vill dock veta, att Yoshitsune ej dog utan undkom till Yezo, där han skulle undervisat Ainos i allehanda färdigheter, och hvarest han alltjämt vördas som ett slags skyddshelgon. Andra påstå, att han från Yezo öfver Sakhalin begaf sig till Asiens fastland, där han sedan skulle uppträdt i Mongoliet och varit den historiskt berömde Genghis Khan.

Yoshitsune lär hafva varit gift med en dotter till Taira no Tokitada, men hon omtalas föga i berättelserna, och vid alla romantiska tillfällen är Yoshitsunes namn förknippadt med Shizuka gozen, hans bihustru.

---

137. *TSUBA af järn, tung. Dekoration i positivt mönster: åldrig sköldpadda (se nr 100) med »grässvans». Signerad: Masasada i Yedo i Busshū.*

Inköpt som nr 88 a.

Om något, som synes högst osannolikt, plägar man säga, att det är lika otroligt som att den blinda sköldpaddan minogame får se solen.

På hafvets botten dväljes en blind sköldpadda med gräsbevuxet skal. Hon har dock under buken ett seende öga, men solen får hon ej skåda oftare än en gång hvart tretusende år och det blott, om hon har riktig tur. Härför erfordras en hel rad gynnsamma omständigheter. Hennes enda möjlighet är att begifva sig upp till hafsytan och anträffa en planka med ett hål uti. Om hon nu klamrar sig fast vid plankan, lägger ögat mot hålet, och vinden händelsevis vänder om alltihop, då får minogame se solen. (Joly.)

Sköldpaddan afbildas ofta tillsammans med en ung man i fiskardräkt. Detta hänför sig då till sagan om Urashima, den japanske Rip van Winkle, som säges hafva återvändt till Japan efter en långvarig bortvaro, 348 år gammal. Hans återkomst förlägges till år 825, kejsar Junwa's andra regeringsår.

---

138 a. *TSUBA af järn. Dekoration i svag relief: karpar, simmande i vatten, ur hvilket vattenväxter (förgyllda) sticka upp. Natsuō-stil. År 1902 upplystes det förf., att Natsuō († 1898) hvars specialitet var att teckna fiskar, erhållit förtroendet att utföra parerplåten till det hederssvärd, som vid en bemärkelsedag öfverlämnats åt kejsaren, och hvartill Japans dåvande förnämsta svärdssmed gjort klingan. Natsuō hade åtskilliga efterföljare. Signerad: Masatsune gjort i andra året af Tempō (1831).*

Inköpt i Yokohama, april 1902.

138 b. *ASK för tsuba, med löst lock af brunt trä med randig ådring, invändigt försedd med en liten kudde, klädd med röd silkescrêpe samt en tapp, som passar in mot urtagningen i tsubans midt.*

Inköpt som nr 138 a.

Det finnes en hel del konstnärer vid namn Masatsune. På 1700-talet känner man en Masatsune i Busshū, som signerade arbeten i sitt 82:dra lefnadsår. Yanakawa-skolan har flera mästare med detta namn. Detsamma är förhållandet med Ishikuro. Masatsune I var den förste af Ishikuro-mästarna. Han lefde i Yedo i den del af staden, som kallas Hongo och dog 1828. Hans andre son Koretsune var den andre mästaren. Af Masatsunes efterföljare nämner Jacoby Ishikuro Tominsai Masatsune III såsom verksam i midten på 1800-talet. Tjugo namn af i skolan verksamma lärjungar äro bekanta. —

Koi, såsom japanerna benämna karpen (Cyprinus carpium, L.), är en omtyckt fisksort, som mycket hålles i dammar.

Karpen är uthållighetens symbol, emedan han simmar emot strömmen och till och med anses kunna taga sig uppför vattenfallen (han afbildas därför ofta i den japanska konsten tillsammans med vattenfall).

I denna hoppande ställning tecknas han litet emellanåt, ett framställningssätt grundadt på den kinesiska sagan om störfisken, som lyckades komma uppför forsarna vid Riū Mon (på kinesiska Lung Men, d. v. s. Drakporten) i Gula floden, och som till belöning för sin uthållighet blef förvandlad till en drake.

Då just uthållighet är en af de egenskaper, som framför allt anses böra känneteckna en japan, uppmanas de japanska gossarna att i detta afseende likna karpen, kämpa emot motgångarna samt söka öfvervinna de största svårigheter.

I Japan firas icke barnens verkliga födelsedag, utan alla flickor hålla födelsedagsfest den tredje mars, och alla gossar den femte maj. Denna dag uppsättas vid hvarje hus bambupålar, från hvilka svaja jättestora karpar af tyg, ett slags långsträckta öppna ballonger, hvilka vinden håller utspända då den blåser in i det med en rund vidja uppspärrade gapet. Det är lätt att se huru många gossar det finnes i hvarje familj på antalet karpflaggor.* I samband med »gossfesten» (Tango no Sekku) an-

* En dylik, medförd och skänkt af förf., finnes i Riksmusei etnografiska afdelning.

ordnas i hemmen en liten utställning af dockor, föreställande berömda krigare och hjältar, hvilka barnen uppmanas att efterlikna (jmfr nr 75). — Att hålla reda på barnens ålder efter våra begrepp faller sig svårt, om den räknas efter gamla metoden, ty åldersberäkningen i Japan tillgick så, att den 1:sta januari blefvo alla barnen ett år äldre, vare sig de voro födda i början eller i slutet af föregående år. Som dessutom barnen ansågos vara ett år gamla vid födelsen, blef ett barn, som föddes den 31 december och då gällde för att vara ett år gammalt, naturligtvis två år redan följande dag den 1:sta januari. Detta sätt att räkna åren upphörde officiellt år 1873, men användes ännu i aflägsna trakter.

---

139. *TSUBA af järn. Dekoration: trumpetsnäcka i negativt mönster och det kinesiska skriftteeknet jū (= långt lif) i relief.*

Inköpt som nr 88 a.

Trumpetsnäckan kallas på japanska hora-gai, och Japan äger tvenne arter, af Linné kallade Tritonium tritonis. Snäckorna användes förr som signalhorn med ett munstycke af messing. (På romerska skulpturer afbildades som bekant de i hafvet boende tritonerna ofta blåsande i trumpetsnäckor.)

Hornblåsaren benämndes hora-fiu eller hora wo fuku. Enligt Mendez Pinto — en portugis som besökte Japan i slutet af 1500-talet och skrifvit en diger lunta om sina erfarenheter och intryck — betydde en trumpetstöt upplopp, två stötar eldsvåda, tre stöld och fyra stötar förräderi. Hvarje husfader måste äga ett signalhorn, och det var vid höga böter stadgadt, att det ej fick blåsas uti hornet annat än vid förutnämnda tillfällen. Då signalen förräderi ljöd, måste den genast repeteras från hus till hus, från by till by, och alla begåfvo sig till den plats, därifrån signalen utgått. På så sätt hade man inom kort tid en stridsstyrka samlad.

Krigslurarna kallades gin-gai (krigsmusslor eller lägersnäckor). Det japanska talesättet han blåser i trumpetsnäckan betyder "han skryter".

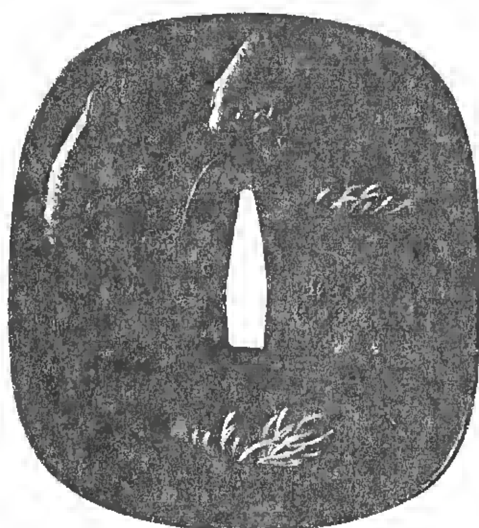
140. *TSUBA af järn. Dekoration: luftdrake, inristad (på japanska katakiri) bland prickförgyllda moln. Intet hål för kozuka eller kōgai men ett litet genomgående rundt hål. Sannolikt blef detta gjordt för vidfästande af en snodd, hvarmed vapnet kunde hängas vid armen, då det ej var stucket i bältet — alltså ett band liknande våra ursprungliga porte-epéer. Troligen modern. Signerad: Ishi, med japanska bokstäfver.*

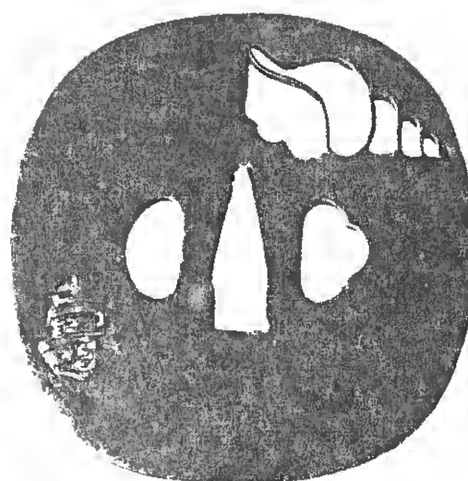
Inköpt som nr 88 a.

Drakbeskrifningarna äro oftast af kinesiskt ursprung.

Bland de nio slag af drakar, som enligt sagorna finnas, märkas 1) himlens drake, hvilken bevakar gudarnas boningar och stöder dem, så att de ej falla, 2) den andliga eller luftdraken, som åstadkommer blåst och regn, hvaraf människorna hafva nytta, 3) jorddraken, ofta betecknad som vattendrake och som härskar öfver vattendragen, samt 4) den drake, som rufvar öfver i jorden dolda skatter, hvilka ej äro af människor kända. Det finnes ock en hornlös drake. Ofta säges draken på sin panna bära en pärla liknande en ädelsten.

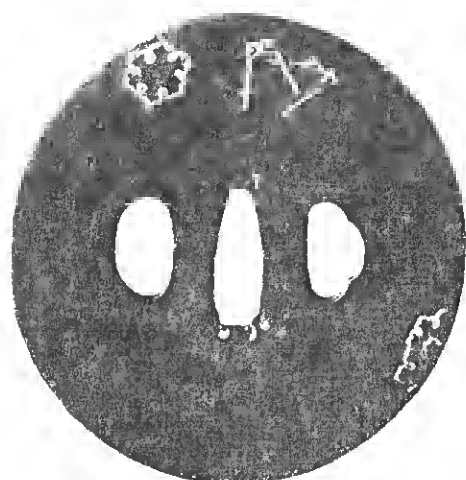
På våren bor draken i himlen, på sommaren roar den sig med att färdas omring på molnen, på hösten dväljes den i vattnen och om vintern sofver den i jorden. Draken uppträder ensam och kan blifva stor eller liten allt efter sin önskan. Om draken parar sig med en ko, uppstår sagoodjuret Kirin, hvars uppträdande varslar om en utmärkt kejsares regering. Af föreningen med ett svin uppstår öfverraskande nog en elefant, och i förening med ett sto frambringas en oöfverträfflig häst. Drakhonan framföder hvarje gång nio ungar. Den förstfödde af dessa älskar välljud och sjunger äfven; det är med anledning häraf som japanska

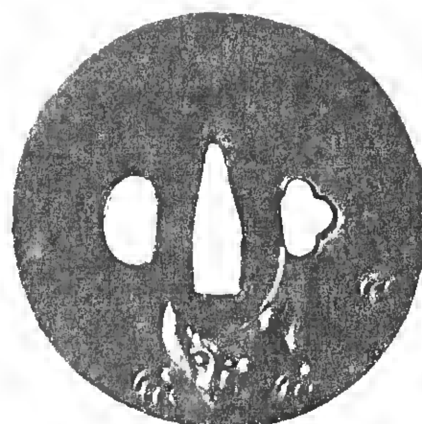

138 139
140 141
143 142

tempelklockors handtag prydas med drakar. Den andra i ordningen älskar instrumentalmusik, hvarför både den japanska cittran och handtrumman prydas med drakornament. Den tredje tycker om dryckesvaror, därför bruka ofta dryckesskålar vara dekorerade med drakmönster; den fjärde har sitt tillhåll å brant stupande platser, hvarför tak, torn och bjälkändar på tempelbyggnader förses med drakskulptur. Den femte draken älskar förstörelse och blodsutgjutelse, och för den skull utsirades svärden ofta med drakar. Den sjätte har sin lust i vitterhet; bokband och titelblad prydas därför gärna med drakar. Den sjunde är i besittning af en underbart fin hörsel. Den åttonde älskar hvila; på grund däraf äro armstolar ofta skulpterade med drakornament. Den nionde slutligen åtager sig gärna bördor, hvarför bordsben samt fötterna på fyrfat etc. göras i drakfason.

Det finnes en drake, Ri-riū, hvilken har så skarpa ögon, att han kan se hvad som tilldrager sig på hundratals mils afstånd. Japanen Bakin påstår att regndraken, Sui-riū, kommer det att regna, när han känner smärta. Om vattnet synes rödaktigt, har det bemängts med drakblod. Regndraken brukar afbildas tillsammans med en sennin, Chinnan, jmfr 158. En mångfärgad drake är Han-riū, som är 40 fot lång och har ränder i nio färger, men ibland äro de endast mörkblå. Denna drake kan dock aldrig svinga sig upp till himmelen. Den eldröda draken heter Ka-riū och är sju fot lång.

Lyckodraken kallas Fuku-riū. Hans motsats är Haku-fuku-riū.

---

141. *TSUBA af järn. Vågig, repvriden kant. Dekoration i relief: på ena sidan en krigare (Shoki) förföljande en djäfvul, som flyr med Buddhas sharitō, som han stulit. På andra sidan synes ett molnhöljdt landskap med byggnad; ur molnen framslungas förgyllda blixtar. Hålen för kuzuka och kōgai igenfyllda. Signerad Nobuharu i Dewa (en provins).*

Inköpt som nr 88 a.

Både Shoki, guden Bishamon och Ida ten pläga afbildas förföljande relikstjälande djäflar.

Sharitō är ett litet relikskrin, i hvilket bevaras en kula (pärla), som anses vara en rest (shari) af ett helgons förbrända kropp. Sådana relikskrin inbyggas ibland i mellersta pelaren af en pagod eller förvaras i en annan särskild helgedom.

Reliker har man på åtskilliga ställen i Japan; så t. ex. äger landets äldsta buddistiska tempel, Hōriūji i Nara, pupillen af Buddhas vänstra öga. Den ligger i ett skrin med åtta höljen och visas dagligen kl. 12. Till utseendet påminner den om ett brunt korn.

I templet Senyūji i Kiōto förvaras en af Buddhas tänder. Om denna tand berättas, att en demon strax efter Buddhas död stal den och flydde, men Ida ten (en gudomlighet, betecknad som den största snabblöparen) återeröfrade den och skänkte efter halftannat århundrade denna heliga relik, till en kinesisk präst, och slutligen kom den till Japan. Det skrin, i hvilket den omtalade tanden gömmes, är pagodformadt, af förgylld metall och nära en meter högt. Självfva öfverdelen är kinesisk, men underredet japanskt, härstammande från Ashikaga-tiden (1300—1500-talen). Reliken förevisas årligen den 8:de oktober. Tanden, som liknar en hästtand, är så stor[1] att man måste beklaga Buddha, om han någonsin haft den i munnen.

(På Ceylon finnes i staden Kandy ett tempel, helgadt åt en Buddhas tand, och som anses för utomordentligt heligt. Skeptiska resenärer, hvilka beskådat reliken, förklara, att den utgöres af en krokodil- eller svintand.)

I Japan vilja nästan alla orter vara kända för ett visst antal större eller mindre sevärdheter; till dessa höra minnen af heliga män eller andra framstående personligheter. Ibland kunna föremålen hafva en viss humor. På ett ställe visas skallen af Kōbō daishi som barn. Han dog emellertid vid mogen ålder.

---

[1] Murray's Handbook.

142. *TSUBA af järn, tung. Dekoration i relief: smygande, kortsvansad japansk katt. Osignerad.*

Inköpt som nr 88 a.

Den japanska katten är i allmänhet från födseln kortsvansad, och befinnes svansen ej tillräckligt kort, är det i de flesta landsdelar brukligt att afhugga den. Långsvansade kattor äro vanligen illa sedda. Som unga anses de ofarliga, men som vuxna påbördar vidskepelsen dem trolldomsförmåga. (Detsamma är förhållandet med trollträden.) I aflägsna landsändar tror hvarje människa fullt och fast, att om man lämnar en katt ensam med ett lik, så står detta upp och dansar.

Det finnes flera berättelser om vampyrartade kattor, som både dödat folk och själfva förvandlat sig till människor. Trollkatten utmålas gärna försedd med flera långa svansar. Men det finnes äfven berättelser till kattens fördel, så t. ex. om de två kattorna, som stredo med den stora råttan, hvilken ville göra dottern i huset skada.

Sjöfarande vilja gärna hafva en katt ombord, men den bör vara en trefärgad hankatt,[1] och dessa äro synnerligen ovanliga. Katten och huggormen voro enligt legenden de enda djur, som ej begräto Buddhas död. Ett japanskt ordspråk säger dock, att t. o. m. hos en katt finnes det något af buddhanatur, d. v. s. äfven i det sämsta finnes något godt.

Katt (neko) är ett smeknamn på geishorna. Såväl geishor som demimonden uti Yoshiwara-stadsdelen betrakta katten som ett slags fetisch, och hvar och en af dem har en katt af tyg, porslin eller dylikt för att bringa henne lycka.

---

143. *TSUBA af järn. Dekoration i damascineringsarbete: lafliknande ornament, föreställande ett slags hafstång, och instrumenttillbehör, stiliserade kotoji. Osignerad.*

Inköpt som nr 88 a.

[1] Hearn: Unfamiliar Japan.

Kotostall (kotoji) höra till den japanska cittran koto och användas en för hvarje sträng med olika antal för olika typer. De räknas emellanåt äfven till lyckotecknen, takaramono, och betyda då harmoni (endräkt). En koto med sina kotoji bredvid sig, papper att skrifva verser på samt lespedeza-klöfver och kiri beteckna i konsten Tanabatafesten (se nr 162).

Det runda laflika hafstångmönstret är särdeles omtyckt på fat och småtallrikar. Hafstång uppskattas ju som delikatess och kan, om man så vill, betraktas som ett motiv, ägnadt att föra tanken till festligheter. Till gladt samkväm önskar sig japanen gärna musik, och hvad kan väl då vara skönare än kotons toner? Hafstång och kotostall är därför visst ej en så egendomlig sammanställning, som man vid första påseendet vore frestad att tycka. F. ö. är äfven hafstång en lyckosam sinnebild.

Det förefaller ej otänkbart, att den samurai, som en gång i världen burit det med tsuban prydda svärdet, varit nog ung och mänsklig att vara fäst vid en tjuserska, hvilken han råkat vid mången glad, förtrolig måltid. Han ville kanske hafva musikens och festlighetens emblem sirade på sitt svärd, för att, då han drog ut för att bruka sitt vapen, under stridens larm i tanken känna sig ombrusad af tonerna från en cittra, som han ofta hört under lyckliga stunder.

---

144. *TSUBA af järn. Dekoration, delvis med damascinering. Å ena sidan en pagod på en klippa, från hvilken vattenfall nedstörta. Nedtill en bambukasse. På andra sidan två vildgåspar, sträckande öfver klippig strand. Signerad: Umetada Harushige.*

Inköpt som nr 88 a.

Sina tempel förstodo alltid buddhaprästerna att förlägga på de tänkbarast vackra och fördelaktiga platser, liksom de katolska helgedomarnas läge så godt som öfverallt förefaller valdt ej blott med hänsyn till en do-

minerande ställning utan äfven till vinnande af en stämningsfull omgifning och en tjusande utsikt. Särskildt vackert belägna äro Kwannons helgedomar. De tempel, som äro ägnade åt guden Fudō och hans två underordnade medgudar Kongara och Seitaka, hafva sin plats invid vattenfall och utgöra vallfartsorter för såväl botgörande som ock för älskande par. —

På denna tsuba är nedtill en bambukasse afbildad. Sådana kassar användes och användas alltjämt i stor utsträckning för att med ett slags kajbildningar skydda stränderna vid häftigt forsande vattendrag, t. ex. den vilda Fujikawa.[1] De göras grofmaskiga, cylindriska med afrundade ändar och fyllas med kullersten. Dessa kassar hafva verkligen i allmänhet visat sig särdeles effektiva.

Hvad vildgåsen (på japanska gan och på kinesiska yen) beträffar, finnes den omnämnd i de äldsta skrifterna. Den afbildas ofta parvis och är bl. a. en sinnebild för äktenskapet, detta på grund däraf att vildgåsmakarna välja hvarandra för lifvet. I konsten äro vildgäss, flygande framför en fullmåne, ett mycket vanligt motiv. Sträckande vildgäss afbildas emellanåt med vasstrån i sina näbbar. Det påstods nämligen, att dessa flyttfåglar på sina vandringar medförde vasstrån; dessa ansågos för dem underlätta att efter nedslaget i vattnet fortare kunna komma till ro. På grund af denna egendomliga uppfattning gäller vildgåsen som en sinnebild af förtänksamhet och försiktighet.

---

145. *TSUBA af järn, kantad med brons. Dekoration i negativt mönster: krysantemum, plommon- och körsblom. Hålen för kuzuka och kōgai fyllda, kōgaihålet halfsidigt. Signerad Aka-o, som verkade i provinsen Echizen.*

Inköpt som nr 88 a.

[1] Murray's Handbook.

Af Akao-skolans tvenne (?trenne, se nr 117) konstnärer är den här ifrågavarande den, hvilken bodde som samurai i staden Fukui på Höreki-tiden (1751—1764).

Hvad tsubans ämne beträffar, är plommonblomman en sinnebild af kvinnlig själsadel, körsblomman af kvinnlig skönhet och krigarens tapperhet. Krysantemum åter symboliserar själens renhet.

Bland de hundra korta förnämsta skaldestyckena, som år 1245 samlades af Fujiwara Sadaiye, finna vi åtskilliga omnämnande blommor.

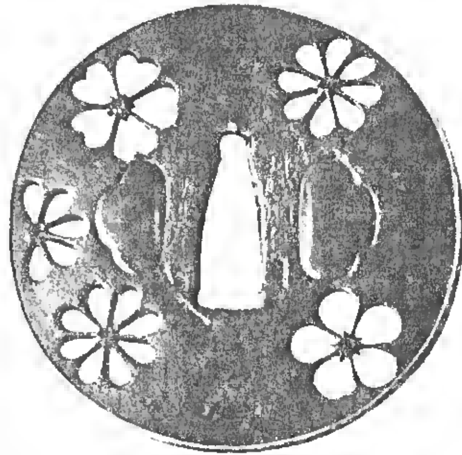
Mitsune (900-talet) skrifver: »En hvit krysantemum kom jag att plocka, men hvilka blommor bära färg och hvilka äro hvita? Det kan jag ej afgöra, nu då rimfrosten hvilar öfver blomstren.»

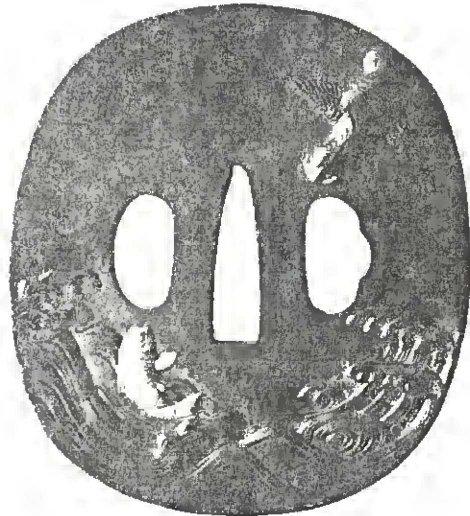
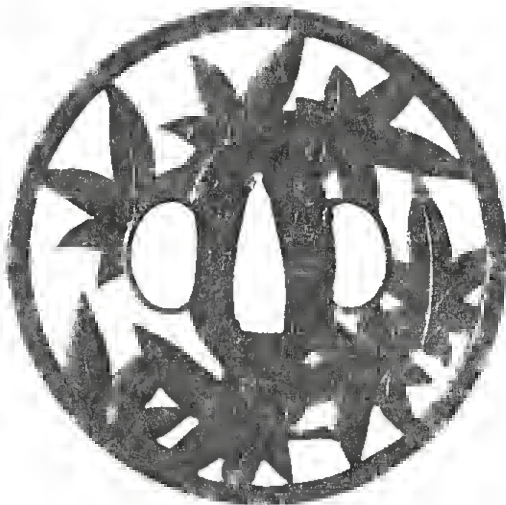
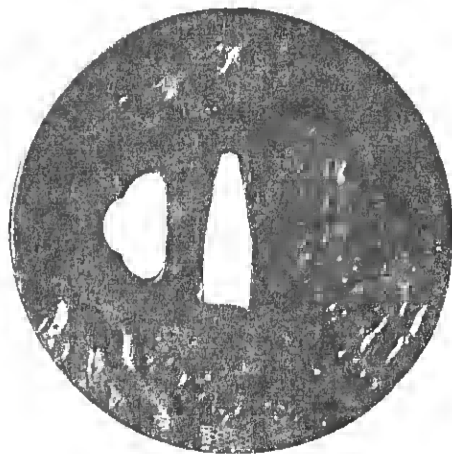
Lika berömdt, fastän ej hörande just till denna samling, är det ode Minamoto Sanetomo aningsfullt författade till det plommonträd, som växte invid hans hus, innan han, samma dag han lönnmördades, begaf sig iväg till krigsgudens tempel i Kamakura. Det lyder ungefär sålunda: »Fast mitt hem kan tyekas herrelöst, då jag har gått bort, så glöm ej, o plommonträd, att visa dina knoppar om våren.»

Ki Tsurayuki (omkring 900), betraktad som den störste skalden i äldre tider, skrifver: »Ingen kan känna människans hjärta, men äfven snöhöljd är plommonblomman full af samma vällukt som i vår barndoms dagar.» (Människorna skifta, men plommonblomman bibehåller alltid samma doft.)

Den skönhet, som körsblomman betecknar, är af mera varmblodig art än plommonblommans. Att den just symboliserar skönhet och tapperhet har någon japan sökt att poetiskt förklara. Körsblomman faller till marken och förgås utan tanke på sin skönhet, och krigaren offrar utan saknad i striden sitt lif.

När man i verser påträffar ordet blommor men det ej förklaras, hvilka det gäller, är det alltid frågan om körsblom, oeh i ofvannämnda samling skaldestycken skrifver Tomomori, Tsurayukis nevö, några rader, som visa, att, i Japan liksom i Europa, i bistra krigiska tider folk hade

149
146
148

145
147
144

lika lätt för att gråta som för att slåss, om de ock i en senare period ständigt måste vara behärskade. Hans vers lyder: »Våren är kommen, och åter skiner solen. Så mildt småler himmelen, att jag nästan gråter, då blommorna falla ned och dö.» Och af ärkebiskop Giōson, som fick ett tragiskt slut, har man ett poem, äfven det inneslutet i denna berömda samling och författadt på det för sin underbara körsblom berömda berget Ōmine: »I enslighet bor jag, mänskoansikten ser jag inga, så måste då, o körsblomträd på berget, vi två hålla samman; utom dig har jag ingen vän.»

---

146. *TSUBA af mörkbrun brons, oregelbunden form. Mönster: en shōjō, förnöjdt uppkrupen bakom ett ofantligt sakekrus och med en stor vinskål i högra handen. Vid krusets fot synas vågmotiv. Signerad på afvigsidan: Masayoshi i Yamashiro. Konstnären dog under Kwansei-tidens 8:de år (= 1796).*

Inköpt i Stockholm, augusti 1913.

Den japanska sagovärlden är rikt befolkad med fantastiska företeelser, än skräckinjagande, än ofarliga. Till de senare höra shōjō, ett slags människoliknande varelser (ibland uppgifvas de vara aplika), som hålla till vid hafsstranden eller under hafvets yta. De äro gladlynta, tjocka och med rödt, stripigt, utstående hår, hvaraf ett färgämne påstås kunna framställas. Ytterst sällskapliga, hafva de som förnämsta karaktärsdrag en ohejdad passion för risvin, hvarför man i Japan om en starkt berusad person säger, att han är drucken som en shōjō, och när någon super upp allt hvad han har, heter det, att pengarna gått till shōjō.

Det finnes en berättelse om en fiskaryngling vid namn Kofu,[1] som i sin hydda fick besök af en shōjō. Denne begaf sig bort till sakekruset och drack ur allt risvin samt hällde dit vatten i stället. Kofu sade emellertid intet, ty han var en artig värd. Stor var dock hans glädje, när

[1] Brauns.

han påföljande morgon undersökte kruset och fann det fullt af det härligaste sake. Hur mycket man än öste däraf, fanns lika mycket kvar. Detta var shōjōs tack.

På afbildningar ser man ofta shōjō pokulerande, sjungande och dansande. Emellanåt bära de sådana skopor, som äro öfliga för risvinets upphällande ur de stora krukor, hvilka tjänstgöra som sakebehållare. Dessa senare äro framförallt ett shōjōs kännetecknande attribut. Här framställda shōjō har en ovanligt stor sakeskål, en hänsyftning till hans förkärlek för starka drycker, och vågorna vid krukans fot beteckna hans vistelseort vid stranden.

---

147. *TSUBA af järn. Dekoration i relief: roffågel med fisk i näbbet samt vågor, på hvilka en (förgylld) fisk synes. Signerad: Masayoshi. Han tillhörde Ishikuro-skolan i Yedo och verkade under perioden Anyei (1772—1780).*

Inköpt som nr 88 a.

Roffåglar äro i Japan visserligen ej så allmänna som t. ex. i Indien, men åtskilliga arter finnas likväl. Åsynen af örnarna (washi) torde ej vara ägnad att uppväcka odeladt behagliga tankar, ty de från Indien stammande buddistiska skrifterna förtälja, att de osaliga i ett af de många helvetena anfallas af örnar, hundar, vargar och hyenor.

Den vanligaste japanska roffågeln är gladan (tombi), som emellanåt håller sig vid hafsstränderna och fiskar. Hon flyger mycket högt och slår blixtsnabbt ner på sitt byte. Detta är af ganska växlande beskaffenhet; småfåglar och fiskar äro omtyckta, döda råttor ytterst begärliga, men äfven vegetarisk föda tages gärna, då ej annan finnes att få. Man har exempel på, att fågeln varit nog djärf att roffa åt sig en kaka ur barnets hand, och ordspråket säger också »se förvånad ut som om bönkakan ryckts bort af en glada».

Bönderna påstå, att om en glada ses på morgonen, skall man taga med sin regnkappa till arbetet, men ses den först vid middagstiden, kan man godt lämna kappan hemma.

En fågel, som flyger bort med en fisk, för tanken till berättelsen om Shigeuji. Under Ashikaga Takauji's strid om herraväldet fanns på motpartens sida en skicklig bågskytt, Shigeuji. Ashikaga förföljde det fartyg, hvarpå denne befann sig. Det hände då, att en roffågel med en fisk i näbbet kom flygande. Med utropet: Ni äro alltför sysslolösa, här skall ni åtminstone få en fisk att äta! afsköt han sin pil, och fisken störtade ned på fiendens båtdäck, medan fågeln genomborrad föll i hafvet.

På denna tsubas ena sida är roffågeln afbildad, och på den andra synas skaldjur. En fågel och en mussla pläga, då de finnas sammanställda, påminna om en fabel, hvilken betraktas som den äldsta från Kina härstammande.

En vadarfågel, rördrummen (på kinesiska yü), var ute för att proviantera och fann en mussla på flodstranden. Han gaf henne ett nyp, men genast slogos skalen igen, och så stod han där med näbbet fastklämdt. Fågeln sade: »Om du inte släpper i dag, om du inte släpper i morgon, blir där säkert en död mussla.» Men svaret blef: »Om jag inte släpper i dag, om jag inte släpper i morgon, så blir där alldeles säkert en död fågel.» — Bäst de kifvades, kom en fiskare och tog dem bägge två, och så var deras saga all.

Såsom fabelns författare uppgifves Su Tai (omkr. 700-talet e. Kr.), hvilken var rådsherre hos prinsen af Chao. Han ville uppmana till endräkt gentemot yttre inflytelser och sökte ett talande sätt att gifva sina åsikter luft.

148. *TSUBA af järn. Dekoration i positivt reliefmönster: lönnblad. Inskrift på båda sidor: Tomohisa i staden Hagi i Nagato. Sannolikt 1700-talet. Tomohisa tillhörde Furukawa-skolan, som ägde*

många medlemmar. Till samma skola hörde mästaren till n:rs 111 och 112.

Inköpt som nr 88 a.

Om en ung man fick sig tillskickade några lönnblad från sin käraste, var detta ett afsked. Både kärlek och lönnblad heta nämligen på japanska iro, och därför betydde detta, att hennes känslor för honom ändrats, liksom lönnbladen skifta på hösten.

Lönnbladen växla färg i oktober. De äro mycket mindre än de europeiska och antaga så granna färgtoner, att japanerna räkna dem som blommor. Fallande lönnblad, som bortföras af en ström, äro ett otaliga gånger upprepadt motiv i den japanska konsten (t. ex. nr 283).

Det djur, som plägar afbildas tillsammans med lönnen, är hjorten.

---

149. *TSUBA af järn, liten. Dekoration i negativt mönster: gök, månskära och moln, utmärkta med två streck. Osignerad.*

Inköpt som nr 88 a.

Japans högt beundrade och älskade sånggök eller näktergal, hototogisu, torde hafva sitt läte att tacka för detta namn, hvars stafvelser han tyckes framropa. Han är en skygg fågel, hvars röst endast höres nattetid. I fångenskap är han tyst.

Otaliga gånger hafva Japans diktare besjungit denna fågels föregifna kärlek till plommonträdet. Konstnären Tadahira påstods hafva på en solfjäder målat en hototogisu så naturtroget, att den utstötte ett rop, hvarje gång solfjädern slogs upp.

Buddismen sysslar äfven med en gökfågel (Cueulus melanoleucus), på sanskrit benämnd kuravikaya eller karanda, hvars vackra läte berömmes i skrifterna, som förtälja, att denna fågel med sitt rop vid ett tillfälle väckte Bimbisâra (en af Shaka omvänd konung), hvilken var nära att blifva biten af en orm.

När hototogisu först begynner locka på våren, vet landtmannen, att tiden för risplanteringen är inne. Fågeln säges helst sjunga, då månen lyser full, och i konsten förekommer han gärna i sällskap med denna himlakropp. Hototogisu anses ropa tills dess ögon blifva blodsprängda.

Gökens sammanställning med månen är väl af kinesiskt ursprung men tillskrifves numera en vers författad af hjälten Yorimasa på 1100-talet. Denne berömde bågskytt och skald af Minamotosläkten gjorde sig förtjänt af kejsarens ynnest. Kejsaren hade angripits af en smygande sjukdom, och man fann, att orsaken var ett troll, som insvept i moln hvar natt satt på palatsets tak, upphäfvande hemska skrik. I mörkret lyste dess ögon som eldkol. Inga besvärjelser hjälpte, men den modige Yorimasa spände en natt sin båge, och, siktande i den riktning, hvarifrån ljudet kom, afsköt han en pil med stadig hand, hvarpå odjuret föll ned till marken. Aldrig skådade man hvarken förr eller senare dess like, ty hufvudet var en apas, fötterna buro tigerklor, och den fjälliga svansen afslutades med ett bitande ormhufvud. Odjuret dödades, och kejsaren tillfrisknade. I berättelserna kallas vidundret Nuye.

Till tack lät kejsaren till räddaren öfverlämna ett dyrbart svärd, och hofmannen, som medförde denna gåfva, kunde ej underlåta att pröfva Yorimasa's skicklighet i verskonst. I samma ögonblick sjöng hototogisu, och hofmannen framsade några versrader, talande om hototogisu, hvarpå Yorimasa afslutade versen med en hänsyftning till månen. Båda vers-hälfterna innehöllo dubbelmeningar med anspelning på orsaken till Yorimasa's utmärkelse. Denna vers utgör alltjämt ett föremål för beundran.

150 a. *TSUBA af gulbrun brons, som förr varit helt öfverdragen af gråhvit metall (?silfver). Ålderdomlig form med motställda, negativa mönster, förmodligen sadlar. Möjligen 1400-talet. Osignerad.*

Inköpt i Japan 1902.

150 b. *TSUBA af järn, liten, s. k. tanto tsuba, fyrkantig med affasade hörn. Dekoration i delvis negativt mönster: en långsvansad räf, som sitter med frambenen lyfta. — Upptill en kulle med en torii. Till vänster härom en månskära i negativt mönster bakom smala moln. Signerad: Okada Masatoyo. Masatoyo var en själfständig konstnär, som ej tillhörde någon skola. Han lefde i Yedo pa Kwansei-tiden (1789—1800).*

Inköpt i Stockholm, augusti 1913.

150 c. *TSUBA af järn. Dekoration i relief och olikfärgad metall. På ena sidan brant, tallklädd väg invid en sjö, på hvilken båtar synas. På motsatta stranden höja sig bergskullar. En bonde i bred halmhatt leder en häst vägen fram. Djuret är lastadt med risknippor. På tsubans andra sida är en strandlinje markerad. Osignerad.*

Inköpt i Stockholm, augusti 1913.

150 d. *TSUBA af järn. Modifierad mokkoform med i hörnen ingående hjärtformiga utskärningar. Ytan är hamrad att likna skinn. Reliefdekoration med förgyllning. På ena sidan nedtill en sanko (trekload tokko), upptill en sanskritbokstaf. På andra sidan en tokko med oklufna spetsar. Osignerad.*

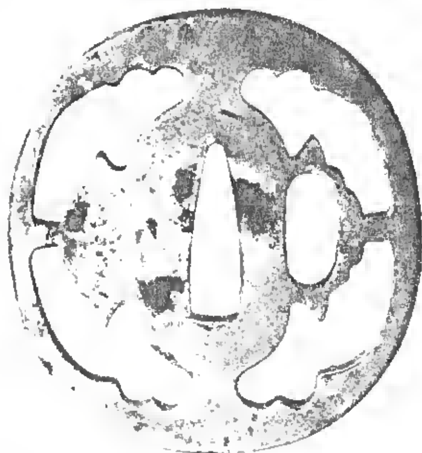
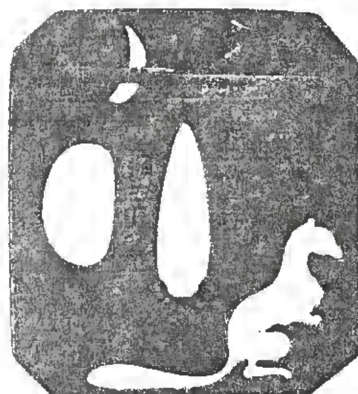
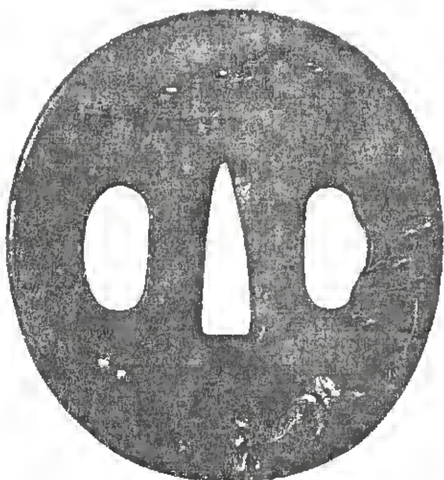
Inköpt i Stockholm, augusti 1913.

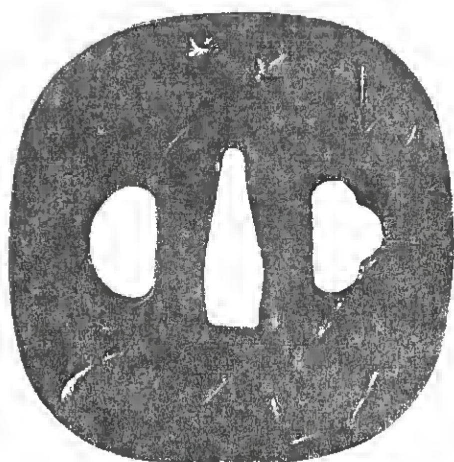
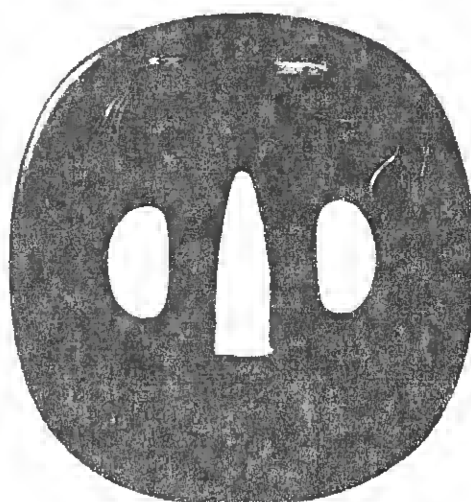
150 e. *TSUBA af gulgrön brons med gul bronsrand och finhamrad yta. Reliefdekoration: på ena sidan ett konformigt fisknät, som hängts att torka bland bambuliknande vass. Upptill flyga två sjöfåglar (chidori). På andra sidan böjda vassplantor. Osignerad.*

Inköpt i Stockholm, augusti 1913.

150 f. *TSUBA af järn. Dekoration i relief och olikfärgad metall. På ena sidan kommandostaf med sin guldpapperstofs (här ej i färg) och snören. Nedtill en smal käpp (ridspö) med börögla. På andra sidan två pilar, den ena i gaffelform. Osignerad.*

Inköpt i Stockholm, augusti 1913.

150 a
150 c
150 e

150 b
150 d
150 f

150 g *TSUBA af järn med oregelbunden, delvis rostig yta och mönster i relief i olika metaller. Ämne: en hare sittande invid ett par stånd Equisetum och betraktande fullmånen, som framskymtar ur obetydligt markerade moln. På afvigsidan Equisetum invid en en ström och signatur: Naotomo. (? Yanakawa-skolan)*

Inköpt i Stockholm, augusti 1913.

150 h. *TSUBA af järn. Dekoration i relief och färger. Upptill ett genomgående, hjärtformigt hål. Tsuban är något toppig till formen. På ena sidan en tiger på språng. I närheten en klippa och bambugräs. På andra sidan äfvenledes en klippa med bambugräs invid en ström. Osignerad.*

Inköpt i Stockholm, augusti 1913.

150 i. *TSUBA af gjutjärn. Genombrutet arbete, positivt mönster. En mängd apor i olika ställningar. Detta motiv är tämligen omtyckt och förekommer både på tsuba från Hondo och Kiūshiū (Satsuma). Osignerad.*

Inköpt i Stockholm, augusti 1913.

150 j. *TSUBA af brons, genom behandling svartgjord och med beundransvärdt jämn nanakogrund. Dekoration i relief: på ena sidan semifluga och insekt (förgylld) med runda vingar och långa antenner. På andra sidan en annan insekt, något påminnande om en nyckelpiga, med sex korta, raka ben. Signerad: Yoshisumi. Modern.*

Inköpt i Yokohama, april 1902.

150 k. *TSUBA af järn med rik inläggning af sentoku. På ena sidan böljande eulaliagräs, bland hvilket ett par insekter förirrat sig. På andra sidan likaledes vajande eulalia. Mellan grässtråna synas ytterst små ringar, möjligen föreställande daggdroppar. Framsidan är försedd med en krumelur, kanske afsedd som signatur.*

Inköpt i Stockholm, augusti 1913.

150 l. *TSUBA af järn med reliefdekorationer. På framsidan två djäflar med stora hörntänder. Figurerna skylas delvis af stiliserade ornament. Sparsam förgyllning. På den något konkava afvigsidan, omsluten af en fordom helt förgylld rand, upptages midten likaledes af stiliserade ornament. Osignerad.*

Inköpt i Stockholm, augusti 1913.

150 m. *TSUBA af järn. Dekoration: på ena sidan drake med förgyllda munspröt. På andra sidan berget Fuji och vågstänk. Försedd med två genomgående hål för udenuki-snodderna. Inskrifter på båda sidor. Signerad på ena sidan: Tsuchiya Hōgen Yasuchika. Yasuchika var en samurai, som äfven signerade sina arbeten To-u (se nr 181). Hōgen var en förnäm titel, som förlänades af kejsaren.*

Inköpt i Japan 1902.

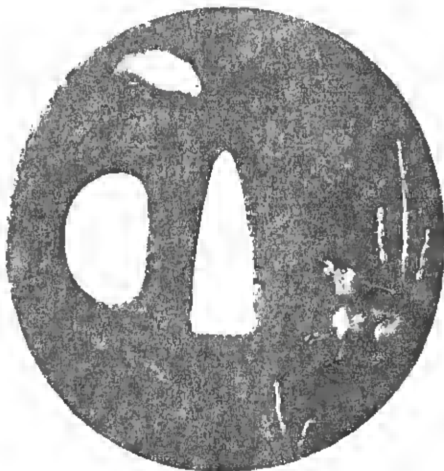
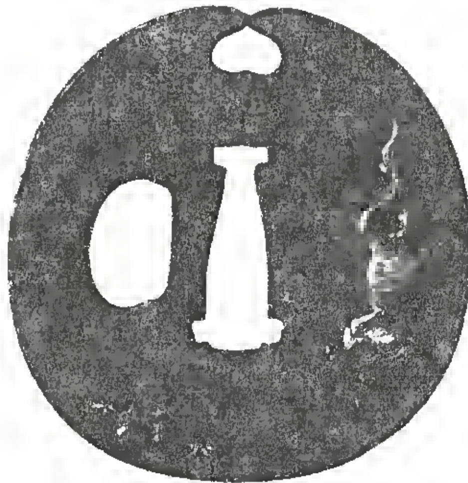
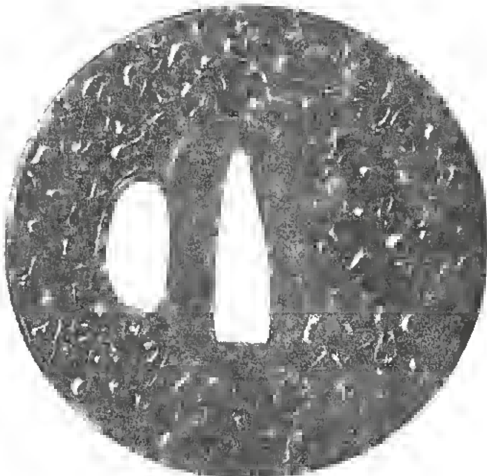
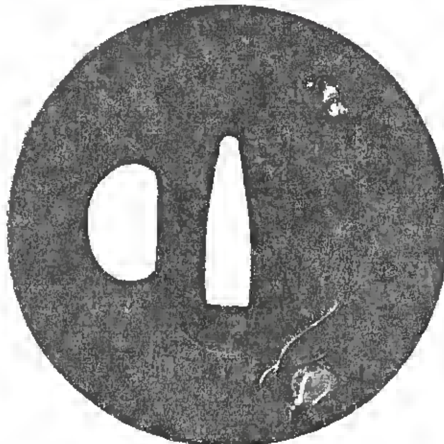
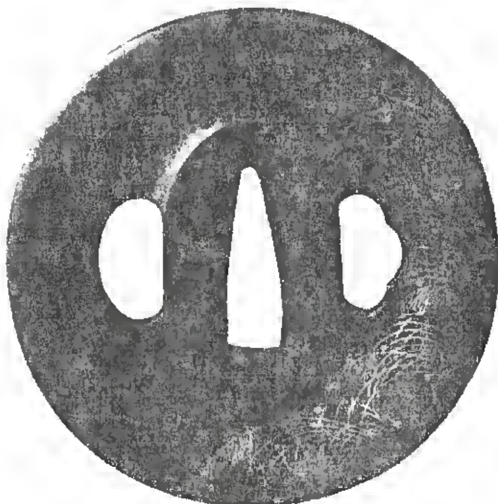
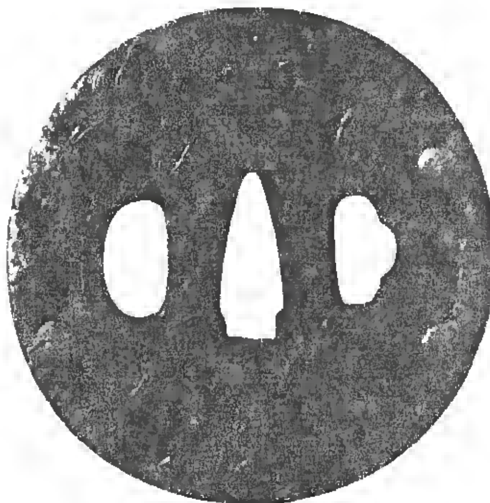
150 n. *TSUBA af järn. Dekoration i positivt reliefmönster, delvis med gulddamascinering: ryttare och två andra rustningsklädda figurer i landskap med tall och vattenfall. Signerad: Soheishi Niūdō Soten. Niūdō betyder präst. Soten var den andre af sin skola och ganska berömd. Han lefde i Hikone, prov. Ōmi, i slutet på 1600-talet. Han bar titeln hōgen. Andra arbeten med samma signatur äro n:rs 150 p, 153, 175 och 176.*

Inköpt i Japan 1902.

150 o. *TSUBA af järn. Dekoration i damascinering: grenar af törnen. Utom hål för kuzuka nedtill två oregelbundna udenuki-hål. Signerad: Umetada Shigechika i Kiōto i Yamashiro.*

Inköpt i Japan 1902.

150 p. *TSUBA af shakudōliknande brons med delvis positivt reliefmönster och metallinläggning. Ämne: sjöstrid invid en tallklädd strand. På båda sidor synas båtar, till höger fyra krigare, den ena förande ett baner. En af stridsmännen, som bär lans, har till häst störtat sig i vattnet. I midten nedtill en rustningsklädd*

150 g
150 i
150 k

150 h
150 j
150 l

ryttare, som sträcker sig efter sin i vattnet nedfallna pilbåge. Krigarna i vänstra båten söka, den ene med en trekload båtshake, hindra hans företag. På afvigsidan fortsättning på vänstra båten med två krigare. Farkosten ligger tätt invid den klippiga tallstranden. Signerad: Soheishi Niūdō Soten (som lefde i staden Hikone i Gōshū — Ōmi. Se n:rs 150 n, 153, 175 och 176.

Inköpt i Stockholm, augusti 1913.

Ämnet är en ofta återgifven episod från slaget vid Yashima mellan Genji- och Heike-partierna. Yoshitsune (se nr 136) hade tappat sin båge i vattnet och ansträngde sig att återfå den. När hans vänner undrade häröfver, sade han: »Om det varit min släkting Tametomo, som förlorat sin båge, hade det ej gjort något, men mina fiender böra ej få se, hur liten min båge är» (d. v. s. de kunde då tro, att han var ej så farlig).

150 q. *TSUBA af järn. Dekoration i positivt mönster, delvis med metallinläggningar. Ämne: strid (i båtar eller på en bro). Upptill på tsuban synas moln och tallar samt en stridsman på språng. Han bär fältherrehjälm; i handen håller han ett långt svärd. Till vänster två anstormande krigare, till höger äfvenledes två, hvaraf den ene är utan hjälm. De rusa mot de på andra sidan varande. Nedtill ser man upprörda vågor, i hvilka en krigare hufvudstupa störtats. Afvigsidan ointressant. Osignerad.*

Inköpt i Stockholm, augusti 1913.

I slaget vid Dan no ura stred Yoshitsune mot Noritsune men undkom honom, i det han tog ett jättesprång öfver åtta båtar. Denna episod kallas Hasso Tobi.

Det är märkvärdigt, hvad man egentligen vet litet om de första japanska parerplåtarna. Visst hade svärden sådana för att utestänga väta, då klingan hvilade i sin balja, och kanske skulle de äfven skydda handen för mothugg, men för det senare ändamålet voro de nog ej alltid så ägnade, ty de sägas i förstone hafva gjorts af trä och läder (nr 150 d efterliknar lädrets yta); sedan tog man till brons (ibland förgylld eller som på nr 150 a försilfrad) och så järn.

När tsuba allmänt började göras af metall, torde deras utseende först hafva varit litet groft. Man tänkte naturligtvis mera på det praktiska än på det estetiska. Men några utsmyckningar ville man gärna hafva, och det föll sig då lättast att göra mönstret negativt (nr 150 a).

Om tidpunkten, från hvilken de af oss kända första tsuba härstamma, gifvas så växlande uppgifter af olika japanska och europeiska kännare, att man just ej vet hvad man skall tro. Orsaken hvarför man i Japan, där det dock finnes så godt om konnässörer och där kunnighet om vapen och vapentillbehör är ett af adeln högt ansedt vetande, har så vidt afvikande meningar för gamla, osignerade tsubas datering, var kanske den invecklade, gammaldags tidräkningen. Några tro, att tsuba äro från tiden för inbördeskrigen på 1100-talet, andra åter tro dem vara från början af 1400-talet.

Det faller af sig själft, att det är mycket lättare att tidsbestämma en signerad parerplåt, men bruket att påteckna tsuba med skrift uppkom nog ej förrän vid 1400-talets slut. Tyvärr är en tsuba, signerad med ett visst namn, ej säkert alltid gjord af det namnets ägare. Man har efterapat många konstnärers signaturer, och ibland kunde äfven i äldre tider mästarna lämna en hel del af arbetet åt sina elever att utföra. (Parallell Rubens' taflor.)

De gamla järntsuba hafva en egendomligt kornig yta. De uthuggna mönstren äro mycket enkla, mest växtmotiv eller buddistiska emblem. Formen var mestadels rundad, men de stora tvåhandssvärden hade ofta fyrkantiga tsuba, med hvilka man lätt kunde haka sig fast i stenfogarna, då man stormade uppför en mur. I början voro tsuba ej särskildt smäckra, om ock utomordentligt väl smidda. (I förbigående må nämnas, att smidda och gjutna järntsuba kunna åtskiljas genom sin klang, ty lägger man på ett finger en tsuba och slår till den med något redskap, har den smidda en ren och klocklik klang, den gjutna åter en dof.)

Om man från begynnelsen velat hafva tsuba så stadiga som möjligt, tyckte man dock under tidernas lopp, att en öfverflödig tyngd hindrade

rörelsefriheten under strid, hvarför man tog sig till att (senast under 1500-talet?) göra dem tunnare. Former af en mängd olika slag blefvo brukliga. Mycket gouterad var mokkoformen (1400-talet?). För öfrigt gjordes tsuba både ovala, med vågig kant och t. o. m. ytterst oregelbunden sådan. Vanligast voro de något elliptiska, nästan cirkelformiga (t. ex. bredd 6 cm., höjd 7 cm.). Formatet växlade. Det gjordes små och stora tsuba, och till sammanhörande wakizashi och katana-svärd tillverkades tsuba i par af olika storlek.

De negativa mönstren hade varit ett sätt att minska tyngden, men ju mindre oroliga tiderna blefvo, desto elegantare ville man hafva sina vapentillbehör. På tsuba-teknikens område uppstod snart en häpnadsväckande ajourering, och de s. k. positiva mönstren användes i stor utsträckning. Dessa lämpade sig också mycket bättre än de negativa för konstnärlig bearbetning. Man kunde ju låta mönstret framträda ej blott silhuettformigt utan äfven i relief och det olika på båda sidor. Man arbetade dessutom den släta grundmetallen till relief samt gjorde uthamringar, utskärningar och inläggningar m. m. däri. För öfrigt brukades för tsuba alla möjliga arbetssätt, metaller och metallegeringar.

Mycket karakteristiska för de japanska parerplåtarna äro hålen för kuzuka och kōgai, antingen blott för kuzuka eller för båda tillbehören och då på hvar sin sida om hålet för nakago, klingans tapp (jmfr nr 84). Kuzukahålet brukar vara njurformigt, kōgaihålet större och något annorlunda, men emellanåt äro de lika (nr 150 f). Egendomliga äro de mestadels oregelbundna hålen, ibland ett, vanligen två, för udenukisnodderna (nrs 150 m och o), ett slags porte-epée. Rätt ofta voro de positiva mönstren ordnade så, att en del däraf bildade udenuki-hålen (nr 150 n).

För dyrbara pjäser använde man med förkärlek shakudō och shibuichi. Guld och silfver begagnades till inläggning och dekorering. Ytterst sällan tog man de senare metallerna till hela tsuba. Ofta är det vi tro vara guld endast sentoku, en guldgul legering (nr 150 k). De

ojämförligt flesta tsuba voro af järn, och på goda exemplar nedlades ett tålamodspröfvande och långvarigt arbete. Dels hade man fordom bättre tid, dels var det viktigt, att alla delar på svärdet höllo, dels voro adelsmännen villiga att betala höga priser för utsirandet af sina svärd, nästan de enda ägodelar de voro riktigt säkra på. Hvad daimiō beträffar, anställde de metallkonstnärer på särdeles generösa villkor. Dessa hade att åstadkomma det vackraste de kunde utan hänsyn till kostnaden.

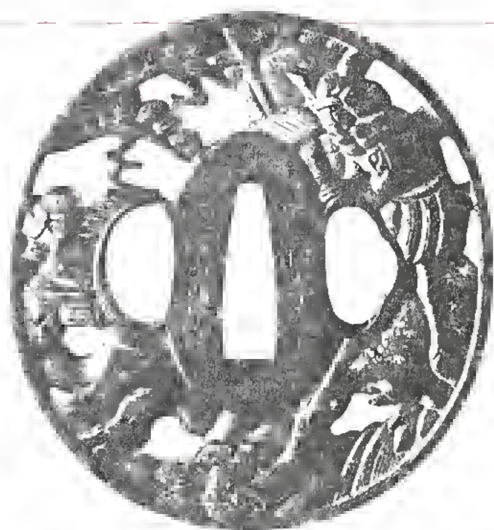
Under Tokugawa-tiden tog sig välståndet uttryck i en allt rikligare dekoration af vapentillbehören. På 1800-talet steg begäret att utsira till sin höjdpunkt; så t. ex. voro Gotō-mästarnas arbeten under förra hälften af 1800-talet nästan öfverlastade med ornament.

Namnet Gotō har på tsuba-konstens gebit en utomordentligt god klang. Den förste mästaren lefde på 1500-talet, och hans efterföljare hafva nummerordning liksom furstar. Samtliga Gotō hade lärjungar, och Gotō-skolans säte blef Yedo. Gotō voro de största mästarna på sitt område, och mästerskapet giek i arf i nästan oafbruten följd från far till son intill 1800-talets slut. — Andra stora namn äro Kaneiyé och Umetada (nr 150 o).

Verkstäder för förfärdigande af svärdstillbehör funnos litet hvarstädes i riket, och en intresserad samtid och eftervärld har tillvaratagit de där arbetande konstnärernas namn.

Hvad dekorationsämnena beträffar, voro sådana som tigrar (nr 150 h), drakar (nr 150 m) och dylika s. k. öfvernaturliga djur mycket använda. Andra djur, såsom räfvar, harar och insekter, ser man ofta. Emellanåt trängde man ihop ett stort antal figurer på en liten yta. Ett omtyckt ämne voro de s. k. 1,000 aporna (nr 150 i). Krigaremblem (nr 150 f) och krigiska motiv (nr:s 150 n, p, & q) brukades mycket, men äfven fredliga voro vanliga, särskildt finner man dem på nyare arbeten (nr:s 150 c, 150 d & 150 e).

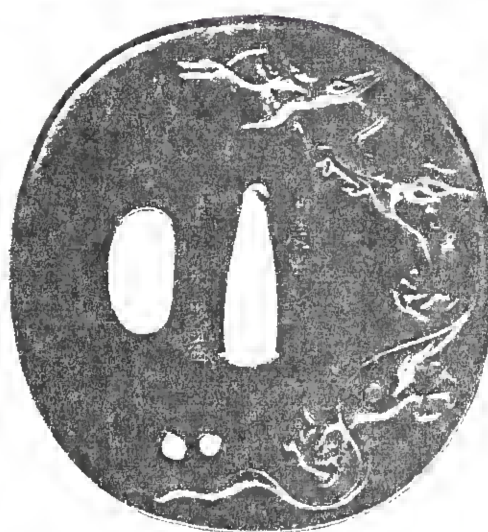
I vår tid har man gjort ganska många tsuba endast för att vara konstindustriella föremål. Ett sådant exempel är nr 150 j, som alldeles

150 n

150 o

150 p

150 q

150 m

saknar hål för kuzuka och kōgai. I västerlandet har man — det konstnärliga häruti må lämnas därhän — med framgång apterat tsuba till ringledningsskyltar och papperspressar. Det är en variant i uppfyllelsen af profetian om svärdet och plogbillen.

---

151. *TSUBA af järn med bronsinläggningar. På ytan mellan de fyra genomgående, njurformiga hålen synes Lagens hjul. Utskärningarna kantade med brons. Lagens hjul ingick i flera adelssläkters vapen. Osignerad.*

Inköpt som nr 88 a.

Lagens hjul (på japanska rimbō, på sanskrit Dharma chakra) är en buddistisk sinnebild för alltings kretslopp, de buddistiska lärornas utbredning, själavandringen och dylikt.

Ekrarna på lagens hjul — de äro åtta till antalet — förekomma ofta i tokkoform (om tokko nr 198), och själfva hjulet torde från början vara en symbol. Såsom motiv på med gudstjänst förbundna föremål anträffar man hjulet både som mönster på prästkåpor och på templens fasta inredning, t. ex. i frisen öfver högaltaret i Higashi Ōtani, där det finnes upprepadt nio gånger.[1]

Chakran eller skifvan är i Indien ett attribut till Vishnu och föreställer den flammande solskifvan, men förklaras äfven representera blixten.

I buddistiska skrifter uppräknas de attribut som böra åtfölja en världshärskare, och på hvilka man lätt igenkänner det indiska ursprunget. De äro:

1) Det gyllene hjulet eller skifvan.
2) Sköna (ädelstensliknande) hustrur (obs. pluralis).
3) Hästar.
4) Elefanter.

[1] Murray's Handbook.

5) Gudomliga väktare för skattkammaren.

6) Ministrar, befallande öfver krigshärarna.

7) Den undergörande pärlan (som nog lär behöfvas efter nr 6!)

Bevarandet af Lagens hjul berättas hafva af Buddha själf anförtrotts åt No Cha, en kines af gudomlig börd, som lefde på 1200-talet f. Kr. Det Högsta Väsendet önskade förgöra en här af demoner (māra) och lät därför en ande födas till jorden som son till »den pagodbärande guden», den indiska Vajrapâni. Men den unge No Cha ägnade sig ej allvarligt åt sin uppgift utan ställde endast till oreda bland det vänligt sinnade drakfolket, så att fadern såg sig föranlåten att aflifva honom. No Cha uppenbarade sig åter och »upplöste sin kropp, gifvande köttet åt sin moder och benen åt sin fader», medan anden begaf sig till Buddha, som af den heliga liljans stängel, blad, blommor och frukt skapade honom en ny kropp och anförtrodde honom Lagens hjul. Han plägar afbildas med åtta armar och bärande en chakra. Egentligen torde han vara en stjärngud. Han räknas som öfverste-befälhafvare för den himmelska härskaran, och under sig har han ett stort antal generaler (36 stycken ?).

En af helvetets tio furstar betecknas såsom »kungen som vrider Lagens hjul».

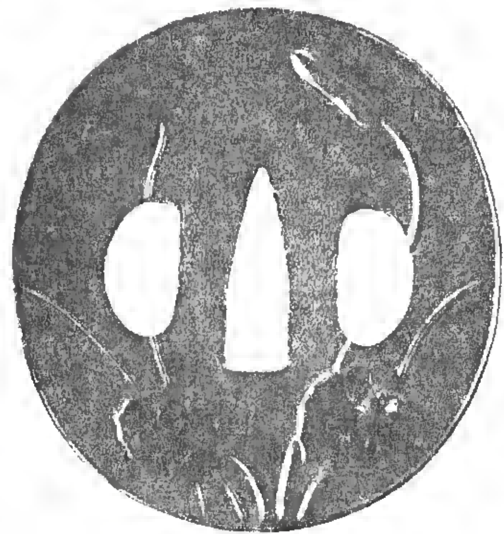

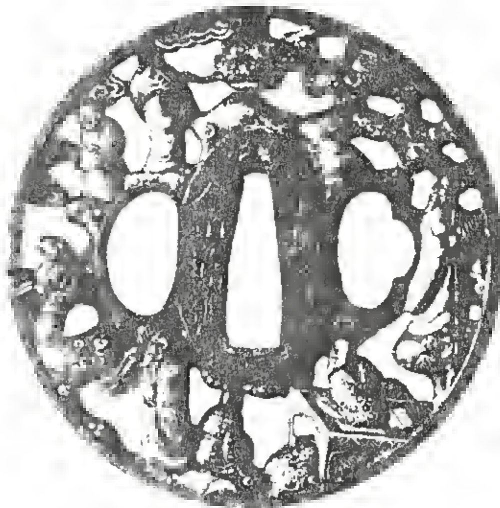
152. *TSUBA af mörk, hamrad brons, kantad med shakudō. Reliefdekoration i shakudō: vattenplantor; de bredbladiga sannolikt tsuabuki. Osignerad.*

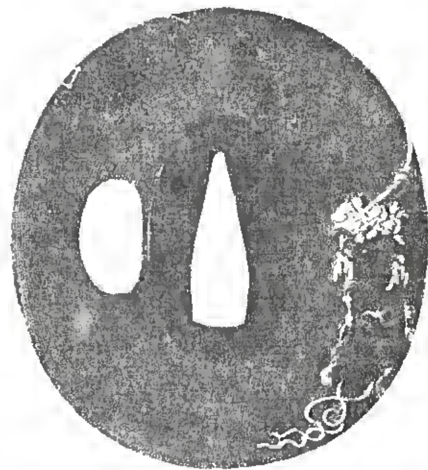
Inköpt som nr 88 a.

Bland Japans talrika vattenväxter har vattenkallan ett af de egendomligaste folknamnen; den heter vanligen »Den lilla sittande i religiös betraktelse-plantan», sannolikt därför, att den gula kolfven anses påminna om en förgylld buddha, sittande stilla i ren afskildhet liksom uti en lotusblomma. (Hearn.)

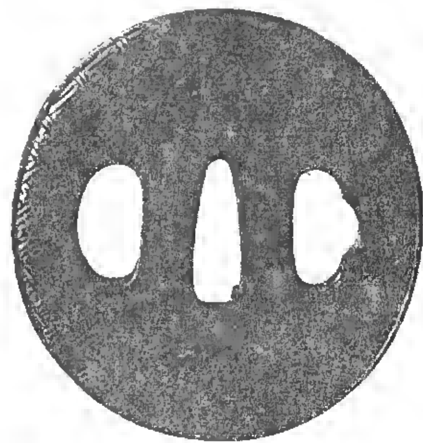

151
153
155

152
154
156

Vattenväxter ser man icke endast uti den fria naturen och i de vattenfyllda risfälten utan äfven i de japanska trädgårdarna, ty få dylika sakna dammar eller rinnande vatten. Bland dessa plantor märkas kabbelöken (kōhone), som ju vanligen bär gula blommor, men i den trädgård, hvilken hör till Katsura-sommarpalatset i Kiōto, äfven har röda blommor.

Vårt ordstäf »hungern är den bästa krydda» motsvaras af det japanska »på vägen äter en häst t. o. m. kabbelök».

Andra vanliga växter äro sagittaria (se nr 129) och sjönöten (Trapa natans, se nr 61 & 62), vatten-nate (Potamogeton) och Callitriche verna. Våra näckrosor (Nuphar och Nymphæa) äro mindre allmänna och förekomma mest i södra Japan. Norra ön, Yezo, har bl. a. i en sjö utanför Hakodate en vattenlilja (Limnanthemum peltatum), hvilken betraktas som en stor delikatess.[1]

Med kalmusroten (Acorus calamus) är en kinesisk sägen förknippad. Kü Yüan, en ämbetsman på 300-talet e. Kr., hade blifvit orättvist anklagad af en kamrat, och i sin förtviflan öfver att beskyllningarna troddes, tog han en sten i famnen och kastade sig i floden, där kalmusplantor växte. Man återfann sedermera kroppen, och eftersom vattnets gudomligheter beröfvats denna sin egendom, kastade man ris som försoningsoffer i floden. I södra Kina firas alltjämt i nyaste tid årsdagen för denna händelse (5:te dagen i 5:te månaden), och härvid ätas riskakor lindade i kalmusblad. —

De östasiska berättelserna hafva godt om dygdemönster, och i synnerhet förhärligas vördnaden för föräldrarna. En japansk historia (som har sin motsvarighet i Kina på 400-talet), säger, att kronprins Shōtoku taishi (600-talet) en dag i sin bärstol färdades vägen fram mellan risfälten. Enligt landets forntida sed lämnade alla sitt arbete för att skynda bort till landsvägen och där kasta sig ned mot marken för fursten. Endast en ung hurtig flicka bekymrade sig om ingenting utan fortsatte

[1] Murray's Handbook.

med att ur vattnet plocka stjälkar af en vattenväxt, hvilka hon nedlade i en korg.

Förtörnad öfver hennes ohöflighet lät fursten tillkalla flickan och sporde, hvarför hon ej iakttog den vördnad hon var skyldig landsherren. Hon svarade då: »Min moder befallde mig att gå ut och plocka Petasites-stjälkar.* Jag skulle skynda mig så mycket som möjligt och ej låta något störa mitt förehafvande. Det är ju min högsta plikt att åtlyda min moders bud; därför fortsatte jag mitt arbete.»

Detta svar tyckte fursten om, han lät flickan gå fri från straff och, hvad mera är, i sinom tid kallades hon till palatset och upphöjdes till hans gemål. På så sätt hedrade han den, som var plikttrogen mot sina föräldrar, och hon var fursten en god maka till sin död.

---

153. *TSUBA af järn. Dekoration: sju kinesiska figurer, en sittande vid ett bord, de öfriga hvilande och vandrande i klipplandskap med tallar och moln. Rik gulddamascinering. På båda sidor inskrifter: Soheishi Niñdō Soten i Hikone, Gōshū (Ōmi). Samme konstnär har förfärdigat n:r:s 150 n, 150 p, 175 och 176.*

Gåfva af envoyén friherre Bildt. Rom 1903.

Figurerna äro de sju genialiska männen under kinesiske kejsaren Hien Ti, omkr. 200 e. Kr. En af dem hette Kung Yung och var en tid kejsarens rådgifvare, en annan hette Wang Ts'an.

Till dessa sju vise räknas emellanåt äfven Ts'ao Chih, son till den store Ts'ao Ts'ao, och hvilken helt hängaf sig åt studier och afhöll sig från all politik. Hans äldre broder, som efter Hien Ti's afsättning upp-

* Petasites japonica är en växt, hvars stjälkar både i Kina och Japan af befolkningen användes till föda. Den storbladiga Petasites officinalis (pestskråp) växer i Sverige, dock icke som vattenväxt, och lär under medeltiden hafva odlats i klosterträdgårdarna. Ett afkok på dess rot användes som medel mot digerdöden. Petasites finnes (1914) i Skansens intressanta örtagård.

stigit på tronen, var afundsjuk på brodern på grund af dennes skicklighet i verskonst.

En dag befallde han honom att författa ett poem, medan han gick sju steg framåt. Ts'ao Chih lydde och framsade genast en vers, hvars innehåll var ungefär följande: I en kittel kokade bönor öfver eld, som uppgjorts af de stjälkar, på hvilka bönorna vuxit. Bönorna sade då till stjälkarna: 'Vi hafva ju kommit från samma rot, hvaraf då denna vrede?'»

Kejsaren förstod nog piken, men från denna stund blef Ts'ao Chih berömd för sin snabba inspiration.

---

154. *TSUBA af shakudō. Dekoration i relief af olikfärgad brons. På ena sidan öfvergifven tempelvagn, hvars tak prydes af tre pioner. På andra sidan en måne, som bryter fram ur moln, samt en grästufva. På öfverkanten de två tanabatastjärnbilderna (i Aquila och Vega). Nanakogrund. Osignerad.*

Inköpt i Berlin 1905(?)

Vid de japanska festerna (matsuri) framtagas ur templen rikt utsmyckade, med tak försedda platformer (mikoshi), i hvilka gudabilderna placeras för att sedan föras i procession genom gatorna. De bäras af män, som på fötterna hafva hvita strumpsockor men inga sandaler. Det är mycket förtjänstfullt att deltaga i bärandet af dessa gudaplatformer.

Processionerna äro långa och de deltagande bära en mängd bambustänger, behängda med vimplar, blommor och andra grannlåter. Präster i praktfulla dräkter komma ridande, och gatorna äro smyckade till fest. På baldakinbårar föras bilder af historiska personligheter, och enformig musik utföres. En mängd vagnar (dashi eller hoko) deltaga i festtåget; deras öfverreden likna mikoshi men äro fem à sex meter i höjd och lagda på vagnställningar med fyra stora trähjul. De framdragas af män medelst två långa rep i stället för skacklor och fimmerstång. Vagnarna äro oftast

af trä, lackeradt i svart och guld. Öfverdelen är båtformad med rika träsniderier och ett slags paviljong med utförligt arbetadt, fan-krönt tak. I paviljongen äro sköna danserskor, musikanter eller dockfigurer.

Rundt kring vagnens öfversida hänga praktfulla bonader och gobeliner, och ur templens skattkammare hafva framtagits ovärderliga broderier som prydnader. På Gionfesten 1902 såg förf. på tempelvagnar utsökta flamska gobeliner, sannolikt gåfvor af holländska handelsambassadörer på 1600-talet.

Vagnarnas stora höjd gör, att deras framdragande efter elektricitetens införande vållar stora svårigheter. Vagnarna, som gå i höjd med hustaken, komma i kollision med telegraf-, telefon- och elektriska spårvagnstrådar. Förr, berättades det, kunde det i Kiöto hända, att man vid de stora festerna helt enkelt afklippte telefontrådarna för att efter festen åter laga dem. Men nu torde den moderna tidsandan motsätta sig sådant, och tempelvagnarna, åtminstone de allra högsta, äro dömda att så småningom försvinna från gatulifvet och att orubbade bevaras i templens vagnbodar.

En af de populäraste högtiderna, på hvilken denna tsuba tydligt syftar, är Tanabatafesten, numera den 7:de juli, förr den 7:de i 7:de månaden (gamla stilen). Af kinesiskt ursprung, firas den i nyare tid särskildt i Kiöto och Osaka. Till festen uppresas bambustänger med vidfästa prydnader af silke, mångfärgade trådar och brokiga pappersblad med påskrifna verser, och de unga männen bedja härvid om skicklighet i den svåra skrifkonsten, de unga flickorna om skicklighet uti att väfva och sy, ty härigenom få de lättare en man. — Om Tanabatafesten se vidare nr 162.

---

155. *TSUBA af shakudō, liten mokkoform. Dekoration i positivt mönster af Akasaka-stil: swastikor förbundna med streck, d. v. s. hvad*

man i England kallar key-pattern. Mönstret är typiskt kinesiskt och kallas i Japan manjimönstret. Osignerad.

Inköpt som nr 154.

Mokkoformen, en oval med fyra inskärningar, var, särskildt i äldre tider, en omtyckt form på parerplåtar.

Ordet mokko förekommer äfven som egennamn, nämligen i den från Kina lånade mytologien. Enligt denna var Mokko (på kinesiska Muh Kung) den första skapade varelsen, motsvarande den manliga (positiva) principen i naturen, medan hans maka Seiōbo motsvarar den kvinnliga (negativa) principen. Mokko uppstod ur kaos genom urkraftens vilja och skall hafva framkommit på Azurhafvets yta. Han råder öfver himlarna i öster, som hvars konung han betecknas, samt öfver »solskenet, våren och lifvets harmoni».

Seiōbo åter (hennes kinesiska namn Si Wang Mu betyder »kunglig moder öfver väster») härskar i väster. Hon betraktas såsom älfdrottningen, och hennes boning på berget Konron (på kinesiska Kwen-lun) är full af härlighet. Berget är 11,000 mil högt och 11,000 mil i omkrets samt kringflutet af fem floder, en blå, en hvit, en röd, en svart och en gul. Den sistnämnda kröker tre gånger i sitt lopp och återvänder därpå till sin källa. Den, som dricker af dess vatten, hvarken åldras eller dör. Ur bergets fot framkväller en flod, hvars vatten är så lätt, att den luftigaste fjäder sjunker som bly till dess botten. Den heter på kinesiska Jo Shuei och kringgärdar gudinnans hemvist. Ve den, som tränger sig dit, ty han sjunker ned i flygsand.

Ljuflig är grönskan på Konron. Härliga terasser fyllas af trädgårdar med sesam och koriander, och tolf underbara torn af jade i fem färger skimra i solskenet. Af jade äro också skogarna. Här står det pärlbärande trädet, som frambringar den underbara pärlan, samt de trenne träd, som kallas Kiang, Pi och Yao, och persikoträdet af jade, hvars frukter mogna hvart tretusende år, och hvilkas förtärande ger evigt lif.

I skogen växer kiungträdet, äfven det helt bestående af jade, 10,000 alnar högt, 300 famnar i omkrets och hvars blommor skänka odödlighet åt dem som äta desamma.

Mokko och Seiōbo njuta här af svalkan vid juvelernas sjö, som är belägen vid foten af sköldpaddsberget, omgifna af ständigt blommande persikoträd. Seiōbo's skapnad är strålande, hennes växt är böjlig som vidjan, hennes fötter rymmas i en hand, hennes kinder likna persikoträdets blomma, och öfver hennes mandelformade ögon höja sig halfmånformiga ögonbryn.[1] Hon uppvaktas af underbart sköna älfvor, bland hvilka märkas väderstreckens gudinnor (shin-jō eller gioku-jō), hvilka, fem till antalet (»midten» räknas som väderstreck), hvar och en har sin särskilda färg. Hon åtföljes af åtta genier eller sennin, hvars kroppar hafva underbara egenskaper, samt af tvenne azurvingade fåglar (seichō, på kinesiska ts'ing niao), hvilka hon utsänder som budbärare.

Seiōbo har flera gånger skänkt bort af sina persikor och uppenbarat sig för flera alkemister och kejsare (jfr nr 7), särskildt för kejsar Bu-tei (Han Wu Ti), som hon ofta besökte, hvarvid hon åtföljdes af fyra tärnor och betjänades af två alfer, som utförde ljuflig musik.

I sagorna synes Seiōbo spela en vida mera uppmärksammad roll än hennes gemål Mokko, ett förhållande, som torde bero på hennes Iduna-roll.

156. *TSUBA af järn, liten. Reliefskuret manjimönster. Osignerad.*

Inköpt som nr 154.

Det fornnordiska hakkorset, äfven kalladt swastika — dess sanskritnamn — är en mycket omstridd symbol, som förekommer öfver hela världen, på föremål från Island, från Nord- och Sydamerika och Indien såväl som från det forntida Troja. För några år sedan var den ett

[1] Mazelière: Le Japon.

modemönster i Amerika, där alla gingo med swastikaberlocker, -broscher och dylikt. I Bulgarien har förf. köpt ett bondkvinnebroderi med swastikor.

Swastikan är ett likarmadt kors, hvars spetsar förlängas i rätt vinkel; vanligen är den högerställd men kan äfven vara vänd åt vänster, i hvilket fall den betecknats såsom ägande större trollkraft. (I Norden betydde den, vänsterställd, höstsolen.)

En del svenska julkusar bakades förr i hakkorsform.

Till Japan har nog swastikan kommit från Indien via Kina, i hvilket senare land det ymnigt förekommer på alla möjliga föremål. Den anses ofta vara en symbol för Buddhas hjärta eller sinnelag. En förklaring af ordets betydelse är »ett sammanförande af otaliga dygder i ett enda lyckotecken». Buddistiska personligheter ser man ock därför emellanåt framställda med en swastika på bröstet (jfr bild nr 264).

Hvad shaka beträffar förtäljer sägnen, att hans lärjungar vid hans likbegängelse blefvo häpna att finna, att ingen vanlig eld kunde förtära buddans-värdshärskarens kropp. Men plötsligen slog ur swastikan på hans bröst en flamma upp, som inom kort förvandlade hans jordiska kvarlefvor till aska.

Swastikan kallas i Japan manji. Helt visst är detta mönster ett soltecken men har äfven förklarats framställa lifvets ursprung, m. m. De småbåtar, som sjösättas vid de Dödas fest, hafva, som nämnes vid nr 185, seglen prydda med hakkors.

Bland japanska adelsvapen förekomma minst 18 med swastikor, ensamma eller flera förenade. De flesta äro vänsterställda, så t. ex. det, som fördes af daimiō-familjen Hachisuka.

Mycket omtyckt är denna tsubas mönster med upprepade, sammanhängande manjitecken. Speciellt ofta ser man det på tyger, t. ex. de japanska damernas halsisättningar.

---

157. *TSUBA af shakudō. Dekoration i relief: fågelpennor, falkfjädrar och snören, de senare sådana, som användes att hopbinda fötterna*

på jaktfalkarna med, innan de släpptes upp att flyga efter sitt byte. Osignerad.

Inköpt som nr 154.

Falkfjädrar (taka no ha) förekomma i åtskilliga vapen, bland annat det, som fördes af Asano, daimiō till Hiroshima, en furste, hvars inkomster belöpte sig till 426,000 mått ris. Hans afkomlingar äro markiser. Genda Kagesuyé (se n:rs 25 & 281) hade som vapen två pilskaft bredvid hvarandra med styrfjädrar af falkpennor. Ett hjul af falkfjädrar var det vapen, som tillkom Inouyé, daimiō af Totomi, numera vicomter.

Som motiv i konsten tyckas ej fågelfjädrar hafva den vidsträckta användning som man skulle kunna vänta. Visserligen förekomma de som mönster på tyger och dylikt samt äfven i en del adliga vapen, men man påträffar dem mera sällsynt i konstindustrien.

I Kina hyser folket alltjämt den åsikten, att om fjädrar nedgräfvas i marken (ett vanligt sätt att gödsla), uppstå tusenfotingar ur fjädrarna. Huruvida samma uppfattning råder i Japan är ovisst.

Gemensamt för båda länderna är bruket att af fjädrar tillverka leksaker, liknande våra fjäderbollar. I Japan leka flickorna ett slags fjäderbollspel därmed, i Kina sparkas bollen till väders.

Af svarta tuppfjädrar gjordes förr i Japan ett slags borstar, som användes vid resor, och man brukade hafva dem hängande bakom sadeln. Vid teceremonien brukas röda fjäderborstar för att afsopa såväl eldstadens öfre kant som den i eldstaden stående trefoten och till samma ceremoni erfordras en smal solfjäder af fågelpennor, hvilken användes i stället för blåsbälg så att kolen skola glöda lifligare.

Under den kinesiske kejsar Yang Ti (början af 600-talet) utfärdades ett edikt, som påbjöd anskaffandet af en mängd tranfjädrar, hvarmed hans gardesuniformer skulle förskönas. Det berättas, att jägare då kommo till en trana, som satt på sitt bo. För att rädda sina ungar, plockade hon ut sina egna fjädrar, kastade ned dem och gaf därigenom sina för-

följare tillräckligt byte. På grund af denna tilldragelse framhålles tranan som ett mönster af klokhet. (Mayers).

Af japanska sagor framgår, att en mångskiftande fjäderkappa eller -klädnad måste ingå i hvarje bättre ängels garderob.

---

158. *TSUBA af järn: mokkoform med rik damascinering i gul metall. Dekoration: på ena sidan en drake; på andra sidan två slingrande drakar i moln. Af de likadana hjärtformiga hålen för kuzuka och kōgai är det ena fylldt med diagonalrutad hvit metall. Osignerad.*

Inköpt som nr 154.

Draken (på japanska riū eller riō, på kinesiska lung) betraktades af kineserna som den förnämsta af de öfvernaturliga varelserna och uppräknades först bland de 360 fjälliga kräldjuren. Den ansågs kunna göra sig osynlig efter önskan, på våren uppstiga till skyarna och på hösten begifva sig ned i vattnens djup.

Fyra drakkungar bodde i hvar sitt af de fyra hafven, som kringflyta världen i norr, söder, öster och väster.

Af alla drakar var den gula den märkvärdigaste. Den uppsteg ur floden Loh, uppenbarande för kejsar Fukki, på kinesiska Fuh Hi, skrifkonstens grunder (se nr 6). Allt kejserligt stod i Kina i samband med draken liksom med den gula färgen. Kejsarens ansikte benämndes drakansiktet, hans tron draktronen.

Älfdrottningens syster har i sällskap en hvit drake, likaså gudinnan Benten. En rakán, Handaka Sonja eller Han-Taku-ka (sanskrit Panthaka) åtföljes äfven af en drake.

En del visa män (sennin) afbildas med drakar, så till exempel Bashiko. Han var en kinesisk veterinär på 2,600-talet f. Kr., särskildt förfaren i hästsjukdomar. En drake med ömkligt utseende uppenbarade sig

en dag, och efter en hastig diagnos behandlade Bashiko odjuret genast med nålstickning och gaf det en örtdekokt att svälja. Draken blef ögonblickligen botad, och af tacksamhet bar den sin välgörare till högre och sällare rymder.

En annan sennin, Shinno, kom till därigenom, att hans moder såg en drake. Shinno uppfann plogen och harpan, botanik och medicin. Han brukade färdas i en vagn, förspänd med åtta drakar.

Chinnan (på kinesiska Chen Nan) kallades draksennin. Han afbildas framtrollande en drake ur en skål eller en pumpa, ibland också färdandes på vattnet på en stor hatt. Chinnan lefde i 1,350 år, hans föda bestod till större delen af hundkött, och hans läkekonst var utomordentlig. Han visade sin makt en dag, då han ströfvade genom en by hemsökt af torka. Alla bådo att få regn, och sedan han upptäckt, att en drake hade sin boning i en sjö, tvang han odjuret att framkalla en välgörande nederbörd.

En annan gång använde han sitt paraply som båt, då han skulle färdas öfver en flod och ingen farkost var till hands.

---

159. *TSUBA af järn. Dekoration i positivt mönster: tre sträckande tranor i ring. Osignerad.*

Inköpt som nr 154.

Otvifvelaktigt är tranan (på japanska tsuru, på kinesiska ho) i Japan fåglarnas konung. Af landtfolket kallades den »min store herre» (O Tsurisama), hvilket redan Kæmpfer omtalar i sin »Japans historia», 1:a delen, hvarest han tillägger, att ingen får döda den utan kejsarens (sannolikt menar han shōgun) uttryckliga befallning och då allenast för dennes nytta eller nöje.

Två slag af tranor finnas i Japan, den hvita och den askfärgade med röd tofs på hufvudet samt med svarta fjädrar å hals och stjärt. Det är

1931. n. 322.

denna eller den mandschuriska tranan, hvilken användes som sinnebild för ett långt lif. Denna art är nu stadd i utdöende.

I den berömda trädgården Kōraku-en i Okayama såg förf. 1902 en trana, som påstods vara öfver 200 år gammal. Tranor och sköldpaddor anses i och för sig såsom lyckliga djur på grund af sitt långa lif samt äfven att vara för andra lyckosamma.

En hel del kuge- och daimiōfamiljer förde tranor i sitt vapen.

Tranan är ett synnerligen omtyckt konstmotiv. Visserligen älskar man att i konsten förbinda tranan med solen och kanske emellanåt med Fuji, men alldeles särskildt med tallnäset Waka no ura i Yamato. Sedan 1200 år hafva skalderna besjungit tranornas flykt till sina reden i vassen vid Waka no ura och detta ställes skönhet, men tyvärr vandaliserades trakten vid tiden för kejsardömets återupprättande af rofgiriga bönder,[1] som nedhöggo tallarna för att draga nytta af timret, och för de vackra fåglarna är Waka no ura ej längre ett fridens hemvist.

---

160. *TSUBA af järn, imiterande cederträ. Dekoration: två segelbåtar och Fujiyama. Ena båten och berget i negativt mönster, den andra båten i inlagdt arbete. Osignerad.*

Inköpt i Berlin 1907.

Fujiyama är en numera utslocknad vulkan, hvars senaste utbrott ägde rum år 1708, hvarvid ett slags puckel, kallad Hōei-san, bildades. Japanerna benämna berget vanligen Fuji eller Fuji-san, i poesien Fuji no yama.

Det är Östasiens högsta berg, om en bergformation på Tai-wan ej räknas, och är 12,395 engelska fot högt. Siffran har emellertid varit omtvistad. Länge såg man en uppgift, att berget mätte 12,365 fot, hvilket då skulle vara lätt att komma ihåg, om man tänkte på årets 12 månader och 365 dagar.

[1] Murray's Handbook.

Största delen af året är berget snöhöljdt och kan ej bestigas annat än under en tidrymd af två månader, approximativt 15. juli till 10. september, och vid denna tid tillströmma pilgrimer från alla håll. Lämpligaste tidpunkten torde vara omkr. 25. juli—10. augusti.[1] Det försök att under kallare årstid vistas på berget, som 1895—96 utfördes af den bekante föraren Nonaka och hans hustru, höll på att få en ödesdiger utgång, men en undsättningsexpedition räddade dem.

Berget kan bestigas från olika håll; mest omtyckt är att företaga uppfärden från Gotemba-sidan. Turister föredraga att medtaga en eller flera s. k. goriki (»starke män»), som känna bergets egenheter samt bära proviant och andra eventuella bördor. Européen och den bekvämt anlagde japanen bruka färdas på hästryggen mellan Gotemba och Umagaeshi (»Häst skicka tillbaka») eller Tarōbō, de första stationerna på den nedre bergssluttningen.

Vägen upp delas i ett antal stationer, som äro besynnerligt numrerade, hvar och en försedd med en hvilohydda. I dessa finnes eld uppgjord, och bl. a. kan man där få tillhandla sig välsmakande inlagda lingon. Bären torde växa i vegetationsbältet på bergets nedre del.

Japanerna begifva sig ogärna uppför berget iförda skor, äfven om de äro vana vid sådana, och föredraga de allmänt brukliga halmsandalerna (waraji), hvilka onekligen erbjuda ett bättre fotfäste. På uppvägen går det emellertid mycket väl att använda skodon.

Den tid man beräknar för en bestigning af Fuji är olika och beror på omständigheterna. Experter tillråda två dagar och en natt (natten på bergets topp), hvarigenom man har största möjligheten att få en af moln oskymd utsikt.[1] Detta inträffar dock ytterst sällan, och de flesta skatta sig lyckliga, om de på färden uppåt eller nedåt få se delar af det vidsträckta panoramat eller i klart solsken njuta af skimret på molnen långt nedanför. Andra gå upp och ned igen på en enda dag, men vill man, utom den vanliga bergbestigningen, företaga en vandring rundt berget

[1] Murray's Handbook.

halfvägs mellan foten och toppen (detta kallas chūdō-meguri), en färd delvis genom karg vegetation, men väl värd mödan, får man beräkna mera. Häftiga oväder äro ej så alldeles sällsynta, och kunna tvinga till rätt ovälkomna uppehåll i hyddorna, dock får man visst ej anse fem nätter och fyra à fem intressanta dagar som bortkastade på en jämförelsevis grundlig Fujitur.

På toppen finnas flera hvilohyddor samt ett tempel, där pilgrimerna på axeln få sina hvita kläder försedda med helgedomens stämpel som intyg, att de verkligen varit där. Äfven stafvarna kunna stämplas, och pappersamuletter finnas till salu. Berget anses vara bebodt af gudinnan Fuji, också kallad Asama eller Sengen. Hennes gammaldags namn är gudinnan »Som kommer träden att blomma» (se nr 1), och åt henne är templet helgadt. Eftersom hon räknas som kejsarens stammoder, har vallfarten för de patriotiska japanerna en ytterligare attraktion.

Det är brukligt att gå rundt den vidsträckta kratermynningen, bekant för sina egendomliga klippformationer, hvaribland märkes Shakas hand, som liknar en upprättstående jättemudde af sten. I den fyllda kratern kan man oek taga sig ned; vanligen brukar där kvarligga snö, men något särskildt af intresse finnes för öfrigt icke.

Märkvärdiga motsättningar råda på Fuji's topp, ty dels finnas där två iskalla källor, benämnda Guldvattnet och Silfvervattnet, dels tränger på ett annat ställe ånga fram, och man kan t. o. m. roa sig med att där koka ägg genom att stoppa ner dem i marken. Nedfärden är betydligt lättare än uppfärden, ty en stor del af berget är betäckt med sandlik, vulkanisk aska, just där sluttningen är ganska stark, och då man — härvid måste man hafva halmsandaler — tagit ett språng nedåt, förflyttas ens fot glidande en lång bit framåt och nedåt på askan. Känslan af detta springande öfver den vulkaniska askan (subashiri) är nästan som om man flöge och utgör ett alldeles säreget, förtjusande nöje.

På Thunbergs tid (slutet af 1700-talet) kunde man färdas utför asksluttningen på ett slags halmslädar. Någonting liknande i slädväg förekommer, som bekant, i våra dagar på Madeira.

Det anses vara synnerligen förtjänstfullt att hafva gjort en pilgrimsfärd till Fuji's topp och en ytterligare merit att hafva företagit chūdō-meguri

Fuji är japanernas stolthet och afbildas ofta i konsten. Hokusai har utgifvit en samling skisser med 100 vyer af Fuji. Ofta ser man kustlandskap med segelbåtar på vattnet och Fuji i bakgrunden. I trädgården invid Nishi Hongwanji i Kiōto finnes en paviljong, där Hideyoshi plägade uppehålla sig. Bland andra konstverk har man där en på guldpapper målad Fuji, som fått namnet Giōgi no Fuji, »Belefvenhetens Fuji», och orsaken är den, att motivet framträder så svagt, att det knappast kan skönjas annat än i den nedhukade ställning, som japanerna intaga vid hälsning.[1]

Talrika äro de platser, som äro berömda för sin utsikt öfver Fuji. Suzukawa vid Tōkaidō är den ort, därifrån berget vid gynnsam väderlek ovillkorligen synes bäst. Japanerna tala om 13 provinser, hvarifrån man ser Fuji. I själfva verket torde den måleriska vulkanen kunna iakttagas från några flera.

Så underligt är det ej, att berg i ett vulkaniskt land likna hvarandra, och Fuji's popularitet har gjort, att man i åtskilliga provinser uppkallat berg efter den heliga vulkanen. Så finnes t. ex. ett Bungo Fuji och ett Tsugaru Fuji.[1]

Till de berg, som ej anses afvika mycket från Fuji's form, hör det nära Hikone belägna Mukade-yama (Tusenfotingberget, på grund af en därmed förknippad saga) eller Mikami-yama. Detta berg är ganska skogbevuxet.

Än mera liknande Fuji är en utslocknad vulkan på halfön Izu. Den heter Ōmuro-san men kallas i trakten Fuji no Imōto, d. v. s. Fuji's yngre syster.[1]

---

161. *TSUBA af järn. Dekoration: sex awabisnäckor i ring. I kanten spår af damascinering. Osignerad.*

Inköpt som nr 160.

[1] Murray's Handbook.

Awabisnäckan (på latin Heliotis gigantica) jämte en art, som på japanska kallas tengusa (Gelidium corneum) hafva sedan äldsta tider varit föremål för fiske.

Själfva djuret tjänar befolkningen till föda. Skalen af awabisnäckan användas i industrien af japanerna själfva samt exporteras äfven i stora mängder till Europa, där de nyttjas till allehanda kram, såsom cigarrkoppar, broscher, pärlemoinläggningar, m. m. Förr togo de infödda allmänt awabisnäckor, trädde dem på käppar och skyfflade därmed från landsvägarna upp spillning, som sedan utlades på åkrarna. I provinsen Shima, särskildt i byn Toshimura, ej långt från Yamada och Toba, idkas fisket uteslutande af kvinnor, som i konsten ofta helt realistiskt framställas nakna med ett skynke om lifvet, ibland med sin knif i bältet eller munnen. Befolkningen därute var åtminstone för ett 10-tal år sedan så pass ovan vid besök af européer med fotografiapparater, att då man i en båt, ett bra stycke från land, tog upp sin kodak, skingrades alla som agnar för vinden och återkommo till stranden först efter många uppmuntrande tillrop från tolken.

Sedvänjorna i Toshimura äro för Japan ovanliga. Det är kvinnorna, som bestämma om allting, och detta är ju alldeles i sin ordning, ity att de äro familjeförsörjarna. Deras lif kan dock ej betecknas som afundsvärdt. De hindras att gifta sig tidigt af sina föräldrar, som gärna i det längsta vilja draga nytta af de goda inkomster deras arbete kan förskaffa dem. En flicka, som ej är skicklig dykerska, har svårt att blifva gift.

När kvinnorna väl ingått i det äkta ståndet, få de uträtta grofarbetet till lands och vatten. De sköta det mesta af åkerbruket och begifva sig i sin lätta dräkt ut på hafvet för att i dess djup samla awabi och annat hafsbyte. När de känna sig genomfrusna, fara de tillbaka och värma sig kring eldar vid stranden.

Dykerskornas hår blir rödaktigt af vätan och angripes af sjukdomar, som föranleda dess fläckvisa affall. Huden blir barkad och sträf, och dessa japanskor åldras tidigare än andra.[1]

[1] Murray's Handbook.

Anmärkningsvärda äro de underliga fisksumparna, som begagnas af befolkningen och ligga i närheten af stranden. De äro af flätverk och nästan människohöga samt likna jättestora damejeanner. Båtarna därute ros af männen, men för öfrigt äro dessa odågor och tillbringa sin mesta tid med rökning och spel.

(I byn Onna-taka på Okaichi-san äro äfven kvinnorna familjens erkända öfverhufvuden. Vidskepelsen påstår, att om en man från en annan trakt gifter sig med en kvinna af denna by, tynar han snart bort och dör, hvarför ingifte råder.[1])

---

162. *TSUBA af järn, liten. Dekoration i delvis negativt mönster: skrifpensel och tuschblock. Signerad: Shinkoku Yoshimasa. Konstnären tillhörde Yanakawa-skolan och dog, 68 år gammal, under perioden Meiwa (1764—1772).*

Inköpt som nr 160.

Egentligen var det Umetada-skolans mästare, som älskade att på sina tsuba återgifva härvarande ämne. Men äfven hos andra har det blifvit populärt.

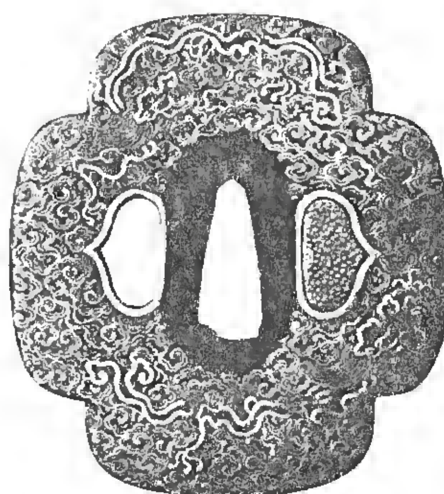
En pensel med ett sepiablock syftar nämligen på bruken vid Tanabatafesten, en sommarhögtid alltjämt omtyckt som få, ehuru dess firande under århundradena blifvit mindre ceremoniöst och mera folkligt.

Festligheterna afsågo att hedra två stjärnor, den ena betecknad som manlig, den andra som kvinnlig, i stjärnbilderna Aquila och Vega, belägna på olika sidor om »Himmelens flod» (Vintergatan), som hindrar de båda älskande att råkas.

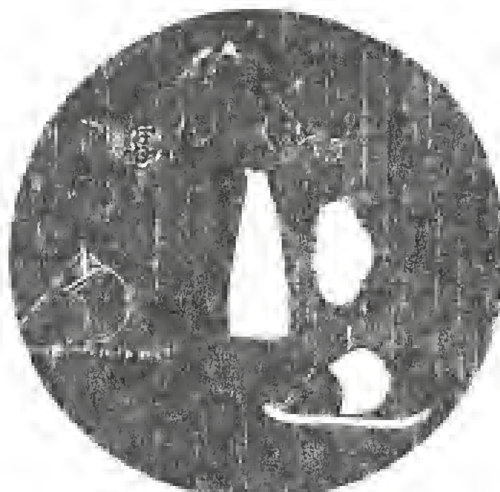
De gamla plägsederna, sådana de iakttogos vid hofvet, voro liksom föreställningen om Tanabatastjärnornas personligheter lånade från Kina. På 7:de dagen i 7:de månaden skulle i 7:de timmen (tigerns timme) en hofdam begifva sig till palatset. Hon gick skyddad af ett paraply och

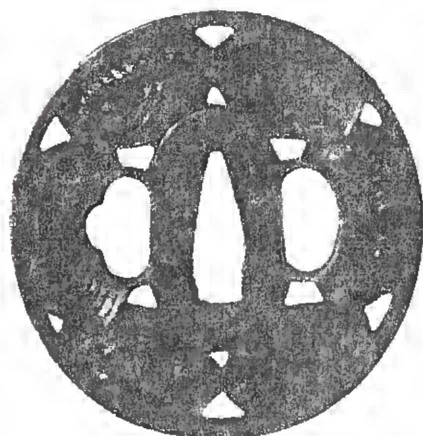
[1] Murray's Handbook.

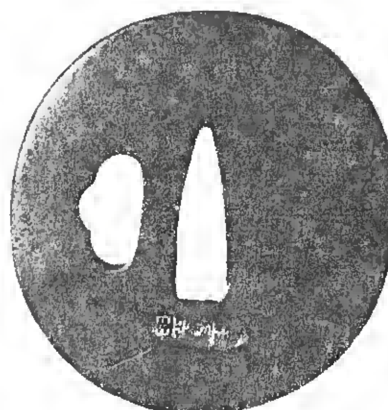

157 158
159 160
161 162

medförde åt hofmännen följande gåfvor: 7 kuzu-blad,* 7 pappersremsor, litet vermiceller och 7 sepiablock, till hvart och ett af hvilka hörde två skrifpenslar och en bunt blad af yamplantan (Dioscorea japonica, Thunb.).

Sepiablocken tvättades, lades på kuzubladen och täcktes med yamblad. Sedan fingo de stå ute i det fria, så att de täckande bladen uppsamlade morgondaggen, hvilken på gammaldags sätt betraktades som droppar från »Himmelens flod». Vid det följande versskrifvandet till stjärngudomligheternas ära begagnades daggvattnet för att upplösa sepiatuschen.

Bland dekorationerna till festen märktes två bambustänger, förenade med ett rep, från hvilket nedhängde pappersremsor i de fem färger, som höra till Tanabatastjärnorna.

Sagan om Tanabatastjärnorna är ett slags Salami- och Zulamit-roman. Många äro de olika variationerna af temat, hvars hufvudsakliga innehåll är följande. Himlakungen hade en dotter, Shokujō (på kinesiska Chih Nu eller Chao Nü), hvilken, liksom kinesiska flickor i allmänhet, var en skicklig väfverska. Hennes uppgift var att vid väfstolen förfärdiga kläder åt sin höge fader.

Till hennes make utsågs Kengiu (på kinesiska K'ien Niu), en herde, som förde sina oxar att beta på himlens ängar. Men när prinsessan väl var gift, försummade hon alldeles att väfva. Hon tänkte endast på sin älskade Kengiu, och han å sin sida glömde alla sina åligganden. Häröfver förtörnades himlakungen, och i sin vrede bestämde han, att makarna allt framgent skulle vistas på hvar sin sida om »Himmelens flod». Blott på 7:de dagen i 7:de månaden få de råkas, och då förenas flodens stränder genom en bro af lönnblad (i Kina ansågs bron utgöras af skator).

Åtminstone de kinesiska småflickorna brukade aftonen före Tanabatadagen öfva sig med att träda på nålar. Hos japanerna önska sig då, såsom redan förut nämnts, de unga männen skicklighet i skrifkonst, flickorna färdighet i väfnad och sömnad.

* Kuzu (Pueraria thunbergiana) är en växt, hvars stärkelserika rötter utgöra ett födoämne. Af fibrerna göres tyg. Aino-folket använder kuzu i stor utsträckning till diverse ändamål.

Man beskådar himlen, där stjärnbilderna glänsa. Shokujō's stjärnbild (tre stjärnor i rad) igenkänna japanerna på den ansedda likheten med en flicka vid sin väfstol och Kengiu (ett upp- och nedvändt V) ser man leda sin oxe. I sin glädje att snart få träffa den tillbedda strålar han klarare än annars. Men ack, det händer, att himlen är öfverdragen med moln, och då stiger himlafloden så högt, att dess passerande är otänkbart, och de älskande måste vänta till nästa år.

På Tanabatadagen författas verser med hänsyftningar till dagens betydelse; då festas det äfven i mat och dryck, och musikinstrumenten trakteras.

Natten före Tanabatafesten är, säger Kæmpfer, helgad åt de äktenskapliga plikterna.

---

163. *TSUBA af järn, mycket tunn. Dekoration: trollslända i negativt mönster, delvis sedan fylldt med shakudō. Signerad: Miōchin Yasutsugu. Ett annat arbete af den berömda Miōchin-skolan är nr 118.*

Inköpt som nr 160.

Trollsländan hör till de insekter, som nämnas i de gamla japanska häfderna. Bl. a. omtalas, hurusom kejsar Yūriaku (400-talet) på en jaktutflykt blef stungen i armen af en hästfluga, då en trollslända kom och bortjagade den obehagliga insekten, hvarpå kejsaren i en dikt prisade trollsländan.

De japanska barnen bruka fånga trollsländor, hvarpå de fastbinda dem med trådar och låta dem på detta sätt tjudrade flyga omkring. Ingen hindrar barnen i denna lek annat än vid tiden för Bonfesten, d. 13:de, 14:de och 15:de juli, de dödas fest (se nr 185). På trollsländor komma nämligen då de aflidna ridande från dödsriket för att besöka sina forna, jordiska hem. Strängt förbjudet är att vid tiden för de dödas fest slå ihjäl en trollslända inomhus.[1]

[1] Hearn.

Japanerna bota en del barnsjukdomar med ett medel beredt af en särskild slags trollsländelarf, magotoro-mushi.

Att se en svärm rödskiftande trollsländor varslar storm.

— —

164. *TSUBA af järn i form af fältherresolfjäder utan skaft. Osignerad.*
Inköpt som nr 160.

I Japan bäras solfjädrar af män, kvinnor och barn, olika typer för hvarje. Det finnes hopfällbara solfjädrar och sådana, som ej gå att fälla ihop, solfjädrar med oljadt papper, hvilka man sommartiden doppar i vatten för att tillfläkta sig svalka och genom afdunstningen afkyld luft, hofsolfjädrar, solfjädrar för lyx och sådana att fläkta spisglöden med. Gardisterna i Tōkiō ser man gående hand i hand som skolbarn, viftande sig med solfjädrar, hvilket ej hindrar, att de äro manliga och duktiga soldater och tappra i fält.

I forna tider utgjordes fältherrens kommandostaf af en icke hopfällbar solfjäder af lackeradt trä eller järn och af alldeles särskild form, hvarpå detta nummer är ett exempel (skaftet utelämnadt för att få en lämpligare tsubaform).

Så tidigt som 763 e. Kr. omtalas, att kejsaren gifvit sin tillåtelse till vissa hofmän att inom palatsets område på grund af ålder och sjuklighet få medföra staf och solfjäder, ett tecken till att bärandet af solfjädrar ej ansågs passande vid alla tillfällen, fastän den i senare tider blef ett oundgängligt attribut till hofdräkten för båda könen.

Japanerna påstå, att den första vikbara solfjädern (ogi) blifvit af dem uppfunnen men sedan kopierats af kineserna. Dessa uppfunno den äldsta solfjäderformen, en rund eller oval skifva på ett skaft, som först bestod af ett torkadt palm- eller bananblad. I Japan uppfanns senare den ovikbara solfjädern med stomme af ett upptill splitsadt bamburör. Solfjädern

af hinoki-trä (kōmori-formen) anses hafva uppfunnits under Kejsar Tenchi, 662—671.

Vare sig det nu var en hofdam, som fick idén af en läderlappsvinge (hvarför det första namnet på vikbar solfjäder var läderlapp, kōmori) och tillfläktade sin kejsare svalka med ett hopvikt papper, eller det var en nunna, som botade en abbot från feber genom att vifta honom med ett sammanvikt pappersblad, så är man dock enig därom, att det varit en kvinna, som gjort uppfinningen. Vikbara solfjädrar kallas på japanska ogi, de ovikbara uchiwa. Hofmännens solfjädrar kallades shaku och hade 25 stafvar, hofdamernas benämndes hi-ogi.

Solfjädrar af skilda slag hafva upprepade gånger användts som dekorations- och planmotiv. Så t. ex. har Minamoto Yorimasa (se nr 149) i Uji[1] ett monument omgärdadt med en stenbalustrad i form af en solfjäder, uppfördt på den plats, där han utandades sin sista suck. Detta minnesmärke kallas Ogi-shiba.

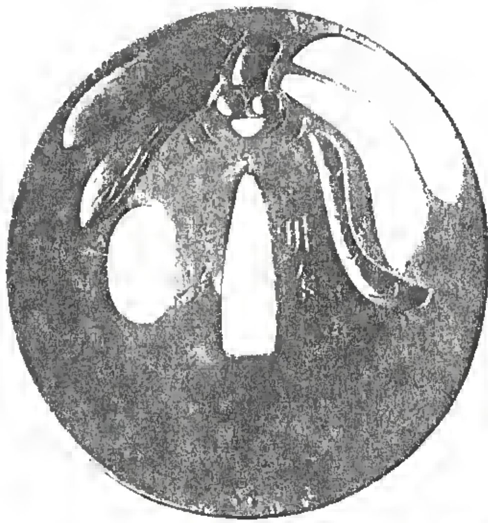

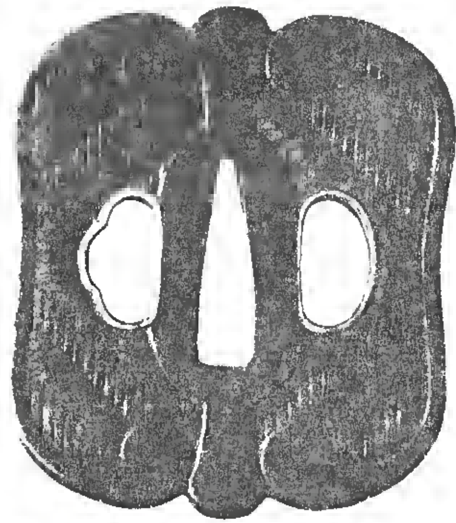
165. *TSUBA af järn. Dekoration: fenixfågel (hō-ō) i positivt reliefmönster. Signerad: Kinai. Denne Kinai bodde i Echizen och var specialist på fåglar, drakar och de stiliserade blommor, som kallas karahana, och hvarpå exempel finnas på nr 239. Andra Kinai-arbeten äro n:rs 113 och 125.*

Inköpt i Berlin 1907.

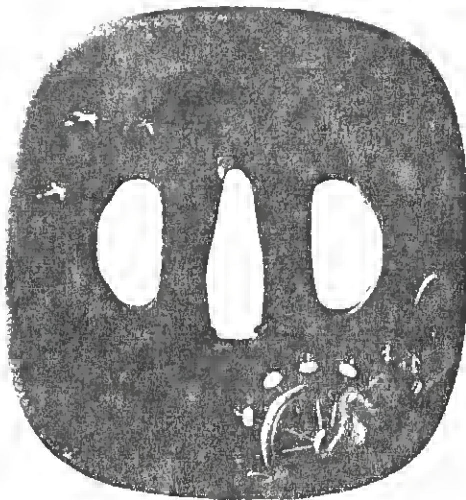
De fyra öfvernaturliga djuren voro: fenixfågeln, sköldpaddan, draken och tigern. Fast fenixfågeln ansågs uppträda sällan, hindrade det icke, att den i konsten ofta afbildades, särskildt då man ville hafva en sinnebild för helighet och barmhärtighet. Detta var åtminstone den klassiska uppfattningen. På gamla svärdfästen af förgylld brons, som säkert på

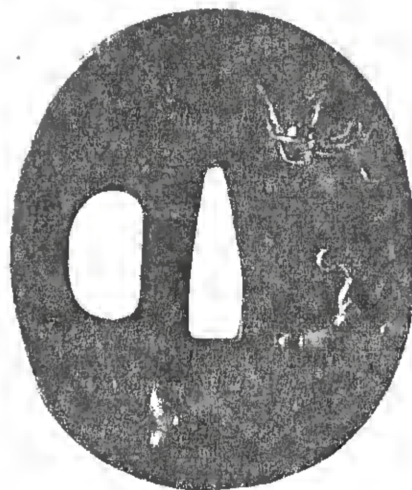
[1] Murray's Handbook.

163 164

165

166 167

sin tid tillhört högtställda personer, och ansedda att vara från 400-talet e. Kr., nu i museet i Tōkiō, förekomma prydnader i form af fenixfåglar.

I den kinesiska litteraturen lär en hänsyftning till kärleken mellan fenixfågeln och dess maka antyda erotisk förbindelse.

Fågeln uppenbarade sig ibland för människorna i drömmen, och på 200-talet inträffade detta vid Nan-ch'ang i Kina. En kvinna drömde då, att en gyllene fenix kom flygande med en pärla i näbbet och nedsläppte denna i hennes öppna hand. Den egendomliga följden häraf var, att hon blef moder till Hü Sun, sedermera en af taoisternas öfverhufvuden och en stor undergörare.

Under kejsar Kotei (på kinesiska Hwang Ti, 2600-talet f. Kr.) syntes fågeln oeh stannade i hans palats, medan de religiösa fastorna ägde rum, och detta framhålles som ett bevis på kejsarens helighet.[1] En god regents styrelse eller ankomsten af en mänsklighetens välgörare bebådades nämligen därigenom, att en fenix, en kirin eller en röd hare visade sig, och Kotei, hvars regering beteckats som en gyllene tidsålder, fick äfven bevittna uppträdandet af en kirin.

Detta sagodjur har kropp som en hjort oeh i pannan ett enda horn, i spetsen köttbeklädt, hvilket uttryeker, att, fastän beredt för krig, önskar det fred. Dess hår och man äro blåa. För öfrigt kan man säga, att dess hårbeklädnad, inklusive den på svansen, som säges likna oxens, påminner om karashishis.

Kirin ersätter emellanåt tigern i den öfvernaturliga djurkvartetten. På kinesiska kallas den k'ilin. Egentligen heter hanen k'i och honan lin, men för att beteckna djuren i allmänhet sammmanslås dessa namn. Liksom fenix visar sin godhet genom att ej trampa på lefvande gräs, yttrar sig kirins ädelmod i dess lätta fjät, som aldrig förtrampa något lefvande. Växterna stör den ej, ty då den går fram genom gräset, ligga daggdropparna kvar. Också gäller denna underbara varelse för den fullkomliga godhetens symbol. Kirin lefver i tusen år men uppträder aldrig annat

[1] Mayers.

än vid ädla härskares födelse eller då märkliga händelser stunda. Det är ej osannolikt, att idén om kirin härstammar från Indien.

Konfucius plägar framställas på en kirin, emedan en sådan uppenbarade sig både för honom och hans moder. En kvinnlig rishi, Jōgen fujin (på kinesiska Shang Yüen fujên), afbildas ridande på en kirin.

Både fenixfågeln och kirin hafva som lyckosamma motiv förekommit på japanska sedlar.

Nippons sagovärld känner flera andra zoologiska märkvärdigheter. Så t. ex. takujiu, som har tvåhornadt, skäggigt mänskoansikte, oxlik kropp, tre ögon i hvardera sidan och fyra horn på ryggen. Den visar sig blott, när goda härskare regera. Baku, ett slags tapir med lejontassar och elefantbetar, har bl. a. till syssla att uppäta människornas onda drömmar.

I de gamla kinesisk-japanska sagorna förekommer lwan-fågeln då och då. Den tycks uträtta de sysslor fenixfågeln på grund af sitt sällsynta framträdande ej kan åtaga sig. Lwan — som dess kinesiska namn lyder — är mera påfågelartad, men man skulle unna den, lika väl som fenix, några flera stjärtfjädrar. Den strålar emellertid af färger och uppenbarar sig gång på gång för att hämta särskildt förtjänta män direkt från jordelifvet till himlen. Detta inträffade med Baifuku (på kinesiska Mei Fuh), som tyckte illa om tidens fria seder och drog sig tillbaka till bergen, där han nådde den högsta visdomen. Han återvände visserligen till sin födelsestad men upptogs snart därefter till himlen ridande på en lwanfågel och åtföljd af en mängd himmelsk ungdom.

Fågel Rocks motsvarighet har man i den kinesiska P'eng Niao, som, utvecklande sig ur en jättefisk, med sina molnlika vingar susar fram genom rymden, under det hvart vingslag lyfter den tretusen ri upp i luften. Denna fågels ankomst betraktades ej som lyckosam, ty den finnes afbildad bland de sju olyckorna, som kunna hemsöka människorna.

Af fiskarna har man bland sagodjuren jättefisken Namazu, som förorsakar jordbäfningarna. Några sagoentusiaster vilja t. o. m. veta precis hvar fiskens delar ligga under det japanska öriket!

---

166. *TSUBA af järn, fyrkantig med rundade sidor. Dekoration i reliefinläggningar: på ena sidan hammarhjul och tre sträckande vildgäss; på andra sidan en del svampar. Osignerad.*

Inköpt i Berlin 1907.

Hammarhjul äro omtyckta mönster, som vi finna på månghundraåriga lackvaror. De användas i verkligheten till tröskande eller malande af ris. Hjul med skoflar brukas af japanerna till uppfordring af vatten från en bäck eller ett lägre beläget risfält till ett högre.

Svamparna (matsu-take) äro oaktadt sitt omtvistade näringsvärde minst lika omtyckta i Japan som i Sverige och ett mycket efterfrågadt födoämne, särskildt en art, hvilken som torkad har en stark smak.

Befolkningen i Yamato och Ise odlar svamp på så sätt, att den tager veden af ett par slags ekar, gör inskärningar häri och lagar sedan, att den går till förruttnelse. Vedstammarna skrapas och ställas mot en berghäll öfver vintern, efter hvilket förfaringssätt de på våren blifva rikt bevuxna med svamp, hvarpå skörden äger rum.

Den kända resanden Miss Bird skref 1881: »Sedan den första skörden insamlats, läggas de (träbitarna) på morgonen i vatten och upptagas på eftermiddagen samt bultas eller slås med trähammare, hvilket hamrande är så framgångsrikt, att när de ställas på lut igen för ett par, tre dagar, nya svampar uppkomma. Folket påstår, att om stammarna slås hårdt, blifva svamparna mycket stora, slås de däremot lätt, uppkomma en mängd små svampar, den ena efter den andra. Japanernas uppfinningsrikedom att skaffa sig föda är riktigt underbar.»

Det bästa svampstället i Japan anses vara det grottrika berg utanför Kiöto, hvarest guden Inari's tempel är beläget.[1]

167. *TSUBA af järn, liten. Dekoration i delvis damascinerad bronsrelief: på ena sidan hjälm, visirmask och armbrynja; på andra sidan en stigbygel. Osignerad.*

Inköpt i Stockholm 1910.

Såsom vid nr 83 är nämndt voro de äldsta stridsskydden af djurhudar, men af dessa kyller och rustningar har intet bevarats åt eftervärlden, ehuru lerfigurer, funna i åldriga grafvar, visa deras utseende. Järnrustningar åter förekomma omnämnda i slutet på 700-talet, då kejsar Kwammu lät förfärdiga 2,000 hela rustningar under sitt krig mot Ainofolket.

Från början var rustningen ej fullständig för hela kroppen; så t. ex. använde man armskydd endast till vänstra armen, emedan man önskade lämna större rörlighet åt den högra vid vapenföringen.

168. *TSUBA af järn. Dekoration i positivt mönster: två heraldiska, sträckande tranor med näbbarna korsställda. Vågig kant. Osignerad.*

Inköpt som nr 167.

Troligen har denna tsuba tillhört en medlem af hofadeln eller någon af hans följe, ty de bekanta vapnen med tranor, hvilkas näbbar äro i kors mot hvarandra, tillhöra kuge-släkter.

Man känner vapen med en, två, tre eller flera tranor, antingen placerade så, att de bilda en rundel eller ock så, att de komma i en sned-

[1] Murray's Handbook.

ställd fyrkant. Ja, man har exempel pa vapen, där en stiliserad trana synes i en sexhörning eller tre af fåglarna bilda en triangel.

Åtskilliga daimiō förde tranor i vapnet. Den ene af dessa herrar, Nambu, daimiō till Morioka (i vår tid berömdt för sina äppleodlingar och hästar) hade en inkomst af 130,000 koku ris.[1]

Shōgun Yoritomo (död år 1200) var ytterst intresserad af fåglarnas lif. Han lät vid benen på en mängd hvita tranor fästa metallskifvor och sedan lössläppa fåglarna. På skifvorna stod en uppmaning till en och hvar, som fångade en sådan trana, att åter låta den flyga och underrätta shōgun om, hvar den anträffats. Denna metod gaf honom en möjlighet att följa fåglarnas vandringar. Ännu flera hundra år efter Yoritomos död lär man hafva påträffat sålunda märkta fåglar. De moderna försöken vid Rosetten m. fl. orter att utforska fågellifvet äro således ingen absolut nyhet. (Ett färgtryck med »Yoritomos tranor» förekom på japanska utställningen i Stockholm 1911.)

Af de många japanska ordspråken säger ett: »En tranas röst är bättre än tio sparfvars», d. v. s. om en tystlåten, klok karl någon gång yttrar sig, äro orden mera värda än flera tanklösa människors prat.

---

169. *TSUBA af järn. Dekoration med damascinering: häst med hopbundna ben och bärande ett grannt täcke. Han rastar på väg till marknaden och nosar på marken, släpande på ett rep. Signerad: Tomotada i Musashi. Han lefde i Yedo. Konstnärsnamnet Tomotada är berömdt ej endast för ciseleringsarbeten utan äfven för snidade netsuké (se nr 26).*

Inköpt som nr 167.

Hästen synes, utom hönsen och kormoranten, varit japanernas förfäders enda husdjur. De äldsta skrifterna omtala appelkastade hästar.

[1] Papinot.

... 1931, ... 123.

Den japanska häststammen ökades på 200-talet genom införandet af präktiga hästar af koreansk ras. I äldre tider endast redos hästarna men plägade ej användas till dragare.

Längre fram höllos också hästar som riddjur men hufvudsakligen af de förnäma. Folket åter använde hästen mest till dragare och lastdjur. Adeln förlustade sig, särskildt under medeltiden, med kapplöpningar, och det infördes äfven en täflan kallad yabusame, hvarvid ryttarna under löpningen sprängde fram en och en i sänder. Täflingen var kombinerad med bågskytte, i det att ryttarna, som stormade fram i galopp, skulle med sina pilar träffa tre eller fem taflor, som voro för detta ändamål uppställda invid banan.[1] I Kiōto äga ännu i våra dagar täflingar i snabbridning rum den 15:de maj vid Shimogamo i samband med en procession från kejsarpalatset till templet. Festen kallas aoi-matsuri. Den 5:te juni gå desslikes kapplöpningar af stapeln vid Inari-templet.[2]

Ett annat omtyckt ryttarspel var dakiu, ett slags polo, där klubborna afslutades med små håfvar. Spelarna delades i två partier, utmärkta med olika färger, som vanligt vid gruppspel kallade Genji (hvitt lag) och Heike (rödt lag).

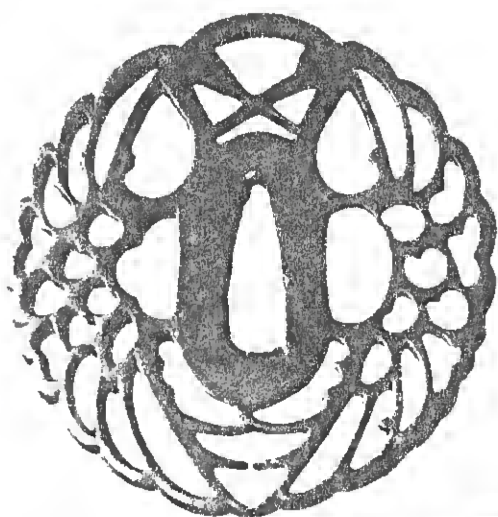
Vid spelets början stod hvarje ryttarlag uppradadt med bollarna framför sig (hvita och röda). Det gällde nu att få bollarna in öfver det i midten belägna målet, ett slags skärm. Den sida, som först fått in sina bollar, hade naturligtvis segrat. Spelet var lifligt och spännande och ej utan risker. Det leddes och bedömdes af en prisdomare, försedd med den för alla prisdomare karakteristiska solfjädern, och vid spelets afslutande utdelades pris.

Landskapet Satsuma är berömdt för sina hästar, hvaraf en stor del äro hvita. — Att drömma om en hvit häst anses lyckosamt, emedan det skall vara förebud till en resa.

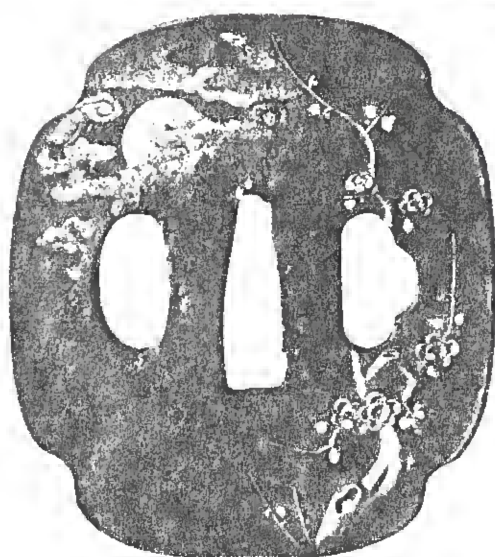
[1] Papinot.

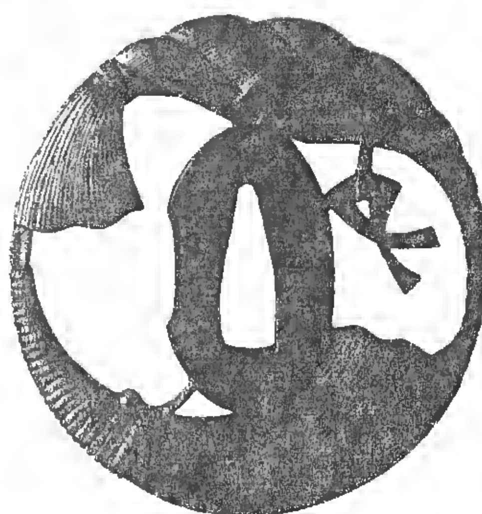
[2] Murray's Handbook.

168

169

170

171

172

170. *TSUBA af järn. Dekoration: sadel och stigbygel, i positivt reliefmönster. Signerad: Sunakawa Masaharu. Han lefde i Musashi.*

Inköpt som nr 167.

Om stigbyglar skrifver Kæmpfer i början af 1700-talet:

»Stigbygeln är af järn eller shakudō och är mycket tjock samt särdeles tung. Dess form liknar ganska mycket fotbladets; på ena sidan är den öppen, så att ryttaren hastigt kan blifva den kvitt, om han faller. Vanligen är den mycket väl arbetad och försedd med silfverprydnader.»

Vidare skrifver han: »Tyglarna äro icke af läder som våra utan af silke och fästade vid betslet.» Han nämner äfven, att stiglädren voro mycket korta, och att som benskydd på båda sidor nedhängde ett stort rundt läderstycke »på tartariskt vis».

Man lät fordom rikligt utstyra sina stigbyglar, och det är bekant, att grundaren af Murakami-skolan, som tillverkade svärdstillbehör eller åtminstone tsuba, började sin bana med arbeten på inläggningar i stigbyglar. Den omtalade stigbygelformen är nu föråldrad.

Japanen stiger till häst från höger sida och ej från vänster, lika väl som hästen står i spiltan med svansen, där i Europa hufvudets plats är. Detta för att fortare få ut hästen, så att den ej dessförinnan måste vändas.

---

171. *TSUBA af järn. Mokkoform med relief i olikfärgad (mest gul) metall: blommande plommonträd samt måne i moln. Signerad: Ko-un.*

Inköpt som nr 167.

Plommonträdet, numera så allmänt förekommande i Japan, tros från början hafva importerats från fastlandet, eftersom det ej alls finnes omnämndt i de äldsta skrifterna.

Dess blommor äro de första af årets traditionellt beundrade blomster. En hel del ställen äro berömda för sina plommonträd, och det hör till

god ton att vandra dit ut och se på dem. För öfrigt hafva japanerna ett särskildt uttryck för dylika estetiska utflykter, nämligen hanami. Plommonblomman anses kyligt melankolisk och skall fördelaktigast beskådas vid månsken. —

Den vanliga versionen om matgudinnans dödande omtalas på annat ställe (nr 279), men i Nihongi förekommer en helt annorlunda lydande, som äfven förklarar uppkomsten af skillnaden mellan dag och natt.

Solgudinnan sade till sin broder månguden, att i Japan dvaldes en matens gudinna, som han borde besöka. Månguden följde uppmaningen, men då matgudinnan skulle framsätta föda åt sin gäst, vände hon ansiktet mot land och framtog kokt ris ur sin mun; hon vände sig mot hafvet och hämtade på samma vis fram fisk; hon vände sig mot bergen och framtog villebråd. Månguden vredgades öfver att få hvad han ansåg oren mat, dödade henne med sitt svärd och återvände till solgudinnan. Men denna sade: »Du är en ondskefull gudomlighet. Jag vill ej se ditt ansikte.» De skildes därför åt och träffades ej mera.

---

172. *TSUBA af järn. Dekoration i positivt reliefmönster: bastrep (shimenawa) med tofsar och papperslappar (gohei) representerande offergåfvor. Signerad: Mitsuyoshi. Han bodde i provinsen Ōmi (Gōshū). En Mitsuyoshi var identisk med Gotō Shinjo*

Inköpt som nr 167.

Bastrep (shimenawa) spela en stor roll i folktron. På nyårsdagen hänga bastrep vid ingångarna till husen, och det är ytterst viktigt, att de från repen på regelbundna afstånd nedhängande baststrimlorna hafva ett omväxlande udda antal: 3, 5, 7, 3, 5, 7, o. s. v. Repen anses hafva förmågan att afvärja onda inflytelser. På landsbygden är man alltjämt lifligt öfvertygad om deras öfvernaturliga makt, och de brukas äfven att inhägna risfälten med, hvarvid de betraktas skydda riset för fåglarnas

angrepp. De för vinden svajande pappers- och bastremsorna hafva verkligen en rent praktisk förmåga att skrämma fåglarna, åtminstone för en tid.

Under en hög klippa nära byn Kinomoto säges skapargudinnan Izanami ligga begrafven, och mellan klippans topp och en tall i dalen är alltid ett bastrep spändt. Två gånger årligen, i februari och oktober, frambäras blomsteroffer, och samtidigt göres ombyte af rep.[1]

Izanami dog vid eldgudens eller sommarhettans födelse, och denna gudomlighet anses ligga begrafven i närheten.[1]

---

173. *TSUBA af järn. Dekoration: man i kinesisk dräkt, hållande en kalebassflaska med mot marken lutad mynning, ur hvilken en liten häst har sprungit ut. På afvigsidan en klippa och bambuartade blad. Osignerad.*

Inköpt i Stockholm, augusti 1913.

Hundratals sennin eller rishi (på kinesiska sien nung) förekomma och äro indelade i fem slag, af hvilka de mänskliga äro de mest kända. Dessa indelas i sin tur i mänskliga genier, som lyckats befria sig från själens och kroppens ofullkomligheter, samt genier ännu lefvande på jorden. Dessa äro nämligen människor, som redan i denna världen nått odödligt lif. Vidare har man gudomliggjorda genier, odödliga andar, som hafva lämnat världen för att vistas på en af de tre Lycksalighetsöarna, m. fl.

En rishi nådde sin ställning genom asketiska botöfningar och försakelser samt ett lif obekymradt om världens lockelser. Den odödlige hade bl. a. följande sex öfvernaturliga egenskaper: att se allt, höra allt, veta allt förflutet, närvarade och tillkommande samt att kunna förflytta sig hvart som helst. (Anderson.)

[1] Murray's Handbook.

Det oändliga lifvet här på jorden tyckes man ej alltid få taga fullt bokstafligt, ty de odödliga uppges hafva lefvat en viss tidrymd såsom t. ex. än 500, än 800 år; äfven 1,000 år är en rätt vanlig ålder för en sennin. Och för att få lifvet ännu mera förlängdt använde de sig af medicin och trolldrycker. Ett recept för erhållande af ett tusenårigt lif räknar till sina ingredienser jade-stenen och ett visst gräs. Jade-dryck var ett namn pa lifselexiret, eljest kalladt tan eller kin-tan.

Mayers uppger, att kin-tan (guldelexiret eller de vises sten) bestod af röd arsenik och sulfuret, svafvel, pottaska, ett annat ämne tolkadt som bergsalt eller borax, gul svafvel-arsenik, pärlemo och ett obestämbart ämne.

Denna mixtur bör hafva varit ytterst vådlig att förtära.

Elexirets tillverkning var mystisk och långrandig, och det förklarades erhållas först efter nio omhvälfningar (processer), hvilka togo nio månader i sträck. Efter dryckens fullbordande förvandlades de, som drucko däraf, till hvita tranor. (Tranor äro, som bekant, långlifvade djur.) Det lifselexir, som bereddes under sju lyckosamma tidsperioder och nio omhvälfningar, hade sådan kraft, att intagandet af endast halfva drycken gaf ständigt lif på jorden, men hela satsens förtärande medförde ernåendet af en plats bland de öfverjordiska genierna.

Somliga vunno odödligt lif genom förtärande af svafvel, andra togo in cinnober (ett vanligt alkemistiskt ämne). Andra åter föredrogo pärlemopulver och hampfrön. Efter sådana otrefliga rätter kännes det som en lättnad att erfara, det äfven en regelbunden diet af ett så enkelt ämne som tallbarr medförde samma resultat.

En del genier äro kvinnliga. Seiōbo eller älfdrottningen har två sådana till följeslagare. En annan kvinnlig rishi, Mōjō, oftast klädd i skinn, bär en korg med tallbarr eller persikor. Emellanåt har hon en persikogren med blommor och frukter i handen och i sin korg en skriftrulle (makimono), en tallkvist och några krusbärsliknande frukter.

De olika slag af sennin afbildas i karakteristiska ställningar samt med olika följeslagare, vanligen djur. Än ser man dem färdas på vattnet

i hattar och paraplyer som farkoster eller ridande omkring på hjortar, fiskar och sköldpaddor samt åtföljda af tigrar, tranor, grodor och gäss; än burna i luften af drakar och fenixfåglar.* Några rishi spela på musikinstrument, andra fiska eller läsa. Ibland bortföras man och hustru, den ena på en fenixfågel, den andra på en drake. Ena gången åtföljes den himlafarne af sina husdjur, den andra förblir dragaren kvar på marken, liksom för att utmärka uppfartsplatsen.

Den här afbildade trollkarlen är Chōkwarō eller Tsugen (på kinesiska Chang Kwoh**). Han lär hafva lefvat i slutet af 600-talet och början af 700-talet.

Tvenne kejsare sökte förmå honom att stanna vid sitt hof och erbjödo honom de högsta utmärkelser, ja, enligt en version skulle man t. o. m. hafva föreslagit honom att få en prinsessa till gemål. Men den anspråkslöse Chōkwarō föredrog det enkla vandringslifvet. Hans trogna häst eller rättare mulåsna var i sanning ganska märkvärdig, ty den var outtröttlig, behöfde aldrig utfodras och kunde vid resans slut helt behändigt stoppas in i en kalebasspumpa. — Chōkwarō är en ingalunda ovanlig illustrationsfigur.

---

174. *TSUBA af grå brons, med svagt upphöjd kant. Dekoration i relief: på ena sidan en åldrig man iförd kinesisk dräkt och lutad mot en plommonstam, som upptill bär några blommor. Bredvid honom en liten gosse hållande en skål, för hvars innehåll en trana tycks intressera sig. På andra sidan en klippa och en ström. På afvigsidan signatur: Nara, jämte annan, svårläslig text och infälld sigillristning i gul metall. Hålet för kōgai på ena sidan kantadt med gul metall.*

Inköpt som nr 173.

---

* En afdelningsskärm i Koromandel-lack på kinesiska utställningen i Stockholm 1914 hade till ämne en skara sennin med sina djur förlustande sig på Lycksalighetsöarna.

** Äfven uppgifves namnet som Chung Ko Laou; han bör ej förblandas med fältherren Chung Kwoh († 52 f. Kr.), hvilken var den förste att ordna en permanent gränsbevakning.

Tsuban föreställer den kinesiske skalden Rinnasei (på kinesiska Lin Hwo-Ching). Denne berömde man lefde på 1000-talet, men intet af hans skaldestycken finnes nu i behåll, ty han önskade ej, att en kommande tid skulle få kännedom om dem, hvarför de aldrig blefvo nedskrifna. Han älskade plommonblom, och han plägar afbildas med ett blommande plommonträd och tillsammans med en eller två tranor. Gossen på denna tsuba är rätt och slätt en liten sven, hvilken, som brukligt var, åtföljer sin herre.

Emellanåt afbildas Rinnasei tillsammans med den japanske skalden Michizane (se nr 22), som också var förtjust i plommonträd.

Flera rishi åtföljas af en stork eller trana, så t. ex. Kōhaku, som brukade besöka berget Bui för att läsa sagoböcker, hvarvid han åtföljdes af en stork. En annan, Ōshikiō (på kinesiska Wang Tsz' Kiao, äfven han nämnd vid nr 22), stämde möte med sin släkt på ett högt berg till 7:de dagen i 7:de månaden, och de fingo se honom föras bort i luften, buren af en hvit trana.

Chōshikwa (på kinesiska Chih Ho) åter visade sådant förakt för all bekvämlighet, att han liksom Hotei sof i snön. Intet vatten kunde göra honom våt, och han kunde dricka tre mått vin utan att känna något obehag däraf. En dag hade han lagt en matta på vattnet (!) i en damm och satte sig på mattan att pokulera. En trana kom då nedsväfvande och ställde sig på hans hufvud. Något resultat af denna händelse förtäljes ej.

En mängd andra visa berättas hafva bortförts till himlen burna af tranor, och Teireii var så skicklig i trolldom, att han kunde förvandla sig till en trana och flyga hvart som helst.

---

175. *TSUBA af järn i kinesisk stil. Dekoration i positivt mönster med inläggningar i gul metall. På framsidans vänstra hälft en äldre*

man, som stående på en klippa invid ett med lodrätta, parallella streck betecknadt vattenfall, med högra handen tvättar sitt vänstra öra, medan han uppfångar mera vatten i vänstra handen. På högra hälften en man, som bortleder sin med ett långt rep tjudrade oxe från forsens vatten. På båda sidor signerad: Soheishi Niūdō Soten i Hikone i Gōshū (= Ōmi). Andra arbeten med samma signatur äro nr:s 105, 153 och 176.

Inköpt som nr 173.

Personerna äro Kiōyu (Hü Yeo) och Sōfu (Ch'ao Fu). Dessa båda asketer afbildas ofta tillsammans. Den förstnämnde var en begåfvad man, som anses hafva lefvat på 2300-talet f. Kr. och var kejsar Yao's rådgifvare. Kiōyu lefde som enstöring i en skog. Hans dryck var endast vatten, som han med handen öste upp ur en närbelägen fors. Den vise mannen föraktade all lyx till den grad, att han ej ens ville använda den kalebass, som välvilliga människor skänkt honom till vattenflaska, utan upphängde den i ett träd. Men snart fann han, att han begynte tycka om det melodiska ljud vinden frambragte ur kalebassen. Då kastade han genast bort den för att försaka detta »världsliga nöje»[1].

Kejsar Yao satte emellertid så stort värde på sin gamle kloke rådgifvare, att han önskade afstå tronen åt honom. Kiōyu vägrade att mottaga anbudet, och för att rentvå sitt öra från att hafva förorenats af ett så hädiskt förslag, gick han bort till sin fors och tvättade det.

Sōfu var en annan vis man och samtida med Kiōyu samt dennes gode vän. Han brukade bo i ett träd, och när Kiōyu en dag för honom omtalade kejsarens förslag, tvättade Sōfu både ögon och öron efter att hafva förnummit något så oerhördt. En annan sägen om Sōfu, här illustrerad, är, att han, då Kiōyu renade sitt öra vid forsen och Sōfu's oxe stod nedanför fallet och drack, genast bortledde sitt djur från vattnet, för att det ej skulle dricka något så andligen orent.

[1] Murray's Handbook.

Såväl Kiöyu som Söfu förekomma då och då i konsten. Så t. ex. på de skulptören Jingorō tillskrifna panelerna i Nishi Hongwanji[1] i Kiōto.

176\. *TSUBA af shakudō-liknande brons. Dekoration i relief, delvis i positivt mönster, med förgyllning och metallinläggning. Ämne: »de sju vise i bambulunden» jämte två följeslagare. Figurerna bära kinesisk dräkt och sysselsätta sig på olika sätt i en bambulund, i hvilken en ström forsar ned. Tre af figurena beskåda makimono (ett slags böcker). De öfriga, flertalet med ovikbara solfjädrar, intaga olika ställningar. Signerad: Soheishi Nūdō Soten. Andra arbeten med samma signatur äro nr:s 105, 153 och 175.*

Inköpt som nr 173.

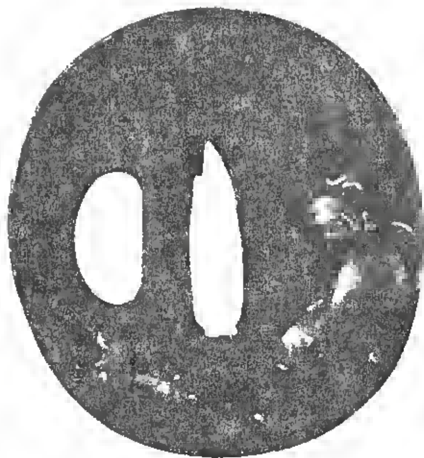
Visserligen omnämner buddismen, att konung Bimbisâra åt Shaka gaf en bambulund, där förut ett samfund af asketer hållit till, men långt mera kända än dessa äro de här afbildade personligheterna.

De sju vise i bambulunden (Chikurin Shichi Kenjin, på kinesiska Chuh Lin Ts'i Hien) höra till de i konsten vanligaste ämnena. Det var ett kinesiskt samfund af vittra män, som höllo samkväm i en bambulund. Emellanåt afbildas de med följeslagare, så att antalet öfverstiger sju-talet.

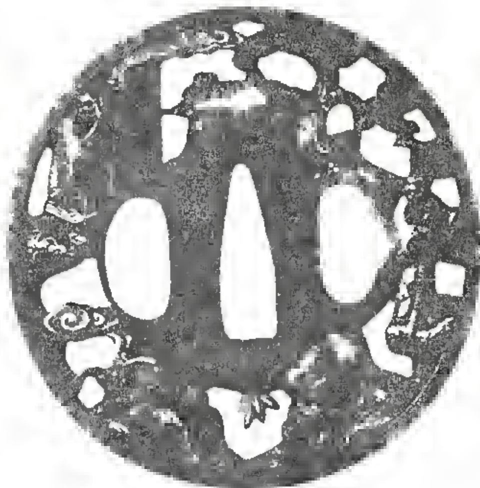
Bl. a. voro de kända för sin cynism. Enligt någras uppgift gingo de utan kläder, ej för att luftbada, utan för att uttrycka sitt förakt för vanlig komfort och gängse sed, men huruvida detta varit ett faktum är omstridt. I konsten afbildas de åtminstone iförda fullständig kinesisk dräkt.

Genshiki (Yüan Ts'i), som brukar hafva med sig en betjäntgosse till följeslagare (här återfinnes denne på tsubans afvigsida), var en lärd man men mycket excentrisk och särdeles berömd för sin kärlek till musik. Han brukade alltid vända hvitögat till mot dem han tyckte illa om; där-

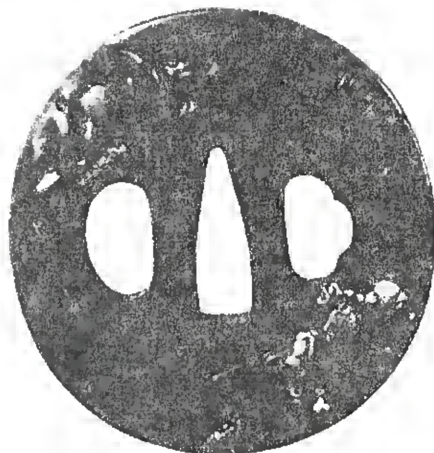
[1] Murray's Handbook.

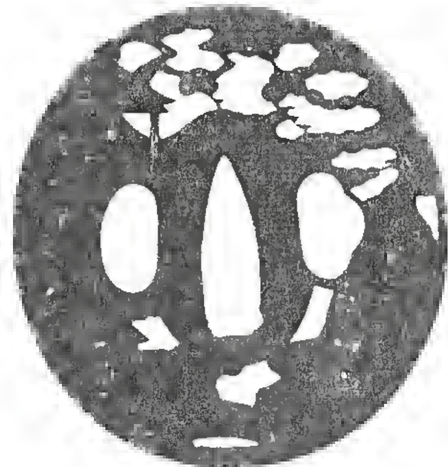

173
175
177

174
176
178

emot visade han det blåa i ögonen mot dem han gillade. Han hyllade Lao-tsze's och Chwang-tsze's läror och föredrog stilla tillbakadragenhet framför deltagande i offentliga värf. Denne vise lär hafva företagit långa resor, farit uppför gula floden så långt, att han hunnit dess källtrakter i Vintergatan, och där hafva sammanträffat med Kengiu och Shokujō, personerna i Tanabatastjärnorna (jmfr nr 162). I Kina rådde i äldre tider den fasta öfvertygelsen, att Gula floden började i himlen.

Genshiki's brorson, Genkan (Yüan Hien), som afbildas med solfjäder, var äfven han en musikalisk filosof. Han sökte frigöra sig från all ärelystnad och kärlek till jordiska ägodelar.

Keiko (Liu Ling), som framställes med en bokrulle, var en glad prisse, beläst men mycket begifven på starka drycker. Han uttryckte en önskan att till följeslagare alltid hafva en dödgräfvare, så att han genast skulle kunna begrafvas, om han hastigt afled under ett rus.

Kioshin (Hiang Siu), om hvilken man ej har sig mycket bekant, afbildas ofta med en makimono.

Oju (Wang Jung) var ej just något mönster, utom i affärer; han förde dagliga räkenskaper. Sin tjänst som minister hos kejsar Hwei Ti försummade han för att ägna sig åt sina nöjen. Han beskrifves såsom högväxt samt med genomträngande blick. Han ägde stora gods öfver hela riket och var så snål, att han vid försäljandet af ett särskildt slags plommon från sina trädgårdar alltid lät dem urkärnas, för att ingen annan skulle kunna odla samma sort.

Santo (Shan T'ao) var statsman och militär; han gjorde sig känd såsom mecenat, i det han uppmuntrade begåfvade unga män.

Riurei (Ki K'ang) var en vitter man, berömd därjämte som musiker; han ägnade sig också åt alkemi. Sina experiment företog han under ett pilträd, hvarför detta träd sättes i samband med den hemliga vetenskapen. Denne vise blef anklagad för trolldom och dömd till döden. Lugnt gick han till afrättsplatsen, på vägen stämmande sin luta. Om Riurei påstås det, att ett spöke en natt inkommit i hans rum. Spöket hade ett så an-

skrämmeligt utseende, att hvilken annan som helst skulle blifvit förfärad (bland annat var dess tunga sju alnar lång), men Riurei lät sig icke däraf bekomma. Han tilltalade endast spöket sålunda: Inte skrämmer du mig, din fuling, men det skall bli skönt att slippa se dig», och därmed släckte han helt lungt nattlampan. Spöket blef så förbluffadt, att det genast afdunstade.

Alla dessa vise män lefde på 200-talet e. Kr. De utmärkte sig samtliga för en på den tiden ytterst vanlig kärlek för risvin och voro sina samtida ett dåligt föredöme i det hänseendet. Deras materialistiska lifsåskådning föranledde dem att mestadels ägna sig åt nöjen och sprit. Man tycker därför att det egentligen är ganska orättvist, att de blifvit så namnkunniga.

---

177. *TSUBA af shakudō, delvis med förgyllning och försilfring, mönstret i relief och nedskärning. Ämne: Rihaku (på kinesiska Li Peh), beundrande vattenfallet i Lü-bergen. På ena sidan sitter på en klippa invid ett vattenfall en skäggig man i kinesisk dräkt nära en tallstam. Bredvid honom en liten gosse (tjänare) och en risvinflaska jämte bägare. På andra sidan en i en ström utskjutande klippa, delvis bevuxen. På afvigsidan signerad: Hama no Yoshisumi.*

Inköpt som nr 173.

Rihaku, som lefde på 700-talet, var Kinas namnkunnigaste skald. Ett af hans berömda poem beskref vattenfallet i Lü-bergen.

Allehanda sägner gingo om hans underbara födelse och hans ungdom. Hans verser gjorde ett sådant intryck vid hofvet, att en hofman förklarade, att han måste vara en odödlig, som blifvit förvisad till jorden. Kejsar Hüan Tsung kallade honom till sig och bjöd honom vid denna fest själf af alla rätterna. Kejsarens favoritbihustru fick lämna skalden hans skrifmaterial, och när Rihaku blef omtöcknad, fick öfvereunucken

draga af honom stöflarna. Kejsarens ynnest räckte dock ej länge, ty skalden skref verser med satiriska anspelningar på favoritbihustrun, hvilket hon ej kunde förlåta honom, och under återstoden af sin lefnad förde han ett kringflackande lif. En gång blef han t. o. m. landsförvisad. —

En, som också brukar afbildas beundrande landskapet, är japanen Shohaku (Bōtankwa, äfven nämnd vid nr 22), en förnäm präst, som hade för vana att resa omkring samt äfven företog bergbestigningar för att njuta af vackra utsikter. Han älskade vin, rökelse och blommor, särskildt pioner, och dog 1527 vid 84 års ålder. Denne Shohaku har intet gemensamt med Ninsei's lärjunge af samma namn, hvilken är bekant för sina i provinsen Tosa förfärdigade fajanser, dekorerade i svart på hvit botten, de s. k. Odo-pjäserna.

---

178. *TSUBA af järn i kinesisk stil. Dekoration delvis i positivt mönster och med metallinläggningar. Ämne: Riubi (Gentoku) på besök hos Komei. På vänstra sidan en öppen paviljong, hvari en man sitter lutad mot ett bord. Invid paviljongen växa tallar. I porten till områdets stängsel står en liten tjänare. Utanför porten en spång, ledande öfver en fors, betecknad endast på afvigsidan. Där synes på andra sidan spången och på tsubans högra del en man med spetsigt hakskägg och ljus hy, åtföljd af två mörkhyade krigare med bistert utseende, hvilka bära långa, krokbladiga lansar. Osignerad.*

Inköpt som nr 173.

Riubi (på kinesiska Liu Pei), vanligen kallad Gentoku, var från början försäljare af halmskor, men under ett uppror ställde han sig i spetsen för en skara frivilliga och steg snabbt i graderna. Han stred länge mot den berömde Sō-Sō (på kinesiska Ts'ao Ts'ao) och utropade sig själf till kejsare år 220 e. Kr.

Sin framgång hade han till stor del att tillskrifva visheten hos sin rådgifvare Komei (på kinesiska Chu-Ko Liang). Denne var berömd för

sitt snille och sin längd — han mätte åtta fot — samt sin skicklighet som härförare, och han lär t. o. m. hafva gjort fälttåg till det vackra och rika Burma i Bortre Indien. Han förflyttade sig enligt den tidens åskådning så snabbt, att man trodde honom använda förtrollade oxar af trä och mekaniska hästar. De snabba samfärdsmedlen hafva en del författare förklarat vara skottkärror! Före sin befordran bodde han i en halmhydda, och hans rykte föranledde Riubi att uppsöka honom och erbjuda honom en befattning.

På vägen möttes Riubi af allehanda svårigheter, och vid ankomsten till hyddan lämnade han sitt följe utanför och gick ensam in. Den vise mannen var upptagen med läsning, och Riubi satte sig att vänta i sex timmar, tills Komei hade slutat sin lektyr, hvarpå han framförde sitt ärende. Den vise afböjde först anbudet men lät slutligen öfvertala sig och blef Riubi i framtiden till ovärderlig nytta.[1]

---

179 a. *KUZUKA (skaft till knif, som hör ihop med svärdet och sitter infälld i baljan) af svart metall. Dekoration: på ena sidan Fujiyama i silfver-relief på prickig grund; den andra sidan beslagen med mässing och med diagonalristningar, s. k. kattmärken (neko gaki). Signerad: Gotō Mitsunobu. (De Gotō-mästare, som komma efter den 15:e i ordningen, Mitsuyoshi, hafva samtliga namn på Mitsu.) Andra Gotō-arbeten äro nr:s 90 och 187.*

Inköpt jämte efterföljande nummer t. o. m. 199 (med undantag af nr 190) i Tōkiō 1902.

179 b. *FODRAL till föregående, af siden, utvändigt aprikosfärg, inuti blått. Metallknäppe.*

Inköpt tillsammans med nr 179 a.

Fuji utgör ett af de vanligaste ämnen i den japanska konsten. Att tala om berget Fujiyama är oegentligt, ty yama betyder berg. Tyvärr är det

[1] Mayers.

oftast molnbetäckt, och sällsynt är att en längre tid få se det ohöljdt af moln.

Ordspråk och liknelser i mängd hänsyfta på Fuji. Vulkanen anses likna en upp- och nedvänd solfjäder nedhängande från himlen. Hårfästet på kvinnornas panna bör hafva formen af Fuji's topp. Verserna om Fuji äro otaliga, och den, som på 800-talet författats af Ariwara Narihira, den japanske Don Juan, är den berömdaste.

Sägnen låter Fuji och Biwasjön stå i hemlighetsfullt samband med hvarandra, i det att man påstår, att båda bildats på en enda natt på mark, som förut var slät och jämn. Sjön urholkades och berget höjdes lika mycket. Ibland förklaras, att Fuji existerade förut men höjdes ytterligare samtidigt med att sjön uppstod. Sannolikt är verkliga förhållandet det, att vid en eruption bergets topp höjts och en mindre sjö uppstått nära dess fot, dock ej Biwasjön. Men sägnen låter bra och är därför spridd.

Det är egendomligt, att japanernas företrädare i landet och forna motståndare, Ainofolket, ej namngåfvo berg utan endast vattendrag, och att i japanernas äldsta traditioner (intill fjärde århundradet e. Kr.) Fuji ej förekommer omnämndt, medan det talas om ett betydligt mindre intressant berg i nordost.

Fuji har länge betraktats som ett säte för gudomligheter. Grottorna på dess sluttningar hafva valts till bostäder af många eremiter. Så t. ex. den Hasegawa Kakugiō på 1500-talet,[1] som blef grundare af en ny sekt. Han predikade tron på en enda urgudom, som uppenbarade sig i en manlig och en kvinnlig form, och hvilka tillsammans skapat stjärnhimlen och världen, d. v. s. Japan. Urgudens bostad var Fuji, och detta berg borde efterliknas såsom ett föredöme af enkelhet, så att kropp och själ blifva rena och lugna som Fuji själft. Den nuvarande världen och dess arbete hålles högre i ära samt är viktigare än den kommande världen; sektens anhängare uppmanas att lefva nyktert och arbetsamt och att samfälldt verka för det godas befrämjande.[1]

[1] Griffis: Religions of Japan.

180. *KUZUKA af shakudō. Dekoration: på ena sidan böljor i relief, på hvilka vågstänk och stiliserade blommande kiri i gul metallapplikation; upptill en hjärtformig genomskärning. Andra sidan slät. Upptill och nedtill mässingsbeslag. Osignerad. Gotō-stil.*

Inköpt som nr 179 a.

Blomklasar och blad af kiri (Pavlownia imperialis) hafva i långliga tider anbragts på föremål afsedda för kejsaren. Han använde både klasesammansättningar af tre och fem som fem och sju blommor. Kejsaren förde, som bekant, äfven krysantemum i vapnet. Såsom statsvapen användes krysantemum, för kejsarens enskilda angelägenheter och inom palatset kiri. För att utmärka någon på ett alldeles särskildt sätt förlänade kejsaren rättigheten att hafva krysantemum och kiri som vapenblommor, men i allmänhet ansågs det förenligt med artighet och god smak att taga ett lägre blom- och bladantal eller att på något sätt förändra vapnet, så att det blef olikt det kejserliga. Så t. ex. fick en Kusunoki på 1300-talet ett krysantemumvapen. Han tillade rinnande vatten, därmed uttryckande sin vördnad för kejsaren, ty dennes heliga vapen borde man ej utan vidare kopiera.

Att därför som på denna kuzuka afbilda kiriblommor i vågor är särdeles lojalt och visar hvad man i Österlandet betraktar som sinne för det passande.

En sådan uppkomling däremot som Hideyoshi (1500-talet) förde ett kirivapen (Taikōvapnet) rätt likt det kejserliga. Detta gjorde han emellertid som adopterad medlem af den gamla släkten Toyotomi.

Hjärtformiga utskärningar, af japanerna ansedda vara formade som rofvor (kabura), sådana som på härvarande kuzuka, uppväcka ej några romantiska tankar i den östasiatiska själen. De finnas bl. a. på ett slags pilspetsar, hvilka, då de afskötos, uppgåfvo ett surrande läte, och kallades nari-kabura. Aston citerar Parkers uppgift att nari-kabura ej uppfunnits af kineserna utan af hunnerna. Sannolikt var det detta slags

sjungande pilar, japanerna afsköto som en varning före den egentliga stridens början.

I gudasagan omtalas, huru en gudomlighet beväpnade sig med en båge, en befjädrad pil och en attaögd ljudande pil.

181. *KUZUKA af brun brons. Dekoration: på ena sidan, i relief och nedskärningar, tiger med ögon och hörntand af gul metall. På andra sidan våglinjer, delvis skärande hvarandra. Signerad: To-u. Han hette egentligen Tsuchiya Yasuchika och bar titeln hōgen, som förlänades af kejsaren. Han lefde i provinsen Dewa och dog den 27:de dagen i 9:de månaden i första året af perioden Enkiō (1744).*

Inköpt som nr 179 a.

Tigrar förekomma som bekant ej blott i Indien utan äfven i Östasien samt t. o. m. i Mandschuriet och Korea, där de tåla tämligen stränga vintrar. Uppgifterna, att det i äldre tider funnits tigrar i två provinser i Japan, förefalla osäkra.

Djurets starka, smidiga och färgrika uppenbarelse tilltalade konstnärerna, som ofta toga det till ämne på taflor och skjutskärmar. I paradrum var också tigern, på grund af filosofiska idéassociationer, särskildt lämplig. Bland de många tigerrummen kunna nämnas det i Nanzenji i Kiōto med de stora tigrarna på guldgrund, målade af Tan-yū († 1674), och bland hvilka tigern, som dricker vatten, af japanerna betraktas vara mycket naturtrogen, samt det af en hel skara tigrar prydda gemaket — nu tyvärr ej i bästa skick — som målats af Yeitoku i Nishi Hongwanji (1800-talet).

Shinran Shōnin's, montosektens grundläggare, graf i Higashi Ōtani täckes af en besynnerlig sten, som kallas Tigerstenen.[1]

[1] Murray's Handbook.

Eftersom tigern var en sinnebild för regeringen, borde i Kina på tigerns dag resultaten af examina till statsämbetena (något liknande våra utnämningar) tillkännagifvas.

En rakán, Batsu da ra (sanskrit Bhadra) har till följeslagare en tiger. Rishin Koreijin (på kinesiska Kü Ling-jin) atföljes af en hvit tiger. En annan rishi, Bukan Zenji (på kinesiska Feng Kan), afbildas som en präst sofvande bredvid eller ridande på en tiger, och rishiparet Shinretsu och Bunshō (på kinesiska Ts'ai Lwan och Wen Siao) ser man i sällskap på hvar sin tiger.

Om ett af dygdemönstren, Yōkō (på kinesiska Yang Hiang), berättas, att hon visade den största dotterliga uppoffring. När fadern och hon voro ute i arbete pa fältet, anfölls den förstnämnde af en tiger, men hon räddade honom genom att själf kasta sig mot det ursinniga djuret, medan fadern undkom. Räddad till lifvet erhöll hon sedan en lifstidspension af landsfursten. Enligt en annan version lär dygdemönstret hafva varit en gosse, som sönderslets af tigern. —

Från Kina omtalas Sung Kün (100-talet e. Kr.), som, utnämnd till guvernör af en provins, vidtog kraftiga reformer. Då för tiden voro tigrarna så talrika, att folket nominellt var befriadt från alla skatter på grund af odjurens härjningar. Icke desto mindre utpressade ämbetsmännen folket. Sung Kün sade sig icke kunna afhjälpa tigrarnas intrång, ty de voro ett naturligt ondt, men förtrycket skulle han göra slut på, och så snart han genomfört sina reformer, försvunno tigrarna själfmant ur landet.(!)[1]

Åtskilliga japanska ordspråk och ordstäf omnämna tigern, så t. ex. »räfven lånar tigerns styrka», »var rädd om tigerskinnet, när tigern är död», »för att få tigerungen måste man gå in i tigerns håla» och »den, som vill hafva en tiger, får bara obehag».

---

[1] Mayers.

182. *KUZUKA af grå brons. Dekoration: på ena sidan blommande, vasslikt eulaliagräs i diverse bronser; på andra sidan mejselristade diagonallinjer, s. k. kattrispor (neko gaki), och insvetsad gul metallskifva. Osignerad.*

Inköpt som nr 179 a.

Det vasslika eulaliagräset (på japanska suzuki), som liknar pampasgräset men är mindre ömtåligt och borde kunna trifvas i södra Sverige, förekommer ymnigt på de japanska prärieliknande ängshedarna (hara), blommar på sensommaren och hösten och räknades till de sju höstväxter, som skulle plockas för sina blommors skull. Enär de s. k. hara voro lämpliga slagfält, är en knippa eulalia en hänsyftning till krigiska bragder.

Sägnen förtäljer, att gudinnan Uzume vid sin dans framför solgudinnans grotta (se nr 30) i sin hand bar ett spjut omviradt med eulaliagräs.

Vass (ashi) förekommer omnämndt redan under skapelsemytologien. När ur kaos jord och himmel skildes åt, uppstod en varelse liknande ett vasstrå. Af denna varelse blef sedan guden Kunitokotachi. I ett af de äldsta poetiska namnen på Japan i mytologien ingår benämningen (landet) »med de rikväxande vasslätterna».

Bland de olika sorters vass och säf i Japan märkes särskildt den japanska i eller igusa (Juncus effusus, L.). Denna kärr- eller vattenväxt odlas ibland skiftvis med ris. När den blifvit omkring en meter hög, äger skörden rum, vanligen i augusti. Igusa användes till flätande af mattor (på japanska tatami), hvilka äfven förfärdigas af rishalm.

(Om den kinesiske taoisten T'ao Hung-king, omkring 500 e. Kr., berättas, att han vid späd ålder började göra skrifttecken i aska med ett vassrör som skrifpensel. Ngan-K'i Shêng, en annan taoist, lifnärde sig i sin tillbakadragenhet uteslutande af vass, till dess hans kropp blef så befriad från jordiska band, att han kunde i sina lärjungars åsyn höja sig i luften och försvinna.)

183. *KUZUKA af svart och brun mokumé. På ena sidan framträda de däri imiterade trädringarna särskildt tydligt. Osignerad.*

Inköpt som nr 179 a.

Mokumé (träimitation) är ett af den japanska metallkonstens mästerstycken. Ibland sker efterapning af mokumé medelst lackering i olika färger på metallen, men utförandet af imitationen torde vara nästan lika tidsödande som originalarbetet utan att äga samma varaktighet som detta (se vidare nr 197).

I ett land med präktiga trädslag, och hvars äldsta religion förbjöd målandet af allt trä i templen, fick naturligtvis folket ögat öppet för skönheten i vacker träådring. Godt virke beundra japanerna högeligen, och de slogo sig i sin metallkonst äfven på att efterbilda detsamma. (Ett annat exempel på mokumé är nr 118.) När de uppförde monumentala byggnader, togo de alltid vara på särskildt goda trästycken och använde dem dekorativt. På en träpelare i en port i Nikkō ser man skulpterade i en medaljong två tigrar, där ränderna i djurens päls utgöras af träets naturliga ådring. De kallas mokumé no tora.[1]

Förtjusningen för träådring har i provinsen Ise t. o. m. tagit sig uttryck i fabricerandet af ett egendomligt slags lergods, bestående af olikfärgade lerskikt. Dessa föremål kallas mokumévaror.

184. *KUZUKA af gröngrå brons. Dekoration: på ena sidan vågor i relief med vattenstänk af gul metall; andra sidan slät. Signerad: Omori Yoshihide eller Teruhide (jmfr n:rs 92 och 191). Omori Yoshihide studerade särskildt Gotō Suōmin och blef lika skicklig som denne. Han fick många, som imiterade honom i att göra vågor, men han är den förnämste. Han dog, 69 år*

[1] Murray's Handbook.

gammal, i fjärde månaden af tionde året af perioden Kwan-sei (*1798*).

Inkopt som nr 179 a.

Svärd, svärdstillbehör och vågor (nami) äro ej så främmande för hvarandra, som man skulle kunna tro. Flera äro sägnerna, som förknippa vapen med hafsvågor och hafsgudomligheter, och ur historien har man mer än en berömd episod, där svärd och vatten höra samman. Bland de mest kända är händelsen med Nitta Yoshisada.

På 1300-talet lefde den olycklige kejsar Go-Daigo (se n:rs 1, 102 och 104), hvilken, fast han ej kan anses som en kraftig regent, dock genomförde åtskilliga reformer och tycks hafva varit personligen sympatisk samt ägt en sällsynt förmåga att förvärfva trogna vänner. Hans regering var orosfylld, och då den mäktige Hōjō Takatoki, som var shikken (en ämbetsman närmast shōgun) i staden Kamakura, visade sig trotsig, sände Go-Daigo Nitta Yoshisada att kväsa honom.

Kamakura ligger vid hafvet, och under högvatten kunde man ej alltid komma dit. Då Yoshisada ryckte fram med sin här, var det flod, och vågorna skummade häftigt. Som han ansåg, att detta berodde på hafsgudens vrede, önskade han blidka honom, fattade sitt svärd och slungade det som ett offer ut i hafvet. Vågorna drogo sig tillbaka, och Yoshisadas här kunde med lätthet taga sig fram till Kamakura, som intogs och till stor del uppbrändes. Episoden med Nitta Yoshisada offrande sitt svärd åt hafvet möta vi ofta i japanska framställningar. —

Vissa delar af hafsstränderna voro af ålder helgade åt solgudinnan, och intet fiske fick där äga rum. Ett förskräckligt straff drabbade den samurai, som en gång på 700-talet bröt mot denna lag. Han stod genom olyckor utblottad på allt och visste ej, hur han skulle skaffa sig och sin unga hustru någon föda. En dag öfverraskade man honom, under det han drog upp sina nät ur vågorna vid den åt solgudinnan helgade stranden. Han måste sona sitt brott med att lef-

vande begrafvas, och allt intill denna dag förevisas hans graf vid Ako-gi ga ura.[1]

185. *KUZUKA af shakudō. Dekoration på ena sidan i låg relief: vågor med vågstänk i gul metall. Andra sidan slät med lång inskrift: Gjord på uppdrag af daimiōn af Mitō, i Ansei 4:de år (1857), af Hagi-ya Katsuhira.*

Inköpt som nr 179 a.

I Mitō härskade i midten af 1800-talet en Tokugawa. Provinsen hette Hitachi och fursten räknades till go-san-ke, de tre släkter, ur hvilka shōgun fick tagas. Daimiōn härstammade från Yorifusa, en af Ieyasu' söner, och familjen var sedan 1609 bosatt i Mitō. —

Vågorna på kuzukan föra tankarna till de aflidna. Shintōismen lär, att andar ständigt omgifva människorna; de finnas i vattnet, i luften, i träden, i jorden, öfverallt. Sålunda hafva de lefvande ständigt i sin närhet sina förfäders andar, som äro lifligt intresserade af människornas görande och låtande.

Äfven buddismen låter de dödas andar hålla samband med jordelifvet. De kunna vistas på olika ställen, men det anses, att de hafva sin mystiska bostad långt ned i hafvet.

En gång om året, den sjunde månadens 13:de dag, få de emellertid tillstånd att återvända till sin släkt och till det hem de under sin lifstid älskat, och då firas en fest, den s. k. Bonfesten (Urabon-ye). I alla buddistiska hem förbereder man sig till denna fest. Den 13:de på aftonen brännes rökelse eller upptändas eldar (mukai-bi). Framför husen eller i trädgården och ibland vid stränderna uppställas brinnande facklor, i senare fallet till antalet 108 liksom de fåfänga önskningarna. Facklorna skola vägleda de döda. Äfven rökelse kan tjäna till detta ändamål.

[1] Joly.

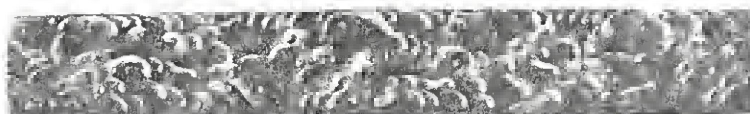

187 179 183 189 a
180 184
181 185
188 182 186 190
189 b

Den 14:de lägger man i hemmen såväl som i templen ut mattor, väfda af kinesisk rishalm. De placeras öfver altarna och under butsudan (husaltarna), framför hvilka ställas vaser med lotusblommor, aniskvistar och lespedeza (en klöfverväxt). De döda välkomnas till festen med mat och dryck och undfägnas tidt och ofta med te. I små skålar framställer man för de döda ris och vermiceller, grönsaker, såsom äggplantor, därjämte melon, persikor och dylika frukter. Naturligtvis undvikes kött och fisk, hvilket Buddha så strängt förbjuder.

Man doppar en lespedezakvist i vatten och bestänker därmed altaren och butsudan. Dricksvatten framsättes äfven för de döda, som tänkas hafva sina särskilda hviloställen och sina hedersplatser vid shōriōdana (andarnas hylla).

Vid mörkrets inbrott hängas utanför husen särskilda lyktor, som endast få användas vid Bonfesten. Dessa äro målade med blommor eller landskap samt prydda med pappersband. På grafvarna sättas blommor i bambuvaser, och helt hvita, tända lyktor ställas dit.

Festen pågår i trenne dagar.

Den tredje dagen på aftonen framsättas i templen matoffer för de andar, som ej längre hafva några anförvanter på jorden att gästa. Samma afton måste de döda återvända till sitt hemvist under vattnen.

För att hjälpa dem att finna vägen till de dödas rike brukar man upptända afskedseldar (okuri-bi) och förfärdiga små båtar af bambu (shōriōbune) eller ett litet drakskepp med segel af hvitt papper, bärande de dödas namn. På de små båtarna sättas äfven en liten skål med vatten, litet rökelse samt små baner med ett hakkors (swastika) på och dessutom en liten lykta eller ett tändt ljus. Båtarna utsättas i rinnande vatten för att småningom — åtminstone teoretiskt — föras ut mot hafvet.

Vid denna tid böra sjöfarande särskildt akta sig för andarna, som omsvärma skeppen och bedja om att få sig en hink tillkastad. Deras begäran bör efterkommas, men ve den, som skänker dem en hink med

botten i; med denna skulle de inom kort ösa båten i sank. Innan hinken kastas ut, måste man därför slå ut bottnen på densamma. (Hearn.) De döda äro verkligen ganska angelägna att sänka fartygen eller åtminstone att få någon att omkomma, ty det är bestämdt, att själen af den, som drunknat, måste vistas i hafvet, till dess den lockat en lefvande i djupet.

Från astronomiskt håll har framkastats tanken om ett visst samband mellan den japanska Bonfesten och hyllandet af Plejaderna, en stjärnbild, som tycks allmänt firas öfver hela världen, då den synes stå lägst på himlahvalfvet, en iakttagelse, som gifvit ursprung åt hypotesen, att en stor naturomhvälfning långt tillbaka i forntiden ägt rum vid Plejadernas midnattskulmination.

---

186. *KUZUKA af svart brons. Dekoration på ena sidan i relief och olikfärgade bronser: båge samt koger med pilar, allt på prickig grund inom smal ramkant. Andra sidan slät. Signerad: Gotō Yoshinori.*

Inköpt som 179 a.

Yoshinori betecknas som den störste mästaren af Gotō-skolan. Han bodde under tidpunkten Kwan-ei (1624—1644) i Yedo såsom roku (högre samurai) till daimiōn af Kaga, pa den tiden den mäktigaste i riket näst shōgun, med hvilken daimiōn räknade släktskap.

Nu några ord om kuzukans ämne. — Pilbågen var ett af de medeltida hjältarnas förnämsta vapen. Om Minamoto no Yoshiiye förtäljes det, att han kunde skjuta genom tre rustningar med sin båge, samt att han genom att beskjuta en klippa kom en källa att springa fram därur. Sin fader botade han genom att tre gånger knäppa på sin bågsträng, hvilket var tillräckligt att drifva trollen, som orsakat sjukdomen, på flykten.

En annan hjälte, Tametomo, sköt med sin pilbåge i sank den båt, i hvilken hans fiender befunno sig.

Kämpen Yoyuki berättas sällan hafva med sin pil kommit förbi målet mera än en gång på hundra, och han befordrades på grund af sin förmåga att träffa ett pilträdsblad på 300 fots afstånd. Genom att endast mätta efter lätet kunde han skjuta en vildgås, som flög ofvan molnen.

Familjen Ogasawara var under medeltiden berömd för sin mästerliga bågskjutning.

Fordom ägde den 18:de dagen i 1:sta månaden en bågskyttetäflan rum i kejsarpalatset mellan de olika gardena. Kejsaren var själf närvarande vid denna fest, som kallades nori yumi. De besegrade måste dricka risvin och utföra danser. En annan täflan bestod i att ryttarna galopperade förbi en hatt, uppsatt på en bambustång, och samtidigt sköto till måls på hatten. Denna form af bågskjutning kallas kasakake.[1]

Handleden skyddades vid bågskytte af ett läderband, fäst vid själfva bågen. Äfven armbågen skyddades af ett kommaformadt läderstycke (tomo), och då bågsträngen slog emot detta skydd, uppstod ett läte som ansågs skräckinjagande. En tomo förärade kejsarinnan Jingō den gudomlighet, som rådde öfver den hamn, där hon landade vid återkomsten från sitt härtåg till Korea.[2] De s. k. tomoyé (mitsu domoe, se nr 46) hafva samma kommaform som tomo.

Allt in i våra dagar öfvas bågskytte i Japan. En omtyckt plats för pröfvande af bågskyttarnas skicklighet var i Kiōto utmed den ena långsidan af Kwannontemplet San-ju-san-jen-dō, som är 389 engelska fot[2] långt (110 meter). — I Kina var bågskjutning ännu 1902 ansedt för något så viktigt, att det i oktober utkom ett edikt, som uppmanade det unga gardet att ytterligare förkofra sig i denna idrott.

En pil ingår i den japanska historien om Tamayori hime, dotter till (guden) Kamo no taketsumi. Hon vandrade en dag vid stranden af en å, då en pil med en röd ankfjäder kom flytande henne till mötes. Ny-

[1] Papinot.
[2] Murray's Handbook.

fiket plockade hon upp föremålet och tog det med sig hem, där hon slutligen stack in det på hustaket.

Efter någon tid fann hon, att hon skulle blifva moder, och det fastän hon ej umgåtts med någon man. Hennes föräldrar misstrodde hennes uppgift, och när barnet växte till, önskade de skaffa sig visshet om faderns härkomst. De sammankallade därför, liksom till gudsdom, alla invånarna i byn, fyllde en skål med risvin och bjödo barnet — det var en gosse — lämna skålen till sin fader. Utan tvekan sprang den lille ut ur huset och ställde skålen framför pilen på taket. Då förstodo alla, att fadern var en gudomlighet, som på öfvernaturligt sätt sökt sig en maka.

Men gossen förvandlade sig till en åskvigg och under tordön försvunno han och hans moder upp i skyn för att aldrig mera blifva återsedda.

På den platsen uppfördes sedan ett tempel, enligt uppgift af kejsar Temmu år 677 e. Kr. Det finnes kvar ännu i dag och dess namn är Kami-Gamo.[1]

(Under sagotiden omnämnes en annan Tamayori hime, Watatsumi no kami's dotter, som gifte sig med den vid nr 101 nämnde Ugaya-fuki-aezu och blef mor till kejsar Jimmu.)

187. *KUZUKA af svart brons. Dekoration: på ena sidan två fältherretecken: ett baner med silfvervimpel, på hvilken inristade stiliserade krysantemer m. m., därjämte en flugvifta (ett ämbetstecken). Prickig grund inom svart ramkant. Andra sidan slät. Signerad: Gotō Yoshinori. (Se nr 186.)*

Inköpt som nr 179 a.

Kommandostafvar buros af de högre officerarna såsom ämbetstecken. Stafvarna voro af lackeradt trä (nurude, på latin Rhus semialata, ett trä-

[1] Murray's Handbook.

slag, som frambringar den japanska gallnöten) och utsirade med metallbeslag samt i toppen prydda med en knippa remsor af guld- eller silverpapper. Shōgun Ieyasu stadgade i sitt testamente, att härens öfverste befälhafvare skulle bära »den gyllene stafven», hans närmaste man »silfverstafven» och den tredje i rang »pappersstafven». Han bestämde äfven, hvilka som skulle innehafva dessa ämbeten, och påbjöd att hvarje krigare skulle känna till dem. Sannolikt voro stafvarna formade som flugviftor, emedan högre buddistiska präster såsom värdighetsemblem buro sådana.

I striden buros smala fanor eller vimplar på långa stänger, upptill på ena sidan försedda med en träslå, från hvilken nedhängde det långsträckta, vimpelartade tygbaneret med heraldiska tecken. Dessa fälttecken kallades nobori. Fältherren hade särskilda standar, benämnda umajirushi eller matoi. De bestodo af långa, tunga stänger, upptill afslutade med ett emblem, och nedanför denna prydnad hängde en tät ring af breda pappersstrimlor i metall- eller andra färger.

Då den moderna civilisationen gjorde sitt intåg, upphörde dessa måleriska fälttecken att användas för krigsbruk. Numera stoltserar hvarje brandkår med sin karakteristiskt utstyrda matoi. Det anses för en stor heder att bära fanan, vare sig det sker i krig, vid processioner eller eldsvådor, i hvilket senare fall den alltid skall vara med. Fanbäraren håller sig då alldeles invid eldhärden, och det händer, att han, halfstekt och med brända kläder, måste med våld ryckas undan en säker död.

Åsynen af fanan anses egga soldaterna till de yttersta ansträngningar, och fanbäraren tar sin uppgift på allvar. Lyckligt och lifskraftigt är det land, där fanan alltid och vid alla tillfällen hålles högt i ära!

---

188 a. *KUZUKA af shibuichi. Dekoration på ena sidan i relief: man, som dansar nō-dans med svart gubbmask för ansiktet och med svart hufvudbonad, på hvilken framtill en rund skifva i gult;*

i ena handen bär han en solfjäder, i den andra en skallra. På dräkten tallmönster. Mannen utför nō-dansen på en liten platform, nedanför hvilken synes toppen af en ung tall. Signerad: Tsuchiya Suōmin. Berömd konstnär. Jmfr. nr 11.

Inköpt som 179 a.

188 b. *FODRAL till föregående, smalt, af ljust siden.*

Inköpt som föregående.

Nō-dansen är en ålderdomlig dans med mytologiskt innehåll, hvilken uppföres på en särskild estrad med eller utan tak, ofta inom ett tempelområde. Inga nämnvärda dekorationer förekomma, men de uppträdande, som hafva karaktärsmasker för ansiktet, äro iklädda ytterst praktfulla dräkter.

Den mask dansaren här använder är Kokujiki, den svarta Sambassomasken. Sambasso afbildas äfven som O Kina och Hakushiki, den hvitfärgade (solen).

En nōföreställning omfattar fem à sex småpjäser, hvardera af omkring en timmes längd, mellan hvilka långa uppehåll göras. Förr brukade under pauserna komiska småstycken (kiōgen) uppföras. Föreställningen kan räcka en hel dag.

Rörelserna äro arkaistiska, och, fastän danserna hafva förlorat mycket af sitt invecklade ceremoniel, bibehålles alltjämt ett språk så föråldradt, att åskådarna oftast behöfva textböcker[1] för att kunna förstå, hvad som säges.

Berömda för författande af nō-pjäser voro medlemmarna af familjen Kongō, särskildt Shinroku (1507—1576).

Danser och masker nämnas vid nr 65.

[1] Chamberlain: Things Japanese.

189 a. *KUZUKA af rödbrun brons. Dekoration på ena sidan i relief på prickig grund: en shishi. Andra sidan slät. Signerad: Naosumi.*

Inköpt som nr 179 a.

189 b. *KUZUKA af brun brons. Dekoration på ena sidan: blommande piongren och bredvid denna en liten shishi, som gapar efter en fjäril. Andra sidan slät. Signerad: Naoharu. Han tillhörde liksom Naosumi den bekanta Yanakawa-skolan. Han var den femte af skolans mästare och verkade under epoken Bunkwa (1804—1818).*

Inköpt som nr 179 a.

Yanakawa-skolan var särskildt berömd för sitt omsorgsfulla arbete. En hel del af konstnärerna hade, enligt hvad Jacoby upplyser, anställning hos daimiō som ciselörer. Under 1700-talet var Naoharu ett af skolans bästa namn. —

Karashishi har, så jämförelsevis litet sagoomgifven den är, dock alltid på grund af sitt originellt dekorativa utseende varit ett gouteradt konstmotiv. Emellanåt afbildas och uppräknas den bland lyckotecknen, takaramono (se nr 226), då såsom shishidama, lejonet med juvelen, hållande ett större, kulformadt föremål under ena framtassen.

Shishi förefaller, oaktadt sin bisterhet, alls ej skäckinjagande, den visas ju än lekande bland pioner, än valpaktigt gapande efter en fjäril. Att döma efter dess åthäfvor måtte den hafva betraktats som ett särdeles ystert djur, ty ej sällan ses den gladt skuttande med bakbenen i vädret.

Det är ej blott målarna, som tagit shishis sysselsättningar till ämne, utan ock metallkonstnärer (jmfr nr 124), emaljteknici och krukmakare. Ty shishi, ensam eller i flertal, möta vi dels på gamla emaljarbeten, dels högst upp på locken till rökelsekar af brons och porslin, dels på templens lyktor, dels målad på skålar, krukor och fat eller modellerad till fristående figurer (okimono). Både porslins- och lergodsshishi hafva vi ofta sett i Sverige, af de senare särskildt de med hvit glasyr öfverdragna.

De hvita (vanliga shishi eller shishidama) ser man oftast ensamma, de brokiga mestadels parvis, liknande Ama-inu och Koma-inu (jmfr nr 124). De pläga här gifvas den kinesiska benämningen Fo's hundar, och de flesta äro nog också kinesiskt arbete. Ej sällan hafva då båda djuren öppet gap.

Sin plats på rökelsekaren torde shishi hafva att tacka sin med rökelsen gemensamma egenskap att kunna fördrifva onda andar. Detta togs i de gamla berättelserna rätt bokstafligt. Så i historien om Chōdōrio (på kinesiska Chang Tao Ling), en berömd filosof från första århundradet e. Kr., som flera gånger nekade att mottaga statsämbeten men dock blef adlad på grund af sitt vetande.* Svartskäggig, lång och ståtlig — han mätte, säges det, öfver nio fot i höjd — beskrifves han hafva haft ett martialiskt utseende och gröna, trekantiga ögon.

Han drog sig undan till bergstrakter för att idka alkemi och ägna sig åt ostördt tänkande. Här hade han att utkämpa flera hårda strider med djäflar, och för att blifva dem kvitt, nödgades han tillgripa trollkonster. Åtta djäflar uppträdde på en gång i tigerskepnad, och han måste framtrolla en karashishi för att kunna förjaga dem. Först efter ytterligare duster fick Chōdōrio vara i fred. Han räknas bland rishi och plägar afbildas stående på moln; ibland åtföljes han af en shishi.

---

190. *KUZUKA af svartgjord brons. Dekoration på ena sidan i relief med metallbeläggning i färg: åldrig varelse med delvis kalt hufvud, två hornlika knölar i pannan och stripiga hårtestar samt ansats till hvitt skägg. Varelsen sträcker ut tungan och håller i ett långt, böjdt, knifliknande föremål samt far öfver tungan därmed. Osignerad.*

Inköpt i Stockholm, augusti 1913.

---

* Allt intill våra dagar ärfves ställningen som öfverhufvud till taoistiska sekten i Kina inom Chang Tao Ling's släkt.

Den underliga figuren är medicinguden Shinnō (Shinsō), på kinesiska Shên Nung, som håller ett långt blad för munnen och smakar på däri varande medicin.

Kineserna påstå, att medicinen upptäckts af Shên Nung (Yen Ti), deras andre kejsare (2700 f. Kr.), en personlighet, hvilken liksom företrädaren Fuh Hi och efterträdaren Hwang Ti plägar afbildas med hornaktiga knölar i hufvudet, ett tecken på den högsta visdomen (jämför afbildningar af Moses). Emellanåt framställa kineserna själfva Shên Nung som klädd i en dräkt af blad eller iförd en klädnad kantad med leopardskinn. Han föddes, enligt sägnen, genom en drakes inflytelse och tillskrifves ej blott att först hafva användt växter som läkemedel, utan äfven att hafva uppfunnit plogen och undervisat folket i åkerbruk.

Visserligen äras Shinnō af japanerna som medicingud, men det är dock som åkerbruksgudomlighet han har sin största betydelse, och såsom sådan har han intill våra dagar hedrats af kineserna. Åkerbrukets tempel och Himlens tempel äga de största heliga områdena i Peking, och innan de oroliga tiderna togo vid, plöjde kejsaren med egen hand årligen upp en del af marken, hvarvid han iförde sig en gul hatt och en gul dräkt samt begagnade en plog, en hacka och ett par korgar (utsädes- och gödsel-), hvilket allt användes blott en enda gång. Denna ceremoni ägde rum för att hedra Shên Nung, den himmelske åkerbrukaren. Det är otroligt, hvad de högt uppsatta kineserna gjorde för väsen af denna gudomlighet, och Li Hung Chang lär hafva författat flera kväden till dess ära.

Från äldre tider berättas många japansk-kinesiska historier. Så om Rōkiō, en örtakunnig man, som ströfvade omkring i bergen för att samla växter. Där påträffade han tre män af vördnadsbjudande utseende, hvilka sade, att de voro ute för att skaffa ämnen till ett lifselexir. De bjödo Rōkiō följa med sig hem. Han fick smaka af deras mixturer och tillbragte två dagar hos sina värdar.

Nu tyckte han, att det kunde vara tid att bege sig hem, men väl återkommen, fann han sitt hus borta och trakten förändrad. Inga bekanta

såg han heller. Till slut anträffade han en 80-årig gubbe, och genom samtalet med denne upptäckte han, att den gamle var en af hans afkomlingar i flera led. Hvad Rōkiō tagit för två dagar, hade i själfva verket varit en tidrymd af 200 år. Tydligen hade han fått smaka af »glömskans ört», som hade samma verkan som glömskedrycken i våra gamla sagor.

191 a. *KASHIRA af grågrön brons. Dekoration: vågor i relief, vågstänken af gul metall. Af Omori Teruhide. Ena hålet kantadt med gul metall. Se nr:s 92 och 178.*

Inköpt som nr 179 a.

191 b. *FUCHI till föregående. Dekoration som föregående. Signerad: Omori Teruhide. Brukligt var att signera fuchi på undersidan (tenjo gané). Kashira däremot signerades ej.*

Inköpt som föregående.

Mer än någon annan nation hafva japanerna studerat vatten och vågor, och fotografien har utvisat, att de i mycket af sitt egendomliga teckningssätt hafva haft rätt.

I sina skaldestycken tala de många gånger om vågor. Två berömda verser från 900-talet kunna räcka som exempel. Shigeyuki skrifver:

»Vågorna, som slå emot klipporna, brytas af vinden och brista till stänk. Likaså brister mitt älskande hjärta, då du ej är mig huld.

Kiyowara no Motosuké skrifver:

»Våta af tårar vittna våra ärmar, att vi båda lofvat, det vår trohet skall räcka, tills Tallberget sjunkit långt ned under hafvets vågor.» (Illustrationen till denna vers visar tyvärr Tallberget på god väg att försvinna i djupet.)

En rakán, Nakasaina Sonja (sanskrit Nāgasena), håller i händerna en tiggarskål, ur hvilken ett böljande källsprång höjer sig. Åtskilliga rishi förflytta sig fram öfver vågorna, användande mer eller mindre originella

farkoster. Hōsō (på kinesiska P'êng Tsung) brukar däremot afbildas hvilande direkt på böljorna. —

I tempererade och varma haf är det visst icke ovanligt, att vattnet blir självlysande. Äfven vi känna ju detta fenomen från västkusten. Den som sett fiskarbåtar ros hem nattetid i Japanska hafvet, då fosforescensen är som starkast, glömmer aldrig detta underbara skådespel.

Märkvärdigast af alla fosforescenser är den underbara mareld, kallad shiranui (= den okända elden), som två gånger årligen visar sig på Kiūshiū's västkust. Den 30:e dagen i 7:e månaden (gamla stilen) synes företeelsen mellan kusten vid Yatsushiro och Amura på ön Amakusa, den 30:e dagen i 12:e månaden mellan Kuchinotsu (öster om Nagasaki) och Tomioka på förutnämnda ö.[1]

Författaren veterligt har shiranui hittills trotsat alla förklaringar. Efterforskningar på platsen, sedermera bekräftade genom ett af borgmästaren styrkt bref, gåfvo emellertid för handen följande. Trenne slag af shiranui förekomma:

1) Hafvet är till en stor yta betäckt som af en ofantlig, lysande duk.

2) På hafsytan uppenbara sig en mängd eldkulor af ett mans- eller barnhufvuds storlek. Dessa kulor röra sig sakta på vattnet och kunna af vågorna föras ganska nära stranden. Man har liknat de skimrande kulorna vid runda lyktor (och därför tänkte sig det enkla folket, att drakkungen hade fest).

3) Det långsträckta eldskimret byter ideligen plats, förflyttande sig på vattnet såsom en lång orm (»som en drake»).

Ingen lär hafva vågat sig ut i båt de nätter, då shiranui väntas. Fenomenet är för trolskt och människorna för vidskepliga. Och när man tänker på sagorna om drakkungen och drakfolket, om de döda i hafvet och deras bruk, är detta mindre att undra på.

[1] Murray's Handbook.

192 a. *KASHIRA af grågrön brons. Dekoration i relief: en häst. Hålen kantade med svart metall.*

Inköpt som nr 179 a.

192 b. *FUCHI till föregående. Dekoration i relief: två hästar. Signerad.*

Inköpt som nr 179 a.

Stormäns hästar voro föremål för särskild omvårdnad. Den berömde shōgun Ieyasu hade en häst, som han red i slaget vid Seki ga hara år 1600 (en drabbning som afgjorde Ieyasu' välde i Japan). Detta djur lär, efter Ieyasu' grafsättning i Nikkō, hafva lössläppts i närheten och vistades bland bergen till år 1630, då det dog. Hästen fick sig ett minnesmärke, som alltjämt finns kvar i Nikkō.[1] —

Den ursprungligen kinesiska berättelsen om gubben Saiwo lyder sålunda.

Saiwo hade två söner och en häst. En dag var äldste sonen ute och red men blef kastad af hästen. Gubben förbannade hästen, som skenade iväg. Om en stund återvände emellertid djuret i sällskap med en annan häst. Häröfver blef Saiwo högeligen förtjust, men glädjen blef af kort varaktighet, ty hans yngre son blef afkastad och sparkad af den nya hästen. Saiwo vredgades då på den gamla hästen, som var upphofvet till olyckorna.

Kort härefter skulle den yngre sonen ut i tillfällig krigstjänst, men som han hade ondt i sitt ben efter hästens sparkar, kunde han ej fullgöra sin plikt utan fick stanna hemma. Gubben var mycket belåten med att ej behöfva skicka bort sin son och lärde sig till slut, att välgång och missräkningar måste omväxla samt blef omsider en vis man.

Vi äro öfvertygade, att åsikten om det lämpliga att krångla sig från värnplikten ingalunda är japansk. —

Åtta hästar pläga i konsten hänsyfta på Boku Ō (Ō torde här betyda »den vördnadsvärde»), den femte kejsaren af dynastien Chow, och hvars

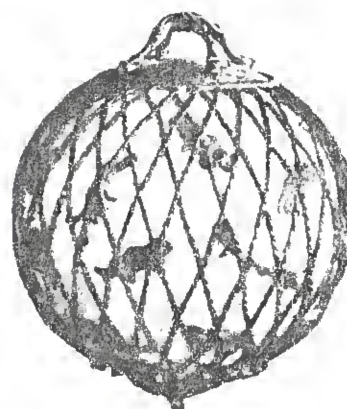
[1] Murray's Handbook.

191 a
191 b
194 a
194 b

192 a
192 b
195 a
195 b

193 a
193 b
196 a
196 b

197

199

200

198

201

kinesiska namn var Muh Wang. Han regerade 1001—947 f. Kr. Dådkraftig och äfventyrslysten, är han i historien känd för vidsträckta resor och expeditioner mot rikets fiender i söder och väster. Själf färdades han i en vagn, förd af körsvennen Tsao Fu och dragen af åtta hästar. Han uppgifves hafva förflyttat sig öfverallt, där hjulspår gingo eller hofvar hade trampat. Helt visst förde honom äfven dessa hästar till Kwen-lun-bergen, där historieskrifvare, för att öka hans prestige, låta honom hafva besökt älfdrottningen.

193 a. *KASHIRA af grå brons. Dekoration: molndrake i relief af gul metall. Hålen kantade med gul metall.*

Inköpt som nr 179 a.

193 b. *FUCHI till föregående. Dekoration: på ena sidan Fuji, på andra sidan skrifttecken.*

Inköpt som nr 179 a.

Eftersom draken älskar moln och vatten, och, enligt gammaldags åsikt, vattnets ursprung är himlen, därifrån människornas öden styras, betecknar och bebådar draken mänsklig framgång. Man vet ju från sagorna, att den kinesiske statsmannen T'ao K'an (omkring 300 e. Kr.) som gosse fann en väfskyttel, när han vittjade sitt nät, och då han hemma ställde den mot väggen, förvandlade den sig till en drake och försvann. T'ao K'an blef sedan landshöfding i åtta olika provinser.

En molndrake slingrad tvärs öfver Fuji är en speciellt japansk sinnebild för medgång. Att få skåda detta i drömmen räknas som ett lyckosamt förebud. Men draken skall sväfva i luften och ej röra sig som ett markens djur, något, säger den vidskeplige, som tydligt framgår af Yoshisadas slut.

I striden mot Ashikaga Takauji (på 1300-talet) stod Nitta Yoshisada på kejsar Go-Daigo's sida. Han hade tillbakaslagits samt nödgats fly till

Somayama, men sedan han samlat förstärkningar, begaf han sig mot Fujishima i provinsen Echizen, hvars sju borgar befästs af Shiba Takatsune. Här fick han dennes trupper emot sig.

Natten före slaget drömde Yoshisada, att han såg en ofantlig drake springa fram och förfölja Takatsune. Denna dröm tolkade han så, att hans framgång var säker, men hans omgifning blef missmodig, ty de japanska drömmarna varsla motsatsen af sitt innehåll. Emellertid skred Yoshisada till anfall. Han fördelade sin här i sju styrkor, hvar och en afsedd att angripa en af de sju borgarna. Men den verkan han åsyftat uteblef. Den ena styrkan angrep för tidigt och blef tillbakaslagen. Yoshisada, alltid käck, men större som soldat än som fältherre, kastade sig nu till anfall i spetsen för sina ryttare. De saknade sköldar, och de flesta stupade. Man besvor Yoshisada att fly, men i stället red han i sporrstreck mot fienden. Först sköts hans häst, sedan träffades han själf i pannan af en pil. Innan han dog, sökte han efter den tidens sed att afskära sitt eget hufvud.[1] Drakens varning hade besannats. —

Någon gång ingår ordet drake i japanska ortnamn, och i historien förtäljes, att japanerna på 1200-talet vid byn Tatsu no kuchi (Drakgapet) i närheten af Kamakura halshöggo de sändebud, som kommit från den tartariske kejsaren af Kina för att begära Japans underkastelse.[2]

I Japan har man flitigt användt draken som emblem, och den har figurerat på banknoter såsom en bild af enskild och nationell välmåga. Lägger man märke till de många olika drakframställningarna, finner man, att djuret sällan afbildas helt och hållet synligt. (Draken borde, då den hade sitt hemvist i molnen, aldrig framträda till hela sin längd, och den dödlige, som finge se draken i sin helhet ohöljd, skulle ljuta en ögonblicklig död.) Undantag hafva dock gjorts från denna regel. Ett mycket berömdt exempel är den i Japan bevarade taflan af den store kinesiske

---

[1] Bertin: Guerres Civiles.
[2] Murray's Handbook.

målaren Muh Si,[1] utförd på Ashikaga Yoshimitsu' tid (1358—1408). På de moderna mynten ser man likaså draken utan moln.

Ett japanskt ordstäf talar om att »begära så mycket som Fuji och inte få mera än en myrstack» och ett annat, att »det finns inga vackra flickor i de provinser, därifrån man ser Fuji». En förklaring tarfvas. Förr var Kiōto kejsarstaden, och dit skickades från hela landet de vackraste flickorna till hofvet. I Tōkaidō, som shōgun behärskade, var männens tapperhet berömd, men antagligen menade det citerade uttrycket, att Tōkaidō lämnat så många söta flickor till Kiōto, att där ej funnos några kvar i hemtrakten.

194 a. *KASHIRA af järn. Rik damascinering med manji, ormlinjer och hampbladmönster. Hålen okantade.*

Inköpt som nr 179 a.

194 b. *FUCHI till föregående. Insvängd profil. Osignerad.*

Inköpt som nr 179 a.

Om detta slags arbete skref Huish i sin »Japan and its art» 1892 ungefär följande: »Hvarför lyckas ej dessa under af konstskicklighet att tilldraga sig samlares uppmärksamhet? — En af Londons förnämsta guldsmeder, som fick sig några exemplar förevisade, sade, att det nog kunde finnas möjlighet att kopiera ett sådant arbete, men han vågade ej fixera något pris, och dock kosta lika goda (felfria) exemplar i Japan blott omkring 1 pund sterling.»

Det är länge sedan dess, och nu hafva samlarne vaknat och prisen stigit.

Som vid nr 150 är nämndt brukades oftast sentoku till metallarbeten i gul färg. Man använde emellertid också guld.

Både på japanska och kinesiska kallas guld för kin, på det senare språket betyder det dessutom metall i allmänhet. Guld har alltid till-

[1] Murray's Handbook.

dragit sig människornas intresse, och så var äfven fallet hos de östasiatiska folken.

Guden Kompira säges hafva sin popularitet blott den omständigheten att tacka, att den första stafvelsen i hans namn betyder guld, och i Kina var, näst jade-stenen, guld det förnämligaste af alla ämnen.

Kineserna hade klart för sig, att metallerna kunde undergå förvandlingar och t. o. m. förbytas i guld, blott man använde det rätta alkemistiska pulvret. Enligt någras åsikt var guld urbergets koncentrerade substans, hvilken, om den fick ligga orörd i jorden under tusen år, förvandlades till kvicksilfver, härtill påverkad af den kvinnliga månprincipen i naturen. Men om kvicksilfret kom under inflytande af den manliga eller solprincipen, omdanades det småningom till guld. Af detta ämne kunde ett lifselexir, den gyllene drycken, beredas.

Under äldsta tider tog Japan sitt guld från Kina, men sedan guldgrufvor på 700-talet, något senare än de första koppargrufvorna, upptäckts i landet, blef importen obehöflig. Numera brytas stora guldgrufvor på ön Sadō vid Japans västkust, en ö, som förr i långa tider utgjorde en förvisningsort, såväl för högt uppsatta personer, ditsända af politiska skäl (en kejsare måste på 1200-talet gå dit i landsflykt), som för förbrytare.

Sin viktigaste användning fick guldet som mynt. De äldsta japanska guldmynten voro ovala och platta. Moderna guldmynt finnas till ett värde af 10 och 20 yen. Förr funnos såväl två-yen- som en-yenslantar af guld. Numera ser man jämförelsevis sällan guldmynt i omlopp.

Vid Japans definitiva öppnande för handel med européerna, i praktiken ej förr än på 1870-talet, gjorde dessa sig en ansenlig förtjänst på guldhandel, ty under det att eljest öfverallt i världen proportionsvärdet mellan silfver och guld är ungefär 1: 5, så var där förhållandet 1: 6. Allt åtkomligt japanskt guld var inom kort uppköpt.

Guld har i Japan brukats till inläggningar både på vapen och andra ting, till offerkärl, till beslag på tempelföremål, såväl i buddistiska tempel

som i shintōkultens helgedomar, i synnerhet i Ise. Guld i stoftform användes vid lackarbetenas förfärdigande. Husgeräd af guld ser man däremot ytterst sällan, och t. o. m. på japanernas älsklingsvapen, svärden, förekommer guldutsmyckning med sparsamhet. Endast några af högadelns dolkar voro försedda med parerplåtar af guld.

Bland de berömdaste, stora guldföremålen i Japan må nämnas den gyllene takrännan vid Hachimantemplet utanför Nara, en guldmassa 80 (eng.) fot i längd, tre fot i bredd och en tum i tjocklek.[1] Endast en bit däraf är emellertid synlig för besökande. Åtminstone fanns denna guldränna 1902, men huruvida den sedermera blifvit nedsmält under rysk-japanska kriget är förf. obekant. Prästerna säga, att den finnes kvar.

En annan märkvärdighet äro de två gulddelfinerna på taket af femte våningen till Nagoyas slottstorn. Delfinerna gjordes 1610 på befallning af fältherren Katō Kiyomasa och på hans bekostnad. De äro mellan två och tre meter höga, och deras värde uppges till närmare 650,000 kr. hvardera. Dessa prydnader hafva låtit rätt mycket tala om sig, ty dels sökte en mera våghalsig än tänkande man att bortföra en af dem, hvilket var lättare sagdt än gjordt, då man beräknar storleken och tyngden (tjufven blef också observerad och häktad), dels har den ena en tid legat på hafsbottnen. Den hörde nämligen till de föremål, som Japan skickade till världsutställningen i Wien 1873. Det franska fartyg, som medförde den, sjönk emellertid, och endast efter stora svårigheter lyckades man slutligen bärga godset.[1] Numera sitta båda delfinerna på sin plats och äro omgifna af hvar sitt skyddande galler.

Af gamla guldbeläten märkes den grupp af Amida med Kwannon och Seishi, som förvaras i det öfver 1200 år gamla (templet) Zenkōji i provinsen Nagano. Denna grupp, som Shaka själf säges hafva format af guld från berget Shumisen (Sumêru) i världsalltets midt, kom till Japan år 552 e. Kr. som gåfva från konungen af Korea, sedan den undergått många skiftande öden både i sistnämnda land och i Kina. Ej heller i

[1] Murray's Handbook.

Japan fick den till en början någon ro. Men hur mycket man än sökte förstöra den, förblef den dock alltjämt hel. Nu förvaras gruppen i sju lådor, den ena inuti den andra,[1] och man får aldrig se mera af härligheten än den yttersta lådan.

Förgyllda bakgrunder förekomma mycket på japanska buddistiska taflor, liksom man på gamla kyrkotaflor i Europa använde bladguld, och öfver hufvud taget slösas det med förgyllningar i buddhatemplen. Vid buddhablifvandet ansågos helgonens kroppar blifva förgyllda, hvarför de bilder, som framställa dem efter inträdet i nirvana, alltid äro i guldfärg. Någon enstaka gång tar man till förgyllning för rent världsliga byggnader. Den praktälskande shōgun Yoshimitsu uppbyggde utanför Kiōto år 1397 en rikt förgylld paviljong, som ännu kvarstår.

Visserligen kände redan arabiska och persiska sjöfarande till Japan långt före år 1000 e. Kr. såsom Wa-kwak (väl en förvrängning af Wa-koku) men de första underrättelserna, som nådde Europa om Japan, lämnades af venetianaren Marco Polo (1200-talets senare hälft), som visserligen aldrig själf besökt landet, men i många år vistats vid tartarhofvet i det nuvarande Peking. Han kallade Japan för Zipangu och beskref det som ett sagoland. »De hafva guld i myckenhet, deras grufvor äro outtömliga . . . På härskarens palats är hela taket täckt med guld, likasom vi täcka hus eller rättare kyrkor med bly. Taken i salarna äro af samma dyrbara metall, många af rummen hafva små bord af renaste guld af ansenlig tjocklek, och äfven fönstren hafva guldornament.»

Denna fantastiska beskrifning sporrade de guldtörstiga portugiserna och spanjorerna till att söka utforska det underbara landet, och det har verkligen påståtts, att Kolumbus haft Zipangu till mål, då han begaf sig ut på den färd, som skulle medföra Amerikas upptäckande.

Utlänningar, som mottogos vid de japanska hofven, bländades af den utvecklade prakten, och de synas hafva haft svårt att skilja på rent guld, förgylld metall och förgylldt trä eller papper. I »Holländarnas am-

[1] Murray's Handbook.

bassader berättas, att de vid en audiens funnit tronens baldakin vara af rent guld såväl som de fyra drakarna i hörnen samt taket. Shōgun mottog holländarna iförd en guldbroderad dräkt och med ett guldsmycke på bröstet. — Allt detta, med undantag möjligen för den guldstickade dräkten, torde emellertid kunna betraktas som ren dikt. Vidare omtalas, att när sändebuden kommo till Ōsaka, imponerades de af att finna, det en af slottsportarna var af massivt guld (?).

I de östasiatiska dygdemönstersagorna förekommer ibland guldet som lyckobringare. Så i historien om Kakkio (Kwoh K'ü), som var mycket fattig. Maten räckte icke till för hela familjen, och då hans moder afstod från sin föda för att Kakkio's lilla barn ej skulle blifva utan, beslöto sig Kakkio och hans hustru att offra barnet. De gingo bort och gräfde en graf, men under detta arbete påträffade de ett kärl till bredden fylldt med guld. På kärlet stod: »En gåfva från himlen till Kakkio. Låt ej regeringen tillägna sig densamma, ej heller må folket stjäla den.»

195 a. *KASHIRA af gragrön brons. Dekoration i relief: sköldpadda med unge samt kärrväxter; dessa liksom kantstyckena till hålen i gul metall och på svagt prickig grund.*

Inköpt som nr 179 a.

195 b. *FUCHI till föregående. Dekoration i relief: karp bland vattenväxter, dessa i gul metall. Osignerad.*

Inköpt som nr 179 a.

På fuchi och kashira äro vattendjur, framförallt fiskar, särskildt omtyckta motiv vid dekoreringen. Karpen, såsom varande den manliga energiens sinnebild, är naturligtvis synnerligen lämplig som dekoration på vapen.

Sköldpaddan gäller för drakkonungens sändebud.

Det finns en enkel barnsaga om en sköldpadda, som skulle bege sig på resa med tillhjälp af två tranor, hvilka hade åtagit sig att bära henne med sig på så sätt, att sköldpaddan skulle bita sig fast vid ett vasstrå, som tranorna buro mellan sig. De började färden, men rätt som det var blef sköldpaddan talträngd, och glömmande all försiktighet lossade hon sitt tag för att kunna yttra sig, föll bums ned till jorden ock fick skalet krossadt. (Moral: tala är silfver . . .)

Flera rishi afbildas tillsammans med sköldpaddor; så t. ex. Kō-an, som tyckte om att, obetydligt klädd, rida på en behornad, tre fot lång sköldpadda. Han beskrifves sasom tusen år gammal, men ändå med ett barnsligt utseende[1]. En annan sennin, Rōkō, känd för sin vältalighet, måtte hafva fört ett mycket stillsamt lif, i det han lefde på en sköldpaddas rygg, sysselsatt med studerandet af böcker[1]. —

Sedan äldsta tider aftecknade man i Kina fiskar, och detta lät sig desto lättare göra, som det var bruk att i husen hafva skålar, i hvilka guldfiskar, karpar m. m. simmade omkring. Stort intresse för fiskar visade äfven japanerna, och östasiaterna torde vara svåröfverträffliga i konsten att återgifva vattendjurens ställningar och skiftningar, ej blott på metallarbeten, keramik o. dyl., utan isynnerhet på taflor.

I Midtens rike funnos stora fiskodlingsanstalter tillhöriga staten, och om T'ao K'an (jmfr nr 193) berättas, att han, såsom öfverintendent för fiskdammarna, skickade sin mor litet torkad fisk som gåfva, men gumman återsände presenten med det beskedet, att hon visst inte ville hafva något af statens tillhörigheter.[1]

Saji (kinesen Tso Ts'ze), som lefde på 100-talet e. Kr. och var vida berömd för sina trollkonster, påstås vid ett tillfälle hafva varit på middag och, oaktadt rätternas mångfald, hafva uttryckt sin längtan att få smaka karp från Sun-kiangfloden. Han lät bära in en stor mässingsskål, begärde metspö och metref, satte på bete, kastade ned refven i skålen, och strax satt en karp på kroken.[1]

[1] Mayers.

Emellanåt påträffar man, särskildt på metallarbeten, en man i kinesisk dräkt ridande på en karp eller stående på två fiskar. Det brukar vanligen vara rishin Kinkō (på kinesiska Kin Kao). Han lär hafva lefvat i provinsen Chih-li i norra Kina. Efter att hafva fört ett kringflackande lif i 200 år, tog han afsked af sina vänner, lofvade att återkomma en bestämd dag och hoppade i floden, hvars böljor slöto sig öfver honom. På den utsatta dagen samlade sig 10,000 personer, och dessa sågo Kinkō svinga sig upp ur vattnet, buren af en karp. Hans vistelse blef emellertid kortvarig, ty efter en månad försvann han åter i floden för att aldrig mera återses.

En annan rishi, som liknar honom, är Shiyei (på kinesiska Tsz' Ying). Han sitter på en karp, försedd med vingar och horn.

Egendomligt nog bådar karpen, som under andra omständigheter lär vara ett i allo lyckosamt djur, intet godt, om man råkar skåda honom i drömmen. Han anses då tvärtom vara ytterst olycksbringande.[1]

Det är ingalunda ovanligt i våra dagar att i Japan finna karpar i tempel- och parkdammar. I närheten af Tōkiō ligger templet Temmangu, vanligen kalladt Kameido (kame betyder sköldpadda, och det finns en stensköldpadda inom tempelområdet). I en damm benämnd Shinji no ike, d. v. s. Ordet hjärtas damm, till formen liknande det kinesiska tecknet för ordet hjärta, kan hvem som vill mata de alltid tacksamma karparna och sköldpaddorna.[2]

196 a. *KASHIRA af svart brons. Dekoration: två dansande figurer i relief och olikfärgad brons; prickig grund. Hålen kantade med gul brons.*

Inköpt som nr 179 a.

---

[1] Hearn: Unfamiliar Japan.
[2] Murray's Handbook.

196 b. *FUCHI till föregående. Dekoration i olikfärgad brons och relief: springande man med solfjäder, därinvid en tall. Prickig grund. Osignerad.*

Inköpt som nr 179 a.

Ej alla japanska danser utföras af kvinnor, en del danser äro t. o. m. speciellt manliga. Detta gäller t. ex. om solfjädersdansen, hvarvid den dansande föreställer en tall, och alla de solfjädrar, hvarmed han är försedd, föreställa barr eller tallgrenar.

Den dansande balanserar solfjädrarna på ansikte, händer och fötter, och undan för undan tillägnar han sig allt flera solfjädrar, så att han till slut uppbär en hel mängd sådana. De dansandes antal äro olika. Ingalunda ovanligt är, att fem stycken dansa samtidigt. (Om solfjädrar se vidare nr 164.) — Andra danser, som utföras af män, äro manzai-dansen, lejondansen (shishi-mai), sparfdansen, ibland äfven fjärilsdansen.

Det finnes också en uråldrig dans, hvilken brukar uppföras blott en gång om året inom ett högbeläget tempelområde. Den är märkvärdig så till vida, att alla deltagare skola hafva på sig långa lösperuker och egendomliga kläder af bast. Dansen trädes med afmätta rörelser i en cirkel. Det hela är alls ej olikt en del danser från Söderhafsöarna.

Enligt den allra äldsta japanska uppfattningen skulle alldrig män och kvinnor dansa på en gång, ja, en del danser fingo kvinnorna ej ens åse. Längre fram gjorde man undantag härifrån, t. ex. vid Bonfestens ringdans (om Bonfesten se vidare nr 185).

197. *Fuchi af mokumé i guri-bori teknik (shakudō och rödbrun brons i sju lager).*

Inköpt som nr 179 a.

Mokumé är en teknik, hvaraf profver — särskildt gäller detta parerplåtar — äro sällsynta äfven i dess moderland Japan. Den består af på

hvarandra svetsade och hamrade lager af olikfärgad metall. Antingen har, såsom här, mönstret sedan framställts genom direkt nedskärning eller ock, som i nr 183, först genom borrande af en mängd konformade hål, hvarpå genom hamring af ytan den undre metallen uppdrifves i jämnhöjd med det öfversta lagret. Ibland kan reliefverkan uppnås genom hamrande af baksidan.

När nedskärningen, som i denna fuchi, imiterar guri-lacket (se nr 6), kallas stilarten guri-bori.[1] Detta slag af arbete utfördes dels af Takahashi-skolan, dels af några Ito- och Soami-mästare.

Utom i Japan har mokumé gjorts af firman Tiffany i New York, som i mokumé framställt dyrbara lyxpjäser.

Andra prof på mokumé äro nrs 118 och 183.

---

198. *MENUKI af svart brons eller shakudō. En kraftfullt byggd man i tämligen lätt dräkt och med ilsket utseende; vänstra handens fingrar utspärrade. Figuren är en Ni-Ō, Taishaku ten.*

Inköpt som nr 179 a.

Då buddismen började förkunnas i Indien ville den, liksom brukligt öfverallt, där en ny troslära uppstår, i sig innefatta något af förutvarande religioner. Därför upptogos i den buddistiska åskådningen de hinduiska Brahma och Indra som den nya trons försvarare, och såsom sådana blefvo de i de östasiasiska templen ett slags tempelväktare, hvars bildstoder gjordes jättelika och uppställdes vid ingångarna till tempelområdena. De skulpterades af ofantliga trädstammar, vanligen det hållbara kamferträdet.

I Japan kallas de Ni-Ō, hvilket betyder de två konungarna. Icke desto mindre använder man uttrycket Ni-Ō äfven i singularis.

[1] Rein.

Ni-Ō hafva sin plats i en särskild port, kallad Ni-Ō-mon, en på hvardera sidan. De stå alltid likadant. Den, som är till vänster, då man går in i templet, är Taishaku ten (Indra). Han brukar vara rödmålad och afbildas med öppen mun. I högra handen håller han ett uppåtriktadt, klubblikt vapen, den vänstra handens fingrar äro utspärrade. Han motsvarar i filosofien Yō, den manliga principen. Bon ten (Brahma) åter målas grön; hans mun är fast sluten, i vänstra handen håller han ett nedåtriktadt vapen, och af högra handens fingrar äro tummen och pekfingret tryckta emot hvarandra. Han motsvarar In, den kvinnliga principen.

Kæmfer omtalar, att man förklarade Ni-Ō föreställa de två elementära krafterna: himlen och jorden, den som öppnar och den som stänger, skapelsen och förintelsen.

Ni-Ō anses såsom trons försvarare; de skola varna och, om så behöfves, straffa de obotfärdiga. Om halsen hafva de en fladdrande halsduk och bära kläder endast från midjan nedåt. Vapnet utgöres någon gång (då väl hos Taishaku ten) af en vadjra eller tokko, ett redskap, som förklarats vara en diamantklubba och till formen något påminner om de med densamma möjligen besläktade Jupiters åskvigg eller Tors hammare. Vadjran representerar nämligen äfven blixten eller solen. Den förklaras af buddismen vara en sinnebild af dess makt öfver allt ondt.

Folket har för vana att tugga små papperstussar till kulor, som sedan utspottas på bilderna af Ni-Ō, och — säger vidskepelsen — blir då tussen fastsittande, får man sin önskan uppfylld, faller däremot kulan till marken, går ens önskan om intet. Ni-Ō se därför, som man kan förstå, ej alltid vidare prydliga ut. För att i någon mån skydda bildstoderna utspännes ett ståltrådsnät framför dem. De, som gått fötterna ömma och bedja om snart tillfrisknande, fästa ibland halmsandaler vid nätets maskor.

Särskildt berömda äro de jättelika Ni-Ō-figurerna i Nara, som uppgifvas vara skulpterade af Kwaikei i slutet af 1000-talet.[1]

[1] Murray's Handbook.

Vid tempelportarna stå någon gång andra beläten än Ni-Ō. Emellanåt kan det vara stjärngudar eller andra gudomligheter, men äfven ser man två gudar kallade Zuijin. (Deras ursprungliga namn är Ya-daijin, d. v. s. ministrar med pilar.) De afbildas iförda rustning och beväpnade med pil och båge. Egentligen äro de af shintō-ursprung, men hafva sedermera införlifvats bland den buddistiska gudaskaran. (Zuijin böra ej förväxlas med Zuishin, medlemmarna af det fordomtima kejserliga gardet, af hvilka en del, utom svärd, äfven buro pil och båge.)

Klistrade öfver eller på ömse sidor om dörrar till enklare boningar ser man någon gång afbildningar af Ni-Ō. De sitta där för att skydda mot tjufvar och skrämma bort onda andar, »sjukdomsdjäflar» samt andra skadliga inflytelser. Denna sed är nära släkt med det i Kina än i våra dagar öfliga bruket att på eller bredvid porten hafva två taflor, tvenne bistert utseende krigare, hvilka föreställa dörrväktare.

Dessa betraktas ej som Ni-Ō, fast de möjligen från början varit så, utan identifieras figurerna, hvilka förekomma både vid palats, offentliga byggnader och enkla stugor, såsom två kämpar under T'angdynastien på 600-talet, nämligen Yü Ch'e-Kung och Ts'in K'iung. Den förre var särskild skicklig lansfäktare, den senare utmärkte sig äfven i krigiska idrotter och stod högt i gunst hos sin kejsare. De båda krigarna sattes att vakta palatset, där onda andar spökade, och lyckades fördrifva dem därifrån. För att ständigt åtnjuta de tappres skydd, befallde kejsaren, att de skulle afbildas på slottsportarna, och de kallas sedan den tiden »de gudomliga dörrväktarna». En annan uppgift låter en kejsare på 700-talet hafva anbefallt deras afmålande, emedan han ansåg, att de, ehuru osynliga, voro satta att vaka öfver hans lif och framgång.

En folklig uppfattning af dörrväktarna är, både i Kina och Japan, att de föreställa två trollkarlar, bröderna Utsurai (Yü Lui) och Sayo (Shên T'u eller T'u Yü), som hade makt öfver djäflarna. De befallde afgrundsandarna att infinna sig under ett persikoträd, och där bundos djäflarna med vasstrån för att sedan kastas för tigrar.

Vid nyårstid läto mandarinerna i Kina därför göra bilder af persikoträ, föreställande de båda trollkarlarna, och fästa dem på vasstrån. Öfver dörrarna målades dessutom hufvudet af en tiger, allt detta för att bortbesvärja onda andar. Det senare bruket fortlefde ännu i slutet 1800-talet.

199. *MENUKI af brun brons. En ebi.*

Inköpt som nr 179 a.

Ebi är ett slags jättestor räka eller klolös hummer, som anträffas i mängd i de Japan omgifvande hafven. Den utgör en omtyckt föda. När ebi kokas, får den kroppen krökt (ungefär som våra räkor) och anses då påminna om åldringarnas böjda rygg samt betraktas som erinrande om långt lif, hvarför den är mycket lyckosam. Både in natura, som rätt, och efterbildad, som dekoration, förekommer den vid allehanda festligheter, företrädesvis på nyårsdagen, på bröllop m. m.

En kringvandrande präst, vid namn Kensu, har blifvit kallad räkprästen. Han bar samma dräkt hela året om, sof nattetid i ett tempel på berget Tozan, och hans föda bestod uteslutande af räkor, som han själf fångade.

200. *LYKTA (28 cm. i genomskärning) af grön brons, globformig. Upptill försedd med en ögla, nedtill med ett cirkelformigt hål, i hvilket är inpassad en ljusstake (eller ett ljusställ), på hvars undersida två flädermöss med utbredda vingar och mot hvarandra ställd nos synas i relief. Lyktan består af ett nätverk af pilgrenar, bland hvilka ett antal läderlappar flyga. Invändigt är den fodrad med japanskt genomskinligt silkespapper i stjärnmönster (egentligen hampbladmönster).*

Beställd och utförd i Kiōto, juni 1902.

I juni 1902 önskade förf. hos Nogawa i Kiōto få gjorda tre stycken lyktor, hvilkas ämne för dekoration han bestämde, nämligen läderlappar, fisknät med fiskar samt blommande liljor. Konstnären, Suzuki, blef förtjust öfver idéerna men förklarade, att man knappast kunde afbilda läderlappar annat än i förening med pilgrenar; dessutom utgjorde enbart läderlappar skådespelaren Danjurō's vapen, och därför vore motivet olämpligt att tagas oförändradt. Förf. fogade sig gärna i den gamla konstschablonen att låta afbilda läderlapparna tillsammans med pilgrenar, hvilket han ej hade anledning att ångra, enär han blef mycket nöjd med resultatet. —

Läderlappen anses som ett lyckodjur, emedan ordet läderlapp på kinesiska har en lyckosam dubbelmening. Det är nämligen likaljudande med ordet långt lif. Dessa djur höra i konsten ihop med pilgrenar Eljest pläga sådana afbildas tillsammans med svalor. Den senare sammanställningen kallas yanagi ni tsubakuro. Pilen anses, åtminstone i Japan, representera tålamodet.

I Kina är pilträdets graciösa skönhet högt beundrad. Otaliga gånger har i den kinesiska litteraturen talats om kvinnans vidjemjuka midja.

En af de 28 stjärnbilderna heter Pilträdet och består af åtta stjärnor, nämligen Delta, Epsilon, Zeta, Theta, Eta, Ro, Sigma, Omega, alla i Hydra.

Det var förr brukligt att i palatsens närhet plantera pilar. Konstnärligt är det smäckra trädet i Nippon en sinnebild af våren (och hösten). Kwannon afbildas ibland med pilgrenar i händerna, och helgonen använda dem emellanåt för att bortbesvärja onda andar. Under januari bringar pilen lycka, men kvistarna skola då vara hämtade från templet Temmangū och behängda med symboler. En del vidskepliga åskådningar voro förknippade med trädet. Det betraktas i Östern liksom i åtskilliga delar af Europa besitta trolska egenskaper, och Östasiens alkemister påstodo, att deras forskningar bäst bedrefvos i pilträdets skugga.

Japanerna anse trädet farligt, och, fastän man däraf tillverkar både mattor, hattar, matsäcksskrin och reskoffertar, så förblir det dock för den

mera vidskeplige ett trollträd. Så länge det ännu är ungt, skadar det ingen, men ju äldre det är, ju mera respekt hyser man för detsamma, emedan det då påstås blifva säte för en ande, som har förmågan att vandra omkring i olika gestalter. En lycka i olyckan är, att trädspöket ej vågar sig mycket långt från sin plats, och att det aldrig visar sig annat än nattetid.

Det måtte dock hafva varit annorlunda i forna tider. I det stora Kwannontemplet San-ju-san-gen-dō i Kiōto lär förvaras en människoskalle, med hvilken följande saga är förknippad.

Heitarō, en skicklig bågskytt, gick vid Kwannontemplet förbi ett stort pilträd, i hvars grenar en jaktfalk trasslat in sig. Man stod i begrepp att hugga ned trädet, men Heitarō lyckades med ett skott från sin pilbåge befria fågeln, och äfven pilträdet vardt räddadt från förstörelse. Snart därefter mötte han en flicka, som blef hans maka, och, sedan en son födts dem, var lyckan fullständig.

Vid denna tid började exkejsaren Shirakawa lida af ihållande hufvudvärk; han gick därför att bedja vid Kumanotemplet, och slutligen blef det uppenbaradt för honom, att hans sjukdom härledde sig från synder, hvilka han begått i en föregående tillvaro, då han varit präst i Kumanotrakten. Efter hans död hade hans hufvudskalle på något sätt kommit i vattnet och fastnat på ett pilträd, det samma, som Heitarō räddat. Emellertid hade trädet sedan dess växt mycket och begynt trycka på skallen, och det var detta, som vållade Shirakawa's hufvudsmärtor i det nuvarande lifvet. Kejsaren befallde då, att pilen skulle nedhuggas. — Heitarō's hustru bad sin man att hindra trädets fällande, men denna gång lyckades det honom ej. Hon förklarade då, att hon vore pilträdets ande, som af tacksamhet för hans första bedrift tagit mänsklig gestalt och blifvit hans maka. Och när trädet nedhöggs, störtade hon död till marken.

Pilen skulle därpå bortforslas. När man med densamma kommit så långt som till Heitarō's port, gick det emellertid ej att rubba den ur

fläcken, huru många män som därför än användes. Men då Heitarō's lille son drog i repet, följde trädet genast med.*

Ur stammen af detta pilträd formades sedan en af de förnämsta bjälkarna i templet.

Hvad kejsaren beträffar, tillfrisknade han, och man fann verkligen den eftersökta skallen, som nu anses ligga förvarad i det förgyllda trähufvudet på den största Kwannonbilden[1] i San-ju-san-gen-dō.

---

201. *LYKTA af grön brons, globformig (28 cm. i genomskärning). Föreställer ett fisknät, uti hvilket äro fångade en del fiskar, krabbor och andra vattendjur. Nedtill ett rundt hål, i hvilket är inpassad en ljusstake (eller ett ljusställ), på undersidan dekorerad med nätverk.*

Beställd och inköpt som nr 200.

Japanerna äro af ålder en fiskarnation, hvilket man ock påminnes om vid läsandet af de äldsta urkunderna, som ofta tala om fiske.

I de mytologiska berättelserna[2] samlar gudinnan Uzume (se nr:s 30 & 31) tillsammans alla varelser, »försedda med breda och med smala fenor», samt tillfrågar dem, om de vilja förbinda sig att tjäna den gudasände prins Ninigi (se nr 1), kejsarens stamfader. Alla djuren förklarade sig villiga att vördnadsfullt tjäna honom. Endast sjögurkan (Honothuria edulis) svarade ingenting alls, till straff hvarför gudinnan med sin dolk rispade upp dess mun, och sedan den tiden har sjögurkan munnen klufven. —

De äldsta japanska böckerna innehålla berättelser om fiskafänge med ref och krok såväl som med fångstpalissader och kormoranter.

* En alldeles liknande berättelse (troligen den ursprungliga) förekommer i Kina, men där är det en tall, hvars ande tar gestalten af en kvinna.

[1] Murray's Handbook.

[2] Kojiki.

Nutida japaner begagna sig vid fisket af en mängd olika metoder. För nöjesfiske användes metref och krok i stor utsträckning. Mycket fiske sker också med håf, och i norra Japan, i synnerhet i Sendaiviken, har man stora fyrkantiga näthåfvar, hvilka, hängande från häfstänger, firas från de höga klipporna ned i hafvet för att sedan dragas upp med fångsten,[1] ett sätt, som något påminner om det till helt nyligen bedrifna norsfisket i Stockholms ström. Vanligt nätfiske förekommer äfven så godt som öfverallt i Japan och särskildt vid massfisket intill kusterna af Sachalin och Hokkaidō, där laxen går till. Äfven bedrifves mycket nätfiske uti de på sommaren nattetid rikt fosforescerande vattnen vid japanska kusten midt emot Korea. Man använder ock sedan äldsta tider fällor i stället för ryssjor vid fisket. Slingrande staket uppbyggas med i bottnen hårdt nedslagna pålar, mellan hvilka ett lätt nätverk af grenar bildar häck. Fisken löper in genom en enda öppning men kan, sedan den en gång kommit in i labyrinten, ej taga sig tillbaka ut. Till häckarna tages stundom finklufven bambu, detta är fallet i trakten af Matsushima.[1] I Biwasjön ger man fiskfällorna (eri) en egendomlig form, i plan liknande hullingförsedda pilar. De nedsättas i närheten af stranden och äro så beskaffade, att fiskarna, väl inkomna, ej kunna återvända.[1] På somliga ställen användas, särskildt vid ålfiske, knippor af hafstång, fastbundna vid bambukäppar. Fiskarna göra det hemtrefligt åt sig i det täta sjögräset och håfvas med lätthet upp tillsammans med hela tångbunten.

Af allt fiskafänge är helt visst det, som sker medelst kormoranter (u) det mest säregna och för den långväga främlingen lustigast att åse. Dessa svarta vattenfåglar med spetsiga näbbar och kraftiga simfötter höra till de äldsta af japanernas husdjur. Deras fjädrar brukades i äldsta tider att täcka taken med. Fordomdags voro de det förnämsta medlet vid fiskets bedrifvande, och under feodaltiden idkades kormorantfiske som en förnäm sport på modet. Fåglarna förekomma både tama och i vildt

---

[1] Murray's Handbook.

tillstånd. Uti en stor tallskog vid Chiba[1] i mellersta Japan kan man se dem i tusental vid sina bon i träden.

De vilda kormoranterna fångas vintertid och dresseras småningom. Den första behandlingen saknar icke grymhet; man syr tillsammans deras ögonlock samt vingklipper dem (då de blifvit jämförelsevis tama återgifver man dem synen); näbbet ombindes med bast. Omkring fågelns kropp lägges en hampsnodd för att hålla den kvar. Dressyren börjar med att djuret får lära sig att sitta stilla i fören på båten. När fågeln blifvit mindre folkilsken, nedsläppes den i vattnet i sällskap med förut tränade kamrater för att af dem lära sig fisket, och efter någon tids öfning är han färdig. Kormoranten användes i all synnerhet vid fångsten af ai, ett slags forell, en delikat flodfisk. Denna fångst sker nattetid vid fackelsken, dock ej vid fullmåne eller efter stridt regn, då vattnet i det senare fallet är grumligt.

Bland de olika kormoranterna finnes en strängt iakttagen rangordning. Alla fåglarna veta, i hvilken ordning de skola släppas ut i vattnet, och skulle nr 2 sättas i floden före nr 1, skulle ej blott den fågeln, som brukar vara den första, utan äfven hela fågelskaran uppstämma ett häftigt protestskrän.

Den person, som sköter fåglarna, måste hafva ögonen med sig, ty så fort fågeln kommit ned i vattnet, begynner den simma omkring hit och dit under sökande efter fisk. Ända till tolf fåglar kunna samtidigt handteras af en man, men det gäller att se upp, så att repen, hvarmed fåglarna äro bundna, ej trassla sig. Hvarje kormorant har omkring halsen en ring, hvilken endast tillåter fågeln att nedsvälja de allra minsta fiskarna, då däremot de, som kunna ha något saluvärde, stanna kvar ofvanför ringen. När fågeln fångat en större fisk, börjar han simma mera besväradt, och fiskaren måste då genast draga upp den i båten, hvarpå han med ena handen öppnar fågelns näbb och med den andra rycker ut fisken ur hans hals. Men detta måste ske blixtsnabbt, emedan eljest de andra fåglarna under tiden lätt kunna bringa repen i oordning.

[1] Murray's Handbook.

Det mest bekanta kormorantfisket är det, som sedan urminnes tider idkas på floden Nagara i närheten af staden Gifu, dit såväl japaner som utländska turister begifva sig för att åse det egendomliga skådespelet. Fiskvattnet tillhör delvis kejsaren.

Fisket är ganska gifvande. De japaner, som ägna sig däråt, äro i allmänhet duktigt folk och ha många utmärkta metoder. Men för alla gäller att akta sig för att på vägen till fiskafänget möta någon präst, ty då, säger folktron bestämdt, får man ingenting alls.

---

202. *TEDOSA (cha-iré) af tenn, 6½ cm. hög. Dubbla lock. Kan äfven användas till förvaring af rökelse och andra ämnen, som fordra lufttätt rum. I bottnen reliefsignatur.*

Inköpt i Kiōtō, juni 1902.

Det japanska tennet är godt och har varit kändt i långliga tider. Redan Kæmpfer, som färdades i landet i slutet af 1690-talet, berättar, att tennet var af hög kvalitet, och att det togs från provinsen Bungo's grufvor.

Bruket af tenndosor för att förvara te är nog af jämförelsevis nytt datum. De göras underbart tättslutande, och för att pressa ut luften då locken nedtryckas, får man taga i varligt men hårdt. Det sålunda förvarade teet behåller sin arom i nästan obegränsad tid.

Det japanska hvardagsteet är något helt annat än ceremoniteet; det senare är starkt och stimulerande, det förra ytterst svagt.

Japanerna dricka sällan vatten men förtära ymniga kvantiteter ljumt te, som hälles i miniatyrkoppar ur de små docktekannorna, hvilkas handtag peka rakt ut i vinkel mot pipen. Teet är s. k. grönt te, en sort, som ej röner någon vidare efterfrågan i Europa, men som till Amerika exporteras i stora mängder. Det förpackas understundom med tillsats af andra doftande växtämnen såsom t. ex. torkade körsblomblad, apelsinträdets blad eller dylikt.

Hvardagsteets beredning går stick i stäf mot den europeiska; så får vattnet på inga villkor vara kokande, ty annars skulle teet blifva för beskt, och för att borttaga öfverflödig värme använder man en särskild vattenkylare. Den första brygden af tebladen anses ju i Europa för den bästa, under det att man i Japan ofta helt enkelt häller bort vattnet efter första dragningen, och en ärad gäst måste i alla händelser bjudas först af den andra omgången. Socker förekommer aldrig uti den japanska tedrycken lika litet som grädde. Till alla besökande, såväl i hemmen som i butikerna, framsättes alltid te på en liten bricka (precis som man i Orienten alltid undfägnas med turkiskt kaffe).

Te finnes och användes äfven i de aflägsnaste och fattigaste trakterna af Japan. Det vanliga teet kan vara föremål för ett högtidligt, ceremonielt tillagningssätt, dock ej på långt när så omständligt som beredningen af det egentliga ceremoniteet (se nr 215).

Vid nyårstid förtäres i Japan en dryck bestående af mycket litet te, uppblandadt med hafstång, saltade plommon och andra egendomliga ingredienser.

---

203. *VARMVATTENKANNA (höjd: med knopp 11 1/2 cm., med uppvikt handtag 17 cm.; bredd, inkl. pip, 15 cm.) af silfver med handtag, lock samt lös ring i halsen. Invändigt en sedermera ditsatt tesil vid pipen. Locket, på undersidan signeradt, är försedt med utmejslad knopp i stiliserad krysantemumform.*

Inköpt i Tōkiō 1902.

De japanska tekannorna äro på grund af sin obetydliga rymd oanvändbara för europeiskt bruk. Däremot säljas i bodarna i Europa stora mängder af varmvattenkannor under namn af japanska tekannor. Kännetecknande för dessa är den lösa grepen, oftast bastlindad och fäst i öglor invid pipen och vid kannans baksida (tekannan har däremot, som bekant, fast handtag i vinkel mot pipen). De till varmvattenkannorna hörande silarna äro gjorda i och för försäljning till utlänningar.

Det slag af kannor, som mycket liknar våra vanliga tekannor, men på hvilka pipen består af en mer eller mindre öppen ränna, äro egentligen i Japan afsedda för serverande af sake (risvin). —

Japanerna förfärdiga visserligen för egen räkning en del föremål af silfver, men vida högre än silfver och guld skattar japanen fina lackvaror och utsökt porslin. Ädla metaller användas helst som inläggningar och i ornament, men det är fullkomligt främmande för japanens naturell att låta metallen verka genom stora ytor, som föra tanken på dyrbarhet; han skulle anse detta som osmakligt skryt. Silfver och guld höra visserligen till de s. k. »sju kostbara tingen» men böra enligt japanernas åsikt helst användas endast för att förhöja ett konstföremåls utseende. De till västerlandet exporterade pjäserna, t. ex. fotografiramar, askar och dylikt, beundras ej alls af japanerna själfva, åtminstone ej af de fint bildade. Silfver tages äfven till plätering och då ofta på föremålets insida (t. ex. locket på nr 70).

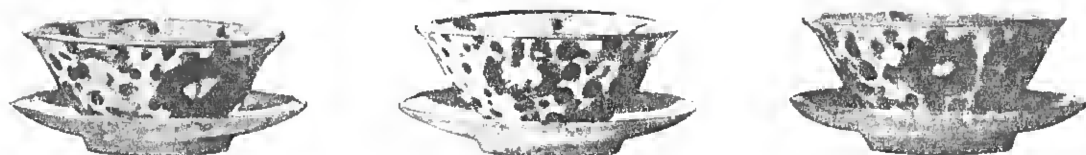
I den gammaldags läkekonsten brukades nålar af silfver. Fordom utgjorde silfver en för européerna eftersökt handelsvara, och redan 1500-talets portugiser — de första européer japanerna kommo i beröring med — bytte sig till så godt som uteslutande silfver för sina medförda varor. Att spanjorerna, som också snart funno vägen till Nippon, gjorde likaså, kan man taga för afgjordt. Holländarna, som sedermera helt utträngde spanjorerna, utrustade särskilda fartyg för att kunna utforska Japans guld- och silfvergrufvor. I denna sin afsikt lyckades de visserligen ej, men handeln på Nippon fingo de dock i sina händer.

Japan får sitt silfver hufvudsakligst från grufvorna i Innai och Ikuno. De förstnämnda begynte bearbetas 1599 och voro förr de mest betydande.[1] I nyare tid äro emellertid de senare grufvorna mera gifvande. Ikuno-grufvorna äro till antalet tre, nämligen Tasei och Mikobata, som innehålla silfver och guld, samt Kanagase, som innehåller silfver och koppar. Grufsamhället ligger bland bergen nära vattendelaren mellan

[1] Murray's Handbook.

202
203
204—213

Japanska hafvet och inlandshafvet. Vid grufvorna arbeta både män och kvinnor samt äfven barn, dessa likväl ofvan jord.[1]

Utanför Kiōto ligger en berömd byggnad, kallad Ginkakuji (silfverpaviljongen), där allt, skjutskärmar, tak och träverk, fordom varit ämnadt att öfverdragas med silfver, fastän byggherren dog, innan hans plan hann utföras. Den skulle hafva bildat ett värdigt motstycke till den praktfulla guldpaviljongen och har liksom denna blifvit rätt hårdt åtgången af tidens tand. Den uppfördes 1479 af Ashikaga-shōgunen Yoshimasa och tjänade till samlingsplats vid hans luxuösa teceremonier.

Redan på den tiden tyckes det, som skulle silfvet ej haft något bestämdt värde, äfven om det var vägdt och myntadt, utan var underkastadt betydliga växlingar. Vid myntverket inlades ett visst antal mynt åt gången i papper och packades sedan i därför afsedda lådor.

I det gamla, af Montanus utgifna verket om Holländarnas ambassader skrifves om betalningssättet ungefär följande, som Hildreth-Clement citera: »Japanerna betala i penningar på ett egendomligt sätt, ty de äga mängder af guld och silfver och hafva vanan att mottaga penningar utan att räkna eller se dem. Myntmästaren lägger guldet eller mynten i ett antal pappersrullar, innehållande för 200 pund sterlings värde. Dessa förseglade papperspaket cirkulera från den ena till den andra, utan att deras värde sättes i tvifvelsmål. De använda äfven små trälådor, hvari det lägges 20 förseglade pappersrullar med mynt, ungefär så mycket som en man kan bära. Hvarje lådas värde uppgår till 4,000 pund sterling.[2] Likadana, fast olika formade lådor, användas för deras silfver. I hvarje låda, afsedd för silfret, finnes för 1,200 kronors värde. Lådorna förseglas därpå med myntmästarens sigill. Och förefaller det ej egendomligt, att aldrig något bedrägeri förekommer i detta blinda sätt att betala och taga emot penningar?» —

[1] Murray's Handbook.
[2] Troligen menas franska livres (förf:s anm.).

Numera har Japan guldmyntfot, hvilken dock infördes först 1897. Silfvermynten äro: 5, 10, 20, 50 sen och 1 yen-stycken (1 yen = omkr. 1,80 sv. mynt).

Om de japanska myntsorterna har Thunberg år 1779 utgifvit en skrift. Denna utgjorde hans inträdestal till Vetenskapsakademien.

204—208. *TEFAT, 5 stycken, af silfver, 10 cm. i diameter, underdelen hamrad. I bottnen fint inristad signatur. Faten höra till kopparna n:rs 209—213.*

Inköpta i Tōkiō, maj 1902.

(Se text under n:rs 209—213.)

KERAMIK.

209—213. *TEKOPPAR (på japanska wan), till japanskt hvardagste, 5 stycken, i blått och hvitt; höjd 4 1/2 cm., diam. 8 1/2 cm. Utvändigt med ornamenteradt prickmönster i blått; invändigt en mönstrad bård. I bottnen ett ornament liknande ett stort A. Silfverskålla i kanten. (Kunna möjligen äfven vara kinesiska.) Signerade.*

Inköpta pa auktion i Tökiö, maj 1902.

De japanska tekopparna skilja sig från våra såväl genom sin storlek som sin form. De sakna öron och äro betydligt mindre än de, som vi begagna, ja, den vanligaste sorten liknar mera en liten askkopp än en tekopp.

I de flesta fall framsättas tekopparna utan några tefat; dessa betraktas snarare som en lyxartikel.

Man förfärdigar kopparna af olika ämnen. Vanligast är naturligtvis porslin, men som souvenir-föremål finner man t. o. m. marmor användt. Tekoppar af äggskalstunnt porslin tillverkas i provinsen Mino. De sändas till staden Shizuoka, där man öfverdrager dem med bambuflätverk.[1] Sådana koppar utföras äfven till Europa. Helt säkert gjordes de öronlösa, s. k. ostindiska kopparna enkom för export, de äro nämligen i regel mycket större än japanernas hvardagskoppar.

[1] Murray's Handbook.

Många af de skålar, som här gå under namn af teskålar och sakna fat men i stället hafva ett litet lock, äro helt enkelt matskålar, som japanerna använda vid risätande eller dylikt; locket utgöres af en liten upp- och nedvänd risvinskål. Japanerna själfva sätta stort värde på vackra tekoppar, och de af kinesiskt porslin beundras mycket. I Japan imiterade koppar från Ming-tiden äro långt ifrån någon sällsynthet. —

Man har teceremonien att tacka för krukmakarkonstens och porslinstillverkningens utveckling i Japan. För att förvara de fina tebladen ville man hafva värdiga kärl. En del stormän hade egna krukmakare som gjorde föremål uteslutande för sina herrar. Dessa önskade sig utsökta pjäser utan hänsyn till tid eller kostnad. Där funnos äfven handtverkare, som ej stodo i furstarnas sold, och föremål af alla kvaliteter utfördes. De bästa af dessa hafva stannat inom landet i de förnämas samlingar, men mycket finnes äfven i Europa, både porslin och lergods. Det senare kan ibland vara dyrbarare än det förra, hur oansenligt det än ser ut. Den som har godt om tid och pengar, ett lifligt intresse för keramik och vill samla något, som uppträder i växlande former, som är svårt att studera och förstå sig på, är omöjligt att någonsin få komplett och som ej på länge kan blifva slutstuderadt, den bör slå sig på att samla japansk keramik.

Japanskt porslin? — Det hafva vi sett litet hvarstans, såsom ostindiska tallrikar och små lätta teserviser med figurer på, men sådant är blott exportvara, som japanen själf knappt vill kännas vid. De verkligt fina japanska föremålen väcka hos oss ingen entusiasm, däremot beundra vi just det, som japanen ej bryr sig vidare om.

Från början lärde Europa känna japanskt porslin genom holländarna, som drefvo handel på Nagasaki på ön Kiūshiū. Ej långt härifrån, i Arita och Imari, finnas porslinsverkstäder, hos hvilka holländarna för import till sitt hemland beställde tallrikar, fat, krukor, ja, hela serviser både i blått och hvitt och i den karakteristiska rödt- och blåttdekorering, som fått namnet Imari-porslin efter den plats, hvarifrån det

utskeppades, äfven om det ej var tillverkadt just i den staden, ungefär som Panamá, där det aldrig funnits någon hattindustri, men öfver hvilket hatthandeln i långliga tider gått, gifvit sitt namn åt de hattar, som flätas i Equador och Columbia. De flesta äldre japanska serviser torde vara af Imari-porslin.

Porslin (då endast dekoreradt under glasyren) tillverkades först af Gorodayu Shonsui från Ise, som for till Kina att studera konsten och återvände efter fem års studier (1513). Man är ej ense om, hvar han slog sig ned. Några säga i Hizen (därifrån sedan Imari-porslinet kom), andra tro, att han stannade i Kiōto eller Seto. I början använde han kinesiskt material från Kingtsu-Ching; detta tog snart slut, och däraf gjorda varor äro ytterst sällsynta, men sedan upptäcktes, långt efter hans död, utmärkt porslinslera i Japan.

Den japanske Napoleon, riksstyresmannen Hideyoshi, var intresserad af teceremonien samt porslin och lergods, hvilka oskiljaktigt höra ihop med denna ceremoni, och önskade få skickliga krukmakare in i landet från det på den tiden kulturellt högtstående Korea. Han dog emellertid, innan han fick se resultatet af deras arbete. Den år 1598 från ett krigståg återvändande hären medförde de önskade konsthandtverkarna, som på Kiūshiū och i Nagato förbättrade och nyuppförde porslinsugnar.

År 1605 upptäckte koreanen Risampei nära Arita en porslinslera, som tillfredsställde höga anspråk, och i trakten lade han grund till en storartad porslinstillverkning. Provinsen Hizen styrdes af generalen prins Nabeshima, och denne gynnade porslinsindustrien på allt sätt. Det tog någon tid, innan man lärde sig dekorera porslin med emaljfärger öfver glasyren. Af en kinesisk sjökapten i Nagasaki lärde en Imari-man konsten, och denne lärde den vidare till Sakaida Kakiyemon, bosatt nära Arita, och hvilken på 1640-talet tillverkade de första kända exemplaren. Omkring tio år senare gjorde Ninsei i Kiōto ett liknande porslin. (Andra säga, att emaljfärger voro kända redan 1620.)

År 1646 sålde Kakiyemon varor i Nagasaki till kineser och japaner, och snart hade holländarna uppmärksammat tillverkningen och gjorde stora beställningar. I Europa slog det japanska Kakiyemon-porslinet genast an, och 1664 var exporten till Holland i full gång. Det året införde holländarna, säges det, 44,943 pjäser. Det gamla japanska porslinet var tjockt och tungt, dekoreradt med vaktlar, andra fåglar samt blommor, särskildt krysantemum. August den starke af Sachsen hade i början af 1700-talet i sitt japanska palats en stor samling porslin från fjärran östern.

Från början hade bränningen varit ganska ojämn, men sedan brännkapslar af en händelse uppfunnits under Kwambunperioden (1661—1673), blef resultatet bättre.

Att beröra alla de olika porslinssorterna vore för omständligt, men de mest kända märkena böra framhäfvas. Främst tänker man då ovillkorligen på Imari. Hirado och Nabeshima äro sällsynta lyxpjäser. Rikligen företrädda i Europa äro Kutani (= Kaga) och Seto. Dussinporslinet kommer från Kiōto, Seto och äfven Tōkiō. Satsuma däremot är, som bekant, en fajans.

Imari, äfven kalladt Hizen eller Arita, är det porslin, som blef mönstret för allt annat japanskt dylikt. Tidiga Imari-pjäser voro i blått och rödt men äfven gult, hvarvid blått alltid var under, rödt öfver glasyren. Rikligt använde man sig af dekorering med krysantemum och pioner. Börjande med Kakiyemon-varor i enkla mönster och få färger (på den tiden påstods det, att människoben ingingo i massan), blef dekoreringen på européernas tillskyndan snart rikare, för att inte säga öfverlastad. På 1660-talet prydde man efter kinesiskt mönster föremålen med en korg fylld med blommor.

Då den s. k. brokadstilen uppstod med sina djärfva, ofta invecklade teckningar, hämtade från sidentygerna, kunde blomsterkorgar och blommande grenar ej vara tillfyllest. Man tillade nu omständliga slingor och mönster kring fotkonturerna, särskildt s. k. rullar, och snart var blomster-

korgen helt utträngd. Om ock dekoreringen mest består af blomstermedaljonger med ornament, ser man äfven blommande plommonträd, bambu och tall, mytologiska djur samt fåglar fladdrande kring sädeskärfvar. De egentliga mönstren äro samlade på få ställen.[1] Figurer och landskap äro ej vanliga på Imari-porslin. Färgerna äro få, på ostindiska serviser, som kändt, mest rödt och blått, ett matt rödt, skiftande i orange. Det blåa har en dragning i violett. Gräsgrönt förekommer äfven; guld användes; färgerna äro klara, på rikt dekorerade pjäser vanligen öfver den mjölkhvita glasyren, på blåhvita eller fåfärgade under densamma. Massan är hvit, och föremålen gifva vid anslag ifrån sig ett klockliknande ljud.

Nabeshima tillverkades på furstens privata fabrik. Porslinet liknar Kakiyemon men är bättre, leran är densamma som Imari-porslinets, men endast den finaste kvalitén användes. Tillverkningen skedde utan hänsyn till kostnaderna, och Nabeshima äro Japans utsöktaste keramiska alster. Större delen af dessa pjäser gingo till Yedo som gåfvor till shōgun.

Föremålen märktes med ett slags staket- eller kam-mönster (kushide) kring nederkanten på fat och skålar. Mönstren voro enkla. Färgerna, emaljfärger, voro ett egendomligt grönt, ett glansigt svart samt turkosblått. Guld användes, men särskildt brukades till detta porslin en röd färg med skiftning i orange. Klarblått under glasyr förekom äfven. Massan är hårdare än Hirado; glasyren skiftar i blått.

Nabeshima-fabriken har äfven tillverkat celadon, denna i Japan, men kanske ännu mer i Kina högt uppskattade produkt, från början afsedd att likna jade. Japanerna kalla den seiji-yaki.

Hirado är ytterst sällsynt; det gjordes för furstarnas privata bruk, och få exemplar förseddes med märken. Formen är alltid utsökt och behandlingssättet likaså. Materialierna togos från Kina. Fabriken hette Mikawachi.

Typisk är dekoreringen med grupper af kinesiska gossar, tre, fem eller sju till antalet, allt efter pjäsernas beskaffenhet. På enklare föremål

[1] Japanese Pottery and Porcelain.

ser man endast tre barn, men förekomma sju tillsammans, är det en praktpjäs. Vanlig är en mild, blå färg under glasyr, dessutom användes ett egendomligt ljust- eller mörkbrunt samt svart. Massan är fin och välbehandlad, jämte Nabeshima den bästa i Japan, glasyren jämn och glänsande hvit. Redan i förra hälften af 1800-talet imiterades Hirado-porslinet i Arita.

Kutani betyder nio delar och tillverkades i furstendömet Kaga från början af 1600-talet. Daimiōn Maeda lät införa arbetsmetoden från Imari 1659 och anställde en skicklig konstnär, Morikage, att göra utkast för mönstren. Karakteristisk var dekoreringen i rödt och guld, ofta öfver en massa, som före bränningen tecknats med svart; sällan användes blått under glasyren. De äldsta pjäserna hade klara gröna färger jämte gult, purpur och blått. Man skilde på grönt porslin och rödt porslin efter de olika färgernas öfvervägande förekomst. Gamla Kutani-pjäser äro sällsynta.

Efter Imari-metodens införande brukades ett egendomligt, ogenomskinligt rödt tillika med blått, gult och metallfärger, allt på röd grund. Mest kända äro föremålen med hvit och roströd grund med ornament i ljusgrönt och guld. Sådana göras numera i stor utsträckning för export. Massan är gröfre än Imari och glasyren ej så genomskinlig.

Seto (provinsen Owari) har den största porslinstillverkningen i riket. Fabrikerna sysslade länge med lergods, innan porslin började tillverkas i slutet på 1600-talet. Det första porslinet var mindre godt, både hvad massa och glasyr beträffar, däremot var dekoreringen tillfredsställande. Man utförde omsorgsfulla mönster i japanskt koboltblått under glasyr. Längre fram tog man sin fina blåa färg från Kina, hvilket förklarar den härliga färgverkan hos äldre Seto-pjäser.

Sedan 700 år ledes porslinstillverkningen i Seto af familjen Katō. Tamikichi är den mest kända af denna släkt. I början af 1700-talet gick han i lära hos en mästare, som med all makt ville komma underfund med porslinstillverkningen i Hizen. Genom intriger lyckades mästa-

ren få Tamikichi gift med dottern till en porslinsmästare i Arita. Efter några år återvände Tamikichi till Seto, såsom han föregaf på besök men i verkligheten för att stanna där för alltid, och här drog han nytta af de hemliga kunskaper han erhållit af sin svärfar i Arita. Tamikichi's hustru och barn, som kvarstannat i Arita, blefvo korsfästa.

På 1800-talet gjordes stora framsteg intill år 1860, men då vidtog förfallsperioden. Masstillverkningen tog öfverhand, och man började använda europeiska färger, billiga, men vida underlägsna de förut brukliga. Det moderna Seto exporterar årligen ofantliga mängder porslin, och särskildt typiska äro de jättelika blå och hvita lerkrukorna,[1] som ingen fint bildad infödd japan skulle ens vilja se åt, om han slapp. Provinsen Owari är äfven känd för cloisonné-försedt porslin, en konstart af omtvistad smak.

Provinsen Minó, som från 1700-talets början sysslat med porslinsbränning, tillverkade först föremål i blått och hvitt, därpå äggskalsporslin, som för resten dekoreras och göres färdigt på annat håll, och nu sedan 30 år porslin med emalj. Bäst är Tajimi-godset med mönster i relief och ofta utsökt detaljerade blommönster.

Kiōto (i provinsen Yamashiro), berömdt för lergods sedan århundraden, gjorde porslin först omkring 1760. Den berömde Eisen (Yeisen) sökte utforska hemligheten med kinesernas celadon-varor men öfvergick till porslin i sen Ming-stil. Vid 1800-talets början tillverkade man både celadon, blått och hvitt, turkosblått och gult samt purpurviolett porslin, men numera är det mesta blåhvitt. Massan är flintaktigt hård.

För att bedöma s. k. ostindiskt porslin fordras verkligen mycken praktisk erfarenhet. Mönstren på de japanska föremålen äro ofta mycket ledigare tecknade än på de kinesiska, och medan kinesen önskar symmetri, vet japanen intet behagligare än artistisk oregelbundenhet. De kinesiska emaljfärgerna voro betydligt vackrare, rikligare pålagda och hållbarare än de japanska. Nippons konst har ju lånat mycket från Kinas, och därför får porslinsmassan ofta afgöra ursprungslandet. Detta är ej

[1] Rein.

44—112361. D. Bildt, Japonica.

så lätt. Det gamla Imari var gröfre och tyngre än kinesiskt porslin, medan däremot 1800-talets sena varor äro tunnare och lättare. Imitationer af alla slag finnas. Det blåhvita porslinet är det kinkigast att lokalbeteckna. Lättare igenkändt är nog det gamla hyggliga Imari med sina mönster i tegelrödt och blåviolett.

Det bekanta pagodmönstret med torn, broar och vatten, ibland med fåglar, kanske ett par svalor (som böra finnas där, emedan träden äro pilar, jmfr nr 200) sväfvande i luften, brukar sägas föreställa trädgården vid ett berömdt tehus i Shanghai.

---

214. *TESKÅL, »chawan» (med svagt insvängd midt, diam. upptill cirka 11, foten 5 cm., höjd 7½ cm.), tillhörande teceremonien, täckt med svartbrun, på fyra ställen rödblommig glasyr. Raku-gods, 1700-talet(?), i botten reliefstämpel: »raku».*

Gåfva till förf. i Japan 1902.

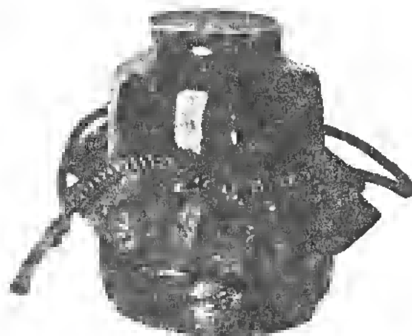
I den Uppgående Solens land har man anträffat en mängd förhistoriska kärl och andra föremål af lergods, som kallas doki eller Kameokagods. Japanerna själfva påstå bestämdt, att deras förfäder ej gjort dem, och hvad Ainofolket beträffar, lär det uteslutande hafva användt träkärl. Men hvilket folkslag som tillverkat dem, är hittills ej med säkerhet kändt.

Från det japanska folkets barndom har man likaså gjort rikliga fynd af lergods.

Gudasagorna omtala, hurusom Susa no Wo befallde, att lerkärl skulle tillverkas vid det tillfälle, då han beredde sig att dräpa den åttahöfdade draken. Sedan förtäljes, att under kejsar Kōrei (200-talet f. Kr.) heliga lerkärl nedsänktes i marken invid en flod. De synas hafva varit mycket sköra.[1]

[1] Kojiki.

214

215

217

Längre fram uppstod ett krukomakarskrå. Under kejsar Suinin, vid tiden för Kristi födelse, omtalas detta hafva grundats. Kejsaren är särskildt bekant för sin åtgärd att vid begrafningar af medlemmar af kejsarhuset jordsätta lergodsstatyetter (haniwa)* i stället för de förut öfliga människooffren. Man hade nämligen dittills, när en furstlig person dött, icke velat låta denna gå ensam till en annan värld. Därför insattes t. ex. i grafhögen först den döde kejsaren själf, sedan i ett förrum hans gemål, längre bort kanske hans närmaste vänner, som blefvo kväfda eller svulto ihjäl, och sedan rundt omkring grafhögen ett slags häck, bestående af till halsen begrafna män ur hans följe. Detta bruk kallas junshi.

På liknande sätt förfors vid prinsars och prinsessors grafsättning. Kejsar Suinin tyckte vid broderns likbegängelse, år 2 f. Kr., att det var hemskt att i flera dagar höra offrens klagoskrin, där de ohjälpligt försmäktade, ansatta af roffåglar och hundar, och vid hans gemåls, kejsarinnan Hibasu', begrafning befalldes, att alla lefvande varelser skulle ersättas med bilder af lergods.[1] Dessa bilder, som först tillverkades i Haji i Yamato, har man funnit i senare tider, och de hafva gifvit intressanta upplysningar om forntida klädedräkter, hårklädslar, vapen, bruk och lefnadssätt. Man har nämligen i grafhögar funnit bilder af människor, hästar, gäss, husgeråd och prydnader, m. m.

Lergodstillverkningen fick på detta sätt en impuls till förkofran och utvecklades allt mera. Kejsarinnan Jingō lär hafva medfört krukmakare från Korea, och kejsar Yūriaku (400-talets senare hälft) lät göra lerkärl att användas vid hans måltider. Från denna tid sägas lervaror hafva blifvit vanliga.

Allt lergods från de äldre tiderna är groft, glanslöst och utan glasyr. Det synes hafva gjorts uteslutande för hand och blef därför ojämnt till formen. Drejskifvor voro okända, de kommo i bruk först på 700-talet, uppfunna, påstås det, af munken Giōgi; alldeles säkert har krukmakar-

* Ordet haniwa betyder egentligen en krets af lergods.

[1] Kojiki.

konsten öfverhufvud taget haft prästerna mycket att tacka för sin utveckling. (Oglaserade lerkärl höra än i dag till shintō-kulten, och kejsaren skulle alltid få sin mat serverad på nytt lergods, som sedan förstördes liksom matskålarna, ty det ansågs, att en vanlig dödlig skulle sjukna, om han åt från kejsarens eget fat.)

I början af 800-talet gjordes för första gången glaseradt lergods. Man torde hafva lärt konsten af koreaner. Alltjämt voro föremålen ganska primitiva, och konstnärlig glasyr verkställdes först 1223 af Katō Shirōzayemon, känd under konstnärsnamnet Toshirō. Han hade studerat tillverkningen i Kina och slog sig ned i staden Seto i provinsen Owari, hvarest leran visat sig förträfflig. Mest förfärdigade han teburkar. Hans varor blefvo berömda, och Seto har sedan den tiden ägt en blomstrande lerkärlsindustri. Längre fram gjorde man äfven där porslin (företrädesvis blåhvitt), och »Seto-mono» (föremål från Seto) blef småningom ett namn för keramik. Hvad som särskildt gaf industrien fart var modet med teceremonien (se nr 215), och föremål för detta eleganta tidsfördrif kommo att tillverkas litet hvarstans i riket. Dock har det nordliga Japan aldrig kunnat härvidlag mäta sig med det södra och mellersta, hvarken i afseende på varornas antal eller halt.

Af allt lergods för teceremonien är det s. k. raku det berömdaste. Detta märke uppstod i Kiōto i slutet af 1500-talet. Uppfinnaren var Chojirō, son till en invandrad korean, Ameya, som aldrig gjorde några märkliga krukvaror, och en japansk moder, som fullkomnade sig i sin mans yrke. Som änka blef hon nunna, hvarför hennes arbeten kallas »nunnegods» (ama-yaki). Allt raku gjordes enbart för hand utan tillgripande af drejskifva.

Vid denna tid styrdes riket, om ej till namnet så dock i verkligheten, af den snillrike uppkomlingen Hideyoshi. Denne dugande och hänsynslöse fältherre intresserade sig för teceremonien och tog häruti lektioner af Rikiu, läraren på modet. Hideyoshi blef så förtjust i Chojirō's arbeten, att han, till tecken på sin ynnest, sände honom ett sigill af guld, i

hvilket var ristadt ordet raku (njutning), och detta blef det nya lergodsets namn.

Enkelhet och en säregen färg eller form var en oafvislig fordran på föremål afsedda för teceremonien, och dessa villkor uppfyllde raku. I början gjordes varorna i ljusgult, svart med röda flammönster, i grönt eller i crème. Glasyren var i olika färger och sprickig. Det var dock ej blott i Kiōto lerkärl för teceremoni och dylikt tillverkades, snart sagdt alla provinser hade sin fabrikation för sig. Ōmi, hvarifrån leran för det mesta tages till fajans, har få fabriksnamn, men gods af raku-typ gjordes i Settsu i början af 1800-talet samt på Awaji, en ö, där numera göres fajans med gul och med grön glasyr liksom äfven i gråhvitt och i svart. Awaji-bränningen började 1836 af Mimpei.

Omkring år 1600 gjordes i Minato (provinsen Izumi) gula, oglaserade lerkärl, hundra år senare glaserade varor i gult och rödt och på 1800-talet raku-artadt gods i blekgult, grönt eller laxfärg, allt på ljusgrå botten.

Ninsei, berömd för Cha no yu-pjäser i crèmefärgad craquelé, verkade i Yamato på 1600-talet. I provinsen Ise uppstod på 1700-talet det berömnda Banko-godset, tillverkadt af en rik köpman, som för sitt nöje ägnade sig åt bränning af tepjäser. Denne Gozayemon imiterade raku, koreanskt och japanskt lergods, ja, t. o. m. Delft. På 1800-talet återupptogs tillverkningen enligt hans efterlämnade recept.

Tidigt gjordes i Bizen lerkärl af röd, i början oglaserad lera, och Bizen-varorna äro typiskt japanska, utan inflytande af utländska konstarter. Bizen-leran brännes vid hög temperatur, och särskildt berömda äro figurer af människor och djur. I Nagano gjorde man Hagi-yaki, liknande gammal raku i ljusgrått eller lax med sprucken glasyr i blekgrönt, crème och lavendel.

Ön Kiūshiu, berömd för sitt porslin, saknade ej heller lergodstillverkning. I Chikuzen förfärdigades från 1600-talets midt Takatori-yaki i mörk bärnstensfärg, mest teburkar. Agano (i provinsen Buzen) var be-

kant för ett sällsynt brunt lergods med röda fläckar. 1700-tals-tillverkningen liknade raku. Grunden gjordes mörkbrun med röda fläckar, och den hålprickiga ytan liknar apelsinskal (nr 215 har en sådan yta). I Yatsushiro (i provinsen Higo) gjordes och göres ett grått craquelé-gods med hvita, inlagda mönster. Vida berömd blef Satsuma för sina tillverkningar (se nr 216). — Af egendomliga japanska lerkärl märkas de af svensken Thunberg omnämnda jättekrukorna från den ort på Kiūshiū han kallar Swota, hvilka han förklarar vara »de allra största i världen». De voro af brun lera, väl brända och så stora, att de rymde flera såar vatten. De köptes i myckenhet af holländarna, som förde dem till Java och Ostindien, där de användes att hålla dricksvattnet svalt.

De nordjapanska varorna äro ej särskildt anmärkningsvärda, undantagandes de från Ikao. Vid denna badort i provinsen Kotsuké har sedan 1780 tillverkats raku-gods i gult och ljusbrunt (numera har tillverkningen af svart upphört). Föremålen köpas gärna af resande som minnen.

Man kan lätt föreställa sig, att trakten vid Kiōto, en stad, som under 1000 år var kejsarens residens, äfven skulle hafva de mest berömda konstnärsnamnen för lergodstillverkningen att uppvisa. Särskildt framstående var Nomura Seisuké, omkring 1650, en amatör, som gjorde varor, hvilka intill denna dag anses oförlikneliga. Två andra stora namn äro Ninsei (död 1660) och Kenzan (död 1743).

Ninsei skapade en självständig stil, fri från utländsk påverkning, hans fajans var jämn och hård med utsökt regelbundna, nästan cirkelformiga sprickor och med elfenbenshvit eller grå glasyr. Ibland gjorde han enfärgade föremål med mönster i emalj och metallfärger. Han efterapas numera i stor utsträckning; detsamma är förhållandet med Kenzan. Denne, en broder till den store lackkonstnären Kōrin, förfärdigade lergods af hård, rödgrå ton, gröfre än Ninsei's. Men hans mönster och färger anses svåröfverträffade. Kanske man kan förebrå hans arbeten att ej vara så fina i utförandet, men de äro ovillkorligen ursprungliga och säregna. Hans färger äro mörkare än Ninsei's. Vanliga dekorationsmotiv voro blomster-

kvistar eller träd. Glasyren var sprickig, och hvad kännare särskildt sätta värde på är, att hans pjäser ofta förságos med några versrader.

Ej heller det moderna Japan saknar sina konstnärer på området, och det berömdaste namnet är nu Seifu Yobei.

---

215 a. *TEBURK (cha-iré), diam. ej fullt 6 cm., höjd cirka 8½ cm., af brunglaserad lera, med lock af elfenben, på undersidan förgylldt. Burkens botten är oglaserad och försedd med märken, påminnande om teckningen på ett musselskal. Att användas till förvaring af ceremoni-te. 1700-talet.*

Inköpt i Kiōto, juni 1902. Japanska utställningen 1911 nr 1032.

215 b. *FODRAL till föregående af svartblå sidenbrokad med inväfda rutor (egentligen ett slags kupor) af guldpapper. Mönstren utgöras af höggradigt stiliserade växtmotiv och mytologiska djur. Foder af skiftande siden. Upptill en dragsnodd af gulbrunt rundtvinnadt siden, löpande i vid fordralets öfverkant fästade silkesöglor.*

Inköpt med föregående.

Ceremoniteet är af annan och finare beskaffenhet än hvardagsteet samt förvaras pulvriseradt. Färdigberedd ter sig drycken närmast som tunn färsk ärtsoppa och har i motsats till det beska hvardagsteet en särdeles behaglig smak, och som ju ceremoniteet ej blott är en dekokt utan en blandning af tepulver och vatten, så är det mycket starkare än det vanliga teet samt i hög grad lifvande och intelligensbefordrande.

Det bästa teet kommer från Uji. För godt Uji-te kunde man i början af 1900-talet i Japan gifva ända till 8 yen pr skålpund.[1] Helt säkert har priset mycket stigit sedan dess.

[1] Things Japanese.

Teceremonien (cha no yu) uppkom på 1400-talet, men ursprunget kan spåras flera hundra år längre tillbaka. Införd af en präst, gynnades dess utveckling på alla sätt af shōgun (riksföreståndaren) och andra högtställda personer för att bilda en fredlig motvikt till de krigiska värfven. Redan på 1600-talet hade teceremonien nått ner till de bredare lagren.

Ceremonielet var från första början mycket inveckladt. Det förekom visserligen tebjudningar för ett hundratal personer, men rätta antalet var och förblef fem deltagare, inklusive värden. Ceremonien försiggick i regel i en enkom byggd paviljong af gifven storlek med låg ingång. Alla vapen måste under ceremonien afläggas.

Hvarje föremål — tedosa, slef med hölje, skål, vattenkanna, skopa, vattenvärmare, fläkt att fläkta kolen med, vattenkylare, tevisp, torkduk, m. m. — skulle hafva ett i minsta detalj gifvet utseende och sin särskilda form. Det förekom och förekommer t. o. m. olika skolor med skiljaktiga metoder vid teberedningen, och föremålen ägde, enligt de olika reglerna, ett obetydligt varierande utseende.

Omtanken om ceremonielet hindrade de krigiska själarna att under samkvämet för mycket sysselsätta sig med tankar på personliga eller stridiga ämnen, detta desto hellre som all politik var bannlyst under samtalet. När teet, som skulle drickas ur gemensam skål (liknande nr 214), var beredt under öfliga ceremonier, bjöd värden det till den främste gästen, hvarpå skålen gick laget rundt. Den som drack, skulle vrida något på skålen. Vissa samtalsämnen och tidpunkten för dessas upptagande voro bestämda. Så t. ex. skulle frågas, hvem som gjort teskålen, tedosan, etc. Ofta voro föremålen af hög ålder och af stort värde. Under samkvämets lopp serverade värden gästerna en måltid. — Än i våra dagar fortlefver bruket med ceremoniella tebjudningar.

Etnografiska riksmuseet i Stockholm har en vacker och representativ samling af de olika te-skolornas föremål, hopförd af den för tidigt hädangångne professor Hj. Stolpe. Den första skola för teceremonien instiftades af Jukō (1422—1502), en präst, som var så sömnig af sig, att han

måste dricka te för att hålla sig vaken. Han uppfann en del ceremonier vid beredningen, som blefvo moderna. Han kom i gunst hos shōgun Yoshimasa, som skänkte honom ett hus i Kiōto, där den första teceremoniskolan fick sitt hem.

Eftersom det betraktades såsom ytterst viktigt, att intet fel i ceremonielet gjordes under en cha no yu-bjudning, hafva i alla tider de intresserade tagit lektioner i dennas detaljer. Den mest berömde af alla temästare hette Rikiu och lefde på 1500-talet. Utmärkt som estet, var han tyvärr ej annars så nogräknad. Han dref en omfattande affär med föremål, användbara vid teceremonien, hvilka han falskeligen uppgaf vara antika, hvarigenom han förtjänade grofva pengar.

Men han fick ett tragiskt slut. En hans dotter var en stor skönhet, och Hideyoshi, som råkade få se henne, önskade genast gifta sig med henne. Hon var emellertid förlofvad förut, och Rikiu vägrade. Följden blef, att han ej långt därefter anklagades för bedrägeri och var tvungen att begå harakiri.[1]

Om cha no yu har vår duktiga landsmaninna fru Ida Trotzig skrifvit en läsvärd bok.

216. *FAT, litet och rektangulärt, af fajans, 15 × 23 1/2 cm., rikt förgylldt och i många färger på craquelégrund. I botten dekoration: lärjungarna samt hela skapelsen begråtande Buddha,*ˣ *som ses ligga på bår i en lund invid en ström. (Om detta ämne se n:r 262.) Innersidan af fatets kanter äro dekorerade med ojämna medaljonger, stiliserade ornament, husgeråd och musikinstrument. På kanternas yttersida japanska änglar (tennin), kvinnliga figurer, som sväfva omkring, trakterande musikinstrument. I botten ett sigill. Modern praktsatsuma.*

Inköpt i Kobe, april 1902.

ˣ B:s inträde i nirvana, d. v. s. hans död.

[1] Papinot.

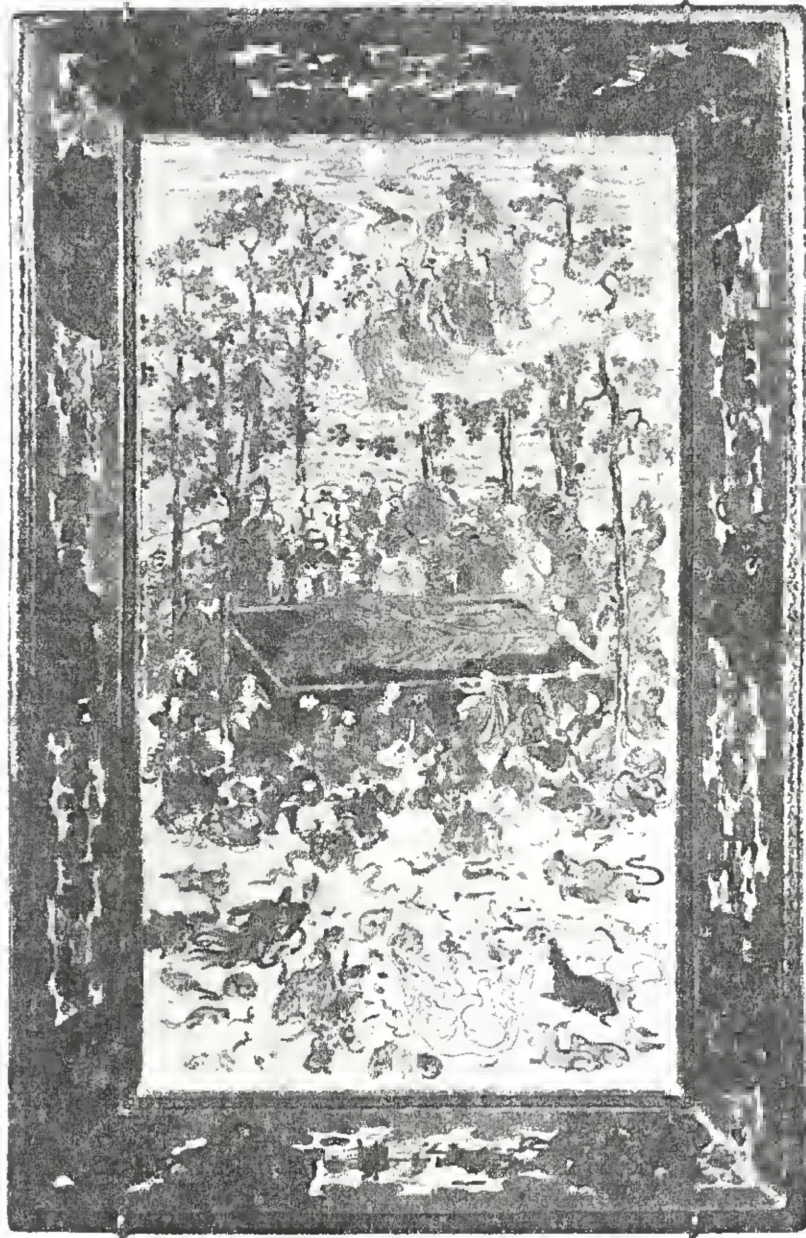
Änglar (på japanska tennin), som japanerna tänka sig dem, äro alltid af kvinnligt kön. De framställas ej nödvändigtvis unga, och ej heller höra vingar till deras attribut annat än då de uppträda i fjäderskrud. De äro iförda veckrika klädnader i fem färger, bära prydnader och sväfva omkring spelande på alla möjliga musikinstrument. Ibland afbildas de klädda i fjäderdräkt. Om en sådan finnes en saga, som gifvit ämne till ett Nō-skådespel, kalladt Ha-goromo (fjäderskruden).

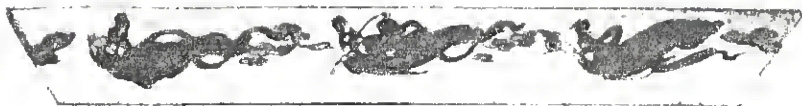
En fiskare kommer till stranden och finner en underbar bevingad fjäderkappa, skiftande såsom regnbågen, hängande på en tallgren. Så uppenbarar sig en kvinna af ljufligt utseende och ber att återfå sin kappa. Fiskaren vägrar. Men hon förklarar, att hon kommit ned från himmelen och lämnat sin dräkt på stranden, under det hon steg upp på en höjd för att se på Fuji. Fiskaren lofvar då att återlämna dräkten, om hon för honom vill tråda änglarnas dans, och sedan hon gjort detta, återfår hon sitt bevingade plagg, hvarpå hon glad i hågen sväfvar upp och försvinner i rymden. — Traditionen förlägger händelsen till Mio no Matsubara vid Tōkaidō.

Det på härvarande fat afbildade änglarna intaga ytterst karakteristiska attityder. Den erèmefärgade bakgrunden är försedd med en mängd för s. k. Satsuma kännetecknade sprickor.

Fint lergods eller porslin med otaliga sådana sprickor i glasyren (craquelégods) kallas på japanska hibi-yaki eller hibi-de. Glasyren består af fältspat blandadt med lutad träaska. Mindre säkert torde vara, att denna pjäs, fast den bär Satsuma-namnet och i detalj liknar Satsuma, härrör från detta landskap. Satsuma-fajans af högsta kvalitet framställes nämligen i flera japanska städer, särskildt Kiōto. De borde egentligen kallas efter sin ursprungsort, Awata-yaki, Awai- eller Ōta-yaki, m. m. Den förstnämnda är gulare än den äkta Satsuman, de andra äro gråare eller hvitare.

Enligt uppgift skulle arbetet på härvarande fat tagit två år. Då förf. uttryckte sin häpenhet och frågade, om arbetet varat oafbrutet under denna tid, svarade man honom leende: När vädret är vackert, går man

ut och metar», en fras, som ger en inblick i det artistiska temperamentet. (Kanske är det rättvist att tillägga, att det regnar ganska mycket i Japan.)

Af all japansk fajans är Satsuma den bäst kända. Satsuma är en provins i sydvästra delen af Kiūshiū, hvars vulkaniska mark synes hafva gynnat uppkomsten af tjusande kvinnor, eldiga hästar, tappra, stridslystna krigare, utsökt lergods och — jättestora rättikor (daikon).

I Satsuma gjordes från 1400-talet lervaror af hvad som numera kallas satsuma-typ men grofva och med ful glasyr. Först var allt lergods grått eller grågrönt, och ej förrän man funnit ljusare lera kunde tillverkningen ägna sig för crèmefärgadt gods med fina sprickor. Den hvita leran påträffades först af en korean, som äfven uppfann den beundrade äggskalsglasyren.

Från början hade man få och enkla mönster, om några alls, och den numera berömda Nishiki-de-stilen infördes i slutet af 1700-talet, sedan man i Kiōto inhämtat hemligheten med emaljfärgernas detaljerade användning. Dekorerad Satsuma utmärker sig för vackra former. Mönstren äro synnerligen rika för att ej säga öfverlastade, och färgerna äro ett matt rödt, grönt, blått samt guld. Det finnes Satsuma med s. k. hajskinnsglasyr, samt med blå, hvit, blanksvart samt purpurviolett dylik. Massan är hårdare och finare än hos Kiōto-varorna och hos andra (t. ex. Tōkiō och Awai), som efterhärma den äkta Satsuman, glasyren mera vårdad och sprickorna mindre. Den bästa Satsuman, »Gammal Satsuma», härrör från tiden 1789—1850.[1]

Man tillverkar i Satsuma äfven porslin, som dock är underlägset Hizen-porslinet. Af den s. k. Satsuma, som exporteras till Europa, torde det mesta komma från Kiōto. Det är hvarken vårdadt till utförandet eller fint till färgen, men det är billigt, och på en gång ges ju ej alla fördelar.

[1] Rein.

217. *RÖKELSEKAR (kōrō) i solfjädersform, höjd utan lock omkr. 10 1/2, med lock omkr. 13 cm.; solfjäderns största bredd 11 1/2, djup omkr. 4 1/2 cm. Rikt förgylldt och i olika färger mot craquelégrund: fyra fötter. Dekoration: på ena sidan lekande barn kring en medaljong, i hvilken de sju lyckogudarna samt lyckotecknen äro afbildade. På andra sidan Buddha, åtföljd af ett helgon, bärande manuskriptrullar på ett slags pallar och med andra heliga i sitt följe: de uppenbara sig för en fältherre och hans följeslagare. I bakgrunden skymtar en pagod. Nedtill på ena sidan pioner, på den andra krysantemum. Upptill på båda sidor solfjädrar och masker. Kring halsen lotusblommor och lotusblad. På det med tre hål försedda, i krysantemummönster målade locket en modellerad blommande krysantemumgren. I botten ett sigill.*

Inköpt i Kobe, april 1902.

De sju lyckogudarna äro Ebisu, Daikoku, Bishamon, Benten, Hotei, Fukurokuju och Jurōjin, af hvilka den enda kvinnliga gudomligheten är Benten, de öfriga äro manliga.

Ebisu anses vara skaparparet Izanagi och Izanami's döfva och ofärdige son Hirugo (= Igelbarnet), hvilken, då han vid tre års ålder alltjämt ej kunde gå, af föräldrarna sattes i en båt på vattnet och öfvergafs. Oaktadt sina lyten utgör han det ärliga arbetets samt handelns och fiskets gud, som stundom tillskrifves förmågan att vistas under vattnet i flera dagar. Han framställes i bild som en välfödd, leende man med mustascher och hakskägg, sittande korsbent iförd gammaldags dräkt med toppig hufvudbonad (eboshi) och medhafvande ett metspö och en taifisk.

På grund af sin döfhet hör han i 11:te månaden ej kallelsen att åtfölja de andra gudomligheterna till templen i Izumo. I stället firas han i sina egna helgedomar den 20:de i samma månad, numera den 20:de november, framför allt af handelsmännen.*

* Ebisu, som eljest ju är en matens gudomlighet, afskyr emellertid höns och ägg. Detta kommer sig däraf, att han (enligt Hearn, Glimpses of Unfamiliar Japan) hade för vana att natte-

Daikoku är rikedomens gud och en af de tre stora krigsgudomligheterna. Han afbildas som en småväxt, undersätsig man med mustascher och pipskägg och oftast i ett slags kinesisk dräkt. Han är försedd med en grufhammare (utsude) af trä (ty grufdrift var, förutom åkerbruk och och silkesodling, en källa till Japans rikedomar) och har risbalar bredvid eller under sig. Han åtföljes af råttor, emedan råttans dag är helgad åt honom.

Bishamon, modets och krigets gud (den senare äran delar han med Daikoku och Marishi), framställes som en fyllig, skäggig man, ofta med argsint utseende. Hans attribut äro pagoden, lansen eller yxan; ibland åtföljes han af ett lejon (se äfven nr 267).

Benten är kärlekens, skönhetens och de fyra talangernas gudinna (som talanger räknas skönskrift, musik, gō-spel, närmast jämförligt med schack, och vältalighet). Benten afbildas i kvinnlig gestalt med utslaget hår och med diadem på hufvudet, iförd en draperad dräkt samt ofta sittande på en klippa med en luta i handen. Hon åtföljes af en drake, ty hon stiger upp ur vattnet på ormens timma (kl. 10 på dagen), och ibland af en helig sköldpadda. Någon gång har hon ett svärd.

Hotei, barnens och kvinnornas vän, förnöjsamhetens och det goda lynnets gudomlighet, är fet och frodig (se nr 275).

Fukurokuju,* vishetens och det långa lifvets gudomlighet, anses äfven vara en inkarnation af »Sydpolens stjärna», en stjärna, som råder öfver människornas lif, och hvars ankomst varslar om frid på jorden.

tid fiska på en plats ej långt från Mionoseki. Han hade då gifvit tuppen befallning att gala vid soluppgången, på det han skulle hinna hem i tid. En gång glömde tuppen detta uppdrag. Guden tappade i förskräckelsen öfver att finna sig försenad sina åror och fick ro hem med händerna tjänstgörande i deras ställe, hvarunder hans fingrar blefvo illa sönderbitna af fiskar. Sedan dess hyser, som sagdt, Ebisu en utpräglad motvilja mot höns. Hvarken ägg eller höns få därför finnas i Mionoseki, och ingen får frakta dit något af dessa ting, ty då uppstår en förskräcklig storm.

* Han heter i Kina Chō, är där det långa lifvets gud och bildar jämte Fō, rangens och hedersbevisningarnas gudomlighet, samt Lō, som skänker talrik afkomma, de trenne förnämsta lyckogudarnas grupp, hvari Fō är den främste.

Denna gudomlighet uppträder som en skäggig äldre man med onaturligt hög, kal hjässa och åtföljd af en långsvansad sköldpadda (se nr 100) samt med staf och manuskriptrulle i handen; ofta är han tillsammans med en hjort eller trana. Fukurokuju synes på netsuken till inrō nr 16.

Jurōjin är, frånsedt den höga hjässan, ganska lik ofvannämnda Fukurokuju och äfven han en det långa lifvets gudomlighet. Hans följeslagare äro en hjort och en trana, och äfven han framställes med en manuskriptrulle i handen.

Man är ej rätt ense om, när de sju lyckogudarna grupperats och betraktats som sådana. Sannolika förhållandet är, att en del af gudomligheterna ganska tidigt införts från Korea eller Kina. Själfva sammanställningen skulle enligt mångas asikt ägt rum under Ashikagaperioden (1300-talets—1500-talets midt). Att antalet just blef sju har förklarats bero på ett uttryck i de buddistiska skrifterna. Där säges nämligen, att om läran Ni-ō-kiō uppfattas rätt, skola sju olyckor genast försvinna, och strax skola sju lyckor uppstå i deras ställe. En annan uppgift är, att det varit under Iemitsu, den tredje shōgun af dynastien Tokugawa, som de sju gudomligheterna fingo namn af lyckogudar. I Japan är nyårstiden en tid af festligheter, och troligen hade shōgunen förätit sig, ty på nyårsnatten år 1624 drömde han till sin förskräckelse om sju vidunder. En af hans hofmän intalade honom emellertid, att det var lyckogudar, som på detta sätt gjort honom sin nyårsuppvaktning; han lyckades äfven finna sju gudomligheter, några buddistiska, en shintō och två taoistiska, som någorlunda motsvarade dem shōgun beskrifvit från sin dröm.[1]

Lyckogudarna anses på nyårsaftonen komma seglande på takarabune (skattskeppet), hvilket i lasten för takaramono, lyckotecknen, som uppräknas vid nr 226.

Japanerna tala om fem ting, som utgöra lycka, och som alltså gudarna kunna beskära.

---

[1] Papinot.

De äro:

1) långt lif (jū)

2) rikedom (fu)

3) lugn och ro (konei)

4) trogna vänner (shuko)

5) lycklig och hedrad ålderdom (rōshumei). —

En uppsättning af sju lyckogudar, andra än de förut nämnda, synes på en tafla i British Museum och kallas Nippon shojiki jizai shichi fuku fugu ja fuku, d. v. s. de sju ärliga och fria rikedomsgudarna, som förkasta oärligt förvärfvade rikedomar. De äro äktjapanska gudomligheter och bland dem är endast Ebisu gemensam med de föregående. De heta:

1) **Inari** eller Miké-mochi, risskördens gud eller gudinna.

2) **Kurishima** eller Suku-na-hiko-na, som först undervisade människorna i läkekonst och trolldom (majinai).

3) **Kasuga** eller Koyane, stamfader för ätten Fujiwara.

4) **Itsukushima** eller Ichikishima (gudinna), vindgudens Susa no Wo' äldsta dotter, hvars berömda tempel ligger på ön Miyajima (se nr 245).

5) **Tsubaki** eller Saruta-hiko, en shintögudomlighet, hvars näsa beskrifves vara sju alnar lång, och hvars ögon skina som speglar (jmfr nr 36).

6) **Ōkuni-nushi** eller Ōna-muji, urgudomligheten i provinsen Izumo, och som åt de kejserliga förfäderna afstod sitt rike vid deras ankomst till jorden.

7) **Ebisu** eller Koto-shiro nushi, egentligen två skilda gudar, som emellanåt förblandas med hvarandra samt med både vindguden och den från Indien härstammande Kompira.

---

218 a. *SKÅL (domburi), diam. upptill 12½, nedtill omkr. 4½, höjd 6½ cm. Yttersidan rikt dekorerad: figurer i landskap; innersidan*

med de tusen fjärilarna. Bästa moderna Kiōtō-Satsuma. Signerad.

Inköpt i Kobe, april 1902. Japanska utställningen 1911 nr 1035.

218 b. *STÄLL till föregående af svart trä med skifva att fälla upp, mot hvilken bottnen af skålen skall hvila.*

Inköpt som föregående.

De s. k. tusen fjärilarna äro ett omtyckt mönster på mindre föremål. Räkneordet »tusen» torde här vara liktydigt med »många». Hopträngandet af ett stort antal af dessa insekter på en liten yta är snarare att betrakta som ett konststycke än som konst.

Ämnet för tanken till en händelse i Kiōto på 900-talet. En jättesvärm af fjärilar uppenbarade sig nämligen en gång vid denna tid i staden samt spridde skräck och fasa bland befolkningen, ty alla sågo i det inträffade ett olycksbådande järtecken. Folktron lär nämligen, att fjäriln är en afliden människas själ. Det uppstod också mycket riktigt kort därefter ett uppror, vid hvars kväfvande många tappra krigsmän fingo sätta lifvet till.

De japanska öarna äga en stor rikedom af olika fjärilar (chō-chō). Bland de arter, som Rein uppräknar, lägger man, på grund af dess svenskklingande namn, märke till en, som kallas Papilio macilentus, Janson. För öfrigt återfinnas många europeiska fjärilsslag i det fjärran belägna landet.

I personnamn ingår äfven benämningen Fjäril. Från scenen känna vi Madame Butterfly som Chō-Chō.

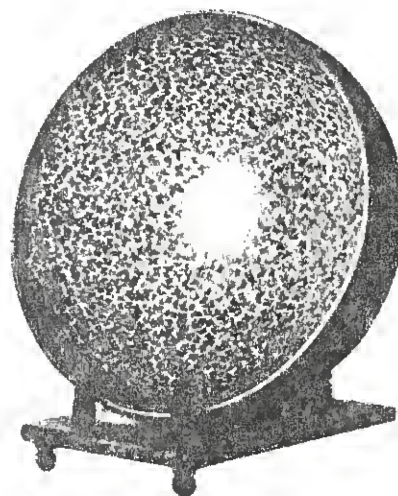
Fjäriln förekommer äfven i den japanska sagan och dikten. Lafcadio Hearn[1] berättar om fjärilssjälen en vacker saga, hämtad från Japan.

Nära kyrkogården vid temlet Sōzanji i en af hufvudstadens* utkanter låg för länge sedan en liten enslig stuga, som beboddes af en

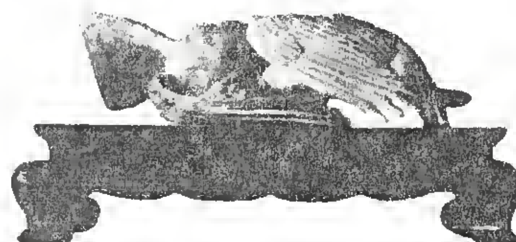
* Torde vara Kiōto, den forna kejsarstaden.

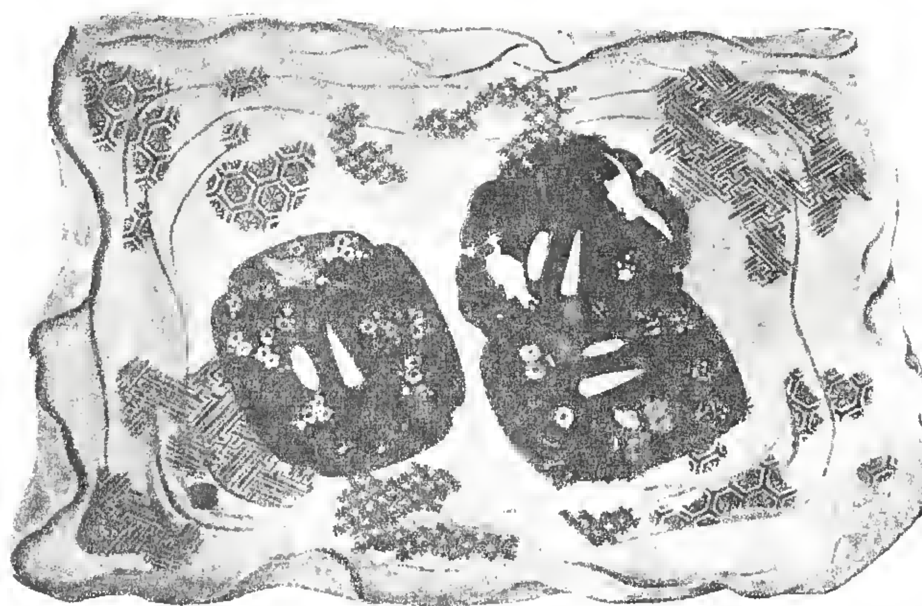
[1] Kwaidan, utg. Houghton, Mifflin & C:o, Boston & New York.

219 218
221 222
220

gammal man vid namn Takahama. Det var en vänlig gubbe, omtyckt af grannarna, men nästan alla ansågo honom vara litet vriden.

Man väntar, att en japansk man, såvida han ej aflagt prästlöftet, skall gifta sig. Takahama hörde icke till någon religiös sekt, men kunde dock ej öfvertalas att ingå äktenskap, och i mera än 50 år hade han lefvat ensam i sin lilla koja. En dag blef han sjuk, och då han kände sitt slut nalkas, skickade han bud efter sin svägerska, som var änka, och hennes ende son, en tjugoåring, vid hvilken Takahama var mycket fäst. Båda infunno sig för att söka göra hans sista stunder så ljusa som möjligt.

Då de sutto vid bädden, somnade den gamle, och i samma ögonblick kom en stor hvit fjäril in i rummet och satte sig på den sjukes hufvudkudde. Brorsonen viftade bort insekten med sin solfjäder, men den återvände genast. Detta upprepades gång på gång. Ynglingen jagade då fjäriln ut genom den öppna dörren, genom trädgården och grinden ända in på den närbelägna kyrkogården.

Alltjämt sväfvade fjäriln framför honom, och den uppförde sig så märkvärdigt, att den unge mannen började undra, om det verkligen var en vanlig fjäril och ej en ande. Slutligen flög den mot en graf och försvann. På grafstenen, där den sist syntes, läste ynglingen namnet »Akiko» jämte ett tillnamn samt uppgiften, att Akiko dött vid 18 års ålder. Visserligen var stenen mossbelupen af ålder, men grafven var välskött, och där stodo friska blommor i nyfyllda vattenskålar. När Takahama's brorson återvände till stugan, möttes han af den underrättelsen, att farbrodern nyss afsomnat, helt stilla och med ett leende på sina läppar.

Den unge mannen berättade för sin moder, hvad han sett på kyrkogården, och af henne fick han då höra, att farbrodern som ung älskat en förtjusande flicka vid namn Akiko, men kort före bröllopet dog den unga fästmön i lungsot. Takahama sörjde henne djupt och ville aldrig gifta sig med någon annan, utan byggde sin lilla stuga invid kyrkogården för att alltid vara i närheten af och vårda hennes graf.

Hvarje dag under alla dessa 50 år sedan Akiko's död bad Takahama vid grafven, skötte den samt satte offergåfvor framför grafstenen. Han tyckte ej om, att någon talade med honom därom, och aldrig nämnde han själf något om sin sorg.

Slutligen hade Akiko kommit och hämtat honom; den hvita fjäriln var hennes själ.

---

219. *BURK (diam. cirka 9 cm., totalhöjd 9 cm.) på tre små låga fötter, afsedd till förvaring af penslar och upptill med en östasiatisk (S-formad) meanderbård i nedsänkt relief. (Penslar förvarades gärna, då de ej voro i bruk, i sådana här burkar. Under pauser i arbetet lade man dem däremot ifrån sig på ett pensel-ställ, något liknande s. k. knifstöd.) På båda sidor Tokugawa's vapen, å den ena i blått, å den andra i guld. Satsuma. Osignerad.*

Inköpt i Yokohama, april 1902. Japanska utställningen 1911 nr 1034.

Tokugawa var namnet på en familj af Minamotosläkt, som i vapnet förde tre aoi-blad. Som riksföreståndare voro Tokugawa vid makten 1603—1868.

Den störste af alla Tokugawa-shōguner — såsom människorna räkna storhet — var onekligen den förste, Tokugawa Ieyasu.[1] Han föddes 1542 vid en tidpunkt, då hela Japan var sönderslitet af inre strider. Helt ung, blef han bortsänd från hemmet som gisslan till familjen Imagawa. Ur denna fångenskap kom han ej förrän efter sitt giftermål 1558. Hans lefnad utgör därefter en häpnadsväckande följd af slutna och upplösta förbund, nytt bundsförvantskap med forna motståndare och vice versa, alltid till förmån för den hänsynslöse framtidsmannen.

Genom sitt giftermål hade han vunnit familjen Imagawa på sin sida. Förutom sitt fädernearf erhöll han småningom flera slott. Vid denna

[1] Det följande efter Papinot.

tidpunkt (1560) var Oda Nobunaga den mäktigaste mannen i riket. Mot denne förenade sig nu Tokugawa och Imagawa. Ett år senare blef det emellertid fred med Nobunaga. Kort därefter antog Tokugawa namnet Ieyasu samt slöt förbund med den berömde fältherren Takeda Shingen mot Imagawa. Denne blef besegrad, och i krigsbyte tog Ieyasu provinsen Tōtōmi. Alla Imagawa's vasaller slöto sig till segraren. Därefter hjälpte Tokugawa sin förre fiende Nobunaga i ett af dennes fälttåg. Däremot vägrade han att bistå Takeda, sin forne bundsförvant, då denne behöfde hans hjälp i striden, och fiendskap utbröt dem emellan, hvarvid Nobunaga stod på Ieyasu' sida, men det oaktadt var han den gången nära att bli besegrad. I sista stund lyckades emellertid Ieyasu få bladet att vända sig, och det hotande nederlaget blef en glänsande vunnen batalj.

Efter Nobunaga's död 1582 var Hideyoshi den mest betydande mannen i Japan. Mot honom vände nu Ieyasu sina vapen, understödd af en Oda. De förbundna hemförde verkligen en seger, men kort därefter slöt sig Ieyasu till Hideyoshi. Denne skarpsynte man ville emellertid försäkra sig om Ieyasu' framtida vänskap och gaf honom därför sin halfsyster Asahi no Kata till äkta. Visserligen var hon redan gift, men sådant generar ej en s. k. stor ande, och Hideyoshi underrättade hennes man, Saji, om sina planer, hvarpå denne ansåg sig föranlåten att begå hara-kiri, och kort härefter firades bröllopet.

Nu var Ieyasu både rik och mäktig, och han lät i närheten af ett obetydligt fiskläge uppbygga det slott, som blef kärnan till det framtida Tōkiō. Han höll sig verkligen hemma under krigståget till Korea, och vid Hideyoshi's död blef han förmyndare för dennes son. Många af stormännen, som insågo att Tokugawa ej skulle gifva sig till tåls, förrän han fått herraväldet i riket, slöto sig därför jämte en del furstar tillsammans emot honom. Andra stormän ställde sig emellertid på hans sida. Japan var på så sätt deladt i tvenne partier. Ett slag kom till stånd vid Seki ga hara 1600, hvarvid Ieyasu gick segrande ur striden. Sina motstån-

dare förföljde han skoningslöst, men sina bundsförvanter belönade han på alla sätt. Åt en del af de senare förlänades stora jordområden, så belägna, att ägarna kunde hålla ett vaksamt öga på närgränsande motståndares göranden och låtanden.

År 1603 utnämndes han af kejsaren till shōgun (riksföreståndare), och därefter hade han ändtligen ernått den högsta världsliga makten i riket. Japans kejsare hade nämligen redan under hundratals år vistats på sitt slott i Kiōto, omgifna af pomp och ståt men i verkligheten utan det ringaste inflytande på regeringsärendena. Ieyasu behandlade kejsaren med största artighet och hänsyn, under det han ordnade det så, att kejsarens betydelse blef om möjligt ännu mindre än hvad den varit förut.

Hvad Hideyoshi's son beträffar, bringades han af Ieyasu att inom kort begå självmord.

Ieyasu' inre styrelse utmärktes af mycken klokhet. Efter några år afstod han visserligen till synes makten åt sin son, men behöll faktiskt politikens trådar i sina händer ända till sin död 1616. Först begrofs han på Kunō-san, men hans aska fördes sedermera till Nikkō, där ett praktfullt mausoleum sedan byggts.

Efter döden fick Ieyasu åtskilliga tempel uppförda till sin ära, och han gjordes t. o. m. till en shintō-gudomlighet, Tōshōgū. Som sådan har han bl. a. en helgedom vid Shiba i Tōkiō, där den 17:de i hvarje månad en högtid hålles till hans ära.[1] Äfven den med shintōläran uppblandade buddismen, riōbu-shintō, har kanoniserat honom som en Buddhas inkarnation. Vanligen benämnes han då Gongen Sama. I denna egenskap hedras han i Nikkō, och det är där som man, tidstypiskt nog, har uppfört en sorintō, en pelare af mörk koppar, behängd med ljudande klockor, som skola afvärja onda andar. Under Tokugawa-dynastien åtnjöt landet fredens välsignelser, och dess shōguner voro utmärkta. På 1800-talet yppade sig emellertid svårigheter inför amerikanernas och européernas kraf på Japans öppnande för handeln, och riket splittrades i

[1] Murray's Handbook.

tvenne partier, det ena gynnsamt, det andra afvogt stämdt mot dessa fordringar. Slitningarna medförde Tokugawa-ättens fall och återupprättandet af kejsarens världsliga makt (1868), som denne under shōgunatet saknat.

ELFENBEN.

220. *BRICKA* (*längd 21½, bredd 14 cm.*) *med fyra små fötter, rektangulär och med svängda sidor; oregelbunden form. Dekoration: manji- och andra inristade mönster, hvarpå äro fästade tre stycken tsuba imiterade i guld- och nashijilack med pärlemoinläggning: fågel på körsblomgren, tranor i träsk samt fjäril och blomsterkorg. Signerad. Stämpel i rödt lack med inskrift: Shibayama Yasuyuki* (*kan möjligen läsas Shisan Ekishi*). *Modern.*

Inköpt i Yokohama, maj 1902.

I äldre tider tog Japan allt sitt elfenben från elefantlandet Indien och tillverkade däraf bältknappar för medicindosorna, svärdfästen och andra konstnärliga föremål. Numera frodas i Japan elfenbenssnideriet, dels vid nytillverkning af netsuké och knappar till tobakspungar, dels göras framför allt okimono, små konstföremål, mest statyetter utan praktisk användning, afsedda att uppställas som vackra lyxpjäser. I vår tid användas helt visst äfven hvalrossbetar.

Elefanten är förknippad med sägnen om Shaka. Denne hade redan från en föregående jordisk tillvaro nått buddhaskapet och vistades i de saligas värld. Då han åter skulle födas till jorden, befanns drottning Mâyâ vara den ädlaste och dygdigaste af alla kvinnor. Hon skulle därför blifva hans moder, och i skepnad af en hvit elefant — helt visst en mycket liten sådan — steg han in i hennes högra sida.

När den unge Shaka sedan födts och nått tio års ålder, hade han blifvit så stark, att han slängde undan en död elefant, som lagts i hans väg.

En gudomlighet bärande elefanthufvud, vanligen blott med en enda (afbruten) bet, är (Daishō-)Kwangi ten, äfven kallad Shōden, den indiska Ganesa. Han är visdomens och hindrens gud, och den som vill företaga sig något, kan gärna anropa honom, ty han ej blott tillställer hinder, han undanröjer dem äfven. Emellanåt åtföljes han af en råtta. Han är kortväxt, och ofta, men ej alltid, framställes han liksom sin indiska förebild såsom ganska korpulent och med stor mage. (I Musée Guimet i Paris finnes en statuettgrupp af massivt guld med tvenne elefanthöfdade figurer, som omfamna hvarandra. De förklaras föreställa Daishō och hans maka samt vara lyckogudar.

Elefanthufvuden voro ingalunda ovanliga på tempel- och profana kärl i Kina och Japan och kunna bilda fötter eller handtag på prydnadsföremål och husgeråd. Ett exempel är nr 79.

Gudomligheten Fugen afbildas i den japanska konsten ridande på en elefant,* liksom djuret äfven förekommer på bilden af Tai Shun (ett af de 24 dygdemönstren), den kinesiske gossen, som hade en hårdhjärtad fader, en kitslig styfmor och en elak halfbror. Då den gode och tålmodige ynglingen sändes till bergstrakterna för att idka åkerbruk, fick han hjälp med plöjningen af en himlasänd elefant, och hans godhet belönades ytterligare på så sätt, att kejsaren, som hört honom berömmas, gjorde honom till sin måg och efterträdare.

En elefant afbildas äfven skämtsamt, omgifven af tre blinda, som söka att utforska hans utseende. Den ene känner på hans snabel, den andre på en af hans betar, den tredje på hans ena ben. Den förste säger, att elefanten liknar en orm, den andra påstår, att han liknar en dolk och den tredje förklarar, att båda hafva orätt, ty han påminner om ett högväxt träd.

---

* Den begärelsens, syndens och dödens gudomlighet, som på sanskrit heter māra, beskrifves i buddistiska skrifter som 100-armad och sittande på en elefant.

221 a. *DOSA af elfenben, oval planform (längd 10½ cm., bredd cirka 9, höjd 9 cm.), skulpterad att föreställa en korg med fiskar och musslor, m. m. Fiskögonen bestå af pärlemo; på dosans lock en knopp af musslor. 1700-talet. Osignerad.*

Inköpt i Hong-kong, mars 1902. Japanska utställningen 1911 nr 1955 och afbildad i dess katalog.

221 b. *STÄLL, rundt, användt till föregående, af svart trä på tre låga fötter. Dekoration: fjäril, krysantemum och stiliserade ornament i gult lack.*

Inköpt i Tōkiō, maj 1902.

Det hjälper ej, att buddismen strängt förbjuder fiskätandet, japanernas älsklingsföda är och förblir dock fisken.

Ätbara skaldjur och fiskar torgföras hela året om och kanske rikligast i hufvudstaden Tōkiō. Här säljes vid vintertidens inbrott den saltade laxen från de norra fiskevattnen; den köpes särskildt för att användas till nyårsgåfvor. I slutet af februari och i början af mars är stor efterfrågan på sazaye, ett slags murex, hvilken utgör en nödvändig rätt vid flickornas fest den 3:e mars (jmfr sagan vid nr 76). Under sista delen af samma månad och under körsblomtiden köpes mest sawara, som tillhör makrillsläktet.

I april månad salubjudes tonfisken, som därefter har säsong till slutet af juni. Denna stora fisksort, hvilken som bekant äfven fångas i Medelhafvet, och som vi äta konserverad, bl. a. i olja, får man i Japan mest på sydkusten. Tonfisken hålles för att vara estetiskt anlagd, hvarför fångstbåtarna pläga målas i lifliga färger med blomsterornament samt skriftteckent jū (långt lif). Man anser att fisken genom dessa åtgärder låter locka sig närmare kusterna.[1]

Under september och oktober säljes makrill samt den vandrande gäddfisken. Detta är också tidpunkten för den billiga strömmingen eller

[1] Murray's Handbook.

sardinen, de fattigas mat. Denna lilla fisk stod i äldre tider högt i anseende, så t. ex. sändes under medeltiden från Uwajima till riksföreståndaren i Yedo årligen en stor båtlast med sardinfisk (iwashi). Och i en i Paris tryckt upplaga af den bok Montanus utgifvit om »Holländarnas ambassader till shōgun-hofvet», berättas: »Man fiskar i hafvet vid Miaco (?Biwasjön eller hafvet nära Kiōto) vissa små fiskar, hvilka mycket likna sardiner, och om hvilka man säger, att man lät konung Ludvig XIII smaka däraf, och han fann den särdeles god. Japanerna låta den torka i solen och skicka den sedan öfverallt i riket.» — Som förut nämndt (vid nr 70) anses ett på en pinne uppträdt sardinhufvud skydda mot djäfvulen.

I oktober månad högtidlighålles Ebisufesten, och fiskarguden hedras genom offer af tai.

Man förtär i Japan rätt mycket unghaj (same), och hajfenor föraktas ej heller. Bland de mest omtyckta fisksorterna märkas forellen, den läckra karpen, uthållighetens symbol, hvilken äfven hålles i dammar, samt fugu, särskildt anmärkningsvärd för sitt fula, simpartade utseende, sin förmåga att blåsa upp sig och för sin hälsovådlighet. Denna fisk är så giftig, att den åtskilliga gånger varit föremål för lagstiftning. Under feodaltiden voro riddarna förbjudna att äta denna fisksort och alltjämt varnas därför, men köttet anses så läckert, att det alltid finnes de, som äro villiga att stå risken.

Vi läsa i »Nya Historien» (Stockholm 1759): Denna fisk är föga stor, men den blåser ibland upp sig så ovanligen, att han ser rund ut som en boll. Fastän han räknas bland skadlig, ja dödlig mat, äro likväl japanerna snåla efter hans kött, som de noga tvätta och rensa, bortkastande inälfvor och hufvud, hvarest man föregifver, att allt giftet sitter... De, som äro ledsna vid sitt lif, gripa ofta till detta dödssätt.»

Thunberg förklarade på sin tid, att japanerna kallade fisken Kitama kura, emedan man efter förtärandet af fugu riskerade att få »norden till hufvudkudde». En japan lägger sig nämligen högst ogärna med

hufvudet mot norr; det är endast de döda, som placeras i denna ställning.»

I senare tider har det i Japan beredts ett toxin af fugufisken, hvilket i många fall med framgång användts vid spetälskans behandling.

222 a. *OKIMONO (bibelot): sparfpar. Två friskulpterade sparfvar, som slåss; omkring 2/3 naturlig storlek, längd 10, bredd 6 1/2 cm.*

Inköpt i Yokohama, maj 1902.

222 b. *STÄLL, 12×9×3 cm., till föregående af mörkt trä, rektangulärt, på fötter.*

Allbekant är den japanska barnsagan om sparfven med den klippta tungan (Shitakiri suzume).

En gubbe hade en tam sparf, som var honom kär, och som han omhuldade på bästa sätt. Men hans argsinta hustru bemötte ej den lilla fågeln lika vänligt. En dag, då gubben var borta, råkade sparfven äta upp litet risdeg för gumman, och i vredesmod klippte hon af hans tunga. Sparfven flög efter denna grymma behandling sin väg. När gubben kom hem och fann, att sparfven var borta, sörjde han mycket förlusten af sin älskling, och han begaf sig ut i skogen för att leta efter den lilla tama fågeln. Där mötte han honom rätt snart. Sparfven förde gubben till sitt hem och förplägade honom på bästa sätt. Vid afskedet satte den lilla sparfven fram två lockförsedda korgar, en stor och en liten, samt bjöd gubben taga hvilkendera han ville. Den gamle mannen, som ej var girig, valde den minsta och begaf sig på hemväg. Då han vid återkomsten öppnade korgen, låg inför hans förundrade ögon guld, silfver, siden och ädelstenar, och hans framtid var för alltid betryggad.

När hustrun fick reda på händelsen, tyckte hon, att gubben borde hafva valt den största af korgarna, och hon begaf sig ut i skogen att

söka reda på fågeln. Äfven hon mötte sparfven, som beskedligt nog välkomnade henne till sitt vackra hem. För henne framsatte han liksom för gubben vid afskedet en stor och en liten korg. Naturligtvis valde gumman den större, och på hemvägen kunde hon ej längre behärska sin nyfikenhet utan lyfte på locket. Ur korgen framkommo då en hel mängd vederstyggliga troll, som inom kort hade slitit henne i stycken.

STOFFER.

223. *FUKUSA (duk), 77×93 cm. Ämne: en man, som sitter på isen under en tall med två karpar, som han fångat. Broderi (nuimono eller nuihaku) i guld och silke på mörkblått siden. Hår och skägg broderade med verkligt hår. Fukusans kant och foder af tegelröd silkescrêpe; i hörnen blekgröna tofsar. 1800-talet.*

Inköpt i Tökiö, maj 1902. Japanska utställningen 1911 nr 1,834.

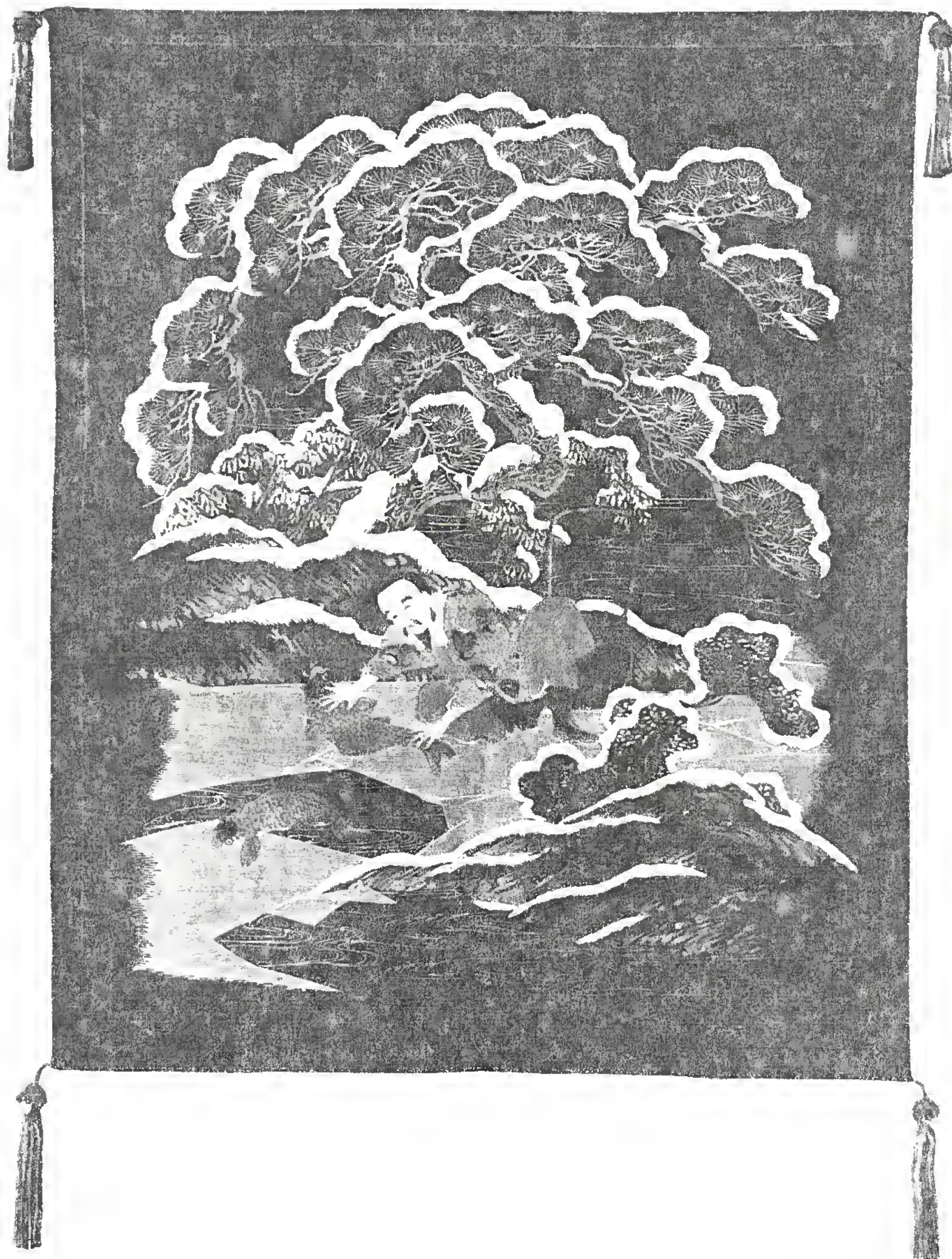
Fukusa äro dukar afsedda att hölja presenter, som öfversändas, men fukusan återskickas alltid af gåfvans emottagare. De utgöra jämte kimono och obi (skärp) en väsentlig del af en förnäm dams utstyrsel. Framför allt komma de till användning vid nyårstiden. Små hvardags-presenter insvepas däremot oftast i en fyrkantig duk af bomull eller siden, innan de lämnas till vederbörande; denna duk kallas furoshiki.

Silkescrêpe (på japanska chirimen) har en grof, glanslös yta och förekommer både enfärgad och med mönster. Tyget väfves slätt, men lägges sedan i ett varmt vattenbad och krymper därvid betydligt, särskildt på bredden; torkningen sker därefter i solen. Nagahama vid Biwasjön är berömdt för sin chirimen. Två sorter finnas, af hvilka den ena efter kokningen är hvit, den andra blekblå. Den hvita kan man färga röd, men vid framställande af andra kulörer är endast den blekblå användbar.[1]

Fukusans ämne är Ōshō's karpfångst.

Ōshō eller Kiuchō (på kinesiska Wang Siang) förlorade vid unga år sin moder, hvarpå hans fader gifte om sig. Styfmodern hyste ingen

[1] Murray's Handbook.

tillgifvenhet för barnet utan talade vid alla möjliga tillfällen illa om honom hos fadern. Han växte upp och visade styfmodern, trots hennes obehagliga beteende, den största vördnad och hängifvenhet.

En vinter sjuknade hon, och i sin hjälplöshet uttryckte hon en önskan att få äta rå fisk (rå karp betraktas som en stor delikatess). Det föreföll svårt att uppfylla hennes begäran, men Ōshō gick ut på en frusen sjö och lade sig på isen för att med sin kroppsvärme upptina densamma. Himlen förbarmade sig öfver honom, och plötsligen uppstod strax invid en vak, däri ett par karpar döko upp. Helt glad fångade han fiskarna och bar hem dem till styfmodern, som, sedan hon förtärt den efterlängtade maträtten, snart tillfrisknade.

Skrifterna säga intet därom, men man får hoppas, att den elaka gumman efter den dagen förvandlade sig i en öm och tillgifven anförvant.

Ōshō påstås hafva varit ämbetsman under den förste härskaren af Tsin-dynastien, omkring 265 e. Kr.

---

224. *FUKUSA, utan bården 58 × 57 cm., med bården 70 × 73 cm. Ämne: en molndrake, som, omslingrande ett heligt svärd, fasthåller en ädelsten. Silke- och guldgobelin i flera färger mot gråblå botten. Kant och foder af tegelröd silkescrêpe. Troligen 1800-talet.*

Inköpt i Tōkiō, maj 1902. Japanska utställningen 1911 nr 1,835.

En molndrake med ett tveeggadt svärd är ett ofta förekommande motiv med symbolisk betydelse, hänsyftande på den manliga och den kvinnliga principens förening i naturen eller ett slags äktenskaplig sinnebild, om man så vill. Denna drake kallas kurikara.

Ibland afbildas guden Fudō i form af en lågomhvärfd drake, slingrad kring ett svärd. (Den svärdförsedda draken benämnes äfven regndrake, se nr 140.)

Draken har 9 kännetecken, föder 9 ungar och har 9 × 9 fjäll på kroppen. Detta antal (81) betraktas som ytterst lyckosamt. Bland olika slag af drakar märkas den hornlösa, den bevingade, den hvita och den gula. Kineserna anse draken vara döf. Han framställes ofta med en tumstock på hufvudet, utan hvilken han ej äger förmåga att svinga sig upp till himmelen. Draken förtär gärna sparfvar och svalor men skyr tusenfotingar, järn och framför allt silke. Sällan gifves det tillfälle att få skåda drakens hela kropp, hvilket bör förefalla lyckligt, ty (såsom nämndt vid nr 193) den, som det gör, måste ögonblickligen dö.

I Kina såväl som i Japan kallades kejsarens ansikte »drakansiktet», och att skåda detta ansikte var liktydigt med döden. För att skydda de audienssökande för faran däraf voro jalusier delvis nedfällda framför den plats, där kejsaren satt.

Drakens förkärlek för moln och vatten gör den synnerligen lämplig som brunnsfigur. Speciellt vackra äro den vattensprutande bronsdraken vid Kiyomizu-templet i Kiōto, där bassängen utgöres af ett rektangulärt, urholkadt mindre granitblock, och en annan bronsdrake i Higashi Ōtani,[1] likaledes i Kiōto, där vattenskålen har lotusform.

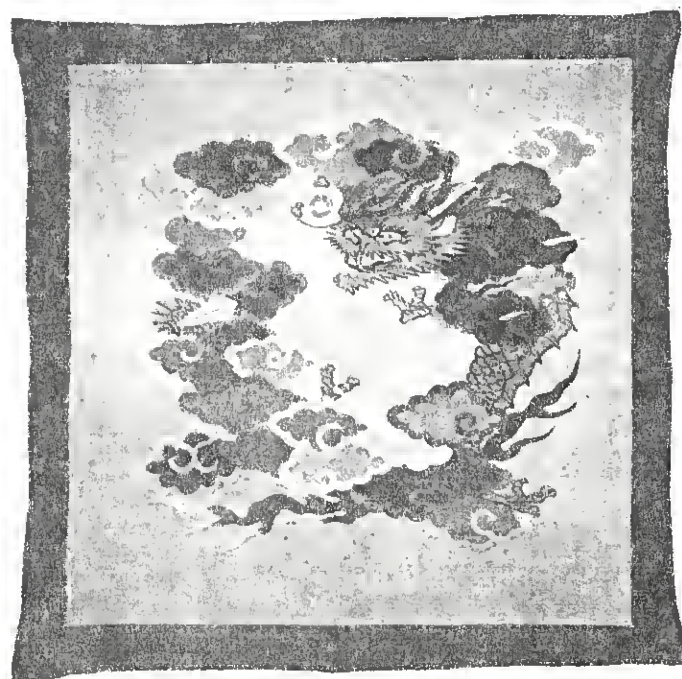
---

225. *FUKUSA, 67 × 76 cm. Ämne: metande eremit, sittande på en i en ström utskjutande brygga framför sin hvälfda koja af flätverk. Därbredvid en tall och ett knoppande plommonträd. Hår och skägg broderade med verkligt hår (hvitt). Guld- och silkesbroderi på grågrönt siden. I hörnen tofsar i svart silke och matt guld. Sannolikt 1800-talet.*

Inköpt i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911 nr 1,836.

Taikōbo eller Kioshiga (på kinesiska Kiang Tsze-Ya) var en kinesisk filosof, som lefde på 1100-talet f. Kr. Han var mycket fattig, men ville

[1] Murray's Handbook.

224
225

icke blifva ämbetsman, emedan han ogillade kejsarens styrelsesätt, utan flyttade till Si Peh's hertigdöme och framlefde sitt lif med att hela dagarna sitta och meta. Han förklarade för sin hustru, att han skulle taga anställning vid 80 års ålder och bad henne att till dess tålmodigt vänta. Detta tyckte hans hustru naturligtvis inte om; Taikōbo satt likväl alltjämt ideligen vid stranden, upptagen af sitt fiske och försjunken i vetenskapliga betraktelser.

På metrefven hade han emellertid ingen krok utan endast en rak nål, men det berättas, att fiskarna af vördnad för hans stora lärdom frivilligt läto fånga sig, fastän han själf icke mycket tänkte på sitt fiske (!). En dag, då hans hustru bragte honom mat, fick hon se den raka nålen; hon blef då ursinnig och gick bort i afsikt att icke mera återvända till sin man.

Vid denna tid var hertig Si Peh ute på jakt. Man hade för dagen spått honom, att han skulle hemkomma utan villebråd men med en god rådgifvare. Händelsen gjorde, att han stötte på den metande enslingen. Han inlät sig i samspråk med honom, häpnade öfver hans visdom och upphöjde honom mycket riktigt till sin rådgifvare.

Efter en mångårig vistelse vid Si Peh's hof återvände han, rik och ärad, till sitt hem. På hemvägen mötte han sin förra hustru, nu en paria. Hon bad, att han skulle förlåta henne och åter taga henne till hustru, men han lät hämta en skål med vatten, som han kastade till marken i det han förklarade, att man och hustru, en gång skilda, kunde lika litet förenas, som det var möjligt att samla det utslagna vattnet i den sönderslagna skålen, hvarpå hustrun gick bort och hängde sig. Taikōbo fortsatte emellertid sin väg hemåt. —

Taikōbo är ej ensam om att afbildas sysselsatt med metning. Många, både filosofer och män af folket, synas på landskaps- eller andra taflor metande i en båt eller från land. Så t. ex. den vise T'ai Kung Wang, hvilken den store Kōrin målat på en tafla. Filosofen, som lefde i Kina, hade vid en dynastiförändring ämnat gå i landsflykt, men sedan han

erfarit den nye kejsarens utmärkta egenskaper, stannade han kvar och tillbragte återstoden af sina dagar under fiske med spö och krokförsedd ref.

Denna idrott är alltjämt omtyckt i Östasien. När Yuan-shi-kai för någon tid drog sig tillbaka, utgjorde metning ett af hans favoritnöjen.

226. *FUKUSA, 68 × 79 cm., broderad med en massa lyckotecken och en kärra. På denna ligger ett knyte, i hvilket man tänker sig alla lyckotecknen förvarade. Guld- och silfverbroderi på gråbrunt siden; fodrad med silkescrêpe af kastanjemosfärg. I hörnen tofsar af blågrönt silke och matt guld. På afvigsidan äro i ena hörnet målade två män dansande sparfdansen, en japansk nyårsdans. Denna fukusa är antagligen afsedd att användas på nyårsdagen.*

Inköpt i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911 nr 1.837.

Mönster med kärror förekomma ofta. Kanske hör till de vanligaste ett fordon med pioner, krysantemum och andra blommor, den s. k. Hana kuruma, den lyckobringande blomsterkärran.

På denna fukusa ser man i stället på och omkring vagnen en mängd af lyckotecknen (takaramono). Dessas antal växlar, och alla källor hafva ej samma utläggningar om deras betydelse, men i det stora hela är man ense. Som förut vid nr 217 nämnts är takarabune, det skepp, i hvilket lyckogudarna anlända till Japan nyårsaftonen, lastadt med takaramono.

Skatterna eller lyckotecknen äro symboliska för egenskaper eller lyckoämnen och äfven för fantastiska önskemål. (Då i det följande ordet rikedom användes, få vi minnas, att de västerländska språkens och japanskans begrepp ej alltid sammanfalla, och så är förhållandet med just detta ord. Med rikedom menades fordom materiellt sorgfri tillvaro men ej nödvändigtvis alltid ett hopande af ägodelar.)

Lyckotecknen äro:

Osynlighetshatten (kakuregasa), som gör sin bärare osynlig. (En synes på kärran, en i öfre högra hörnet.)

Daikoku's grufhammare (tsuchi eller utsude, jmfr nr 217), hvilken bringar välstånd åt en hvar, som flitigt använder den. (Äfven hammaren ligger på kärran högst upp bakåt på knytet, men dess skaft är doldt.)

Den heliga nyckeln (kagi) eller nycklarna till gudarnas skattkammare. De likna med handtag försedda krokar. Nyckeln betyder rikedom, ty i ett särskildt eldfast magasin förvara de burgnare japanerna sina dyrbara tillhörigheter. (En nyckel finns på kärran, en till höger om densamma, flera andra ligga kringspridda.)

Den skylande halmkappan (kakure-mino), som skyddar mot ondt, i det den gör sin bärare osynlig för onda andar. Äfven betecknar den välbefinnande. (En halmkappa synes upptill i midten ofvanför ena hjulet.)

Den outtömliga penningpungen (kanebukuro. Den synes tydligast i vänstra, öfre hörnet.)

Den heliga juvelen (hōshu no tama), ett kulformigt föremål, upptill afslutadt med en låga samt betecknad som en juvel eller pärla, ovansklig och en sinnebild af själen. (Tre tama ligga här på kärran, och en finns ytterst i nedre, högra hörnet.) Emellanåt förekommer bland takaramono en trafve tamafigurer på ett ställ (dai). De hafva samma betydelse som den enstaka juvelen. Äfven kan man få se en shishi lekande med en tama.

Kryddnejlikan eller kryddnejlikorna (chōji), ofta korslagda, sinnebilder af vällukt och skydd mot luftens onda inflytelser eller sjukdomar, ty kryddan brukade uppvärmas i vatten för att rensa luften i rummen. Chōji ritas liknande ett komma eller en bet med tre små rundlar vid sin tjockända. (Man ser här ett par till vänster om vänstra hjulet.) Nejlikan ersätter i Japan den kinesiska noshörningsskålen (chueh), som ansågs lyckosam. Förnäma personer plägade använda sådana skålar, ty det troddes, att om gift förefanns i drycken, man dock ej tog skada däraf.

Bokrullarna (makimono), vanligen lagda i kors och med fyra små cirklar i mellanrummen. De beteckna vetande. Någon gång ser man en enda makimono, delvis upprullad. På denna fukusa äro makimono ej korslagda. De ligga kringströdda; en synes i öfre högra hörnet.

Brokadrullarna (orimono), ganska lika bokrullarna och som betyda prakt. De store i landet gingo nämligen fordom klädda i brokad. Möjligen äro de två korslagda föremålen öfver högra hjulet ett par orimono.

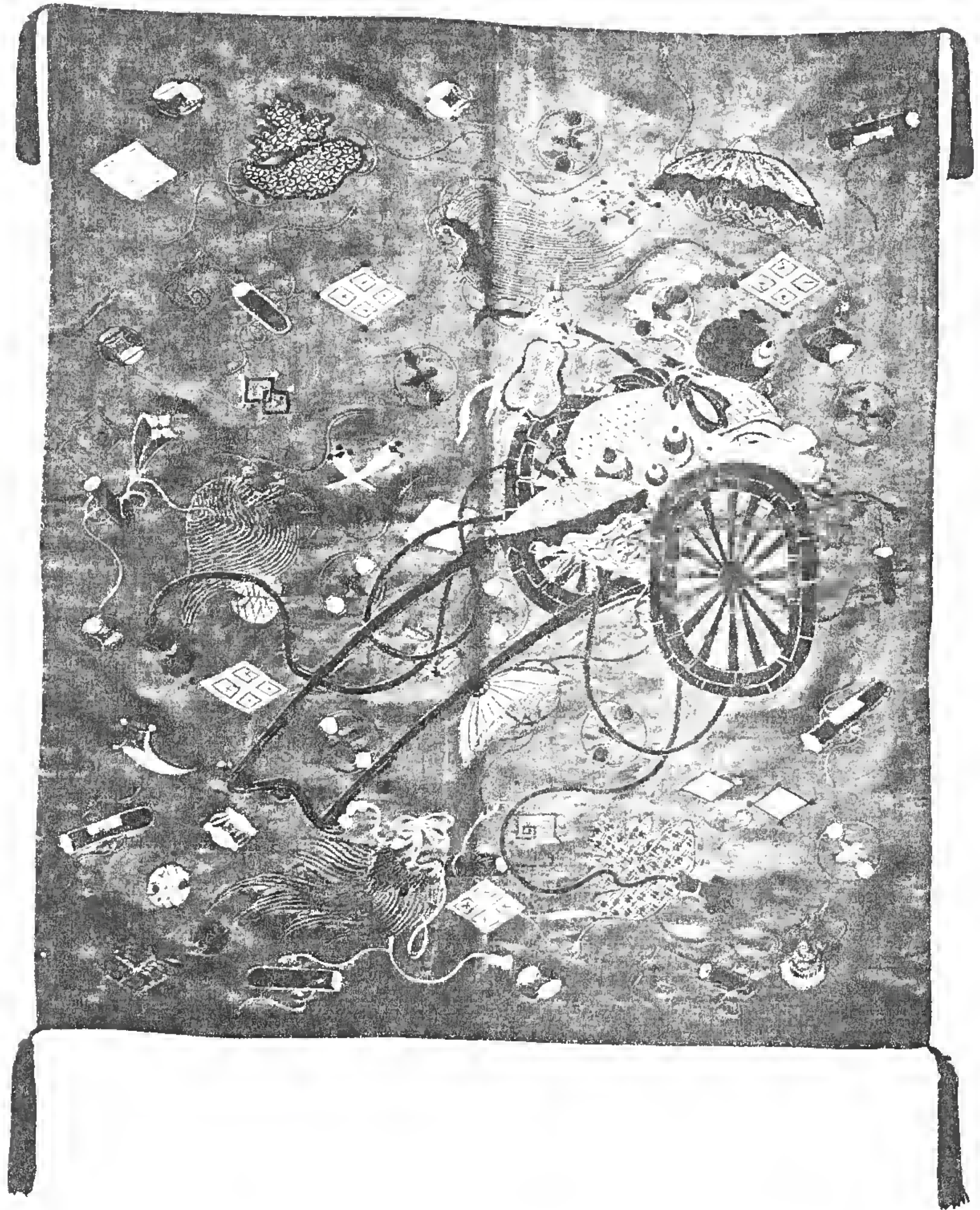
Shippōmönstret förenadt med hanabishi (jmfr nr 61 & 62), ett ovalt eller rutformigt mönster, omgifvet af fyra mycket små rundlar och med en stiliserad blomma i midten. Dess betydelse är omtvistad. Man har förklarat det som ett mynt, men det betraktas ock som en hanabishi omgifven af moln. (Just utanför där ena fimmelstången slutar, ligger en shippō med hanabishi.)

Vikten eller vikterna (fundō), som representera handel. De hafva utseendet af gammaldags kinesiska mynt, runda eller ovala, med insvängningar på båda långsidor. Ej mindre än 11 vikter äro här afbildade. En ligger mellan fimmelstängerna nedanför osynlighetshatten. I urtagningen vid sidorna synas ett par rundlar.

Guldmyntet eller guldmynten (koban), ovala guldplattor, som fordom voro i bruk. De betyda öfverflöd. Ibland ligga några koban bredvid en kista. Denna variant kallas koban ni hako. (I detta fall är koban ersatt af en rutform, på hvilken finnas fyra korsförsedda rutor, och med små rundlar i hörnen.) Detta mönster finnes litet hvarstans på fukusan.

Den kinesiska solfjädern, af ej hopvikbar form (uchiwa), som håller de onda andarna på afstånd. (Den synes mot vänstra hjulet från en i kärran fästad gren.) Till utseendet liknar den befälhafvaresolfjädern (se nr 164.)

Änglarnas fjäderskrud (ha-goromo), som för tanken till lycksalighet. En dylik, försedd med snodder ämnade att fastknyta den, finns nedtill strax höger om där högra fimmelstången slutar.

Dessutom märkas:

Det genomstungna kopparmyntet (zeni), som står för burgenhet. (Synes ej här.)

Ungefär samma betydelse har snäckan (kai, vanligen en kowrisnäcka, koyasugai), i äldre tider, liksom än i dag hos en del primitiva folk, begagnad som mynt.

Korallgrenen (sangoju), som betyder sällsynthet.

Krukan (kotsubo), i hvilken dyrbarheter nedgräfvas. Den innehåller korall, guldmynt, shippō och hanabishi. Dess betydelse är säkerhet.

Kotostall (kotoji), till formen påminnande om bokstafven stora A (se nr 143).

Tachibanafrukten, något liknande pomeransen eller apelsinen; den betyder sötma (ljufhet).

Ankaret (ikari), en sinnebild af trygghet.

---

227. *FUKUSA, 60 × 72 ½ cm. Ämne: den snöhöljda toppen af berget Fuji, uppskjutande ur moln. Sidengobelin i svaga färger: gråblått, grågrönt och hvitt mot blekt orange och grått. Kant af mellanblått siden, foder i samma färg.*

Inköpt i Tōkiō 1902.

Den japanska väfnadskonsten med sidenmaterial tog sin egentliga början på 300-talet och utvecklade sig ytterligare under kejsar Yūriaku på 400-talet, som från Kina hämtade utmärkt skickliga väfverskor (jmfr nr 230). Man känner t. o. m. deras namn, Kurehatori och Ayahatori.

Småningom sammanslöto sig väfvarna till ett särskildt gille. Öfverallt i riket väfdes sedermera siden och brokad, hvaraf allt det bästa sändes som äreskänk till kejsaren i Kiōtō. I denna stad väfdes siden till försäljning (i motsats till hvad på landsbygden var fallet) och samlades mycket af det yppersta siden, som japanerna åstadkommit. I synnerhet gäller detta om gobelintekniken, Såväl i Japan som i Kina hafva många sydda

gobeliner tillverkats. För detta arbete behöfdes det otroligaste tålamod. Hvad tapisseriväfnaden beträffar, hade man riklig användning därför både vid hofvet och i de buddistiska templen, tack vare smaken för lyx i helgedomarna och vid de praktfulla religiösa processionerna. Till tempelvagnarnas behängande erfordrades jämförelsevis stora väfnader, och härtill kommo både broderier och väfda tapeter väl till pass.

Buddismens tillbakagång har haft till följd minskad efterfrågan af varor, afsedda för tempelbruk, men däremot hafva alltjämt tapisserier och gobeliner till presentdukar (fukusa) samma åtgång. På senare tider väfves mycket tapeter för export, men tyvärr lida mönstren inverkan af den västerländska smaken, så att varorna tendera att blifva alltför granna.

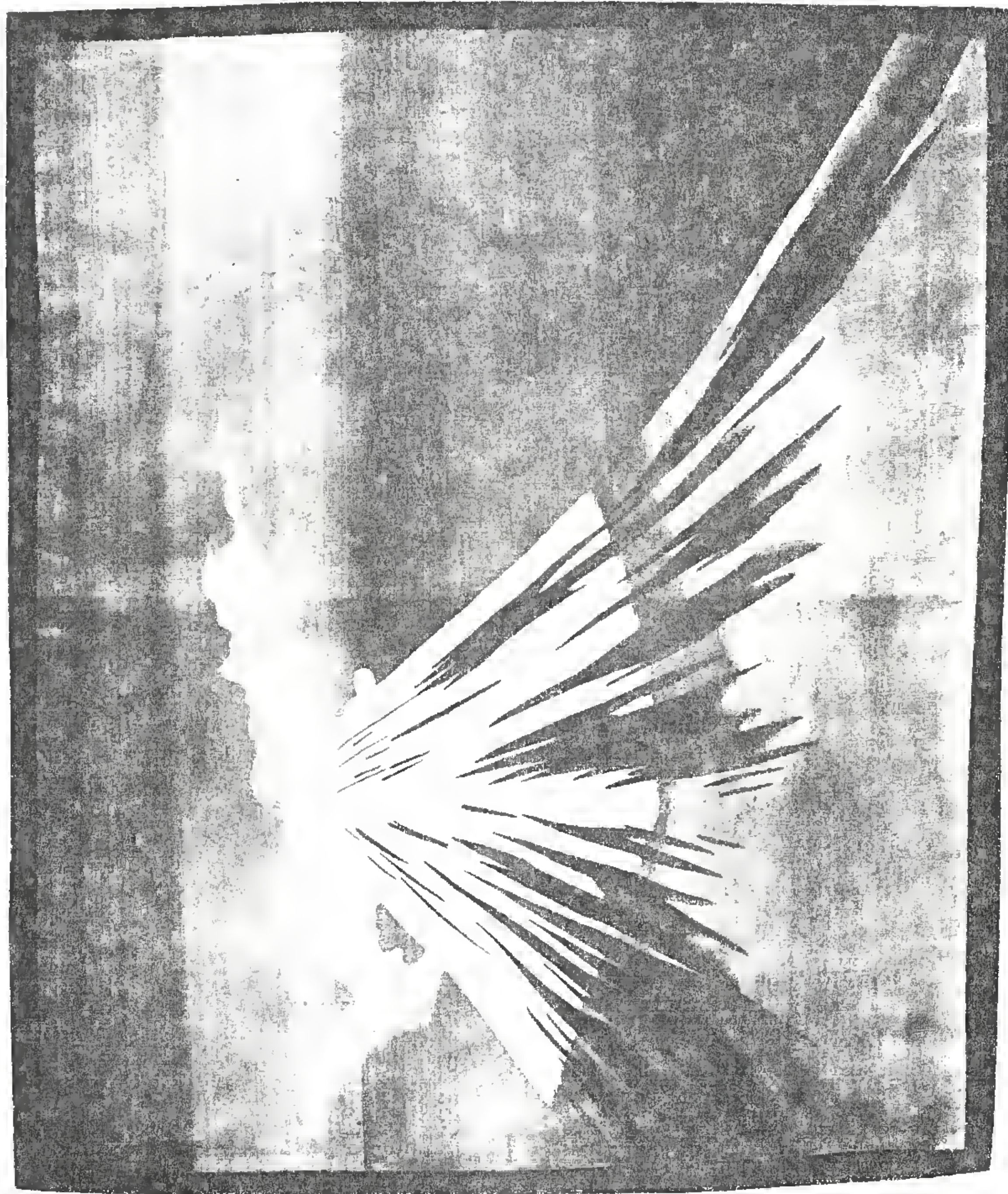
I Kiōtō finns en fabrik, som, utrustad med modernt europeiskt maskineri, kan åstadkomma väfnader ända till 50 fot breda. Det bästa arbetet göres dock för hand, och färgerna äro föremål för särskild omsorg, i det att sidenet på gammaldags maner doppas i små färgkärl, hvarigenom den utsöktaste mångfald af färgtoner ernås. Egendomligt är väfvarens sätt att slå till sidenet under väfvandet; han använder nämligen ingen väfsked utan begagnar sig af sina naglar, som därför måste på det omsorgsfullaste ansas och tillspetsas, så att de kunna tjänstgöra som riktiga kammar.

För ylleväfnader hafva japanerna aldrig visat något lifligare intresse, liksom fåren ej höra till deras omtyckta husdjur.

228. *OBI (damskärp), 397 cm. långt, 33 cm. dubbel bredd (fastställdt mått). Adiantum-mönster (karakusa) i guld på ljusbrun botten. Detta mönster är ursprungligen kinesiskt och förekommer rätt ofta på bronsvaser från Midtens rike.*

Inköpt i Tōkiō 1902.

Kvinnodräkten, sådan vi känna till den från de äldsta skrifterna, var mycket olik den moderna. Både män och kvinnor använde rock och

byxor. Skillnaden var, att kvinnornas byxor gingo ända ned till fötterna och sedan täcktes af en lång rock eller klänning.

Plaggen fastbundos om lifvet med rep eller band. På så sätt uppkommo skärpen. I Kojiki omtalas, hurusom Uzume vid sin dans framför solgudinnans grotta ifört sig ett skärp, gjordt af refvor af lummermossa (Lycopodium clavatum) från berget Kagu. — I de primitiva tiderna lofvade unga makar hvarandra trohet, då de för någon tid måste skiljas, genom att knyta hvarandras gördlar, som därpå ej skulle uppknytas förrän vid återseendet. Alltjämt voro dessa gördlar eller bälten enbart nyttighetsplagg.

Småningom blefvo emellertid dräkterna mer omständliga och rikare utstyrda. Under Nara-perioden (700-talet) hade kvinnodräkten hunnit blifva rätt komplicerad, och till densamma hörde nu långschalar, som buros öfver axlarna och kallades hire. Vid denna tid buro kvinnorna ännu mycket vida byxor under sin öfverdräkt. Men då på 1300-talet samuraikvinnorna allmänt lade bort att begagna kjolbyxor, ett mod som t. v. endast bibehölls vid hofvet, bytte långschalen plats och kom att åka ned till midjan, där den sedan dess hållit sig kvar, nu kallad obi (skärp).

Den japanska kvinnan har en annan åsikt om figuren än den västerländska. Hon anser, att en insvängd midja är långt ifrån vacker lika litet som ett mycket markeradt bröstparti. Det säger sig självt, att en verklig japanska ogillar snörlifvet, som ju aldrig förekommer till japansk dräkt.

För att göra öfvergången mellan bröstpartiet och höfterna nästan omärklig tar hon sitt skärp, som är omkring 4 m. långt och omkring 35 cm. bredt* och virar det så två gånger kring lifvet samt gör sedan af den långa ändan ett slags knut, som går något högre upp än skärpet. Vid formandet af knuten och för att få den riktigt regelbunden begagnar man sig af ett rottingstöd (obi-age), och den sammanhålles af en snodd (obi-dome).

* Tyget väfves i omkring 68 cm:s bredd och vikes dubbelt för att bilda skärp. Inuti plägar läggas silkes- eller bomullsvadd.

När skärpet påsättes, måste man snurra rundt ett par gånger, hvarvid det kan hända, att skärpet trasslas till eller råkar bli tillvridet på något sätt. Man skall akta sig för att själf rätta detta fel utan bedja någon annan om denna tjänst, hvarvid man då skämtsamt plägar lofva en penninggåfva, ty det inträffade påstås betyda, att skärpets ägarinna inom kort kan hoppas blifva mäkta rik.

Japanskorna, som för öfrigt använda helt få prydnader, koncentrera i stället sin smak för lyx på ett vackert skärp, och sådana af guldbrokad, sidendamast, slätt eller mönstradt siden och med broderier stå högt i kurs. Ett elegant skärp kan betinga ett pris af 100 till 200 yen. De bästa obi anses komma från staden Hakata på Kiūshiū. Skärp, afsedda för vinterbruk, äro af tjockt siden, under det att sommarskärpen äro af betydligt tunnare siden, crêpe eller annat tyg. Kvinnan af folket använder naturligtvis till sina obi rätt enkla material.

Flickebarnen bära skärp redan från spädaste ålder. Olika samhällsställning utmärktes, åtminstone förr, genom de olika sätten att bära och knyta detta plagg. Husmodern knöt t. ex. sitt annorlunda än tjänarinnan, och båda dessas sätt att knyta sina skärp skilde dem från kurtisanen. På de döda knytas obi med en hård knut, betecknande att den aldrig mera skall upplösas.

Hvad färgerna beträffar, äro de, med undantag för geishan och barnet, af mera dämpad beskaffenhet än hvad västerlänningen i allmänhet föreställer sig.

På taflor afbildas sagofigurerna ofta med egendomliga skärp. Trollkvinnorna framställas t. ex. med dylika af löf, och den obehagliga häxan Mitsume anses vara iförd en gördel bestående af en nyflådd människas skinn. Ibland bära de målade personligheterna från mytologi och saga kinesiska bälten.

En af Japans mest berömda broar kallas Kintai-kiō, d. v. s. Damastgördels-bron, på grund af sitt egendomliga utseende. Den består nämligen af fem rundade hvalf, påminnande om en obi, som vågigt buktar sig, då man skakar dammet ur den.

229. *OBI, 394 cm. lång, 33 1/2 cm. dubbel bredd. Stiliserade mytologiska djur inom molnrutmönster i gult på mörkblått siden.*

Inköpt i Tōkiō 1902.

Silkesodlingen är en af Japans allra viktigaste näringar. De presenter kejsarhofvet gifver till utlandet bruka ofta bestå af dyrbara sidenväfnader. För ej så länge sedan har kejsaren till Fredspalatset i Haag sändt väggbonader af siden, som i storlek öfvergå allt hvad i denna väg förut åstadkommits i Japan.

Det mesta asiatiska sidenet kommer från Kina och Japan, hvilket senare land är i hög grad ägnadt för silkesodling,[1] enär silkesmasken mår bäst i bergsklimat med fuktig luft.

De kokonger, ur hvilka silkesfjärilarna uppstå, äro olika stora. Honfjärilarnas äro större, hanfjärilarnas mera hårda. Vid utkrypandet ur höljet igenkännas honorna på sin storlek, sin teckning och sin tröghet. Hanarna äro lifligare och slå med vingarna. Parningen vidtager omedelbart, hvarpå hanarna bortkastas, och honorna få i sinom tid lägga sina ägg, vanligen på pappskifvor. Bästa tiden för maskodlingen är våren, men den kan numera äfven försiggå på hösten. Äggen utkläckas i en temperatur af 10 à 25° Celsius.

Utkrupna ur äggen äro de små maskarna ytterst ömtåliga och måste på det noggrannaste vårdas, för att de ej skola dö. De öfverflyttas till ett underlag af flätverk eller dylikt samt få mullbärsblad till föda. De äta emellertid icke hela tiden utan i tre eller fyra perioder, afbrutna af dvallika hvilotider, under hvilka de ej böra störas. Till slut blifva de genomskinliga och sträcka sig upp samt förblifva med framkroppen upprest.

Under utfodringsskedet måste de matas efter bestämda regler och på bestämda klockslag, första tiden åtta gånger dagligen. Då ombyte af deras underlag skall ske, läggas mullbärsblad på ett nät öfver deras förvaringsrum. Maskarna krypa då upp till bladen. Bädden kan nu

[1] Efter Rein.

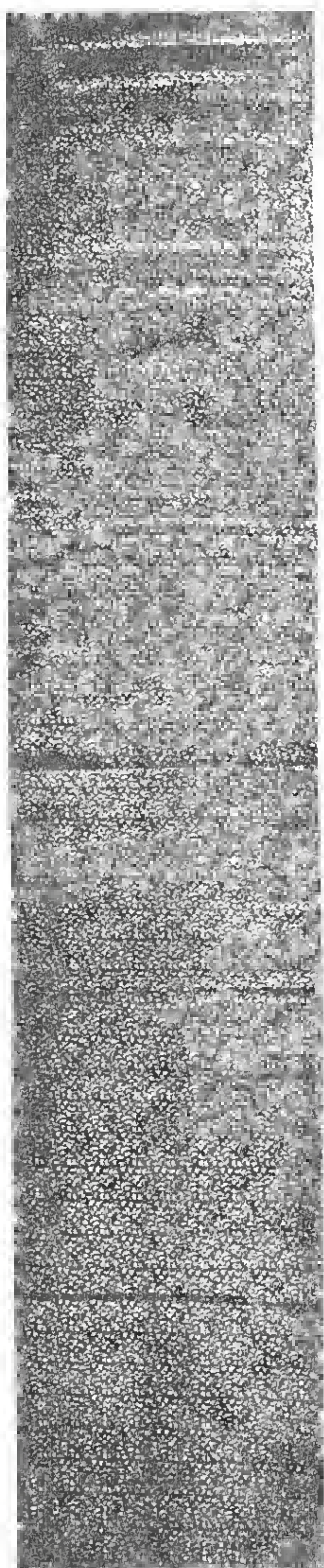
bytas om och döda silkesmaskar borttagas. Vid slutet af sitt maskstadium äro djuren väl försedda med en genomskinlig massa, som sedermera utsprutas genom ett par i hufvudet sittande rör. När maskens inkapslingsarbete skall begynna, kryper den till ett hörn eller annan plats, där den kan erhålla fäste för sin silkestråd och utklämmer därpå silkesvätskan genom de båda förutnämnda rören i tvenne fina trådar, som dock i luften genast stelna till en. Man måste noga se till, att ej flera maskar fästa sina trådar på samma plats, emedan kokongerna då tilltrasslas och blifva värdelösa.

Masken spinner på tre à fyra dagar en oval kokong, hvilket sker under ständiga ryckningar med kroppen, som blir allt kortare och kortare. Efter sju à nio dagar tagas kokongerna upp, och sedan man utvalt ett fåtal af de bästa till fjärilar, dödar man maskarna i de andra kokongerna. Detta sker vanligen genom att nedlägga dem i hett vatten, på hvars yta man uppfångar ändtrådarna. Hela silkeskokongen härfvas sedan på vindor, hvilket kan ske både för hand och med maskin, och tvinnandet sker ofta upprepade gånger.

Landtbefolkningen, som ägnar sig åt silkesmaskodlingen, gör det ej uteslutande utan vanligen i förening med åkerbruk och teodling, hvarför den ej blir strandsatt, i händelse silkesodlingen något år skulle slå fel.

De mullbärsbuskar eller -träd, som lämna de erforderliga bladen, planteras antingen hvar för sig, men oftast i häckrader, helst i te-distrikten och då alternerade med tebuskar.

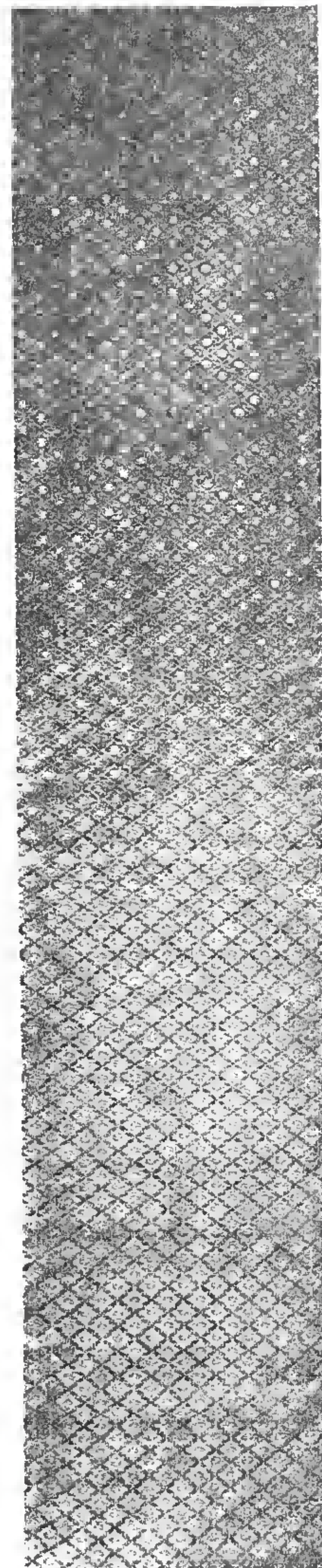
Maskarna, hvilka, som sagdt, äro ytterst ömtåliga, trifvas ej utan den omsorgsfullaste tillsyn och ett särskildt lämpligt rum. De hushåll, som hafva djuren i boningsrummen, få en hög dödlighetsprocent bland larfverna. Burgnare landtfolk brukar, då det idkar silkesodling, hysa maskarna i en öfre våning i huset, där kräken hafva det torrt, på samma gång som luften är lagom fuktig.

228

230

229

I vissa delar af Japan beredes silke äfven af icke odlade silkesmaskar.* Så sker t. ex. i trakten af Gifu,[1] där man begagnar sig af silke från den vilda silkesmasken för att däraf isynnerhet förfärdiga sidencrêpe. Silket från den vilda masken lämpar sig i synnerhet för att framställa det väfda mönstret i ett sidentyg, emedan vildsilket har större glans och tar åt sig mindre färgämne än det odlade.

---

230. *DUK af obityg, 130 × 148 cm., beigefärgad sidenbrokad med pionblommor i guld. Fodret af svart damast, mönster: tätt strödda små blommor i samma färg.*
Inköpt i Tökiö, maj 1902.

Sidenets hemland är Kina, som alltjämt är jordens viktigaste silkesproducerande land, och där silkesmasken påstås hafva odlats redan 2,600 år f. Kr. i Shantung, en provins, som gifvit sitt namn åt en i våra dagar omtyckt sidensort.

Det berättas, att kejsar Kotei's (Hwang Ti) gemål, som gudinna kallad Yuen Fei, skulle undervisat folket i silkesmaskodling. Sedermera tillbads denna kejsarinna som sidenets gudinna, och ända till våra dagar har den regerande kejsarens gemål bragt offer till gudinnans altare i april månad. Äfven vid andra tider på året kunde åkallan ske. Ts'ze-Hsi, den gamla änkekejsarinnan, höll strängt på dyrkandet af silkesmaskarnas gudinna, som man borde hedra om aftonen på silkesmaskens timme (kinesisk tid).

Kejsarhuset i Kina, liksom äfven det japanska, har alltid beskyddat silkesodlingen, och man har i behåll en dikt af kejsar K'ang Hi (1662—1723), hvari han förhärligar sidenet.

Alexander den store sände, som bekant, silkesmaskar till Aristoteles, men först år 550 e. Kr. fördes silkesmaskägg af ett par munkar i deras ihåliga stafvar till grekiska kejsarhofvet i Konstantinopel, och detta blef

* De från Indien stammande buddistiska skrifterna omnämna vildsilke, hvars sanskritnamn är kâus'êya.

[1] Murray's Handbook.

början till en europeisk sidenindustri, som från Grekland fördes till Italien och från Italien till Frankrike. Den två senare länderna äro ju berömda för sitt siden, hvars härliga kvalitet säkert i ej oväsentlig mån beror på klimatets lämplighet för silkesmaskens odling.

De äldsta japanska skrifterna låta silkesmaskarna hafva uppstått ur den af Susa no Wo mördade matgudinnans kropp, och i Japan finnas uppgifter, att sidenet varit bekant före Kristi födelse. Det berättas sålunda, att en kvinna skulle till en kejsare, som lefde i första århundradet f. Kr., hafva skänkt siden, som hon själf väft. Det påstås äfven, att en kines omkring år 200 e. Kr. skall hafva gifvit japanske kejsaren en ask med silkesmaskägg. Med säkerhet vet man dock intet om silkesodlingen före 400-talet. Vid denna tid lät kejsar Yūriaku plantera mullbärsträd, och hans kejsarinna odlade silkesmaskar för att föregå folket med sitt exempel (jmfr. nr 227).

För år 462 står det i krönikorna:[1] »Kejsaren önskade, att kejsarinnan och hans bihustrur skulle med sina egna händer plantera mullbärsträd för att uppmuntra silkesindustrien. Härpå gaf han order åt Sukaru att samla silkesmaskar öfver hela landet.»

Emellertid erbjuder det japanska talspråket många tillfällen till missförstånd, och krönikan berättar vidare: »Nu begick Sukaru ett misstag och samlade lindebarn, som han framlämnade till kejsaren. Denne skrattade storligen och återgaf lindebarnen till Sukaru, sägande: 'Tag du och uppföd dem själf!' Därför uppfödde Sukaru dem helt nära palatsets område. Han erhöll titeln (och kallades) Chihisako Be no Muraji.»*

Silkesodlingen tyckes redan under samme kejsare hafva nått ett ansenligt uppsving; den skatt, som vid ett tillfälle erlades i sidentyg, uppfyllde hela slottsgården.

---

[1] Nihongi, öfvers. till eng. af W. G. Aston, utg. af Japan Society, London.

* Chihisako betyder småbarn. (Detta missförstånd påminner onekligen om den bekanta (autentiska?) anekdoten från Gustaf III:s tid. Ryska kejsarinnan, som hört den svenska osten berömmas, hade bedt att få sig tillskickad en fet Smålands prästost, men af misstag fick hon sig tillsänd en fet Smalandspräst.)

Med kinesisk väfnadskonst hade japanerna redan på 200-talet gjort bekantskap, men nu hämtades väfvare från Kina att tjänstgöra som lärare. Redan då lära sidendamast och brokad hafva förfärdigats, och äfven broderier omtalas. Kejsarhuset och de förnäma började allmänt använda dräkter af siden, och småningom väfdes både fjäderlätt sidentyg och sidendamast, styft af guld och silfver. Den tilltagande prakten i klädedräkten gaf sidenväfvandet större fart och nådde kanske sin höjdperiod under Ashikaga-shōgunatet 1338—1573.

Ett svårt afbräck led sidenindustrien, då Tokugawashōgunerna kommo till makten 1603, ty Ieyasu stadgade, att siden ej fick användas af andra än adelsklasserna. Härtill kom, att landet stängdes för handeln med européerna, och ej förrän 1858, då Yokohama öppnades för handel med utlänningar, kunde det blifva tal om någon egentlig utveckling af sidenindustrien. Men vid denna tid rådde i Europa såväl som i Amerika en liflig efterfrågan på sidenvaror, och i Japan tog sidenväfvandet ny fart. Då silkesmaskarna både i Frankrike och Italien år 1865 dogo i massor, importerades ägg af silkesfjäriln från Japan i stor skala. Silkesmaskägg voro sedan i omkring 30 år en af Japans exportvaror.

Aldrig har efterfrågan på japanskt siden varit så stor som i nuvarande tid. Det är långt ifrån de dagar, då det omtalas, att en konung af Skottland måste utaf en af sina stormän låna ett par silkesstrumpor för att vara värdigt klädd vid mottagandet af en engelsk ambassadör.[1]

I Japan sker sidenfabrikationen nu öfvervägande på maskin, men stora mängder sidentyger förfärdigas äfven i stugorna af landtbefolkningen, som därvid brukar sina enkla väfstolar. Det mesta japanska sidenet och silket går till Amerika, därnäst komma Frankrike och Italien som afnämare. Totalsiffran af exporterade råvaror och tyger är ungefär lika stor. Silkesindustrien i Japan anses gå en lysande framtid till mötes. Numera kan Thunbergs år 1723 gjorda uttalande ej tillämpas: »Silkeshandeln

[1] Rein.

blomstrar väl inom riket, men för den smalhet, som tygerna här äga, kunna de icke utföras och af européerna nyttjas.»

Siden finnes omnämndt i åtskilliga japanska berättelser. Det säges sålunda om kejsar Uda, att han efter sin tronafsägelse på 800-talet en kvalmig julidag tyckte, att det var så varmt, att han, för att åtminstone hans ögon skulle få intryck af svalka, lät bekläda ett berg utanför Kiōto med hvitt siden[1] (sannolikt täcktes väl endast dess topp), hvilket torde vara en den mest egendomliga användning af siden, som kan uppvisas. Berget, som på detta sätt pryddes, kallas alltjämt Sidenhattberget.

Från Kina berättas, att Pao Sze, favoritgemål till en kejsare på 700-talet e. Kr., hade gripits af svårmod och endast kunde upplifvas af nyckfulla infall. Till hennes nöjen hörde att låta sönderrifva sidentyger, en förströelse, som blef mycket kostsam för hennes höge gemål.

Om kejsar Sui Yang Ti förtäljes, att han i sin park, 200 kinesiska mil i omkrets, på hösten lät utbyta de nedfallna bladen med blad af siden, så att han kunde få intryck af en ständig sommar.

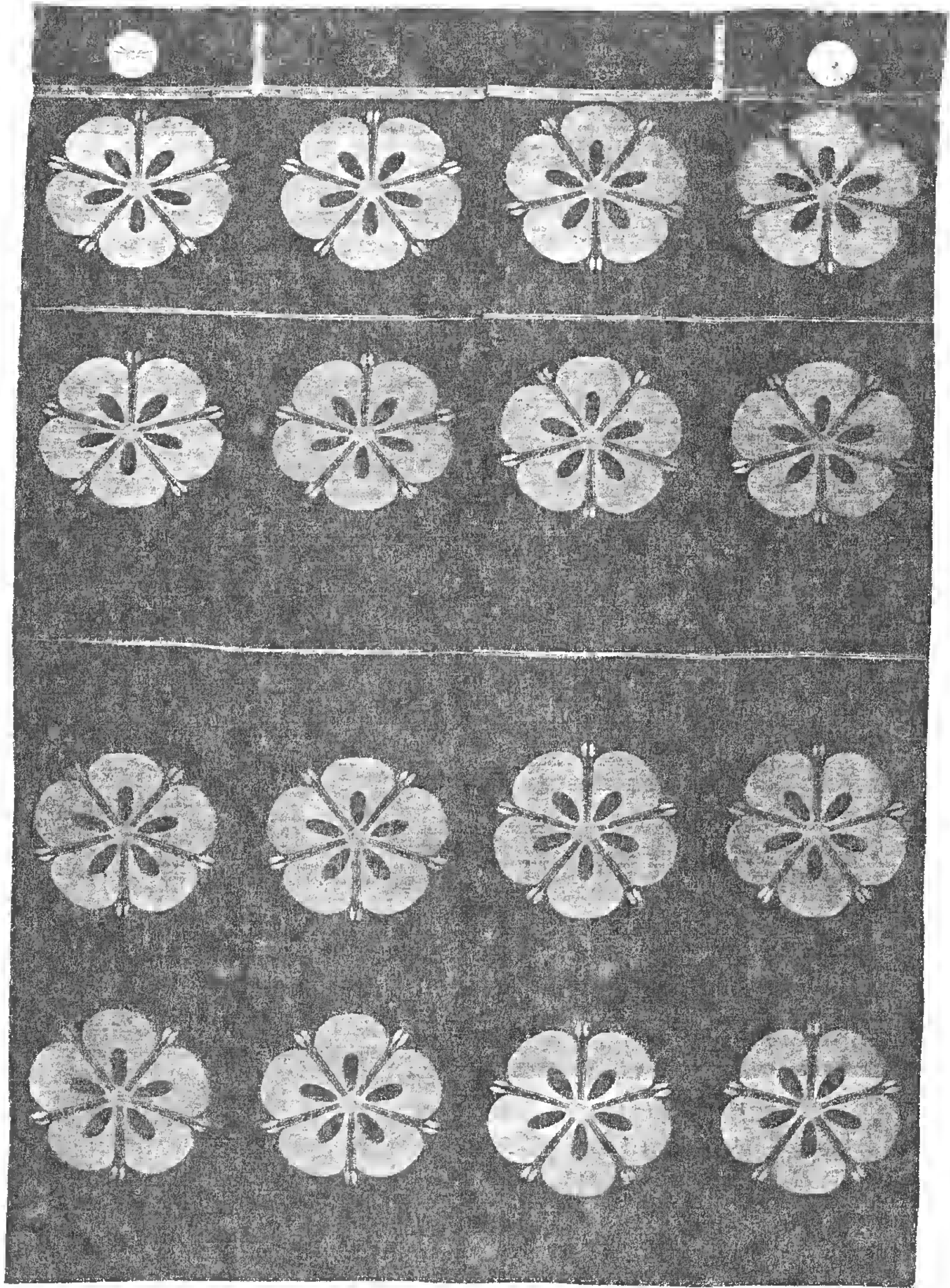
---

231. *DUK, 135 × 191 cm., med stora stiliserade blommor i guld mot röd brokadbotten, på hvilken synas våg- och molnmönster med inväfda stora plommonblommor i guldtråd (gammaldags blommönster, s. k. kodaimoyo). Enligt uppgift från 1600-talet eller 1700-talets början. Upptill är en 16-bladig krysantemum fastsydd, möjligen i senare tid för att få folk att tro, att duken tillhört kejsarhuset.*

Inköpt i Tōkiō 1902.

Rödt är i Japan ej mindre omtyckt än i andra länder. Åsikten om färger är emellertid ej helt sammanfallande med västerlandets och har för öfrigt under tidernas lopp undergått smärre förändringar.

[1] Murray's Handbook.

Tvärt emot de äldsta tidernas mening om svart såsom sorgfärg använde japanerna alltifrån den kinesiska kulturens insteg i landet hvitt såsom tecken till sorg, och den svarta färgen är ansedd som en glad färg. Detta är dock ännu mera förhållandet med rödt, »den skönaste af alla färger».

I de äldsta skrifterna sjunger en kejsare uti ett afskedskväde om färgen på sin dräkt. Han hade begifvit sig ut på giljarfärd, ehuru han redan förut hade åtskilliga hustrur. Han förklarar sig för tillfället hafva valt en röd dräkt, emedan rödt vore skönare än grönt och svart alltför sorgligt. På ett annat ställe talas det om, hur solen gömmer sig bakom gröna berg. Blåa och svarta moln äro identiska. Det enda slag af jord, som förekommer i de förut omtalade urskrifterna, är röd lera.

De färger man vid denna tidpunkt nämner äro: rödt, blått (lika med grönt), svart och hvitt. Något senare tillkom gult.

Nu för tiden äro alla färger brukliga. Rödt anses nog som vackert, och det gamla uttrycket »ett rödt hjärta» var liktydigt med ett ärligt, präktigt sinnelag. Förutom af geishor o. dyl. bäres rödt äfven af barn och helt unga flickor. Vestalerna i shintō-templen hafva klarröda kjortlar, och andra ungmör bära hakama (ett slags vida byxkjolar) af samma färg, men väl fullvuxna få de annorlunda färgade plagg. Man förbinder därför färgen med en viss sorglöshet. Tids nog komma bekymren, och ordspråket säger pessimistiskt om äktenskapet, att »kärleken försvinner med den röda färgen».

Buddismen (i hvars skrifter talas om indiska S'iva-dyrkare — alltså icke-buddister — som gå omkring i kläder »till färgen som röd jord»), nämner ett slags röda djäflar, som afsky böner och älska att taga sin tillflykt till döda kroppar, som då vakna till lif. Man skall därför ej tro, att allt rödt var buddismen en styggelse, ty egentligen borde hvarje munk- och nunnekloster byggas af rödt sandelträ.

Den egentligen kinesiska färgskalan på fem färger omfattade svart, rödt, azur (grönt, blått), hvitt och gult. Hvarje väderstreck betecknades

med sin särskilda färg. Till N., NV. och NO. hörde hvitt, till V. rödt, till S. purpur, till O. och SO. sjögrönt och mörkgrönt samt till SV. svart. Den gula (af kineserna som förnämligast betraktade färgen) svarade mot ett imaginärt väderstreck, midten.

Man indelade äfven metallerna efter deras motsvarighet med en färg: svart metall = järn, röd metall = koppar, blå = bly eller tenn, hvit = silfver och gul = guld.

De första japanska etikettsbestämmelserna låta färgerna vara utmärkande för rang, och man finner, att mörkt purpurrödt kom först, därpå ljus purpur, mörkrödt, mörkviolett och grönt. Tusen år senare bestämdes, att endast hofadeln fick bära dräkter af hvit brokad eller hvitt siden. Användandet af violettfodrade kläder inskränktes äfven, hvaraf man kan förstå färgens anseende.

Vid fester, sådana som Tanabata, använder man som prydnader pappersremsor i flera färger, och på 1600-talet omtala europeiska resande gång på gång, hurusom furstarna vid audienserna haft sitt hår ombundet med band i fem färger. Inalles tyckes benämningen »fem färger» hos japanerna beteckna någonting brokigt eller mångfärgadt. Fenixfågeln betraktas som femfärgad, och i den äldsta japanska romanen skickar hjältinnan en af sina fem friare efter den femfärgade sten, som den blåa draken bär på sin panna (naturligtvis ett omöjligt uppdrag).

Åtskilliga sennin, som t. ex. Giokushi, hade förmågan att utandas färgade moln, och i den kinesisk-japanska sagan lagar kejsarinnan Jokwa himlen, som en jätte slagit hål på, med stenar i fem färger.

232. *DUK af obityg, 133 1/2 × 145 cm. Hvit botten, på hvilken flygande svarta fåglar (kråkor) bland snöhöljda tallgrenar. Foder af groft bomullstyg, hvars mönster utgöres af rundlar i persisk stil i svart, hvitt och rödt på gul botten. Sannolikt 1800-talets senare hälft.*

Inköpt i Tōkiō, juni 1902.

Först några ord om fodertyget, som är af bomull. Bomullsplantan kom jämförelsevis sent till Japan, där den företrädesvis odlades på den för sitt varma klimat kända ön Shikoku, som frambringar »de tre hvita sakerna», salt, socker och bomull.[1]

De äldsta väfnaderna tros hafva varit hamptyg (som sedan gärna färgades blått) och af papperträdet beredt hvitt tyg. På 600-talet bestämdes i en skatteföreskrift, att uteblifvande från arbetet under en dag kunde bötas med 80 cm. linne- eller bomullstyg eller också med en kortare bit hel- eller halfsiden. Den öfliga tygbredden var 80 cm. Man vet, att kinesiska sändebud på 600-talet erhöllo presenter af japanskt bomullstyg, men i allmänhet tyckes det som om bomull ej odlats i någon större utsträckning förrän på 1500-talet.

Japanerna öfverföra mönstren på bomullstygerna medelst schabloner, som bestå af tjockt papper innehållande bambufibrer. Dessa mönster uppvisa ibland främmande inflytande (till Japan tyckas tidigt kommit både kinesiska, persiska och indiska väfnader), men de förete äfven naturlig originalitet både i utförande och i sättet, hvarpå ornamenten placerats.

Mönstret på dukens rätsida är ej utan intresse. Kråkorna äro ansedda för att vara mystiska djur. De äro äfven visa, och gudarna bruka använda dem till sina budbärare. När kejsar Jimmu var på sitt eröfringståg, kom en stor kråka flygande. Hon mätte åtta fot mellan vingspetsarna, och det berättas, att hon flög före kejsaren och visade vägen. Elaka kritici hafva sedan påstått, att Karasu (kråka) varit namnet på en skicklig höfvitsman, som Jimmu skickat framför sig med en truppstyrka. Andra åter mena, att den vägvisande kråkan var en kompass.

I gudasagorna betraktas kråkorna som de fyra Kumano-gudomligheternas särskilda budbärare. Till gudomligheterna i Kumano-templet invid Hongu hör bl. a. solgudinnan. Folktron påstår, att de kloka djuren ock tjänstgöra som ett slags expressbud åt prästerna. Så bruka kråkorna hämta tofu, ett slags ystad bönpasta, till de på höjden belägna

[1] Murray's Handbook.

helgedomarna. Prästen lägger endast fram slanten, och kråkorna flyga bort med densamma för att snabbt återvända med det åstundade. Hur nu härmed förhåller sig, lämnas emellertid därhän.

Inom tempelområdet hålla en massa kråkor ständigt till. De få ej ofredas, och på de af pilgrimer från helgedomarna medförda souvenirbilderna förekomma gärna en flock kråkor.[1]

På 700-talet berättas en kråka hafva flugit bort med ett svärd, som tillverkats af den store svärdssmeden Amakuni. Vapnet anträffades sedan och erhöll namnet »Lilla kråkan» (Ko-garasu maru).

Landtbefolkningen ger gärna akt på kråkornas olika kraxande om morgnarna, hvilket allt efter sitt läte kan varsla om lycka eller olycka.

Oaktadt kråkorna ju tidvis ansetts heliga och de i gudarnas tjänst göra de mest underbara saker, kan man dock icke precis säga, att folket allmänt taget har någon hög tanke om deras intelligens. Ordspråket säger nämligen »kråkorna skratta åt tre år gamla berättelser», d. v. s. de äro roade af hvad som helst.

»Att kasta pärlor för svin» har sin motsvarighet i ordstäfvet »tala till kråkorna om den hvita hägern» (ett heligt djur).

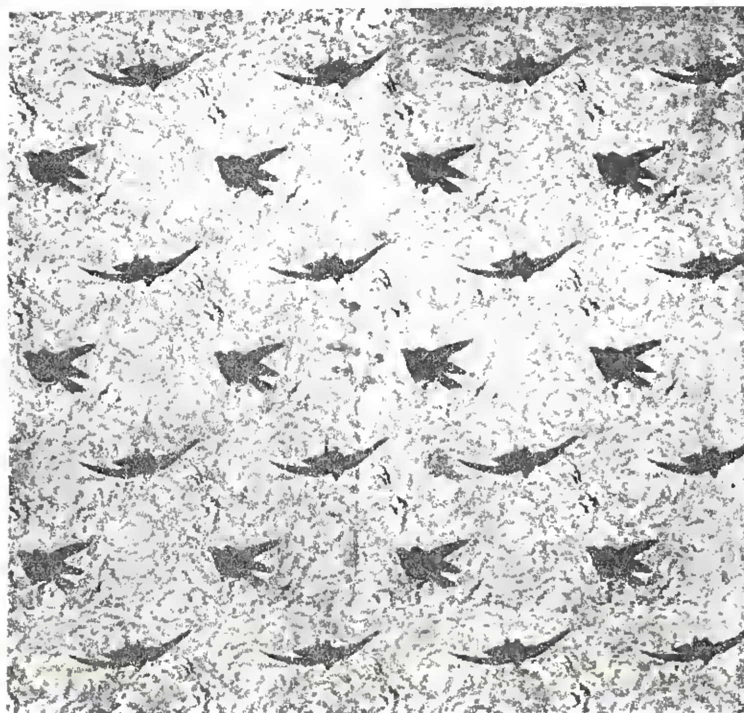
---

233. *OBI-TYG, tre bitar af samma bredd, 70 cm., längd: a) 169 cm b) 62 cm. c) 61 cm. Dekoration: blommande kiri i guld på svart siden. Förf. såg en obilänga under arbete, hvarpå han beställde tre liknande längder, hvaraf dessa äro stufvar. Det stilfulla mönstret är karaktäristikt för den japanska smaken.*
Inköpt vid Nara 1902.

Den svarta färgen betraktas ej som någon sorglig färg, fastän det tydligen i äldsta tider varit så (se nr 231).

I vår tid är svart ansedt som en diskret och fin färg, använd både till klädesplagg och i stor utsträckning på lackarbeten, af hvilka många

[1] Murray's Handbook.

232
233

af de utsöktaste och mest uppskattade just äro svarta. Det finnes i Kiōto ett tempel, tillhörande zen-sekten, där den s. k. Grundläggare-hallen går helt och hållet i svart, med svarta pelare, svarta kakel och svartlackeradt altare.[1] Ett likaledes i Kiōto beläget, jōdō-sekten tillhörigt kloster har skjutväggarna till sina paradrum dekorerade på ett ovanligt sätt. Konstnären, Kubota Beisen, har nämligen målat i ett gemak drakar, i ett annat en fenixfågel och lejon samt i ett tredje tigrar, allt helt i svart på guldgrund.[1]

De kinesisk-japanska historierna omtala den berömda svarta jakthunden Lu.

Svarta oxar voro i äldre tider de enda eleganta dragdjuren. Af de olika tranorna är den svarta den, som anses lefva längst.

I väfnader sammanställes den svarta färgen med hvilken annan färg som helst, men särskildt framhåller denna färg den röda samt metallfärger.

Hvad mönstret på detta tygstycke beträffar, är kiriträdet omtyckt ej blott för sina vackra, upprättstående blomklasar och platanliknande blad, utan äfven för den fint ådrade veden, använd både till askar och musikinstrument. Kiri växer i Kina nästan öfverallt. Det kallas där wu t'ung, beundras mycket för sin skönhet och förekommer ofta på taflor. Den berömde musikkännaren och fylleristen Ts'ai Yung, som lefde på 100-talet e. Kr., var en gång på besök och satt då invid eldstaden, där ett stycke t'ung-trä låg och brann. Plötsligt sprakade det till, och lätet föreföll honom så melodiskt, att han drog vedkubben ur elden och gjorde däraf en luta, som på grund af brännmärkena kallades »Lutan med det svedda handtaget».

Helt säkert hafva både i Japan och Kina otaliga väfnader utförts med just kiri som mönster, och troligen satt den hemlighetsfulla hustrun till Tōyei (på kinesiska Tung-Yung) och väfde kirimönstret på några af sina underbara brokader.

---

[1] Murray's Handbook.

Tōyei var en ung man, hvars tillgifvenhet för sina föräldrar och mönstergilla uppförande mot dem gjort honom till ett dygdemönster. (Som bekant anses dygdemönster mycket ledsamma att umgås med och lära vara förskräckligt tråkiga att jämt hafva omkring sig, men de göra sig mycket bra i böcker.)

Af Tōyei's föräldrar hade först modern gått hädan och fått en hederlig begrafning, men då äfven fadern dog, saknade han i sin fattigdom medel att bekosta de öfliga ceremonierna. I sin förtviflan gick han bort och lånade 10,000 cash och ställde sin frihet som säkerhet. Lyckades han ej återbetala summan, skulle han förblifva slaf under återstoden af sitt lif.

En dag råkade han en ung kvinna, som friade till honom och med hvilken han sedan lefde i största lycka. Hon visade sig vara en förträfflig väfverska, och då en dag långifvaren besökte deras stuga, häpnade han öfver de praktfulla tyger hon åstadkommit, med de rikaste mönster på det utsöktaste siden. Han blef så förtjust, att den unga frun fick återbetala skulden med det arbete hon utfört. Tōyei var utom sig af glädje, ty han var nu en fri man. Men döm om hans förvåning, då hustrun förklarade, att hon ej var en människa utan himlaprinsessan Shokujō (jmfr nr 162), som nedsändts till jorden af sin fader himlakungen, hvilken, rörd af hans sonliga uppoffring, velat hjälpa honom tillrätta.

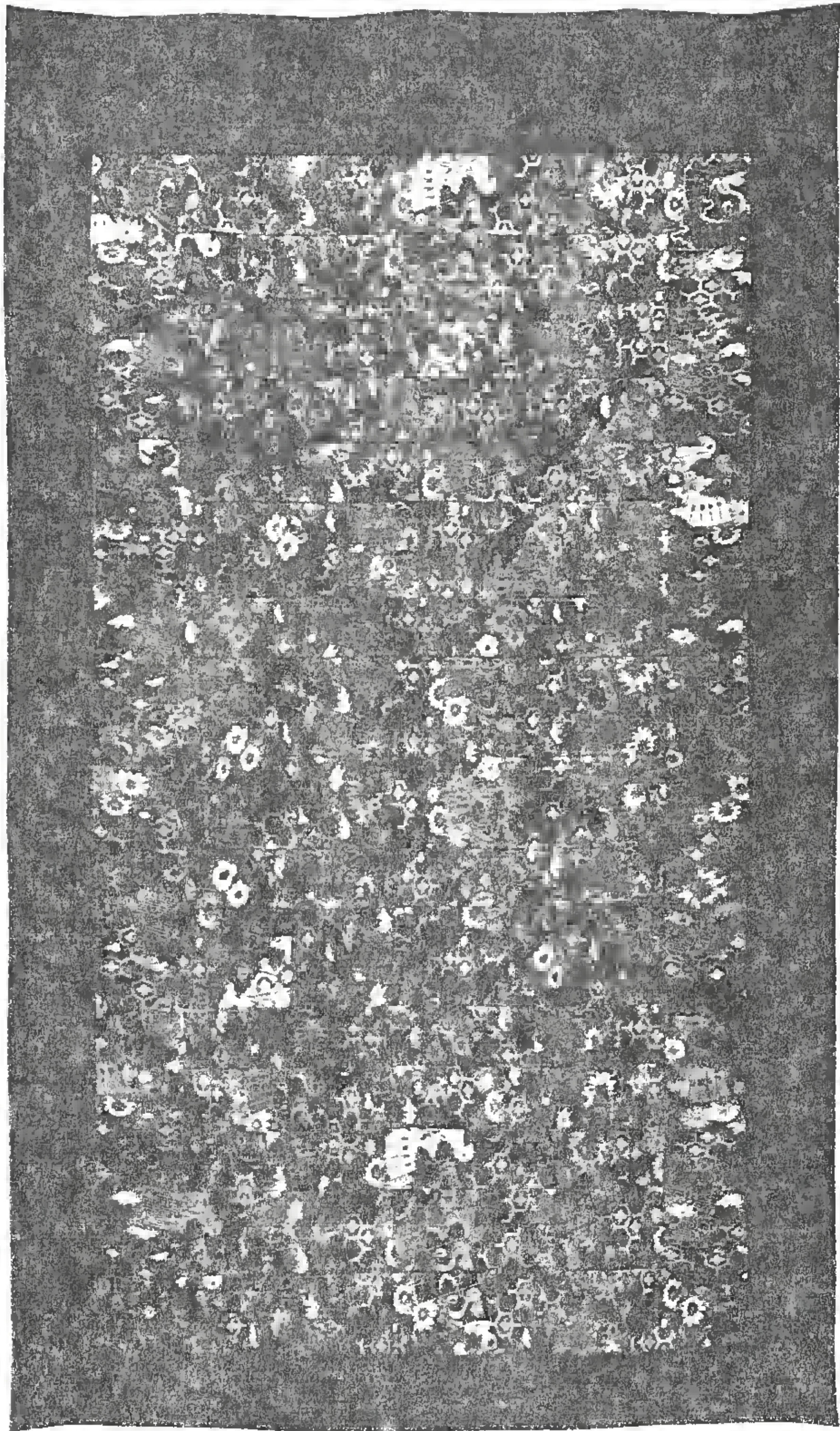
Med den upplysningen lämnade hon sin jordiske make och sväfvade bort i skyn.

Buddhistisk

234. *PRÄSTKÅPA* (*stidjio*), *211 × 114 cm.*, *af murasaki-färgad* (*violett*) *guldbrokad. Dekoration: krysantemum, nejlikor och solfjädrar i olika färger. Tyget är väfdt i stycke, sedan sönderklippt och åter hopfogadt i olika stora bitar af enligt reglerna bestämda mått. Betydelsen häraf är känd endast af de invigda. Foder och öglor — dessa afsedda att träda händerna i — af hvit sidenbrokad. Dekoration: bambu, krysantemum och pioner.*

Inköpt i Tōkiō, maj 1902. Japanska utställningen 1911 nr 1840.

Pl. 59

Brokad (nishiki) af mönstradt siden, ofta inväfdt med guld och silfver, användes till ceremoniplagg för både högadel och prästerskap. Hur ansedd brokaden var framgår af ordspråket: »Visserligen är han klädd i trasor, men hans hjärta är af brokad.»

Vid Kiötōhofvet stod brokadväfningen under Mikadons hägn, och där väfdes två slag, guldbrokad (ito nishiki) och damastbrokad (aya nishiki). Guldet och silfret ersattes ofta af guld- och silfverpapper, som skars i smala strimlor och inväfdes som det var eller hopflätadt med silketrådar.[1]

Egentligen fordrar buddismen af sina präster, att de skola afstå från flärd och aldrig bära granna kläder. Snart kom man emellertid underfund med, att intresset för andliga ting kunde till stor del fångas genom åsynen af världslig prakt, och så kom det sig, att de skrudar, som prästerna buro vid gudstjänsterna i templen, blefvo allt mer praktfulla och dyrbara, men de köptes ej af kyrkan utan inflöto som gåfvor. Fortfarande stred dock användandet af dyrbara mässkrudar mot stadgarna. Då var det någon klyftig själ, som afgjorde spörsmålet genom att förordna, att tygerna skulle sönderklippas i bitar för att sedan åter sammanfogas till ett helt, hvarpå dräkten förfärdigades. Plagget ansågs efter denna behandling kunna betraktas som gammalt och lappadt och sålunda ägnadt att bäras af en till fattigdom och försakelse vigd präst. På så sätt kunde man hädanefter använda sig af de utsöktaste och dyrbaraste tygsorter.

Munkarna i Japan äro, som bekant, på samma gång präster. Numera fordra ej alla japanska sekter, att prästerna skola lefva i celibat. Stort sedt kan man dock anse, att de flesta präster lefva som munkar. Sin afståelse från fåfänga betyga de genom att hålla hufvudet rakadt. De bo i särskilda byggnader i närheten af templen. I spetsen för hvarje sådant prästsamhälle står ett slags abbot. Öfver olika prästsamfund finnas högre kyrkomän, motsvarande biskopar, samt en ärkebiskop eller påfve, kallad shaku och ansedd som Shakas ställföreträdare på jorden. Det ja-

[1] Rein.

panska namnet på buddhaprästerna är bozu och har af européerna förvridits till bonz med (svenska) pluralisformen bonzer.

Prästernas hvardagsdräkter voro och äro alltjämt enkla, i mörka, diskreta färger, detta i motsats till prästerna i Indien och Burma, som bära citrongult. (I dessa länder bestämma skrifterna, att prästdräkten skall väfvas af fibrerna från en växt, på sanskrit kallad s'anaka. Tyget faller i vackra, mjuka veck.) De japanska prästerna hafva alltid förstått att hålla sin garderob i elegant skick. Detta framgår däraf, att de hafva redskap enkom för att släta ut vecken i sina kläder med. Ett sådant (hoi-noshi) fördes t. o. m. som adelsvapen. Endast vid gudstjänsterna brukas, som förut nämndt, ståtliga plagg.

Vid en del tempelceremonier förekom, utom framsägandet af böner, äfven sång samt en verklig predikan. Om en sådan predikan yttras i »Nya Historien», del V, Stockholm 1760, ungefär följande:

»En af bonzernas förnämsta sysslor är att predika i kyrkan och att förmana folket i dygdens utöfning. I vissa tempel är ett särskildt rum, ganska högt och tämligen vidt, hvari ställes en predikstol, i hvilket predikanten står. Församlingen är merendels talrik, emedan folket tror det vara tillfyllest att bevista dessa predikningar för att erhålla förlåtelse för alla synder.

Det finns tempel, där samma präst predikar hundrade dagar å rad. Vid ett tillfälle utgjordes församlingen i templet af 5,000 personer. Innan predikan begynte, föllo alla på knä, under det att det ringdes i en liten klocka, och förblefvo länge i denna ställning samt med radband i händerna och ansiktena upplyftade mot himlen upprepande med hög röst orden: »Amida, fräls oss.» När denna bön ändtligen var slutad, hördes en större klocka ringa, och nu tego alla. En vacker man framträdde, klädd i en lång purpurfärgad sidenkappa försedd med hvitt foder. Han satte sig på ett ganska högt säte, som var så placeradt, att alla lätteligen kunde se honom.

Framför sig hade han ett bord, hvarpå låg en öppen bok, därur han uppläste några rader med allvarlig röst och myndig uppsyn, lade så

igen boken och började sitt tal. Bonzen förde ordet med så mycken behaglighet och så mycket eftertryck, att hela församlingen blef hjärtligen bevekt. För öfrigt är denna rörande och intagande vältalighet en gåfva, som de flesta af dessa predikanter äga i så hög grad, hvilket är en ibland de förnämsta orsakerna till den allmänna högaktning och vördnad, som de åtnjuta.»

235 a. *PRÄSTKÅPA* (*stidjio*), *203 × 115 cm., af damast. Dekoration: violett molnmönster mot hvit botten mellan blekgula våglinjer. Applikation af tegelfärgade rutor* (*med guldram*), *på hvilka stå sanskritbokstäfver i guld. Bland skrifttecknen är ett med gudinnan Kwannons namn. Foder af violett bomullstyg, manjimönster.*

Inköpt i Tōkiō eller Kiōto 1902.

235 b. *HALSHÄNGE* (*kesa*), *31 × 156 cm., till föregående, af liknande tyg. Dessa halshängen svepte prästerna ibland om sina hufvuden, när de voro i det fria.*

Inköpt som föregående.

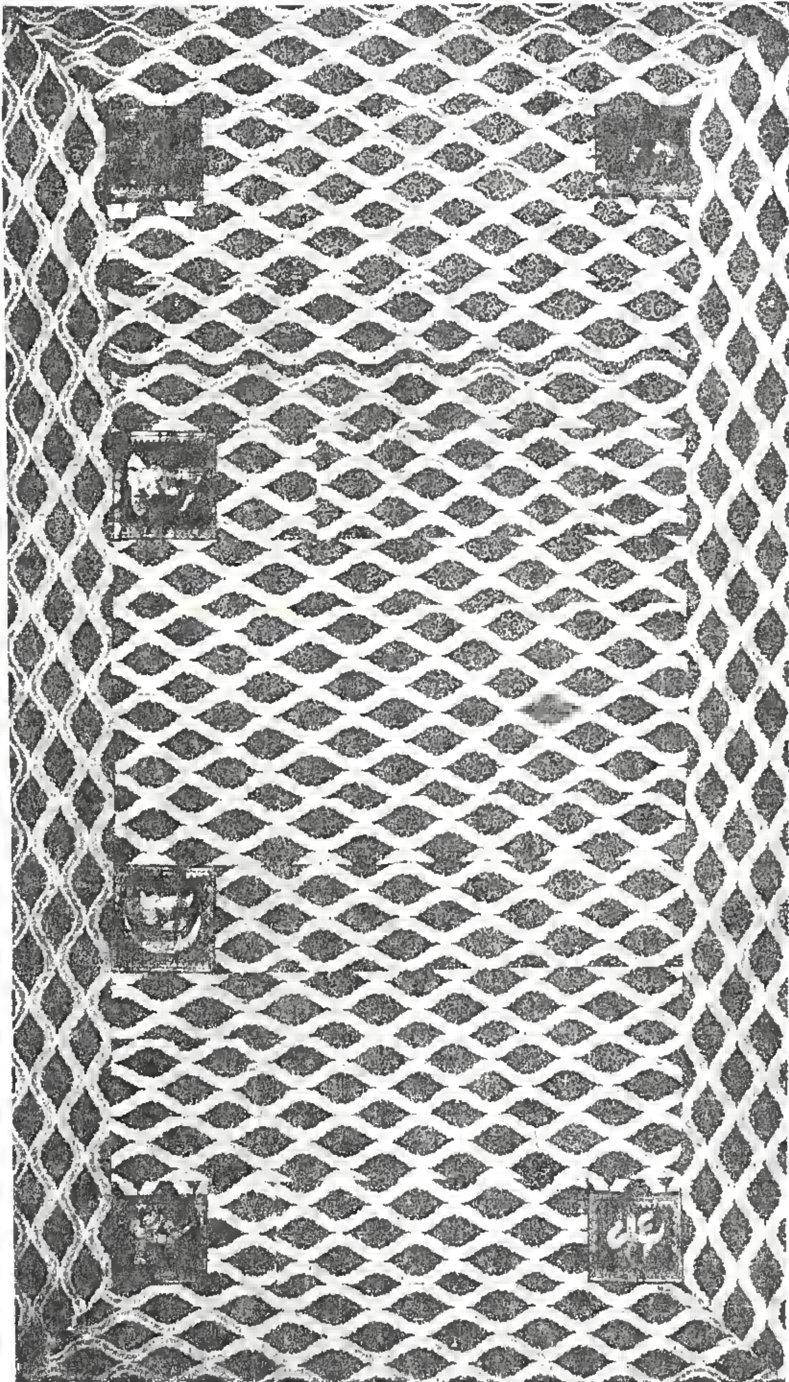
Vid gudstjänster och processioner iföra sig buddhaprästerna en del praktfulla ceremoniplagg: stolor (kesa), kåpor (stidjio eller koromo), dalmatikor (kujo), bälten (sitara) och mössor (mosu). I handen kunna de bära ett slags spiror (nio-i eller keko). De olika delarna af dräkterna hafva sina motsvarande sanskritnamn, och till det karakteristiska hörde, att ett af plaggen bars öfver vänstra axeln, så att högra armen och högra sidan af bröstet lämnades fria.

Skrudarna äro ej det enda, som påminner om den katolska kyrkans gudstjänster. De likartade bruken inom båda religionerna äro i själfva verket så många, att det måste väcka uppmärksamhet äfven vid flyktigt betraktande, och de kunna svårligen förklaras som en tillfällighet, men

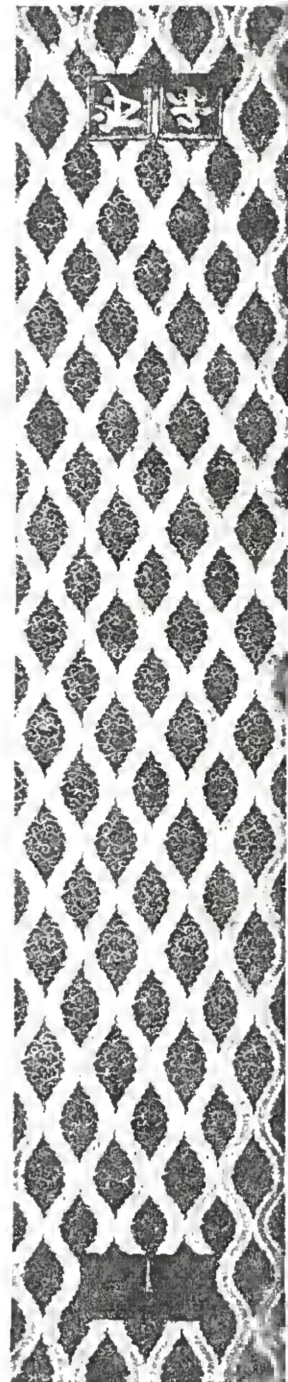
huruvida buddismen lånat sina bruk från den tidiga kristendomen eller den katolska kyrkan sina från den ett halft årtusende äldre buddismen, därom råda olika åsikter.

Den prästerliga hierarkien är ett gemensamt drag, likaså munk- och nunnesamhällen, tiggarordnar, celibat och asketism, i hvilket senare drag emellertid japanerna, följande indiskt föredöme, gått vida längre än den katolska kyrkan. De heliga skrifterna och ritualen äro på främmande språk, i katolska kyrkan på latin och i japanska buddismen på pâli, »det äldsta talspråket», eller sanskrit. De rättrogna förstå vanligen ingenting af orden i gudstjänsten, om ens prästerna göra det. Sanskrit användes för öfrigt till inskrifter både på prästskrudar och tempelföremål, men bokstäfverna äro ofta hopplöst förvrängda. Templen prydas med smak och lyx, rökelse brännes, man ringer i klockor, har radband och processioner. Prästerskapet uppmuntrar till pilgrimsfärder, och vid alla tillfällen ordas det om, hur förtjänstfullt det är att gifva till kyrkan och prästerna. I templen hållas lampor evigt brinnande, man utför sång och musik, man uppmanar till fasta och botgöring.

Egendomlig för buddismen är däremot önskan att dö till gudarnas ära eller för medmänniskors bästa. Åter och åter omtalas i äldre resebeskrifningar fanatici, hvilka till Kwannons ära togo plats i en båt och, utkomna på hafvet, kastade sig i djupet. Andra borrade hål i båten för att sänka sig i hafvet, hvarvid det påstås, att de togo med sig en lie för att afmeja sjögräset, i fall det skulle hindra dem att sjunka. Andra åter gåfvo sig döden genom att störta sig i den glödande kratern på en vulkan. Märkligast af alla själfvalda dödssätt var kanske det, som år 890 valdes af biskop Henjō (sonsons son till kejsar Kwammu) samt af ärkebiskop Giōson (författare till en vers nämnd vid nr 145 och död 1135), hvilka på egen begäran sattes i en trång stengraf, som täcktes med jord och förbands med luften endast genom ett smalt rör, hållet i den inmurades mun. Här sutto de, tills de ömkligen omkommo af utmattning och svält. —

235 a

235 b

Den berömdaste af alla präster är ovillkorligen den man, som efter döden kallats Kōbō daishi. Han föddes år 774, och hela hans lif är från spädaste barndomen omsvärmadt af legender. »Han trestades af troll och ofredades af drakar, men till all lycka sänkte sig aftonstjärnan från himlen till hans mun, och han förjagade odjuren genom att på dem utspotta aftonstjärnans strålar.» Andra troll voro så efterhängsna, att han fick lof att omgifva sig med en genom besvärjelser invigd mur för att få ro i sin läsning.

Efter studier i Kina återvände han till Japan och grundade där shingon-sekten. Han tyckes hafva varit en mer än vanligt mångkunnig man med storartad arbetsförmåga, äfven om man utgår från, att han endast uträttat en bråkdel af hvad traditionen tillskrifver honom. Han uppfann — såsom förut nämnts — det förenklade skrifsättet hiragana med 47 stafvelser (förut hade katakana, äfven det med 47 stafvelser, uppfunnits af Mabi). Man säger, att han författat den berömda minnesvers (iroha-uta), som innehåller alla stafvelserna i hiragana. Han var så skicklig i skönskrift, att han samtidigt kunde använda flera penslar, och det påstås, att då han vid ett tillfälle öfver en port målat en inskrift och uteglömt en punkt, kastade han endast upp penseln i luften och ditsatte pricken, och äfven utfördt på detta sätt blef tecknet mönstergillt.

Men »t. o. m. Kōbōdaishi skref ibland fel», säger ordspråket, som har följande ursprung. Öfver ingången till ett tempel vid Kiōto finnes, som brukligt, en tafla med templets namn, Shin-nio-dō, hvilken inskrift med bestämdhet förklaras hafva gjorts af Kōbōdaishi.[1] Emellertid råkar det mellersta skrifttecknet ej vara alldeles felfritt, däraf uttrycket.

I bergstrakterna i Yoshino grundade han ett af världens intressantaste klostersamfund, Kongōbuji på Kōya-san. Här är han äfven grafsatt, och enligt somliga är han — liksom Barbarossa i den tyska sägnen — alls icke död utan sitter inne i hvalfvet och väntar på, att buddhan Miroku skall komma till världen. Denna legend torde hafva grundat

[1] Murray's Handbook.

sig på berättelsen, att Kōbōdaishi's lik ej förmultnade utan endast torkade ihop. Numera förevisas det ej, men en gång om året, på den 21:sta dagen i 3:dje månaden (gamla stilen), öppnas grafven, hvarvid en offerskänk af nya kläder frambäres.

Öfversteprästen går därvid ensam in att betyga helgonet sin vördnad.

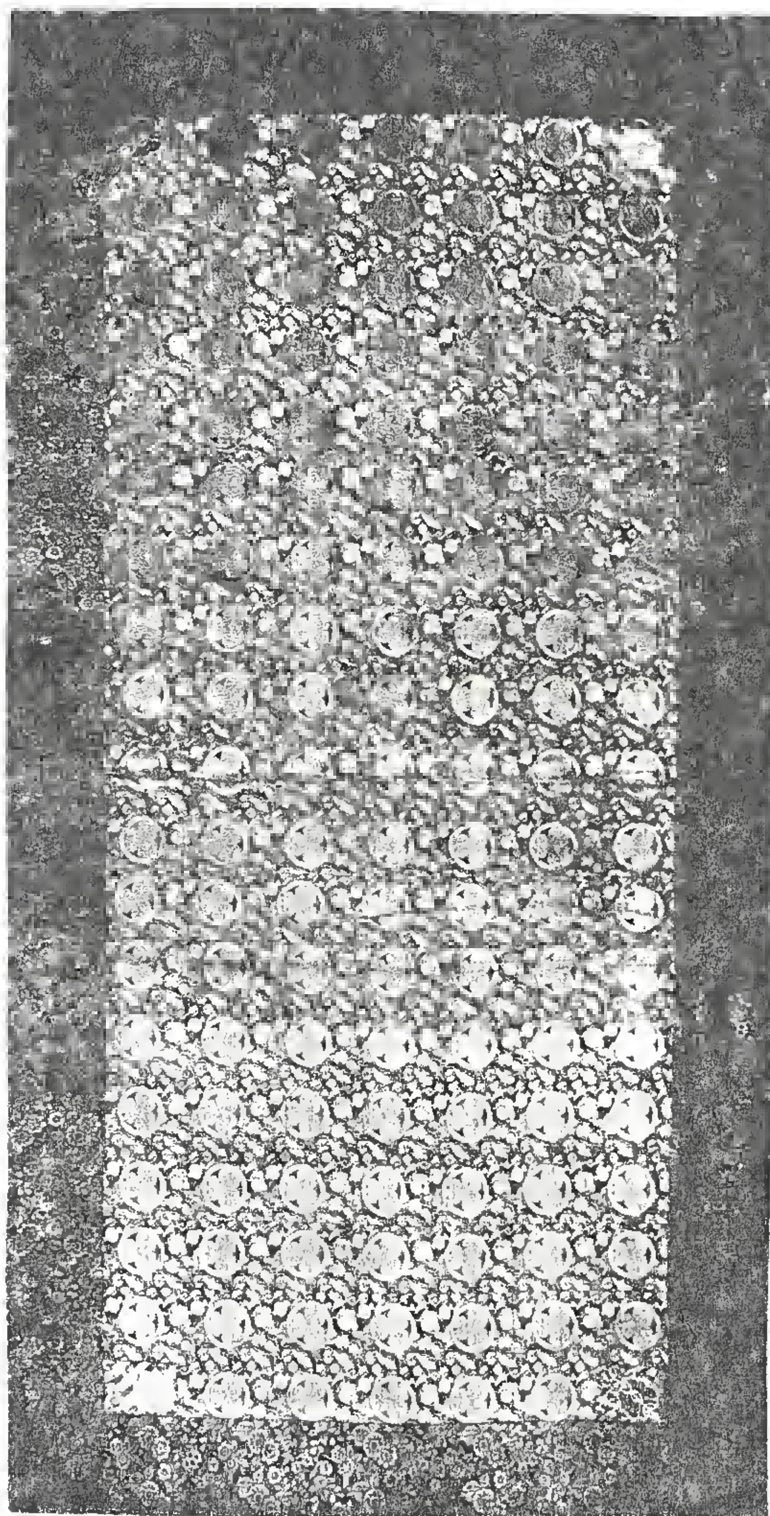
236. *TEMPELSKYNKE*, *223 × 116 cm. Guldbrokad med Tokugawa-shōgunernas vapenring jämte lyckotecken som mönster på smultronfärgad botten; i hörnen fyrkanter af blågrön brokad, hvar och en mönstrad med en solfjäder af kinesisk bladform, afsedd att förjaga onda inflytelser (jmfr nr 226). Kantad med sidenbrokad, gula blommor på blå botten; tunnt, hvitt sidenfoder. Sannolikt gåfva från medlem af Tokugawa-släkten till något förnämt tempel.*

Inköpt i Tōkiō, maj 1902. Japanska utställningen 1911 nr 1838.

Under Tokugawa-tiden (1603—1868) och äfven senare gjordes otaliga föremål prydda med ättens bekanta vapen, de tre aoibladen med spetsarna vända inåt utan att beröra hvarandra och omgifna af en ring. Dels läto shōgunerna förse sina ägodelar med detta bomärke, dels plägade de pjäser och stoffer, som tillverkades i olika trakter af landet enkom för att föräras till shōgun, åtminstone på något ställe vara dekorerade med samma mönster. Detta brukade äfven finnas å de skänker shōgunerna bortgåfvo.

I här föreliggande fall torde någon medlem af Tokugawa-släkten varit den ursprunglige ägaren, men beträffande alla ting, som bära detta vapen, är det hvarken säkert eller sannolikt. I synnerhet gäller detta hvad som förfärdigades efter år 1868.

Det är i Japan ungefär som i Spanien, där så mycket är prydt med Karl V:s sköldemärke, utan att detta behöfver betyda, att det varit hans egendom.

236

Som förut (vid nr 125) är nämndt, gjorde en ringa variation af ett vapen det genast till ett annat. Emellertid fanns det åtskilliga länsfurstar, som fingo begagna Tokugawa-vapnet nästan oförändradt. Till dessa hörde Tokugawa, Hachisuka, en Ikeda samt en hel del Matsudaira. Åtskilliga af dessa herrar tillhörde go-san-ke, de familjer, från en af hvilka, då shōgun saknade söner, den nye riksföreståndaren skulle utses. Om shōgun ej hade någon arfvinge, fick hans efterföljare väljas ur de tre grenar af Tokugawa-ätten, hvilka till stamfäder hade Ieyasu' tre yngsta söner. Dessa hette Yoshinao, daimiō af Nagoya (provinsen Owari), Yorinobu, daimiō af Wakayama (provinsen Kii) och Yorifusa, daimiō af Mitō (provinsen Hitachi). Endast fyra gånger behöfde lagen träda i tillämpning. Tre gånger blef en Kii shōgun, och en gång gick arfsföljden till en Mitō.[1]

Aoivapen af olika beskaffenhet (bladhjul o. s. v.) voro utmärkande för en mängd andra daimiō. De jämförelsevis talrika adelsvapnen med tre aoi i en ring kan man förklara på ett enkelt men prosaiskt sätt. Liksom kejsare för gjorda tjänster (äfven pekuniära) gåfvo stormän tillstånd att föra krysantemum eller kiri i vapnet (jmfr nr 88), torde shōgunerna hafva förstått att rikta sin förut välförsedda kassa genom att förläna rättigheten att föra shōgun-(Tokugawa-)vapnet. En annan inkomst förskaffade sig riksföreståndarna genom att bortgifta sina döttrar till rika länsfurstar, hvilka måste betala en dryg skatt för äran.

---

237. *TEMPELSKYNKE, 133 × 134 cm. Drakar, lotus och juveler. Brokad i guld, blått och grönt mot terrakottafärgad botten. Siktduksfoder af hamptyg, på hvilket en svart inskrift i kinesiska skriftecken berättar, att duken varit gåfva till ett tempel vid det tillfälle, då en bortgången erhållit sin kaimiō (det namn den aflidne erhöll af prästerna efter döden). Denna dag var*

[1] Papinot.

den 27:de dagen i 3:dje månaden i perioden Kwan-en. Templets namn har bortklippts, sannolikt då skynket såldes. Perioden Kwan-en är tiden 1748—1751, då barnkejsaren Momozono (1746—1762) var den nominella härskaren, medan den verkliga makten låg i händerna på shōgun Ieshige.

Inköpt i Tōkiō, maj 1902. Japanska utställningen 1911 nr 1839.

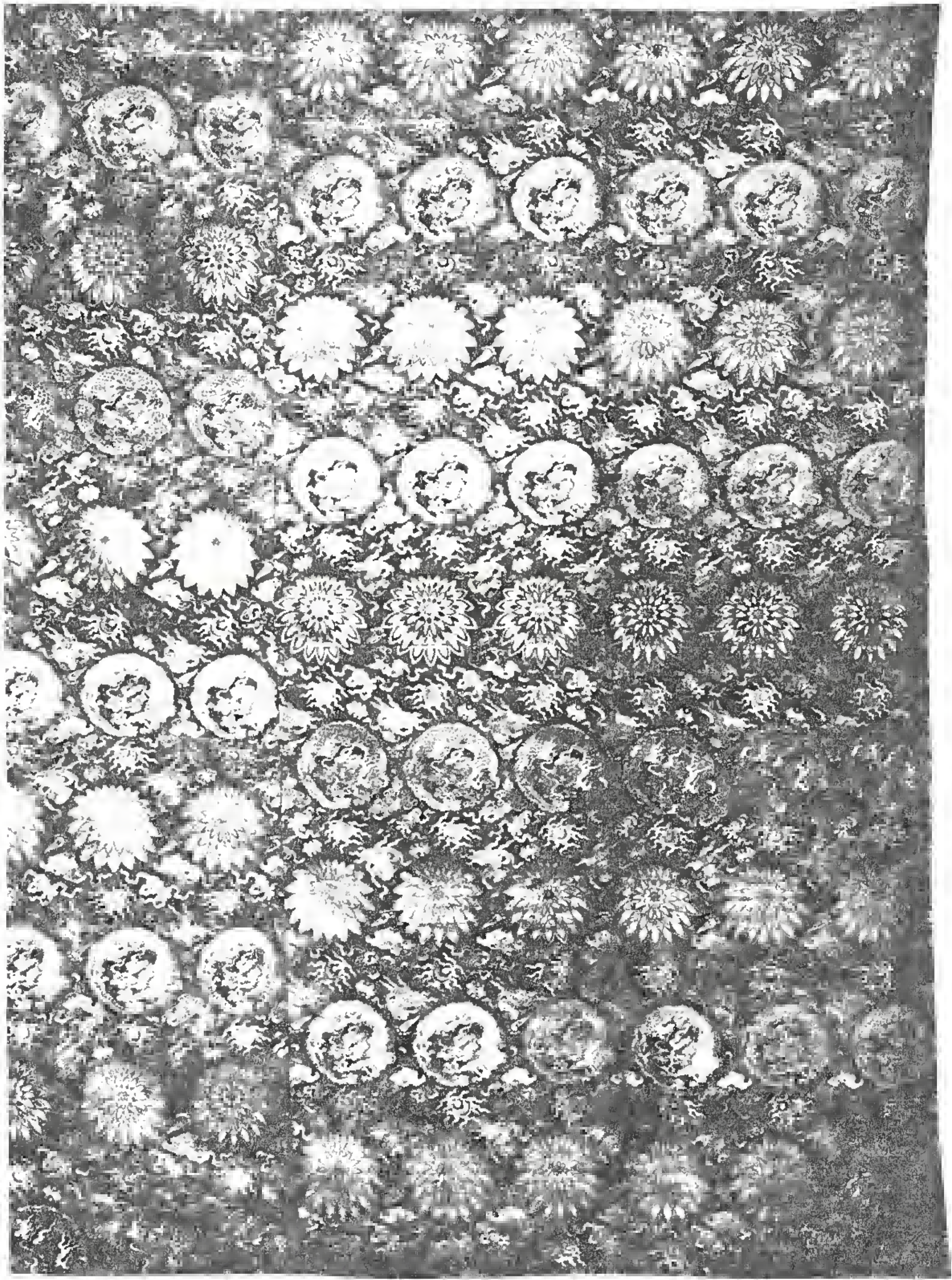
Mönstret med en drake slingrad i ring kallas riō no maru och är ingalunda ovanligt. Draken förekommer som bekant på snart slags alla slags föremål. Den berömde fältherren Takeda Shingen (död 1573) hade en ringslingrad drake som sigill. Det är sannolikt, att riō-mönstret i härvarande fall har en dubbelmening, ty ett annat ord riō betyder en afliden människas ande. Nu finns det ännu ett uttryck för den dödes själ, nämligen tamashii. Men ett ord tama betyder juvel, och på skynket återfinnes mönstret med juvelen (själens sinnebild). Som vi veta är dessutom lotusen de dödas egen blomma. Ämnena, som tagits till motiv för denna väfnad, kunna alltså ur japansk synpunkt ej vara bättre valda.

Hvad fodret på skynket beträffar, omnämnes hamptyg redan i de äldsta skrifterna som offergåfvor. Alltjämt brukas hamptyg i ganska stor utsträckning. Hampa användes äfven till rep och moskitnät.

Ett ordspråk talar om »moxa växande bland hampa». Moxa, vår svenska gråbo (Artemisia vulgaris, äfven omtalad i nr 23), växer i buskiga stånd. Skjuter den emellertid upp bland hampa, hålla sig bladen rakt upp som hampans stänglar. Ordstäfvet åsyftar att framhålla, hurusom goda vänner kunna inverka fördelaktigt på själ och utveckling.

Sådana tyger som det här föreliggande voro ofta fodrade med groft hamptyg, ty sorgdräkten skulle enligt sträng etikett bestå af dylikt tyg att bäras hela dygnet om under sorgtiden.

Enligt buddistisk sed skulle efter frånfället utses ett nytt namn åt den aflidne. Ett dylikt dödsnamn kallas kaimiō eller ifråga om högt uppsatta personer okurina.

De vidskepliga sökte få begrafningen bestämd till en särskildt lyckosam dag, men andra människor föredrogo en dag med vackert väder. Till begrafnings-ceremonielet hörde brännande af rökelse i templet framför en upprätt träskifva bärande den aflidnes dödsnamn. De sörjande skulle, den ene efter den andre, göra sitt rökelseoffer, och efter fullbordad ceremoni skulle prästerna hälsas. Öfver de närvarande uppgjordes en förteckning, som ej i enlighet med vanlig japansk sed fick skrifvas från höger till vänster utan i stället från vänster till höger, detta emedan allt, som har samband med de döda och deras begrafning, bör ske på ett från det vanliga afvikande sätt. Skulle man bete sig som under hvardagliga omständigheter, kunde, fruktas det, dödsfall snart ånyo förekomma inom den bortgångnes familj.

---

238. *TEMPELVÄFNAD, 120 × 130 cm. Krysantemum och pioner; brokad i guld, blått och grönt mot rödbrun botten. Krysantemum och pion höra ofta samman på väfnader som den härvarande.*

Inköpt i Tōkiō, maj 1902.

Både de dräkter buddhaprästerna bära under gudstjänsten, och de tyger, som användas i templen, kunna vara af olika färger. Numera hafva buddhaprästerna ingen officiell rang, men detta hade de fordom allt intill shōgunatets störtande, och liksom vid hofvet de olika rangklasserna utmärktes genom klädnader af olika färger, var äfven för prästerskapet en färgskala bestämd. Af färgerna gällde rödt som förnämast, vidare förekom violett, grönt och rödbrunt, m. m. Rödbrunt var visserligen ej den mest eftersträfvade färgen men tyckes dock hafva betraktats såsom ganska utsökt, ty man finner bland gamla förordningar den bestämmelsen, att bruna tabi (fotsockor) ej fingo bäras utan erhållet tillstånd.

I templen användas skynken på allehanda vis: att lägga på altaren, att betäcka föremål med, till brickdukar och annat. Oerhörda mängder stoffer af alla slag måste hafva hopat sig i helgedomarna under århund-

radenas lopp, ty vid alla möjliga tillfällen skulle gåfvor öfverlämnas. Att en del af dessa tyger sedan kommit ut igen torde bero därpå, att de buddistiska templen efter kejsarrestaurationen till följd af shintōismens dominerande ställning som ensam statsreligion erhållit en väsentligt försämrad ekonomi, och antagligen har detta föranledt ett omärkligt utsläppande i marknaden af en del af de i förråden samlade tygskatterna.

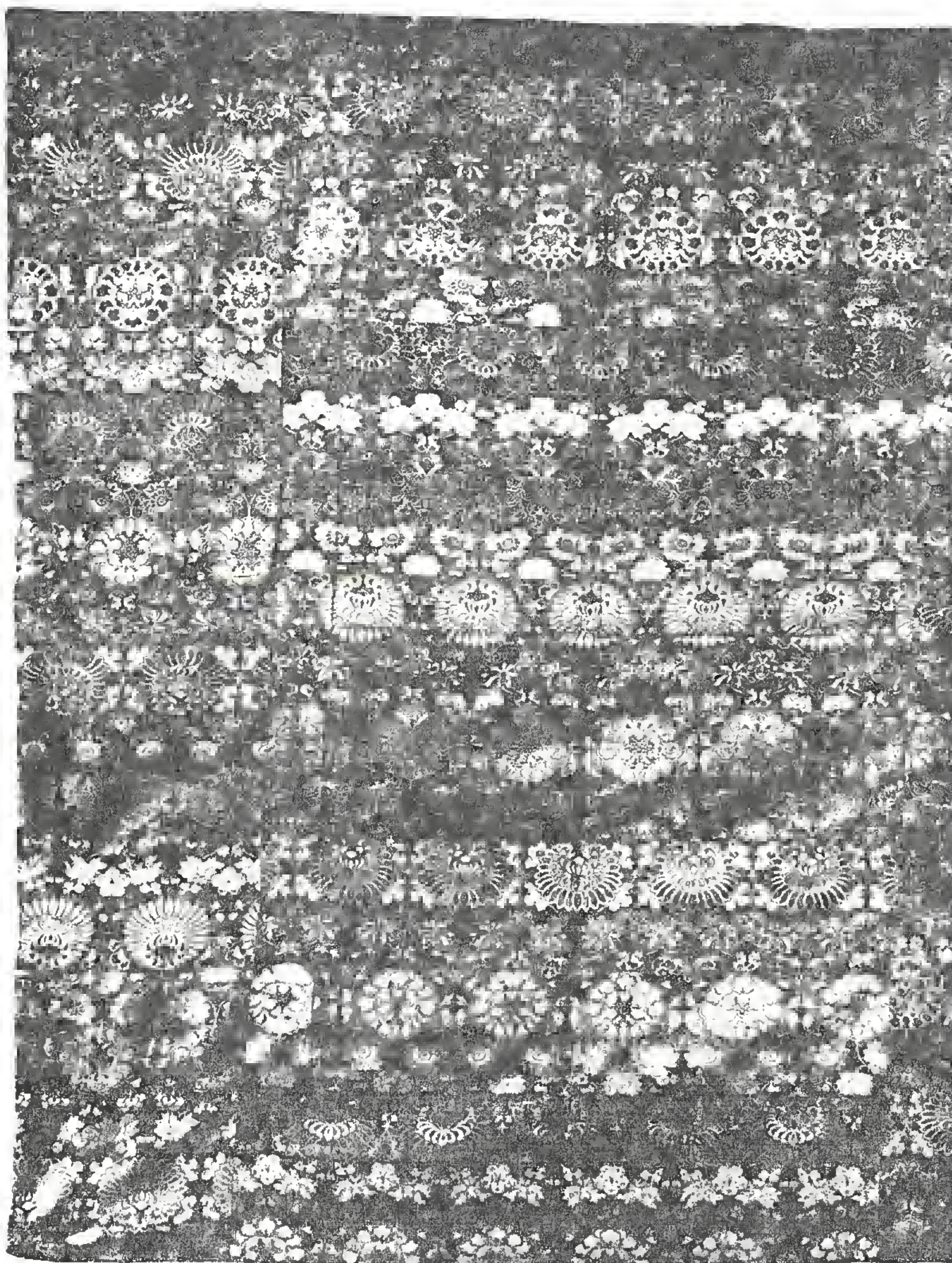
239. *TEMPELSKYNKE, 126 × 131 cm. Brokad i grått, grönt, beige och hvitt: stiliserade blommor mot geometriskt mönstrad botten* Blommönstret kallas tsuru-karahana, d. v. s. kinesiska (koreanska?) blommor i rankor. Det är af hög ålder, ett s. k. kodai-moyo (jmfr nr 231).*

Inköpt i Tōkiō, maj 1902. Japanska utställningen 1911 nr 1843.

Huru tappra och dådkraftiga japanerna än voro för halftannat årtusende sedan, voro de dock i civilisation betydligt underlägsna sina grannar i väster. Förbindelsen med fastlandet skulle på kort tid förändra detta. Närmast Japan låg Korea, skildt från öriket endast genom Japanska hafvet, och det blef äfven Korea förbehållet att delgifva japanerna det mesta af den kinesiska kulturen, som Korea tillägnat sig.

I äldre tider visste man i Japan föga om sina grannar Kina och Korea. Mot slutet af sagotiden hörde man Kina omtalas såsom riket Go. Sedermera förekommo flera andra benämningar på Kina, däribland landet Tokoyo. Det land, som kallades det Eviga Landet, var då antingen Korea eller Riū-Kiū-öarna. Sedan gick Korea under namnet Kara. Numera är den vanliga benämningen Chōsen (»Morgonstillhetens land»). Det bestod af flera konungariken. Shiragi, Kudara och Koma voro de förnämsta och alltid i fejd med hvarandra.

* Samma egendomliga, kantiga trebladsmönster som på denna botten återfinnes på draperiet i bakgrunden till ett gammalt japanskt porträtt från omkring år 1400.

Redan före Kristi födelse fanns förbindelse med Korea. Den japanska kejsarinnan Jingō gjorde ett härtåg dit (omkring 200 e. Kr.) och sedan gjorde japanerna upprepade infall i landet. Det var i sanning en gammal ambition japanerna fingo tillfredsställd, då de efter rysk-japanska kriget behöllo Korea som en del af japanska riket.

Upprepade gånger växlades beskickningar mellan Japan och Kina, resp. Korea. På 200-talet kommo två lärda män från Korea med Konfucii bibel. De undervisade kronprinsen i litteratur. Vid denna tid invandrade äfven vittra kineser, och dessa användes som skrifvare. Kinesiska väfvare och skräddare slogo sig ned i landet, kinesiskt byggnadssätt infördes och sake-brygden förbättrades. På 400-talet kommo från Korea byggmästare, väfvare och krukmakare (såsom nämnts vid nr 214). På 500-talet kom buddismen från Korea, och buddistiska böcker infördes. I början af 600-talet antogs Kinas tideräkning. Snart efteråt — Shōtoku-taishi var då Japans regent — sändes en beskickning till Kina åtföljd af af kunskapstörstiga män, som efter en längre vistelse återvände för att göra hemlandet delaktigt af den högre kulturens välsignelser. Snart började man äfven måla taflor efter kinesiskt mönster. Längdmått hade man tidigt fått från Korea, och det kinesiska betsmanet kom nu ock i bruk.

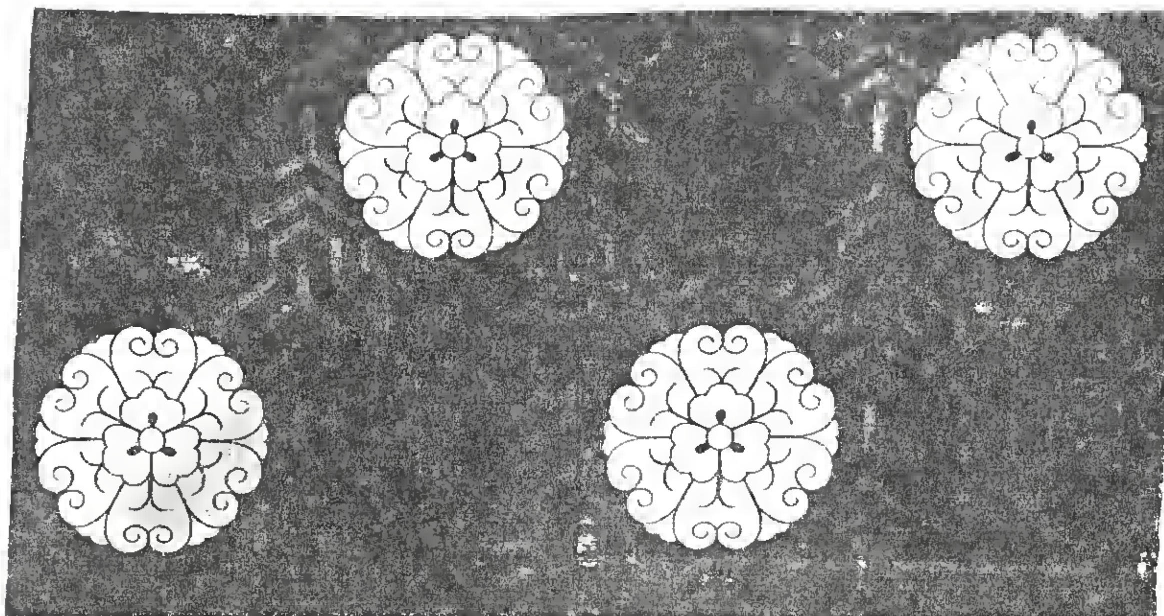
Vid förvaltningens ordnande togs Kina till förebild, och årsperioderna, de s. k. nengō, infördes för att hålla reda på tidsskedena. Lagar och straff voro lånade från Kina, den kinesiska dräkten begagnades, och i skulptur såväl som i målning hade japanerna goda läromästare i koreanerna. Japanerna hafva, som bekant, aldrig haft svårt att tillgodogöra sig främmande länders erfarenheter, kulturella eller andra, och hvad de fått från Kina och Korea förstodo de att utveckla och anpassa. Dräkten t. ex. blef snart modifierad efter japansk smak, och byggnadssättet tog en riktning, som, om ock urmönstret kan skönjas, dock är nationell och säregen. T. o. m. skrifkonsten förenklades för att lämpa sig för japanernas mera praktiska användning. I japanskan förekommer många ord, som tyda på det främmande ursprunget, såsom karakusa (= kinesiskt,

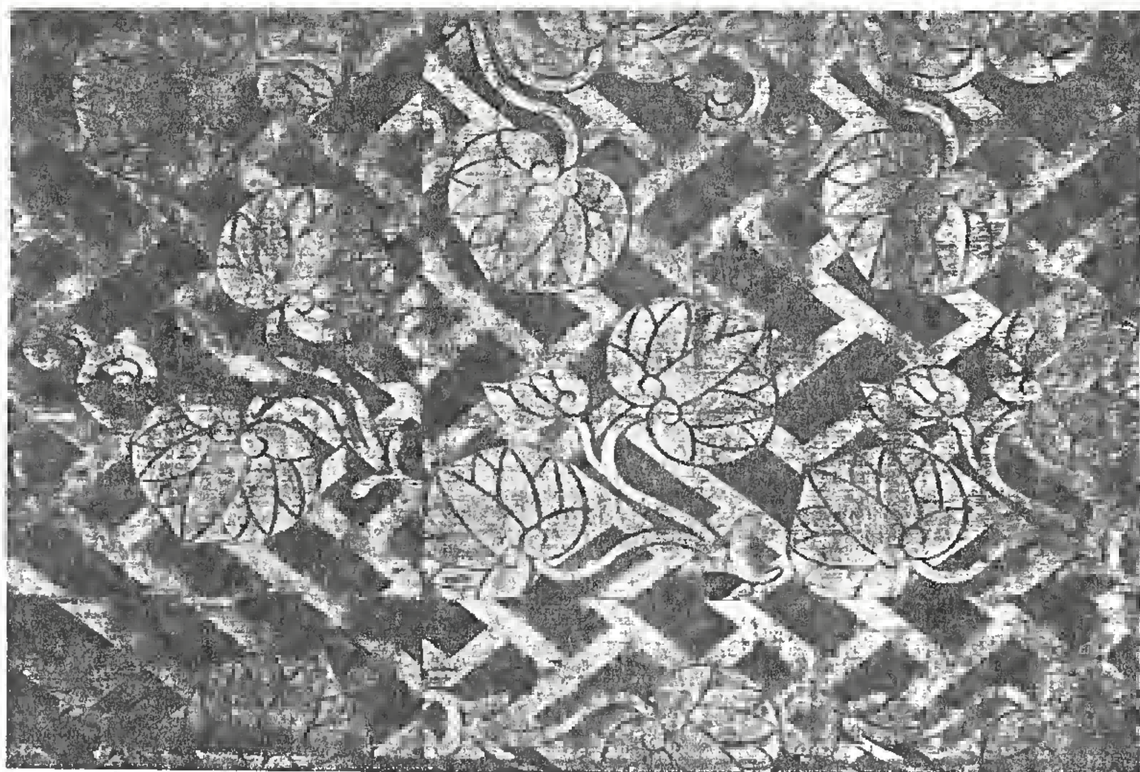
resp. koreanskt gräs), karamatsu (= kinesisk tall), karashishi (= kinesiskt lejon), o. s. v.

Under medeltiden sände japanerna åtskilliga beskickningar medförande skänker till Kinas kejsare, och helt visst betraktade denne Japan som sin vasallstat. Dock synes verklig tribut endast hafva sändts af rikshöfvitsmannen Ashikaga Yoshimitsu, år 1404, strax efter den nye Ming-kejsarens, Ch'êng Tsu, tronbestigning. Denne svarade genom att erkänna honom såsom konung öfver Japan och bemyndigade honom att endast lämna tribut hvart tionde år. Yoshimitsu uppmanade emellertid sin son att upphöra med de kinesiska förbindelserna.

Enbart vänskapliga känslor hade japanerna visst ej hyst för kinesiska folket, så t. ex. hade de framgångsrikt tillbakaslagit tartarernas infall i slutet af 1200-talet. Och då den store fältherren Hideyoshi 300 år senare sände härar mot Korea, erhöll detta rike understöd af Kinas härskare. Hideyoshi uppställde som fredsvillkor, att kinesiske kejsaren skulle förmäla sin dotter med japanske kejsaren, återknyta handelsförbindelserna och afträda en viss del af Korea, men kineserna ignorerade förslaget och fordrade, att japanerna genast skulle återknyta handelsförbindelserna, sluta fred med Korea och omedelbart utrymma landet. Om dessa villkor antogos, skulle kinesiske kejsaren genom sändebudet förläna Hideyoshi titeln Japans konung samt sända honom ett gyllene sigill och en krona som värdighetstecken. Hideyoshi vägrade och bortkörde sändebudet. Af handelsförbindelsen blef sedermera ej så mycket af; om också kinesiska fartyg årligen besökte öriket, inskränktes deras antal efter hand.

Under Tokugawa-shōgunatet blef den konfucianska världsåskådningen modern, och den är ej det enda kinesiska, som inverkat på japanskt lif. Inom vetenskap och litteratur möter man ständigt hänvisningar till Kina eller antydan om kinesiska förebilder. Kinesiska benämningar användas flitigt och betraktas — liksom tyvärr franska och engelska sådana hos oss — som elegantare än de egentligen inhemska. I konsten finna vi många kinesiska mönster, en kinesisk målningsskola och kinesiska motiv,

239
240

Men allt detta har så ingått i den japanska uppfattningen, att det emellanåt är svårt att veta, hvar Kina slutar och Japan tar vid. Men nu, då Korea tillhör Japan, och Kina ännu ej tyckes rätt veta hvad det vill, kanske det blir Japans tur att delgifva Kina sina erfarenheter af den europeiska kulturen.

Det inhemska namnet på Japan, Nihon* (Nippon), betyder Soluppgångens land; detta var ett af de namn kineserna fordom gåfvo öriket. Den kinesiska uppfattningen om Japan hör egentligen ej hit. Tillräckligt kan vara att påminna, hurusom de buddistiska, från Indien härstammande skrifterna förklarade, att det öster om det i världens midtpunkt belägna berget Sumêru fanns en halfmånformig världsdel, befolkad af varelser med halfmånformiga ansikten, och som se solen gå upp, innan vi se den. Kineserna hyste äfven oklara föreställningar om några österut i hafvet belägna Lycksalighets-öar, dit man t. o. m. skickade folk för att hämta lifvets elexir, och medlemmarna af denna expedition skulle vara stamfäder och stammödrar åt japanska folket. Så det är från Kina allt märkvärdigt i Japan härleder sig, om man skall tro kineserna. Men det får man nog akta sig för.

---

240. *TEMPELSKYNKE, 135 × 139 cm., med aoi-blad och rutor i guld mot grön botten. Groft foder. Guldpappersbrokad (uchishiki). Sannolikt en duk, afsedd att läggas öfver ett tempelbord eller ställ.*

Inköpt i Tōkiō, maj 1902.

Japanerna hafva uppfunnit ett sätt att använda guld och silfver i sina brokader på ett både verkningsfullt och ekonomiskt sätt. De utföra nämligen s. k. pappersbrokad med metallbelagda pappersremsor. För att

---

* Nihon är det namn de mera belefvade bruka, Nippon det alldagliga.

få dessa bestrykes papper med lack eller klister, hvarpå sedan bladguld eller silfver i bladform lägges. Efter verkställd torkning skäres metallpapperet i smala strimlor, hvilka sedan kunna användas vid väfnader, antingen enbart eller hoptvinnade med silke.

Den äkta metallen ersättes, hvad guld beträffar, med folium af hvit metall, färgadt med något färgämne, och hvad silfret beträffar med folium af tenn.[1] I japanska konstindustrien gäller det kanske mer än annorstädes, att ej allt är guld, som glimmar.

241. *TEMPELVÄFNAD, 126 × 132 cm. Guld och violett brokad. Molnmotiv. Tunnt hvitt sidenfoder.*

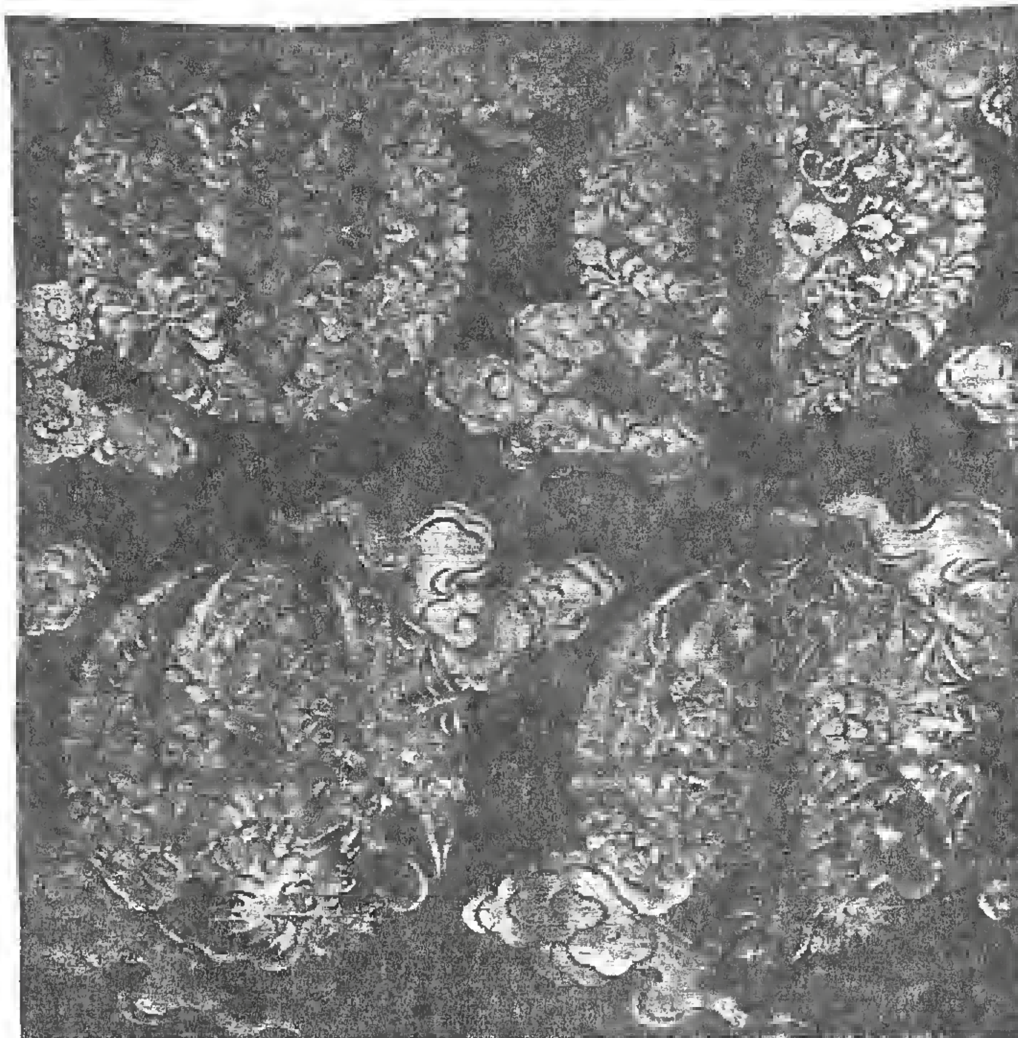
Inköpt i Tōkiō, maj 1902. Japanska utställningen 1911 nr 1841.

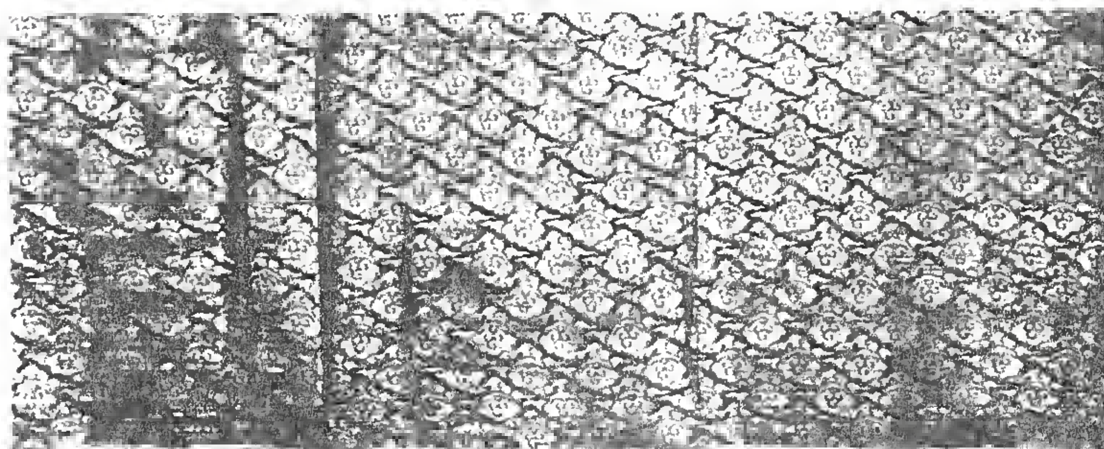
Det här förekommande molnmotivet är en stiliserad form, hvars motsvarighet sällan torde synas i naturen, och likväl är det mera naturalistiskt än andra i japanska konsten uppträdande molnmönster. I detta fall liknar hvarje molntapp närmast en stiliserad »Vishnu's trumpetsnäcka» (en Tritoniumart, jmfr nr 139). Troligen är mönstret, ehuru förändradt, af indiskt ursprung.

På sina landskapstaflor utför ofta den japanske konstnären molnen mera liknande en dimma samt med svaga konturer, men äfven framställas hopgyttrade stormmoln, ur hvilka regnet nedstörtar. Moln betecknas däremot vanligen på textilvaror med lodräta våglinjer, hvars vågdalar möta hvarandra. Detta mönster synes på n:rs 231 och 235.

Den oftast förekommande molnformen är dock kanske den, som utmärkes genom en enkel trappform: först en mer eller mindre långsträckt, rak vågrät linje, därpå nedåtgående kroklinjer, som fortsätta i ett nytt rakt streck vid sidan af och parallellt med den första linjen. Det är denna

[1] Rein.

242

241

kontur, som i allmänhet gifves åt hyllan invid hedersalkoven i de japanska festrummen. (Det sydamerikanska molnmönstret i trappform med rektangulära trappsteg återfinnes ej i den japanska konsten, men ett liknande motiv med kvadratiska steg anses där föreställa stenar.) Kinesernas molnmotiv med kruskantade njurformer är ej brukligt i Japan.

Molnmönstret, särskildt det ofvannämnda trappformiga, ser man ej sällan på japanska bilder eller konstföremål. Ibland betecknar det då verkliga moln, men mycket ofta afser det blott att begränsa ytan på ett motiv, hvars hufvuddrag framhållas, under det molnen skymma öfverflödiga detaljer. Så t. ex. vid gatuscener eller när husinteriörer skola framställas. En ännu oftare för samma ändamål använd molnform är en molnyta af taflans bottenfärg; kanterna utgöras af sammanhängande korta bågar. De himlasväfvande molnen återfinner man ej sällan på tempeldekorationer. Helgonens glorior äro ju molnförsedda, och på allehanda vid gudstjänsten använda persedlar begagnas motivet.

Moln jämte regn hade fordom i poesien sin från Kina lånade betydelse af erotiskt samlif. Den kinesiska åskådningen tilldelade för öfrigt vissa på himmelen sig uppenbarande molnfärger en ödesdiger betydelse. Således varslade röda moln om krig och örlig, hvita om sorg. Gröna (blåaktiga) bebådade landsplåga af krypande djur; svarta ansågos förebåda öfversvämning, under det att de gula förkunnade öfverflöd.

I sagorna framställas de vise såsom ägande makt öfver molnen. Isetsu förklarade, då han fick se ett färgadt moln nalkas det berg, på hvilket han befann sig, sin afsikt vara att på detta begifva sig bort. Sade och gjorde. Andra sennin sägas hafva befallt de sig i molnen befinnande drakarna att nedsända regn samt blifvit åtlydda.

Hokiosha fann sig en dag kringfluten af femfärgade moln, hvarifrån två gudomligheter, omgifna af underbara djur, inbjödo honom under musikens toner att medfölja till himmelen. Rinreiso kunde utan vidare svårighet förvandla vatten till femfärgade moln, ur hvilka t. o. m. sagodjur framträdde, och en annan rishi vid namn Kotairo, som kunde fram-

trolla regn, använde sig tillsammans med sin dotter af moln som fortskaffningsmedel under sina resor.

På japanska parerplåtar förekommer ofta molnmotiv i dekoreringen, vanligen i sin »knöliga» form. Dessa motiv äro förknippade med svärd från den tid, då guden Susa no Wo framtog svärdet Murakumo (Molnsamlingen) ur den åttahöftade drakens kropp, hvarvid han enligt sagan omhvärfdes af moln, utgående från odjurets inre.

---

242. *TEMPELVÄFNAD, 90½ × 92 cm. Guldpappersbrokad. På den gulbruna bottnen framstå mönstren i guld, hufvudsakligen ordnade i stora rundlar, upptill och nedtill flankerade af molntappar. Det ena motivet utgöres af bevingade drakar, det andra af hanabishi (jmfr n:rs 61 och 62), omgifna af stiliserade wistariablomklasar. Groft foder, hvarpå en inskription i svarta kinesiska skrifttecken förtäljer, att en förening unga män skänkt duken till ett tempel på 550-årsdagen af helgonets Nichiren död i slutet af 2. månaden af 7. året i perioden Bunkwa (1810), under hvilken tid prästen Yu-in förestod templet. Templets och gatans namn äro öfverstrukna.*

Inköpt i Tōkiō, maj 1902. Japanska utställningen 1911 nr 1844.

Draken framställes stundom som ett blanddjur; än är den sålunda till hälften fågel, än är den halft en häst. Den bevingade draken heter Hai riō (på kinesiska Ying lung). Han har drakhufvud men vingar och klor. Andra namn på drakar äro: Tobi tatsu och Shachi Hoko.

I Yamashiro fanns en damm, där en hvit drake ansågs uppehålla sig. Hvart femtionde år förvandlas den till en gyllene fågel, Ō Goncho. Dennas läte liknar vargatjut, dess uppträdande varslar om pest och hungersnöd. (Jämför Fågel Rock nr 165.) Emellertid är den hvita draken ej enbart förödande, ty hans andedräkt tränger ned i jorden och blir

där till guld. Den violetta drakens saliv förvandlas vid utspottandet till bergkristall.

En annan, med fiskstjärt försedd, drake är i konsten en allusion på folktron, att de karpar, som lyckats taga sig uppför mycket höga vattenfall, till belöning för sin uthållighet omgestaltas till drakar. Den s. k. drakhästen åter var det berömda vidunder, som, höjande sig ur Gula flodens vatten, för kejsar Fukki (på kinesiska Fuh Hi) uppenbarade skrifkonstens och filosofiens grunder (se n:rs 6 och 158).

På berget Chung, långt bortom Norra hafvet, bor den röda draken Shokuin, hvars behornade hufvud har människoansikte. Han är 100 ri lång, och hans andedräkt framkallar vintervindarna. Med sitt blåsande bestämmer han årstiderna, och han behöfver ingen föda. När han blundar, blir det natt, och när han öppnar ögonen, dagas det.

---

243. *TEMPELVÄFNAD (bit af), 76½ × 27 cm. Brokad i guld, svart, blått och vieux rose. Ytan är symmetriskt indelad i rader af medaljonger med krusig kant, skilda åt af geometriska mönster. I medaljongernas midt ser man, i hvarannan rad vänd uppåt, i hvannan nedåt, en helig juvel hvilande på ett ställ. På sin öfre del har den kulformade juvelen ett med snodder försedt beslag, och genom bågar, hvars ytor uppfyllas af rutor, manji- och flätverksmönster, uttryckes stiliseradt juvelens öfvernaturliga utstrålning. På hvarje grupp af fyra medaljonger förbindas »hörnen» med svagt bågade linjer, mellan hvilka ett slags rektanglar uppstå, utfyllda med X-formade ornament, hvars ben utgöras af klingor på gammaljapanska svärd (ken). Mellan dessa skymta små streck, utvisande att mönstret är en ytterligt förenklad ken-hanabishi. Utefter medaljongernas långsidor löper ett slags nätverk, men här ser man tydligare, att ornamenten egentligen äro hvarandra skärande ovaler, i midten försedda*

med höggradigt stiliserade blommor, ett motiv, som bär namnet hana-wachigai.

Inköpt i Kiöto, juni 1902.

I templen och på de föremål, som hafva samband därmed, ser man ofta heliga juveler afbildade, hvilka tänkas i original vara utrustade med underbara egenskaper. Af de tre slagen heliga juveler tillhöra två buddismen och en shintöläran. Nio-i hōshu, en symbol af Buddha och hans läror, säges vara en pärla eller kula, evigt utspridande ett klart sken, och dess ägare får allt, hvad han önskar (jmfr. nr 226).

En annan juvel, gioku eller tama, är en materialisering af det buddistiska renhetsidealet. Det är denna ädelsten, som bildar hufvudmönstret på härvarande tygstycke. I Kina betraktas den som en motsvarighet till yü (nefritstenen eller jade), kinesernas förtjusning. På japanska afbildningar är den ett en- eller flerfärgadt föremål, rundt eller toppigt, och försedt med horisontella, öfver hvarandra ställda, allt kortare och kortare båglinjer. Ofta krönas de heliga juvelerna, i synnerhet hōshu, af lågor eller ett slags gloria, betecknande utstrålningen.

Shinshi eller kristallen representerar egentligen shintōreligionens renhetsideal,[1] hvilket ej hindrar, att kristallkulor förekomma äfven i buddistiska tempel. Ibland förvaras en relik i deras urholkade inre.

En af de tre riksklenoderna, som ersätter det nu förlorade halsbandet, är en juvel eller sten af obekant ämne, hvilken åtminstone förr ständigt skulle finnas i närheten af kejsarens person, hvarför en högställd hofman alltid skulle bära dem på sig. (Påminnner om Ängsö kedja.)

Persikor och den heliga juvelen förekomma omväxlande i gudomligheternas händer, och bägge föremålens utseende liknar verkligen hvarandras. Juvelen plägar dock igenkännas på sina ljusstrålande eldflammor. Den heliga juvelen, framställd som en kristallkula, är ett utmärkande attribut till Jizō, rakánen Panthaka och lyckogudinnan Kishijo tennō. Den förekommer äfven, ensam eller i mångfald, bland lyckotecknen (takaramono).

[1] Anderson.

I sagorna omtalas ofta de ebb- och flodbetvingande juvelerna. Drakkonungen äger två sådana, som han ibland öfverlämnar till särdeles utmärkta personer, såsom t. ex. Hohodemi (se nr 128) och kejsarinnan Jingō. Kejsar Ōjin, kejsarinnan Jingō's son, hvilken som gud äfven kallas Hachiman, plägar afbildas som ett barn, till hvilket drakkungens utskickade frambära de båda juvelerna.

---

244. *TEMPELVÄFNAD (bit af), 112 × 33½ cm. Brokad i guld, blått, grönt och terrakotta. Ytan är uppdelad i rutor af olika storlekar; i linjernas skärningspunkter liksom inuti rutorna befinna sig geometriska figurer och stiliserade blommönster. 1600-eller 1700-talet (?).*

Inköpt i Kiōto, juni 1902.

Genom sin storlek göra sig i första hand blommönstren uppmärksammade på detta tygstycke. Af de största s. k. karahana (kinesiska, koreanska eller fantasiblommorna) påminner det ena slaget om en näckros (den hvita näckrosen har dock endast fyra foderblad till sina många blomblad), det andra tillhör, af de krusiga rankteckncna i kanterna att döma, en slingerväxt. Något mindre äro de motiv — alltjämt från växtvärlden — som befinna sig i linjernas skärningspunkter. Där synes dels en jämförelsevis naturalistisk blomma med sex på midten innupna blomblad, dels en fristående blomma med fyra blomblad, dels två om det heraldiskt brukade s. k. röda äpplesnittet* påminnande varianter af den korsblommigt utseende hanabishi, sjönöten (Trapa natans, jmfr n:rs 61 och 62), däraf den ena är ställd i en krusig rundel, den andra åter i en fyrkant med stympade hörn. Rutorna mellan de största blomformerna utfyllas af trenne olika ornament. Det ena utgöres af romber med insvängda sidor (ett slags rutor liksom på spelkorten) omgifna af cirklar,

* Karanashi kirikuchi, den teckning. som bildas af kärnhuset i ett tvärskuret äpple.

som skära hvarandra (de senare kallas wachigai), de andra två äro sins emellan besläktade. Nästan cirkelafrundade 8-hörningar med en blomma i midten och skilda af små rutor bilda det ena mönstret, medan i mellanrummen mellan kvadraterna på det andra synas 8-hörningar, som gifva detta motiv ett honungskak-liknande utseende.

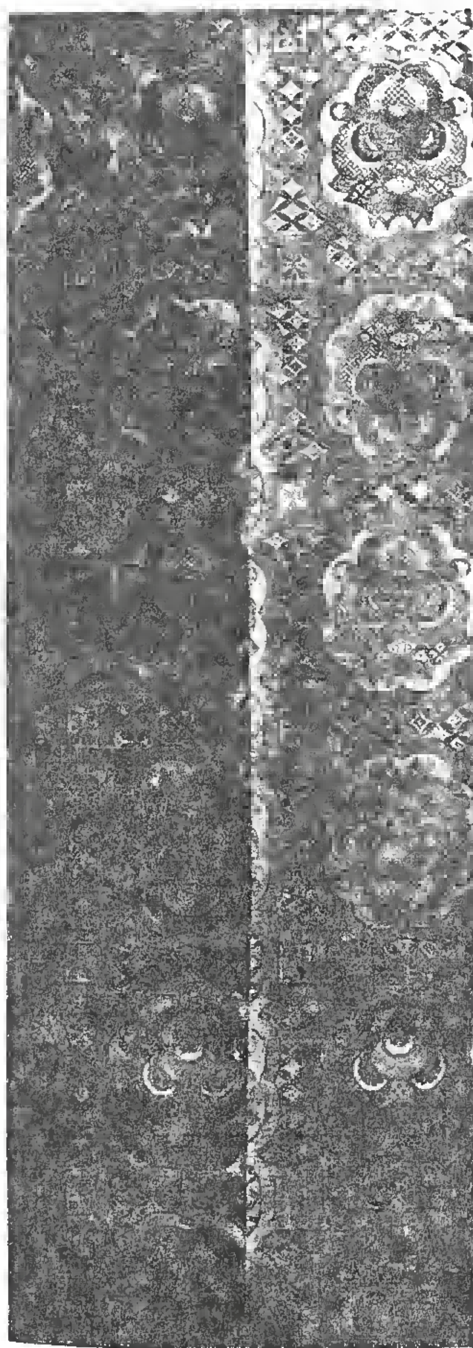
Det är anmärkningsvärdt, att talen 4, 6 och 8 gå igenom hela dekorationen. Hanabishi har 4 blad, de minsta rutorna 4 sidor. På de största blommorna finner man talet 6, enkelt och i mångfald, medan 8-talet dominerar i fyllnadsmönstren. Helt säkert är denna omständighet icke beroende på en tillfällighet utan grundad på religiöst-filosofiska orsaker. Som emellertid 8-talet diskuterats förut (nr 131), kunna vi i stället ett ögonblick intressera oss för 4- och 6-talen.

Visserligen talade man om de 4 världshafven, som omgåfvo den bebodda jorden, indelade himlens stjärnbilder i 4 grupper, uppräknade, förutom kejsarens familj, 4 furstliga hus (shi shinnō ke) — enligt 1914 års Almanach de Gotha räknas numera 13 — låter stora fältherrar hafva 4 berömda följeslagare och nämner 4 skalder, som burit titeln nagon, men de religiösa idéassociationerna torde vara viktigare. Buddismen känner 4 element, låter de fyra vädersträcken (kineserna räkna ofta 5) vaktas af 4 himlaväktare, omtalar 4 japanska präster, som efter döden fått hederstiteln daishi, och 4 japanska tempel, försedda med särskilda platformer, därifrån buddismens läror förkunnades.

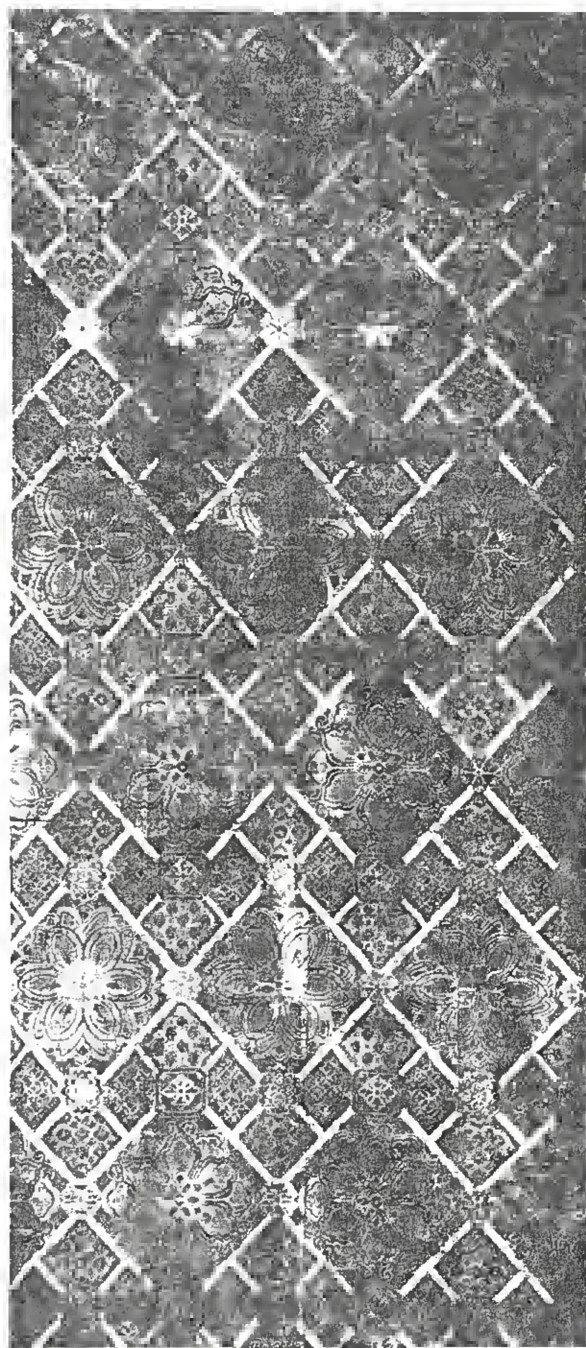
Äfven talet 6 har buddistiska förbindelser. Shaka ägde 6 öfvernaturliga egenskaper, som äfven en rakán besitter. För att nå nirvanastadiet måste man utöfva 6 dygder: 1) barmhärtighet, 2) budordens efterlefvande, 3) tålamod, 4) uthållighet, 5) mediterande lugn samt 6) visdom.

Buddisterna i allmänhet hafva 6 skyldigheter: 1) vördnad mot föräldrarna, 2) uppriktighet i vänskap, 3) godhet, 4) kärlek till anhöriga, 5) fördragsamhet (tålamod) samt 6) barmhärtighet.

Guden Jizō hade 6 uppenbarelseformer med olika namn, Kwannon likaså. Som människans 6 största fiender uppräknades: ögon, öron, näsa,

243

244

tunga, kroppen och "sinnet", hvilka tilläto intryck af form, ljud, lukt, smak, beröring och uppfattning. För att i någon mån späka kroppen hade de stränga buddisterna månatligen 6 fastedagar, d. 8:de, 14:de, 15:de, 23:e, 29:de och 30:de (roku saibi).

Hvad det icke buddistiska beträffar, räkna japanerna 6 stora skalder (rokkasen). För japanernas företrädare i landet, Aino-folket, var 6-talet heligt.

Som ornament är 6-hörningen i Japan ganska vanlig. Eftersom den liknar en del af teckningen på sköldpaddans skal, brukar man kalla den sköldpaddsmönstret, och detta återfinnes på baksidan af stafven nr 7.

---

245. *VÄGGBONAD, 152 × 206 cm. Broderi: silke och metalltråd, i öfvervägande grönt, brunt och gult på ljusgrå botten i spindelmönster, delvis med gobelinteknik. Ämne: tre drakar (tre-kloade), två nertill, en upptill, som kifvas om en med en skifva betecknad ädelsten, som den öfversta håller fast. Från de behornade odjuren utgå eldflammor, och de kringhvärfvas af stiliserade moln. Svartbrun bård med blomsterslingor och rutade skifvor i grått. Foder af groft bomullstyg i svart, blekrödt och gult mot svagt citrongul botten: ormlinjer, s. k. molnmönster, inneslutande shippō-tecken och moln. På de svarta, taggiga ormlinjerna synas blomsterrankor.*

Inköpt i Kobe, juli 1902.

På kinesiska textilvaror är det ganska vanligt att finna mönster af rundlar, i hvilkas midt synes en helig, flammande juvel, hvarom två femkloade drakar, den ena uppstigande, den andra nedgående, kifvas bland molnen. Det fanns ett prunefärgadt tyg med detta motiv på kinesiska utställningen 1914, och författaren har själf liknande stoffer, fast af annan färgskiftning.

Grupperingen med trenne drakar är förbehållen Japan. I detta fall torde odjuren representera luftdraken, jorddraken och vattendraken (himlen, jorden och underjorden). Ämnet torde vara af filosofisk betydelse, men någon särskild legend, förknippad med just denna framställning, kan här ej påvisas.

Det kan därför icke sägas, att den ädelstenen hållande draken är en sinnebild af en vis människa. Dock finner man i gamla kinesiska sagor uppgifter, att framstående personligheter af folket betraktats som drakar, och det uppgifves t. o. m., att sagohärskaren Jokwa (kinesiska Nü Kwa, jmfr. nr 231), kejsar Fukki's (kinesiska Fuh Hi) efterträdare på 2700-talet f. Kr., och som enligt några var en kvinna, »hade en orms* kropp och en oxes hufvud» (äfven talas om ormkropp och människohufvud). Jokwa betraktas i Kina som människornas skapare — de skulle hafva formats af gul jord — men framförallt som den där instiftade äktenskapet. (Japanerna hafva andra, inhemska, uppgifter om dessa båda frågor.) Två drakar säges Jokwa hafva skapat, en blå och en gul. Den förra sattes att vakta solen, den senare att bevaka Östern.

Att mer eller mindre framstående män haft att utkämpa hårda duster med drakar påstå sagorna. Till dem som varit svårast ansatta, kan man säkert räkna kinesen T'an-t'ai (han hade flera namn), en af Konfucii lärjungar, som lefde på 500-talet f. Kr. På en färd öfver Gula floden säges han hafva haft med sig en ädelsten, värd 1,000 guldstycken. Lysten efter denna skatt lät »vattenguden böljorna stiga och två floddrakar angripa den båt, i hvilken T'an-t'ai befann sig». Men den vise mannen förskräcktes ej. Han utropade: »Med skäl kan jag öfvertalas, men genom våld får man intet ifrån mig», hvarpå han med svärdshugg dödade de tvenne drakarna. I samma ögonblick stillades vågsvallet.

För att riktigt visa flodguden, att han ej var den, som brydde sig om dyrbarheter för deras egen skull, kastade nu T'an-t'ai, den segrande, sin juvel i floden. »Tre gånger fick han göra detta, ty för hvar gång

* Som bekant är ormen en vishetens sinnebild.

studsade ädelstenen genom ett under tillbaka i båten, och till slut, då han ej kunde blifva af med den på annat sätt, krossade han sin skatt och kastade skärfvorna ifrån sig. [1]

---

2 2 4

246. *DUK, omkring 70 × 108 cm., afsedd att apteras till fukusa. Siden, väfdt till två tredjedelar med crèmefärgad botten. Mönstret i diskreta färger med inslag af guldtråd. Ämne: tre små klippor, på hvilka en skara sköldpaddor äntra upp. Ett par af de äldsta med alger bevuxna exemplaren bära en unge på ryggen. Dukens öfversta del har damastmönster med blommor — däribland plommonblom — och växtrefvor samt har färgats karmosinröd. Vid färgningen har en del af den röda färgen fått komma in på det ljusa området, så att den verkar nedrunnen, men den har skickligt förts att bilda tre flygande tranor. Ej nog härmed, tomrummen mellan tranorna hafva format höggradigt stiliserade moln i negativt mönster, och utanför de yttersta fåglarna bilda de närmaste mellanrummen i negativ profil hvar sin sträckande trana. De på denna duk framställda djuren och blommorna äro, som bekant, lyckosamma och hänsyftande på långt lif, alltså en artig uppmärksamhet mot den, som erhöll en af en sådan fukusa täckt gåfva.*

Inköpt i Kiōto april 1902.

En mängd sjögräsförsedda sköldpaddor på en klippö beteckna Hōrai-san, Lycksalighetens ö. Denna kan äfven utmärkas af en klippig holme, bevuxen med tall, plommonträd och persikoträd, endera eller alla af dessa, samt bebodd af sköldpaddor, tranor, hjortar, o. dyl., möjligen också blott ena slaget af de s. k. långlifvade djuren. I japanska trädgårdar utmärkes Hōrai-san med sex stenblock, lagda så att de skola föreställa en sköldpadda.

[1] Mayers.

Bekant är sagan om, huru den kinesiska läkaren Jofuku, på spaning efter lifvets elexir, begaf sig på väg att uppsöka en af de tre Lycksalighetsöarna och då kom till Japan (se nr 87). Denne Jofuku, hur mystisk än orsaken till hans färd må hafva varit, tyckes verkligen hafva existerat (på 200-talet e. Kr.), och hans graf visas i närheten af Kumano-templen[1] i Shingu.

Japanerna synas endast bekymra sig om den ena af Lycksalighetsöarna, nämligen Hōrai-san (på kinesiska Peng Lai Shan), men kineserna nämna tre. De trodde, att dessa öar beboddes af änglar, begåfvade med fjäderlätta kroppar och en obegränsad lifstid. Om den andra ön, Fang Chang, vet man föga, men på den tredje, Ying Chow, växte en undergörande ört, förmodligen den gudomliga plantan che, som var sinnebild för allt godt, och af hvars frön genierna lifnärde sig. Någon gång sågs äfven denna planta växa på jorden, och detta var ett järtecken, som bebådade en utmärkt regents uppstigande på tronen. På nämnda ö reste sig ett skyhögt fjäll af renaste jade, och ur dess inre framkvällde en källa med sött vatten, smakande som det ädlaste vin. Fortsättningen på beskrifningen af denna källa är något överraskande, ty det framhålles som en härlig förtjänst, att vattnet ej blott förlänade evig ungdom utan äfven åstadkom, att den, som drack däraf, plötsligen blef till ytterlighet berusad. —

Man vet ju aldrig, hur bra man egentligen har det, och när man får det ena, längtar man alltid efter det andra. T. o. m. de af människorna afundade genierna på Hōrai-san önska sig en annan tillvaro, medan de dödliga å sin sida sträfva att få komma dit.

Detta visar sagan om Sentarō. Att besöka Lycksalighetens ö hade länge hägrat för honom, och en gång blef han till sin glädje förflyttad till sin längtans mål. En hvit papperstrana (!) bar honom dit. Nu vidtog för Sentarō en tid af sällhet. Men snart kom han underfund med, att genierna voro ganska utledsna på att gå omkring utan nyttig syssel-

[1] Murray's Handbook.

sättning och i medvetandet, att det ständigt så skulle förblifva. I sin förtviflan häröfver förtärde de allehanda gifter, men som de själfva voro odödliga, gjorde medlen ingen verkan. Sentarō började äfven han längta åter till jordelifvet och fick sin trana att flyga tillbaka med honom. Fågeln sväfvade bort öfver hafvet, men på vägen ångrade sig Sentarō igen — hvem vet, kanske det ändå inte var så dumt att dväljas på Lycksalighetens ö? I och med detsamma höll tranan på att falla ned i vågorna med honom, men då önskade han bara, att han väl vore hemma igen, och så — vaknade han.

Det hade bara varit en dröm. Sentarō hade emellertid fått sig en sådan läxa, att han hädanefter var nöjd med sin lott.

---

247. *MÅLNING på siden, 70 × 71 cm., afsedd att användas som fukusa. Ämne: vattenporten vid Miyajima under högvatten. Utförd i tusch (svart, brunt och hvitt). Ouppfodrad.*

Inköpt i Kobe, april 1902.

Miyajima's vattenport är en s. k. torii af kamferträbjälkar och bildar den första, i vattnet belägna, porten till templet vid Miyajima, en af Japans »tre skönaste platser» (sankei). Berömda vattentorii har man, utom på ön Miyajima (Itsukushima), vid templen i Kashima och vid Katori.

Ordet torii kommer af tori (hönsfågel). De flesta japaner förklara, att torii är en inhemsk uppfinning, och på dess öfverdel skulle de heliga tempelfåglarna, hönsen, haft sin hviloplats, därifrån de tidigt på morgonen kunde varsko om solens uppgång. Flera betydande europeiska auktoriteter vilja hafva torii till långods från Kina och Korea; de grunda ytterligare sin åsikt på dess användning i shintōisternas begrafningsceremonier, hvilka hafva en svagt buddistisk anstrykning. obs

Numera finnas torii vanligtvis endast vid shintōtemplen, men en del undantag gifvas. De göras både af trä och metall, stora och små, och troende skänka ofta templen nya torii, fast där finnas många förut.

Jfr. Torii-uppsatsen i The Japan Magazine, okt. 1910 (i röd band i J. Ridds bibliotek).

När en person af shintöreligionen dör, bäres kistan till grafven på ett slags farkost, och på båda sidor om denna föres en liten torii. Det anses, att pilgrimer, som kommo till något af de med vattentorii försedda templen, böra färdas under denna port innan de landa, ty torii symboliserar öfvergången mellan jordelifvet och det kommande och själfva landandet ankomsten eller öfvergången till lifvet efter detta.

Templet på ön Miyajima, där den här afbildade porten är uppställd, är helgadt åt tre af Susa no Wo's döttrar[1] (af hvilka Itsukushima är den förnämsta) och utgör ett mål för talrika pilgrimsfärder. Det påstås ursprungligen hafva uppförts omkring år 600 e. Kr. På en af öns högsta punkter underhålles en helig eld, som varit brinnande i århundraden. I närheten af denna plats brukar ett enda kråkpar men, enligt utsago, aldrig flera hålla till.

Miyajima är så heligt, att födelser ej få äga rum därstädes. De blifvande mödrarna föras öfver till fastlandet, där de måste stanna i 30 dagar. Fordom skulle det ock tillses, att intet dödsfall inträffade där, men nu bortför man ej längre döende utan nöjer sig med att omedelbart efter dödsfallet transportera liket till andra stranden, åtföljdt af de närmaste sörjande, hvilka sedan efter 50 dagar tillåtas återvända. Inga hundar få hållas på Miyajima.[1] Ön är befästad, men på det icke-militära området härskar en ljuflig idyll. Bergsluttningarna äro beklädda med yppig grönska, i träden sjunga näktergalarna, och klara bäckar forsa ned mot det blånande hafvet. Vid stranden står en rad tempelstenlyktor vakt, och där ströfva hjortarna omkring, trygga i medvetandet, att ingen människa skall göra dem annat än godt. Tidt och ofta komma pilgrimer till ön, många för att tillfredsställa sin nyfikenhet eller reslust, men många andra för att anropa gudinnorna om att bevilja dem den önskan, efter hvars uppfyllande hela deras själ trängtar . . .

---

[1] Murray's Handbook.

BRODERADE TAFLOR.

248. *TAFLA, broderad, ämne och färgval i typisk japansk smak. Gren med hvita liljor på grå botten. — Beställd i Tōkiō, våren 1902, samt enkom ritad af Iidas bästa tecknare, utförd af deras skickligaste broderikonstnär. Unik. Under glas. Ram af lönn. Mellan ramen och taflan en sluttande, stoppad tygbård. Yttermått: 91½ × 69½ cm. Innermått: ungef. 69 × 47 cm.*

Urjapanskan tyckes ej hafva bekymrat sig om att förhöja utseendet af sin dräkt genom konstnärlig stickning. Det var för henne nog att väfva tyger och kanske hopsy dem. Men när slutligen förbindelsen med Kina och Korea vidtog, och man gjorde bekantskap med det fina silket, lärde man sig snart äfven konstsömnad. Det påstås, att skickliga brodöser kommo från Kina så tidigt som på 400-talet, och 300 år senare hade Kibidaijin i samma land utforskat broderiets hemligheter.

I Midtens rike har alltid konsten att handtera nålen särskildt omhuldats, och broderiet, som kallas för »Lämplig sysselsättning», hör till en kvinnas fyra stora dygder.

Bekant för sin skicklighet var Su Hwei. Hon var förmäld med en landshöfding och lefde på 300-talet e. Kr. Hennes man måste gå i landsflykt till en öken i Tartariet, och för att visa honom sin trohet och saknad broderade hon på ett stycke siden en längre vers i konstfull skrift; ej mindre än 840 skrifttecken förekommo på arbetet, som blef berömdt i hela landet och gaf anledning till efterföljd.

Samma rikliga användning för broderiet som i Kina fick man ej i Japan, där kvinnans kläder aldrig varit så öfverlastade därmed som kinesiskans, men både på skärp, dräkter, brefaskar och mycket annat kunde hon ändå öfva sin nål. Alltjämt undervisa mödrarna sina döttrar i sykonsten; småflickorna öfva sig med att göra dockkläder, hvilka de sedan brodera. Vid Tanabatafesten bedja de unga flickorna, såsom vid nr 162 nämnts, om ökad färdighet i sömnad och väfnad.

Det första mera märkliga broderiet i Japan påstås hafva utförts på 700-talet af Chūjō hime, en till Fujiwara-ätten hörande kvinna, som behandlades så illa af sin styfmor, att hon drog sig tillbaka till klostret Taima-dera i Yamato, där hon tog sig för att på en duk, gjord af lotusfibrer, brodera en ofantlig duk, föreställande det buddistiska paradiset.* Enligt en annan uppgift skulle redan kronprinsen-regenten Shōtoku taishi i början af 600-talet hafva verkställt ett broderi, men detta torde vara ovisst, ty denne furste tillskrifves litet af hvarje från äldre dagar, som man ej på grund af tidsperioden kan påbörda den mångsidige munken Kōbō daishi (omkring 800 e. Kr.) att hafva gjort.

Broderier fingo vidsträckt användning på fukusa och teaterdräkter, och numera göras årligen för export stora mängder broderade skärmar, dukar och annat. Tyvärr kan man äfven få se broderade taflor i europeiska, litografiartade motiv, sannskyldiga vidunder af dålig smak.

Japanernas färgval visar deras otroliga synkänslighet, som bidrager till konstnärligt resultat, utan att ansträngningen synes. För olika nyanser af samma färg hafva de en nästan obegripligt utvecklad uppfattning. Så t. ex. innehåller nr 252 mer än tjugo olika skiftningar af svart. Det är minsann annat än färgsinnet hos den landtlige målaremästare, som, af författaren uppmanad att ommåla hans villa i samma dämpade färgton den erhållit genom att vara utsatt för blåst och regn, envist svarade: »Jag kan väl inte måla smuts».

* I detta tempel hålles alltjämt årligen den 14:de april en dödsmässa, Neri Kuyō, för Chūjō himes själ.

248

249

247

Man skulle kunna tänka sig, att det vore kvinnorna med deras starkt utvecklade synsinne förbehållet att ägna sig åt konstsömnad. Egendomligt nog har dock konsten att brodera större och märkliga föremål i Japan sedan århundraden varit en manlig konstart, och äfven de flesta exportvarorna arbetas af manliga individer i alla åldrar. —

Ett originellt sätt för enlevering berättas i den ursprungligen kinesiska sagan om Saijosen. Hon var skicklig att handtera sin nål, och hon fick beställning af en hemlighetsfull gammal man att brodera ett par fenixfåglar. När arbetet var färdigt, kom han åter, blundade, pekade på fåglarna och befallde dem att komma till lif. Genast trädde djuren ut ur duken. Mannen och den unga flickan satte sig på deras ryggar, och stolt seglade fåglarna bort i rymden för att aldrig mera återkomma.

---

249. *TAFLA, broderad. Korp på trädgren med fallande körsblomblad; grå botten, brun ram. Under glas. Yttermått: 84 × 92½ cm. Innermått: 67 × 76 cm.*

Inköpt i Tōkiō, september 1902.

Fallande blomblad utgöra ett mycket omtyckt dekorationsmotiv. Det berättas, att under gudatiden en son till Susa no Wo förmälde sig med prinsessan »Fallande liksom trädens blommor», syster till prins Ninigi's maka. —

Japanerna skilja ej på kråkor och de mindre vanliga korparna, hvilka båda fågelslag gemensamt benämnas karasu eller korasu (jmfr nr 232). Korpar (på latin Corvus japonicus, B. P.) räknas som mönster för barnslig tillgifvenhet. Sagan vill veta, att om de gamla fåglarna ej själfva kunna skaffa sig föda, så bringa dem deras vuxna ungar den behöfliga näringen. Folket tolkar korpens läte som kawa, kawa, d. v. s. »låt oss gå till floden». Skulle man emellertid få se korpar vid floden i färd med att doppa hufvudet och snygga sig, anse bönderna, att det bådar regn

för nästa dag. Hvad deras sätt att bygga sina bon beträffar, gälla de i Japan i likhet med skator och kråkor i Sverige såsom väderleksprofeter. Det heter nämligen, att bygga korparna sina bon på trädens lägre grenar, blir det ett blåsigt år, bygga de bona i trädtopparna, blir det många öfversvämningar.»

På 500-talet, en tidpunkt, då de kinesiska och koreanska hofven tyckas hafva roat sig med att sända det japanska hofvet tankeställare, blef man i Soluppgångens land litet perplex öfver ankomsten af en skrifvelse, helt och hållet utförd på kråkfjädrar. Skriften var oläsbar, ty fjädrarna hade tryckts mot fuktig, nyss färdigskrifven text, så att denna kom att synas bakvänd och dessutom mycket otydlig.

Först grubblade man förgäfves, hur man skulle rädda situationen. Men så kom någon och förklarade, att afsikten vore lätt vunnen, bara man hölle fjädrarna i ånga och sedan pressade dem mot hvitt siden. Detta gjordes, texten framträdde tydlig och läslig mot sidenet, och kort därefter afgick till Kina en svarsskrifvelse. Japanernas snarfyndighet lär (så säga de själfva) hafva gjort ett djupt intryck.

Två kråkor, som flyga bort, medan en man i kinesisk dräkt ser på, brukar vara en hänsyftning till berättelsen om den berömde kinesiske fältherren Sō-Sō (Ts'ao Ts'ao), hvilken strax före en stor drabbning, där han tillbakaslogs, såg två kråkor flyga förbi, hvarvid han författade ett poem.

I Kina lefde på 200-talet prins Tan i riket Yen, hvilken, sänd som gisslan till riket Ts'in, fick veta, att han skulle blifva fri, när det från himmelen regnade säd, samt när man såg kråkor med hvita hufvuden och hästar med horn. Detta inträffade, märkvärdigt nog, och Tan återbördades till sitt land, hvarför uttrycket »kråkhufvuden och hästhorn» i Kina lär betyda att återfå friheten.

SKÄRMAR.

250 a. *SKÄRM, sexbladig, målad på papper i färger. Höjd: 172 1/2 cm. Innerbladens bredd: 59 cm. Ytterbladens bredd, inkl. ram, 62 cm. Signerad Ungai, och enligt inskrift målad under 1:sta månaden i 6:te året af Meiji (= 1873). Nanshū-skolan, Bunjin-gwa-stil (en målningsart, som, egentligen kinesisk, från 1700-talets midt vann efterföljare i Japan). Montering i svart lack med mässingsbeslag. Afvigsidan slätt papper. Ämne: blommande plommonträd och gula fåglar; delvis guldgrund.*

Inköpt i Stockholm, maj 1909.

250 b. *LÅDA till förvaring af n:rs 250 a och 251, 182 × 26 cm., höjd 65 cm. På locket och ena sidan kinesiska skrifttecken.*

Skärmar finnas i Japan i hvarje något så när välbärgadt hem, och vanligen äro de vackert dekorerade. Man känner flera olika. Den enbladiga, ovikbara (tsuitate) är monterad något i stil med våra gammaldags, slätytiga eldskärmar, och har ej sällan sin plats nära ingången till mindre rum. Oftast pläga tsuitate vara målade på båda sidor. Den tvåbladiga har ock sin nytta, men mest omtyckt af alla är den sexbladiga, vikbara typen (biōbu), hvars delar gå att fälla ihop, och som mer än något annat slag lämpar sig för en genomförd ämnesdekoration. Mindre brukliga äro skärmar med åtta blad. Fyrbladiga skärmar — vi se många sådana i Europa — äro ej så vanliga i Japan, men de som fabriceras

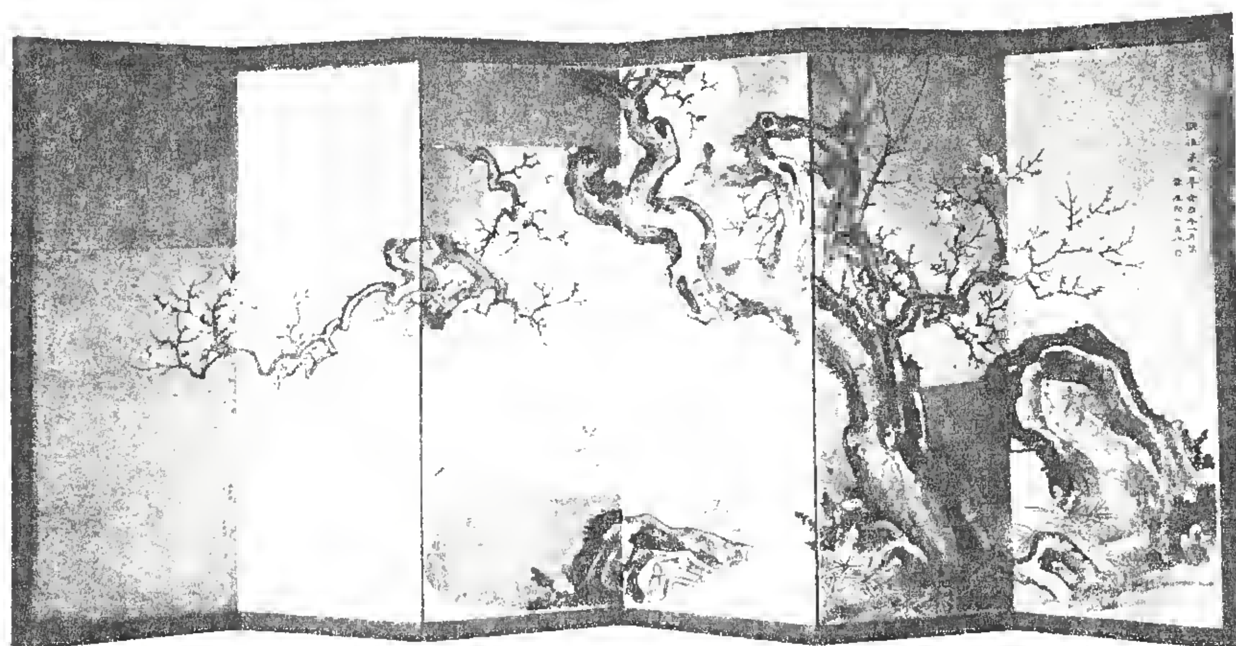
för export äro fyr-indelade. Ofta äro de broderade på siden, en teknik, som ej heller är i rent japansk smak. Man föredrager skärmar målade på papper eller siden. För båda dessa vikbara sorter erfordras en på ömse sidor med tjockt papper öfverdragen stomme; dess baksida är emellanåt mönstrad eller anspråkslöst handdekorerad. Stundom får själfva taflan en bård af guldpapper eller brokad. Skärmarnas ytterkanter lackeras oftast, i de flesta fall svart, och små beslag tjäna både som prydnader och för att dölja de stommen sammanhållande nitarna.

De enbladiga skärmarna äro så pass höga, att de på något afstånd skyla en därinvid på golfvet sittande person, de sexbladiga bruka vara fem à sex fot, alltså mer än japansk manshöjd — Thunberg talar om dem såsom varande fyra alnars — så att man bakom dem kan känna sig ogenerad. I föregångslandet Kina gjordes, som bekant, skärmarna ofta vida högre och af tyngre material samt med ett större antal afdelningar. Trä begagnades där i stor utsträckning till skärmar för mottagningsrum, dels skulpteradt i detaljerad högrelief, dels lackeradt med eller utan skärning och bemålning. Dylika slag voro helt naturligt ej ämnade att ofta flyttas, hvarför de alls icke lämpade sig för det japanska temperamentet.

Nippons folk har i hvardagslifvet rikliga tillfällen att använda dessa bohagsting. Husen äro allt annat än väl ombonade, och skärmarna sättas för fönstren på vintern för att skydda mot drag (det franska namnet paravent — vindskydd — är ett motsvarande europeiskt uttryck för användningen). Äfven då man vid samma årstid vill söka bibehålla litet mera af kolbäckenets värme, drar man fram sin skärm. På värdshus skiljer man sällskap, som vistas i samma stora rum, genom afdelningsskärmars placerande, och en dylik ger både i hemmet och borta mera enskildhet åt ens afklädnings- och sofplats.

De ämnen, som väljas till skärmarnas utsmyckning, äro ytterst växlande. Figur- och blomstertaflor, djur och landskap användas om hvartannat,

251
250

Till de egendomliga dödsbruken hör, att skärmen vid den aflidnes fötter ställes upp och ned.

---

251. *SKÄRM, sexbladig, målad på papper i färger. Par till föregående. Signerad Ungai, och enligt inskrift målad i fjärde månaden af år 2535,* d. v. s. 1875. Nanshū-skolan. Monterad liksom föregående. Ämne: kiriträd, blommande krysantemum och fasaner.*

Inköpt som föregående.

Vill man taga ämnena på denna skärm symboliskt, hvilket visst ej är nödvändigt, föreställa de skönhet, renhet och rättrådighet. Det rakväxande kiriträdet är nämligen för japanerna en rättrådighetens sinnebild. I Kina kallas det, som bekant från nr 233, t'ang eller wu t'ung och åtnjöt från äldsta tider stort anseende. Shao Kung, en släkting till den förste kejsaren af Chow-dynastien, brukade skipa rättvisa under ett t'angträd (ungefär som i våra dagar Nikita af Montenegro haft för sed att fälla utslag i fria luften). Den vise mannen, som lär hafva dött 1053 f. Kr., betecknas som en mönstergill härskare, och den vördnad man känner för en sådan uttryckes bildlikt med »kan-t'ang». Kinesiska verser af hög ålder sjunga t'angträdets lof, och i våra dagar synes dess karakteristiska silhuett på otaliga broderier.

Fasanen (kiji) omnämnes redan under sagotiden såsom solgudinnans budbärarinna och var fordomdags ett omtyckt villebråd, hvars förtärande upphörde, eller åtminstone sades upphöra, först vid buddismens införande. Den egentliga japanska fasanen är grönaktig och olika den kinesiska, som dock oftare afmålas. Numera har man importerat kinesiska fasaner till Japan, där de trifvas väl. På den japanska ögruppen Tsushima är emellertid den kinesiska sorten inhemsk.[1]

* Som utgångsår räknas kejsar Jimmu's tronbestigning år 660 f. Kr.

[1] Murray's Handbook.

× Paulownia imperialis

För skalderna var den färgrika fågeln inspirerande. Redan Hitomarō (600-talet) omnämner den i ett berömdt kväde. Dess läte anses synnerligen klagande och är ej omtyckt af landtbefolkningen, ty det påstås varsla om jordbäfning.

Enligt ett af de från Kina hämtade åskådningssätten motsvarade fasanen östern och diagramtecknet eld eller ljus samt egenskaperna vacker och klar (lysande).

I sagan uppträdde fasanen som följeslagare till Momotarō (se nr 19), och enligt buddismen släckte Shaka i en af sina tillvarelseformer som fasan på ett underbart sätt en uppkommen eldsvåda.

---

252. *SKÄRM. tvåbladig, målad på siden i färger. Hvarje blads yttermått 83 × 187 cm., det målade sidenet på hvarje blad 70½ × 157 cm. Signerad To-son; i Nanshū-stil. Modern. Kant af guldpapper, svart lackram med beslag. Ämne: påfågel på klippa, tallträd, fors och blommande röd azalea.*

Inköpt i Stockholm, maj 1909.

Påfågeln (kujaku) är ej något inhemskt djur i Japan utan infördes dit från Kina i slutet af 500-talet. Den afbildas ibland åtföljande Benten, talangernas gudinna — liksom den i Grekland (Rom) åtföljde Hera (Juno) och i Indien Sarasvatî — men vanligen målas den tillsammans med tall eller pioner.

Fågeln väcker buddistiska idéassociationer. Innan Buddha blef människa, berättas han hafva bl. a. lefvat i en påfågels skepnad. En dag hackade han, öfverväldigad af törst, på en klippa, ur hvilken därvid framvällde ett källsprång, och vattnet hade förmågan att bota sjuka.

Enligt den från Indien härstammande åsikten skulle påfågeln skydda mot ormbett, och härför åkallades Buddhas moder, »den stora påfågeln,» en gudomlighet, som framställes sittande på en påfågel med utslagen

stjärt. Den gyllene påfågeln motsvarar härvid Garuda eller solfågeln, ormdemonernas betvingare (jmfr nr 50). Kokūzō bosatsu, en vishetens gudomlighet, som dväljes i rymden, afbildas äfven någon gång på en påfågel.

I den kinesiska konsten förekommer, utom påfågeln, äfven ett påfågelliknande fantasidjur, kalladt hwan (jmfr nr 165), som ideligen omtalas i sagorna och synes hafva till särskild uppgift att bortföra visa eller utmärkta män och kvinnor till eteriska rymder. —

Kæmpfer berättar oss en rätt egendomlig episod från en daimiō's nyårsdag. Fursten hade från utlandet skaffat sig ett påfågelspar. När hofvet var församladt, tågade man ut för att beskåda de främmande djuren. Alla beundrade lifligt den ena af fåglarnas praktfulla fjäderskrud och färger. Daimiōn vände sig till hofdamerna med frågan, hvilket af de två djuren de ansågo vara hanen. Alla gissade fel. Han förklarade då, att de borde taga lärdom af naturens ordning, som anvisat mankönet den färgrika dräkten och bestämt, att kvinnans behag borde utgöras af något värdefullare än att styra ut sig med allehanda klädkonster och toilettknep. »Och,» tillägger vår sagesman, »var icke detta ett egendomligt nyårstal af en hednisk furste?» (Det är svårt för oss i vår nyktra tid att riktigt gilla moralen i denna lilla historia, ty ovillkorligen frestas man att tro, att daimiōn ansåg färgrikhet i männens klädedräkt vara en självklar sak.)

Påfågeln var ett alltför tacksamt dekorationsmotiv för att utan vidare förbigås. Den stolta fågeln afbildas också litet emellanåt i träskulptur och målning, i synnerhet på skärmar, både flyttbara och skjutbara. I Nijō-palatset i Tōkiō finnas ventilationsskärmar (ramma), ursprungligen snidade för Hideyoshis palats i Fushimi[1] af den berömde Jingorō på 1500-talet (jmfr nr 46 b). De föreställa på ena sidan påfåglar, och det genombrutna arbetet låter åskådaren ej tro annat, än att det är detsamma på andra sidan, men där synas i stället pioner. Ifrågavarande arbete betraktas som en snidarkonstens triumf.

[1] Murray's Handbook.

Af de talrika målade skärmarna med påfågelsmotiv märkas de i Nishi Hongwanji i Kiōto, som afbilda fåglarna sittande på hvitblommande persikoträd mot guldgrund, och som målats af en konstnär, tillhörande Kanō-skolan, samt ett par skärmar af Ōkiō i Daitokuji i Kiōto.[1]

Lyckligtvis använda ej japanerna sina skärmar lika vårdslöst som kinesen Tow I på 500-talet e. Kr., hvilkens dotter gifte sig med en blifvande kejsare på ett rätt egendomligt vis. Flickan utmärkte sig för viljekraft och begåfning, och hennes fader utlyste en idrottstäflan om hennes hand. Han tog fram en skärm, på hvilken två påfåglar voro målade i profil, lät uppställa den på långt afstånd och förklarade, att den friare, som genomborrade ögat på endera fågeln, skulle vinna flickan. Sist af de täflande framträdde Li Yüan, och med två välriktade pilskott träffade han båda fåglarnas ögon. På så sätt fick Li en duktig hustru och flickan en framtidsman till make.

[1] Murray's Handbook.

MAKIMONO.

(BREDDMÅLNINGAR.)

253 a. *MAKIMONO (tafvelrulle) på siden i färger (4 m. 78 cm. × 35 cm.). Enligt uppgift af den berömde Hishigawa Kishibei Moronobu (1600-talets slut), möjligen dock af Nishikawa Sukenobu (1700-talets förra hälft), som verkade i Ōsaka. Båda dessa konstnärer tillhörde Ukiyo-yé-skolan. Monterad med guldlist, på afvigsidan silfverpapper. Ämne: gatulif i januari. Den unge sonen af en daimiō, omgifven af ett talrikt följe, sitter i ett rum med åt gatan borttagna skjutväggar samt betraktar manzai-dans* och andra upptåg. På gatan promenera personer af skilda åldrar: barn med svänghjul af papper, damer i olika dräkter, blinda musikanter, m. fl. Rullen afslutas med en port, utmärkande ingången till ett shintō-tempel. Målningen företer afbrott i framställningen, och det är ej uteslutet, att den ursprungligen varit längre men på något ställe blifvit skadad, hvarför denna bit aflägsnats och delarna åter hopfogats. I alla fall är den vacker och väl bibehållen.*

Auktionsinköp i Tōkiō 1902.

253 b. *LÅDA till föregående af kiri- eller cederträ (8 × 35½ × 7½ cm.). På locket diverse skrifttecken.*

---

* Manzai-dansarna plägade vara män från Mikawa, och den ene benämndes Manzai, den andre Saizo. Manzai är en förkortning af ett uttryck som är en öflig nyårshälsning: »Jag önskar Er 10,000 år!»

Makimono är en mycket lång rulle, som läses eller beskådas från höger till vänster och kan bestå af skrift eller bildframställningar. Makimono och de fasta tempeltaflorna yengi voro jämte skärmar, solfjädrar och paneler de föremål, som först utsmyckades med bilder. Det finnes oräkneliga makimono med enbart bilder på, många af dem berömda, men såsom varande en öflig, urgammal bokform skrefvos otaliga makimono endast med text. Särdeles bekant är skatten af makimono i templet Kongōbuji på berget Kōya. Den lär omfatta 8,000 buddistiska skrifter, präntade med bokstäfver af guld och rikligt utstyrda med mönster i silfver. Deras värde uppskattades 1901 till ½ million yen (öfver en million kr.). —

På härvarande makimono märkas bland de promenerande tre kringvandrande blinda, den ene bärande en luta insvept i ett skynke.

De blinda, som i Japan finnas i stort antal, förtjäna sitt uppehälle dels såsom kringvandrande musici — så t. ex gå blinda kvinnor, s. k. gozenno, på gatorna och spela gitarr — men de flesta genom att gifva massage. Massörer, på japanska amma — ej att förblanda med de ord ama, som betyda nunna, himmel och fiskare — gå omkring, kännande sig för med stafvar, särskildt vid solnedgången, då familjerna taga sitt varma bad. Efter detsamma uppmjukas lederna med massage, hvilken ställer sig så billigt (omkring 10 öre), att nästan hvar och en kan hafva råd att bestå sig sådan. Japanerna massera emellertid uppifrån och nedåt, och knåda ej, liksom vi, nedifrån och uppåt, så att blodet kommer till hjärtat. De blinda japanska massörerna kunna ej riktigt väcka ens medkänsla, då man vet, att de nästan alltid utom sitt egentliga yrke drifva en vidsträckt och obarmhärtig procentarrörelse med häpnadsväckande räntesatser.

Blindföreningar hafva länge funnits i Japan. Kæmpfer omtalar på 1700-talet, att det då existerade två stora sådana sammanslutningar, en religiös och en världslig. »I början fanns,» säger han, »en enda förening, hvars stiftare var en kejsarson, Senmimar (? Semimaru).* En prinsessa

* Historien omtalar en Semimaru (900-talet), berömd för sin skicklighet i musik, hos hvilken en af kejsar Daigo's sonsöner önskade taga lektioner. Denne gick hvar afton under tre år och ställde sig utanför hans port, innan Semimaru uppfyllde hans bön.

förälskade sig häftigt i honom, och de unga voro en tid mycket lyckliga, men då prinsessan dog, sörjde han henne så djupt, att han förlorade sin syn. Med sin höge faders tillåtelse grundade han då en förening, i hvilken endast blinda hade tillträde.» Några hundra år senare uppstod en ny sammanslutning, som blef mera folklig än den föregående, hvari endast kyrkans tjänare kvarstannade.

I spetsen för den världsliga föreningen stod en ordensgeneral, och under honom funnos tio äldste. Ordens säte var i Kiōto; styrelsen utnämnde dem, som skulle stå för ordens angelägenheter i provinserna. Hela föreningen var utomordentligt skickligt organiserad och dess ämbetsmän väl aflönade. — Bland märkliga japanska blinda räknar sägnen Taira Kagekiyo, hvilken, tillfångatagen efter nederlaget vid Dan no ura, påstås hafva ryckt ut sina ögon för att ej bevittna de sinas undergång.

I buddistiska skrifter omnämnas blinda. Mest bekant är en kung As'ôka's son Kunâla, hvilken fick sina ögon förstörda på en grym kvinnas önskan, samt Shaka, som i en af sina tillvarelseformer ref ut sina ögon till andras frälsning.

---

254 a. *MAKIMONO på siden, i färger. Monterade ytans längd 6 m. 38 cm., höjd 31 cm. På förf:s beställning år 1902 kopierad af S. Nagai efter en berömd serie stora skjutskärmar af Kosé no Kanaoka i Mikadopalatset i Kiōto. Monterad med kant af guldpapper och afslutningsstycke i mörkblå pappersbrokad. Ämne: 32 kinesiska vise, af hvilka 24 synas på bilden.*

254 b. *LÅDA till föregående (storlek 10 × 43 × 11 cm.) af cypressträ, sammanfogad med trätappar. På locket är klistrad en smal lapp med fem skrifttecken samt nedtill en stämpel.*

Lådan medföljde vid öfversändandet nr 254 a.

Staden Kiōto var mellan 794 och 1868 kejsarnas residensstad, och Tōkiō har alltså ännu icke varit rikshufvudstad i 50 år. Då Kiōto grund-

lades, var den kinesiska smaken allrådande och satte därför sin prägel på alla samtida byggnadsverk. En intressant historisk kvarlefva till våra dagar är Mikadopalatset (gosho), och äfven om det åtskilliga gånger varit härjadt af eldsvåda, bibehålles där allt oförändradt eller minutiöst efterbildadt, sådant det var för ett årtusende sedan. Detta gäller desslikes audiens- och tronsalen, en hall inrymd i en byggnad för sig, kallad shishin-den (den hemlighetsfulla purpurfärgade hallen; purpur betraktades som himlens egentliga färg[1]). I denna sal, 36 meter lång från öster till väster och 19 meter bred från norr till söder, ägde kröningen rum. Tronen, den nuvarande af modern tillverkning, kallas mi chōdai och är af stolform.

På sin tron satt kejsaren på kinesiskt, d. v. s. europeiskt vis. Den är omgärdad med förhängen, ombytta vår och höst,[1] och dessa förhängen, hvilka uppgifvas skola hafva haft samma färg som barken på en gammal ceder, skylde förr vid audienserna kejsarens person, så att de emottagna skulle undgå att förintas vid åsynen af det heliga drakansiktet. Till höger och vänster om tronen stå pallar för det heliga svärdet och den heliga juvelen. Till hallen leder från gården en trappa med 18 trappsteg upp, som på den tid, då hallen först byggdes, motsvarade de 18 rangklasserna, hvilkas innehafvare hade rättighet att stå på hvar sitt särskilda trappsteg, och man skilde på den-jō-bito (de som fingo gå upp i hallen) och ji-ge (nere på marken), hvilka ej ens fingo bestiga det nedersta af de 18 trappstegen. De, som beviljades företräde, sutto i äldsta tider på stolar i salen.[1]

I tronsalen företogos fordom äfven buddistiska textutläggningar, kallade go-sai-e, under stora ceremonier, och på nyårsdagen hölls därstädes en mottagning, chōhai, hvartill kejsaren begaf sig, åtföljd af kejsarinnan och iförd tolf tunna sidendräkter, den ena ofvanpå den andra, för att gifva kur för hofvet och beskickningar från provinserna. Denna mottagning ägde dock sedan, på grund af oroliga tider, från midten af 900-talet under förenklade former rum i en annan af palatsets hallar.

[1] Murray's Handbook.

Kejsar Uda, hvilken lefde i slutet af 800-talet (han, som instiftade kejsarens åkallan i de fyra väderstrecken på nyårsdagen och plockandet af de sju örterna på 1:a månadens 7:e dag), var den förste att upphöra med de ständiga ambassaderna till Kina, men hade visst icke emanciperat sig från den kinesiska kulturen i öfrigt. Han beställde en serie skjutbara väggskärmar till audienssalen med ämne 32 kinesiska vise.*

Konstnären var Kosé no Kanaoka, berömd vid hofvet som målare och skald, en tusenkonstnär, som hade lika lätt för figurmålning som för teckning af landskap och djur samt var ytterst skicklig i att afbilda hästar. Om åtminstone två af hans hästtaflor påstods, att djuren voro så naturligt tecknade, att de kommo till lif. Den ena hästen, målad på en skärm i ett Kiōto-tempel, sprang omkring så mycket nattetid och fördärfvade skörden, att bönderna anförde klagomål och bevisade sitt påstående, att tafveldjuret var våldsverkaren, genom att påpeka, att hästen på skärmen fått gyttjiga hofvar. Det blef ej bättre med hästens vilda lif, förrän man på skärmen utsuddat djurets ögon. En annan målad häst sprang också ut på natten och åt upp lespedeza-klöfvern i trädgården, så att konstnären blef tvungen att på taflan tjudra honom med ett rep.

Kanaoka, som anses vara den förnämste målare Japan frambragt, följde i sitt målningssätt Wu-Tao-tsz, den mest betydande mästaren under T'ang-dynastien. Denne var hofmålare åt kejsar Gensö (på kinesiska Ming Hwang, 713—762 e. Kr.).

Det var nästan nödvändigt, att Kanaokas djur skulle hafva rykte om sig att komma till lif, ty redan om andra mästares konstverk gingo många sagohistorier. Kinesen Chang Sang-Yiu (på japanska Chōsōyu), som lefde på 500-talet, påstods hafva målat en molndrake till den grad mästerligt, att, så snart han gjorde de sista penseldragen genom att ifylla ögonen, draken svingade sig ut ur duken omgifven af mullrande åskmoln

* Allt kinesiskt var nämligen då modernt och är det äfven i nuvarande tid, men hur mycket den kinesiska kulturen än afgudats, blef den emellanåt utsatt för besk kritik. Så t. ex. af Motoori Norinaga (1700-talet), som förklarade, att Kinas s. k. vise intet annat voro än upprorsmän, och att den kinesiska civilisationens frukter visade sig i uppror mot kejsaren (Mazelière: Le Japon).

och försvann i luften. Åtskilliga andra sägas hafva målat drakar, som vaknat till lif och farit bort i rymden. Så äfven Kanaokas lärare, den nyssnämnde Wu Tao-tsz. Han tecknade en bergdrake, som kunde draga molnen till sig, och en mulåsna, som nattetid gjorde oväsen i det tempel, där taflan stod, och slutligen, sedan han på kejsarens befallning målat ett landskap med en grotta på en vägg i en af palatsets salar, klef han i kejsarens åsyn in i grottan och försvann, hvarpå hela taflan var som bortblåst, och man såg hvarken den eller konstnären åter.[1]

Äfven i Japan finnas många konstnärer, hvars figurer sägas blifvit lefvande. Nobumasa († 1658) målade i Chion-in-templet i Kiōto några skjutskärmar, och på dessa förekommo bl. a. sparfvar, så underbart naturtroget tecknade, att de flögo bort och endast lämnade ett svagt spår efter sig. Skjutskärmarna äro berömda, och sparfvarna kallas nuke suzume.[2]

I många år arbetade Kanaoka på en tafla föreställande det buddistiska helvetet. Då verket nalkades sin fullbordan, kände han sig allt sämre, och efter sista draget, då taflan alltså var färdig, föll penseln ur hans hand, och han störtade död till golfvet.

Hans bekanta skjutskärmar med de 32 vise kunde, målade på papper som de voro, ej trotsa tiden i ett fuktigt klimat, där dessutom eldsvådor så ofta härja, men liksom andra berömda konstverk kopierades de af framstående konstnärer, och då en serie blef förstörd, uppstod den fenixlikt ånyo. Så har kejsarpalatset i Kiōto alltjämt sin serie Kanaokamålningar. På 1600-talet anförtroddes utförandet af de nya skärmkopiorna åt Kanō Tanyū. De nuvarande skärmarna målades af en berömd 1800-tals konstnär. Dennes favoritlärjunge och konstnärlige arfvinge är det, som på förf:s beställning utfört den kopia i förminskadt format, som utgör denna makimono.

[1] Anderson.
[2] Murray's Handbook.

KAKEMONO.

(HÖJDMÅLNINGAR.)

255 a. *KAKEMONO på siden, i färger. Monterade ytan, utan kafvel: bredd 64, höjd 206 cm. Konstnär: Mori Ransai från Nagasaki († 1801). Han kallades äfven Kiu-kō och var lärjunge till Shiu-kō. Signatur och sigill. Nanshū-skolan (kinesisk stil). Montering i vanlig stil, delvis med guldpappersbrokad. Ämne: skatliknande, blåskimrande småfåglar, möjligen hakkachō, samt blommande prunus- och rosengrenar.*

Inköpt (jämte låda) i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911 nr 124.

255 b & c. *FŪCHIN (vindtyngder), två stycken, äggformiga och af spräcklig brun marmor, hvardera med snodd och tofs af blekblå bomull.*

Inköpta i Stockholm 1909.

255 d. *LÅDA af trä till kakemono (8 × 72 × 7 cm.). Utanpå locket skrifttecken: »Målning, blommor och fåglar, af Mori Ransai.» På lockets innersida äfvenledes skrifttecken: »Seigai-Kaisaidosha (den sakkunniges namn) har i Shohakudo gifvit sitt utlåtande om målningen och skrifvit titeln därpå»,* samt trenne sigill.*

---

* Det är ingalunda ovanligt i Japan att konstnärer och sakkunniga skrifva intyg om målningars och andra konstföremåls äkthet på dessa själfva eller deras låda.

Kakemono eller kakeji betyder nagot att hänga upp .[1] Till formen liknar den europeiska skolkartor men motsvarar våra taflor. I samma rum hängas en, ett sammanhörande par två likartade ämnen, någon gång rent af två hälfter af samma tafla eller en uppsats af tre kakemono men aldrig flera, och dessa hänger man i ett slags alkov, toko no ma (egentligen en förändring af den urgamla sofplatsen), som sedan 1300-talet brukar finnas i mottagningsrum. Om tre taflor förekomma samtidigt, är den mellersta vanligen en figurtafla.

På sommaren är det förenligt med god smak att upphänga taflor, hvars intryck ger svalka, såsom vattenfall och snöscener; på vintern önskar man se sådana, hvars intryck är värmande eller upplifvande.

I större hus har en särskild tjänare sig anförtrodt att hålla reda på de taflor, som varit framme vid olika personers besök, och skall tillse, att andra konstverk synas nästa gång samma gäster infinna sig. Tafvelförråden förvaras i närbelägna små eldfasta hus eller rum.

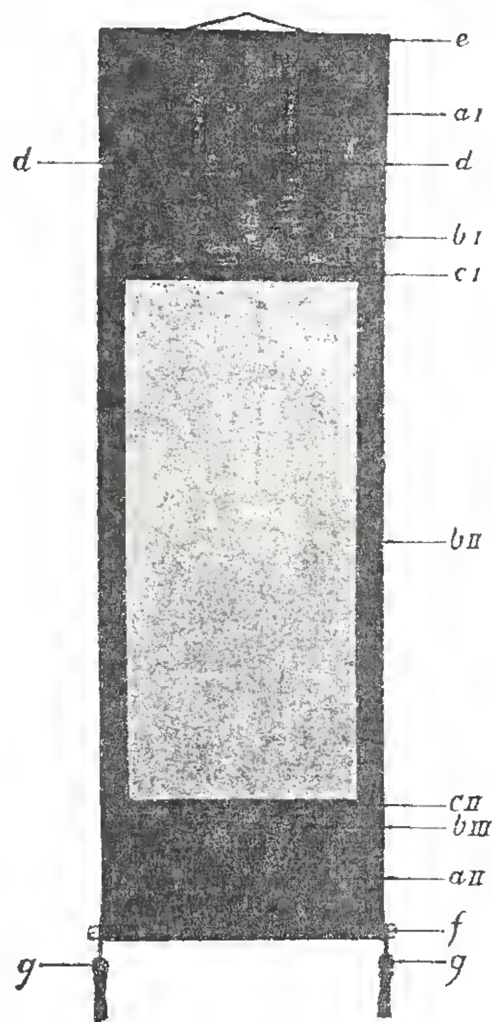
Höjdmålningar uppstodo i Kina under T'angdynastien (618—907). Kakemono-stilen torde hafva införts i Japan af buddistiska missionärer.

Målningar på siden kallas e-ginu. Sidenet importerades fordom från Kina och var så smalt, att flera längder måste hopfogas för att få stomme till en stor buddistisk tafla, men på 1600-talet lärde Kanō Tanyū väfvare i Kiōto att förfärdiga längre tafvelsiden. Numera göres det alltid af fem fots bredd och ganska lätt; flera kvaliteter finnas.[1]

Man hänger kakemono på väggen i en platt silkessnodd, fästad i öglor vid en smal ribba, hiyomoku (e), i taflans öfverkant. Vid silkessnodden är en annan, tämligen lång dylik fäst, afsedd att viras om kakemonon, då den är hoprullad. Denna snodd synes ej å bilden. Hiyomoku är äfvenledes rätt platt till formen, och från densamma nedhänga tvenne siden- eller brokadremsor, fūtai (d), vid hvilka tyngder fordom voro fästade, ämnade att gifva taflan stadga vid drag. Senare fann man, att tyngderna, så placerade, ej fyllde sitt ändamål, hvarför de gjordes lösa

[1] Anderson.

och träddes — nu kallade fūchin (g)* — i sina snodder på de af elfenben gjorda ytterändarna af rullkaflen, makijiku (f), i taflans underkant. På makijiku rullades taflan, då den skulle läggas undan.

Den egentliga monteringen består på baksidan af en stadig pappersstomme, på framsidan af siden och brokad. Tyget är oftast klippt i olika bitar, och gärna använder man olika slag, allt finare ju närmare tafvelytan de sitta. I vanliga fall är fördelningen denna:

Upptill och nedtill två rektanglar af samma tygsort öfver kakemonons hela bredd; de kallas öfre och nedre jidai (a^{I} & a^{II}). Det öfre stycket är bredare än det nedre. Rundt omkring tafvelytan löper som ett slags ram den s. k. chiūberi (b^{I}, b^{II} & b^{III}). Endast på smalsidorna har själfva taflan ännu ytterligare en liten kantremsa, den öfre och undre ichimonji (c^{I} & c^{II}).

Utom det vanliga inramningssättet förekomma minst fem andra: Fukuro-hiōgu, Minchō (d. v. s. Ming-stil), Tō-hiōgu (kinesisk stil), Honzon-hiōgu** eller Shinsei-hiōgu (för buddistiska taflor) och Shin no hiōgu.[1] —

Sammanställningar af blommor och fåglar utgöra den förnäma kinesisk-japanska konstens mest omtyckta motiv. På japanska kallas detta

* Fūchin kunna vara af brons, lergods, kristall, glas eller marmor.
** Honzon är en buddistisk tempeltafla.
[1] Anderson.

kwa-chō. Egentligen är man rätt bunden af konventionella sammansättningar af djur och växter, m. m., och det dröjde länge, innan man dristade sig att i någon mån afvika från de såsom norm gällande reglerna. Sådana voro:

Påfågel	tillsammans med	pion eller tall.
Sparf		bambu.
Trana		tall.
Tiger		bambu.
Svala		pil.
Hototogisu		blommande plommonträd.
Shishi		pion.
Fenixfågel		kiri.
Vildgås		säf eller vass.
Läderlapp		pil.
Vaktel		hirs.
Hare		Equisetum.
Kråka	»	sol. —

Skator betraktas af japanerna som lyckosamma fåglar (Japan äger äfven en rödbrun skatfågel), och i legenden om tanabatastjärnorna besökte den japanske Zulamit på den 7:de månadens 7:de dag sin Salami, färdandes öfver »Himmelens flod» på en bro af skator (jmfr nr 162).

Det berättas, att en kinesisk kejsare på 700-talet adlade sin statsminister på grund af en anmälan från den domare, som i riket motsvarade högsta domstolen. Det hade inberättats, att under året sådan fridsamhet varit rådande i landet, att »endast 58 afrättningar» ägt rum, samt att skator, hvilka varsla lycka, hade begynt bygga sina bon i de träd, som växte invid fängelset, och hvilka dittills af alla fåglar undvikits.

I Kina hålla kringvandrande spåmän sig med blåkråkor, hvilka skola tjänstgöra som orakel. Fåglarna skola ur en mängd färdigskrifna pappersblad framplocka det, som innehåller svaret. Metoden påminner om den

255

256

italienarna använda hos oss. Alla fåglar med blåaktiga vingar anses bringa lycka, och orsaken torde vara åsikten, att älfdrottningen Seiōbo till sändebud har tvenne fåglar med azurfärgade vingar, ett slags kärlekens budbärare, som äfven förebåda hennes ankomst. De flögo före henne, då hon besökte sin högättade gunstling, den kinesiske kejsaren Wu Ti.

En kvinnlig sennin, Kosenko, besöktes af en blåvingad fenixfågel, utsänd af en alf, som begärde henne till äkta.

Kwan Yu, kejsar Gentoku's drabant, hade ett svärd kalladt »Blå draken» (Sei riū to), och fältherren Chohi (på kinesiska Chang Fei) hade blå ögon och rödt hår.

På det hela taget är blått en lyckosam färg. I de första offergåfvorna till solgudinnan ingingo blåa och hvita tyger. Det allt godt varslande sagodjuret kirin hade blå hårbeklädnad.

Japanerna hafva ett ordspråk »för den, som har blå glasögon, är allting blått.» —

Rosorna (shōbi) hafva i Japan ej alls samma rang bland blommorna som hos oss. Som bekant hafva vi Japan att tacka för de härliga klängrosor, som här kallas Crimson Rambler, samt äfven åtskilliga andra sorter, hvilka dock i sitt hemland ej vidare beaktas.

I Kina sättes större värde på rosorna. Visserligen kallas vildrosen för hundblomman* och betraktas tydligen, af ordspråk att döma, såsom något rätt enkelt, men i sagan anses rosen hafva större värde. I den japansk-kinesiska fabeln om de tre bröderna Denshin, Denkei och Denko lämnades dem bl. a. ett rosenträd som arf efter deras fader. De kunde dock ej enas om skiftet utan klöfvo rosenträdet i tre delar, hvilka alla dogo. Nu insågo de det fåfänga uti sitt kifvande och höllo efter detta troget samman.

---

* Jmfr vår nyponblommas latinska namn Rosa canina (hundros).

256 a. *KAKEMONO, par till föregående, på siden, i färger. Storlek, konstnär, signatur, sigill, skola och montering som nr 255 a. Ämne: hvita, duniga småfåglar på blommande prunusgren; upptill rosor.*

Mori Ransai †1801.

Inköpt jämte låda i Tōkiō 1902. Japanska utställningen 1911 nr 125.

256 b & c. *FŪCHIN, två stycken, af brunspräcklig och grå marmor, hvardera med snodd och tofs af olivgrön bomull.*

Inköpta med nr:s 255 b & c.

256 d. *LÅDA af trä till kakemono. Mått och skrifttecken som på nr 255 d.*

Hvita fåglar komma en att tänka på sagan om prins Yamato-dake's död (113 e. Kr.). Han begrofs vid Nobo i provinsen Ise. Ur jorden på denna plats sågs en hvit fågel höja sig. Man öppnade då grafven men fann intet däri mera än hjältens hufvudbonad och kläder. Fågeln hade man sett flyga ned på ett par ställen i Yamato, där mausoléer uppfördes, som sedan alla kallades »Den hvita fågelns kejserliga graf».

För öfrigt spelade hvita djur (som i Japan ansågos heliga) en stor roll i Yamato-dake's historia. Under sina krigståg hindrades prinsen af en bergsgud i skepnaden af en hvit hjort. Han blef kvitt denna genom att slänga gräslök i hans ögon. Såväl Yamato-dake som hans följeslagare räddade sig från de sjukdomar, som trollet frammanat, genom att förtära nämnda ört.[1] En annan välsinnad gud uppenbarade sig för Yamato-dake i en hvit hunds gestalt. —

Som följeslagare till en rishi, Koreijin, hör man talas om en hvit tiger. Äfven en hvit fenixfågel nämnes.

Hvad hvardagslifvets djur beträffar, hade man både hvita hägrar och någon gång hvita falkar. Satsuma var ju berömdt för sina hvita

[1] Nihongi.

hästar. Inom kejsarpalatsets område brukade sådana hållas. På det nya årets 7:de dag firades en högtid, kallad Hakuba no sechiye, hvarvid 21 hvita hästar leddes i procession.

---

257 a & 258 a. *KAKEMONO, ett par. Målning på brunt siden, i diskreta färger* ($53^{1}/_{2}$ × *170 cm*). *Konstnär: Shikoku (Bambudal, motsvarande t. ex. vårt svenska Ekdahl). Signatur och sigill. Kinesiska (Nanshū-)skolan. Monterade i Ming-stil (Minchō). Mörkblå jidai, gula ichimonji. Minchō-beri af blekblått papper. Ämne: de s. k. hundra sparfvarna. På hvardera taflan femtio stycken flygande sparfvar, alla i olika ställningar.*

Inköpta i Stockholm, maj 1909. x Se s. 445

257 b & c. *FŪCHIN, två stycken (9 cm. långa), i mörk brons, i form af karpar, genom hvars munnar äro trädda brungula silkessnören.*

Inköpta i Stockholm, maj 1909.

258 b & c. *FŪCHIN, två stycken, lika med 257 b & c.*

Inköpta som föregående.

Den japanska målningskonsten har Korea och Kina att tacka för sin uppkomst och synes ej hafva undgått att påverkas af inflytelser från det stora asiatiska kulturhemmet Persien. I dess karakteristiska form, sådan vi se den på föremål från tiden före europeisationen, företer den en del typiska särdrag.

Redan sättet att måla är så olikt vårt som möjligt, och den fast förda handleden och rörliga armen ge utförandet en flott och liffull prägel. I Europa är det vanligt att först teckna taflorna, hvarpå färgen ifylles, men så är ej alltid fallet med den japanska målningen, som kan vara en svart eller färglagd teckning, utförd med färgmättad pensel. Oljemålningen är något för det ursprungliga Japan okändt. Alla taflor voro

på papper eller tunnt siden. För resten skulle oljemålning ej vara praktisk på en duk afsedd att hänga framme blott en kortare tid för att under långa perioder hållas hoprullad. Färgerna voro därför akvarellfärger och tusch.

De egentliga konturerna, om sådana voro markerade, liksom draperierna på dräkter, utfördes i olika stilarter, hvar och en med sitt särskilda namn. Ämnena synas liksom nedkastade på måfå, utan symmetri, i en slags artistisk oordning, och det är just detta, som tjusar vårt öga. Det var dock långt ifrån alltid ett verkligt hur som helst, och för placerandet af olika föremål rådde stränga lagar, lika ofrånkomliga som de, hvilka gällde för konsten att ordna blommor. Grupperingen på tre linjer var i synnerhet karakteristisk. Den gammaldags japanska uppfattningen gillade, utom historiska och religiösa ämnen på taflor, uteslutande landskap. Dessa kallas sansui, egentligen berg och vatten, ty vatten saknas sällan på en landskapstafla, fastän namnet sansui bibehölls, äfven om ej vatten eller berg förekommo.* Framför allt gillades blommor och fåglar (kwachō), hvarvid man envist fasthöll vid hopställningar af s. k. sammanhörande ämnen (se nr 255). Allra egendomligast var det, att inga egentliga dagrar och skuggor utsattes, slagskuggor sällan eller aldrig, och skulle olikheten i ljusgrad någon gång betonas eller konturformen framhäfvas, skedde det så, att man på lämpligt ställe pålade mer eller mindre färg. Som en konsekvens gjorde man på sina taflor sällan annan skillnad på dag och natt, än så att på dagscener möjligen ibland en sol förekom, och att nattscener utmärktes genom en måne på himlen, en lykta eller silhuetter i bakgrunden.

---

* De klippiga berglandskapen på japanska och kinesiska taflor te sig för våra ögon som fantasifulla inbillningsfoster. Detta beror emellertid blott på vår ovana vid vulkaniska stenarter. Ofta är det basaltformationer, som afbildas. Goda exempel på det typiska klippsceneriet från taflorna har man enligt Murray's Handbook vid berget Yari ga take (Lansens topp) och på Kiūshiū i en del af Yabakei-dalen. Äfven i Kumanoflodens dalgång (provinsen Yoshino) finnas liknande utsikter, och Shimoku-san därstädes är omtyckt af japanska malare för sina vackra, klassiska bergsperspektiv.

257

258

På taflor tecknas människoansiktena ofta rätt konventionellt och utan verklig individualisering, dock har man äfven exempel på karaktärsporträtt. De ställningar, som kvinnorna intaga, ge ett ytterligare stöd för uppfattningen, att japanerna älska S-linjen. Dräkterna afbildas med stor detaljrikedom. Fyrfota djur hafva aldrig hört till de mest lyckade ämnena. Hästar och oxar förefalla oss otillräckligt studerade, men vi kunna ej nog beundra fiskar, fåglar och insekter. Medan de förstnämnda djuren alltid verka stiliserade, äro de senare, isynnerhet småkryp, ytterst naturalistiska. Hvad växter och blommor beträffar, återgifvas äfven de med minutiös noggrannhet.

Ett af de omtyckta konststyckena är, att man på en enda eller två till hvarandra hörande målningar hoptränger ett stort antal figurer, därvid hvar och en måste vara olika alla de andra. Sådana ämnen äro »hundra sparfvar», »tusen apor» (på ojimé nr 20 och tsuba 150 i) och »tusen fjärilar» (skål nr 218). Det är märkvärdigt, hur osökta dessa synas oss.

Visserligen uppstod i midten af förra århundradet en skola, som ägnade sig åt direkta naturstudier (teoretiskt taget hade andra gjort det förr), men eljest var det bruk att studera olika växter, djur, m. m. efter så många konstnärliga förebilder, att man slutligen kunde teckna dem i alla ställningar fritt efter minnet. De flesta målare slogo sig på en specialitet, och vi känna åtskilliga konstnärer, berömda för sitt sätt att måla apor, för hundar, för fiskar, o. s. v. En del målare inskränkte sig till att uteslutande återgifva shikunshi (plommonblom, bambu, krysantemum och orkidéer).

Den förfinade japanen gillar alltjämt i våra dagar endast taflor med sådana motiv, som hans förfäder älskade, under det att han betraktar taflor med ämnen ur hvardagslifvet som simpla och därför hans hem ovärdiga. Detta har dock ej hindrat denna senare genre att få en vidsträckt spridning, i synnerhet som den i hög grad uppskattas af européerna.

259 a. *KAKEMONO, på papper, i färger (59 × 201 cm.), af Hō-Itsu. Signatur och sigill. Kōrin-skolan. Monterad i vanlig stil på beigefärgadt siden: jidai enfärgade, minchō-beri med stiliserade krysantemumliknande blommor, fūtai och ichimonji af brunt siden med karakusa-mönster i guld. Ämne: flygande sparfvar samt blad och klöfverväxter (lespedeza), hvars skära, klas-ställda blommor påminna om ärtornas. Höstmotiv.*

Inköpt i Tōkiō 1902.

259 b & c. *FŪCHIN, två stycken, af svartspräcklig och brun marmor, hvardera med snodd och tofs af mörkt röd och violett bomull.*

Inköpta med nr:s 255 b & c.

259 d. *LÅDA till kakemono (8 × 68 × 7 cm.) med skrifttecken på locket.*

Hō-Itsu, född 1761, död 1828, var en af 1800-talets mest berömda och beundrade målare, en mångsidig man, som ansågs besitta 18 talanger. Han var af hög börd, son af en daimiō och bror till prins Sakai Uta no Kami. Han blef daisozu (buddistisk öfverstepräst) vid Nishi Hongwanji i Kiōto, reste mycket och studerade vid olika målarskolor, sist vid den skola Kōrin bildat, och hvilken sedermera leddes af Kanō Yūsen. I sin konst anses han förena alla Kōrin- och Tosa-skolornas bästa egenskaper.[1]

Konstnären har till ämne för denna tafla valt en fågel och en ört, som båda afbildats i det oändliga af hans landsmän. De lifliga sparfvarna göra sig alltid bra på duken, och med lespedezan (på japanska hagi) äro många idéassociationer förknippade. Den är, som nämndt vid nr 90, en af höstens (sensommarens) sju omtyckta vildblommor.

Enligt sagan är örten en till blomma förvandlad jungfru, som var förälskad i en hjort, hvarför den ofta förekommor på hjorttaflor. Hagi ingår i dekorationen vid de Dödas fest och är äfven förbunden med den

[1] Anderson.

259. [illegible] 1931, nr. 3.

glada Tanabatahögtiden. En cittra (koto) tillsammans med lespedeza bruka, som förut nämndt (nr 143) häntyda på Tanabata.

---

260. *KAKEMONO, målad på siden i svaga färger* ($70^1/_2 \times 181^1/_2$ *cm.*) *af Sosen. Signatur och sigill. Shijō-skolan. Monterad i Ming-stil: den breda sidenbården beigefärgad med stiliserade prästkragar i rutor. Ichimonji af brun brokad med guldmönster i rundlar; minchō-beri af brunt siden. Ämne: hjort och hind vid den med enaliagräs klädda stranden af en bäck. Hjorten skriar mot fullmånen. På baksidan finnes upptill en inskrift i kinesiska skrifttecken med förre ägarens namn.*

En dylik Tavla av professor från Kyoto (okt. 1941)

Inköpt i Stockholm, maj 1909.

Mori Sosen, död 1821 vid 74 års ålder, var en berömd konstnär, känd för sina djurtaflor och specialist på apor. Han lär hafva haft två stilarter i sin målning, den ena detaljerad, den andra impressionistisk. Tyvärr hafva Sosens taflor som så mycket annat vackert ofta imiterats.

Hjorten afbildas mestadels tillsammans med lönn i höstskrud. Den är omtyckt på grund af sin stora lifslängd och hålles fridlyst i flera tempelområden, särskildt vid Nara och den heliga ön Miyajima. Det samma är förhållandet på en annan helig ö, Kinkwa-san, i norra Japan, där man kan få se sjuka djur gå omkring, som hafva mulen ombunden med bastrep. Det sägs, att de intet äta förrän de tillfriskna, och repet faller då bort af sig själft.[1] Fordom voro hjortjakterna kring foten af berget Fuji berömda.

En känd vers i den klassiska kinesiska litteraturen (i boken She King) bär namnet »Hjortens skri» och sjöngs, åtminstone under den tid

[1] Murray's Handbook.

260. [illegible] 1931, nr 25.

Kina var kejsardöme, alltid vid en årlig bankett, som gafs med anledning af ämbetsexaminas afslutande.

På afbildningar åtföljer hjorten åtskilliga vise och gudomligheter, såsom t. ex. Shinseijō, Tōbōsaku, Seiōbo och Jurōjin.

Gudinnan Kwannon har ofta uppenbarat sig i gestalten af en hjort. En gång räddade hon t. o. m. ett människolif genom att i kallaste vintern låta sig skjutas af en präst, som höll på att omkomma af svält. Legenden är fäst vid trakten af Ama no Hashidate.

I krönikorna (Nihongi) berättas följande från kejsar Nintoku's regering, omkring 350 e. Kr.

Kejsaren och kejsarinnan vistades i ett torn för att undfly hettan. På Toga-heden skriade hjorten hvarje afton i månskenet, och kejsarparet fann behag i detta läte. Men vid nymånen upphörde ropen, och nästa dag framlämnade en ämbetsman till kejsaren en skänk af villebråd i en korg. Vid efterfrågan blef det utredt, att det var just samma hjort, hvars läte fägnat det höga herrskapet. Fastän kejsaren mycket väl insåg, att skänken var välment, kunde han ej undertrycka en känsla af förtrytelse, och följden blef, att öfverbringaren af gåfvan fick bosätta sig på annat håll.

Samma bok omtalar, att en man öfvernattade på Toga-heden. En hjort och en hind kommo och lade sig ned ej långt ifrån honom. Vid dagbräckningen började djuren tala med hvarandra. Hjorten sade: »Jag har drömt, att en hvit dimma fullkomligt täckte min kropp. Hvad kan detta varsla?» — Hinden svarade: »Om du går bort, skall du helt visst blifva skjuten, af människor och dö, och din kropp skall blifva ingnodd med salt, hvitt som den hvita dimman.»

Mannen, som hörde djurens tal, förundrade sig storligen, men innan det dagats, kom en jägare och sköt ihjäl hjorten. Häraf kommer det dåtida ordspråket »t. o. m. den skriande hjorten uppfattar en dröms betydelse».

260

261

261. *KAKEMONO på siden, i färger (52 1/2 × 160 cm.), målad af Sui-Sheki, lärjunge till Kosé Suo-Sheki. Signatur och sigill. Modern stil. Monterad i vanlig stil med ichimonji i beigefärgadt siden, hvarpå geometriska mönster. På kakemonons baksida finnes upptill en inskrift i kinesiska skrifttecken med förre ägarens namn. Ämne: gudinnan Kwannon i en fiskarflickas skepnad (Kwannon Nioran), med håret uppfästadt i en knut. Hon är iförd enkel dräkt, upptill gul, nedtill blå, med rödt skärp och med en mörk, framtill hopfäst kappa. Händerna hållas knäppta. Öfver vänstra handleden hvilar handtaget af en långskaftad bambukorg, i hvilken en fisk med munspröt ligger bland blad. Naglarna på händer och fötter hafva en för en fiskarflicka mycket opraktisk, kinesiskt förnäm längd.*

Inköpt i Stockholm, maj 1909.

För många, många år sedan beslöt sig gudinnan Kwannon att besöka jorden i mänsklig gestalt och utvalde en by, där hon skulle söka väcka intresse för de öfverjordiska tingen. Hon antog därför en enkel ung kvinnas gestalt, klädde sig anspråkslöst och tog på armen en bambukorg, i hvilken en fisk låg, ty det var ett fiskarsamhälle hon skulle begifva sig till. Hon medtog äfvenledes en bok, däri visa lefnadsregler stodo skrifna.

I byn gjorde sig den unga flickan snart bemärkt för sitt behagliga väsen och sköna yttre, och alla unga män täflade om hennes hand. Men hon förklarade, att ingen annan skulle hon tillhöra än den, som till nästföljande dag lärt sig utantill innehållet i den skrift hon medfört. Byns ungkarlar gingo därför till verket för att inhämta de allvarliga budorden, och medan en läste högt, sutto alla de andra omkring och sökte i minnet inprägla hvad de hörde.

Morgondagen kom och med den täflingen. Fiskarflickan hörde på, huru friarna en efter annan kommo för att pröfva sin skicklighet, men de misslyckades alla utom en. Det var en rask och hurtig man. I sin lycka öfverenskom han med den sköna främlingen, att de nästa dag skulle

fira bröllop. Då tiden kom, var emellertid flickan borta, ty Kwannon hade endast velat inverka på männens intresse för andens lif. Och den unge mannen, som fullt inhämtat hennes visdomsord, fick nöja sig med att blifva hennes själslige brudgum. —

Kwannon med fisken är ett emellanåt förekommande motiv för småskulpturer och keramiska pjäser. Äfven gudinnan Benten framställdes någon gång bärande en korg med fisk.

---

262 a. *KAKEMONO, s. k. mandara (på sanskrit mandâla*), tempeltafla, målad på papper, i färger (103 × 193 cm.). Osignerad. Monterad i Ming-stil på brunt siden. Fûtai och ichimonji af brun guldpappersbrokad dekorerad med stiliserade blommor. Ämne: Sakiamuni's nirvâna (en variant af samma motiv som n:r 216). Shakas guldfärgade kropp ligger utsträckt på en hög bår och hvilar på högra sidan med högra handen under hufvudet (»lejonets ställning»). Lärjungarna gifva uttryck åt sin sorg genom förvridna anletsdrag och ibland konvulsiviska åtbörder; några af dem hafva kastat sig på marken. Drakkungarna och himlaväktarna hafva infunnit sig och äro öfverväldigade af sina känslor. Äfven djuren hafva församlats, en del arter parvis, och visa genom minspel och sorgsna åthäfvor sin saknad efter den bortgångne. Man märke särskildt elefantens groteska uttryck. Från skyn kommer Buddhas moder, Maya (Mâyâ) nedsväfvande, föregådd af en stafbärande man i prästskrud (Jizō) och med kvinnligt följe. Hon trycker på japanskt vis gråtande sina ärmar mot ansiktet. Att händelsen tilldrager sig på natten framgår däraf, att månen är afbildad.*

Inköpt, jämte låda, i Kiōto, juni 1902.

---

* Mandâla betyder cirkel eller krets, men de på en mandâla afbildade personerna behöfva ej nödvändigt förekomma i en ring.

262 b & c. *FUCHIN, två stycken, af marmor, äggformiga med färgade gröna fläckar. Gröna snodder och tofs i ljusgrön bomull.*
Inköpta i Enoshima, maj 1902.

262 d. *LÅDA af trä till föregående, 9 × 112 cm., höjd 8 cm.*

Enligt sägnen dog Buddha af att oförsiktigt hafva förtärt svinkött. Hans lif skulle kunnat räddas, såvida medicinen nått honom i tid, men — berättas det — läkemedlet hade anförtrotts åt en råtta att frambära, och katten åt upp råttan, innan denna hann nå sin bestämmelseort. Därför är det ej heller brukligt att afteckna katten bland de af skapelsens djur, som begråta Buddha. Medicinpåsen plägar, såsom här är fallet, afbildas hängande i något af träden invid båren.

Shaka (Gautama) afled »i sitt åttionde år vid 15:de midnatten af andra månaden». Han dog i en lund af sara-(sâla-) träd* (på latin Shorea robusta), en af buddisternas heliga växter, som i Kina förklarats vara af samma slag som kassiaträdet i månen (jmfr nr 120). Denna lund var belägen invid floden Batteiga (Hiranyavatî) nära staden Kus'inagara. Dödsåret angafs i detta fall som 966 f. Kr.

Vattnet i den förbiflytande floden är här fiskfjällformigt framställdt, en höggradig stilisering, hvars ursprung är lätt att förstå.

På nirvana-taflor brukar buddha-modern Mâyâ synas i skyn. Orsaken härtill är följande. Sedan Buddha aflidit och hans kista skulle föras bort, befanns den vara så tung, att den ej kunde lyftas. Då uppenbarade sig Mâyâ sväfvande bland molnen, och genast flög locket af, Shaka steg upp, och med knäppta händer hälsade han sin moder. —

Den äldsta och mest berömda nirvana-framställningen i Japan förvaras i templet Manjuji[1] i Kiōto. Den målades af Wu Tao-tsz (en kinesisk mästare på 700-talet e. Kr.). De flesta kända nirvana-taflor äro varianter af detta mästerverk. I Tōfukuji[1] (Kiōto) finnes en ofantlig kakemono med samma motiv (omkring 7 × 14 m.), utförd 1408 af den be-

* Egentligen voro träden endast åtta till antalet.
[1] Murray's Handbook.

römde munken Chō Densu. En annan bekant nirvana-tafla är den, som förvaras i Gokokuji i Tōkiō (invid hvilket den nya kejserliga kyrkogården är belägen). Målad af Kanō Yasunobu (död 1685), betraktas den som templets största skatt och visas endast under april månad.[1]

263—274 a. *KAKEMONO (tempeltaflor), 12 stycken, målade på papper, i färger (55½ × 162 cm.). Konstnär obekant. Osignerade. Kanō-stil. Monterade på blekblått siden i Shin no hiōgu-stil med fasta fūtai, dessa liksom chiūberi af hvit guldbrokad med moln-mönster. De tolf taflorna föreställa de tolf dêvakungarna (på japanska Jū-Ni-Ō), motsvarande stjärnbilder. Samtliga äro afbildade med en af flammor kantad gloria och stående på en ställning af ett lotusblad.*

Inköpta i Kiōto, juni 1902.

263—274 b. *LÅDA till ofvanstående (20 × 68½ cm., höjd 14 cm.).*

Inköpt med kakemono, juni 1902.

×

Sanskritordet dêva betyder »himmelsk ande» eller »invånare i de 18 himlarna i Formens värld». Eget nog äro dêva underkastade själavandringens lag.

På japanska och kinesiska tempeltaflor markeras ej könet, och det är oftast svårt att skilja, om det är man eller kvinna, som framställes.

Båda ländernas folk hafva en mångfald stjärngudar, som äfven någon gång afbildas uti skulpturverk, t. ex. i tempelportaler. Så vid templet Kitano Tenjin[1] i Kiōto.

Till de sju stora ljusgifvarna räknas visserligen solen, månen och planeterna, men förutom dessa finnas åtskilliga andra, som framför allt intressera östasiaterna. Kanske man här kan nämna ett par andra, fastän de ej äro ämne för dessa taflor.

[1] Murray's Handbook.

Karlavagnen, noga räknadt en del däraf, sex stjärnor i form af en skopa, hvilken stjärngrupp kallas »Skäppan» (som här nedan för bekvämlighetens skull benämnes Karlavagnen), är en af de 28 östasiatiska stjärnbilderna. En annan grupp af sex stjärnor ur Karlavagnen heter »De tre terrasserna». Det säges om den kinesiska uppfinnaren af tidräkningen (se nr 123), att han studerade de fem elementens egenskaper och beräknade Karlavagnens omlopp, hvilket då ansågs utmärka årstidernas skiftningar och blef utgångspunkten för hans system.

Gudinnan Marishi ten, en af de tre förnämsta krigsgudomligheterna, bor i Karlavagnen. Hon plägar framställas åtföljd af ett hvitt vildsvin. Marishi's kön uppgifves olika, men vanligen betraktas hon som en gudinna, himlens drottning. På afbildningar har hon fyra eller åtta armar, som bl. a. hålla en sol och en måne. Äfven andra, mera krigiska emblem tillhöra gudinnan, såsom spjut och båge. Hennes ursprung kan härledas till brahmanismen, där hon identifieras med Krishna och är det förkroppsligade ljuset (sanskrit-namnet är Maritchi dêva). Såsom bringande krigslycka hedrades hon af Ieyasu, hvilken ständigt förde med sig en träbild af Marishi ten, hvilket beläte alltjämt finnes kvar, numera förvaradt i Rinzaiji[1] utanför Shizuoka.

Den åldriga, från Kina härstammande åskådningen lärde, att det fanns förbindelse mellan jorden och stjärnorna, ty Gula floden ansågs vara en fortsättning af »Himmelens flod», Vintergatan (se nr 162).

---

263. *TEMPELTAFLA. Ämne: Ishana ten (sanskrit S'iva* eller Mahês'vara). En grönhyad figur med vredgadt utseende och trenne ögon, rikt behängd med smycken; i högra handen en staf med vadjra-*

[1] Murray's Handbook.

* Det kan vara af intresse att veta, att enligt den indiska åskådningen floden Ganges droppade ned från S'ivas öra i en sjö. Från denna tog den sitt utlopp genom »Silfverkons mun» för att sedan, renande från all synd, genomflyta Indien.

formad knopp (se nr 198); i vänstra handen en skål med en skär massa, sannolikt ämnad att framställa blodstänk.

S'iva (japanernas Ishana ten) är enligt hinduernas gudalära Förstöraren och Förnyaren eller Pånyttfödaren, och de som hylla S'iva se i honom den högsta gudomen, hvilken renar från synd och hatar allt ondt. Från honom utgå alla andra gudar. Ett af hans namn är Mahâ-Kâla (Den stora tiden).

I Indien tillbedjas, utom den fetisch som föreställer S'iva, i ännu högre grad hans sju gemåler, som representera urkrafterna i naturen, och bland hvilka Durgâ och Kâlî (äfven identifierad med Marishi ten, se nr 263—274) kanske äro de mest kända. Till den senare offra hinduerna ännu i dag killingar i stället för människor, hvilket fordom var nödvändigt.

För S'ivas tredje öga finnes följande förklaring. En dag ställde sig hans gemål Urna bakom honom och lade händerna öfver hans ögon. Då fördunklades hela världen, men i S'ivas panna öppnades ett tredje öga, från hvilket förstörande lågor utgingo, till dess Urna slutligenborttog sina händer. —

Den japanska buddismen identifierar Ishana ten med shintō-guden Izanagi. Grunddragen för dennes verksamhet höra till de mest allbekanta delarna af den japanska mytologien.

Från början var världen ett kaos, men så småningom tog det hela mera form, himlen och vår värld skildes åt, och flera generationer gudar uppkommo och dogo.

Gudomligheterna bodde i himlen. Två af dem, den ena manlig, Izanagi, den andra kvinnlig, Izanami — de voro f. ö. syskon — fingo till uppgift att skapa jorden (Japan). För ändamålet fingo de med sig ett juvelprydt himmelskt spjut, och stående på den bro, som förenade himmel och haf, doppade de spjutspetsen i vågorna och rörde om. Då spjutet lyftes upp, togo de vattendroppar, som föllo därifrån, formen af

263

264

en ö. Så bildades Onogoro, den första ön. På Onogoro uppförde det himlaborna paret åt sig en boning, och när detta var gjordt, började de att tänka på kärlek. (Enligt en version voro de båda okunniga om erotikens mysterier, hvilka en fågel, sädesärlan, klargjorde för dem.)

De beslöto att från hvar sitt håll gå rundt ön och sedan mötas. När de sågo hvarandra, utbrast gudinnan Izanami: »O, sköne och älskvärde man!» Izanagi svarade: »O, sköna och älskvärda ungmö», men tillade: »Det tillkommer ej kvinnan att fälla första ordet».

Deras första barn föddes ofärdigt — det kallades Igelbarnet (Ebisu, se nr 217) — hvarför det utsattes i en farkost af vass, hvilken bortfördes af vågorna. Ej heller sitt nästa barn voro de nöjda med, och vid förfrågan upplyste dem de öfriga gudarna, att afkomlingarnas vanskaplighet berodde på, att kvinnan vid mötet ej inväntat mannens tilltal. Därför upprepade Izanagi och Izanami sin vandring rundt ön, och då de nu träffades, sade de samma ord som förut, men Izanagi talade först. Deras afkomma blef sedan tillfredsställande.

Nu gåfvo de upphof åt ön Ahaji, sedan åt Shikoku, därpå åt tre öar utanför Japans västkust nära Oki, vidare åt Kiūshiū och en hel del andra öar, däribland Yamato. När alla dessa öar skapats, fick gudaparet en mängd barn, alla i mytologien utrustade med långa, klingande namn. Sist af dem kom eldens gud till världen, och hans födelse kostade modern lifvet.

Hon drog sig tillbaka till underjorden, men den sörjande maken, som likt Orfeus längtade få återse den bortgångna, begaf sig dit. Han fann Izanamis kropp i förruttnelse, men personligheten var tydligen ytterst lifaktig, och i vredesmod for hon ut mot sin gemål, som öfverraskat henne i hennes mindre presentabla tillstånd. Hon sände t. o. m. underjordens häxa (i Nihongi uppgifves det »Hades' åtta vederstyggliga käringar») att förfölja honom. Endast med möda undkom han, och väl återkommen till jorden stängde han vägen till dödsriket, så att ingen sedermera från den ena världen kunde besöka den andra.

Genom sin vistelse i skuggornas rike hade Izanagi åsamkat sig orenhet, hvarför han genast gick att förrätta sina tvagningar. Härvid framkommo ur olika delar af hans kropp, ja äfven från hans kläder, en hel rad gudomligheter, af hvilka helt säkert den vildsinte Susa no Wo och solgudinnan Amaterasu äro de mest bekanta.

Det sista egentliga man hör om Izanagi är hans samtal med Susa no Wo, hvilken klagande ville bort till underjorden och på grund häraf förvisades af sin höge fader. Izanagis grafplats uppgifves vara Taga i provinsen Afumi nära Biwa-sjön. (Som förut nämndt, vid nr 172, angifves af traditionen, inkonsekvent nog, en ort i Japan som stället för Izanamis jordande.)

---

264. *TEMPELTAFLA. Ämne: Kwa ten (sanskrit Agni Dêva, eldens dêva). En åldrig man med fyra armar, hvilka hålla ett radband, en röd flammande triangel (den brahmaistiska sinnebilden för elden), hvarpå är ritad en swastika, vänd åt vänster, samt en bambustaf och ett gyllene vattenkäril. Hela gestalten omhvärfves af en eldgloria.*

Kwa ten är härdens och offereldens gud. Att eldens gudom i handen bär ett vattenkäril är förklarligt, när man känner brahmanernas morgonceremonier. Under morgonoffret, som är det viktigaste offret på dagen, tändes den heliga elden, som måste brinna i samma ögonblick solen (himmelens eld) visar sig. Elden fås att flamma upp genom begjutande med en blandning af somasaft, mjölk och skirt smör. När elden rikligt tagit sig, renas den med vatten från den heliga Gangesfloden. Detta vatten hälles från ett numera ofta platt kärl, hvars pip gärna slutar i form af ett tigerhufvud.

Bland sina attribut håller Kwa ten här ett radband. Dylika synas vara af hinduistiskt ursprung. Man ser dem ej endast bäras af japansk-

265

266

buddistiska gudomligheter utan emellanåt äfven af demoner. Så t. ex. finnes en råkchasa (jmfr nr 272) afbildad med ett dylikt i handen.

Det japanska radbandet (shōzoku judzu) utgöres af 114 kulor, däraf två större, hvilkas ändamål är att uppdela detsamma i tvenne hälfter. En annan sorts radband, bestående af 106 (gärna utskurna) kulor och två skiljekulor af elfenben, användes af lekmän vid pilgrimsfärd till berget Fujis topp.

Det indisk-kinesiska radbandet åter bestod af 108 kulor, 12 för månaderna, 24 för solperioderna och 72 för de kinesiska femdagarsperioderna. En auktoritet anser, att antalet kulor, som bestämts vid kung As'ôkas »kyrkomöte», 250 f. Kr., skulle motsvara de begärelser människorna hade att strida emot.

---

265. *TEMPELTAFLA. Ämne: Bon ten (sanskrit Brahma). En hvithyad figur af kvinnlig typ med fyra hufvuden och fyra armar, rikt juvelsmyckad. Det största hufvudet har tre ögon. Händerna hålla ett spjut, en lotusblomma och ett gyllene vattenkäril. Den fjärde handen, tom och öppen, hålles utsträckt nedåt.*

Brahma, japanernas Bon ten, är i den indiska mytologien världens skapare och egentligen den förnämsta personen i treenigheten. Numera tillbedjes han dock icke och anses underordnad Vishnu och S'iva. De åt honom helgade djuren äro svanen och gåsen.

Från början säges Brahma haft fem hufvuden, men då han en dag kritiserat S'iva, fick han af denne gud ett ljungande ögonkast, som förbrände det femte hufvudet. Som förut nämndt (nr 198) betraktas i Japan den ene af templens Ni-Ō såsom Bon ten.

---

266. *TEMPELTAFLA. Ämne: Sui ten (sanskrit Varuna, alla vattens dêva). Demonisk gestalt af mörkt blågrön färg, rikt smyckad*

och med guldgult hår. I högra handen håller han ett svärd af ålderdomlig (tachi-)typ med fäste i form af en sanko (en dubbel, trekloig vadjra, se nr 198), i den vänstra en knuten orm. På hufvudet ett diadem med ormar. Gloria försedd med korta röda flammor rundt omkring. (Varuna afbildas ibland med en gyllene skål i stället för svärd och stående på en sköldpadda, kringfluten af vågor.)

Varuna, japanernas Sui ten, var från början en af de åtta brahmanska himlagudarna och Västerns väktare. Han har i Japan blifvit vattenguden Suitengu; en gudomlighet, hvilken i sig tyckes innesluta den indiska Varuna,* barnkejsaren Antoku jämte de, som med honom omkommo vid Dan no ura (1185) samt flera shintō-gudomligheter. Sui ten är kanske ej föremål för riktigt samma uppmärksamhet som den ytterst populäre Kompira, alla japanska sjömäns gud par préférence, hvars tempel, delvis numera shintōiserade, finnas nästan öfverallt i landet.

De ofvannämnda i Sui ten ingående shintōgudomligheterna äro de trenne, som råda öfver hafvets botten, hafvets midt och hafvets yta, och hvilka uppstodo, då skaparguden Izanagi efter besöket i underjorden förrättade sina tvagningar. De voro dock ej de enda hafsandar, som föddes härvid, ty hans reningsprocedur hade gifvit upphof åt bl. a. sex andra gudar, och deras namn tyda alla på samhörighet med hafsytan.

Efter denna händelse låta emellertid sagorna Izanagi säga till sin son Susa no Wo (ibland till månguden): »Må Din Höghet härska öfver hafvets slätt» (una-bara), men äfven senare få vi, fast något oklart, höra talas om hafsväsen.

Vid åtminstone ett par andra tillfällen göra vi bekantskap med hafsfödda varelser. Två af Izanagis barn, prins »Snabb Höst» (möjligen »Snabb Trollslända») och hans maka hade åtta barn, som framkommo ur floderna och hafvet. Längre fram läsa vi ungefär följande i Kojiki:

* Buddismen lät ej allenast välvilliga gudomligheter dväljas i hafvet, ty på dess botten bor den indiska Vêmachitra, en kung öfver demoner (på japanska shura).

267

268

Prinsen af Saruta (Saruta hiko) var ute på fiske och fick sin hand inklämd i en stor mussla, hirabu, så att han drunknade. Det namn han kallades vid, då han sjönk till bottnen, var Bottenrörande Höge Anden, när hafsvattnet porlade upp, benämndes han Upporlande Höge Anden, och då bubblorna syntes på ytan, hette han Bubbelbristande Höge anden.

---

267. *TEMPELTAFLA. Ämne: Bishamon (sanskrit Vâis'ramana, den brahmanske Kuvêra, rikedomens gud). En rustningsklädd man med ilsket utseende, hvilken i högra handen håller en sirad klubba, på hvars topp äro tre juveler. I vänstra handen håller han ett litet pagodformigt helgonskrin. Bilder af Vâis'ramana jämte hans medbröder påträffas i alla viktigare buddistiska tempel i Kina och Japan. I det senare landet går han under namnet Bishamon eller Tamon ten.*

Som bekant är Bishamon ej blott en af de tre förnämsta krigsgudomligheterna (San-senjin) utan ock en populär lyckogudomlighet (se nr 217).

Han hör äfven till den grupp af fyra figurer, som i templen stå uppställda, ej såsom Ni-Ō (jmfr nr 198) vid den yttre tempelporten utan i en annan, längre in belägen arkitektonisk portalbyggnad. Dessa fyra, de s. k. Shi tennō eller Shi daitennō, d. v. s. de fyra stora himlakungarna, leda sitt ursprung från Indien och motsvara de fyra gudomligheter, som vaka öfver berget Meru i världens medelpunkt och afvärja djäflarnas angrepp. De bevaka hvar sitt väderstreck, och för norden ansvarar den blåe, allt hörande Bishamon. I öster står den grönansiktade Jikoku, i söder den hvite, barhufvade Zōchō och i väster Kōmoku med det röda anletet. Alla bära spjut utom Jikoku, som är beväpnad med ett svärd.

I Indien anses Bishamon emellanåt vara alla stjärnors härskare och råda öfver ett paradis för sig, till hvars attraktioner hör en orkester af hästhöfdade musici.

268. *TEMPELTAFLA. Ämne: Ji ten (sanskrit Prit'ivi, jordens dêva). En kvinnlig gestalt, rikt juvelsmyckad, som i vänstra handen håller en gyllene skål med pioner, symboler af jordens alster.*

Prit'ivi är i indiska gudaläran en af S'ivas gemåler, jordens (markens) gudinna, och afbildas där ofta med fyra armar och grön kropp. Hon liknar ganska mycket en annan af S'ivas gemåler, Pârvatî, tillsammans med hvilken guden ofta förekommer.

Shintō-läran har helt andra jordgudomligheter än buddismen. Främst märkes Ōnamuji (Ōkuninushi), enligt sägnen en afkomling (?son) af Susa no Wo. Han rådde öfver landet Izumo och lämnade denna trakt åt solgudinnans ättling, prins Ninigi (se nr 1), vid hans ankomst till jorden. Sitt förnämsta tempel har Ōnamuji i Kizuki.[1] Buddisterna hafva velat identifiera Ōnamuji med lyckoguden Daikoku.

Äfven en jordgudinna har Shintō, Toyo-uke bime, hvilken tillika betraktas som matens gudinna (se nr 279). Hon hedras särskildt i Gekū-templet i Ise.

Saruta hiko, den aplike väggguden, anses likaledes vara en markens gudomlighet. Om honom berättas en ganska egen legend. Nu är att märka, att i äldre tid hvarje berg och trakt ansågs hafva sin egen andehärskare. Saruta hiko hade aftalat med den gud, som rådde öfver Kasuga-berget, att få tre fot jord. När området skulle tillträdas, befanns en yta af tre kvadrat-ri (en kvadratri är ej fullt $15^1/_2$ kvadratkilometer) vara inhägnad af marköfvertagaren, som påstod, att dessa tre fot naturligtvis gällde djupet. Därför, säger folket, tränga inga trädrötter på det berget längre än tre fot ned i marken.

[1] Murray's Handbook.

270

269

269. *TEMPELTAFLA. Ämne: Yemma ten (sanskrit Yama, helvetets konung). En juvelsmyckad gestalt af kvinnligt utseende och med ett extra, lodrätt öga i pannan. I vänstra handen en staf, upptill prydd med hufvudet af en butsu (bôdhisattva). På sitt hufvud bär Yemma ett diadem med upprättstående framstycke, där på hvitt fält synes skriftecknet Ö (konung).*

Yemma förklaras hafva varit en jordisk konung, som fick sin önskan uppfyld att efter sin död få råda öfver helvetet. Hans syster befaller öfver kvinnorna i underjorden.

Yemma och hans stab serveras hvar åttonde timme en anrättning af smält koppar (om Yemma för öfrigt se nr 54).

---

270. *TEMPELTAFLA. Ämne: Taishaku ten (sanskrit Indra eller S'akra Dêva). Ung man med mustascher, långt hår, lodrätt öga midt i pannan. Han håller i högra handen en kort, utsirad staf, sannolikt en tokko. I vänstra handen har han en skifva med vågig kant.*

Indra, japanernas Taishaku ten, är enligt Vêdaböckerna himlens och luftens samt det befruktande regnets gud, som beväpnad med blixten söndersliter molnen. Som krigsgud var han ariernas förnämsta gudom. Han påstås äga en tron, som hvilar på en oförliknelig, azurfärgad pärla, den underbaraste af alla. Indra synes hafva gifvit sitt namn åt Indien, Indu (den trakt, som bevakas af Indra). De kinesiska buddisterna betraktade landet som halfmåneformigt och, jämfördt med de andra länderna på jorden, såsom månen bland stjärnorna.

Den ene af Ni-Ō anses vara Taishaku ten (jmfr nr 198). Denne jämte Bon ten och de fyra himlaväktarna (Shi tennö) kallas med ett gemensamt namn för Roku bu ten.

---

271. *TEMPELTAFLA. Ämne: Nit' ten (sanskrit Sûrya Dêva), solens dêva. Rikt juvelprydd kvinnlig gestalt, som i högra handen bär solens sinnebild, en röd skifva, på hvilken en kråka med tre ben är målad.*

Sûrya, japanernas Nit' ten, är i Indien ej blott solgud, utan äfven en af den husliga härdens fem gudomligheter.

Hinduerna afbildade Sûrya med pil och båge, stående i en vagn dragen af hvita eller röda hästar, oftast sju till antalet. Hans gemål är morgonrodnaden. (En annan indisk solgud är Vishnu, som bland andra attribut har en solskifva eller blixt.)

Den japanska shintō-läran betraktar solen som sinnebild för gudinnan Amaterasu. För buddisterna blir solen förutom Nit' ten äfven Nikkō bosatsu, som framställes vid ingången till templen tillsammans med Gwakkō bosatsu.

En af Shakas första lärjungar, Kashō, låter legenden hafva svalt både solen och månen, hvarpå hans kropp blef mer lysande än guld.

Den trebenta kråkan i solen är rätt egendomlig. En mycket gammal kinesisk filosofisk skrift lär omnämna den trebenta solfågeln. Buddismen sysslar däremot ej med detta mystiska djur. Det kallades på kinesiska Yang-wu, beskrifves emellanåt såsom rödt till färgen och tros af Aston vara den kråka, som åsyftas i berättelsen om kejsar Jimmu's eröfringståg, då den flög framför honom till hans hjälp. Troligen finnes det något samband mellan solkråkan och de solsymboler med tre springande människoben, utgående från en gemensam midtpunkt (i Siciliens och ön Man's vapen), hvilka torde beteckna »solens trenne 4-timmar steg».

Nyssnämnda fågel anses förorsaka solfläckarna. De enklare japanerna tro, att solkråkan och månharen söka tillse, att endast milda, växtligheten befordrande regn nedfalla från himlen.

272

271

272. *TEMPELTAFLA. Ämne: Rasatsu ten (sanskrit Nair'rita, Râkchasa-folkets konung), i Indien kallad Râvana. En krigisk gestalt med mustascher, hakskägg och fladdrande hår samt med framträdande tänder i öfverkäken. I högra handen håller han ett tveeggadt svärd, den vänstra håller han med lång- och pekfinger upplyfta.*

Râkchasa (deras kvinnor kallades rakchas'î) voro enligt de indiska gudasagorna ett slags människoätande demoner på Lanka (Ceylon), mot hvilka guden Râma drog i härnad med sin bundsförvant, apguden Hanuman. Denne hoppade med ett enda språng öfver det sund, som skiljer Ceylon från fastlandet. Râkchasa tillfångatogo honom och tände eld på hans svans, men han lyckades göra sig fri och satte med den brinnande svansen Lankas palats i brand, och staden uppgick i lågor.

Vid första ögonkast finner man det eget att liksom på denna tafla se en demon upptagen bland gudomligheterna, men förhållandet är det, att buddismen tog vara på de onda andarna och framhöll dem som efterföljansvärda exempel på omvändelse från ondt till godt, och deras underkastelse bevisade Buddha-lärans makt.

Anledningen till att râkchasa betraktades som demoner liksom till att Rasatsu afbildas med stora tänder torde ligga däri, att urinvånarna på Ceylon voro människoätare, hvilka anföllo och ihjälslogo dem, som anlände till ön.

Sägnerna förmäla, att Simhala, en skeppsbruten hindu, var nära att dela föregående resenärers öde, då till hans räddning Avalokitês'vara (Kwannon) uppenbarade sig på en häst. Sedan han genomgått åtskilliga äfventyr, gjorde sig Simhala till herre öfver Ceylon och lät döda hela folket. Efter honom kom senare ön att benämnas Simhala.

---

273. *TEMPELTAFLA. Ämne: Fū ten (sanskrit Vasu Dêva, vindarnas dêva). Kraftfull man* med långt hår och skägg, hvilken i högra*

* Emellanåt framställdes han ålderssvag.

handen håller en kort staf, hvarpå upptill äro fästade ett sol- och ett månskäreformigt ornament samt en mängd fladdrande vimplar.

Fū ten (jmfr nr 28) personifierar Skyttens stjärnbild, som anses hafva inflytande på luftens rörelser. Han råder öfver Nordväst, i hvilket väderstreck hans altare därför bör ställas. I Kina bestämdes under Chow-dynastien (1122—255 f. Kr.), att brännoffer af pilträ skulle uppsändas till honom.

Japanerna hafva lånat Fū ten från Kina. I shintō-mytologien hette vindarnas herre, som nämndt, Susa no Wo, en gudomlighet med våldsamt lynne, född ur Izanagis näsa vid dennes återkomst från underjorden. Hans mångsidiga verksamhetslust tog sig bl. a. uttryck i instiftande af skaldekonsten och uppfinnande af risvinets brygd. Susa no Wo hedras äfven såsom Gozu tennō, »den oxhöfdade kejsaren». Detta namns ursprung är omtvistadt, och uppgiften, att det skulle härleda sig från ett berg i Korea, är osannolik. Åt honom helgade tempel af riobu-shintō kallas Gion, de rena shintō Yasaka. Gion-templet i Kiōto är bekant för sina ståtliga, årliga processioner. Benämningen Gion är f. ö. en japansk förvrängning af sanskritnamnet på ett område, som en af Buddhas lärjungar skänkte honom.

---

274. *TEMPELTAFLA. Ämne: Gwat' ten (sanskrit Soma Dêva eller Chandra, månens dêva). Kvinnlig gestalt med hvit hy, rikt juvelprydd och med diadem på hufvudet. I vänstra handen håller hon en månskära, på hvilken en hvit hare hvilar.*

Afbildningar af mångudinnan bärande den af haren bebodda månen voro ingalunda ovanliga i gamla buddistiska tempel. En berömd Gwat' ten hör till Kunō-templets skatter.

Ursprungligen är mångudomligheten Chandra en uppenbarelseform af S'iva. Den framställes i Indien äfven som Soma, Vêdaböckernas ur-

273

274

gamla offergud, ett förkroppsligande af somaplantans jästa saft, som hälles öfver offerelden för att få den att uppflamma med häftig låga.

Vid ingången till japanska tempel afbildas månen som Gwakkō bosatsu.

(Den egentligen kinesiska astronomien talade om månomloppets nio vägar, hvaraf de två första, norr om ekliptikan — här solens bana — kallades »Svarta vägen», de två nästa, söder om ekliptikan, »Röda vägen», de två följande, väster om ekliptikan, »Hvita vägen», de därpå kommande två, öster om ekliptikan, »Azurvägen» samt den nionde och sista i ekliptikan »Gula Vägen».)

Japanerna hafva liksom vi olika namn på månens faser. Fullmånen kallas af japanerna bō-getsu eller man-getsu och halfmånen mikazuki. Månskäran liknas vid en båge, och kanske man häruti har att söka uppkomsten af sägnen om How I. Denne skicklige bågskytt lefde på kejsar Yao's tid (2300-talet f. Kr.) i Kina, och under en månförmörkelse befriade han genom välriktade pilskott månen från dess fångenskap.* Tyvärr var denne förträfflige mans äktenskap ej vidare lyckligt.

Älfdrottningen (enligt en annan uppgift en hafsgudinna) förärade honom visserligen odödlighetens elexir, men hans maka, Chanchu (på kinesiska Ch'ang Ngo) stal drycken och flyktade därmed till månen, där hon alltjämt befinner sig i en grodas eller paddas skepnad.

Särskildt kineserna uppfatta månbergens teckning som en groda. Därjämte tyda de figuren som en kanin. De japanska ögonen se snarare i månen en hare, och hvartenda japanska barn kan utpeka detta djur och dess långa öron.

Natten till nyårsdagen anser man, att månen vimlar af harar, ifrigt sysselsatta att i trämortlar stöta söt risdeg för att bereda mochi, de japanska nyårskakorna (ordet betyder både riskakor och fullmåne). Denna idé har en motsvarighet i den taoistiska uppfattningen, att haren i månen med mortel och stöt bereder lifselexiret.

* Buddistiska sägner omtala, att både mån- och solförmörkelser förorsakas af en demonernas kung, hvars sanskritnamn är Râhu.

Den indiska legenden förtäljer, att Buddha vid ett tillfälle var alldeles i saknad af föda. Han satt vid sin uppgjorda eld, då en hare, som tyckte det var synd, att helgonet skulle lida nöd, hoppade rakt i elden och omkom. Buddha kunde få sig en måltid, och haren kom sedermera att af buddisterna betraktas med vördnad.*

Egendomliga föreställningar gjorde man sig fordom om hararnas fortplantning. Om månen sken klart den 18:e natten i 8:e månaden, ansågos harhonorna blifva hafvande genom att springa på vågorna. Skulle himlen vid denna tidpunkt vara molnhöljd, blef det ondt om harungar. En gammal vidskepelse från 3:e århundradet påstår, att honan får sina ungar genom att se på månen, medan en annan, ännu äldre teori lär, att hon får dem endast genom att slicka hanens päls, hvarför ungarna ock sades framfödas i munnen.

På japanska taflor afbildas haren mest tillsammans med fullmånen. Den växt, som man plägar teckna bredvid djuret, är tsukushi, en Equisetumart (se nr 150 g).

Haren påstods kunna uppnå en ålder af 1,000 år och efter 500 år blifva hvit. Den var dock ej någon sinnebild af långt lif. Enligt den gammaldags åskådningen var haren ett mystiskt djur, och den röda haren bebådade, som nämndt vid nr 165, uppstigandet på tronen af en vis och lyckosamt regerande monark.

I månen äro åtta stycken kassiaträd (på japanska katsura), och gubben Wu Kang är intill världens ände sysselsatt med att afkapa deras grenar. Dessa växa emellertid genast ut på nytt, och efter hvarje yxhugg se träden likadana ut som förut. — En mängd af sagans odödliga personligheter lifnärde sig med kassiablad, och denna föda gjorde deras kroppar genomskinliga. (Om månen se vidare nr 120.)

Från månen, säga japanerna, bestämmas alla giftermål. En mystisk mångubbe, Kieh Lin, har en egendomlig syssla. Han inverkar på

* Haren, som kastade sig i elden för att rädda ett människolif, lär, enligt indisk åskådning, hafva förflyttats till månen af Indra.

äktenskapslyckan och förenar med en för människorna osynlig röd tråd fötterna på de små barn, hvilka äro ämnade att blifva hvarandras äkta makar. Mångubben lär t. o. m. hafva uppenbarat sig på jorden, såsom framgår af berättelsen om kinesen Wei Kao (Wei Ku), så sent som för omkring 1,000 år sedan.

Denne gick en kväll genom en stad och såg där en gammal man, som i månskenet satt och bläddrade i en bok. Gubben förklarade, att i boken voro alla äktenskap upptecknade. Samtidigt visade han ett rödt snöre, hvarmed han påstod sig sammanbinda de blifvande makarnas fötter. Wei Kao fick också veta, att hans tillkommande hustru var den just då tvååriga dottern till en grönsaksmånglerska i staden. Han gick intresserad dit och såg efter men fann sin blifvande brud långt ifrån tilltalande, och för att blifva af med henne lejde han en lönnmördare, som dock misslyckades i sitt uppsåt men åstadkom ett sår öfver barnets vänstra öga. Emellertid gifte sig Wei Kao 14 år senare med en ung flicka, hvilken han sedan, på grund af ärret öfver ögat, kunde igenkänna vara just den förutbestämda makan.*

Emot gudarnas vilja kämpa ju människorna förgäfves.

---

275. *KAKEMONO, målad på siden, i färger.* ($43^1/_2$ × *107 cm.*) *Konstnär: Kiōsai, född 1831, död 1889. Signerad Kiōsai. Sigill. Ukiyo-yé-skolan. Monterad i förenklad Ming-stil på beigefärgadt siden, dekoreradt med nätverk; möjligen en hänsyftning till det nät, hvarmed de orättfärdiga af Fudō dragas öfver till den strand, där kunskapen om ett bättre lefverne gifves. På nätet rundlar med hafstång, stjärnformiga ornament, m. m. Minchō-beri blåhvit; rullkafle af lackeradt trä med pärlemoinläggning. Ämne: dansande lyckogud, Hotei, en fet man med staf i handen; på*

* I Kina får, enligt uråldrig sed, brudgummen ej se bruden före bröllopet.

ryggen den stora säck, hvarmed han alltid afbildas och på hvilken här sitter uppkrupen en liten gosse, som håller en solfjäder af kinesisk typ.

Inköpt i Tökiō, maj 1902. Japanska utställningen 1911 nr 120.

Kiōsai (midten och senare hälften af 1800-talet), en af Hokusai's märkligaste lärjungar, kallades af japanerna »den andre Hokusai». Hans målningssätt är fullt af djärfhet och elegans. Tyvärr var Kiōsai begifven på starka drycker och har själf ofta signerat Shōfu Kiōsai (den tokiga fyllapan). Han dog vid omkring 58 års ålder. Skicklig karrikatyrist, vållade honom hans oförvägna skämt med öfverheten talrika vistelser i häktet, hvilka dock ingalunda minskade hans humor.

Åsikterna om Kiōsai hafva varit delade, men hans beundrare anse honom vara den störste konstnären af naturalistiska skolan sedan Hokusai's dagar. British Museum äger en serie af fem färglagda teckningar af Kiōsai med motiv från det buddistiska helvetet.

Ämnet för denna tafla är Hotei, en af de sju lyckogudarna. Namnet Hotei betyder egentligen linnesäck. Han brukade nämligen ständigt föra med sig en stor påse, hvari han förvarade alla sina förnödenheter.

Man tror, att han i lifstiden varit en kinesisk präst på 900-talet, hvilken gick omkring och tiggde, såsom munkar hafva för vana, och hvars uppträdande satte folk i undran. Hotei's utseende gjorde honom lätt igenkännlig. Mycket fetlagd, gick han med bröst och mage blottade, han var skallig och hade långa, hängande örsnibbar samt stark skäggbotten. Ständigt glad och jovialisk, hade han sitt största nöje i att leka med barn. Säcken bar han under vandringen på ryggen, i sittande ställning använde han den som stöd, och under sömnen var den hans hvilobädd. Det sades, att han var så härdad, att en natt i snödrifvorna ej betydde något för honom. Aldrig tvättade Hotei sig, och hans rykte för helighet var utomordentligt. Då man frågade, hvad det fanns i den märkvärdiga påsen, svarade han: »Hundra ting», d. v. s. allting.[1]

[1] Anderson.

275

277

276

Hotei har sedan långliga tider varit ett omtyckt motiv i den östasiatiska konsten. I den japanska förekommer han alltifrån 1400-talet, fast dock mera sällan på de rent buddistiska målningarna. Under 1500-talets kinesiska skolor i Japan voro följande målare särskildt berömda för sina framställningar af Hotei: Genshō Koji, Eishinsai, Chōriūsai, Nonomiya (monokromiska taflor), Rinkiō (för sepiateckningar) samt Ha-sen.

På konstverk låter man honom gärna åtföljas af ett eller flera barn, som hafva något skämt för sig med den glada lustigkurren, hvilken i sin säck har så mycket att roa dem med. Den innehåller bl. a. lyckotecknen (takaramono). Hotei's vanliga attribut är en solfjäder af kinesisk typ. Guden afbildas i ytterst växlande ställningar och ständigt humoristiskt. Han är de blifvande mödrarnas gud och ett slags barnens skyddspatron, han är också otvifvelaktigt den mest folklige och omtyckte af alla lyckogudarna, och i snart sagdt alla hem finnes hans bild.

Helt visst ligger orsaken till Hotei's popularitet däruti, att han allmänt betraktas som en inkarnation af Miroku bosatsu (sanskrit Maitrêya, »Han, hvars namn är kärlek»*, den kommande tidsålderns Messais.

Man anser ej, att Miroku verkligen existerat, men han angifves i buddistiska skrifter som en butsu. Shaka kallade honom »Den oöfvervinnerlige» och uppsökte honom i det anderike, Tuchita, där han redan nu verkar för buddismens utbredning. Han har också fordom uppträdt bland människorna. 900 år efter Shakas död lär han nämligen kommit från Tuchita till jorden och lämnat heliga upplysningar, och 5,000 år efter Shaka skall han som den hvite buddhan uppenbara sig i världen. Att han just skildras som hvit torde vara ett inflytande af hinduismen, hvilken (såsom nämndt) säger, att Krishna skall rädda världen i hvit gestalt. Med Miroku börjar en ny tidsålder, som skall kännetecknas af frid på jorden, en uppfattning påminnande om kristendomens tusenåriga rike. Han skall också från hafvets botten upphämta Shakas tiggarskål, som han skall dela i fyra delar, af hvilka en kommer att lämnas till hvar

* Härmed menas naturligtvis den andliga kärleken.

och en af de fyra himlaväktarna, och så länge någon del af skålen finnes kvar, skall buddismen bestå.*

276. *KAKEMONO på siden, i färger (82 × 202½ cm.). Signerad: Kō-rin (ej den store mästaren). Sigill. Modern. Monterad i vanlig stil. Jidai af gul sidenbrokad med tecknen fuku (lycka) och jū (långt lif). Minchō-beri af blågrått siden, fūtai och ichimonji hvita med guldmönster. Ämne: fältherre och statsman. Den senare i hvit dräkt med Fujiwara-vapnet; svart hofhatt på hufvudet. Han sitter på gammaljapanskt vis framför en låg pall, på hvilken två bokrullar ligga. Bredvid honom ett svartlackeradt hyllskåp, hvarpå lackerade askar stå. Fältherren, hvars hjälm ligger bakom honom på locket till en något öppen kista på fötter, är iförd rustning och toppmössa samt håller i bågskyttens karakteristiska, knäböjande ställning en pil med klufven spets. Sin båge har han ställt ifrån sig. På det pilförsedda kogret äro en insekt, liknande en fluga, och ett Minamoto-vapen målade. I öfre högra hörnet två fyrkanter, en grön med strödda, spetsiga bladmönster och en röd med nejlikor och moln (dimma) i guld.*

Inköpt i Kiōto, juni 1902.

Det är rätt svårt att få någon absolut visshet om, hvilka personerna på denna tafla varit. Att krigaren tillhört Minamoto-(Genji-)släkten framgår af hans vapenmärke, och ej omöjligt är, att den på hans koger befintliga insekten är en s. k. genjiki-mushi. (Ordlekar äro i den japanska litteraturen något ytterst berömvärdt, och hänsyftningar af allehanda slag göras medelst ljudlikheter.) De mönstrade rundlarna på hans dräkt äro fyllda med shishi; antingen är detta ett personligt vapenmärke, eller uttryckes härmed, att han var en väldig kämpe, som till och med rådde

* En af gudinnan Bentens söner, Shōmiō eller Saikoku, som afbildas med svärd och helig juvel, anses vara en uppenbarelseform af Miroku bosatsu.

på djäflar. Hans skicklighet i bågskjutning antydes genom ställningen. Teckningen i den vänstra fyrkanten i öfre högra hörnet har nog med krigaren att göra; endera har dess japanska namn en klang, som kommer en att tänka på någon af hans bedrifter eller dylikt, eller ock hänför det sig till några versrader af, möjligen om, honom.

Att statsmannen (eventuellt författaren, att döma af de framför honom liggande bokrullarna och skrifmaterialet på hyllorna) tillhörde Fujiwara-ätten torde vara otvifvelaktigt. Visserligen föra vildnejlikorna på högra rutan i öfre högra hörnet ens tankar till prins Genji — med hvilken han dock intet har att skaffa — eller också på japanskt vis till någon medlem af Genji-släkten, men mera troligt är, att mönstret innehåller en anspelning af samma slag som den, beträffande krigaren.

Sannolikt framställas här Minamoto Yoshiiye och Fujiwara Morozane.

Japans fyra stora ätter äro Tachibana, Taira, Minamoto och Fujiwara. Tachibana äro afkomlingar af Shōtoku taishi och gåfvo i äldsta tider riket många framstående män och kvinnor. Taira stamma från kejsar Kwammu, Kiōtos grundläggare. De stodo på höjden af makt och anseende under 1000- och 1100-talen. Minst lika kända äro de under sitt kinesiska namn Heike. Deras stridsflagga var röd.

Rivaliserande med Taira om herraväldet i landet voro Minamoto (på kinesiska Genji), som hade hvitt baner. I den stora kraftmätningen dukade till sist Taira under. Fejderna mellan Taira och Minamoto hafva lifligt besjungits i saga och sång.

Fujiwara räkna ej kejserlig härkomst, men följa sina anor till en gudomlighet under sagotiden, en samtida med solgudinnan och prins Ninigi, kejsarens stamfader. Deras vapen utgöres af blommande wistaria-klasar (fuji). I början kallades de Nakatomi, och namnet Fujiwara erhöllo de af kejsar Tenchi. Redan i slutet af 800-talet kom ätten till makten såsom kejsarförmyndare (kwampaku), och en Fujiwaradotter blef gift med en kejsare. Sin förhärskande ställning bibehöll ätten i omkring 200 år, hvarefter deras häftiga motståndare, Minamoto-släkten, lagade, att deras

makt väsentligt minskades. Ett alltjämt bestående bruk är dock, att kejsarens gemål väljes bland kvinnor af Fujiwaras stam.

Minamoto Yoshiiye (1041—1108 e. Kr.) går äfven under namnet Hachiman Tarō, »Krigsgudens förstfödde son», detta emedan han vid sju års ålder erhöll sin första vapenrustning i krigsgudens tempel. Berömd som fältherre, var han ock landshöfding i provinsen Dewa. Den mästerliga färdighet i bågskjutning han ådagalade uppväckte allmän beundran, och hans talrika krigiska bragder hafva gjort honom till en af Japans mest berömda hjältar. Endast genom att knäppa på sin bågsträng förmådde han jaga djäflar på flykten (!)

Vid samma tid lefde Fujiwara Morozane (1042—1101 e. Kr.), som innehade flera höga statsämbeten. Denne var sadaijin, »minister till vänster», d. v. s. den andre i rang af det tremannaråd, som under kejsaren förestod regeringen och kontrollerade högsta domstolens beslut. Tillika var han ett slags riksmarskalk och blef i olika omgångar riksstyresman. Hans litterära anlag togo sig uttryck i författandet af en samling memoirer. —

Det finnes möjlighet att tolka kakemonons båda figurer som Minamoto Yorimitsu (944—1021) och Fujiwara Michinaga (966—1027). Den förstnämnde var ryktbar för sin tapperhet och säkerhet att handtera pil och båge. Intet kunde uppväcka fruktan hos honom, och såväl han som hans stridskamrater togo hårda nappatag med både röfvare och troll.

Något yngre var Fujiwara Michinaga. Denne märklige man betecknar höjdpunkten af Fujiwara-ättens glanstid. Riksstyresman innan han fyllt 30 år, förde han regeringen i ytterligare 30 år. Han förmälde en sin dotter med kejsaren, men denne dog. Med den nye kejsaren gifte han då sin andra dotter, och när denne furste blef blind och afsade sig kronan, lät Michinaga utropa sin dotterson till kejsare. Sedan barnet vid nio års ålder förklarats myndigt, gaf han det sin tredje dotter till äkta. (Detta var ej första gången en härskare i Japan gifte sig med sin egen moster.) Efter att ytterligare hafva befäst sina afkomlingars rätt

till tronen, drog Michinaga sig tillbaka till klosterlifvet, lämnande kwampaku-ämbetet till sin son, och lefde sedermera i förnäm tillbakadragenhet.

Den maktmedvetne man, som efter hvarandra hade tre kejsare till mågar och af hvars dottersöner fyra kommo att innehafva Japans tron, hade till valspråk: »Månen skiftar hvarje månad, men jag förblir alltid fullmåne». Hans styrestid betecknar kulturellt en öfvergångsperiod, då den japanska civilisationen frigjorde sig från kinesiskt inflytande och antog alltmer äktjapanska och självständiga former.

Michinagas äldste son och efterträdare, Yorimichi, förde äfven han en glänsande regering, och hans sonsons son, Moromichi, utmärkte sig för både militär och litterär begåfning.[1] Öfver hufvud taget har släkten visat sinne för ädel konst, och den år 1914 aflidna, sympatiska änkekejsarinnan Haru-kō, efter döden kallad Shoken — en Fujiwara-ättling — var en utmärkt skaldinna.

---

277. *KAKEMONO. Målning på papper, i färger (68 × 193 cm.). Signerad: Kō-rin (ej den store mästaren). Modern stil. Montering i blått och gult siden, vanlig stil. Ämne: två krigare i rustning löpande till storms i pilregn.*

Inköpt och monterad i Kiōto, juni 1902.

Det påstås, att japanerna fordom hade för vana att inleda striden genom att till varning afskjuta susande pilar (jmfr nr 180), hvilka genom sitt starka läte ytterligare underrättade fienden, att drabbningen var börjad. Öborna blefvo mycket förvånade, när vid mongolernas infall (slutet på 1200-talet) motståndarna ej använde samma taktik. Under stridens fortgång begagnades andra pilar af olika slag, och till skydd för dessa voro krigsmännen mest hänvisade till sin rustning, ty ej alla kunde vara så skickliga, att de såsom en Kagesuyé (se nr 281), en Yoshisada eller

[1] Papinot.

en Oyamada Takaiye kunde med svärdshugg klyfva pilen i flykten. Det gällde nu att komma motståndarna in på lifvet så snart som möjligt, och det var i handgemäng, som afgörandet träffades. Detta gick lättare för sig i vanliga fältslag än vid belägringar, då tidsödande anstalter först måste vidtagas.

Fiendens ställning sökte man utforska på mångahanda sätt. Man hade t. o. m. stora pappersdrakar, som uppburo rekognoscerande soldater, hvarför de i Europa de senaste åren vidtagna flygningarna med drakar ej innebära något särskildt nytt.

Den anfallande hären måste hålla sitt läger skyddadt, hvarför det omgafs med utåt lutande pallisadplankor. Stormningen började ej, förrän alla andra försök att betvinga de belägrade misslyckats. Allehanda list användes å ömse sidor. Man känner ett tillfälle, då den anfallna parten uppbyggde en lös dubbelmur strax utanför den verkliga, och vid angreppet läto de inneslutna denna mur nedrasa öfver fienden. Efter bekant Köpenhamns- och Louvain-metod hälldes också kokande vatten öfver de stormande.

Där striden var som hetast, hveno pilarna ganska tätt. Pilskadorna kunde vara nog så allvarliga, äfven om de ej alltid voro dödliga, och det framhålles såsom ett bevis på humanitet hos Ieyasu (se nr 219), att han, sedan han vid ett tillfälle märkt, att fiendens pilspetsar voro lösa och stannade i såren, då skaften utdrogos, utfärdade befallning, att alla de i hans här brukade pilspetsarna hädanefter skulle noggrannt lackeras fast vid skaftet.

---

278. *KAKEMONO. Tuschmålning på siden (86 cm. × 2 m.). Signerad: Ik-Kwa. Namnet betyder »en blomma», ett konstnärsnamn taget emedan artisten var lärjunge till Kiu-Kwa, »nio blommor». Modern. Monterad i en enkel Ming-stil utan ichimonji. Gult siden med tecknen fuku (lycka) samt jū (långt lif). Ämne: fiskgjuse (taka) på snöhöljd tallgren.*

Inköpt och monterad i Kiōto, april 1902.

278

279

Det är anmärkningsvärdt, att de allra äldsta japanska skrifterna ej omnämna roffåglarna, under det att den matnyttiga beckasinen, strandpiparen och svanen — hvars åsyn kom en stum prins att yttra sig — citeras. Sagan att kejsar Jimmu leddes till seger af en guldskimrande glada eller örn (jmfr nr 271) är omtvistad, ty vi få på annat håll veta, att den mystiska fågeln varit en kråka eller en korp.

De första japanerna måste dock hafva gjort bekantskap med ganska många roffåglar. Af dessa kallas ofta fiskgjusar (Pandion haliaëtus), hökar och falkar gemensamt för taka, och den zoologiskt oinvigde torde ej heller alltid kunna skilja de olika arterna åt.

I den »Nya historien» (Stockholm 1759) läsa vi om japanskt fågellif. »Där gifs ett slags hökar, som kallas misago eller bisago. De hålla sig vid hafsstranden, och efter all liknelse föda (de) sig med fisk. Denna fågel gömmer sitt rof i någon bergshåla. Födan, som han där förvarar, håller sig fullkomligen och får jämväl en sådan godhet, att de (? den) anses för bättre än den bästa mat. Japanerna äro ganska snåla efter detta sofvel, som de kalla bisagonosusi, det är bisagos salta fisk.»

Det japanska folkets icke-mongoliska företrädare i landet, de nu till ön Yezo hänvisade Aino, ägna roffåglarna det största legendintresse och en med vidskepelse blandad vördnad. Fiskgjusen anse de hafva ett mycket häftigt lynne, hvarför man bör undvika att reta honom. Hvad falken beträffar, har man af honom den största nytta, ty afskurna falkfötter utgöra en talisman mot ormbett. En del af Ainos fetischpinnar skäras så, att de visserligen mest likna en stängel med blad, men för Ainos te sig som örnar eller bergufvar, hvilka skola afhålla onda andar från deras boningar. Ainos hafva t. o. m. en sägen, att en örn under hungersnöd räddat folket. Den kom flygande i vattenbrynet med en delfin, som fågeln lämnade kvar vid stranden till föda för de nödställda, och en annan gång skulle både sjukdom och hungersnöd afvärjts genom en örns rop.[1]

---

[1] Batchelor.

279. *KAKEMONO på siden, i färger (86 × 197 cm.). Svårläslig signatur. Modern stil. Enkel montering, likadan som för nr 278. Ämne: bondbönor, sädesfält, flygande fågel.*

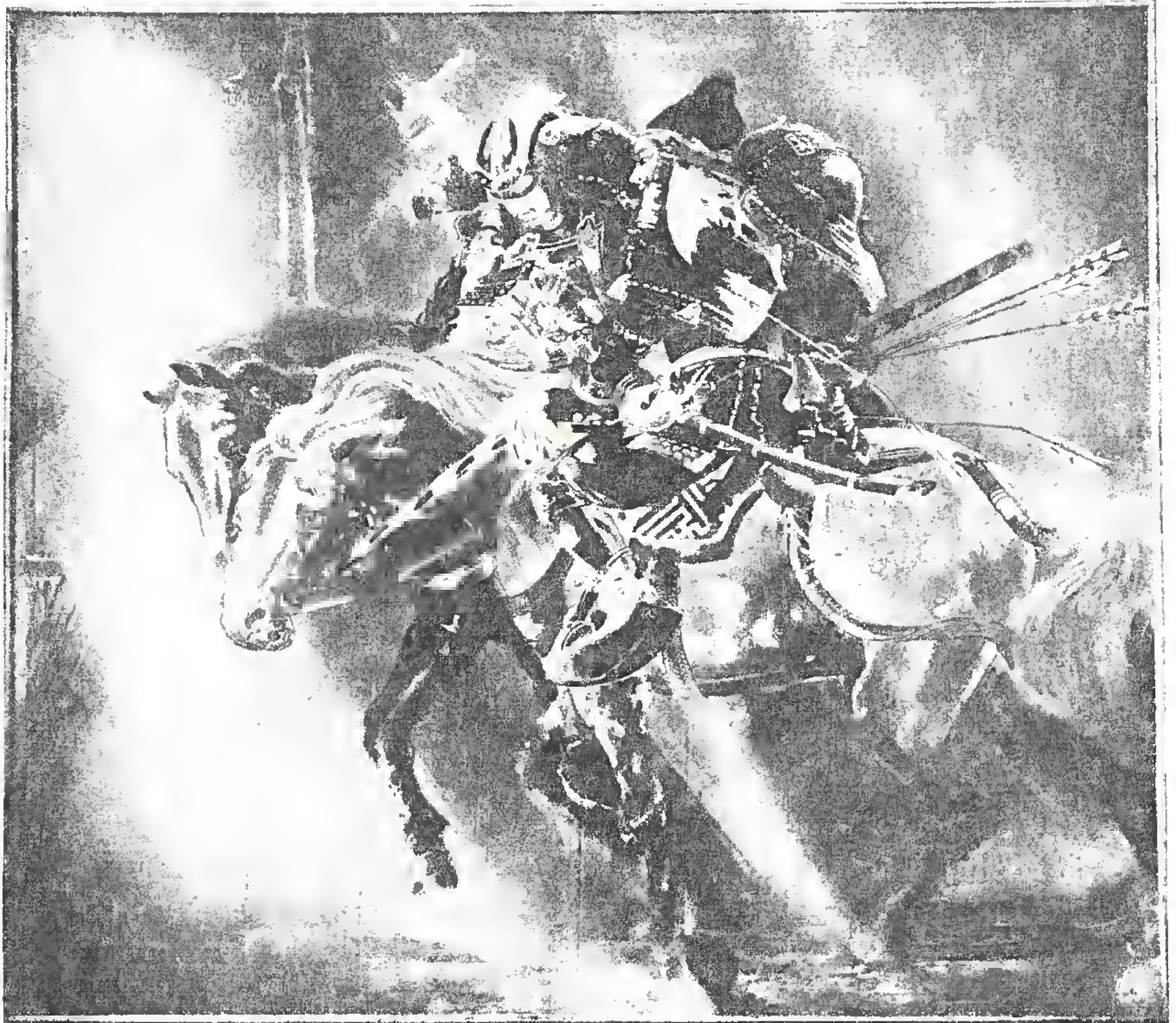
Inköpt och monterad i Kiōto, juni 1902.

Japans äldsta bok, Kojiki, berättar, att då matens gudinna blifvit ihjälslagen af den vildsinte Susa no Wo (enligt Nihongi var månguden den brottslige, se nr 171), framkommo ur hennes näsa små bönor, och äfven stora bönor framvällde ur hennes kropp. Likaså säges hon hafva gifvit upphofvet åt korn, hirs och ris.

Bönor af skilda slag växa, som förut nämndt, i Japan. Redan Thunberg omtalar turkiska (turska) bönor som vanliga. Han kallar bondbönorna (Vicia faba) för »Tyska böner», och dessa synas på den tiden hafva varit de allmännast odlade grönsakerna i närheten af Nagasaki.

Vid högtidliga tillfällen förtäres numera ofta en rätt af ris, som rödfärgats därigenom att riset fått koka tillsammans med ett slags röda bönor. Denna rätt kallas kowameshi. När anrättningen är färdig, måste riset hafva antagit en klarröd färg, i annat fall varslar det om olycka. — Att på denna kakemono korn och bönor afbildas bredvid hvarandra är ingalunda märkvärdigt. Dels förekommer detta planteringssätt i Japan lika väl som annorstädes, dels lär det i vissa trakter vara, eller åtminstone varit, brukligt, att då säden vuxit till mognad och skördats, sätta bönor i stubbåkern eller i bredvid liggande fåror.

Enligt den klassiskt kinesiska åskådningen fanns det fem hufvudsakliga grupper af åkerväxter: hirs, ris, säd (? hvete och korn), baljväxter och hampa. Vår tids japaner odla, förutom uppräknade plantor, äfven rätt mycket majs och bohvete.

GAKUMÅLNINGAR.

280. *GAKUMÅLNING på siden, i färger (bredd 2 m., höjd 173 cm.). Osignerad. Modern stil. Ämne: fältherre med en följeslagare, ridande i snöslask. Två tredjedels naturlig storlek.*

Inköpt i Kiōto 1902.

Mest motsvarande vår uppfattning om en tafla är i Japan gakumålningen, utförd på siden eller papper, som utspännes och förses med ram för att hängas på väggen, utan att man afser att då och då nedtaga och hoprulla den, hvilket med gaku är outförbart, i motsats till hvad med kakemono och makimono är fallet.

Ramarna pläga vara af lackeradt trä, ofta med bronsbeslag. Gakuformen användas för dörröfverstycken i hus, hvarvid skönskrift som oftast ersätter en egentlig målningskomposition. Men framför allt förekomma gaku som votivtaflor (ema) i templen, skänkta af någon troende som tacksamhetsgärd för lyckligt öfverstånda faror eller olyckor.

Målningskonsten anses hafva varit känd af japanerna på 400-talet e. Kr. (några äro nog optimistiska att tro det man redan på 200-talets kulturståndpunkt gjort bekantskap med målningar), men af de första tidernas konstverk återstår rakt ingenting. Som den äldsta nu befintliga taflan i Japan betraktas ett porträtt från omkring år 600 e. Kr., förvaradt i Hōriūji (Nara) och föreställande Shōtoku taishi med tvenne söner. På samma ställe finnas ock några i Japan unika konstverk, nämligen väggmålningar, till utseendet liknande fresco och sannolikt af koreansk mästare.

Hufvudpersonen på härvarande gaku torde vara Wakiya Yoshisuké återvändande från slaget vid Takenoshita (1337). Yoshisuké var bror till den vid n:rs 184 och 193 omtalade Nitta Yoshisada och deltog i striden mot Ashikaga Takauji, som ville taga all makten från den rättmäktige kejsaren Go-Daigo. I början framgångsrik, gynnades han sedan ej af vapenlyckan utan besegrades af Takauji vid Takenoshita, i hvilken drabbning han åtföljdes af sin 13 år gamle son Yoshiharu, liksom ock vid Yamazaki, hvarefter han drog sig till klostret Hiei-san vid Kiōto. Längre fram (på denna tid funnos i Japan två kejsare) uppsökte han syddynastien i Yoshino och var den rättmätiga kejsarfamiljen trogen till sin död.[1]

281. *GAKUMÅLNING på siden, i färger (bredd 175 cm., höjd 155 cm.). Signerad Ippō. Modern stil. Ämne: hjälte i pilregn uti en skog; på kogret ett trollsländemärke.*

Inköpt i Kiōto 1902.

Namnet Ippō har i den japanska konsthistorien en god klang. Trenne berömda målare, två tillhörande Ukiyo-yé-skolan och en Shijō-skolan, hafva användt denna signatur. Hanabusa Itchō († 1724) och hans lärjunge Hanabusa Ippō († 1772) tecknade på sina taflor båda »Ippō». Mori Ippō af Shijō-skolan (1800-talet) är i synnerhet känd för sina fågelmotiv. Härvarande Ippō torde ej vara identisk med någondera af dessa.

Figuren på taflan, Kajiwara Genda Kagesuyé († 1200) är en ytterst populär hjälte. I striden ville han vara främst, och hans stora tapperhet tillskrefs hans vana att i kogret medföra en blommande plommongren.

Särskildt är hans uppträdande under slaget i Ikuta-skogen ryktbart. Fastän den vida manstarkare fienden (af Taira-stammen) öfveröste honom med ett regn af pilar, lyckades han tre gånger uppehålla sina motståndare.

[1] Papinot.

Till sist nödgades han vika och förlorade i striden sin hjälm men hade i stället vunnit den största berömmelse.

En annan händelse i Kagesuyé's lif är ganska känd. Under den stora inbördesfejden hade Yoshitsune (se nr 136) kommit till Uji-bron men fann den till största delen rifven. En af hans anhängare, Sasaki Takatsuna, som var hemma i trakten, kände till vadstället, och Yoshitsunes krigare fingo order att taga sig öfver floden. Det blef nu en täflan om, hvem som skulle komma först, och Kagesuyé satte i väg med Takatsuna bakom sig. Den senare kunde ej förlika sig med tanken att blifva distanserad af vännen, hvarför han ropade till honom: »Sadelgjorden är lös», och Kagasuyé lät lura sig. Han stannade för att afhjälpa det inbillade felet, och Takatsuna passade på att rida om honom, högst belåten med sitt lilla knep.

Episoden är ofta återgifven på olika konstalster.

---

282. *OLJEMÅLNING, aflång. Bredd 146 cm., höjd 38 cm. Signerad Takino (?). Ämne: skogsväg med stora träd, på vägen en person, som öfver axeln bär en stång, hvarifrån risknippen nedhänga. Nära vägen flyter en å.*

Inköpt i Kiöto 1902.

Det japanska måleriet i och för sig känner alls ingen oljemålning, men japanerna äro sannskyldiga trollkonstnärer, som säkert, om de bestämma sig därför, komma att måla lika goda oljemålningar, som de göra maskiner och krigsfartyg, och det fastän de för ej mer än 50 år sedan gingo omkring i rustning med svärd i bältet.

Numera utställas japanska akvareller med fullkomligt europeisk teknik. Det torde väl äfven vara den genre, som närmast liknar det japanska målningssättet. I den moderna japanska konsten tillämpas de europeiska perspektivlagarna, för hvilka Hokusai, som bl. a. äfven själf sysslade med

oljemålning, synes hafva varit den förste att praktiskt intressera sig. För öfrigt befinner sig Nippons konst på ett beklagligt öfvergångsstadium. Då forna lagar ej skola gälla, och man ej är riktigt ense om de nya, blir följden oreda. Som nu mycket af den gammal-japanska konstens stränga regler tillspillogifvits, utan att den europeiska metoden helt följes, är resultatet också hvarken det ena eller det andra, ett slags konstnärlig oxhjärpe eller kalfkyckling.

Den nyaste tidens taflor uppvisa samma egenhet, som vi äro vana vid här hemma, de blifva allt större och större, medan de rum, som skola hysa konstverken, snarare byggas mindre. Hvad Japan beträffar, beror storleken på utställningsväggarnas ofantliga ytor, på hvilka målningar af vanligt rumsformat hafva svårt att göra sig gällande.

Man har förespått en ny-japansk stil, där konturerna ej markeras, en lifskraftig framtid, och den som lefver får se. Innerst kan man ej värja sig för önskningen, att det japanska måleriet må förblifva japanskt och ej fortsätta att europeiseras, ty nog är en säregen individualitet långt mera intressant än den mest utsökta imitationskonst.

283

284

282

SNABBMÅLNINGAR.

(Härom se nr 285.)

283. *KAKEMONO på siden, i färger (41½ × 132 cm.). Osignerad. Monterad på blekblått papper i enkel Ming-stil med ichimonji i beigefärgadt siden, hvarpå geometriska mönster. Ämne: kungsfiskarfågel sittande på vasstrå i en ström, af hvilken nedfallna lönnblad föras bort.*

Målad och monterad i Tōkiō, maj 1902.

Kungsfiskarfågeln med sin indigoskiftande fjäderskrud är typisk för både kinesiska och japanska flodtaflor.

Nippons söner göra dock ej som kineserna (som hafva ett särskildt ord för färgen på de blågröna fjädrarna) bruk af fjäderbeklädnaden till framställande af tålamodspröfvande arbeten.

Redan de äldsta japanska skrifterna nämna kungsfiskaren, och för Aino — Japans motsvarighet till Sveriges lappar — är fågeln helig och lyckobringande. Skatan och kungsfiskaren anses af dessa, egendomligt nog, hafva samma himmelska ursprung, och den senares fjädrar böra omsorgsfullt bevaras, ty de bringa välstånd och i synnerhet fina kläder. Fågeln afbildas vanligen sittande vid en flodstrand, spejande ned i vattnet. I detta fall synes han i höstlik omgifning.

Nedfallna blommor eller höstblad, som bortföras af strömmen, äro högst vanliga motiv för dekorering af konstföremål inom alla områden.

Det äldsta kända exemplet på guldlack ser man på ett altare i templet Kōdai[1] i Kiōto. Mönstret utgöres af flottar och i floden nedfallna körsblommor. Bortflytande lönnblad betraktas som synnerligen poetiska, ty om höstlöf har man en romantisk kinesisk historia.[2]

På 800-talet lefde en yngling, Yü Yeo, som en höst vandrade i närheten af kejserliga palatset, och då han såg ett nedfallet rödt blad, tog han upp det och fick infallet att på detta skrifva en vers med en hälsning till upphittaren, hvem det blifva månde, hvarpå han kastade bladet i en ström därinvid. I palatsets trädgård satt en hofdam vid åbrädden, och bladet kom flytande nära intill hennes fötter. Hon tog upp det ur vattnet, och, road af idén, tog hon ett annat höstblad samt skref på detta ett svar, som hon förtrodde åt strömmen. Yü Yeo fann verkligen bladet. Detta svar blef orsaken till ett äktenskap, ty efter en tid lät man 3000 af palatsets kvinnliga innevånare begifva sig ut i världen, och de unga tu funno då snart hvarandra.

Nog tyckas östasiaterna i fråga om äktenskapsannonser hafva haft godt försprång framför Västerlandet.

284. *KAKEMONO på siden, i färger (41½ × 132 cm.). Osignerad. Monterad på blekblått papper i enkel Ming-stil med ichimonji i beigefärgadt siden, hvarpå geometriska mönster. Ämne: Arashiyama om våren. En dalgång rikt bevuxen med körsblomträd; i dalen flyter en ström, bland hvars forsar en man pålar sig fram på en timmerflotte.*

Målad och monterad i Tōkiō, maj 1902.

Egentligen betyder ju yama berg, men Arashiyama har i folkmedvetandet öfvergått att beteckna den dalgång ej långt ifrån Kiōto, i hvilken den på små läckra foreller (ai) rika Katsuragawa forsar, och hvars slutt-

[1] Murray's Handbook.
[2] Mayers.

285 b

285 c

285 a

ningar äro bevuxna med tallar och härliga körsblomträd. De senare planterades på 1200-talet af kejsar Kameyama, hvilken lät ditföra dem från Yoshino.

Det är utomordentligt nöjsamt att i en lång, flatbottnad båt färdas fram i Katsuraflodens strömhvirflar, öfver hvilka här och hvar klippblock resa sig manshögt öfver vattnet. Båtsmännen äro försedda med pålar, hvarmed de, just som man tyckes nära att krossas mot ett klippblock, stöta i den grunda flodens botten, så att båten går klar från hindret.

Timmerflottar äro ingalunda ovanliga på de japanska floderna. För sitt sätt att framskaffa dem äro båtsmännen på Yoshinogawa särskildt kända. Denna flod är, liksom den ofvannämnda, rik på klippor, och flottarna göras mycket långa. Det tyckes därför, som skulle det vara svårt att manövrera, men färden klaras med lätthet, dels på grund af karlarnas fenomenala skicklighet, dels emedan flottarna äro byggda i afdelningar,[1] hopkopplade likt järnvägsvagnar, så att flott-tåget kan liksom åla sig förbi hindren.

285. *SNABBMÅLNINGAR, sex stycken, i tusch på hvitt papper.*

A. Två råttor invid en risbal; den ena har kapat åt sig ett risax. Mått: 33 × 39 cm. (Konstnärens eget val af ämne, se nedan.)

B. Trana, som lämnar en sjö med vassklädda stränder för att flyga mot Fuji. Bergets konturer utmärkta med lavering. Mått: 33 × 39 cm. (Förf:s val af ämne.)

C. Häger, stående i vattnet med upplyft ben, konturerna utmärkta med lavering. Mått: 33½ × 39½ cm. (Konstnärens val af ämne.)

D. Näktergal på blommande plommongren, nedtill tall. Kakemono-form. Mått: 33½ × 97 cm. (Förf:s val af ämne.)

[1] Murray's Handbook.

E. Trana flygande upp mot Fuji. En trött pilgrim har satt sig att hvila och blickar upp mot sitt mål. Kakemonoform. Mått: 33½ × 97 cm. (Konstnärens val af ämne.)

F. Sparf, som flyger mot en bambugren. Kakemonoform. Mått: 33½ × 97 cm. (Förf:s val af ämne.)

Den japanska teckningen har ju mycket kalligrafiskt i sig, och detta ser man rätt väl på en del snabbmålningar. För sådana hafva japanerna sedan länge intresserat sig, dock kanske ej betraktande dem fullt så mycket som konstverk utan snarare som konststycken. Förr användes snabbmålningen som en förlustelse och som ett tidsfördrif i furstars och vanliga dödligas åsyn. Två skilda slag har man sig bekanta. Det ena, lättvindiga, var att med en enda linje upprita en människa, ett djur eller ett föremål; det andra bestod uti att på helt kort tid utföra en teckning efter eget eller annans val af motiv.

Redan om den kinesiske mästaren Wu Tao-tsz säges, att han inför kejsaren tagit en skål med tusch, slungat dess innehåll mot en vägg samt på en liten stund af fläckarna gjort ett landskap med fåglar och fyrfota djur. Från äldre tider berättas om en japansk konstnär, som med en sopkvast utförde en snabbmålning, och om Hokusai (född 1760), kallad till shōgun, som ville se bevis på hans fyndighet, att han tog en tupp, doppade bägge fötterna på djuret i färg och lät honom klifva öfver ett papper, hvarefter Hokusai hastigt drog några streck och gjorde en tafla (lönnblad) af det hela. Detta smakar visserligen något variété, men gör ej konstnären mindre skicklig för det.

I våra dagar är snabbmålningen ingalunda bortglömd. Som förf. både läst mycket och hört talas åtskilligt om japanernas förmåga häruti, hade han anmodat en bekant i Tōkiō att visa honom något prof därpå. En dag kom denne således till förf:s hotellrum åtföljd af en ung japan, hvilken medförde siden, papper, penslar, tusch och färger, och som förf., sedan konstnären tagit plats på en dyna på golfvet, bad att så snabbt som

285 d

285 e

285 f

möjligt måla diverse konventionella ämnen, såsom trana och Fuji, näktergal och plommonblommor, bambu och sparf. m. m., hvilket målaren med stor hastighet, sannolikt inom en eller högst två minuter för hvar tafla, utförde, på japanskt sätt med papperet liggande på golfvet och förande penseln (för somliga ämnen användes flera penslar) med högra handen utan stöd för armbågen, och fordrar som bekant tekniken, att penselföringens rörelse sker med hela armen och ej med handleden. Några ämnen utförde han ock efter eget val. Sist bad förf. honom göra två kakemono på siden i färger med valfria ämnen, och målade han då kungsfiskare i ström med lönnblad samt Arashiyamas dal vid körsblomtiden (kakemono nr:s 283 & 284), hvilka ej torde hafva tagit mer än högst tre minuter hvardera att fullborda men ändå utmärka sig för stor ledighet i stilen.

Mången kanske finner en japansk snabbmålning vara något skäligen enkelt, men är ej det enkla ofta genialt? För att komma därhän, att han utan betänkande kan måla snart sagdt hvad som helst, fordras af japanen år af mödosamma studier och ihärdiga ansträngningar, som han gärna underkastar sig, blott han når sitt syfte.

Af alla folk kan man lära något, och liksom japanerna ständigt söka inhämta kunskaper af oss, hafva vi mycket att lära af dem. Soluppgångens härliga land är bebodt af människor, hvars lycka det är, att de äro enkla, anspråkslösa, idoga, sega och målmedvetna samt eldade och genomsyrade af en patriotism, som ställer Japan främst af allt på jorden.

———

PLANSCH-REGISTER.

FÖRSATTSPLANSCH: VAS. *FÄRG*

Pl. 44 nrs 168—172 Tsuba (herald.tranor, häst, sadel och stigbygel, plommonblom och måne, bastrep)
» 45 nrs 173—178 Tsuba (gubbe och häst, gubbe och trana, två vise med oxe, sju vise m. fl. i bambulund, två figurer vid vattenfall, Rinbi besöker Komei)
» 46 nrs 179—190 Kozuka (Fuji, kiri och vågor, tiger, eulaliagräs, träådring, vågor i hög relief, dito i låg relief, båge och koger, fälttecken, nō-dansare, shishi, shishi och pion, medicingud)
» 47 nrs 191—197 Fushi—Kashira (vågor, hästar, drake och Fuji, ornament, sköldpadda och karp, solfjädersdans, ornament), 198, 199 Menuki (tempelväktare, ebi), 200, 201 Lyktor (läderlappar, fisknät)
» 48 nr 202 Tedosa, 203 Varmvattenkanna, 204—213 Tekoppar med fat
» 49 nr 214 Teskål, 215 Tedosa, 217 Rökelsekar
» 50 nr 216 Fat (nirvana, änglar)
» 51 nr 218 Skål, 219 Burk, 220 Bricka (elfenben), 221 Dosa (fiskar), 222 Sparfpar
» 52 nr 223 Fukusa (karpfångst), *färg*
» 53 nrs 224, 225 Fukusa (drake, eremit), *färg*
» 54 nr 226 Fukusa (lyckotecken)
» 55 nr 227 Fukusa (Fuji)
» 56 nrs 228, 229 Skärp, 230 Duk af skärptyg
» 57 nr 231 Duk (röd), *färg*
» 58 nrs 232, 233 Skärptyg (kråkor, kiri)
» 59 nr 234 Prästkåpa (violett), *färg*
» 60 nrs 235 a & b Prästkåpa och Halshänge
» 61 nr 236 Prästkåpa (Tokugawa-vapnet)
» 62 nr 237 Tempelskynke (drakar och lotus)
» 63 nr 238 » (krysantemum och pioner)
» 64 nrs 239, 240 Tempelskynke (stil. blommor, aoiblad och rutmönster)
» 65 nrs 241, 242 Tempelskynken (moln, bevingade drakar)
» 66 nrs 243, 244 Tempelväfnader (heliga juveler m. m., stil. blommor i rutmönster)

Pl. 67 nr 245 Broderi (tre drakar)
» 68 nr 246 Duk (sköldpaddor)
» 69 nr 247 » (vattenport), 248, 249 Broderade taflor (liljor, korp)
» 70 nrs 250, 251 Skärmar (blommande plommonträd, fasaner m. m.)
» 71 nr 252 Skärm (påfågel), *färg*
» 72 nr 253 Makimono (gatulif), tre bilder, *färg*
» 73 nr 253 » (»), tre bilder
» 74 nr 254 » (32 vise, hvaraf 24 afbildade)
» 75 nrs 255, 256 Kakemono (blommor och fåglar), *färg*
» 76 nrs 257, 258 » (100 sparfvar)
» 77 nr 259 » (sparfvar och ärtväxter)
» 78 nrs 260, 261 » (hjort, Kwannon)
» 79 nr 262 » (Buddhas nirvana), *färg*
» 80 nrs 263, 264 Tempeltaflor (Ishana ten, Kwa ten)
» 81 nrs 265, 266 » (Bon ten, Sui ten)
» 82 nrs 267, 268 » (Bishamon ten, Ji ten)
» 83 nrs 269, 270 » (Yemma ten, Taishaku ten)
» 84 nrs 271, 272 » (Nit' ten, Rasatsu ten)
» 85 nrs 273, 274 » (Fū ten, Gwat' ten)
» 86 nrs 275, 276, 277 Kakemono (Hotei, krigare och statsman, stormning)
» 87 nrs 278, 279 Kakemono (fiskgjuse, bondbönor)
» 88 nr 280 Gakumålning (ridande krigare)
» 89 nr 281 » (hjälte i pilregn)
» 90 nr 282 Oljemålning (landskap), 283, 284 Kakemono (kungsfiskarefågel, dalgång med fors)
» 91 nrs 285 a, b, c Snabbmålningar (råttor trana och Fuji, häger)
» 92 nrs 285 d, e, f Snabbmålningar (naktergal på plommongren, pilgrim och Fuji, sparf och bambu)

INNEHÅLLSREGISTER.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

Fujiwara-ätten s. 471

G.

H.

I.

J.

K.

r. 184 Netsuke 26 ff. + ...

N.

O.

63—142361. *D. Bildt. Japonica*

T.

U.

V.

W.

Y.

Z.

Å.

RÄTTELSER.

Sid.	2	rad	2	uppifrån	*står:*	år 785; *läs* år 793.
»	10	»	8	nerifrån	»	dynastien Tsung: *läs* dynastien Sung.
»	55	»	15	uppifrån	»	Ming-kejsaren Gensō (på kinesiska Hwang); *läs* T'ang-kejsaren Gensō (på kinesiska Ming Hwang).
»	77	»	6	nerifrån	»	447 f. Kr.; *läs* 477 f. Kr.
»	100	»	3	»	»	815—823: » 715—723.
»	126	»	12	»	»	300-talet; » 200-talet.
»	132	»	3	»	»	Kami Gami hime; *läs* Kami Gashi hime.
»	185	»	15	»	»	e. Kr.; *läs* f. Kr.
»	298	»	12	»	»	100-talet e. Kr.; *läs* 1:sta århundradet e. Kr.
»	309	»	14	uppifrån	»	1700-talet; *läs* 1800-talets början.
»	440	»	12	nerifrån	»	japanske; » kinesiske.